Niemiecki zbliża

Polnisch liegt nahe
Zwei Sprachen, eine Region

Innowacyjna usystematyzowana transgraniczna koncepcja ciągłości nauczania języka sąsiada od przedszkola do zakończenia edukacji szkolnej
Projekt INT76 pn. „Nauczanie języka sąsiada od przedszkola do zakończenia edukacji – kluczem do komunikacji w Euroregionie Pomerania”

Innovative systematisierte grenzüberschreitende Konzeption zum durchgängigen Nachbarsprachunterricht von der Kita bis zum Schulabschluss
Projekt INT76 „Nachbarspracherwerb von der Kita bis zum Schulabschluss – der Schlüssel zur Kommunikation in der Euroregion Pomerania.“

współfinansowany ze środków Unii Europejskiej – Program Współpracy Interreg VA Meklemburgia-Pomorze Przednie / Brandenburgia / Polska w ramach celu „Europejska Współpraca Terytorialna“ Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego (EFRR)

kofinanziert aus Mitteln der Europäischen Union – Kooperationsprogramm Interreg VA Mecklenburg-Vorpommern / Brandenburg / Polen im Rahmen des Ziels „Europäische territoriale Zusammenarbeit“ des Europäischen Fonds für Regionale Entwicklung (EFRE)

Szczecin

ZCEMiP w Szczecinie

AMT GRAMZOW UM

RAA MECKLENBURG VORPOMMERN

UNIVERSITÄT GREIFSWALD
Wissen lockt. Seit 1456

Interreg
Mecklenburg-Vorpommern/Brandenburg/Polska
EUROPEAN UNION

Projekt dofinansowany przez Unię Europejską ze środków Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego

Innowacyjna usystematyzowana koncepcja ciągłości nauczania języka niemieckiego jako języka sąsiada - od przedszkola do zakończenia szkoły ponadgimnazjalnej oraz trybu kształcenia zawodowego

Projekt INT76

pn. „Nauczanie języka sąsiada od przedszkola do zakończenia edukacji – kluczem do komunikacji w Euroregionie Pomerania”

Przygotowana przy współpracy Zespołu Ekspertów:

1. Prof. UW dr hab. Magdalena Olpińska-Szkiełko
2. Prof. UAM dr hab. Małgorzata Bielicka
3. Emilia Borkowska
4. Aneta Goch

Projekt dofinansowany przez Unię Europejską ze środków Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego

Lp.	Spis treści	Strona
1.	Wstęp	5-6
2.	Programy nauczania języka niemieckiego jako języka sąsiada	7
	2.1 Program nauczania języka niemieckiego jako języka sąsiada w przedszkolu	8-43
	2.2 Program nauczania języka niemieckiego jako języka sąsiada I etap edukacyjny (klasy 1-3) w szkole podstawowej	44-94
	2.3 Program nauczania języka niemieckiego jako języka sąsiada II etap edukacyjny (klasy 4-8) w szkole podstawowej	95-181
	2.4 Program nauczania języka niemieckiego jako języka sąsiada III etap edukacyjny (liceum ogólnokształcące, technikum, szkoła branżowa I stopnia i II stopnia)	182-272
3.	Materiały realioznawcze do zajęć sporządzone w oparciu o prezentacje multimedialne z regionów przygranicza – konspekty zajęć do nauczania i nauki języka niemieckiego jako języka sąsiada	274
	3.1 Usedom - Kinder & Spass – prezentacja multimedialna, scenariusz zajęć i karty pracy (dedykowane w klasach 2-3-4 szkoły podstawowej)	275-326
	3.2 Wo wohnst du? – scenariusz zajęć i karty pracy (dedykowane w klasach 3-4 szkoły podstawowej)	327-335
	3.3 Nachbarspracherwerb & Freundschaft - prezentacja multimedialna, scenariusz zajęć i karty pracy (dedykowane w klasach 2-3-4 szkoły ponadpodstawowej)	336- 362
	3.4 Woiwodschaft Westpommern und Bundesland Mecklenburg-Vorpommern – sceanriusz zajęć i karty pracy (dedykowane w klasie 4 szkoły podstawowej)	363-366
	3.5 Der erste Schultag – scenariusz zajęć i karty pracy (dedykowane w klasach 4-5 szkoły podstawowej)	367-371
	3.6 Der Stundenplan – scenariusz zajęć i karty pracy (dedykowane w klasach 4-5 szkoły podstawowej)	372-380
	3.7 Das Theaterstück - Fußball macht Freu(n)de und vereint die Welt - scenariusz zajęć i karty pracy (dedykowane w klasach 6-7-8 szkoły podstawowej)	381-387
	3.8 Das Theaterstück Stettin-Stadtrundgang – scenariusz zajęć i karty pracy (dedykowane w klasach 6-7-8 szkoły podstawowej)	388-393
	3.9 Das Seebad Ueckermünde – prezentacja multimedialna, scenariusz zajęć i karty pracy (dedykowane w klasach 7-8 szkoły podstawowej)	394-416
	3.10 Meine Stadt Szczecin - prezentacja multimedialna, scenariusz zajęć i karty pracy (dedykowane w klasach 7-8 szkoły podstawowej)	417-457
	3.11 Auf der Insel Wollin - prezentacja multimedialna, scenariusz zajęć i karty pracy (dedykowane w klasach 7-8 szkoły podstawowej oraz 1 szkoły ponadpodstawowej)	458-495

Interreg Mecklenburg-Vorpommern/Brandenburg/Polska EUROPEAN UNION

Projekt dofinansowany przez Unię Europejską ze środków Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego

	3.12 In Swinemünde - prezentacja multimedialna, scenariusz zajęć i karty pracy (dedykowane w klasach 1-2 szkoły ponadpodstawowej)	496-515
	3.13 Rügen-immer eine Reise wert - prezentacja multimedialna, scenariusz zajęć i karty pracy (dedykowane w klasach 1-2 szkoły ponadpodstawowej)	516-552
	3.14 Auf der Insel Usedom - prezentacja multimedialna, scenariusz zajęć i karty pracy (dedykowane w klasach 1-2-3 szkoły ponadpodstawowej)	553-598
	3.15 Greifswald (Universitäts- und Hansestadt Greifswald) – prezentacja multimedialna z regionu przygranicznego (do samodzielnego opracowania scenariusza i kart pracy)	599- 621
	3.16 Löcknitz im idyllischen Randow-Tal – prezentacja multimedialna z regionu przygranicznego (do samodzielnego opracowania scenariusza i kart pracy)	622-641
4.	Opracowania do materiałów dydaktycznych (przekazanych placówkom edukacyjnym w ramach projektu)	642
	4.1 Karty pracy o tematyce realioznawczej	643-658
	4.2 Karty pracy do wybranych piosenek	659-729
	4.3 Karty pracy - gry i zabawy	730-752

1. Wstęp

Niniejsza koncepcja powstała w celu wspomagania procesu rozwoju kompetencji językowych i interkulturowych dzieci i młodzieży na polsko-niemieckim obszarze transgranicznym. Zakłada ona rozszerzenie oferty edukacyjnej o naukę języka sąsiada w grupie dzieci i młodzieży począwszy od przedszkola aż do szkoły ponadpodstawowej, włącznie z kształceniem zawodowym. Opracowanie jest odpowiedzią na brak usystematyzowanej koncepcji nauczania języka sąsiada zapewniającej kompleksowy i nieprzerwany proces rozwoju kompetencji językowych i interkulturowych dzieci i młodzieży poprzez wszystkie etapy edukacji szkolnej. Proces powstania koncepcji był poprzedzony wielomiesięczną analizą i ewaluacją materiałów dydaktycznych dostępnych na rynku polskim, jak i na rynku niemieckim. Ze względu na różne warunki wyjściowe dotyczące dostępnych na rynku materiałów do wczesnego nauczania i uczenia się języka niemieckiego i polskiego jako języka obcego, strona niemiecka z powodu braku odpowiednich do wieku materiałów do nauczania i uczenia się języka polskiego jako obcego była zmuszona opracować wiele materiałów od podstaw. W związku z tym, zakres materiałów dydaktycznych do nauczania języka niemieckiego jako języka sąsiada w Polsce i języka polskiego jako języka sąsiada w Niemczech jest różny. Należy mieć nadzieję, że niniejsza publikacja po stronie niemieckiej zainicjuje opracowaniem dalszych, pilnie potrzebnych materiałów do wczesnego i ciągłego nabywania języka polskiego jako języka sąsiada i obcego dla niemieckich dzieci i młodzieży. Ćwiczenia i materiały zawarte w e-booku są pierwszym krokiem do tego, aby ułatwić niemieckim dzieciom i młodzieży rozpoczęcie nauki języka polskiego oraz nauczanie języka polskiego dla niemieckich pedagogów i nauczycieli.

Opisane w niniejszym e-booku podejście opiera się na założeniach, że kontakt z językiem sąsiada powinien być długi, nieprzerwany i intensywny, a proponowane uczniom treści powinny umożliwiać ich rozwój poznawczy. Do wielkich walorów niniejszej koncepcji należy zaliczyć jej uniwersalność, gdyż zaproponowane programy nauczania mogą być stosowane we wszystkich innych regionach przygranicznych, a także we wszystkich innych częściach Polski i Niemiec. Dodatkową zaletą koncepcji jest jej łatwa implementacja w powszechnym systemie edukacyjnym. Poszczególne części programu nauczania są dostosowane do planów ramowych poszczególnych poziomów edukacyjnych, a program dotyczący języka niemieckiego jako języka sąsiada jest również dostosowany do liczby godzin przeznaczonych na nauczanie języka obcego w polskich szkołach. Po stronie niemieckiej nie było to możliwe ze względu na bardzo różne struktury i objętość fakultatywnych ofert w języku polskim w zakresie kształcenia przedszkolnego i szkół podstawowych. Skupiliśmy się tutaj na ilości godzin ofert praktykowanej obecnie w uczestniczących przedszkolach i szkołach podstawowych, a także na ogólnych wymogach planu ramowego w zakresie nauczania języków obcych w szkołach podstawowych w Meklemburgii-Pomorzu Przednim. Program języka niemieckiego jako języka sąsiada w Polsce ma komplementarny charakter, gdyż uzupełnia wykorzystywane na rynku materiały dydaktyczne i rozszerza treści nauczania o zagadnienia aktualne i

ważne dla ucznia z rejonu pogranicza. Tematyka życia na pograniczu odgrywa ważną rolę także w materiałach do nauki języka polskiego dla niemieckich szkół, choć w pierwszej kolejności należało się skupić na dużo bardziej fundamentalnych kwestiach niż w przypadku strony polskiej.

W pełni usystematyzowane i uzupełnione o materiały dydaktyczne opracowanie, zostało podzielone na następujące etapy nauczania: nauczanie przedszkolne, wczesnoszkolne (dotyczące klas 4-8 szkoły podstawowej w Polsce i całej szkoły podstawowej w Niemczech, włącznie z klasami 5 i 6) oraz nauczanie w szkołach ponadpodstawowych. Innowacyjnym aspektem koncepcji jest zastosowanie metody immersji w grupie małych dzieci oraz – jednak tylko w części dotyczącej nauczania języka niemieckiego jako języka sąsiada w Polsce – zintegrowanego przedmiotowo-językowego nauczania w grupie uczniów starszych Na każdym etapie nauczania uwzględniono specyfikę uczniów i ich najlepszy potencjał do nauki języków w danym okresie wiekowym. Zawarte w programach nauczania założenia wyjaśniają istotę procesu dydaktycznego, a zamieszczone w koncepcji materiały dydaktyczne oraz wskazówki dla kadry pedagogicznej mają na celu konkretne wsparcie ich w działalności pedagogicznej. Karty ćwiczeń, zadania, prezentacje, gry, linki do stron internetowych - dedykowane są również uczniom w celu wzbogacenia i urozmaicenia ich samodzielnego, autonomicznego procesu nauki języka sąsiada. Włączenie wielu treści nawiązujących do życia na pograniczu ma na celu wzbudzenie zainteresowania nauką języka oraz regionem sąsiada.

Nad opracowaniem innowacyjnej transgranicznej koncepcji nieprzerwanej nauki języka sąsiada pracował bardzo intensywnie polsko-niemiecki Zespół Ekspertów, pozostając w ścisłym kontakcie również z Ekspertami spoza projektu po stronie niemieckiej (m.in. z Saksońską Placówką ds. Wczesnej Nauki Języków Krajów Sąsiedzkich LaNa, Centrum Językowym Europa-Universität Viadrina we Frankfurcie nad Odrą, itp), z zamierzonym celem zagwarantowania konceptowi funkcji przenoszalności na regiony transgraniczne.

Oddając opracowanie do dyspozycji Państwa – trenerów i nauczycieli języka niemieckiego i języka polakiego oraz Was – uczniów, żywimy ogromną nadzieję, że zawarte w niniejszym e-booku wskazówki i materiały dydaktyczne staną się inspiracją do nauczania i nauki języka sąsiada, po którą będziecie Państwo i Wy uczniowie sięgać w celu osiągnięcia jak najlepszych efektów w procesie rozwoju kompetencji językowych na każdym etapie nauczania i uczenia się języka sąsiada.

Polsko-niemiecki Zespół Ekspertów:

Pani Magdalena Olpińska-Szkiełko, Pani Małgorzata Bielicka, Pani Emilia Borkowska, Pani Aneta Goch, Pan Bernhard Brehmer

Zespół projektowy:

Pani Monika Szarszewska, Pani Adrianna Jerzyk

„Nauczanie języka sąsiada od przedszkola do zakończenia edukacji – kluczem do komunikacji w Euroregionie Pomerania”

Interreg Mecklenburg-Vorpommern/Brandenburg/Polska EUROPEAN UNION

Projekt dofinansowany przez Unię Europejską ze środków Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego

Programy nauczania języka niemieckiego jako języka sąsiada

Program nauczania języka niemieckiego jako języka sąsiada w przedszkolu

Program nauczania języka niemieckiego

jako języka sąsiada

w przedszkolu

Projekt:

***Nauczanie języka sąsiada od przedszkola do zakończenia edukacji – kluczem do komunikacji w Euroregionie Pomerania*, współfinansowany ze środków Unii Europejskiej – Program Współpracy INTERREG V A Meklemburgia-Pomorze Przednie / Brandenburgia / Polska w ramach celu „Europejska Współpraca Terytorialna“ Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego (EFRR)**

Opracowanie:

Prof. UAM dr hab. Małgorzata Bielicka, Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu

Prof. UW dr hab. Magdalena Olpińska-Szkiełko, Uniwersytet Warszawski

współpraca:

Emilia Borkowska

Aneta Goch

Projekt dofinansowany przez Unię Europejską ze środków Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego

Spis treści:

1. Podstawy prawne

2. Założenia programowe:

2.1. Podstawy teoretyczne

2.2. Adresaci programu

2.3. Warunki powodzenia programu

3. Cele programu:

3.1. Cele poznawcze

3.2. Cele społeczne

3.3. Cele językowe

4. Treści nauczania

5. Metody nauczania

6. Materiały dydaktyczne

7. Kontrola osiągnięć:

7.1. Oczekiwane efekty programu

7.2. Pomiar osiągnięć

8. Bibliografia

1. Podstawy prawne

Podstawę prawną nauczania języka niemieckiego jako języka sąsiada w przedszkolu stanowią:

- USTAWA z dnia 14 grudnia 2016 r. - Prawo oświatowe, Dz.U. 2017 poz. 59.
- ROZPORZĄDZENIE MINISTRA EDUKACJI NARODOWEJ z dnia 14 lutego 2017 r. w sprawie podstawy programowej wychowania przedszkolnego oraz podstawy programowej kształcenia ogólnego dla szkoły podstawowej, w tym dla uczniów z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu umiarkowanym lub znacznym, kształcenia ogólnego dla branżowej szkoły I stopnia, kształcenia ogólnego dla szkoły specjalnej przysposabiającej do pracy oraz kształcenia ogólnego dla szkoły policealnej, Dz. U. 2017 poz. 356.

- ROZPORZĄDZENIE MINISTRA EDUKACJI NARODOWEJ z dnia 17 marca 2017 r. w sprawie szczegółowej organizacji publicznych szkół i publicznych przedszkoli, Dz.U. 2017 poz. 649.
- ROZPORZĄDZENIE MINISTRA EDUKACJI NARODOWEJ z dnia 1 sierpnia 2017 r. w sprawie szczegółowych kwalifikacji wymaganych od nauczycieli, Dz. U. 2017 poz. 1575.
- Traktat między Rzeczpospolitą Polską a Republiką Federalną Niemiec o dobrym sąsiedztwie i przyjaznej współpracy z dnia 17 czerwca 1991.
- Umowa między rządem RP a rządem RFN o współpracy kulturalnej z dnia 14 lipca 1997 r., Dz. U. 1999 Nr 39, poz. 379.

2. Założenia programowe

2.1. Podstawy teoretyczne

Okres przedszkolny trwa od 3 do 6 roku życia. Dzieci w tym wieku charakteryzują się wzmożoną aktywnością poznawczą, są ciekawe otaczającej je rzeczywistości. Interesują się tym, co nowe i atrakcyjne, zadają wiele pytań, a także łączą elementy fikcji i fantazji w spójną całość. Podstawową formą aktywności dzieci w przedszkolu jest zabawa, stanowiąca fundament ich działalności. Dzięki niej dziecko uczy się, zdobywa doświadczenia, wiadomości, kształtuje umiejętności komunikacyjne uwarunkowane wieloma czynnikami[1]. W tym okresie dzieci aktywnie tworzą język. Z tego względu warto rozpocząć nauczanie języków obcych już na pierwszym szczeblu edukacji. Powinno ono odbywać się za pośrednictwem aktywnych metod nauczania, dostosowanych do właściwości rozwojowych dzieci w tym wieku, które pod względem poznawczym znajdują się w fazie myślenia przedoperacyjnego (od 2 do 7 roku życia)[2]. Organizując nauczanie języka drugiego (pierwszego języka obcego nowożytnego, L2) na etapie edukacji przedszkolnej należy korzystać z konkretnego materiału, umożliwiając dzieciom wielozmysłowe poznawanie otaczającej rzeczywistości, gdyż tylko takie nauczanie może przynieść zamierzony efekt.

Rozpoczęcie nauki języka drugiego w przedszkolu, znajduje swoje uzasadnienie w konsensusie naukowym i poza naukowym – w twierdzeniu, że w wieku przedszkolnym i we wczesnym wieku szkolnym języki obce są przyswajane w odpowiednich warunkach łatwiej,

[1] por. M. Kielar-Turska, 2012, *Rozwój sprawności językowych i komunikacyjnych,* s. 23.
[2] J.S. Turner i D.B. Helms, 1999, *Rozwój człowieka,* s. 225.

szybciej i skuteczniej niż w wieku późniejszym[3]. Oznacza to, że nauczanie języka w tak wczesnym wieku powinno odbywać się wedle zasad naturalnej akwizycji języka pierwszego – nauczanie języka drugiego w przedszkolu jest raczej nauczaniem treści poprzez język drugi, a nie nauczaniem gramatyki i słownictwa[4].

Program nauczania języka niemieckiego jako języka sąsiada w przedszkolu nawiązuje do kanadyjskiej koncepcji wczesnej immersji częściowej (*early partial immersion*)[5], która zakłada, że język drugi (tu: język niemiecki jako język sąsiada) pełni obok języka ojczystego dzieci (języka większości społecznej danego regionu lub kraju – tu: języka polskiego) funkcję środka komunikacji i rozwoju wiedzy i umiejętności dzieci w przedszkolu. Programu nauczania języka niemieckiego jako języka sąsiada nie należy utożsamiać z tradycyjnymi formami wczesnego nauczania języków obcych. Według programu nauczania języka niemieckiego jako języka sąsiada w przedszkolu nie odbywa się formalna nauka języka niemieckiego jako obcego, tj. nie ustala się danego pensum zagadnień gramatycznych, czy leksykalnych do opanowania czynnego lub/i biernego podczas realizacji programu. W świetle założeń programu wczesne nauczanie języka drugiego ma charakter „spotkania z tym językiem", tj. dzieci są „zanurzane" w tym języku podczas zajęć przedszkolnych.

Przesłanki do promowania nauczania języków metodą immersji w przedszkolach regionu nadgranicznego dostarczają wyniki badań empirycznych przeprowadzonych zarówno na świecie, jak i w Polsce. Badania te pokazują, że dzieci uczęszczające do przedszkoli immersyjnych rozwijają umiejętności receptywne zarówno w obrębie słownictwa, jak i gramatyki[6]. Kersten i in.[7] udowodnili, że niektóre struktury gramatyczne dzieci zaczynają rozumieć już po półrocznym pobycie w przedszkolu. Pierwsze produkcje językowe pojawiają się nawet po trzech miesiącach pobytu w placówce. Są to jednak reprodukowane proste wyrażenia częstego użycia jak: *podaj mi mleko*[8]. Badania pokazują[9], że intensywność

[3] por. E. Lang, 2014, *Teoria i praktyka nauczania języków obcych w szkole podstawowej. Lingwistyczne i dydaktyczne podstawy koncepcji programu nauczania języka angielskiego i francuskiego w klasach I-IV*, s. 47-67.

[4] ibidem, s. 48.

[5] W.E. Lambert i R.G. Tucker, 1972, *Bilingual Education of Children. The St. Lambert Experiment*; F. Genesee, 1987, *Learning through Two Languages. Studies of Immersion and Bilingual Education*.

[6] A. Häckel, 2013, *Bilinguale Kita-Einrichtungen. Untersuchungen zur sprachlichen Entwicklung deutsch-englische bilingual betreuter Kita-Kinder*.

[7] K. Kersten, A. Rohde, Ch. Schelletter, Steinlein A. K, 2010, *Bilingual Preschools, Volume 1 Learning and Development.*

[8] T. Piske, 2007, *Wichtig ist nicht nur ein früher Beginn: Zum Erlernen von Frühsprachen am Kindertageseinrichtungen und Grundschulen.*

[9] A. Steinlein, 2009, *Picture Pointing Lexikon Online-Test als Messinstrument rezeptiver Sprachkompetenzen im Vorschulalter*; A. Rohde, 2010, *Receptive L2 Lexical Knowledge in Bilingual Preschool Children;* A, Häckel 2013, op. cit.

kontaktu z językiem drugim ma istotny wpływ na poziom kompetencji językowej dzieci, ale także dzieci, które uczą się w placówkach o mniejszej intensywności kontaktu z L2, osiągają sukcesy językowe.

Na gruncie polskim rozwój sprawności receptywnych u dzieci uczęszczających do przedszkoli immersyjnych potwierdziły badania Bielickiej[10], Jaraczewskiej[11] i Olpińskiej[12]. Bielicka wykazała ponadto rozwój kompetencji gramatycznej także w zakresie produkcji językowej – wykazała, że niektóre dzieci uczęszczające do przedszkola immersyjnego zaczynają budować poprawne zdania w L2. Badania pokazują jednak także to, że proces nabywania języka w przedszkolach immersyjnych jest procesem bardzo zindywidualizowanym[13].

Proponowany program nauczania odpowiada założeniom Podstawy programowej wychowania przedszkolnego […] (Rozp. MEN z dnia 14 lutego 2017 r., Dz. U. 2017 poz. 356), w myśl której „celem wychowania przedszkolnego jest wsparcie całościowego rozwoju dziecka. Wsparcie to realizowane jest przez proces opieki, wychowania i nauczania – uczenia się, co umożliwia dziecku odkrywanie własnych możliwości, sensu działania oraz gromadzenie doświadczeń na drodze prowadzącej do prawdy, dobra i piękna. W efekcie takiego wsparcia dziecko osiąga dojrzałość do podjęcia nauki na pierwszym etapie edukacji". Program jest także zgodny z zaleceniami Komisji Europejskiej promującymi wczesny początek nauczania języków obcych w krajach Unii Europejskiej (por. rozdz. 3.).

Niniejszy program obejmuje cały etap edukacji przedszkolnej bez podziału na poszczególne grupy wiekowe. Wychowawcom pozostawiona jest pełna swoboda w realizacji materiału nauczania i doborze materiałów dydaktycznych. Program uwzględnia zakres kompetencji komunikacyjnej w języku niemieckim (zob. rozdz. 7.) przewidywany na koniec etapu edukacji przedszkolnej.

[10] M. Bielicka, 2017a. *Efektywność nauczania języka niemieckiego na poziomie przedszkolnym i wczesnoszkolnym w dwujęzycznych placówkach edukacyjnych w Polsce*.

[11] A. Jaraczewska, 2014, *Aus der Praxis eines zweisprachigen Kindergartens*.

[12] M. Olpińska, 2006, *Untersuchungsbericht. Leistungen von Kindern in der bilingualen Gruppe im Kindergarten Nr. 4 in Olesno*.

[13] M. Bielicka, 2017a , op. cit.; M. Bielicka, 2017b. *Zróżnicowanie wyników testu na rozumienie zjawisk gramatycznych jako wskaźnik zindywidualizowanych procesów nabywania języka drugiego w grupie dzieci przedszkolnych i wczesnoszkolnych*; A. Steinlein, 2009, op. cit.

2.2.Adresaci programu

Adresatami programu są dzieci w wieku 3-6 lat uczęszczające do przedszkola. Program kierowany jest do wszystkich placówek przedszkolnych, ze szczególnym uwzględnieniem przedszkoli z rejonów przygranicznych.

2.3. Warunki powodzenia programu

Program nauczania języka niemieckiego jako języka sąsiada w przedszkolu opiera się na założeniu, że okres przedszkolny stanowi okres szczególnej wrażliwości językowej w życiu człowieka, czas intensywnej nauki języka ojczystego (pierwszego), w którym rozwijający się mózg dziecka „nastawiony" jest na zrekonstruowanie systemu językowego. Jest to także czas, w którym kolejny język może się bardzo dobrze rozwijać. W tym okresie dzieci, ucząc się drugiego języka, mogą korzystać ze swoich wrodzonych „zdolności uczenia się języka"[14], które pozwalają im tak skutecznie opanować ich język pierwszy. Dlatego dzieci, których pierwszy kontakt z drugim językiem następuje w tym okresie życia, mogą w sprzyjających warunkach z łatwością osiągnąć w wieku późniejszym to, co u dorosłych wiąże się z podjęciem ogromnego wysiłku – bardzo wysoki poziom kompetencji tego języka, poziom dwujęzyczności funkcjonalnej, a nawet poziom zrównoważonej kompetencji w obu językach. Liczne badania naukowe[15] wskazują na to, iż z reguły tylko dzieci w wieku przed- i wczesnoszkolnym są w stanie rozwinąć pełną kompetencję w zakresie wymowy języka drugiego i używać tego języka płynnie i bez obcego akcentu – w sposób, jaki charakteryzuje użycie tego języka przez jego mówców rodowitych. Badania pokazują ponadto przewagę dzieci nad starszymi uczącymi się języka obcego także w dziedzinie rozumienia ze słuchu, składni i morfologii. Dodatkowo wczesny kontakt z drugim językiem może mieć bardzo pozytywne skutki także w innych sferach dziecięcego rozwoju.

Po pierwsze, wczesny intensywny kontakt z drugim językiem w sytuacji, w której dzieci w wieku przedszkolnym lub wczesnoszkolnym w swoim kraju ojczystym rozpoczynają naukę tego języka, bardzo korzystnie wpływa na rozwój ich pierwszego języka[16].

---

[14] por. H. Wode 2000, *Mehrsprachigkeit durch bilinguale Kindergärten* lub: 2004, *Frühes (Fremd)Sprachen lernen. Englisch ab Kita und Grundschule: Warum? Wie? Was bringt es?*

[15] szczegółowy przegląd badań w: M. Olpińska-Szkiełko, 2013, *Bilinguale Kindererziehung: Ein Konzept für den polnischen Kindergarten* lub *Wychowanie dwujęzyczne w przedszkolu*.

[16] M. Forns-Santana i J. Gomez-Benito, 1994, *The Cognitive, Linguistic and Adaptive Development and Academic Achievement of Pre-School Children within the Catalan Immersion Programme*, s. 101 oraz M. Swain i S. Lapkin, 1991, *Additive Bilingualism and French Immersion education: The Roles of Language Proficiency an Literacy*, s. 205.

Po drugie, wczesny intensywny kontakt dziecka z językiem drugim wpływa pozytywnie także na jego rozwój poznawczy, rozwój myślenia dziecka. Badania naukowe wskazują na to, iż osoby, dla których nie jeden, lecz dwa języki stają się narzędziem poznania świata, rozwijają bardziej wielostronną i złożoną strukturę inteligencji, charakteryzują się „elastycznością poznawczą" i kreatywnością myślenia[17].

Po trzecie, wczesny intensywny kontakt z drugim językiem stwarza dobre podstawy nabywania w przyszłości kolejnych języków obcych. „Wszyscy, którzy oprócz swojego języka ojczystego nauczyli się drugiego języka, rozwinęli *kompetencję uczenia się* języków. Powstaje ona przede wszystkim dzięki kompleksowym, dynamicznym zależnościom między sprawnościami językowymi w języku ojczystym a doświadczeniami z językiem drugim, i ułatwia nabywanie trzeciego języka"[18].

Aby jednak zapewnić sukces programu nauczania języka niemieckiego jako języka sąsiada w przedszkolu, muszą zostać spełnione określone warunki:

- Kontakt z językiem niemieckim w przedszkolu powinien być możliwie intensywny – należy dążyć do jak największego udziału tego języka we wszystkich sytuacjach komunikacyjnych w przedszkolu, nie tylko podczas zajęć dydaktycznych, których czas jest ograniczony[19], ale także podczas wykonywania czynności rutynowych, porządkowych, czy podczas zabawy (czyli zarówno podczas tzw. zajęć kierowanych, jak i niekierowanych, por. Rozp. MEN z dn. 14 lutego 2017 r. w sprawie podstawy programowej […], Dz. U. 2017 poz. 356, s. 8).
- Kontakt z językiem niemieckim powinien być długi i nieprzerwany – należy zapewnić kontynuację nauczania tego języka jako języka sąsiada na wszystkich etapach edukacyjnych – w szkole podstawowej i w szkołach ponadpodstawowych.
- Wszyscy uczestnicy programu: wychowawcy, dzieci, dyrekcja przedszkola i rodzice powinni znać, rozumieć i akceptować zasady programu wczesnego nauczania języka niemieckiego jako języka sąsiada i się do nich stosować.
- Realizacja programu wymaga od nauczyciela odpowiedniego przygotowania metodyczno-merytorycznego. Wychowawcy biorący udział w programie powinni

[17] por. W.E. Lambert, 1977, *The Effects of Bilingualism on the Individual: Cognitive and Sociocultural Consequences*.

[18] por. E. Lang, 2014, s. 48.

[19] Należy pamiętać, że wedle Rozp. MEN z dnia 17 marca 2017 r. w sprawie szczegółowej organizacji publicznych szkół i publicznych przedszkoli (Dz.U. 2017 poz. 649) czas prowadzonych w przedszkolu zajęć dydaktycznych powinien być dostosowany do możliwości rozwojowych dzieci, tj. czas prowadzonych w przedszkolu zajęć językowych powinien wynosić: z dziećmi w wieku 3–4 lat – około 15 minut; z dziećmi w wieku 5–6 lat – około 30 minut.

legitymować się odpowiednimi kwalifikacjami (określonymi w przepisach w sprawie szczegółowych kwalifikacji wymaganych od nauczycieli – Rozp. MEN z 1 sierpnia 2017 r., Dz. U. 2017 poz. 1575): kompetencją pedagogiczną uprawniającą do prowadzenia zajęć w grupach przedszkolnych, kompetencją w zakresie języka polskiego, umożliwiającą rozumienie dzieci zwracających się do nich w swoim języku ojczystym, oraz kompetencją w zakresie języka niemieckiego umożliwiającą swobodne komunikowanie się i profesjonalne prowadzenie zajęć dydaktycznych w tym języku. Kompetencja w dziedzinie pedagogiki przedszkolnej jest niezwykle ważna dlatego, aby wychowawcy umieli sprostać wymaganiom instytucji przedszkola dotyczącym wspomagania poznawczego, fizycznego, emocjonalnego i społecznego rozwoju wychowanków. Bez kompetencji wychowawców w zakresie drugiego języka nie może być mowy o osiągnięciu specyficznych celów językowych programu. Dzięki kompetencji w zakresie języka ojczystego dzieci zapewnione jest z jednej strony uznanie jego wartości i prestiżu jako języka danej społeczności oraz wspomaganie rozwoju kompetencji dzieci w tym języku, zaś z drugiej strony nie jest zagrożone poczucie bezpieczeństwa dzieci, ponieważ ich wypowiedzi kierowane do wychowawców, szczególnie w początkowej fazie projektu, są rozumiane przez wychowawców. Kompetencja dydaktyczno-metodyczna jest ważna, ponieważ wychowawcy w przedszkolu dwujęzycznym muszą sobie zdawać sprawę, iż mają do czynienia z osobami przyswajającymi drugi język i odpowiednio do tego działać. Ponadto nauczyciel pracujący z dziećmi w wieku przedszkolnym powinien posiadać wiedzę z zakresu psychologii rozwojowej. Wiedza z tego obszaru jest niezbędna do tego, by nauka języka drugiego w przedszkolu była nie tylko ciekawa i atrakcyjna, ale przede wszystkim dostosowana do możliwości i poziomu rozwoju dzieci. Bardzo ważne w rozwoju dzieci jest to, że uczą się przez naśladownictwo. Dlatego osoby oddziałujące na wychowanie i edukację dziecięcą powinny posiadać wysokie kompetencje językowe i mówić językiem pięknym, płynnym, barwnym, z interesującą, łatwą do zauważenia swobodą i wyrazistością, w sposób dostosowany do poziomu młodego odbiorcy.

- Dla zapewnienia ciągłości i skuteczności pracy dydaktycznej, wychowawczej i opiekuńczej jest wskazane, aby zajęcia języka niemieckiego jako języka sąsiada prowadził ten sam nauczyciel, który opiekuje się danym oddziałem do czasu zakończenia korzystania z wychowania przedszkolnego przez dzieci tego oddziału. W przypadku, kiedy jest to niemożliwe, nauczyciel języka niemieckiego i wychowawca danego oddziału przedszkolnego powinni przez cały czas korzystania przez dzieci z wychowania przedszkolnego w tym oddziale stale i ściśle współpracować ze sobą we wszystkich kwestiach dotyczących realizacji programu.

- W celu realizacji programu warto zorganizować salę zajęć tak, by umożliwiała jego wdrożenie. Sala powinna być przestronna z kącikami tematycznymi, gazetkami ściennymi, z dostępem do sprzętu elektronicznego: wyposażona w laptop, ekran i projektor.

Ponieważ programy wczesnej nauki języków obcych, w tym program nauczania języka niemieckiego jako języka sąsiada, należą wciąż do „eksperymentalnych" form edukacyjnych, co wiąże się z brakiem odpowiednich programów kształcenia i doskonalenia nauczycieli, brakiem odpowiednich materiałów dydaktycznych, szczegółowych planów nauczania w języku drugim itp., wychowawcy biorący udział w programie muszą zdawać sobie sprawę z tego, że podejmują trudne wyzwanie, które wymaga od nich pewnych nakładów pracy. Na nich spoczywa ciężar:

- ukształtowania szczegółowego planu zajęć dydaktycznych w grupie przedszkolnej,
- wyboru treści realizowanych w języku polskim i języku niemieckim,
- wyboru materiału językowego niezbędnego do realizacji treści w języku niemieckim,
- wyboru lub tworzenia odpowiednich materiałów dydaktycznych,
- wyboru odpowiednich form pracy dydaktycznej,
- obserwacji osiągnięć dzieci,
- doskonalenia własnej kompetencji językowej w zakresie języka niemieckiego,
- doskonalenia swojej kompetencji dydaktycznej w zakresie problematyki wczesnego nauczania języków obcych.

3. Cele programu

3.1. Cele poznawcze

Cele poznawcze programu są w pełni zgodne z ogólno-wychowawczymi celami nauczania określonymi w Podstawie programowej wychowania przedszkolnego (Rozporządzenie MEN z dn. 14 lutego 2017 r., Dz. U. 2017 poz. 356). Dodatkowe cele poznawcze realizowane dzięki zastosowaniu języka niemieckiego jako języka komunikacji i narzędzia rozwoju poznawczego w przedszkolu są zgodne z zaleceniami Komisji Europejskiej dotyczącymi rozwoju europejskiego „społeczeństwa wiedzy"[20]. Do najważniejszych celów poznawczych programu należy:

- stwarzanie dzieciom jak najlepszych możliwości ogólnego rozwoju poznawczego,

[20] *Promoting language learning and linguistic diversity*, 2004.

- rozwój strategii uczenia się przez całe życie (*lifelong learning*), w tym także uczenia się języków obcych (*lifelong language learning),*
- stworzenie podstaw rozwoju wszechstronnej wiedzy o sobie, swoim środowisku i świecie,
- rozbudzenie zainteresowania nauką, w tym także nauką języków,
- rozwijanie wewnętrznej motywacji do nauki, w tym do nauki języka niemieckiego,
- umożliwienie rozwoju wiedzy odpowiedniej dla etapu edukacji przedszkolnej, umożliwiającej podjęcie nauki w szkole podstawowej,
- stworzenie podstaw rozwoju krytycznego, logicznego i twórczego myślenia oraz umiejętności rozwiązywania problemów i rozbudzenie wiary we własne możliwości.

3.2. Cele społeczne

Cele społeczne programu są ściśle związane z celami poznawczymi. Życie w integrującej się Europie wymaga od jej obywateli akceptacji i przystosowania się do wielojęzyczności i różnorodności kulturowej. W regionach przygranicznych znaczenie poznawania i rozumienia języka i kultury sąsiada odgrywa szczególnie ważną rolę – jest kluczem do porozumienia się w regionie. Dlatego do najważniejszych zadań przedszkola należy:

- kształtowanie osobowości i tożsamości dzieci,
- rozwijanie wiedzy o najbliższym otoczeniu dzieci, ich mieście, regionie, kraju, a także regionie i kraju sąsiada,
- rozbudzanie szacunku i tolerancji dla innych kultur, odmiennych tradycji, systemów wartości i obyczajów,
- rozwój umiejętności współpracy w grupie, postawy dialogu i wspólnego rozwiązywania problemów, kształtowanie postaw wzajemnego zrozumienia i otwartości wobec innych ludzi,
- umożliwienie dzieciom odnalezienia swojego miejsca w społeczeństwie wielokulturowym.

3.3. Cele językowe

Cele językowe zajmują w programie szczególnie ważne miejsce. Zadaniem przedszkola, a później szkoły, jest przygotowanie uczniów do życia w wielojęzycznej i zróżnicowanej kulturowo Europie i w świecie. Znajomość języków obcych jest dla osiągnięcia tego celu niezbędna. Nadrzędnym celem językowym *Programu nauczania języka sąsiada od*

przedszkola do zakończenia edukacji jest rozwój kompetencji komunikacyjnej uczniów na poziomie dwujęzyczności funkcjonalnej, tzn. zdolności posługiwania się zarówno językiem polskim, jak i językiem niemieckim w życiu zawodowym i osobistym. Proces rozwoju językowego jest jednakże procesem długotrwałym, zatem na etapie edukacji przedszkolnej mogą zostać jedynie stworzone podstawy rozwoju kompetencji dwujęzycznej, której poziom funkcjonalny uczniowie mogą osiągnąć pod warunkiem kontynuacji programu na wszystkich etapach edukacyjnych. Dalszym celem programu nauczania języka niemieckiego jako języka sąsiada na etapie przedszkolnym jest stworzenie podstaw nabywania kolejnych języków obcych w myśl zaleceń Komisji Europejskiej, które zakładają, iż każdy obywatel Unii Europejskiej powinien znać co najmniej trzy języki: swój język ojczysty oraz dwa inne języki europejskie[21].

Cele językowe na etapie edukacji przedszkolnej to przede wszystkim:

- rozwój kompetencji języka polskiego,
- akceptacja przez dzieci języka niemieckiego jako instrumentu komunikacji i interakcji w przedszkolu,
- wyrównanie indywidualnych różnic językowych dzieci (w języku polskim i niemieckim),
- rozwój kompetencji językowej na poziomie pozwalającym na aktywne uczestniczenie w zajęciach dydaktycznych, grach i zabawach prowadzonych w języku niemieckim,
- rozwój kompetencji komunikacyjnej w sensie rozumienia treści nauczania, w tym piosenek, rymów, baśni i opowieści (w języku polskim i niemieckim),
- rozwój kompetencji komunikacyjnej w sensie wyrażania „swojego rozumienia świata, zjawisk i rzeczy", swoich potrzeb i emocji (w sposób werbalny i niewerbalny, w języku polskim i w języku niemieckim, z zastrzeżeniem por. rozdz. 7),
- rozwój kompetencji pragmatycznej w sensie umiejętności używania języka odpowiednio do sytuacji komunikacyjnej,
- rozwój kompetencji interkulturowej,
- rozwój strategii uczenia się języków.

Program zakłada, że w przedszkolu nie odbywa się formalna nauka języka niemieckiego. Rozwój kompetencji w zakresie tego języka, który jest – obok języka ojczystego dzieci – narzędziem komunikacji i interakcji w przedszkolu, jest niejako „produktem ubocznym"

[21] *Promoting language learning and linguistic diversity*, 2004.

rozwoju poznawczego i społecznego dzieci. W tym procesie należy zwrócić uwagę na następujące aspekty:

- w początkowej fazie nauczania języka niemieckiego jako języka sąsiada należy rozwijać szczególnie sprawności rozumienia ze słuchu – poprzez intensywne słuchanie dzieci uczą się rozpoznawać i rozumieć jednostki leksykalne na podstawie kontekstu językowego i sytuacyjnego,
- rozwój sprawności rozumienia ze słuchu odbywa się dzięki percepcji i przetwarzaniu informacji językowej w zrozumiałych dla dzieci sytuacjach komunikacyjnych oraz dzięki wielokrotnym powtórzeniom istotnych słów, wyrażeń i treści,
- częste, intensywne słuchanie wpływa pozytywnie także na rozwój wymowy, intonacji, rytmu i melodii języka – dlatego rozwój sprawności rozumienia ze słuchu stanowi podstawę rozwoju sprawności mówienia w późniejszym okresie nauki – początkowo mówienia naśladowczego (reproduktywnego), a potem mówienia produktywnego (kreatywnego – sprawność ta rozwija się tym szybciej i lepiej, im bardziej intensywny jest kontakt dziecka z drugim językiem, por. rozdz. 7),
- rozwój sprawności czytania i pisania w zasadzie nie ma miejsca w przedszkolu, niemniej jednak w starszych grupach mogą być podejmowane pierwsze próby czytelnicze i pisarskie, w zależności od chęci i możliwości dzieci oraz wymogów szkoły podstawowej (np. rozpoznawanie i nazywanie liter, globalne odczytywanie prostych wyrazów, przygotowanie do nauki pisania poprzez odtwarzanie motywów graficznych, samodzielne rysowanie, prawidłowe posługiwanie się nożyczkami, narzędziami kreślarskimi itd.),
- rozwój sprawności czytania (jeśli ma miejsce) polega przede wszystkim na rozwoju umiejętności rozpoznawania graficznej formy znanych dziecku słów i wyrażeń. Umiejętności te stanowią podstawę rozwijania strategii samodzielnego rekonstruowania treści tekstów pisanych – rozumienia jednostek leksykalnych na podstawie kontekstu, odnajdywania najważniejszych informacji w tekście itp. na późniejszych etapach edukacyjnych. Natomiast nauka pisania w języku drugim (jeśli ma miejsce) polega na podejmowaniu prób przepisywania, grupowania, czy przyporządkowywania znanych słów i wyrażeń, dzięki czemu dzieci zaznajamiają się z zasadami ortografii, które ułatwią im rozwój sprawności pisania na dalszych etapach edukacji.

Szczegółowe cele językowe w zakresie rozwoju poszczególnych sprawności językowych:

Słuchanie

Opis sprawności	**Cały etap edukacyjny, bez podziału na grupy wiekowe**
Rozumienie poznanych słów i zwrotów dotyczących wybranego obszaru tematycznego	x
Rozumienie poleceń wychowawców dotyczących ogólnych zasad porządkowych obowiązujących w przedszkolu (i odpowiednie reagowanie na nie)	x
Rozumienie poleceń i instrukcji wychowawców dotyczących gier, zabaw i zajęć dydaktycznych w przedszkolu (i odpowiednie reagowanie na nie)	x
Rozumienie poznanych wierszyków, piosenek, wyliczanek itp.	x
Rozumienie opowiadań, historyjek, bajek itp., opowiadanych przez wychowawców lub nagranych na kasetę lub płytę (po kilkakrotnych wysłuchaniu)	x
Rozumienie wypowiedzi wychowawców dotyczących treści zajęć dydaktycznych	x

Mówienie

Opis sprawności	**Cały etap edukacyjny, bez podziału na grupy wiekowe**
Powtarzanie poznanych słów i zwrotów dotyczących wybranego obszaru tematycznego	x
Powtarzanie z pamięci poznanych wierszy, piosenek, wyliczanek, odgrywanie scenek itp.	x
Naśladowanie poprawnej wymowy i intonacji języka niemieckiego (w powtarzanych z pamięci wypowiedziach w języku niemieckim, wierszykach, wyliczankach itd.)	x
Udzielanie krótkich odpowiedzi na pytania i polecenia wychowawcy (jeśli sytuacja wymaga reakcji werbalnej)	x
Używanie często powtarzanych wyrażeń językowych, które towarzyszą codziennym sytuacjom w przedszkolu: np.	x

powitanie, pożegnanie, dziękowanie, przepraszanie itp.	
Przedstawianie się i opowiadanie o sobie	(x)
Wyrażanie własnych opinii, odczuć i potrzeb	(x)
Spontaniczne tworzenie wypowiedzi dotyczących treści zajęć dydaktycznych, gier i zabaw oraz sytuacji codziennych w przedszkolu	(x)
Zwracanie się do wychowawcy w języku niemieckim	(x)

Czytanie i pisanie

Opis sprawności	**Cały etap edukacyjny, bez podziału na grupy wiekowe**
Pierwsze próby czytelnicze i pisarskie: rozpoznawanie liter, wyrazów, dopasowywanie znanych słów do obrazków, próby odwzorowywania liter, wyrazów itp.	(x)

(x) oznacza, że dany cel językowy nie musi być osiągnięty na etapie edukacji przedszkolnej, lecz dopiero później – w szkole. Zależy to od intensywności i rodzaju kontaktu dzieci z językiem niemieckim w przedszkolu: im intensywniejszy i bardziej zróżnicowany będzie ten kontakt, tym bardziej prawdopodobne jest osiągnięcie założonych celów językowych, szczególnie w zakresie sprawności produktywnych (mówienia) – więcej o tym – zob. rozdz. 7.

4. Treści nauczania

Treści nauczania w programie nauczania języka niemieckiego jako języka sąsiada nie różnią się od treści nauczania realizowanych w przedszkolu zgodnie z odnośnymi aktami prawnymi. Język niemiecki może, a nawet powinien, być zastosowany w przedszkolu realizującym program nauczania języka niemieckiego jako języka sąsiada w każdej dziedzinie codzienności przedszkolnej, np. podczas wykonywania czynności samoobsługowych (jedzenie, wychodzenie na spacer, mycie rąk itp.), zabaw ruchowych, czy wychowania matematyczno-przyrodniczego i muzycznego (tzw. zajęcia kierowane i niekierowane, por. rozdz. 2.3.):

Rutynowe sytuacje komunikacyjne w przedszkolu	**Przykładowe wyrażenia językowe**

powitanie, pożegnanie, formy zwracania się do wychowawców i dzieci, itp.	*Guten Morgen, Hallo, Guten Tag, ... Auf Wiedersehen, Bis morgen, Tschüss, ... bitte, danke, Entschuldigung, Gesundheit! .... kann ich ...?, darf ich ...?, ..., Guten Appetit!, ... bitte gib mir...*
zachowanie porządku w przedszkolu	*Wir essen jetzt, Hände waschen, spazieren gehen, sich warm anziehen, Handschuhe, Mützen nicht vergessen, mitnehmen, Schuhe abtreten, ..., Ruhe, nicht rennen bitte, du solltest nicht rennen, das ist gefährlich, du könntest dich verletzen; nicht schreien bitte, wir schreien nicht; das geht (nicht), das ist (nicht) in Ordnung, das kann man (nicht) tun/machen, aufräumen, ruhig sein, warten, ...leise, laut, man darf die anderen nicht stören; was sagt man dazu: danke, bitte, Entschuldigung usw.*
przygotowanie pomocy i przyborów potrzebnych do zajęć dydaktycznych w przedszkolu	*Wo sind die Stifte? Holt jetzt bitte die Stühle/Stifte, wir brauchen buntes Papier, ..., hier ist die Schere, zieht euch die Schürzen an! ...Setzt euch an den Tisch, ...*
typowe zabawy i inne czynności w przedszkolu	*Wir werden jetzt ein Lied singen, wir spielen jetzt, wir malen ein Bild, ..., gut gemacht, das ist gut/schön, das hast du gut/schön gemacht, ... der Kreis, aufstehen, laufen, sitzen, klatschen, basteln, aufkleben, ausschneiden, ... Arme hoch, ...*
Zajęcia integrujące czynności językowe i niejęzykowe	
wychowanie fizyczne, gry i zabawy ruchowe	*Bewegungsspiele, Sportaktivitäten, Tanz, ...*
wychowanie muzyczne	*Lieder singen, tanzen, rhythmische Spiele, Musikinstrumente kennen lernen, Musik machen, spielen, ...*
wychowanie artystyczne/estetyczne	*Formen und Farben, Bilder malen, kolorieren, ausschneiden, aufkleben, ...* *Theater spielen, Pantomime, ...*
wychowanie matematyczno-przyrodnicze	*Zahlen bis 5/10, Formen und Farben: Kreis, Quadrat, Rechteck, Dreieck, groß, klein, rund,*

	rot, gelb, blau,..., Natur, Wetter, Jahreszeiten, Tiere und Pflanzen, ...

O tym, które treści nauczania są realizowane w języku polskim, a które w języku niemieckim, decydują wychowawcy. Należy przy tym zwrócić uwagę na to, aby treści realizowane w języku polskim nie były powtarzane na zajęciach prowadzonych w języku niemieckim i odwrotnie, ale aby były one komplementarne. Tematy realizowane w języku polskim lub niemieckim mogą być ustalane z wyprzedzeniem, tzn. na początku roku szkolnego lub semestru, albo też na bieżąco w zależności od potrzeb i zainteresowań dzieci (planowanie otwarte). W planowaniu treści nauczania należy uwzględnić zasadę spiralnego układu materiału (por. rozdz. 5.). Należy też wziąć pod uwagę to, że im więcej treści nauczania będzie realizowanych w języku niemieckim, tzn. im intensywniejszy będzie kontakt dzieci z tym językiem i im bogatsza i bardziej różnorodna oferta językowa w tym języku, tym lepszych efektów nauczania, szczególnie w zakresie rozwoju sprawności produktywnych (mówienia) należy się spodziewać.

W ramach programu nauczania języka niemieckiego jako języka sąsiada w przedszkolu nie odbywa się formalna nauka języka niemieckiego, dlatego nie ustala się oddzielnych treści językowych (przede wszystkim struktur gramatycznych), które należy wprowadzić na tym etapie. Wprowadzane treści językowe – głównie słownictwo tematyczne i wyrażenia rutynowe dotyczące organizacji rzeczywistości przedszkolnej – są ściśle skorelowane z celami wychowawczo-dydaktycznymi. Dla etapu edukacji przedszkolnej charakterystyczne jest to, że dzieci w dużo większym stopniu rozwijają sprawności receptywne, aniżeli sprawności produktywne w zakresie języka niemieckiego. Znaczną cześć wyrażeń językowych dzieci powinny więc opanować receptywnie (rozumieć prezentowane treści, rozumieć i wypełniać polecenia nauczyciela), natomiast tylko niektóre z nich – produktywnie (używać ich podczas zajęć w przedszkolu).

Przykłady integracji treści językowych i niejęzykowych:

Rodzaj zajęć	**Temat: Kolory**
Wychowanie matematyczno-przyrodnicze	pierwsze zasady ruchu drogowego: przechodzenie przez ulicę na pasach, przechodzenie na zielonym świetle, czekanie na czerwonym i żółtym świetle; prezentacja wybranych zawodów i ich cech charakterystycznych, np. ubioru, akcesoriów itp.

Wychowanie fizyczne	zabawa ruchowa: „*Die Farbe sagt mir, was ich machen sollte":* dzieci reagują, wykonując daną czynność, na polecenia związane z kolorami: np. „*Die Kinder in weißen T-Shirts setzen sich, die Kinder in blauen Hosen hüpfen* itd. zabawa z przejmowaniem ról: jedno dziecko wciela się w rolę policjanta regulującego ruch drogowy, pozostałe dzieci reagują na pokazywane przez „policjanta" światła i gwizdek
Wychowanie artystyczne	praca plastyczna: malowanie tęczy, wystawa prac dzieci
Wychowanie muzyczne	piosenka „*Grün, grün, grün sind alle meine Kleider..."*
Rozwój sprawności językowych	nazwy kolorów, rymowanka „*Bei ROT musst du stehen, bei GRÜN darfst du gehen"*, nazwy wybranych zawodów: *Polizist, Matrose, Schornsteinfeger, Bäcker, Jäger, Maler* itp., nazwy przyborów do malowania: *Farben, Pinsel, Wasser* itp., nazwy czynności związanych z pracą plastyczną, nazwy części garderoby, nazwy charakterystycznych obiektów reprezentujących kolory: np. *Regenbogen, Gras, Ampel, Zebrastreifen* itd., sformułowanie pierwszych zasad ruchu drogowego (przechodzenie przez ulicę – w języku polskim lub niemieckim), rozumienie poleceń i wyjaśnień związanych z poszczególnymi zabawami i zadaniami

Rodzaj zajęć	**Temat: Owoce i warzywa**
Wychowanie matematyczno-przyrodnicze	obserwowanie zmian w przyrodzie na jesieni, rozpoznawanie drzew owocowych, urządzanie kącika przyrody „skarby jesieni", rozpoznawanie wyglądu i smaku owoców i warzyw, respektowanie zaleceń i zakazów: mycie rąk i owoców przed przygotowaniem kompotu, zakaz spożywania nieznanych owoców
Wychowanie fizyczne	zabawa ruchowa: „*W sadzie"* i „*Jestem Jesień z pełnym koszem",* spacer do ogródków działkowych w celu obserwacji przyrody zabawa „ciepło-zimno": dzieci ukrywają owoce i warzywa, inne dzieci je znajdują – dzięki wskazówkom „ciepło-zimno" i użycia nazw owoców i warzyw

Wychowanie artystyczno-techniczne	praca plastyczna: owocowe wycinanki, przygotowanie kompotu owocowego, wykonanie z warzyw kukiełek do przedstawienia „*Na straganie”*
Wychowanie muzyczne	piosenka „*Wer mag die Tomaten“,* ćwiczenia rytmiczne
Rozwój sprawności poznawczych i społecznych	gra *„Memory*” – poszukiwanie par owoców i warzyw, planowanie czynności i podział prac (przy przygotowaniu kompotu owocowego)
Rozwój sprawności języka polskiego	wiersz J. Brzechwy „*Na straganie*”, przedstawienie z podziałem na role na podstawie wiersza, doskonalenie słuchu fonematycznego – dzielenie wyrazów na sylaby
Rozwój sprawności języka niemieckiego	nazwy owoców i warzyw, nazwy przyborów do pracy plastycznej: np. *Schere, buntes Papier, Buntstifte* itd., nazwy przyborów potrzebnych do przygotowania kompotu: np. *Topf, Gläser, Kanne, Zucker, Löffel* itd., nazwy czynności związane z przygotowaniem kompotu i kukiełek do przedstawienia, rozumienie poleceń i wyjaśnień związanych z poszczególnymi zabawami i zadaniami, rozumienie dłuższych wypowiedzi wychowawcy dot. tematu zajęć – zmian zachodzących w przyrodzie jesienią

Rodzaj zajęć	**Temat: Zwierzęta egzotyczne**
Wychowanie matematyczno-przyrodnicze	poznawanie naturalnego środowiska życia zwierząt egzotycznych dzięki oglądaniu książek o zwierzętach, encyklopedii, atlasów, np. „*Tiere der Welt*” itp. i słuchaniu opowiadania wychowawcy
Wychowanie fizyczne	zabawa ruchowa „*Alle Tiere machen es“:* dzieci otrzymują karty z wizerunkami zwierząt (karty się powtarzają) i reagują na polecenia, wykonując daną czynność: np. „*Alle Löwen hüpfen, alle Affen klatschen, alle Tiger brummen* itd.
Wychowanie artystyczno-techniczne	wykonanie zwierząt z plasteliny, wykonanie makiety małego zoo; wykonanie prac plastycznych związanych z opowiadaniem „Elmer” Davida McKee
Wychowanie muzyczne	piosenka „*Wir gehen in den Zoo“* lub/i *„Der Elefant...“* lub inne piosenki; naśladowanie odgłosów zwierząt

Rozwój sprawności poznawczych i społecznych	układanie puzzli z wizerunkami zwierząt, rozwiązywanie zagadek o zwierzętach, gra typu „*Memory*": „*Tierpaare*" – np. poszukiwanie par matka-dziecko lub inne zabawy z wykorzystaniem kart obrazkowych; naśladowanie odgłosów zwierząt
Rozwój sprawności języka polskiego	wiersz J. Brzechwy „Zoo", zagadki o zwierzętach lub inne piosenki, wiersze, opowiadania o zwierzętach
Rozwój sprawności języka niemieckiego	nazwy zwierząt egzotycznych, nazwy zwierząt w zoo, nazwy obiektów w zoo: np. *Käfig, Aquarium* itp., wybrane nazwy geograficzne: np. *Afrika, Asien, Jungel, Regenwald, Steppe, Savanne, Wüste* itd., piosenka „*Wir gehen in den Zoo"* lub/i *„Der Elefant...",* rozumienie poleceń i wyjaśnień związanych z poszczególnymi zabawami i zadaniami, rozumienie dłuższych wypowiedzi wychowawcy dot. tematu zajęć – naturalnych warunków życia zwierząt; opowiadanie „Elmer" Davida McKee (spiralny układ treści – powtórzenie nazw kolorów) lub inne opowiadania, wiersze itp.

Przykładowy rozkład treści nauczania języka niemieckiego dla całego etapu edukacyjnego, bez podziału na grupy wiekowe

Przykładowe tematy	**Zakresy leksykalne**	**Sytuacje i funkcje komunikacyjne, sprawności poznawcze i społeczne**	**Przykładowe wyrażenia językowe**
Ich und meine Familie	członkowie rodziny, miejsce zamieszkania, wiek, dom rodzinny	podawanie swojego nazwiska, wieku, adresu; identyfikowanie członków rodziny, identyfikowanie swojego miejsca zamieszkania	*Mein Name ist..., Ich heiße..., Das ist meine Mama, mein Papa, ich habe eine Schwester, einen Bruder; meine Schwester, mein Bruder heißt ..., Oma, Opa, Tante, Onkel, Cousine, Cousin, ... Das bin ich, Ich bin 3/4/5 Jahre alt, ich wohne in ...,*
Unser	pomieszczenia w	powitanie w przedszkolu,	*Das ist unser*

Kindergarten	przedszkolu, obiekty w przedszkolu, formy grzecznościowe, zabawki i przybory, typowe czynności, polecenia, instrukcje, nakazy, zakazy	poznawanie pomieszczeń w przedszkolu, poznanie pierwszych zasad porządkowych, identyfikacja swojego „znaczka", szafki, miejsca itd., poznanie form aktywności w przedszkolu: zajęcia i zabawy indywidualne i grupowe, wyrażanie chęci do zabawy, pożegnanie	*Kindergarten, die Küche, das Bad; der Garten, das Spielplatz, das ist mein Zeichen, mein Zeichen ist..., Spielsachen, Auto, Puppe, ..., Stuhl, Tisch, Stifte, malen, basteln, singen, tanzen, ..., Was ist das?, Das ist ..., ...Hier kann man...., man darf nicht..., man sollte...., Jetzt spielen wir zusammen..., wer möchte mitspielen?*
Tiere und Pflanzen	rośliny i zwierzęta w najbliższym otoczeniu, zwierzęta domowe, zwierzęta na wsi, w lesie; rośliny i zwierzęta egzotyczne, zwierzęta w zoo, gatunki zagrożone; zmiany w przyrodzie związane z porami roku	poznawanie, nazywanie i opisywanie zwierząt i roślin, naturalnych środowisk życia zwierząt i roślin, korzyści dla człowieka z posiadania i hodowli zwierząt i roślin, poznanie gatunków zagrożonych i problemów ekologicznych; zrozumienie odpowiedzialności człowieka za środowisko	*Das ist ein ... (Hund, Hase, Fuchs, Tiger, Affe, Löwe...); Ich habe zu Hause einen Hund, eine Katze; Meine Katze heißt...; Welche Tiere leben im Zoo?, Im Wald leben ...; groß, klein, hübsch, niedlich, gefährlich...* *Das ist eine .... (Rose, Tulpe, Nelke...); die Blumen sind schön, rot, gelb, blau, rosa, violett,..., sie duften schön..., Die Kuh gibt uns Milch, die Hühner legen Eier...*
Jahreszeiten, Wetter	pory roku, miesiące, dni tygodnia, określenia czasu, zjawiska pogodowe i klimatyczne	poznawanie, nazywanie i opisywanie pór roku, ich cech charakterystycznych, np. typowych zjawisk pogody, czynności itd;	*Herbst, Winter, Frühling, Sommer; Sommerferien, Sonne, Himmel, Wolken, Schnee, kalt, heiß, weiß, grün, blau, ...; Im Winter*

		obserwacja zmian w przyrodzie; poznanie i opisywanie klimatu; określanie czasu; wyrażanie preferencji w związku z pogodą i porami roku; podział roku zgodnie z porami roku	*ist es kalt, Im Sommer ist es warm, Das Wetter ist schön, schlecht; Ich mag Herbst, Meine Lieblingsjahreszeit ist Frühling, Im Sommer gibt es Eiscreme „... Im Herbst gibt es Kastanien, ..., Schlitten, Schneeball, Eis, ...*
Direkte Umgebung, meine ersten Verkehrsregeln	moje miejsce zamieszkania: mój dom, moja ulica, moje przedszkole, droga do przedszkola; znane miejsca w mojej miejscowości: rynek, park, plac zabaw itp.; pierwsze zasady ruchu drogowego	poznawanie, nazywanie i opisywanie miejsca zamieszkania: domu, przedszkola, miejscowości; poznanie drogi do przedszkola; poznanie zasad zachowania się przy przechodzeniu przez ulicę	*Straße, Stadt, Dorf, Autos, Ampel, grün, rot, Bei Rot soll man stehen, bei Grün kann man gehen...; In den Park gehen, Über die Straße gehen, aufpassen, vorsichtig sein, ...*
Feste und Feiertage	Święta: Adwent, Boże Narodzenie, Wielkanoc; kolędy; wizyta Św. Mikołaja; inne uroczystości: Dzień Matki, Dzień Dziecka, urodziny, imieniny	poznawanie zwyczajów i tradycji świątecznych w Polsce i w Niemczech; sposoby obchodzenia różnych uroczystości, np. Dnia Matki, w Polsce i w Niemczech; formy kulturowe związane z obchodzeniem urodzin i imienin: przyjęcie urodzinowe, zaproszenia, składanie życzeń, prezenty itd.	*Advent, Weihnachten, Ostern, Geburtstag, Muttertag, Geschenke geben, bekommen, vorbereiten, kaufen, ..., den Weihnachtsbaum schmücken, Weihnachtsmann, Heiligabend, Weihnachtslieder singen, Osterhase, Ostereier suchen, ..., Alles Gute zum Geburtstag, Herzlichen Glückwunsch, ich gratuliere dir zum Geburtstag, ...*
Essen und	posiłki, pory dnia,	nazywanie i opisywanie	*Frühstück, Mittagessen,*

Trinken	produkty spożywcze, napoje, warzywa i owoce, słodycze, dieta, zdrowe odżywianie się, formy grzecznościowe przy stole	posiłków, potraw i rozpoznawanie produktów spożywczych; wyrażanie preferencji spożywczych, podawanie ulubionych potraw; przygotowywanie posiłków, poznanie zasad porządkowych podczas posiłków, poznanie zasad zdrowego odżywiania się	*zu Mittag essen, Abendbrot, Nachtisch, Milch, Brot, Brötchen, Käse, Schinken, Honig, Butter, Obst, Gemüse, Bananen, Äpfel, Beeren, ..., Süßigkeiten, Schokolade, Eiscreme, Kuchen, Torte backen, ..., Saft, Apfelsaft, Orangensaft, Cola, Wasser, ..., gesund, lecker, gut schmecken, ich mag (nicht), ich esse/trinke gern...*
Traditionen und Bräuche	mój region: geografia i historia regionu, język i kultura, tradycje śląskie, pieśni i tańce, święta, baśnie i legendy	poznanie zwyczajów i tradycji regiony Górnego Śląska, jego geografii, historii oraz skarbów kultury i literatury	*Meine Stadt, mein Dorf, meine Region, Schlesien, schlesisch, Sprache, Geschichten erzählen, Märchen, Legenden, Gedichte, Lieder, Tänze, Feste, Feiertage, traditionelle Speisen, ..., bei uns singt man, isst man, sagt man ....*

5. Metody nauczania

Dzieci w wieku przedszkolnym koncentrują swoją uwagę na krótki czas, potrafią szybko zapamiętać nowe treści, ale i szybko je zapominają. Dlatego zajęcia powinny być zróżnicowane, prowadzone poprzez zabawy umożliwiające aktywowanie dzieci w różnych formach dialogu, piosenkach, pytaniach i problemach badawczych, matematycznych, plastycznych czy technicznych, a prezentowany na zajęciach materiał musi być utrwalany w sposób atrakcyjny. Podjęte przez nauczyciela działania, w zakresie wykorzystywania różnorakich środków dydaktycznych, metod i zadań, będą sprzyjały zdobywaniu wiedzy i umiejętności językowych oraz dyspozycji do uczenia się języków przez całe życie.

Podobnie jak cały I etap edukacyjny (klasy I-III) etap wychowanie przedszkolnego jest okresem nauczania zintegrowanego bez podziału na poszczególne „przedmioty". Dotyczy to również języka drugiego/ obcego (tu: języka niemieckiego jako języka sąsiada). Zintegrowane nauczanie języka drugiego w praktyce powinno oznaczać to, że niektóre treści programowe dotyczące wybranych zagadnień tematycznych, bloków tematycznych, czy projektów są częściowo (lub w całości) realizowane w języku drugim (niemieckim; por. rozdz. 4 powyżej), a metody i techniki pracy na zajęciach języka niemieckiego powinny być zbieżne z metodami i technikami pracy na zajęciach prowadzonych w języku ojczystym dzieci (tu: języku polskim). Oznacza to także, że rodzaje ćwiczeń, które mogą i powinny być stosowane podczas zajęć języka niemieckiego, w gruncie rzeczy nie powinny znacząco różnić się od tych, jakie są stosowane w celu wspierania dziecięcego rozwoju języka pierwszego i sprawności poznawczych. Wychowawcy powinni dążyć do realizacji celów poznawczych, społecznych i językowych (określonych w rozdz. 3.), tworząc bogate środowisko uczenia się, w tym uczenia się języka drugiego, poprzez:

- dostosowanie poziomu przekazywanej wiedzy do możliwości poznawczych dzieci (w tym niestosowanie treści znanych dzieciom jako okazji do wprowadzenia słów i wyrażeń języka niemieckiego),
- dostosowanie poziomu trudności wykonywanych przez dzieci zadań do ich możliwości poznawczych (w tym niestosowanie zadań zbyt łatwych dla dzieci, ponieważ nie niosą one ze sobą żadnych korzyści poznawczych i są demotywujące dla dzieci[22]),
- wykorzystanie naturalnej dziecięcej ciekawości, chęci poznawania świata i gotowości podejmowania aktywności poznawczej,
- ścisły związek treści edukacyjnych ze środowiskiem dzieci,
- uwzględnianie potrzeb i doświadczeń dzieci,
- unikanie monotonii dzięki stosowaniu różnorodnych środków dydaktycznych, zadań i form aktywności,
- uwzględnianie, w miarę możliwości, indywidualnych predyspozycji dzieci.

Najważniejszymi zasadami metodycznymi na etapie edukacji przedszkolnej jest uczenie się wszystkimi zmysłami, uczenie się przez działanie, doświadczenie i zabawę, czyli całościowe i integrujące podejście do nauczania i uczenia się. Zasady te można najlepiej realizować w pracy metodą projektów.

[22] por. M. Olpińska-Szkiełko, 2014, *Glottodydaktyczne implikacje lingwistycznych badań nad dwujęzycznością i koncepcji wychowania dwujęzycznego*.

Przykładowy projekt	Przykładowe wyrażenia językowe
Muttertag Zadania: - przygotowanie plakatu - przygotowanie zaproszeń - przedstawienie dla mam Czynności: - przygotowanie materiałów: fotografie mam, kolorowy papier, kredki, flamastry, nożyczki, klej itp. - przygotowanie się do pracy: zakładanie fartuszków, zgromadzenie się przy stole itd. - wyjaśnienie zadania - wykonanie plakatu i zaproszeń: wycinanie ozdób, układanie na plakacie, przyklejanie, rysowanie zaproszeń itd. - przygotowanie tekstów piosenek i wierszyków - ćwiczenia do przedstawienia: śpiew i taniec	*Wann ist der Muttertag? Was ist das für ein Tag? Was feiern wir?...* *Heute werden wir ein Plakat zum Muttertag machen. Zieht jetzt bitte die Schürzen an. Alle setzten sich an den Tisch. Wir brauchen buntes Papier, die Photos von Euren Mamas, bunte Stifte, Klebstoff, Scheren, Blumen, Blätter....* *Wir machen zuerst... dann... als nächstes....wir malen, schneiden aus, kleben auf ...* *Auf der Einladung schreiben wir: Liebe Mama, komm in den Kindergarten am ... Wir werden für Dich singen und tanzen...* *Jetzt lernen wir ein Lied, hört erst mal zu, ich singe es vor. Jetzt singen wir alle zusammen und zeigen dabei das, was wir singen ...* *Kennt ihr noch das Lied ...? Wir singen es heute ein wenig anders, wir bilden einen Kreis...* *Jetzt wollen wir noch ein Gedicht lernen...* *Lieder und Gedichte (Beispiele)*

Przykładowy projekt	Przykładowe wyrażenia językowe
Obstsalat Zadania: - przygotowanie sałatki owocowej Czynności: - spacer na rynek – przygotowanie się do wyjścia z przedszkola, zasady obowiązujące podczas spaceru: nie oddalanie się od grupy itd., zwiedzanie stoisk z owocami, rozpoznawanie różnych owoców - przygotowanie materiałów: zgromadzenie potrzebnych owoców (dzieci przynoszą z domu różne owoce lub zostały one zakupione podczas	nazwy owoców, np.*: Äpfel, Birnen, Bananen, Trauben, Orangen, Nektarinen, Pflaumen, Pfirsiche,...* *Wir gehen heute auf den Markt, wir schauen uns verschiedenen Obststände an, wir kaufen ein...* *Wir müssen immer zusammen bleiben, ihr lauft nicht weg...* *Schaut, da haben wir..., Was ist das? Sind das Orangen? Da sind die Orangen; kaufen wir noch mehr Äpfel und Birnen; brauchen wir auch noch Bananen?* *Wir machen jetzt einen Obstsalat, was brauchen*

spaceru na rynek), zgromadzenie potrzebnych naczyń i narzędzi pracy: deski do krojenia, salaterki itp. - przygotowanie się do pracy: zakładanie fartuszków, zgromadzenie się przy stole itd. - wyjaśnienie zadania - wykonanie sałatki: mycie i obieranie owoców, krojenie, nakrywanie do stołu itd.	*wir dazu? Wir haben hier Äpfel, Bananen, Orangen...* *Wir brauchen noch eine große Schüssel, Messer, Löffeln und Teller....* *Wir machen zuerst... dann... als nächstes....wir waschen uns die Hände, dann waschen wir alle Äpfel, Birnen, Orangen...., wir schälen die Bananen, Orangen...., schneiden, legen sie in die Schüssel ...* *Wir brauchen noch ein bisschen Zucker, Honig, Obstsaft...* *Wir decken schön den Tische, dann essen wir zusammen unseren Obstsalat...* *Wie schmeckt euch der Salat? Er schmeckt sehr gut, wirklich gut, er ist lecker, er ist sehr gesund....*

Włączenie w proces nauczania języka niemieckiego jako środka komunikacji, interakcji i narzędzia przekazywania wiedzy wymaga stosowania specyficznych metod i technik pracy dydaktycznej. Mimo że na tym etapie edukacyjnym nie odbywa się formalna nauka tego języka, wychowawcy muszą zdawać sobie sprawę z tego, że mają do czynienia z uczącymi się języka drugiego i wspomagać proces rozwoju kompetencji tego języka u dzieci. Cel ten można osiągnąć tylko poprzez stworzenie naturalnej sytuacji uczenia się, która charakteryzuje się tym, że:

- Dla użycia języka niemieckiego i interakcji językowej istnieje zawsze wyraźny kontekst sytuacyjny i komunikacyjny, tak aby dzieci były w stanie na podstawie tego kontekstu samodzielnie zrekonstruować znaczenie wypowiedzi językowych.
- Wychowawcy starają się przede wszystkim, aby dzieci ich rozumiały, a więc dostosowują swoje wypowiedzi do ich niedoskonałych umiejętności komunikacyjnych poprzez stosowanie w swoich wypowiedziach wielu parafraz i powtórzeń, a także poprzez intensywnie wspieranie percepcji wypowiedzi dzięki zastosowaniu wielu różnorodnych bodźców akustycznych, wizualnych, kinestetycznych, rytmicznych itd.
- Kierowane do dzieci wypowiedzi wychowawców w języku niemieckim nie powinny być nadmiernie „upraszczane” pod względem leksykalnym i gramatycznym kosztem ich autentyczności komunikacyjnej lub kosztem treści niejęzykowych, natomiast powinny być w

specyficzny sposób „dostrajane do dziecka". Chodzi tutaj o specyficzne językowe zachowania osób z otoczenia dziecka podczas interakcji komunikacyjnych z nim stosowane w celu ułatwienia mu nabywania języka („*fine-tuning"*). Polegają one na stosowaniu pewnych uproszczeń fonologicznych, syntaktycznych i semantycznych, a także na stosowaniu procedur „zwrotnych", takich jak pytania, powtórzenia, rozszerzenia i uzupełnienia dziecięcych wypowiedzi i inne.

- Prezentacja treści nauczania odbywa się w sposób poglądowy, a percepcja treści nauczania jest intensywnie wspomagana niejęzykowo dzięki zastosowaniu wielu różnorodnych bodźców, np. poprzez bogatą gestykulację i mimikę oraz zastosowanie elementów TPR (ruch), a także użycie wielu pomocy poglądowych, przedmiotów z bezpośredniego otoczenia dziecka, części ubioru, zabawek, obrazków, ilustracji itd.[23]

Aby osiągnąć sukces w rozwoju kompetencji języka niemieckiego, należy przede wszystkim zwrócić uwagę na to, że:

- oferta językowa powinna być bogata i zróżnicowana, intensywna, dobrze ustrukturyzowana i motywująca (nowe, interesujące treści i zagadnienia),
- na całym etapie edukacyjnym powinno się prezentować o wiele więcej wypowiedzi językowych niż wymagać ich formułowania od dzieci,
- wyrażenia językowe powinny być zawsze powiązane z czynnościami, które dzieci obserwują i w których biorą udział,
- wypowiedzi w języku niemieckim powinny stale towarzyszyć rytuałom przedszkolnym,
- wyrażenia językowe powinny być używane w sytuacjach zrozumiałych dla dzieci, w powiązaniu z interesującymi je treściami i działaniami,
- należy stwarzać dzieciom wiele możliwości powtarzania wypowiedzi wychowawców,
- materiał językowy powinien być ukształtowany spiralnie, aby dać dzieciom możliwość powtarzania treści, które zostały wprowadzone wcześniej, powracanie do nich w coraz to nowych kontekstach i zadaniach,
- uwaga wychowawców powinna być skierowana na treść, a nie na formę wypowiedzi językowych dzieci; w żadnym wypadku nie należy poprawiać błędów gramatycznych, czy błędów wymowy dzieci, lecz powtarzać wypowiedzi dzieci w prawidłowej formie, tak aby usłyszały ich bezbłędną wersję.

[23] por. H. Wode, 1998, *Bilinguale Kindergärten: Wieso? Weshalb? Warum?* oraz J. Arnau, 1994, *Teacher-Pupil Communication When Commencing Catalan Immersion Programs,* s. 47-76; E.M. Day i S.M. Shapson, 1996, *Studies in Immersion Education*, s. 47 i n.

6. Materiały dydaktyczne

Materiały dydaktyczne w języku niemieckim, które w sensie fachowym i językowym są odpowiednie dla dzieci w wieku przedszkolnym, stanowią wyzwanie wymagające sporych nakładów pracy wychowawców.

Od początku w przedszkolu realizującym program nauczania języka niemieckiego jako języka sąsiada mogą i powinny być stosowane dwa rodzaje pomocy naukowych i materiałów:

- Autentyczne materiały przeznaczone dla dzieci – rodzimych użytkowników języka niemieckiego (ze względu na dopasowanie tych materiałów do poziomu rozwoju poznawczego dzieci oraz ze względu na ich rozwijające umiejętności komunikacyjne w języku drugim, materiały autentyczne w języku niemieckim stosowane w przedszkolu realizującym program nauczania języka niemieckiego jako języka sąsiada mogą być przeznaczone dla rodzimych użytkowników języka niemieckiego w wieku nieco młodszym niż dzieci uczęszczające do przedszkola polskiego – wskazane jest jednak, aby różnica ta nie była większa niż ok. 1,5 roku).
- Zaadaptowane i tworzone na miejscu materiały, specjalnie dostosowane do potrzeb dzieci uczących się języka niemieckiego jako drugiego. Materiały te mogą także powstawać w trakcie trwania programu dzięki kreatywności i doświadczeniom wychowawców.

Przy wyborze materiałów dydaktycznych należy uwzględnić to, że:

- możliwie najbardziej intensywny i wszechstronny kontakt z językiem niemieckim wiedzie do lepszej znajomości tego języka u dzieci,
- ważne jest to, aby dzieci otrzymywały możliwie dużo bodźców językowych z różnych źródeł, a więc należy umożliwić dzieciom jak najszerszy dostęp do niemieckojęzycznych mediów, takich jak książki dla dzieci (przykłady zob. rozdz. 8.1.), czasopisma, gry, filmy, kasety wideo i audio, gry i programy komputerowe itd.,
- materiały dydaktyczne powinny odzwierciedlać autentyczne użycie języka niemieckiego, który tylko w ten sposób może spełnić rolę środka komunikacji, interakcji i przekazu informacji,
- materiały dydaktyczne (szczególnie te adaptowane i tworzone przez wychowawców), podobnie jak wypowiedzi wychowawców i nauczycieli kierowane do dzieci, nie powinny być „upraszczane" pod względem leksykalnym i gramatycznym kosztem ich autentyczności komunikacyjnej lub kosztem treści niejęzykowych, natomiast powinny być dostosowane do poziomu poznawczego dzieci i stanu ich wiedzy o świecie (por. rozdz. 5).

7. Kontrola osiągnięć

Istotnym „czynnikiem sukcesu" w programie nauczania języka niemieckiego jako języka sąsiada jest intensywność i jakość kontaktu z tym językiem. Należy pamiętać, iż tylko w sytuacji, kiedy dzieci rozpoczynające naukę w przedszkolu zostają w 100% „zanurzone w języku drugim" (w programach tzw. wczesnej całkowitej immersji – *early total immersion*), rozwijają one zarówno językowe sprawności receptywne, jak i sprawności produktywne[24]. Natomiast kiedy kontakt z drugim językiem jest mniej intensywny, np. w programach wczesnej immersji częściowej (*early partial immersion*), w których obydwa języki – język pierwszy dziecka i język drugi – są używane jako języki komunikacji w przedszkolu i w szkole w stosunku 50% - 50%[25], dzieci rozwijają początkowo głównie sprawności receptywne (rozumienie ze słuchu)[26]. Jeśli kontakt z drugim językiem jest jeszcze mniej intensywny – ograniczony do jednego lub kilku spotkań w tygodniu – to właściwie w ogóle nie należy mówić o rozwoju kompetencji językowej dzieci, lecz raczej o rozbudzeniu ich zainteresowania późniejszą nauką tego języka[27].

7.1. Oczekiwane efekty programu nauczania języka niemieckiego jako języka sąsiada w przedszkolu

Uczeń po ukończeniu przedszkola powinien:

- być dobrze przygotowany do podjęcia nauki na kolejnym etapie edukacyjnym, w tym dalszej nauki języka niemieckiego jako języka sąsiada,
- być zainteresowany dalszą nauką języka niemieckiego jako języka sąsiada,
- akceptować użycie języka niemieckiego podczas zajęć dydaktycznych, a także w sytuacjach komunikacyjnych poza pracą na zajęciach (np. podczas zabawy),
- umieć działać w różnych sytuacjach komunikacyjnych w przedszkolu i poza nim,
- być otwarty na kontakty z różnymi osobami, w tym także z obcokrajowcami,
- umieć współdziałać w grupie,
- dobrze rozumieć treść krótkich wypowiedzi ustnych związanych z tematem zajęć przedszkolnych w języku polskim i niemieckim,

[24] przegląd badań w: M. Olpińska-Szkiełko, 2013.
[25] por. F. Genesee, 1987, *Learning through Two Languages. Studies of Immersion and Bilingual Education,* s. 1.
[26] por. np. wyniki badania przeprowadzonego po roku trwania projektu wczesnej immersji częściowej w przedszkolu nr 4 w Oleśnie, M. Olpińska, 2006.
[27] por. K. Kersten, 2013, *Ins Sprachbad eintauchen*, s. 42.

- produkować poprawne wypowiedzi w języku polskim oraz podejmować próby wyrażania się w języku niemieckim, nawet jeśli jego wypowiedzi nie są całkowicie poprawne pod względem fonetycznym i gramatycznym.

Natomiast ze względu na to, że nauczanie języka niemieckiego jako języka sąsiada powinno mieć charakter „spotkania z tym językiem" i jest w swoich założeniach „nauczaniem treści poprzez język obcy, a nie nauczaniem gramatyki i słownictwa" (por. rozdz. 2), nie ustala się żadnego pensum zagadnień gramatycznych, czy leksykalnych (wykazu struktur językowych) do opanowania czynnego i biernego przez dzieci biorące udział w programie. Nie ustala się także żadnych procedur, których celem byłoby sprawdzenie stopnia opanowania tych struktur przez uczących się.

7.2. Pomiar osiągnięć dzieci

Pomiar osiągnięć dzieci uczestniczących w programie w zakresie kompetencji języka polskiego oraz w zakresie umiejętności poznawczych nie różni się pod żadnym względem od pomiaru osiągnięć w grupach jednojęzycznych. Natomiast pomiar osiągnięć w zakresie kompetencji języka niemieckiego wymaga stosowania specjalnych środków i technik. Wychowawcy powinni uważnie śledzić wszelkie „oznaki" rozumienia wypowiedzi językowych u dzieci, które mogą przybierać różne formy językowe i niejęzykowe podczas interakcji komunikacyjnych[28], w których dzieci biorą udział w przedszkolu. Wychowawcy powinni skoncentrować się przede wszystkim na:

- obserwacji fizycznych oznak rozumienia treści nauczania przez dzieci,
- gotowości i umiejętności wykonywania poleceń,
- aktywności uczniów podczas zajęć w przedszkolu,
- ocenie reakcji dzieci na bodźce językowe – reakcji niewerbalnych, reakcji w języku polskim oraz reakcji w języku niemieckim.

W zakresie sprawności receptywnych można dodatkowo stosować zadania, sprawdzające stopień rozumienia treści, takie jak na przykład:

- dyktanda rysunkowe,
- (ustne) przyporządkowywanie słów i wyrażeń obrazkom lub przedmiotom,
- porządkowanie historyjek obrazkowych wedle kolejności usłyszanego tekstu,
- (ustne) uzupełnianie wypowiedzi nauczyciela – zdań, wierszyków, historyjek itp.

[28] por. A. Deppermann i R. Schmitt, 2008, *Verstehensdokumentionen: Zur Phänomenologie von Verstehen in der Interaktion,* s. 222.

W zakresie sprawności produktywnych (mówienia) wychowawcy mogą dodatkowo oceniać:

- stopień poprawności wyuczonych i powtarzanych wypowiedzi dzieci – słów, zwrotów, wierszyków itp.,
- spontaniczność używania wypowiedzi w języku niemieckim przez dzieci,
- adekwatność wypowiedzi dzieci do sytuacji komunikacyjnej.

Natomiast ze względu na specyfikę programu nauczania języka niemieckiego jako języka sąsiada na tym etapie edukacyjnym jakiejkolwiek ocenie nie powinien podlegać stopień poprawności fonetycznej, leksykalnej i gramatycznej wypowiedzi dzieci (oprócz wypowiedzi wyuczonych lub powtarzanych).

Ze względu na specyfikę tego etapu edukacyjnego kompetencje dzieci w zakresie języka niemieckiego mogą być określane tylko w formie oceny opisowej. W odniesieniu do sprawności opanowanych przez dzieci w tym języku można określić na przykład, czy:

- dana umiejętność jest opanowana,
- dziecko podejmuje próby, aby opanować daną umiejętność,
- dziecko nie podejmuje prób opanowania danej umiejętności.

Należy przy tym wziąć pod uwagę fakt, iż stopień opanowania danych umiejętności w języku niemieckim przez dzieci zależy od zakresu i stopnia intensywności kontaktów z tym językiem w przedszkolu. Im bardziej obszerna, wszechstronna i zróżnicowana jest oferta bodźców językowych i rodzajów zadań dydaktycznych, tym lepszych efektów można się spodziewać w zakresie rozwoju kompetencji tego języka.

Przykładowa karta osiągnięć dziecka w przedszkolu:

Imię i Nazwisko / Name:
Wiek / Alter:
Grupa / Gruppe:
Wychowawcy / BerteuerInnen:
Data / Datum:

Symbole: * tak ** potrzebuje więcej ćwiczeń * nie**
Symbole: * trifft zu ** braucht mehr Übung * trifft nicht zu**

UMIEJĘTNOŚCI POZNAWCZE, MOTORYCZNE I SPOŁECZNE / KOGNITIVE, MOTORISCHE UND SOZIALE FERTIGKEITEN	
Akceptuje stałą obecność dwóch języków w przedszkolu *Akzeptiert die Verwendung von zwei Sprachen im Kindergarten*	
Akceptuje zwracanie się do siebie w dwóch językach *Akzeptiert, dass man sich an sie/ihn in zwei Sprachen wendet*	
Jest otwarte w stosunku do wychowawców *Zeigt sich den Erziehungspersonen gegenüber aufgeschlossen*	
Jest otwarte w stosunku do innych dzieci *Zeigt sich den anderen Kindern gegenüber aufgeschlossen*	
Rozumie i stosuje się do poleceń związanych z czynnościami w przedszkolu, wyrażanych w języku niemieckim *Versteht und befolgt Anweisungen zu Routinetätigkeiten im Kindergarten auf Deutsch: leise, laut, aufräumen, wascht euch die Hände....*	

Rozumie i stosuje się do poleceń związanych z czynnościami w przedszkolu, wyrażanych w języku polskim *Versteht und befolgt Anweisungen zu Routinetätigkeiten im Kindergarten auf Polnisch*	
Rozumie i stosuje się do poleceń związanych z grami i zabawami, wyrażanych w języku niemieckim *Versteht und befolgt Anweisungen bei Spielen und gemeinsamen Aktivitäten auf Deutsch: wir tanzen, wir malen, wir singen jetzt ein Lied...*	
Rozumie i stosuje się do poleceń związanych z grami i zabawami, wyrażanych w języku polskim *Versteht und befolgt Anweisungen bei Spielen und gemeinsamen Aktivitäten auf Polnisch*	
Na polecenia wychowawców reaguje prawidłowo i zasadniczo w języku niemieckim *Auf Anweisungen von Erziehungspersonen reagiert korrekt und grundsätzlich auf Deutsch*	
Na polecenia wychowawców reaguje prawidłowo i zasadniczo w języku polskim *Auf Anweisungen von Erziehungspersonen reagiert korrekt und grundsätzlich auf Polnisch*	
Na polecenia wychowawców reaguje prawidłowo i zasadniczo niewerbalnie *Auf Anweisungen von Erziehungspersonen reagiert korrekt und grundsätzlich nonverbal*	
Bierze chętnie i aktywnie udział we wspólnych zabawach muzycznych, ruchowych, plastycznych, konstrukcyjnych, teatralnych (współdziała w grupie) *Nimmt an gemeinsamen Aktivitäten aktiv und gerne teil (kooperiert in der Gruppe)*	
Przestrzega zasad gry fair-play *Beachtet die Fair-play-Spielregeln*	
Doskonali sprawności manualne w pracach plastycznych i technicznych *Entfaltet seine/ihre manuellen Fähigkeiten und Fertigkeiten*	
Doskonali swoje umiejętności komunikacyjne i zwraca się do wychowawców w odpowiednim języku *Entfaltet seine/ihre Kommunikationsfähigkeiten und wendet sich an die Betreuerinnen in der jeweils entsprechenden Sprache*	
Doskonali swoje umiejętności komunikacyjne poprzez „zabawę z językiem", np. tworzy nowe słowa, nowe rymy itp. *Entfaltet seine/ihre Kommunikationsfähigkeiten, indem er/sie mit der Sprache spielt, z.B. bildet neue Wörter, neue Reime usw.*	
Wita się i żegna z dziećmi i wychowawcami *Begrüßt und verabschiedet sich von Kindern und Erziehungspersonen: Guten Morgen, Hallo, Tschüs, Auf Wiedersehen*	
Potrafi liczyć do 5 / 10 *Kann bis 5 / 10 zählen*	
Rozpoznaje i nazywa kształty figur geometrycznych *Erkennt und benennt geometrische Formen: Kreis, Quadrat, Dreieck….*	
UMIEJĘTNOŚCI JĘZYKOWE / SPRACHFERTIGKEITEN UMIEJĘTNOŚCI RECEPTYWNE – ROZUMIENIE	
Rozumie słownictwo związane z jedzeniem (warzywa, owoce, posiłki w przedszkolu itd.) *Versteht Vokabeln zum Thema Essen: Apfel, Milch, Suppe...*	
Rozumie słownictwo związane z przedmiotami i pomieszczeniami w przedszkolu *Versteht Bezeichnungen von Objekten im Kindergarten: Tisch, Bad, Küche, Stuhl, Stifte....*	
Rozumie słownictwo związane z zabawkami *Versteht Bezeichnungen von Spielsachen: Ball, Auto, Bücher, Puppen...*	
Rozumie słownictwo związane z najbliższym otoczeniem *Versteht Bezeichnungen von Objekten in der direkten Umgebung: Garten, Park, Straße....*	
Rozumie słownictwo związane z kształtem przedmiotów *Versteht Bezeichnungen von Formen der Objekte: rund, der Ball ist rund, klein, kleiner Tisch....*	
Rozumie słownictwo związane z pogodą i środowiskiem, (pory roku, rośliny, las, łąka, pole itd.) *Versteht Vokabeln zum Thema Wetter und Natur (Umwelt): Es regnet, die Sonne scheint, es ist kalt, Wind, Bäume, Blumen...*	

Rozumie słownictwo związane z….[29] *Versteht Vokabeln zum Thema...*[28]	
Rozumie pytania o przedmioty, ludzi, zwierzęta i ich cechy *Versteht Fragen nach Gegenständen, Personen, Tieren und ihren Eigenschaften, z. B.: Was ist das?.... Wo ist der Ball?... Wie ist der Hund? ….*	
Rozumie sens historyjek opowiadanych lub czytanych (gdy są wspierane np. obrazkami, rekwizytami, ruchem, mimiką, gestami) *Versteht erzählte oder vorgelesene (Kurz)Geschichten (kann den erzählten oder vorgelesenen (Kurz)Geschichten folgen)*	
UMIEJĘTNOŚCI JĘZYKOWE / SPRACHFERTIGKEITEN UMIEJĘTNOŚCI PRODUKTYWNE – TWORZENIE WYPOWIEDZI	
Naśladuje wymowę i intonację niemiecką *Imitiert die deutsche Aussprache und Intonation*	
Potrafi zaśpiewać piosenkę / powiedzieć wierszyk / odegrać scenkę *Kann ein Lied singen / ein Gedicht aufsagen / eine Szene spielen*	
Powtarza słowa / określenia obiektów, osób, zwierząt itd. związanych z danym obszarem tematycznym *Wiederholt Wörter / Bezeichnungen von Objekten, Personen, Tieren usw. je nach dem thematischen Bereich*	
Używa w swoich wypowiedziach tzw. kloców słownych (*chanks*), powtarza zwroty i struktury często słyszane w przedszkolu *Wendet in seinen/ihren Äußerungen* chanks *an, wiederholt Phrasen und Strukturen, die er/sie oft im Kindergarten hört: ich bin dran, ich bin fertig, ich kann das….*	
Próbuje tworzyć całe zdania w języku niemieckim *Versucht, ganze Sätze auf Deutsch zu bilden*	
Odpowiada na pytania o przedmioty, ludzi, zwierzęta i ich cechy *Beantwortet Fragen nach Gegenständen, Personen, Tieren und ihren Eigenschaften, z. B.: Was ist das?.... Wo ist der Ball?... Wie ist der Hund? …. und beantwortet sie*	
Pyta o znaczenie wyrazów *Fragt nach der Bedeutung von Wörtern: Was ist das? Wie heißt das auf Deutsch? Was bedeutet X? ….*	
Potrafi wyrazić opinię *Kann ihre/seine Meinung ausdrücken: Ich mag..., Ich mag nicht...*	
Potrafi wyrazić potrzeby i odczucia *Kann ihre/seine Bedürfnisse und Gefühle ausdrücken: Ich möchte...., Bitte gib mir.., Ich habe Hunger.....*	
Potrafi opisać przedmioty *Kann Gegenstände beschreiben: Es ist klein, rund, sauber, langsam, schnell...*	
KOMENTARZ / KOMMENTAR	

8. Bibliografia

8.1. Literatura dziecięca (przykłady)

- Bauer Jutta, *Steht im Wald ein kleines Haus,* Moritz Verlag, Frankfurt am Main
- Carle, Eric, *Die kleine Raupe Nimmersatt,* Gerstenberg, Hildesheim.
- Carle, Eric, *Das kleine Chamäleon Kunterbunt,* Gerstenberg, Hildesheim.

[29] Dalsze obszary tematyczne są związane z realizowanym w przedszkolu planem dydaktycznym. Mogą to być przykładowo następujące obszary: rodzina, zwierzęta (domowe, polne, leśne, egzotyczne, polarne itd.), części ciała ludzi i zwierząt, kolory, środki transportu, święta, zawody, dom, wakacje, ubrania, przebieg dnia, prace domowe itd. Ich wybór zależy od wychowawców pracujących z daną grupą w przedszkolu.

- Carle Eric, *Die kleine Maus sucht einen Freund,* Gerstenberg, Hildesheim.
- Carle Eric, *Brauner Bär, wen siehst denn du?,* Gerstenberg, Hildesheim.
- Dunbar Polly, *Sag doch was!,* Kerle bei Herder, Freiburg
- Harker Jillian & Stephenson Kristina, *Ich hab dich lieb, Mama!*, Parragon Books, Bath.
- Heyduck-Huth Hilde, *Tanzen können auch die Steine*, Verlag pro Juventute, Zürich.
- Lohf, Sabine, *Zitronengelb und Feuerrot,* Moritz Verlag, Frankfurt am Main.
- McKee David, *Elmar*, Thienemann, Stuttgart.
- Mühle, Jörg, *Nur noch kurz die Ohren kraulen,* Moritz Verlag, Frankfurt am Main.
- Ramos, Mario, *Mama,* Moritz Verlag, Frankfurt am Main.

8.2. Czasopisma dla dzieci i materiały do projektów (przykłady)

- *Olli und Molli,* Wydawnictwo Sailer Verlag.
- *Fingerabdruck, Punkt und Strich. Zeichenspaß auf Fingerabdrücken. Das Mitmachbuch*, Edition Michael Fischer, Igling.
- *Fingerabdruck, Punkt und Strich. Monster & Helden. Das Mitmachbuch*, Edition Michael Fischer, Igling.
- *Fingerabdruck, Punkt und Strich. Feen & Märchenwesen. Das Mitmachbuch*, Edition Michael Fischer, Igling.
- *Ringel Kringel Bimmelbahn. Die kunterbunte Zeichenstunde*, Edition Michael Fischer, Igling.
- *Mein Kreis der hat drei Ecken. Zeichenspaß mit Stift und Schablone*, Edition Michael Fischer, Igling

8.3. Literatura przedmiotu

- Arnau, Joaquim, 1994, *Teacher-Pupil Communication When Commencing Catalan Immersion Programs*, w: Christer Lauren (red.), *Evaluating European Immersion Programs. From Catalonia to Finland*, Tutkimuksia No 185, Vaasa, s. 47-76.
- Bielicka, Małgorzata, 2017a, *Efektywność nauczania języka niemieckiego na poziomie przedszkolnym i wczesnoszkolnym w dwujęzycznych placówkach edukacyjnych w Polsce*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Poznań.
- Bielicka, Małgorzata, 2017b, *Zróżnicowanie wyników testu na rozumienie zjawisk gramatycznych jako wskaźnik zindywidualizowanych procesów nabywania języka drugiego w grupie dzieci przedszkolnych i wczesnoszkolnych,* w: Lingwistyka stosowana 23/3, s. 91-105.
- Day, Elaine M. i Shapson, Stan M., 1996, *Studies in Immersion Education*, Multilingual Matters Clevedon.
- Deppermann, Arnulf i Schmitt, Reinholold 2008, *Verstehensdokumentionen: Zur Phänomenologie von Verstehen in der Interaktion*, w: Deutsche Sprache 3, s. 220-245 [https://ids-pub.bsz-bw.de/frontdoor/deliver/index/docId/281/file/Deppermann_Schmitt_Verstehensdokumentationen_2008.pdf].
- Forns-Santana, Maria i Gomez-Benito, Juana, 1994, *The Cognitive, Linguistic and Adaptive Development and Academic Achievement of Pre-School Children within the Catalan Immersion Programme*, w: Christer Lauren (red.), *Evaluating European Immersion Programs. From Catalonia to Finland*, Tutkimuksia No 185, Vaasa, s. 94-106.
- Genesee, Fred, 1987, *Learning through Two Languages. Studies of Immersion and Bilingual Education,* Newbury House Publishers, Cambridge.

- Häckel, Alexandra, 2013, *Bilinguale Kita-Einrichtungen: Untersuchungen zur sprachlichen Entwicklung deutsch-englische bilingual betreuter Kita-Kinder*, Schneider-Verlag, Hohengehren.
- Jaraczewska, Aleksandra, 2014, *Aus der Praxis eines zweisprachigen Kindergartens*, w: Magdalena Olpińska-Szkiełko i Loretta Bertelle (red.), *Zweisprachigkeit und bilingualer Unterricht*, Peter Lang Edition, Frankfurt a.M./Warszawa, s. 245 – 256.
- Kersten, Kristin, 2013, *Ins Sprachbad eintauchen*, w: Gehirn und Geist 6/2013 [www.gehirn-und-geist.artikel/1191470].
- Kersten, Kristin, Rohde, Andreas, Schelletter, Christina i Steinlein, Anja K., 2010, *Bilingual Preschools, Volume 1: Learning and Development*, Wissenschaftlicher Verlag, Trier. [https://www.academia.edu/29519372/Bilingual_Preschools_Volume_I_Learning_and_Development].
- Kielar-Turska, Maria, 2012, *Rozwój sprawności językowych i komunikacyjnych* , w: Ewa Czapiewska i Stanisław Milewski (red .), *Diagnoza logopedyczna. Podręcznik akademicki*, Gdańskie Wydawnictwo Psychologiczne, Sopot.
- Lambert, Wallace E. i Tucker, Richard G., 1972, *Bilingual Education of Children. The St. Lambert Experiment*, Newbury House Publishers, Rowley, Massachusetts.
- Lambert, Wallace E., 1977, *The Effects of Bilingualism on the Individual: Cognitive and Sociocultural Consequences*, w: Peter A. Hornby (red.), *Bilingualism. Psychological, Social and Educational Implications*, New York.
- Lang, Erika, 2014, *Teoria i praktyka nauczania języków obcych w szkole podstawowej. Lingwistyczne i dydaktyczne podstawy koncepcji programu nauczania języka angielskiego i francuskiego w klasach I-IV*, w: Maria Dakowska i Magdalena Olpińska (red.), *Edukacja dwujęzyczna. w przedszkolu i w szkole*. Wydawnictwo Naukowe IKSI UW, Warszawa, s. 47-67 [http://sn.iksi.uw.edu.pl/wp-content/uploads/sites/306/2018/09/SN-22-Maria-Dakowska-Magdalena-Olpi%C5%84ska-Edukacja-dwuj%C4%99zyczna.pdf].
- Olpińska, Magdalena, 2006, *Untersuchungsbericht. Leistungen von Kindern in der bilingualen Gruppe im Kindergarten Nr. 4 in Olesno*, w: Studia Niemcoznawcze, tom XXXII, s. 839-84.
- Olpińska-Szkiełko, Magdalena, 2013, *Bilinguale Kindererziehung: Ein Konzept für den polnischen Kindergarten.* Wydawnictwo Naukowe IKSI UW, Warszawa [http://sn.iksi.uw.edu.pl/wp-content/uploads/sites/306/2018/09/SN-8-Magdalena-Olpi%C5%84ska-Szkie%C5%82ko-Bilinguale-Kindererziehung.pdf] lub *Wychowanie dwujęzyczne w przedszkolu*: [http://sn.iksi.uw.edu.pl/wp-content/uploads/sites/306/2018/09/SN-9-Magdalena-Olpi%C5%84ska-Szkie%C5%82ko-Wychowanie-dwuj%C4%99zyczne-w-przedszkolu.pdf]
- Olpińska-Szkiełko, Magdalena, 2014, *Glottodydaktyczne implikacje lingwistycznych badań nad dwujęzycznością i koncepcji wychowania dwujęzycznego,* w: Lingwistyka Stosowana 9/2014, s. 103–115 [http://alp.uw.edu.pl/wp-content/uploads/sites/315/2018/03/Lingwistyka-Stosowana-9_2014.pdf]
- Piske, Thorsten, 2007, *Wichtig ist nicht nur ein früher Beginn: Zum Erlernen von Frühsprachen am Kindertageseinrichtungen und Grundschulen*, w: Martin Plieninger i Eva Schuhmacher (red.), *Auf den Anfang komm es an – Bildung und Erziehung im Kindergarten und im Übergang zur Grundschule,* Gmünder Hochschulreihe, Schwäbisch Gmünd, s.133- 151.
- *Promoting language learning and linguistic diversity, An action plan 2004-06*, Office for Official Publications of the European Communities, European Commission, 2004.

- Rohde, Andreas, 2010, *Receptive L2 Lexical Knowledge in Bilingual Preschool Children* w: Kristin Kersten, Andreas Rohde, Christina Schelletter i Anja K. Steinlein, *Bilingual Preschools, Vol. 1: Learning and Development*, Wissenschaftlicher Verlag, Trier.
[https://www.academia.edu/29519372/Bilingual_Preschools_Volume_I_Learning_and_Development].
- Steinlein, Anja K., 2009, *Picture Pointing Lexikon Online-Test als Messinstrument rezeptiver Sprachkompetenzen im Vorschulalter*
[http://www.elias.bilikita.org/docs/33_Steinlen_2009_Lexikon_Online_Test.pdf].
- Swain, Merril i Lapkin, Sharon, 1991, *Additive Bilingualism and French Immersion education: The Roles of Language Proficiency and Literacy*, w: Allan G. Reynolds (red.), *Bilingualism, Multiculturalism, and Second Language Learning. The McGill Conference in Honour of Wallace E. Lambert*, Lawrence Erlbaum Associates, London.
- Turner, Jeffrey S. i Helms, Donald B. 1999, *Rozwój człowieka,* Wydawnictwa Szkolne i Pedagogiczne, Warszawa.
- Wode, Henning, 1998, *Bilinguale Kindergärten: Wieso? Weshalb? Warum?* Englisches Seminar und Zentrum für Mehrsprachigkeit und Sprachkontakt der Universität Kiel.
- Wode, Henning 2000, *Mehrsprachigkeit durch bilinguale Kindergärten*, Englisches Seminar und Zentrum für Mehrsprachigkeit und Sprachkontakt der Universität Kiel, Sokrates Comenius, Kiel.
- Wode, Henning 2004, *Frühes (Fremd)Sprachen lernen. Englisch ab Kita und Grundschule: Warum? Wie? Was bringt es?* Verein für frühe Mehrsprachigkeit an Kindertageseinrichtungen und Schulen FMKS e.V, Kiel.

Program nauczania języka niemieckiego jako języka sąsiada I etap edukacyjny (klasy 1-3)

w szkole podstawowej

Program nauczania języka niemieckiego

jako języka sąsiada

I etap edukacyjny

(klasy 1-3)

Projekt:

***Nauczanie języka sąsiada od przedszkola do zakończenia edukacji – kluczem do komunikacji w Euroregionie Pomerania*, współfinansowany ze środków Unii Europejskiej – Program Współpracy INTERREG V A Meklemburgia-Pomorze Przednie / Brandenburgia / Polska w ramach celu „Europejska Współpraca Terytorialna“ Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego (EFRR)**

Opracowanie autorskie:

Małgorzata Bielicka, Uniwersytet Adama Mickiewicza w Poznaniu

Magdalena Olpińska-Szkiełko, Uniwersytet Warszawski

przy współpracy zespołu ekspertek:

Emilii Borkowskiej

Anety Goch

Projekt dofinansowany przez Unię Europejską ze środków Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego

Spis treści:

1. **Podstawy prawne**
2. **Założenia programowe:**
    - **2.1. Podstawy teoretyczne**
    - **2.2. Adresaci programu**
    - **2.3. Warunki powodzenia programu**
3. **Cele programu:**
    - **3.1. Cele poznawcze**
    - **3.2. Cele społeczne**
    - **3.3. Cele językowe**
4. **Treści nauczania**
5. **Metody nauczania**
6. **Materiały dydaktyczne**
7. **Kontrola osiągnięć uczniów:**
    - **7.1. Oczekiwane efekty programu**
    - **7.2. Pomiar osiągnięć**
8. **Bibliografia**
    - **8.1. Edukacja wczesnoszkolna**
    - **8.2. Literatura dziecięca**
    - **8.3. Czasopisma dla dzieci**
    - **8.4. Książki przyrodoznawcze**
    - **8.5. Nauka czytania i matematyka**
    - **8.6. Literatura przedmiotu**

1. Podstawy prawne

Podstawę prawna programu nauczania języka niemieckiego jako języka sąsiada w klasach 1-3 stanowią:

- USTAWA z dnia 14 grudnia 2016 r. - Prawo oświatowe, Dz.U. 2017 poz. 59.
- ROZPORZĄDZENIE MINISTRA EDUKACJI NARODOWEJ z dnia 14 lutego 2017 r. w sprawie podstawy programowej wychowania przedszkolnego oraz podstawy programowej kształcenia ogólnego dla szkoły podstawowej, w tym dla uczniów z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu umiarkowanym lub znacznym, kształcenia

ogólnego dla branżowej szkoły I stopnia, kształcenia ogólnego dla szkoły specjalnej przysposabiającej do pracy oraz kształcenia ogólnego dla szkoły policealnej, Dz. U. 2017 poz. 356.

- ROZPORZĄDZENIE MINISTRA EDUKACJI NARODOWEJ z dnia 28 lutego 2019 r. w sprawie szczegółowej organizacji publicznych szkół i publicznych przedszkoli, Dz.U. 2019 poz. 502.
- ROZPORZĄDZENIE MINISTRA EDUKACJI NARODOWEJ z dnia 1 marca 2019 r. w sprawie szczegółowych kwalifikacji wymaganych od nauczycieli, Dz. U. 2019 poz. 465.
- ROZPORZĄDZENIE MINISTRA EDUKACJI NARODOWEJ z dnia 3 kwietnia 2019 r. w sprawie ramowych planów nauczania dla publicznych szkół, Dz. U. 2019 poz. 639.
- TRAKTAT między Rzeczpospolitą Polską a Republiką Federalną Niemiec o dobrym sąsiedztwie i przyjaznej współpracy z dnia 17 czerwca 1991 r.
- UMOWA między rządem RP a rządem RFN o współpracy kulturalnej z dnia 14 lipca 1997 r., Dz. U. 1999 Nr 39, poz. 379.

2. Założenia programowe

2.1. Podstawy teoretyczne

Program nauczania języka niemieckiego jako języka sąsiada na I etapie edukacyjnym nawiązuje do koncepcji kanadyjskiej koncepcji immersji[1], która zakłada, że język drugi jest środkiem komunikacji i środkiem przekazu wiedzy na lekcjach wybranych przedmiotów szkolnych obok lub zamiast języka ojczystego dzieci. Termin „język" (język ojczysty, język drugi/obcy) należy rozumieć w sensie ludzkiej właściwości (wiedzy i umiejętności) posługiwania się formami wypowiedzi adekwatnie do sytuacji komunikacyjnej[2]. Na I etapie edukacyjnym, podobnie jak w przedszkolu, nie odbywa się jeszcze formalna nauka języka drugiego (pierwszego języka obcego nowożytnego, L2), natomiast uczniowie poznają ten język w ramach nauczania zintegrowanego. Proponowany tu program nauczania języka niemieckiego jako języka sąsiada odpowiada założeniom koncepcji *early partial immersion* (wczesnej immersji częściowej), w której język drugi (tu: język niemiecki jako język sąsiada) pełni obok języka ojczystego dzieci (języka większości społecznej danego regionu lub kraju –

[1] W.E. Lambert & R.G. Tucker, 1972, *Bilingual Education of Children. The St. Lambert Experiment.* Genesee, Fred, 1987, *Learning through Two Languages. Studies of Immersion and Bilingual Education.*

[2] por. F. Grucza, 1988, *Zum Begriff der Sprachkompetenz, Kommunikationskompetenz und Kulturkompetenz*, a także: 1993, *Zagadnienia ontologii lingwistycznej: o językach ludzkich i ich (rzeczywistym) istnieniu* oraz 1996, *O przeciwstawności ludzkich interesów i dążeń komunikacyjnych, interkulturowym porozumiewaniu się oraz naukach humanistyczno-społecznych.*

tu: języka polskiego, L1) funkcję środka komunikacji i rozwoju wiedzy i umiejętności dzieci w klasach 1-3. Należy przy tym dążyć do tego, aby udział języka drugiego w realizacji treści nauczania zintegrowanego był jak największy – w optymalnym przypadku udział języka ojczystego i języka drugiego w rzeczywistości szkolnej wynosi około 50%/50%. Program jest także zgodny z zaleceniami Komisji Europejskiej promującymi wczesny początek nauczania języków obcych w krajach Unii Europejskiej (por. rozdz. 3.). Rozpoczęcie nauki języka drugiego w klasie pierwszej szkoły podstawowej, lub nawet już wcześniej – w przedszkolu i kontynuacja nauczania na I etapie edukacyjnym, znajduje swoje uzasadnienie w konsensusie naukowym i poza naukowym – w twierdzeniu, że w wieku przedszkolnym i we wczesnym wieku szkolnym języki obce są przyswajane w odpowiednich warunkach łatwiej, szybciej i skuteczniej niż w wieku późniejszym[3]. Oznacza to, że nauczanie języka w tak wczesnym wieku powinno odbywać się wedle zasad naturalnej akwizycji języka ojczystego – nauczanie języka drugiego w szkole podstawowej jest nauczaniem treści poprzez język drugi, a nie nauczaniem gramatyki i słownictwa. Należy pamiętać o tym, że do około 10 roku życia dzieci nie mają świadomości istnienia reguł gramatycznych, jakiekolwiek próby odwoływania się do tej świadomości w nauce języka drugiego na tym etapie nie przyniosą więc żadnych efektów.

Niniejszy program obejmuje cały I etap edukacyjny i dotyczy nauczania języka niemieckiego jako języka sąsiada w ramach obowiązkowych zintegrowanych zajęć edukacyjnych. Nauczycielom realizującym program nauczania języka niemieckiego jako języka sąsiada w ramach obowiązkowych zajęć edukacyjnych (edukacja polonistyczna, edukacja matematyczna, edukacja społeczna, edukacja przyrodnicza, edukacja plastyczna, edukacja techniczna, edukacja informatyczna, edukacja muzyczna i edukacja językowa – język obcy nowożytny – tu język niemiecki jako język sąsiada) pozostawiona jest decyzja w sprawie dokonania podziału godzin w każdej klasie na poszczególne obowiązkowe zajęcia edukacyjne, pełna swoboda manewrowania treściami przedmiotowymi, jak również swoboda w wyborze sposobu realizacji materiału nauczania i doborze materiałów dydaktycznych (por. Rozp. MEN z dnia 3 kwietnia 2019 r., Dz. U. 2019 poz. 639)[4]. Program uwzględnia przewidywany na koniec I etapu edukacyjnego zakres kompetencji komunikacyjnej w języku

[3] por. E. Lang, 2014, *Teoria i praktyka nauczania języków obcych w szkole podstawowej. Lingwistyczne i dydaktyczne podstawy koncepcji programu nauczania języka angielskiego i francuskiego w klasach I-IV.*

[4] Zgodnie z Rozp. MEN z dnia 3 kwietnia 2019 r. w sprawie ramowych planów nauczania dla publicznych szkół „w klasach I–III szkoły podstawowej (I etap edukacyjny – edukacja wczesnoszkolna) podziału godzin w każdej klasie na poszczególne obowiązkowe zajęcia edukacyjne […] dokonuje nauczyciel prowadzący te zajęcia. W przypadku powierzenia prowadzenia zajęć z zakresu edukacji plastycznej, edukacji informatycznej, edukacji muzycznej, wychowania fizycznego lub edukacji językowej – języka obcego nowożytnego nauczycielom […] innym niż nauczyciel, któremu powierzono prowadzenie edukacji wczesnoszkolnej, tygodniowy wymiar godzin tych zajęć wynosi dla: […] edukacji językowej – języka obcego nowożytnego – po 2 godziny w każdej klasie."

drugim (zob. rozdz. 7.), co ma ułatwić nauczycielom opracowanie szczegółowych planów nauczania, wybór odpowiednich zadań i ćwiczeń oraz kontrolę osiągnięć uczniów.

2.2. Adresaci programu

Adresatami programu są dzieci uczęszczające do szkół podstawowych na I etapie edukacyjnym, tj. w klasach 1-3. Program jest kierowany do uczniów z wszystkich szkół ze szczególnym uwzględnieniem szkół z rejonu przygranicznego.

2.3. Warunki powodzenia programu

Program nauczania języka niemieckiego jako języka sąsiada na I etapie edukacyjnym opiera się na wynikach badań naukowych, prowadzonych na całym świecie, które jednoznacznie potwierdzają sukces edukacyjny nauczania dwujęzycznego opartego na koncepcji kanadyjskiej immersji [5]:

- w zakresie rozwoju kompetencji języka ojczystego uczniowie w programach zintegrowanego nauczania języka drugiego i przedmiotów niejęzykowych osiągają wyniki równie dobre, lub nawet lepsze niż ich rówieśnicy w klasach jednojęzycznych,
- w dziedzinie rozwoju poznawczego i osiągnięć w poszczególnych przedmiotach szkolnych (szczególnie w matematyce) uczniowie w programach nauczania zintegrowanego często osiągają wyniki lepsze niż ich rówieśnicy w klasach jednojęzycznych,
- w zakresie kompetencji języka drugiego uczniowie w programach nauczania zintegrowanego z reguły rozwijają sprawności receptywne na poziomie porównywalnym do jednojęzycznych użytkowników rodzimych języka drugiego, natomiast nie osiągają tak dobrych wyników w rozwoju sprawności produktywnych – jest to uzasadnione ograniczonym w porównaniu do mówców rodowitych kontaktem z językiem drugim,
- uczniowie w programach nauczania zintegrowanego osiągają natomiast poziom kompetencji drugiego języka nieporównywalnie wyższy od poziomu osiąganego przez uczniów w tradycyjnych programach nauki języka obcego, w szczególności osiągają oni poziom „dojrzałości akademickiej" (*academic achievement*) w obydwu językach, czyli poziom kompetencji językowej umożliwiający „użycie języka jako instrumentu myślenia i operacji poznawczych"[6].

[5] Szczegółowy przegląd badań w: M. Olpińska-Szkiełko, 2013 oraz M. Bielicka, 2017 a i b.
[6] C. Baker, 2001, *Foundations of bilingual Education and Bilingualism,* s.11.

Aby osiągnąć podobny sukces programu nauczania języka niemieckiego jako języka sąsiada na I etapie edukacyjnym, muszą zostać spełnione określone warunki:

- Kontakt z językiem drugim (tu: niemieckim) w szkole powinien być możliwie intensywny – należy dążyć do 50% udziału tego języka w obowiązkowych zintegrowanych zajęciach edukacyjnych.
- Kontakt z językiem drugim powinien być długi i nieprzerwany – należy zapewnić kontynuację programu na wszystkich etapach edukacyjnych.
- Wszyscy uczestnicy programu: nauczyciele, uczniowie, dyrekcja szkoły i rodzice powinni znać, rozumieć i akceptować zasady edukacji dwujęzycznej i się do nich stosować.
- Nauczyciele biorący udział w programie powinni legitymować się odpowiednimi kwalifikacjami: kompetencją dydaktyczną w zakresie nauczania zintegrowanego, kompetencją w zakresie języka ojczystego uczniów, kompetencją w zakresie języka drugiego umożliwiającą swobodne i profesjonalne prowadzenie zajęć w tym języku. Dla zapewnienia ciągłości i skuteczności pracy dydaktycznej, wychowawczej i opiekuńczej jest wskazane, aby zajęcia języka niemieckiego jako języka sąsiada prowadził ten sam nauczyciel, który prowadzi zajęcia edukacji wczesnoszkolnej w klasie 1-3. W przypadku, kiedy jest to niemożliwe, nauczyciel języka niemieckiego i wychowawca danego oddziału szkolnego powinni przez cały czas stale i ściśle współpracować ze sobą we wszystkich kwestiach dotyczących realizacji programu (por. Rozp. MEN z dnia 3 kwietnia 2019 r., Dz. U. 2019 poz. 639).
- W celu realizacji programu warto zorganizować salę zajęć tak, by umożliwiała jego wdrożenie. Sala powinna być przestronna z kącikami tematycznymi, gazetkami ściennymi, z dostępem do sprzętu elektronicznego: wyposażona w laptop, ekran i projektor.
- Program zakłada kontakt z jak największą liczbą natywnych użytkowników mowy. Z tego względu nauczyciele powinni organizować spotkania z ekspertami, rówieśnikami czy osobami ze środowisk kultury, sportu i nauki. Uczniowie powinni wyjeżdżać na wycieczki do regionu sąsiada, jak i często przyjmować gości z Niemiec w swoich szkołach.

Ponieważ programy wczesnej nauki języków obcych w Polsce, w tym program nauczania języka niemieckiego jako języka sąsiada, należą wciąż do „eksperymentalnych" form edukacyjnych, co wiąże się z brakiem odpowiednich programów kształcenia i doskonalenia nauczycieli, brakiem odpowiednich materiałów dydaktycznych, szczegółowych planów nauczania poszczególnych przedmiotów niejęzykowych w języku drugim itp., nauczyciele biorący udział w programie muszą zdawać sobie sprawę z tego, że podejmują trudne

wyzwanie, które wymaga od nich pewnych nakładów pracy. Od ich inwencji twórczej, kompetencji i odpowiedzialności zależy:

- ukształtowanie planu nauczania w zakresie wczesnoszkolnej edukacji zintegrowanej (edukacja polonistyczna, edukacja matematyczna, edukacja społeczna, edukacja przyrodnicza, edukacja plastyczna, edukacja techniczna, edukacja informatyczna, edukacja muzyczna, wychowanie fizyczne i edukacja językowa – język obcy nowożytny – tu: język niemiecki jako język sąsiada),
- wybór treści przedmiotowych realizowanych w języku polskim i języku niemieckim,
- wybór materiału językowego niezbędnego do realizacji treści przedmiotowych w języku niemieckim,
- wybór lub tworzenie odpowiednich materiałów dydaktycznych,
- wybór odpowiednich form pracy na lekcji,
- obserwacja i pomiar osiągnięć uczniów w zakresie edukacji wczesnoszkolnej,
- doskonalenie własnej kompetencji językowej w zakresie języka niemieckiego,
- doskonalenie swojej kompetencji dydaktycznej w zakresie problematyki wczesnego zintegrowanego nauczania języka obcego/drugiego.

3. Cele programu

3.1. Cele poznawcze

Cele poznawcze programu są w pełni zgodne z ogólno-wychowawczymi celami nauczania określonymi w Podstawie programowej wychowania przedszkolnego oraz podstawy programowej kształcenia ogólnego dla szkoły podstawowej […] (Rozp. MEN z dn. 14 lutego 2017 r., Dz. U. 2017 poz. 356) oraz z celami nauczania poszczególnych przedmiotów niejęzykowych (z zakresu edukacji polonistycznej, matematycznej, społecznej, przyrodniczej, plastycznej, technicznej, informatycznej, muzycznej, językowej i wychowania fizycznego). Dodatkowe cele poznawcze realizowane dzięki zastosowaniu języka niemieckiego jako języka komunikacji i narzędzia rozwoju poznawczego w ramach zintegrowanych zajęć edukacji wczesnoszkolnej są zgodne z zaleceniami Komisji Europejskiej dotyczącymi rozwoju europejskiego „społeczeństwa wiedzy”[7]. Do najważniejszych celów poznawczych programu należy:

- stwarzanie uczniom jak najlepszych możliwości ogólnego rozwoju poznawczego,

[7] *Promoting language learning and linguistic diversity*, 2004.

- rozwój strategii uczenia się przez całe życie (*lifelong learning*), w tym także uczenia się języków (*lifelong language learning),*
- stworzenie podstaw rozwoju wszechstronnej wiedzy o sobie, swoim środowisku i świecie dzięki konfrontacji z różnorodnymi źródłami informacji w języku ojczystym i drugim,
- rozbudzenie zainteresowania nauką przedmiotów niejęzykowych, a także nauką języków,
- umożliwienie rozwoju wiedzy z zakresu edukacji polonistycznej, matematycznej, społecznej, przyrodniczej, plastycznej, technicznej, informatycznej, muzycznej, językowej i wychowania fizycznego odpowiedniej dla I etapu edukacyjnego poprzez zastosowanie instrukcji w języku drugim (tu: niemieckim),
- rozwój krytycznego, logicznego i twórczego myślenia oraz umiejętności rozwiązywania problemów,
- rozwój aktywności twórczej,
- rozwój podstaw autonomii uczących się,
- kształtowanie postaw prezentowania i obrony własnego punktu widzenia, rozbudzenie wiary we własne możliwości.

3.2. Cele społeczne

Cele społeczne programu są ściśle związane z celami poznawczymi. Życie w integrującej się Europie wymaga od jej obywateli akceptacji i przystosowania się do wielojęzyczności i różnorodności kulturowej. W regionach przygranicznych znaczenie poznawania i rozumienia języka i kultury sąsiada odgrywa szczególnie ważną rolę – jest kluczem do porozumienia się w regionie. Dlatego do najważniejszych zadań szkoły należy:

- kształtowanie osobowości i tożsamości uczniów,
- rozwijanie wiedzy o najbliższym otoczeniu uczniów, ich mieście, regionie, kraju, jego historii i kulturze, a także regionie i kraju sąsiada,
- rozbudzanie szacunku i tolerancji dla innych kultur, odmiennych tradycji, systemów wartości i obyczajów,
- kształtowanie postaw wzajemnego zrozumienia i otwartości wobec poglądów innych ludzi,
- rozwój umiejętności współpracy w grupie, postawy dialogu i wspólnego rozwiązywania problemów,

- umożliwienie uczniom odnalezienia swojego miejsca w społeczności wielokulturowej.

3.3. Cele językowe

Cele językowe zajmują w programie nauczania języka niemieckiego jako języka sąsiada szczególnie ważne miejsce. Zadaniem szkoły jest przygotowanie uczniów do życia w wielojęzycznej i zróżnicowanej kulturowo Europie i w świecie. Znajomość języków obcych jest dla osiągnięcia tego celu niezbędna i powinna być od samego początku propagowana przez szkołę. Nadrzędnym celem programu jest rozwój kompetencji komunikacyjnej uczniów na poziomie dwujęzyczności funkcjonalnej, tzn. zdolności posługiwania się zarówno językiem ojczystym, jak i językiem niemieckim w życiu zawodowym i osobistym. Proces rozwoju językowego jest procesem długotrwałym, zatem na I etapie edukacyjnym mogą zostać stworzone podstawy rozwoju kompetencji dwujęzycznej, której poziom funkcjonalny uczniowie mogą osiągnąć pod warunkiem kontynuacji programu na wszystkich etapach edukacyjnych. Dalszym celem programu edukacji dwujęzycznej jest stworzenie podstaw nabywania kolejnych języków obcych w myśl zaleceń Komisji Europejskiej, które zakładają, iż każdy obywatel Unii Europejskiej powinien znać co najmniej trzy języki: swój język ojczysty oraz dwa inne języki europejskie[8].

Cele językowe na I etapie edukacyjnym to przede wszystkim:

- rozwój kompetencji języka polskiego,
- akceptacja przez dzieci języka niemieckiego jako instrumentu poznania, zdobywania wiedzy, pracy na zajęciach zintegrowanej edukacji wczesnoszkolnej,
- wyrównanie indywidualnych różnic językowych uczniów (w języku polskim i niemieckim),
- pogłębianie wiedzy i umiejętności językowych ukształtowanych na etapie edukacji przedszkolnej,
- rozwój kompetencji językowej na poziomie pozwalającym na aktywne uczestniczenie w zajęciach edukacyjnych prowadzonych w języku niemieckim,
- rozwój kompetencji komunikacyjnej w sensie rozumienia i wyrażania treści (rozwój receptywnych i produktywnych sprawności językowych),
- rozwój kompetencji pragmatycznej w sensie umiejętności używania języka odpowiednio do sytuacji komunikacyjnej,
- rozwój kompetencji interkulturowej,

[8] *Promoting language learning and linguistic diversity*, 2004.

- rozwój strategii uczenia się języków.

W programie nauczania języka niemieckiego jako języka sąsiada wielką wagę przykłada się do rozwoju kompetencji dzieci w zakresie ich języka ojczystego. W tym języku odbywa się nauka czytania i pisania. Program zakłada, że na I etapie edukacyjnym nie odbywa się natomiast formalna nauka języka niemieckiego. Rozwój kompetencji w zakresie języka niemieckiego, który jest narzędziem komunikacji i interakcji na niektórych zajęciach edukacji wczesnoszkolnej, jest zatem „produktem ubocznym" rozwoju poznawczego dzieci i rozwoju wiedzy z zakresu edukacji polonistycznej, matematycznej, społecznej, przyrodniczej, plastycznej, technicznej, informatycznej, muzycznej i wychowania fizycznego dzięki zastosowaniu instrukcji i materiałów dydaktycznych w języku niemieckim. W tym procesie należy zwrócić uwagę na następujące aspekty:

- w początkowej fazie nauczania języka niemieckiego jako języka sąsiada należy rozwijać szczególnie sprawności rozumienia ze słuchu – poprzez intensywne słuchanie dzieci uczą się rozpoznawać i rozumieć jednostki leksykalne na podstawie kontekstu językowego i sytuacyjnego,
- rozwój sprawności rozumienia ze słuchu odbywa się dzięki percepcji i przetwarzaniu informacji językowej w zrozumiałych dla dzieci sytuacjach komunikacyjnych oraz dzięki wielokrotnym powtórzeniom istotnych słów, wyrażeń i treści,
- rozwój sprawności rozumienia ze słuchu stanowi podstawę rozwoju sprawności mówienia – początkowo mówienia naśladowczego (reproduktywnego), a potem mówienia produktywnego (kreatywnego),
- usystematyzowana nauka czytania i pisania w L2 rozpoczyna się z przesunięciem czasowym w stosunku do nauki czytania i pisania w L1; nauczyciel sam podejmuje decyzję o początkach rozwijania sprawności pisania i czytania w L2,
- rozwój sprawności czytania polega przede wszystkim na rozwoju strategii samodzielnego rekonstruowania treści tekstów pisanych – rozumienia jednostek leksykalnych na podstawie kontekstu, odnajdywania najważniejszych informacji w tekście itp.
- nauka pisania w języku drugim na I etapie edukacyjnym polega na podejmowaniu prób przepisywania, grupowania, czy przyporządkowywania znanych słów i wyrażeń, dzięki czemu dzieci zaznajamiają się z zasadami ortografii, które ułatwią im rozwój sprawności pisania na dalszych etapach edukacji.

Szczegółowe cele językowe w zakresie rozwoju poszczególnych sprawności językowych:

Słuchanie

Opis sprawności	**Cały etap edukacyjny, bez podziału na poszczególne klasy**
Rozumienie poznanych słów i wyrażeń dotyczących wybranego obszaru tematycznego	x
Rozumienie poleceń wychowawców dotyczących ogólnych zasad porządkowych obowiązujących w szkole / klasie (i odpowiednie reagowanie na nie)	x
Rozumienie poleceń i instrukcji wychowawców dotyczących gier, zabaw i zajęć dydaktycznych w szkole / klasie (i odpowiednie reagowanie na nie)	x
Rozumienie poznanych wierszyków, piosenek, wyliczanek itp.	x
Rozumienie opowiadań, historyjek, bajek itp., opowiadanych przez wychowawców lub nagranych na nośnik dźwięku (po kilkakrotnych wysłuchaniu)	x
Rozumienie wypowiedzi wychowawców dotyczących treści zajęć dydaktycznych	x

Mówienie

Opis sprawności	**Cały etap edukacyjny, bez podziału na poszczególne klasy**
Powtarzanie poznanych słów i zwrotów dotyczących wybranego obszaru tematycznego	x
Powtarzanie z pamięci poznanych wierszy, piosenek, wyliczanek, odgrywanie scenek itp.	x
Naśladowanie poprawnej wymowy i intonacji języka niemieckiego (w powtarzanych z pamięci wypowiedziach w języku niemieckim, wierszykach, wyliczankach itd.)	x
Udzielanie krótkich odpowiedzi na pytania i polecenia	x

wychowawcy (jeśli sytuacja wymaga reakcji werbalnej)	
Używanie często powtarzanych wyrażeń językowych, które towarzyszą codziennym sytuacjom w szkole: np. powitanie, pożegnanie, dziękowanie, przepraszanie itp.	x
Przedstawianie się i opowiadanie o sobie	x
Wyrażanie własnych opinii, odczuć i potrzeb	x
Spontaniczne tworzenie wypowiedzi dotyczących treści zajęć dydaktycznych, gier i zabaw oraz sytuacji codziennych w szkole	(x)
Zwracanie się do wychowawcy w języku niemieckim	(x)

Czytanie i pisanie

Opis sprawności	**Cały etap edukacyjny, bez podziału na grupy wiekowe**
Pierwsze próby czytelnicze i pisarskie: rozpoznawanie liter, wyrazów, dopasowywanie znanych słów do obrazków, próby odwzorowywania liter, wyrazów itp.	x

4. Treści nauczania

W programie nauczania języka niemieckiego jako języka sąsiada na I etapie edukacyjnym treści nauczania są ściśle skorelowane i uzależnione od zakresu treści edukacji wczesnoszkolnej. Treści te nie różnią się od treści nauczania realizowanych w języku ojczystym – por. Tabela 1 poniżej.

O tym, które treści nauczania są realizowane w języku ojczystym, a które w języku drugim, decyduje sam nauczyciel edukacji wczesnoszkolnej (lub – w przypadku powierzenia prowadzenia zajęć z zakresu edukacji językowej nauczycielowi innemu niż nauczyciel, któremu powierzono prowadzenie edukacji wczesnoszkolnej – nauczyciel języka niemieckiego w ścisłej współpracy z nauczycielem edukacji wczesnoszkolnej). W gestii nauczyciela leży także wybór konkretnych tematów oraz kolejność ich realizacji. Tematy realizowane w języku ojczystym lub języku niemieckim mogą być ustalane z wyprzedzeniem, tzn. na początku roku szkolnego lub semestru, albo też na bieżąco w zależności od potrzeb i

zainteresowań uczniów (planowanie otwarte). W planowaniu treści przedmiotowych należy uwzględnić zasadę spiralnego układu materiału (por. rozdz. 5.).

W ramach programu nauczania języka niemieckiego jako języka sąsiada na I etapie edukacyjnym nie odbywa się formalna nauka języka drugiego, dlatego nie ustala się oddzielnych treści językowych (leksykalnych i gramatycznych), które należy wprowadzić na tym etapie. Wprowadzane treści językowe – głównie słownictwo i wyrażenia „fachowe" charakterystyczne dla danego zakresu edukacji wczesnoszkolnej oraz rutynowe wyrażenia dotyczące organizacji lekcji – są ściśle skorelowane z treściami nauczania poszczególnych zajęć edukacyjnych. Ich wybór zależy od tego, w jakim stopniu są one potrzebne do realizacji treści nauczania z danego zakresu edukacyjnego – por. Tabele: 2, 3a-c, 4a-c i 5 poniżej.

Progresja rozumiana jako rozwój kompetencji gramatycznej na tym etapie nie ma sensu. Zakres słownictwa natomiast ustala nauczyciel. To samo dotyczy wyboru struktur językowych niezbędnych w prowadzeniu lekcji, takich jak na przykład:

- powitanie, sprawdzenie obecności, formy zwracania się do nauczyciela i innych dzieci, pożegnanie itp.,
- zachowanie porządku w klasie,
- zachowanie dyscypliny podczas pracy,
- przygotowanie pomocy i przyborów szkolnych potrzebnych do pracy na lekcji,
- typowe zadania przedmiotowe itp.

Nauczyciel decyduje także o tym, które wyrażenia językowe uczniowie powinni opanować produktywnie (używać ich podczas lekcji), a które tylko receptywnie (rozumieć prezentowane treści, rozumieć i wypełniać polecenia nauczyciela). Dla I etapu edukacyjnego charakterystyczne jest to, że uczniowie w dużo większym stopniu rozwijają sprawności receptywne, aniżeli sprawności produktywne w zakresie języka drugiego. Fakt ten należy uwzględnić w planowaniu materiału nauczania.

Poniższa tabela zawiera propozycje treści tematycznych, tekstów, jak i ćwiczeń, projektów czy innych aktywności. Są to tylko wybrane przykłady, które ilustrują, jakie materiały i o jakim poziomie merytorycznym i językowym może nauczyciel zastosować na swoich lekcjach.

TABELA 1: TREŚCI NAUCZANIA ZGODNIE Z PODSTAWĄ PROGRAMOWĄ (ELEMENTARZ XXI WIEKU), DO REALIZACJI W CAŁOŚCI LUB CZĘŚCIOWO W JĘZYKU NIEMIECKIM

TREŚCI / TEMATY	KLASA I	KLASA II	KLASA III	PRZYKŁADOWE ŚRODKI JĘZYKOWE / MATERIAŁY I ZADANIA W JĘZYKU NIEMIECKIM
SZKOŁA	• w szkole jest wesoło: nasza klasa, przybory szkolne, • chcemy się lepiej poznać: hobby, zwierzęta domowe, ulubione potrawy, ulubione zabawki, ulubione zajęcia,	• przybory szkolne cd. • osoby w szkole: dyrektor, sekretarka, woźny/a, pielęgniarka, pedagog, • hobby → kolekcjonowanie, • zwierzęta domowe → jak o nie dbać • ulubione zajęcia → każdy jest w czymś dobry	• ulubione zajęcia → każdy jest w czymś dobry → sporty	***Schulsachen:*** *Bleistift, Spitzer, Malkasten, Pinsel, Farbstift, Radiergummi, Block, Füller, Buch, Heft, Lineal, Federmäppchen, Turnzeug,* ***Schultasche****, Schere, Tafel, Kreide ...* *https://pl.pinterest.com/pin/38555041809488276 8/ (Pinterest wymaga zalogowania się),* ***Haustiere****: https://www.twinkl.fr/resource/de-t-t-909-haustiere-wortschatz-querformat* ***Hobbies:*** *Spielzeugsachen, Fahrrad, Roller, Fußball, Aktivität, Lebensmittel: Pommes Frites, Hamburger, Pizza, Eiscreme, Schokolade, Milch, Limonade, Cola…*
WAKACJE	• wspomnienie wakacji, • miejsca wypoczynku, • akcesoria wakacyjne • jedziemy na wakacje: • dokąd: mapa Polski, Europy • (→ też: WŁAŚCIWE ZACHOWANIE, telefony alarmowe)	• wspomnienie wakacji, • miejsca wypoczynku, • akcesoria wakacyjne cd. • jedziemy na wakacje: • dokąd: mapa Polski, Europy cd. kraje egzotyczne (np. piramidy, Wielka Rafa Koralowa itd.) (→ też: KRAJOBRAZY, WŁAŚCIWE ZACHOWANIE, zasady bezpieczeństwa) • co można zobaczyć/ usłyszeć/ poczuć w czasie wakacji: zmysły – czego się dowiadujemy dzięki	• podróż samolotem, • orientacja w terenie, • (→ też: KRAJOBRAZY, WŁAŚCIWE ZACHOWANIE, zasady bezpieczeństwa) • co można zobaczyć/ usłyszeć/ poczuć w czasie wakacji: zmysły – czego się dowiadujemy dzięki zmysłom	*Meer, Berge, Wald, See, Fluss, Dorf, Stadt, Großmutter, Großvater, Tante, Onkel, Cousin, Cousine,* *Rucksack, Hängematte, Drachen, Tauchmaske, Schlauch, Liegestuhl, Brille, Mütze, Hut, Sonnencreme, Badesachen, Sandformen, Sandschaufel, Schwimmflügel, Rettungsring, Schwimmring,* *Flughafen, Dokumentenkontrolle, Reisepass, Sicherheitskontrolle, Gepäckkontrolle, Kompass, Karte, Norden, Süden, Osten, Westen, Tageszeiten: Morgen, Mittag, Nachmittag, Abend, Sehenswürdigkeiten, Orientierungspunkte,* **Sinne des Menschen** (trudniejsze): https://kinder.wdr.de/tv/wissen-macht-

		zmysłom, np. https://www.schule-und-familie.de/wissen-wusstest-du-dass/professor-stachel-erklaert-kindern-die-welt/wie-funktionieren-unsere-sinne.html;		ah/bibliothek/kuriosah/mensch/bibliothek-wie-viele-sinne-hat-der-mensch-100.html
JESIEŃ	• owoce, • warzywa, • grzyby, • przyroda się zmienia, • pożytki jesieni [PROJEKT] • zajęcia w czasie deszczu,	• owoce, warzywa cd – które części jadamy, • rośliny użytkowe, co z nich robimy (→ też: WIEJSKA ZAGRODA), • piramida żywieniowa [PROJEKT], • przetwory domowe [PROJEKT], • grzyby jadalne i trujące,	• piramida żywieniowa cd. [PROJEKT], • przetwory domowe cd. [PROJEKT], • grzyby jadalne i trujące cd.	*Obst, Gemüse, Pilze,* *Blätter, Kastanien, Eicheln,* *gelb, rot, golden,* *Pommes Frites, Mehl, Chips, Öl…* *Wurzel, Stiel, Frucht, Blume, Knospe, Knolle, Samen, Körner,* ***Lebensmittelpyramide**:* https://frechefreunde.de/rezepte-fuer-kinder/freche-ernaehrungspyramide-fuer-kinder/ *https://pl.pinterest.com/pin/588142032558604221/?d=t&mt=signupOrPersonalizedLogin (Pinterest wymaga zalogowania się),* ***Hausgemachtes – Rezepte**:* *https://www.chefkoch.de/magazin/artikel/1836,0/Chefkoch/Marmelade-selber-machen.html* ***Pilze**: https://www.pilzfinder.de/pilze.html*
RODZINA	• drzewo rodzinne, • rodzeństwo, • zajęcia domowe, • posiłki,	• obowiązki domowe, • Dzień Babci i Dziadka, • pomagamy starszym (→ też: WŁAŚCIWE ZACHOWANIE), • zawody członków rodziny,	• zawody członków rodziny cd.	*Mutter, Vater, Schwester, Bruder, Großmutter, Großvater, Tante, Onkel, Cousin, Cousin,* ***Projekt: Wir machen einen Stammbaum,*** ***Hausarbeiten**:* *https://www.muetterberatung.de/welche-aufgaben-kinder-im-haushalt-uebernehmen-koennen/* ***Berufe**: https://www.azubiyo.de/berufe/a-z/*
BOŻE NARODZENIE	• Boże Narodzenie w Polsce i w Niemczech, • choinka, prezenty, zwyczaje, potrawy, podział obowiązków, porządki, kolędy, szopka itd. zob. niżej Tabele 2 i 5			
ZIMA	• sporty zimowe, • pomoc zwierzętom w	• zjawiska pogodowe w zimie, sporty zimowe cd.	• sporty zimowe cd. • olimpiada zimowa	*Was machen wir im Winter?* *einen Schneemann bauen, Eishockey spielen,*

	zimie,	• pomoc zwierzętom w zimie cd. • sen zimowy zwierząt,	• zwierzęta przygotowują się do zimy,	*Schneeball spielen, mit dem Schlitten fahren, Schlittschuh laufen, Ski laufen, Skilanglauf lernen, langlaufen. Skiausrüstung Skier, Skihelm, Skibrille, Skistöcke,* ***Olympische Winterspiele**:* *alle vier Jahre, eine Medaille gewinnen, olympisches Dorf, Schanze, Eishockeyhalle, Piste, Loipe,* *https://pl.pinterest.com/pin/359373245259805391/* *https://pl.pinterest.com/pin/257760778649830409/* ***Tiere im Winter:*** *Winterschlaf halten, Winterruhe halten, Winterschläfer, überwintern, ein dickes Fell bekommen, sich in Höhlen verkriechen, sich wenig bewegen, wenig fressen.* *https://www.kindernetz.de/infonetz/tiereundnatur/tiereimjahr/winterruhe/-/id=225236/nid=225236/did=100642/ql3nuq/index.html* ***Hausaufgabe**: Bastle 6 Tiere aus Bastelmasse und sage, was sie im Winter machen.*
EKOLOGIA	• woda, oszczędzanie wody, • segregacja śmieci	• co możemy robić na rzecz środowiska naturalnego, • recycling [PROJEKT],	• co można zrobić ze śmieci [PROJEKT]	**Projekt ekologiczny**: *https://www.goethe.de/ins/pl/pl/spr/unt/kum/dfj/sos.html*
WIOSNA / POGODA	• przedwiośnie, pierwsze kwiaty, • przyroda wiosną, • pogoda wiosną	• zjawiska pogodowe: grad, deszcz, mgła, tęcza • roślina – z jakich części się składa i do czego one jej służą	• katastrofy pogodowe, np. huragany, powodzie, • migracje ptaków, • cykl życia motyla	***Wetter**: https://www.grundschule-arbeitsblaetter.de/sachunterricht/wetter/,* *https://www.grundschulkoenig.de/hsu-sachkunde/natur-und-umwelt/wetter/,* ***Quiz zu Temperatur/Thermometer**:* *https://www.schlaukopf.de/grundschule/klasse3/sachkunde/temperatur.htm*
WIELKANOC	• Wielkanoc w Polsce i w Niemczech: zwyczaje, potrawy, wiosenne porządki itd. zob. niżej Tabele 2 i 5			
BEZPIECZNA	• pierwsze zasady ruchu	• zasady ruchu drogowego cd.	• zasady ruchu drogowego cd.	***Fahrradausrüstung**:*

DROGA DO SZKOŁY	drogowego, • bezpieczny rowerzysta • bezpieczny pieszy	• znaki drogowe w Polsce i w Niemczech (różnice),	• znaki drogowe w Polsce i w Niemczech (różnice) cd.	*https://www.fahrradmagazin.net/ratgeber/fahrradausruestung-die-jeder-haben-sollte/* ***Verkehrszeichen**:* *https://www.adac.de/verkehr/recht/verkehrszeichen/* ***Verkehrsregeln für Kinder** (einfach erklärt):* *http://www.vkwodw.de/Tipps/Regeln.htm* ***Quiz Verkehrsregeln**:* *https://www.geo.de/geolino/quiz-ecke/14360-quiz-quiz-seid-ihr-fit-im-radfahren*
WIEJSKA ZAGRODA	• zwierzęta w gospodarstwie,	• rośliny użytkowe, pożytki z roślin (syropy, przyprawy, oleje, żywność itd.), • pożytki ze zwierząt (mięso, mleko, jaja, puch, wełna itd.),	• owady w sadzie i w ogrodzie: pożyteczne i szkodniki, • pszczoły i miód, • prace w polu i w ogrodzie, pomoc w gospodarstwie	***Tiere auf dem Bauernhof und ihre Kinder:*** *https://pl.pinterest.com/pin/732468326881889119/* ***Hausaufgabe**: Kinder bereiten ein Memoryspiel zum Thema: Haustiere* ***Nutzpflanzen:*** *Getreidearten: Weizen, Roggen, Dinkel, Hafer, Gerste, Hirse, Dinkel* *https://pl.pinterest.com/pin/603552787546195539/* ***Getreide und Korn:*** *https://www.materialguru.de/wp-content/uploads/pdf/sachkunde/getreide/arbeitsblatt-getreide-und-korn-abbildungen.pdf* ***Mini-Projekt zum Thema Getreide:*** *https://www.pinterest.pt/pin/555420566538068339/* **Produkte vom Bauernhof:** *https://www.grundschule-arbeitsblaetter.de/sachunterricht/bauernhof/* **Film: Welche Tiere leben auf dem Bauernhof** *https://www.youtube.com/watch?v=xn54tYFRbIo* **Aufgaben auf dem Bauernhof:** *https://www.grundschule-arbeitsblaetter.de/sachunterricht/bauernhof/*

				Lied: Ferien auf dem Bauernhof *https://www.youtube.com/watch?v=oTUBEElafL8*
LATO	• wakacje (→ też: WAKACJE, KRAJOBRAZY)	• żniwa, chleb – jak powstaje i z czego (→ też: WIEJSKA ZAGRODA)	• droga Słońca nad Ziemią w zależności od pory roku, • zjawiska pogodowe: burza, • różne rodzaju deszczu, • tęcza • sporty letnie, igrzyska olimpijskie,	**Warum gibt es Jahreszeiten?** **Film**: https://www.youtube.com/watch?v=eQnZZvKf4Y0 **Wie entsteht ein Gewitter? Warum blitzt und donnert es?** https://www.lernspass-fuer-kinder.de/aktuell/wie-entsteht-ein-gewitter/ **Wetter:** https://pl.pinterest.com/pin/621989398511155812/ **Regen. Wasserkreislauf:** https://www.pinterest.it/pin/633318766338018556/ **Experiment:** https://www.youtube.com/watch?v=pc5CUdzUs0Q **Wie entsteht ein Regenbogen: Text, Schemas und Experiment:** https://www.kindersache.de/bereiche/wissen/natur-und-mensch/wie-entsteht-ein-regenbogen **Spiel: Es regnet** https://www.kitapoint.de/krabbelgruppe/spiele-ab-1-jahr/aktionsspiele/es-regnet/
NASZ ŚWIAT	• poznajemy nasz region, • Polska, Niemcy, Unia Europejska – symbole,	• kontynenty i oceany, • kraje w Europie, mieszkańcy, flagi, stolice, • znane miasta, np. Toruń – pierniki, Kopernik, krzywa wieża; Nürnberg – Dziadek do orzechów, pierniki, Dürer; Wien – *Sacher Torte*, Sisi, bitwa pod Wiedniem,	• kontynenty i oceany cd, • kraje w Europie cd., ciekawostki, • główne miasta i zabytki / ciekawe miejsca w Polsce (np. Biskupin, Malbork, Wieliczka) i w Niemczech,	**Das Lied der Kontinente:** https://www.youtube.com/watch?v=xeJUMRVAKVg **Film: Pixi Wissen TV - die Erde - Fragmente** https://www.youtube.com/watch?v=XKnJBZoDROY **Hausaufgabe:** Denke aus und fertige selbständig ein Planspiel zum Thema *Kontinente* an.

		Jan III Sobieski, pałac *Schönbrunn*, • stroje ludowe, • legendy lokalne, np. *warszawska syrenka, die Bremer Stadtmusikanten*,		**Hausaufgabe:** Schreibe Rätsel zu jedem Kontinent nach dem Muster: *Auf welchem Kontinent ……* *Male eine Weltkarte mit allen Kontinenten und Ozeanen.* **Quiz zum Thema „Kontinente"** *nach dem Arbeitsblatt:* *https://www.sachunterricht-grundschule.de/Kontinente-Sachunterricht-Arbeitsblaetter.htm* **Präsentation:** Usedom: Kinder und Spaß (Platforma Projektu *„Nauczanie języka sąsiada od przedszkola do zakończenia edukacji – kluczem do komunikacji w Euroregionie Pomerania")*
WŁAŚCIWE ZACHOWANIE	• zasady dobrego zachowania w klasie, w szkole, w domu, • telefony alarmowe i postępowanie w razie wypadku,	• zasady higieny, drobnoustroje chorobotwórcze, • eleganckie zachowanie przy jedzeniu, • pomagamy starszym (→ też: RODZINA)	• zasady bezpiecznego zachowania w lesie • i nad wodą, • rozpoznawanie roślin (trujących), • zachowanie wobec dzikich zwierząt, • Prawa Dziecka,	***„Knigge", Benimmregeln, Verhaltensregeln:*** *Messer, Löffel, Gabel, rechts, links, niemanden auslachen, sich gegenseitig helfen, konzentriert arbeiten, nach dem Signal ruhig werden, sich melden, wenn man etwas sagen will, leise durch die Schule gehen, den Klassenraum sauber halten…* ***Projekt**: Wir fertigen zusammen **ein Plakat** mit den Klassenregeln an.* *https://pl.pinterest.com/pin/303289356140260696/* *Rettungsschwimmer, ins Wasser springen, keine Abfälle hinterlassen, Pflanzen nicht verletzen, Tiere in Ruhe lassen, nur bekannte, essbare Pilze sammeln, Tiere nicht füttern usw.* ***Comic: Was machst du anders?*** *https://sabineooe.wordpress.com/2015/06/16/comic-verhalten-im-wald/*
MUZYKA I TEATR	• instrumenty muzyczne, , • teatr lalkowy,	• orkiestra, • filharmonia,		***Instrumentenkunde, Arten der Instrumente:*** *Saiteninstrumente, Blasinstrumente,*

	• teatr, przedstawienie [PROJEKT]	• opera, balet		*Schlaginstrumente, Tasteninstrumente, Gitarre, Flügel, Akkordeon, Klavier, Cello, Geige, Harfe, Trommel, Pauke, Blockflöte, Fagott*
KRAJOBRAZY	• Tatry, Bałtyk, Mazury (→ też: WAKACJE, LATO)	• wyżyny, niziny, góry, pobrzeże morskie, pojezierze itd. • Parki Narodowe • działalność człowieka zmienia krajobraz (→ też: HISTORIA),	• rodzaje zbiorników wodnych i wód płynących, • piętra lasu, • piętra gór, • różne biosfery, np. moczary, • rezerwaty przyrody,	**Theater:** *Theater, Puppentheater, Kamishibai-Theater, Theatervorführung, Theaterstück, Musical, Zuschauerraum, Loge, Orchestersitze, Bühne, Treppenhaus, Garderobe, Vorhang, Bühnenmaschinerie,* *Spielszenen entwickeln, sich in der Gruppe ausprobieren, sich in die Rollen einfühlen,* **Hausaufgabe:** *Baut ein Modell eines modernen Theatergebäudes und sagt, aus welchen Räumen es besteht. Lasst eurer Phantasie freien Lauf!* **Landschaftsformen:** *Meer, Küste, Tiefebene, Hochebene, Hochgebirge, Tal, Alm,* *https://br.pinterest.com/pin/350295677268276908/* *Bennene die Landschaften,* ***Malblatt****:* *http://materials.lehrerweb.at/fileadmin/lehrerweb/materials/gs/faecheruebergreifendes/webs/landschaftsformen/arbeitsblaetter/fit.htm* **Nationalparks:** *Naturerbe, Ökosystem schützen, Naturdenkmal, Tiere und Pflanzen überleben, Weltnaturerbe, einen Park einrichten.* **Was sind Großschutzgebiete?** *https://naturdetektive.bfn.de/lexikon/naturschutz/10-dinge-ueber-grossschutzgebiete.html* **Erstelle eine Tabelle:** *Wo befinden sich die größten Nationalparks in Polen und in Deutschland?*
HISTORIA / DZIAŁALNOŚĆ		• dawne miasta, • dawne zawody,	• zamki, rycerze, • wynalazki, np. od ogniska	**Wie ist eine Burg aufgebaut? Film:** *https://www.youtube.com/watch?v=YTEaO4rzPO*

CZŁOWIEKA		• dawniej a dziś – co się zmieniło; • moda wczoraj i dziś, • historia książki, proces powstawania książki [PROJEKT]	do żarówki, • urządzenia AGD w domu i ich funkcje, • różne materiały (drewno, metal itd.) i co z nich robimy, • sposoby komunikacji od wczoraj do dziś,	*8* **Was ist ein Ritter? Film:** https://www.youtube.com/watch?v=qB2QGgkPDLY **Wie wurde man Ritter?** https://www.youtube.com/watch?v=GP3tPusFWMk **Der Ritter und seine Rüstung:** https://pl.pinterest.com/pin/620863498607960029/ https://www.grundschule-arbeitsblaetter.de/sachunterricht/ritter/
KOSMOS		• układ słoneczny: planety, Słońce, księżyc	• loty kosmiczne, • lądowanie na księżycu, • sztuczne satelity, • telekomunikacja (→ też: HISTORIA),	**Wie kreist die Sonne um die Erde?** **Fragmente aus dem Film***: Die Sendung mit der Maus: Sachgeschichte Sonne und Erde* *https://kinder.wdr.de/tv/die-sendung-mit-der-maus/av/video-sachgeschichte-sonne-und-erde-100.html* **Text:** *"Unser Sonnensystem"* ***aus GEOlino*** *https://www.geo.de/geolino/forschung-und-technik/4917-rtkl-weltraum-unser-sonnensystem* **Film: Paxi erkundet den Mond** https://www.lehrer-online.de/unterricht/grundschule/sachunterricht/sache-und-technik/arbeitsmaterial/am/weltraum-und-sonnensystem-paxis-abenteuer-im-all/

TABELA 2: PRZYKŁADY INTEGRACJI TREŚCI NAUCZANIA WG. TEMATÓW

TEMAT	Edukacja matematyczna	Edukacja polonistyczna	Edukacja przyrodnicza	Edukacja społeczna	Edukacja językowa – język niemiecki
BOŻE NARODZENIE / ZIMA	• np. https://www.mathemonsterchen.de/Saisonales/Weihnachten/	• rozwój słownictwa: nazwy potraw, ciast, ozdób, czynności itd., • składanie życzeń,	• zima, • przyroda zimą, • zwierzęta zimą, • pomoc zwierzętom	• zwyczaje świąteczne w Polsce i w Niemczech, • obowiązki członków rodziny podczas	***Weihnachten****:* *https://www.grundschule-arbeitsblaetter.de/themen/weihnachten/;*

		• opowiadania i wiersze o tematyce Bożego Narodzenia, • kolędy	zimą, • pogoda zimą	przygotowań świątecznych	*https://www.materialguru.de/weihnachten/* ***Tiere im Winter**: https://grundschullernportal.zum.de/wiki/Tiere_im_Winter; https://vs-material.wegerer.at/sachkunde/su_tierwinter.htm*
WIELKANOC / WIOSNA	• np. https://www.mathemonsterchen.de/Saisonales/Ostern/	• rozwój słownictwa: jw. • składanie życzeń, • opowiadania, wiersze i piosenki o tematyce wielkanocnej, • pisownia wielką i małą literą • przysłowia i porzekadła związane z wiosną, np. *w marcu jak w garncu*	• wiosna, • przyroda wiosną, • zwierzęta wiosną, • pogoda wiosenna	• zwyczaje wielkanocna w Polsce i w Niemczech – różnice, • wiosenne porządki	***Ostern**: https://www.grundschule-arbeitsblaetter.de/themen/ostern/; https://www.materialguru.de/ostern/;* ***März und April in Sprichwörtern**: https://www.aphorismen.de/suche?f_thema=M%C3%A4rz, https://www.aphorismen.de/suche?text=April*
POGODA	• pomiar temperatury, • odczytywanie termometru (i innych diagramów słupkowych),	• rozwój słownictwa (fachowego)	• zjawiska pogodowe, • pomiary pogody, • rodzaje opadów, deszczu	• sposoby radzenia sobie z pogodą, • ubieranie się odpowiednie do pogody, • prace sezonowe na polach,	***Lied**: Regentropfen klopfen von Volker Rosin;* ***Wetter**: https://www.grundschulkoenig.de/hsu-sachkunde/natur-und-umwelt/wetter/;* ***Quiz zu Temperatur/ Thermometer**: https://www.schlaukopf.de/grundschule/klasse3/sachkunde/temperatur.htm https://www.grundschule-arbeitsblaetter.de/sachunt*

					erricht/wetter/
ZWIERZĘTA	• rebusy, krzyżówki, labirynt, szukanie różnic, łączenie punktów, kolorowanie wg. instrukcji - karty pracy ze zwierzętami, np. https://www.raetseldino.de/bilderraetsel.html	• rozwój słownictwa, opowiadania i wiersze o zwierzętach, • lektury, np. *Zaczarowania zagroda, Puc, Bursztyn i goście, O psie, który jeździł koleją*	• zwierzęta: domowe, gospodarskie, leśne, polne, wodne i nadwodne, górskie, nocne, afrykańskie, z dżungli, polarne (*Zaczarowana zagroda*), na pustyni, Wielka Rafa Koralowa itd. • Ptaki i ssaki – różnice, • owady w sadzie i w ogrodzie, • pszczoły i miód, • co jedzą zwierzęta,	• Zachowanie wobec zwierząt (zasady bezpieczeństwa), np. w lesie, wobec obcego psa, • opieka nad zwierzętami domowymi, , • pomagamy zwierzętom w zimie, • schronisko dla zwierząt [PROJEKT], • pożytki ze zwierząt,	***Steckbrief Tiere**: https://www.grundschulkoenig.de/hsu-sachkunde/natur-und-umwelt/tiere/;* ***Tiere im Winter**: https://grundschullernportal.zum.de/wiki/Tiere_im_Winter; https://vs-material.wegerer.at/sachkunde/su_tierwinter.htm;* ***Tiere im Wald**: https://www.grundschule-arbeitsblaetter.de/tests/tiere-im-wald-klasse-2.php;* ***Tiere in Afrika**: http://materials.lehrerweb.at/materials/gs/faecheruebergreifendes/afrika/afrika2.pdf*

TABELA 3a: PRZYKŁADY INTEGRACJI TREŚCI NAUCZANIA: EDUKACJA POLONISTYCZNA + EDUKACJA JĘZYKOWA – JĘZYK NIEMIECKI – KLASA I

EDUKACJA POLONISTYCZNA + EDUKACJA JĘZYKOWA – JĘZYK NIEMIECKI – KLASA I	
TREŚCI/ TEMATY/ ZADANIA	PRZYKŁADOWE ŚRODKI JĘZYKOWE / ZADANIA
• liczenie sylab	• np. obiekty w klasie: jednosylabowe – *Uhr, Tisch, Stuhl, Buch, Heft* itd.; dwusylabowe – *Karte, Globus, Klebstoff, Farben, Bleistift* itd.; trzysylabowe – *Lineal, Schultasche, Buntstifte, Zeichenblock* itd. czterosylabowe – *Radiergummi* itd. i inne związane z omawianym w danym momencie tematem
• rozpoznawanie głosek w wyrazach, np. pokoloruj obrazki, których nazwy zaczynają się na „o”; zwracanie uwagi na różnice w wymowie, np. „osa” / „Oma”	• *Oma, Orange, Ohr, Obst, Osterhase, Ozean, Ofen,Opa, Osterei, Oase* itd. – wyrazy na litery poznawane przez dzieci w danym momencie lub poznane wcześniej i utrwalone w celu uniknięcia interferencji

• rozpoznawanie liter w wyrazach, np. zaznacz kolorem literę „e” w wyrazach: d**e**ska, wor**e**k, goryl**e**, **e**lf, **E**gipt itd.; zwracanie uwagi na różnice w wymowie, np. „Eidechse”, „einkaufen” itp.	• ***E**llbogen, **E**rbsen, Ig**e**l, Ins**e**kt, **e**inkaufen, **E**is* itd.
• modele głoskowe, np. balon | | a | | o | |	• dowolne wyrazy związane z omawianym w danym momencie tematem
• rebusy	• dowolne wyrazy związane z omawianym w danym momencie tematem, https://www.kleineschule.com.de/rebusraetsel.html, https://www.medienwerkstatt-online.de/lws_wissen/vorlagen/showcard.php?id=23332&edit=0, https://pl.pinterest.com/pin/520658406917210415/ (Pinterest wymaga zalogowania się); wprowadzenie do pracy z rebusami dla nauczycieli: https://lehrermarktplatz.de/post/108
• krzyżówki	• dowolne wyrazy związane z omawianym w danym momencie tematem, np. https://www.kinder-malvorlagen.com/zum-ausmalen/vorlagen-raetseln-kreuzwortraetsel.php, https://www.raetseldino.de/kreuzwortraetsel-kinder.html, https://www.grundschule-arbeitsblaetter.de/raetsel/kreuzwortraetsel/

TABELA 3b: PRZYKŁADY INTEGRACJI TREŚCI NAUCZANIA: EDUKACJA POLONISTYCZNA + EDUKACJA JĘZYKOWA – JĘZYK NIEMIECKI – KLASA II

EDUKACJA POLONISTYCZNA + EDUKACJA JĘZYKOWA – JĘZYK NIEMIECKI – KLASA II	
TREŚCI/ TEMATY/ ZADANIA	PRZYKŁADOWE ŚRODKI JĘZYKOWE / ZADANIA
• bogacenie słownictwa: synonimy, antonimy, np. wesoła, uśmiechnięta, radosna, pogodna itp.	• *fröhlich, froh, freudig, lustig, heiter; fröhlich/traurig, lachen/weinen* itp.
• rozpoznawanie chronologii wydarzeń – opowiadanie historyjek obrazkowych zgodnie z chronologią wydarzeń	• układanie lub uzupełnianie historyjek obrazkowych i nazywanie poszczególnych elementów obrazków – wyrazów kluczowych lub prostych zdań, np. *„Mein Tag”: aufstehen – Ich stehe (um 7 Uhr) auf, Zähne putzen – Ich putze meine Zähne, sich anziehen – Ich ziehe mich an, frühstücken, Frühstück – Ich frühstücke (um 7.30), Schule – Ich gehe in die Schule* itd. lub dowolnych innych historyjek obrazkowych, np. https://www.grundschule-arbeitsblaetter.de/deutsch/bildergeschichten/
• pisownia wielka literą, np. nazwy własne	• pisownia rzeczowników wielką literą – dowolne wyrazy związane z omawianym w danym momencie tematem
• składanie życzeń (rozwijanie	• życzenia urodzinowe: *Alles Gute zum Geburtstag, Ich/Wir gratuliere/gratulieren Dir zum Geburtstag, Herzlichen*

kompetencji komunikacyjnej).	*Glückwunsch zum Geburtstag* itd. lub z okazji Bożego Narodzenia, Dnia Babci, Dziadka, Matki, Wielkanocy itd.

TABELA 3c: PRZYKŁADY INTEGRACJI TREŚCI NAUCZANIA: EDUKACJA POLONISTYCZNA + EDUKACJA JĘZYKOWA – JĘZYK NIEMIECKI – KLASA III

EDUKACJA POLONISTYCZNA + EDUKACJA JĘZYKOWA – JĘZYK NIEMIECKI – KLASA III	
TREŚCI/ TEMATY/ ZADANIA	PRZYKŁADOWE ŚRODKI JĘZYKOWE / ZADANIA
• części mowy: rzeczowniki, czasowniki, przymiotniki - odróżnianie	• dowolne wyrazy związane z omawianym w danym momencie tematem: nazwy obiektów i osób, nazwy czynności, określenia cech; pytania: *Was ist das? Was macht er/sie? Wie ist das?*
• rodzaje gramatyczne, rodzaj męski, żeński, nijaki	• dowolne wyrazy związane z omawianym w danym momencie tematem: *der, die, das*
• liczba pojedyncza i liczba mnoga	• dowolne wyrazy związane z omawianym w danym momencie tematem: *der, die, das – die*
• rodziny wyrazów, np. bursztyn – bursztynowy naszyjnik; słowotwórstwo	• rodziny wyrazów, np. *frühstücken, Frühstück,* np. https://www.grundschulkoenig.de/wortfamilien-wortstamm/; wyrazy złożone (dowolne, związane z omawianym w danym momencie tematem), np. *Geburtstagsfest, Geburtstagskuchen, Geburtstagsüberraschung, Geburtstagsfeier, Geburtstagskind* itd., np. https://www.grundschulkoenig.de/zusammengesetzte-nomen/
• zgodność przymiotnika i rzeczownika, rzeczownika i czasownika – liczba, rodzaj	• wyrażenia złożone z przymiotnika i rzeczownika, dowolne, związane z omawianym w danym momencie tematem, np. *ein weißes Hemd, langes Haar, der neue Herd, dunkle Wolken, Gute Nacht* itd.; zdania z podmiotem-rzeczownikiem i orzeczeniem-czasownikiem, dowolne, związane z omawianym w danym momencie tematem, np*. er schwimmt, sie malt, sie frühstücken* itd.
• stopniowanie przymiotników	• dowolne przymiotniki związane z omawianym w danym momencie tematem, np. *groß, größer, am größten / der, die, das größte* itd.
• czasy gramatyczne: czas przeszły, teraźniejszy, przyszły	• dowolne czasowniki związane z omawianym w danym momencie tematem, *kommen,(kam)*, gekommen; machen, (machte)*, gemacht* itd. (*jeśli dzieci znają ten czas, np. z bajek i baśni, których słuchały/słuchają), np. https://www.grundschulkoenig.de/deutsch/2-klasse/verben-tunwoerter/verben-und-zeitformen/, https://www.grundschule-arbeitsblaetter.de/deutsch/zeitformen/, **quiz**: https://www.schlaukopf.de/grundschule/klasse3/deutsch/zeitformen.htm
• tryb rozkazujący - porady (rozwijanie kompetencji komunikacyjnej)	• dowolne czasowniki związane z omawianym w danym momencie tematem, w formie dobrych rad, porad, dot. np. zasad bezpieczeństwa, np. *10 unverzichtbare Tipps für Wanderungen: Wähle eine passende Strecke; Checke das Wetter; Nimm immer Wasser mit; Nimm etwas zu Essen mit; Kleide dich für Wanderungen nach dem Zwiebelprinzip (d.h. ….); Wähle passende Schuhe* itd. (zob. np. https://www.hillwalktours.de/wandern-reiseblog/wandern-fuer-anfaenger-10-unverzichtbare-tipps/)

• przysłowia – znaczenie przenośne wyrażeń językowych	• wybrane przysłowia pasujące do danego omawianego tematu (z polskimi odpowiednikami lub bez), np. *Einem geschenkten Gaul schaut man nicht ins Maul, den Löffel abgeben, sich etwas abschminken, Schwein haben. Wer zuerst kommt, mahlt zuerst, alles ist in Butter, auf etwas stehen, kalte Füße bekommen, mit dem linken Fuß aufstehen*
• zasady ortografii (dziecko już rozumie różnicę pomiędzy zapisem wyrazu i jego wymową) – np. wyrazu, które inaczej się słyszy, inaczej pisze: [lekasz] / lekarz; [japko] / jabłko, [chlep] / chleb itd.; wyrazy, które tak samo się słyszy, a inaczej pisze: u / ó, rz / ż / sz, ch / h itd.	• wybrane różnice w pisowni języka polskiego i niemieckiego, np. inna wymowa tych samych liter i kombinacji liter, np. **E**mil / ***E**mil*, i**ch** / *i**ch***, **z**ebra / ***Z**ebra* itd.; nieme h, np. *Ohr*, dwuznaki, np. *Zu**ck**er*, *Hu**ng**er*, *Fuß* itd.; długie / krótkie samogłoski w języku niemieckim; złożenia samogłoskowe jak *ei, eu, ie*; umaluty i złożenia itd., np. https://www.grundschulkoenig.de/deutsch/rechtschreibung/

TABELA 4a: PRZYKŁADY INTEGRACJI TREŚCI NAUCZANIA: EDUKACJA MATEMATYCZNA + EDUKACJA JĘZYKOWA – JĘZYK NIEMIECKI – KLASA I

EDUKACJA MATEMATYCZNA + EDUKACJA JĘZYKOWA – JĘZYK NIEMIECKI – KLASA I	
TREŚCI/ TEMATY/ ZADANIA	PRZYKŁADOWE ŚRODKI JĘZYKOWE / ZADANIA
• utrwalanie pojęcia liczby – liczenie obiektów, rozpoznawanie liczby obiektów, np. oczek na kostce domino; liczby do 10 i do 20	• *eins, zwei, drei… zwanzig*; dowolne wyrazy związane z omawianym w danym momencie tematem, które są liczone przez dzieci, np. *vier Blumen, sechs Autos, neun Puppen* itd., *Zähle und verbinde!*, np. https://www.kleineschule.com.de/mathe1klasse.html
• rozpoznawanie stosunków liczbowych: więcej / mniej / tyle samo	• *mehr / weniger / gleich viel, Größenvergleich, kleiner, gleich, größer, die Rechenzeichen einsetzen*; np. https://www.kleineschule.com.de/Schule/1Grossenvergleich_0.html
• rysowanie skomplikowanych kształtów po śladzie	• dowolne obrazki i ich nazwy (wyrazy) pasujące do omawianego w danym momencie tematu
• figury geometryczne: koło, trójkąt, kwadrat, prostokąt, owal	• *der Kreis, das Dreieck, das Quadrat, das Rechteck*; *das Oval* np. https://www.kleineschule.com.de/mathe1klasse.html
• kategoryzowanie, np. porządkowanie wg. kolorów	• nazwy kolorów, dowolne obrazki i ich nazwy (wyrazy) pasujące do omawianego w danym momencie tematu
• kalendarz: dni tygodnia, pory roku, miesiące	• nazwy dni tygodnia, nazwy pór roku, nazwy miesięcy, np. https://www.kleineschule.com.de/mathe1klasse.html
• tangram: rozpoznawanie elementów, z jakich ułożone są figury	• nazwy kolorów i figur geometrycznych, np. https://www.kleineschule.com.de/mathe1klasse.html
• dodawanie i odejmowanie w zakresie do 5, 10, 20; zadania tekstowe:	• *Addition, addieren, Plus, Summand(en), Summe / Summenwert, Subtraktion, subtrahieren, Minuend, Minus, Subtrahend, Gleichheitszeichen, Ist-gleich-Zeichen, Differenz, Rechne! Verbinde! Zähle die Zahlen zusammen! Male …*

działania matematyczne	*aus! Schreibe das Ergebnis! Teile die (Sachen) in x Gruppen;* np.: https://www.kleineschule.com.de/mathearbeitsblatter.html; https://www.grundschulkoenig.de/mathe/1-klasse/sachaufgaben-textaufgaben/sachaufgaben-zr-20/)
• rozpoznawanie wzorów i uzupełnianie wzorów; rysowanie wg. wzoru	• *Setze das Muster fort und male es an!* np.: https://www.grundschulkoenig.de/mathe/1-klasse/muster/, https://pl.pinterest.com/pin/309200330658155127/ - Pinterest wymaga zalogowania się)
• znajdowanie różnic	• np. https://www.grundschule-arbeitsblaetter.de/raetsel/fehlersuchbilder/, Fehlersuchbilder kostenlos ausdrucken; Online Fehlersuche: https://www.kleineschule.com.de/fehlerbilder.html
• orientacja prawo /lewo	• np. https://www.materialguru.de/vorschule/links-rechts/
• symetria	• np. https://www.mathemonsterchen.de/Geometrie/Geometrie/
• przerysowywanie wzoru w skali	• np. https://www.mathemonsterchen.de/Geometrie/Geometrie/
• mierzenie długości odcinka	• np. https://www.mathemonsterchen.de/Groessen/Laengen/
• zegar: odczytywanie godziny	• *die Uhr, die Uhrzeit, ein Uhr, zwei Uhr* itd., np. https://www.kleineschule.com.de/mathe1klasse.html
• szukanie drogi w labiryncie	• np. https://www.raetseldino.de/labyrinth-raetsel.html, https://www.kleineschule.com.de/labyrinth.html
• ceny produktów	• nazwy i ceny produktów w zł i euro, np. https://www.mathemonsterchen.de/Groessen/Geld/Euro/
• kolorowanie wg. instrukcji, np. dany kolor – dana figura geometryczna lub dany kolor – dany wynik działania	• nazwy kolorów, nazwy figur geometrycznych, liczebniki, formuły matematyczne (por. wyżej: https://www.kleineschule.com.de/mathe1klasse.html)

TABELA 4b: PRZYKŁADY INTEGRACJI TREŚCI NAUCZANIA: EDUKACJA MATEMATYCZNA + EDUKACJA JĘZYKOWA – JĘZYK NIEMIECKI – KLASA II

EDUKACJA MATEMATYCZNA + EDUKACJA JĘZYKOWA – JĘZYK NIEMIECKI – KLASA II	
TREŚCI/ TEMATY/ ZADANIA	PRZYKŁADOWE ŚRODKI JĘZYKOWE / ZADANIA
• dodawanie, odejmowanie w zakresie 100	• np. https://www.kleineschule.com.de/mathe2klasse.html
• rozpoznawanie stosunków liczbowych: więcej / mniej / tyle samo	• *mehr / weniger / gleich viel, Größenvergleich, kleiner, gleich, größer, die Rechenzeichen einsetzen*; np. https://www.kleineschule.com.de/Schule/2Grossenvergleich_2.html
• orientacja prawo /lewo	• np. https://www.grundschule-arbeitsblaetter.de/vorschule/links-rechts/
• liczenie obiektów	• np. https://www.kleineschule.com.de/mathe2klasse.html
• mierzenie długości odcinka (wysokości)	• np. https://www.mathemonsterchen.de/Groessen/Laengen/, https://vs-material.wegerer.at/mathe/m_laenge.htm
• rozpoznawanie wzorów i uzupełnianie wzorów; rysowanie wg. wzoru	• *Setze das Muster fort und male es an!* np.: https://www.grundschulkoenig.de/mathe/1-klasse/muster/, https://pl.pinterest.com/pin/309200330658155127/ - Pinterest wymaga zalogowania się)

• ceny produktów	• nazwy i ceny produktów w zł i euro, np. https://www.mathemonsterchen.de/Groessen/Geld/Euro/
• przerysowywanie wzoru w skali	• np. https://www.mathemonsterchen.de/Geometrie/Geometrie/
• symetria	• np. https://www.mathemonsterchen.de/Geometrie/Geometrie/
• liczby w zakresie 1000 – pełne setki, liczby w zakresie 100 – wszystkie	• np. *Zahlen ordnen*: https://www.kleineschule.com.de/Schule/2Ordne_1.html, *gerade und ungerade Zahlen*: https://www.kleineschule.com.de/Schule/2GeradeUngerade_2.html; *Zahlenfolgen*: https://www.kleineschule.com.de/Schule/2Zahlenfolgen_1.html;
• rzędy dziesiątek i jedności	• *Zehner, Einer,* np. https://www.kleineschule.com.de/Schule/2Zahldarstellung_1.html
• szukanie drogi w labiryncie	• np. https://www.raetseldino.de/labyrinth-raetsel.html, https://www.kleineschule.com.de/labyrinth.html
• zegar: odczytywanie godziny, czas trwania	• *Wie spät ist es jetzt? Wie lange dauert es bis…? die Zeiger, Beginn, Ende, Dauer, Viertel, halb,* itd., np. https://www.kleineschule.com.de/mathe2klasse.html
• tangram: rozpoznawanie elementów, z jakich ułożone są figury oraz układanie figur z zadanych elementów	• nazwy kolorów i figur geometrycznych, np. https://www.kleineschule.com.de/mathe1klasse.html, https://www.mathemonsterchen.de/Geometrie/Geometrie/
• kolorowanie wg. instrukcji, np. dany kolor – dana figura geometryczna lub dany kolor – dany wynik działania	• np. https://www.kleineschule.com.de/mathe2klasse.html
• kalendarz: miesiące, kwartały	• nazwy dni tygodnia, nazwy pór roku, nazwy miesięcy (utrwalenie), np. https://www.kleineschule.com.de/mathe1klasse.html
• mnożenie i dzielenie w zakresie 30 – wszystkie liczby i 100 – pełne dziesiątki	• *Multiplikation, Faktor, Produkt, multiplizieren, verdoppeln, verdreifachen, Division, dividieren, halbieren, Dividend, Divisor, Quotient,* np. https://www.mathemonsterchen.de/Zahlenraum-bis-1-000/Multiplikation-und-Division/, https://www.kleineschule.com.de/mathe2klasse.html

TABELA 4c: PRZYKŁADY INTEGRACJI TREŚCI NAUCZANIA: EDUKACJA MATEMATYCZNA + EDUKACJA JĘZYKOWA – JĘZYK NIEMIECKI – KLASA III

EDUKACJA MATEMATYCZNA + EDUKACJA JĘZYKOWA – JĘZYK NIEMIECKI – KLASA III	
TREŚCI/ TEMATY/ ZADANIA	PRZYKŁADOWE ŚRODKI JĘZYKOWE / ZADANIA
• odczytywanie diagramów słupkowych	• np. https://www.uebungskoenig.de/mathe/5-klasse/diagramme/, https://www.commoncoresheets.de/BarGraphs.php
• mnożenie i dzielenie w zakresie 100	• np. https://www.kleineschule.com.de/mathe3klasse.html, https://www.grundschulkoenig.de/mathe/3-klasse/
• dodawanie i odejmowanie w zakresie 1000	• np. https://www.kleineschule.com.de/mathe3klasse.html, https://www.grundschulkoenig.de/mathe/3-klasse/
• rozpoznawanie stosunków liczbowych: więcej / mniej / tyle samo w połączeniu z działaniami	• np. https://www.kleineschule.com.de/mathe3klasse.html, https://www.grundschulkoenig.de/mathe/3-klasse/

• obliczanie obwodu figur z odcinków prostych	• np. https://www.kleineschule.com.de/mathe3klasse.html, https://www.grundschulkoenig.de/mathe/3-klasse/
• przerysowywanie wzoru w skali	• np. https://www.kleineschule.com.de/mathe3klasse.html, https://www.grundschulkoenig.de/mathe/3-klasse/
• przerysowywanie wzoru w symetrii	• np. https://www.kleineschule.com.de/mathe3klasse.html, https://www.grundschulkoenig.de/mathe/3-klasse/
• odwzorowywanie skomplikowanych wzorów i figur, rzuty brył	• np. https://www.mathemonsterchen.de/Geometrie/Wuerfelbauten/, https://www.kleineschule.com.de/mathe1klasse.html _Bauen mit Wuerfeln, https://www.mathemonsterchen.de/Geometrie/Geometrie/

TABELA 5: PRZYKŁADOWE PROJEKTY EDUKACYJNE:

TEMATY		PRYKŁADOWE MATERIAŁY I ZADANIA W JĘZYKU NIEMIECKIM
WAKACJE	• robimy i puszczamy latawca (→ też JESIEŃ, WIOSNA, LATO)	***Drachen basteln:*** *https://www.geo.de/geolino/basteln/19411-rtkl-drachen-basteln-so-bastelt-ihr-einen-papierdrachen*
JESIEŃ	• wróżby andrzejkowe (Polska) • pochód św. Marcina (Niemcy, Austria) • pochód św. Łucji (Szwecja)	***St. Martinszug:*** *Wir organisieren St. Martinszug durch die Straßen um die Schule*
RODZINA	• konkurs: moje ulubione dane: przepis + fotografia • drzewo rodzinne • Dzień Matki, Dzień Ojca • Dzień Babci i Dziadka	***Ideen für den Opa und Oma Tag:*** *https://www.pinterest.de/gritnoack3/oma-opa-tag/*
BOŻE NARODZENIE	• Mikołajki • pieczemy pierniki	***Weihnachten:*** *https://www.kinderspiele-welt.de/weihnachten*
ZIMA	• pomoc zwierzętom w zimie, • hodowanie kryształów soli, • Dzień Babci i Dziadka	***Vögel im Winter:*** *Wir basteln ein Vogelhaus: https://kleinliebchen.de/vogelhaus-aus-milchtueten-basteln/* ***Vogelfütterung:*** *https://www.haus-der-kleinen-forscher.de/de/praxisanregungen/experimente-fuer-kinder/exp/manche-voegel-sind-noch-da*

EKOLOGIA	• recycling: co można robić ze śmieci	***Projekt ekologiczny:*** *https://www.goethe.de/ins/pl/pl/spr/unt/kum/dfj/sos.html*
WIOSNA / POGODA	• hodowanie rzeżuchy • hodowanie fasolki • cykl życia motyla (→ też: ROŚLINY I ZWIERZĘTA) • dzień św. Patryka, święto przyjaźni (17 marca, Irlandia) • pierwszy dzień wiosny, Marzanna (Polska)	***Kresseanbau:*** *https://www.youtube.com/watch?v=2hAUv5yyQDc* ***Lebenszyklus eines Schmetterlings****:* *Eric Carle, Die kleine Raupe Nimmersatt, 2018 (28. Auflage), Gerstenberg* ***Inne:*** *https://www.umwelt-im-unterricht.de/* *https://www.goethe.de/de/spr/unt/kum/clg/inh.html* *https://www.lehrer-online.de/ (materiały bezpłatne, wymagana rejestracja)* *https://www.kinderspiele-welt.de/fruehling*
WIELKANOC	• pisanki • Osterhase: wspólne szukanie jajek	***Wir backen Ostergebäck:*** *https://www.kinderspiele-welt.de/kinderrezepte/backen-zu-ostern.html* ***Ostereiersuche:*** *https://www.grapevine.de/ostereiersuche*
ROSLINY I ZWIERZĘTA	• pomagamy zwierzętom w zimie – budujemy karmik • organizujemy akcję pomocy dla schroniska dla zwierząt • rośliny użytkowe, pożytki z roślin (syropy, przyprawy, oleje, żywność itd.), • pożytki ze zwierząt (mięso, mleko, jaja, puch, wełna itd.), • owady w sadzie i w ogrodzie: pożyteczne i szkodniki, • pszczoły i miód, • parki narodowe	***Vögel im Winter:*** *Wir basteln ein Vogelhaus: https://kleinliebchen.de/vogelhaus-aus-milchtueten-basteln/ , beobachten Vögel, erstellen ein Protokoll und vergleichen die Ergebnisse.* ***Vogelfütterung:*** *https://www.haus-der-kleinen-forscher.de/de/praxisanregungen/experimente-fuer-kinder/exp/manche-voegel-sind-noch-da* ***Frischkäse herstellen:*** *https://www.haus-der-kleinen-forscher.de/de/praxisanregungen/experimente-fuer-kinder/exp/frischkaese-selber-herstellen* ***Lebenszyklus eines Schmetterlings****:* *Eric Carle, Die kleine Raupe Nimmersatt, 2018 (28. Auflage), Gerstenberg*

LATO	• wakacje (→ też: WAKACJE, KRAJOBRAZY) – wystawa fotografii • chleb – jak powstaje i z czego (→ też: WIEJSKA ZAGRODA) – pieczenie chleba • droga Słońca nad Ziemią w zależności od pory roku, • sporty letnie, igrzyska olimpijskie, • zjawiska pogodowe: burza, • różne rodzaju deszczu, • tęcza	***Projekt Olympisches Dorf:*** *Kinder basteln ein olympisches Dorf und beschreiben, wo Sportler um ihre Medaillen kämpfen.* ***Regenschauer:*** *https://www.haus-der-kleinen-forscher.de/de/praxisanregungen/experimente-fuer-kinder/exp/heftige-regenschauer* ***Wir bauen eine Sonnenuhr:*** *https://www.haus-der-kleinen-forscher.de/de/praxisanregungen/experimente-fuer-kinder/exp/lauf-der-sonne*
NASZ ŚWIAT	• poznajemy nasz region, • Polska, Niemcy, Unia Europejska – symbole, • kontynenty i oceany, • kraje w Europie, mieszkańcy, flagi, stolice, • znane miasta, np. Toruń – pierniki, Kopernik, krzywa wieża; Nürnberg – Dziadek do orzechów, pierniki, Dürer; Wien – *Sacher Torte*, Sisi, bitwa pod Wiedniem, Jan III Sobieski, pałac *Schönbrunn*, • ciekawostki, • główne miasta i zabytki / ciekawe miejsca w Polsce (np. Biskupin, Malbork, Wieliczka) i w Niemczech, • stroje ludowe, • legendy lokalne, np. *die Bremer Stadtmusikanten*, *der Rattenfänger von Hameln,*	***Projekt Europa:*** *Unser Klassenraum wird zu Europa. In unterschiedlichen Ecken des Klassenraumes werden Länder mithilfe unterschiedlicher Bilder, Gegenstände, Bücher, Karten, Fahnen und persönlicher Photos visualisiert.* ***Sehenswertes aus der Region:*** *Präsentationen der Kinder über die interessantesten Orte in der Nähe und in der Nachbarregion.* ***Theatervorführung:*** *Kinder führen das Märchen: Die Bremer Stadtmusikanten vor.*
WŁAŚCIWE ZACHOWANIE	• drobnoustroje chorobotwórcze, • wspólnie pomagamy starszym (→ też: RODZINA)	***Kinderrechte****:* *https://www.unicef.de/informieren/schulen/unterrichtsmaterial/-/kinderrechte/107392*
MUZYKA I TEATR	• teatr lalkowy, • przedstawienie teatralne	***Kamishibai-Theaterstück:*** *Wir bereiten ein Kamishibai-Theaterstück für unsere Großeltern vor.*

KRAJOBRAZY	(→ też: WAKACJE, LATO): • Tatry, Bałtyk, Mazury, • Parki Narodowe, • działalność człowieka zmienia krajobraz (→ też: HISTORA), • rodzaje zbiorników wodnych i wód płynących, • piętra lasu, • piętra gór, • różne biosfery, np. moczary, • rezerwaty przyrody,	***Projekt**: **Landschaftsformen und Nationalparks*** *Baue (z.B. auf einem Tablett oder auf einem Karton) aus der Salzmasse verschiedene Landschaftsformen mit Nationalparks. Berücksichtige den Nationalpark, der sich in der Nähe von deinem Wohnort befindet. Markiere die Himmelsrichtungen und sage, welche Landschaften und Nationalparks sich im Norden, im Süden, im Westen und im Osten befinden.* ***Kinder drehen einen Film zum Thema**: Großschutzgebiete bei uns und in der Nachbarregion.*
HISTORIA / DZIAŁALNOŚĆ CZŁOWIEKA	• dawne miasta, • dawne zawody, • dawniej a dziś – co się zmieniło; • moda wczoraj i dziś, • historia książki, • zamki, rycerze, • wynalazki, np. od ogniska do żarówki, • urządzenia AGD w domu i ich funkcje, • różne materiały (drewno, metal itd.) i co z nich robimy, • sposoby komunikacji od wczoraj do dziś • proces powstawania książki – robimy własną książkę • lubimy czytać – konkurs czytelniczy (w języku niemieckim) • zmieniam się, rosnę – kolaż,	***Projekt Burg:*** *Wir machen eine Fotodokumentation einer Burg, die sich in Deiner Nähe befindet und fertigen ein Album. Wir beschreiben die Burg und das Leben der Ritter.* ***Ein Ausflug nach Biskupin:*** *Kinder bereiten Protokolle und berichten beim Elternabend davon, was sie in Biskupin gesehen haben.* ***Projekt "Vom Feuer zur LED-Lampe":*** *Kinder gestalten den Klassenraum zum Lichtmuseum und zeigen verschiedene Stadien der Entwicklung von Lichtquellen.* ***Projekt Buch:*** *Wie hat man früher ein Buch hergestellt, wie macht man das heute. Besuch im Museum und in einer Druckerei.* ***Lesewettbewerb auf Deutsch*** ***Projekt: Wir schreiben und drucken unser eigenes Buch***

KOSMOS	• budujemy model układu słonecznego • Księżyc, • Słońce, • loty kosmiczne, • lądowanie na księżycu, • sztuczne satelity, • telekomunikacja (→ też: HISTORA),	***Das bewegte Sonnensystem:*** *https://mint-zirkel.de/2018/03/tolle-umsetzung-der-mitmach-experimente-aus-dem-unterrichtsmaterial-unser-sonnensystem/* ***Sonnensystem-Mobile:*** *https://www.friedrich-schlosser-schule.de/schulleben/projekte/sonnensystem-mobile* ***Leben auf dem Mond:*** *Kinder erforschen und zeigen Unterschiede zwischen dem Leben auf der Erde und auf dem Mond (graphisch, durch Bewegung, mithilfe unterschiedlicher Gegenstände)*

TABELA 6: PRZYKŁADOWY TYGODNIOWY ROZKŁAD TREŚCI NAUCZANIA

Cele lekcji
Uczeń potrafi:
-wskazać na globusie biegun północny i południowy, operując nazwami: **der Nordpol, der Südpol, die Arktis und die Antarktis**
-potrafi rozróżnić dwa kierunki geograficzne, wskazując coś na mapie: (Wo liegt die Arktis/Antarktis?) im Norden, im Süden
-rozróżnia faunę dwóch biegunów, przyporządkowując zwierzęta:
Die Arktis: **der Eisbär, der Polarwolf, der Polarfuchs, das Rentier**, ewentualnie też: das Walross
Die Antarktis: **der Pinguin, der See-Leopard**, **der** Schwarzbrauen-**Albatros**,
Beide Pole: der Schwertwal, **die Robbe, der Blauwal**,**-e**, der See-Elefant
- odpowiedzieć na pytanie, czy niedźwiedź polarny może zjeść pingwina na obiad i uargumentować odpowiedź (Nie – różne bieguny)
- wie, że ludzie żyją w obszarach arktycznych na północy (der Eskimo, -s), natomiast nie na Antarktydzie („Zaczarowana zagroda" z poznanej lektury to stacja badawcza (die Forschungsstation/Polarstation)).

Poniedziałek	
Słownictwo: *Im Norden liegt die Arktis, im Süden die Antarktis* *Welche Tiere wohnen in Polargebieten?* *Welches Tier wohnt im Norden/Süden?*	**Aktywności:** 1.Pokazywanie bieguna północnego i południowego na mapie. Odpowiedzi na pytania z użyciem słów: *Arktis i Antarktis* 2. Zabawa ruchowa wraz z powtarzaniem zwrotu: *Im Norden liegt die Arktis, im Süden*

Die Arktis: der Eisbär, der Polarwolf, der Polarfuchs, das Rentier, das Walross (mors) *Die Antarktis: der Pinguin, der See-Leopard, der Schwarzbrauen-Albatros,* *Beide Pole: der Schwertwal (orka), die Robbe, der Baluwal,-e, der See-Elefant*	*die Antarktis* 3.wypisujemy wszystkie zwierzęta, jakie nam przyjdą do głowy na dużej kartce, a potem rozdzielamy je wg biegunów: *4. Sporządzamy* zwierzęta polarne z papieru, waty, słomek do napojów.
Wtorek	
Słownictwo: *in der Arktis, in der Arktis* *pytania typu: Wo wohnt ein Polarfuchs? Wo wohnt ein Rentier itd.* *w dalszym ciągu:* *die Arktis: der Eisbär, der Polarwolf, der Polarfuchs, das Rentier, das Walross (mors)* *die Antarktis: der Pinguin, der Seeleopard, der Schwarzbrauen-Albatros,* *beide Pole: der Schwertwal (orka), die Robbe, der Baluwal,-e, der See-Elefant*	**Aktywności:** 1. Pokazywanie bieguna północnego i południowego na globusie 2. Dopasowywanie obrazków zwierząt do odpowiedniego bieguna. 3. Rozwiązywanie zagadek typu: *Kann ein Eisbär einen Pinguin zu Mittag fressen, oder nicht?* 4. Praca z czasopismem dla dzieci „Olli und Molli”. Śpiewanie piosenki „Pitsch, patsch Pinguin…“ z ilustracją ruchową i pościgiem orki za pingwinami (2-3 rundy)
Środa, Czwartek	
Słownictwo: *am Nordpol: die Arktis, am Südpol: die Antarktis* die Arktis: der Eisbär, der Polarwolf, der Polarfuchs, das Rentier, das Walross die Antarktis: der Pinguin, der Seeleopard, der Schwarzbrauen-Albatros, Beide Pole: der Schwertwal,, die Robbe, der Baluwal,, der See-Elefant	**Aktywności:** Dzieci przygotowują książeczkę o zwierzętach. Każde dziecko maluje jakieś zwierzątko. W czasie pracy plastycznej nauczyciel podchodzi do uczniów i rozmawia na temat zwierzątka. *Wo lebt …..?* *Was frisst …?* *Was zeichnest du gerade?* *Ist …. groß oder klein?* *Lebt …. im Norden oder im Süden?*
Piątek	
Powtórzenie słownictwa z poprzednich dni.	**Aktywności:** Praca grupowa: Dzieci sporządzają duże mapy, na których malują przedstawicieli

	świata fauny bieguna północnego i południowego. Dzieci opisują, gdzie żyją zwierzęta. Dzieci podpisują plakat. W czasie pracy śpiewamy piosenkę „Pitsch, patsch Pinguin”

5. Metody i techniki nauczania

Cały I etap edukacyjny (klasy 1-3) jest okresem nauczania zintegrowanego bez podziału na poszczególne „przedmioty". Dotyczy to również języka drugiego/ obcego (tu: języka niemieckiego jako języka sąsiada). Zintegrowane nauczanie języka drugiego w praktyce powinno oznaczać to, że niektóre treści programowe dotyczące wybranych zagadnień tematycznych, bloków tematycznych, czy projektów są częściowo (lub w całości) realizowane w języku drugim (tu: niemieckim; por. rozdz. 4 powyżej, Tabele 1, 2, 3a-c, 4a-c i 5), a metody i techniki pracy na zajęciach języka niemieckiego powinny być zbieżne z metodami i technikami pracy na zajęciach prowadzonych w języku ojczystym dzieci (tu: języku polskim). Oznacza to także, że rodzaje ćwiczeń, które mogą i powinny być stosowane podczas zajęć języka niemieckiego, w gruncie rzeczy nie powinny znacząco różnić się od tych, jakie są stosowane w celu wspierania dziecięcego rozwoju języka pierwszego i sprawności poznawczych.

Wychowawcy powinni dążyć do realizacji celów poznawczych, społecznych i językowych (określonych w rozdz. 3.), tworząc bogate środowisko uczenia się, w tym uczenia się języka drugiego, poprzez:

- dostosowanie poziomu przekazywanej wiedzy do możliwości poznawczych dzieci (w tym niestosowanie treści znanych dzieciom jako okazji do wprowadzenia słów i wyrażeń języka niemieckiego),
- wykorzystanie naturalnej dziecięcej ciekawości, chęci poznawania świata i gotowości podejmowania aktywności poznawczej,
- dostosowanie poziomu trudności wykonywanych przez dzieci zadań do ich możliwości poznawczych (w tym niestosowanie zadań zbyt łatwych dla dzieci, ponieważ nie niosą one ze sobą żadnych korzyści poznawczych i są demotywujące dla dzieci[9]),
- ścisły związek nauczanych treści edukacyjnych ze środowiskiem dzieci,
- uwzględnianie potrzeb i doświadczeń uczniów,
- unikanie monotonii dzięki stosowaniu różnorodnych środków dydaktycznych, zadań i form pracy na lekcji,
- stosowanie technik motywujących i aktywizujących,
- dostosowanie, w miarę możliwości, tempa nauczania do indywidualnych predyspozycji uczniów (indywidualizację nauczania).

[9] por. M. Olpińska-Szkiełko, 2014, *Glottodydaktyczne implikacje lingwistycznych badań nad dwujęzycznością i koncepcji wychowania dwujęzycznego*.

Najważniejszymi zasadami metodycznymi na I etapie edukacyjnym jest uczenie się wszystkimi zmysłami, uczenie się przez działanie, doświadczenie i zabawę, czyli całościowe i integrujące podejście do nauczania i uczenia się. Zasady te można najlepiej realizować w pracy metodą projektów oraz w ramach omawiania wybranych (interdyscyplinarnych) bloków tematycznych (por. rozdz. 4 powyżej, Tabele 1, 2, 3a-c, 4a-c i 5).

Włączenie w proces nauczania języka jako środka komunikacji, interakcji i narzędzia przekazywania wiedzy na lekcji wymaga stosowania specyficznych metod i technik pracy dydaktycznej. Mimo że na I etapie edukacyjnym nie odbywa się formalna nauka języka drugiego, nauczyciel musi zdawać sobie sprawę z tego, że ma do czynienia z uczącymi się nowego języka i wspomagać proces rozwoju kompetencji tego języka u dzieci. Cel ten można osiągnąć tylko poprzez stworzenie naturalnej sytuacji uczenia się, która charakteryzuje się tym, że:

- Dla użycia języka drugiego i interakcji językowej istnieje zawsze wyraźny kontekst sytuacyjny i komunikacyjny, tak aby dzieci były w stanie na podstawie tego kontekstu samodzielnie zrekonstruować znaczenie wypowiedzi językowych.
- Nauczyciele starają się przede wszystkim, aby uczniowie ich rozumieli, a więc dostosowują swoje wypowiedzi do ich niedoskonałych umiejętności komunikacyjnych, poprzez stosowanie w swoich wypowiedziach wielu parafraz i powtórzeń.
- Percepcja treści jest ponadto intensywnie wspierana przez zastosowanie wielu różnorodnych bodźców akustycznych, wizualnych, kinestetycznych, rytmicznych itp., np. poprzez bogatą gestykulację i mimikę oraz zastosowanie elementów TPR (ruch), a także użycie wielu pomocy poglądowych, przedmiotów z bezpośredniego otoczenia dziecka, części ubioru, zabawek, obrazków, ilustracji itd.[10]
- Prezentacja treści nauczania odbywa się w sposób poglądowy.
- Kierowane do dzieci wypowiedzi nauczycieli w języku niemieckim nie powinny być natomiast nadmiernie „upraszczane" pod względem leksykalnym i gramatycznym kosztem ich autentyczności komunikacyjnej lub kosztem treści niejęzykowych. Powinny być one natomiast w specyficzny sposób „dostrajane do dziecka". Chodzi tutaj o specyficzne językowe zachowania osób z otoczenia dziecka podczas interakcji komunikacyjnych z nim stosowane w celu ułatwienia mu nabywania języka („*fine-tuning"*). Polegają one na stosowaniu pewnych uproszczeń fonologicznych, syntaktycznych i semantycznych, a także na

[10] por. H. Wode, 1998, *Bilinguale Kindergärten: Wieso? Weshalb? Warum?* oraz J. Arnau, 1994, *Teacher-Pupil Communication When Commencing Catalan Immersion Programs,* s. 47-76; E.M. Day i S.M. Shapson, 1996, *Studies in Immersion Education*, s. 47 i n.

stosowaniu procedur „zwrotnych”, takich jak pytania, powtórzenia, rozszerzenia i uzupełnienia dziecięcych wypowiedzi i inne.

Aby osiągnąć sukces w rozwoju kompetencji języka niemieckiego, należy przede wszystkim zwrócić uwagę na to, że:

- oferta językowa powinna być bogata i zróżnicowana, intensywna, dobrze ustrukturyzowana i motywująca (nowe, interesujące treści i zagadnienia),
- na całym I etapie edukacyjnym powinno się prezentować o wiele więcej wypowiedzi językowych niż wymagać ich formułowania od dzieci,
- wyrażenia językowe powinny być zawsze powiązane z czynnościami, które dzieci obserwują i w których biorą udział,
- wypowiedzi w języku drugim powinny stale towarzyszyć rytuałom lekcyjnym,
- wyrażenia językowe powinny być używane w sytuacjach zrozumiałych dla dzieci, w powiązaniu z interesującymi je treściami i działaniami,
- należy stwarzać dzieciom wiele możliwości powtarzania wypowiedzi nauczycieli,
- materiał językowy powinien być ukształtowany spiralnie, aby dać dzieciom możliwość powtarzania treści, które zostały wprowadzone wcześniej, powracanie do nich w coraz to nowych ćwiczeniach i zadaniach,
- uwaga nauczycieli powinna być skierowana na treść, a nie na formę wypowiedzi językowych dzieci; w żadnym wypadku nie należy poprawiać błędów gramatycznych, czy błędów wymowy dzieci, lecz powtarzać ich wypowiedzi w prawidłowej formie, tak aby usłyszały ich bezbłędną wersję.

W celu podniesienia efektywności nauczania języka drugiego (niemieckiego) nauczyciele edukacji wczesnoszkolnej (lub nauczyciele języka obcego) mogą stosować także wybrane techniki dydaktyczne, wspomagające proces rozwoju kompetencji językowej u dzieci, takie jak:

- specyficzne techniki pracy nad rozwojem słownictwa,
- techniki pracy nad rozwojem sprawności rozumienia wypowiedzi ustnych i tekstów pisanych,
- wspomaganie rozwoju językowego przez zastosowanie elementów formalnego nauczania języka drugiego, np. nauki wymowy i ortografii.

6. Materiały dydaktyczne

Materiały dydaktyczne w języku niemieckim, stosowane na zajęciach edukacji wczesnoszkolnej, które w sensie fachowym i językowym są odpowiednie dla dzieci na I etapie edukacyjnym, stanowią wyzwanie wymagające sporych nakładów pracy nauczycieli.
Od początku na zajęciach edukacji zintegrowanej prowadzonych w języku niemieckim mogą i powinny być stosowane dwa rodzaje pomocy naukowych i materiałów:

- autentyczne materiały przeznaczone dla dzieci – rodzimych użytkowników języka drugiego (por. przykłady zebrane w Tabelach 1-5 w rozdz. 4),
- zaadaptowane i tworzone na miejscu materiały, specjalnie dostosowane do potrzeb dzieci uczących się drugiego języka. Materiały te mogą także powstawać w trakcie trwania programu dzięki kreatywności i doświadczeniom nauczycieli.

Przy wyborze materiałów dydaktycznych należy uwzględnić to, że:

- możliwie najbardziej intensywny i wszechstronny kontakt z językiem niemieckim wiedzie do lepszej znajomości tego języka u dzieci,
- ważne jest to, aby uczniowie otrzymywali możliwie dużo bodźców językowych z różnych źródeł, a więc należy umożliwić im jak najszerszy dostęp do niemieckojęzycznych mediów zarówno drukowanych, jak i on-line, takich jak książki dla dzieci, czasopisma, gry, filmy, gry i programy komputerowe, strony internetowe itd. (nauczanie multimedialne),
- materiały dydaktyczne powinny odzwierciedlać autentyczne użycie języka niemieckiego, który tylko w ten sposób może spełnić rolę środka komunikacji, interakcji i przekazu informacji na lekcji,
- materiały dydaktyczne (szczególnie te adaptowane i tworzone przez nauczycieli) nie powinny być „upraszczane" pod względem leksykalnym i gramatycznym kosztem ich autentyczności komunikacyjnej lub kosztem treści niejęzykowych, natomiast powinny być dostosowane do poziomu poznawczego uczniów, stanu ich wiedzy ogólnej i przedmiotowej i wiedzy o świecie.

7. Kontrola osiągnięć ucznia

7.1. Oczekiwane efekty programu na I etapie edukacyjnym

Uczeń po ukończeniu klasy 3 powinien:

- być dobrze przygotowany do podjęcia nauki na kolejnym etapie edukacyjnym,
- być dobrze przygotowany do kontynuowania nauki w programie, a więc akceptować, rozumieć i umieć pracować w języku niemieckim na lekcji,

- umieć działać w różnych sytuacjach komunikacyjnych w szkole i poza szkołą,
- być otwarty na kontakty z różnymi osobami, w tym także z obcokrajowcami,
- umieć współdziałać w grupie,
- dobrze rozumieć treść wypowiedzi ustnych związanych z tematem lekcji w języku polskim i niemieckim,
- potrafić samodzielnie zrozumieć treść krótkich tekstów pisanych w języku polskim i niemieckim,
- produkować poprawne wypowiedzi w języku polskim oraz podejmować próby wyrażania się w języku niemieckim, nawet jeśli jego wypowiedzi nie są całkowicie poprawne pod względem gramatycznym,
- potrafić poprawnie pisać w języku polskim oraz znać podstawowe zasady ortografii języka niemieckiego i podejmować próby pisania znanych słów i wyrażeń.

7.2. Pomiar osiągnięć uczniów

Pomiar osiągnięć uczniów w zakresie kompetencji języka ojczystego oraz w zakresie kompetencji przedmiotów niejęzykowych nie różni się pod żadnym względem od pomiaru osiągnięć w klasach jednojęzycznych. Natomiast pomiar osiągnięć w zakresie kompetencji języka niemieckiego wymaga stosowania specjalnych środków i technik. Ponieważ na I etapie edukacyjnym nie odbywa się formalna nauka języka drugiego, nie stosuje się kontroli osiągnięć w formie tradycyjnych testów poprawności językowej (testów gramatycznych i leksykalnych).

Na etapie wczesnoszkolnym można użyć poniższego arkusza oceny umiejętności językowych. Arkusz ten może być stosowany po każdym roku nauki dziecka. W takim przypadku dostarcza on nauczycielowi wiedzy na temat dokonywanych przez ucznia postępów językowych na przełomie lat, jak i pozwala na określenie poziomu opanowania L2 przez konkretnego ucznia w odniesieniu do grupy. Taka perspektywa umożliwia zindywidualizowane wspieranie językowe zarówno ucznia, który wykazuje niższy poziom umiejętności w stosunku do poziomu grupy, jak i ucznia, który wykazuje zdecydowanie wyższy poziom opanowania umiejętności językowych w stosunku do poziomu całej grupy. Arkusz ten wskazuje także na dwa istotne parametry, które zazwyczaj nie są brane pod uwagę, jednakże zdecydowanie poszerzają wiedzę na temat procesu nabywania języka przez ucznia. Tymi parametrami są: nastawienie ucznia do języka drugiego, jak i stosowane przez ucznia strategie językowe.

Rozumienie i produkowanie komunikatów zostało w arkuszu zaproponowane w odniesieniu do konkretnych obiektów czy sytuacji, np. rozumienie symboli językowych określających warzywa, owoce, kolory czy obiekty znajdujące się w drodze do szkoły. Ponieważ treści nauczania w klasach są podobne, ale nie identyczne, nauczyciel może wymieniać badane zakresy leksykalne zgodnie z przerabianymi przez siebie treściami nauczania. Operacjonalizacja umiejętności językowych nastąpiła poprzez wyznaczenie trzech i więcej określeń/wyrażeń/słów jako poziom opanowania danej cząstkowej sprawności językowej.

W zakresie pomiaru receptywnych umiejętności uczniów w języku drugim (rozumienia ze słuchu) proponujemy następującą skalę oceny i następującą interpretację umiejętności językowych ucznia[11]:

*** - *das Kind versteht die Bezeichnungen von 3 und mehr Objekten;* co oznacza: *das Kind identifiziert drei oder mehr Objekte auf den Bildern / das Kind nennt drei oder mehr Objekte in L1 oder L2 / das Kind erteilt drei oder mehr korrekte Antworten in L1 oder L2*;

** - *das Kind versteht die Bezeichnungen von 2 Objekten;* co oznacza: *das Kind identifiziert zwei Objekte auf den Bildern / das Kind nennt zwei Objekte in L1 oder L2/ das Kind erteilt zwei korrekte Antworten in L1 oder L2*;

* - *das Kind versteht die Bezeichnung von 1 Objekt*; co oznacza*:* d*as Kind identifiziert ein Objekt auf den Bildern / das Kind nennt ein Objekt in L1 oder L2 / das Kind erteilt eine korrekte Antwort in L1 oder L2*;

0 - das Kind versteht keine Bezeichnung; co oznacza: *das Kind identifiziert kein Objekt /das Kind nennt kein Objekt in L1 oder L2 /das Kind erteilt keine korrekte Antwort in L1 oder L2*;

x - nicht feststellbar.

W pomiarze osiągnięć uczniów w zakresie sprawności receptywnych w języku niemieckim należy wziąć pod uwagę to, że o opanowaniu danej umiejętności świadczy nie tylko reakcja dziecka na polecenie nauczyciela, ale także jego wypowiedzi formułowane w języku ojczystym lub drugim (L1 lub L2).

W zakresie pomiaru produktywnych umiejętności uczniów w języku drugim (mówienia) proponujemy następującą skalę oceny i następującą interpretację umiejętności językowych ucznia:

*** - *das Kind nennt drei oder mehr Objekte in L2 / das Kind erteilt drei oder mehr korrekte Antworten in L2;*

** - *das Kind nennt zwei Objekte in L2 / das Kind erteilt zwei korrekte Antworten in L2;*

[11] Bielicka, Małgorzata, 2019, *Posener Beobachtungs- und Einschätzbogen zur Erfassung des L2-Standes von Kindern in bilingualen Einrichtungen,* s. 169-196.

** - das Kind nennt ein Objekt in L2 /das Kind erteilt eine korrekte Antwort in L2;*

0 - das Kind nennt kein Objekt /das Kind erteilt keine korrekte Antwort in L2;

x - nicht feststellbar.

Datum der Bewertung:
Name des Kindes:
Alter des Kindes:
LehrerIn:

Einstellung des Kindes zur deutschen Sprache[12]					
	trifft zu	trifft eher zu	trifft eher nicht zu	trifft nicht zu	nicht feststellbar
Das Kind lächelt; es ist froh.					
Das Kind drückt spontan Begeisterung aus.					
Das Kind zeigt sich deutschsprachigen Lehrern gegenüber aufgeschlossen.					
Das Kind zeigt sich anderen Kindern gegenüber aufgeschlossen.					
Das Kind ist traurig.					
Das Kind nimmt gern an deutschsprachigen Aktivitäten teil.					
Das Kind beteiligt sich bis zum Ende an den Aktivitäten, die auf Deutsch verlaufen.					
Das Kind erklärt gerne die Anweisungen des Lehrers, falls seine Spielkameraden Verständnisprobleme haben.					
Das Kind schlägt neue deutschsprachige Aktivitäten vor oder bittet um ihre Wiederholung.					
Das Kind akzeptiert die Anwesenheit der deutschen Sprache im Kindergarten/ in der Schule.					
Andere Verhaltensweisen des Kindes, die mit der Zweisprachigkeit zusammenhängen:					

Kommunikative Strategien					
	trifft zu	trifft eher zu	trifft eher nicht zu	trifft nicht zu	nicht feststellbar
Das Kind wiederholt ein Wort/eine Wortgruppe um das Gespräch aufrechtzuerhalten (Imitation).					
Das Kind wendet chunks an, z. B. *ich bin dran, ich bin fertig, ich kann das*.					
Das Kind wendet Reduktionen an, z. B. anstatt *aufheben, puzzeln*, sagt es *machen*, anstatt der Bezeichnung eines Objektes sagt es *Ding.*					
Das Kind wendet Paraphrasen (sinnverwandte Wortgruppen) an z. B. anstatt *Brille aufsetzen* sagt das Kind *Brille anziehen.*					
Das Kind fragt nach der Bedeutung der Wörter.					
Das Kind korrigiert seine eigenen Aussagen.					
Das Kind korrigiert die Aussagen anderer Kinder.					
Das Kind wechselt von einer Sprache in eine andere.					
Das Kind spielt mit der Sprache, indem es z. B. neue Reime bildet.					

[12] Für alle Teile der Diagnose werden nur die Reaktionen des Kindes im deutschsprachigen Kontext berücksichtigt.

Egozentrisches Sprechen: das Kind benutzt die Zweitsprache, um seine Handlungen zu kommentieren oder zu steuern.					
Das Kind bildet neue Wörter – Neologismen z. B. *Regenwurm-Krankenhaus*.					
Beispielsituationen, in denen das Kind Kommunikationsstrategien anwendet:					

Rezeptive Leistungen des Kindes – Hörverstehen[13]					
	***	**	*	0	x
Das Kind kann auf Bildern Räume zeigen (z. B. *Küche, Schlafzimmer, Bad*) oder, vom Lehrer aufgefordert, sich dorthin begeben.					
Das Kind reagiert korrekt, wenn im spontanen Gespräch die Bezeichnungen für Familienmitglieder benutzt werden (z. B. *Wo ist jetzt deine Mama? Wo wohnt dein Opa?*) oder es kann die Personen richtig auf Bildern identifizieren (z. B. *Zeig mal bitte Oma*).					
Das Kind reagiert korrekt, wenn Tiernamen im spontanen Gespräch benutzt werden (z. B. *Hast du einen Hund, eine Katze, einen Hamster usw.*) oder es zeigt Tiere auf Bildern (z. B. *Wo ist eine Katze?).*					
Das Kind reagiert korrekt, wenn Farbbezeichnungen im spontanen Gespräch benutzt werden (z. B. *nimm mal bitte den roten Ball*) oder es zeigt Objekte auf Bildern, die eine bestimmte Farbe haben *(*z. B. *Was ist rot, gelb, blau?*).					
Das Kind reagiert korrekt, wenn Obstbezeichnungen im spontanen Gespräch benutzt werden (z. B. *nimm mal eine Pflaume*) oder es zeigt Früchte auf Bildern (z. B. *Apfel, Birne, Pflaume, Apfelsine*).					
Das Kind reagiert korrekt, wenn Gemüsebezeichnungen im spontanen Gespräch benutzt werden (z. B. *nimm mal eine Karotte*) oder es zeigt das Gemüse auf Bildern (z. B. *Kartoffeln, Karotten, Erbsen, Petersilie*).					
Das Kind reagiert korrekt, wenn man ihm erklärt, wo sich Objekte befinden (z. B. *dein Auto ist oben*) bzw. es zeigt korrekt die Lage der Objekte auf Bildern (z. B. *das ist links/ rechts/ unten/ oben).*					
Gefragt nach Fahrzeugen antwortet das Kind korrekt (z. B. *Womit fährst du zum Kindergarten?)* oder es kann Fahrzeuge auf Bildern zeigen (z. B. *Wo ist die Straßenbahn, das Auto, das Flugzeug, der Zug?).*					
Das Kind reagiert korrekt, wenn im spontanen Gespräch Objekte genannt werden, die sich auf dem Weg zum Kindergarten befinden (z. B. *Musst du über einen Zebrastreifen gehen?)* oder es kann sie auf Bildern zeigen					

[13] Berücksichtigt werden sowohl die Äußerungen des Kindes in L1, als auch in L2, denn beide Arten der Äußerungen zeugen von den Hörverstehensleistungen der Kinder.

(z. B. *Wo ist die Haltestelle, der Zebrastreifen, das Verkehrsschild, die Ampel*?).					
Aufgefordert von der Lehrperson eine Handlung auszuüben z. B. *singe, male, setz dich, sag mal* reagiert das Kind korrekt.					
Das Kind versteht Lehraufträge, die selten oder noch nie formuliert wurden.					
Nach dem Hören des Textes, von einer Lehrperson mit Unterstützung der Körpersprache gelesen, beantwortet das Kind sinngemäß die Fragen zum Text.					
Nach dem Hören des Textes von einer CD beantwortet das Kind sinngemäß die Fragen der Lehrperson zum Text.					
Bemerkungen und Beispiele:					

Produktive Leistungen des Kindes Äußerungen des Kindes in L2					
	***	**	*	0	x
Das Kind kann andere Menschen begrüßen *(z. B. Hallo, Guten Tag, Guten Morgen).*					
Das Kind kann sich von anderen Menschen verabschieden (z. B. *Tschüss, Auf Wiedersehen, bis dann, bis morgen, bis nächste Woche*).					
Das Kind benutzt im spontanen Gespräch Raumbezeichnungen (z. B. *Küche, Schlafzimmer, Bad, Garderobe*) oder es kann Räume nennen, die auf Bildern dargestellt sind.					
Das Kind benutzt im spontanen Gespräch Namen der Familienmitglieder (z. B. *Mutter, Vater, Bruder, Schwester, Oma, Opa*) oder es kann die Personen nennen, die auf den Bildern dargestellt sind.					
Das Kind benutzt im spontanen Gespräch Tierbezeichnungen (z. B. *Hund, Katze, Vogel, Pferd, Löwe, Elefant usw.*) oder es kann die Tiere nennen, die auf Bildern dargestellt sind.					
Das Kind benutzt im spontanen Gespräch Farbbezeichnungen oder es kann die Farben nennen, die auf den Bildern dargestellt sind (z. B. *Welche Farbe hat das Auto auf dem Bild? Welche Farbe hat das Kleid?* usw.).					
Das Kind benutzt im spontanen Gespräch Obstbezeichnungen oder es kann die Früchte nennen, die auf den Bildern dargestellt sind (z. B. *Apfel, Birne, Pflaume, Apfelsine*).					
Das Kind benutzt im spontanen Gespräch Gemüsebezeichnungen oder es kann die Gemüsesorten nennen, die auf den Bildern dargestellt sind (z. B. *Kartoffeln, Karotten, Erbsen, Petersilie, Bohnen*).					
Im spontanen Gespräch oder bei der Bildbeschreibung bezeichnet das Kind die Lage der Objekte, indem es z. B. folgende Lokaladverbien benutzt:					

links/rechts/unten/oben.					
Im spontanen Gespräch benutzt das Kind Fahrzeugbezeichnungen oder es kann die Fahrzeuge nennen, die auf den Bildern dargestellt sind (z. B. *eine Straßenbahn, ein Auto, ein Flugzeug, ein Zug*).					
Im spontanen Gespräch benutzt das Kind die Namen von Objekten, die sich auf dem Weg zum Kindergarten (zur Schule) befinden, oder es kann die Objekte auf den Bildern nennen (z. B. *eine Haltestelle, ein Zebrastreifen, ein Verkehrsschild, eine Ampel).*					
Das Kind kann (dem Alter entsprechend) die Zahl der Objekte sagen: *Wie viele Puppen/Autos/Pflanzen sehen wir auf dem Bild?*					
Das Kind kann Tätigkeiten nennen z. B. wenn es folgende Fragen beantwortet: *Was machst du jetzt? Was macht Peter?*					
Das Kind kann kurze Reime oder Wortsequenzen und Dialoge aus Märchen vortragen.					
Das Kind kann zusammen mit der Gruppe kurze Lieder singen.					
Das Kind kann ohne Begleitung der Gruppe kurze Lieder vorsingen.					
Das Kind kann seine Bedürfnisse ausdrücken (z. B. *ich will..., ich möchte..., ich brauche..., ...ist nicht da, hilf mir, ich habe Hunger, ich habe Durst, ich will auf die Toilette, ich bin müde, ...tut weh).*					
Das Kind kann seine Gefühle ausdrücken z. B. *das ist lustig, ich mag ..., ich mag ... nicht, ... gefällt mir, ... gefällt mir nicht, ich bin froh, ich bin traurig.*					
Das Kind kann ein Objekt beschreiben, indem es Adjektive benutzt.					
Nach dem Hören des Textes, von einer Lehrperson mit Unterstützung der Körpersprache gelesen, beantwortet das Kind sinngemäß die Fragen zum Text.					
Nach dem Hören des Textes von einer CD beantwortet das Kind sinngemäß die Fragen der Lehrperson zum Text.					
Das Kind bildet spontane kontextgebundene Äußerungen.					
Das Kind kann Äußerungen produzieren, die zuvor im Kindergarten nicht verwendet wurden.					
Bemerkungen und Beispiele:					

Aussprache					
	sehr korrekt	korrekt	eher inkorrekt	inkorrekt	nicht feststellbar
Das Kind spricht Worte korrekt nach					
Das Kind spricht Worte korrekt aus					

Kontrola bieżących osiągnięć w zakresie języka drugiego jest ściśle związana z pomiarem osiągnięć w zakresie przedmiotów niejęzykowych. Nauczyciele powinni skoncentrować się przede wszystkim na:

- obserwacji „oznak" rozumienia treści przedmiotowych przez uczniów, które mogą przybierać różne formy językowe i niejęzykowe podczas interakcji komunikacyjnych na lekcjach[14],
- gotowości i umiejętności wykonywania poleceń i zadań,
- aktywności uczniów podczas lekcji,
- ocenie reakcji uczniów na bodźce językowe – reakcji niewerbalnych, reakcji w języku polskim oraz reakcji w języku niemieckim.

W zakresie sprawności receptywnych można dodatkowo stosować zadania, sprawdzające stopień rozumienia treści, takie jak na przykład:

- dyktanda rysunkowe,
- porządkowanie historyjek wg kolejności usłyszanego tekstu (por. Tabela 3b),
- zadania typu prawda/fałsz (np. prawdziwy *vs.* fałszywy opis do obrazka),
- przyporządkowywanie słów i wyrażeń obrazkom,
- uzupełnianie wypowiedzi nauczyciela – zdań, wierszyków, historyjek itp.
- uzupełnianie prostych tekstów z lukami.

W zakresie sprawności produktywnych (na I etapie edukacyjnym przede wszystkim mówienia) nauczyciele mogą dodatkowo oceniać:

- stopień poprawności wyuczonych i powtarzanych wypowiedzi dzieci – słów, zwrotów, wierszyków itp.,
- spontaniczność używania wypowiedzi w języku niemieckim przez dzieci,
- adekwatność wypowiedzi dzieci do treści lekcji i sytuacji komunikacyjnej.

Natomiast ze względu na specyfikę programu nauczania języka niemieckiego jako języka sąsiada na I etapie edukacyjnym ocenie nie powinien podlegać stopień poprawności gramatycznej wypowiedzi dzieci.

Ze względu na specyfikę I etapu edukacyjnego kompetencje uczniów w zakresie języka niemieckiego mogą być określane tylko w formie oceny opisowej. Do opisu kompetencji w zakresie języka ojczystego oraz umiejętności przedmiotowych można dołączyć opis sprawności opanowanych przez uczniów także w języku drugim.

[14] por. A. Deppermann i R. Schmitt, 2008, *Verstehensdokumentionen: Zur Phänomenologie von Verstehen in der Interaktion,* s. 222.

Należy przy tym wziąć pod uwagę fakt, iż stopień opanowania danych umiejętności w języku niemieckim przez uczniów zależy od zakresu i stopnia intensywności kontaktów z tym językiem podczas zajęć edukacji wczesnoszkolnej. Im bardziej obszerna, wszechstronna i zróżnicowana jest oferta bodźców językowych i rodzajów zadań na lekcji, tym lepszych efektów można się spodziewać w zakresie rozwoju kompetencji tego języka.

8. Bibliografia:

8.1. Edukacja wczesnoszkolna

- Elementarz XXI wieku, klasa I, Dzień odkrywców, ćwiczenia. Autorzy: Ewa Hryszkiewicz, Barbara Stępień. Red. serii: Bożena Gepert. Warszawa: Nowa Era, 2014.
- Elementarz XXI wieku, klasa I, Edukacja matematyczna, ćwiczenia cz. 1 i 2. Autorzy: Krystyna Bielenica, Maria Bura, Małgorzata Kwil, Bogusława Lankiewicz. Red. serii: Bożena Gepert. Warszawa: Nowa Era, 2015.
- Elementarz XXI wieku, klasa I, Edukacja polonistyczna, przyrodnicza, społeczna, ćwiczenia cz. 1 i 2. Autorzy: Ewa Hryszkiewicz, Barbara Stępień, Joanna Winiecka-Nowak. Red. serii: Bożena Gepert. Warszawa: Nowa Era, 2014.
- Elementarz XXI wieku, klasa II, ćwiczenia cz. 1, 2, 3 i 4. Autorzy: Ewa Hryszkiewicz, Małgorzata Ogrodowczyk, Barbara Stępień, Joanna Winiecka-Nowak. Red. serii: Bożena Gepert. Warszawa: Nowa Era, 2016.
- Elementarz XXI wieku, klasa II, Matematyka, cz. 1, 2, 3 i 4. Autorzy: Krystyna Bielenica, Maria Bura, Małgorzata Kwil, Bogusława Lankiewicz. Red. serii: Bożena Gepert. Warszawa: Nowa Era, 2014.
- Elementarz XXI wieku, klasa III, Edukacja matematyczna, ćwiczenia cz. 1 i 2. Autorzy: Krystyna Bielenica, Maria Bura, Małgorzata Kwil. Red. serii: Bożena Gepert. Warszawa: Nowa Era, 2016.
- Elementarz XXI wieku, klasa III, Edukacja matematyczna, ćwiczenia cz. 1 i 2. Autorzy: Ewa Hryszkiewicz, Małgorzata Ogrodowczyk, Barbara Stępień, Joanna Winiecka-Nowak. Red. serii: Bożena Gepert. Warszawa: Nowa Era, 2016

8.2. Literatura dziecięca (przykłady)

- Baltscheit, Martin, 2008, *Die Geschichte vom Löwen, der nicht schreiben konnte,* Beltz & Gelberg, Weinheim Basel.
- Baltscheit, Martin, 2019, *Löwenherzen weinen nicht,* Beltz & Gelberg, Weinheim Basel.
- Carle Eric, *Brauner Bär, wen siehst denn du?,* Gerstenberg, Hildesheim.
- Carle Eric, *Die kleine Maus sucht einen Freund,* Gerstenberg, Hildesheim.
- Carle, Eric, *Das kleine Chamäleon Kunterbunt,* Gerstenberg, Hildesheim.

- Carle, Eric, *Die kleine Raupe Nimmersatt*, Gerstenberg, Hildesheim.
- Feustel, Ingeborg, 1984, *Bastian und die Pinguine*, Altberliner Verlag, Berlin.
- Maar, Paul, 1997, *Die Maus, die hat Geburtstag heut*, Oetinger Verlag, Hamburg.
- Ramos, Mario, 2003, *Ich bin der Stärkste in der ganzen Welt,* Moritz Verlag, Frankfurt am Main.
- Ramos, Mario, 2007, *Ich bin der Schönste in der ganzen Welt,* Moritz Verlag, Frankfurt am Main.
- Ramos, Mario, 2003, *Ich bin der Stärkste in der ganzen Welt,* Moritz Verlag, Frankfurt am Main.
- Stross, Eugen; Serafin, Luc, 2005, *Das Märchen vom Geburtstagskind, das sich verstecken wollte*, Pattloch Verlag, München.

8.3. Czasopisma dla dzieci (przykłady)

- *Olli und Molli,* Wydawnictwo Sailer Verlag
- *Benni,* Wydawnictwo Sailer Verlag
- *Wapiti,* Wydawnictwo Sailer Verlag

8.4. Książki przyrodoznawcze (przykłady)

- Beyerl Elisabeth, Komm mit in die Au. Tiere erleben, Tyrolia, Innsbruck/Wien.
- Dannecker, E.; Rieger, B. *100 tolle Experimente*, Ravensburger Buchverlag.
- *Das glaubst du nie! Verblüffende Fakten, Rekorde und Vergleiche*, Penguin Random House, London.
- *Entdecke die Welt. Fragen und Antworten*, Parragon Books, Bath.
- Karski, Piotr, *Meer*, Moritz Verlag, Frankfurt am Main.

8.5. Nauka czytania i matematyka (przykłady)

- *Lernen mit Sternen. Das Einmaleins*, Parragon Books, Bath.
- *Lernen mit Sternen. Formen und Farben*, Parragon Books, Bath.
- *Lernen mit Sternen. Ich lerne das ABC*, Parragon Books, Bath.
- *Lernen mit Sternen. Lesegeschichten* (4 Lesestufen), Parragon Books, Bath.
- *Lernen mit Sternen. Lesen und Schreiben* (4 Lernstufen), Parragon Books, Bath.
- *Lernen mit Sternen. Mathe* (4 Lernstufen), Parragon Books, Bath.
- *Lernen mit Sternen. Plus und Minus* (4 Lernstufen), Parragon Books, Bath.
- *Lernen mit Sternen. Rechnen*, Parragon Books, Bath.
- *Lernen mit Sternen. Wie spät ist es?*, Parragon Books, Bath.
- *Lernen mit Sternen. Zählen*, Parragon Books, Bath.
- Schwarz, Regina & Timm, Jutta, *Das kleine Hexen-ABC*, Kerle bei Herder, Freiburg.
- *Yakari. Neue Abenteuer zum Lesenlernen.* (3 Lesestufen: *Mein großes Bilder-Lesebuch, Ich lese kurze Geschichten, Ich lese vor und du liest mit*), Kids & Concepts, Stuttgart

8.6. Literatura przedmiotu

- Arnau, Joaquim, 1994, *Teacher-Pupil Communication When Commencing Catalan Immersion Programs*, w: Christer Lauren (red.), *Evaluating European Immersion Programs. From Catalonia to Finland*, Tutkimuksia No 185, Vaasa, s. 47-76.
- Baker, Colin, 2001, *Foundations of bilingual Education and Bilingualism*, Multilingual Matters Ltd., Clevedon et al. Wyd. 3: https://criancabilingue.files.wordpress.com/2013/10/colin-baker-foundations-of-bilingual-education-and-bilingualism-bilingual-education-and-bilingualism-27-2001.pdf
- Bielicka, Małgorzata, 2017a, *Efektywność nauczania języka niemieckiego na poziomie przedszkolnym i wczesnoszkolnym w dwujęzycznych placówkach edukacyjnych w Polsce*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Poznań.
- Bielicka, Małgorzata, 2017b, *Zróżnicowanie wyników testu na rozumienie zjawisk gramatycznych jako wskaźnik zindywidualizowanych procesów nabywania języka drugiego w grupie dzieci przedszkolnych i wczesnoszkolnych,* w: Lingwistyka stosowana 23/3, s. 91-105.
- Bielicka, Małgorzata, 2019, *Posener Beobachtungs- und Einschätzbogen zur Erfassung des L2-Standes von Kindern in bilingualen Einrichtungen, w:* Iwona Wowro, Mariusz Jakosz, Jolanta Gładysz (red.), *Geöffnetes Zeitfenster nutzen! Frühes Fremdsprachenlernen – zwischen Theorie und Praxis.* V&R unipress, Göttingen, s. 169-196.
- Day, Elaine M. i Shapson, Stan M., 1996, *Studies in Immersion Education*, Multilingual Matters Clevedon.
- Deppermann, Arnulf i Schmitt, Reinholold 2008, *Verstehensdokumentionen: Zur Phänomenologie von Verstehen in der Interaktion*, w: Deutsche Sprache 3, s. 220-245 [https://ids-pub.bsz-bw.de/frontdoor/deliver/index/docId/281/file/Deppermann_Schmitt_Verstehensdokumentationen_2008.pdf].
- *Europejski system opisu kształcenia językowego: uczenie się, nauczanie, ocenianie.* Council of Europe. Wydawnictwa CODN 2003: https://www.ore.edu.pl/wp-content/uploads/attachments/ESOKJ_Europejski-System-Opisu.pdf
- Genesee, Fred, 1987, *Learning through Two Languages. Studies of Immersion and Bilingual Education*, Newbury House Publishers, Cambridge.
- Grucza, Franciszek, 1988, *Zum Begriff der Sprachkompetenz, Kommunikationskompetenz und Kulturkompetenz*. W: Honsza N., Roloff H.-G. (red.), *Daß eine Nation die ander verstehen möge. Festschrift für Marian Szyrocki zu seinem 60. Geburtstag,* Chloe. Beihefte zu Daphnis t.7, Editions Rodopi B.V., Amsterdam.

- Grucza, Franciszek, 1993, *Zagadnienia ontologii lingwistycznej: o językach ludzkich i ich (rzeczywistym) istnieniu.* W: *Opuscula logopedica in honorem Leonis Kaczmarek,* Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej, Lublin.
- Grucza, Franciszek, 1996, *O przeciwstawności ludzkich interesów i dążeń komunikacyjnych, interkulturowym porozumiewaniu się oraz naukach humanistyczno-społecznych.* W: *Problemy komunikacji interkulturowej: Jedna Europa – wiele języków i wiele kultur. Materiały XIX Sympozjum ILS UW i PTLS;* Grucza F., Chomicz-Jung K. (red. naukowa), wyd. Uniwersytetu Warszawskiego. Warszawa.
- Lambert, Wallace, E., i Tucker, Richard, G., 1972, *Bilingual Education of Children. The St. Lambert Experiment,* Newbury House Publishers, Rowley, Massachusetts.
- Lang, Erika, 2014, *Teoria i praktyka nauczania języków obcych w szkole podstawowej. Lingwistyczne i dydaktyczne podstawy koncepcji programu nauczania języka angielskiego i francuskiego w klasach I-IV*, w: Maria Dakowska i Magdalena Olpińska (red.), *Edukacja dwujęzyczna. w przedszkolu i w szkole*. Wydawnictwo Naukowe IKSI UW, Warszawa, s. 47-67 [http://sn.iksi.uw.edu.pl/wp-content/uploads/sites/306/2018/09/SN-22-Maria-Dakowska-Magdalena-Olpi%C5%84ska-Edukacja-dwuj%C4%99zyczna.pdf].
- Olpińska-Szkiełko, Magdalena, 2013, *Bilinguale Kindererziehung: Ein Konzept für den polnischen Kindergarten.* Wydawnictwo Naukowe IKSI UW, Warszawa [http://sn.iksi.uw.edu.pl/wp-content/uploads/sites/306/2018/09/SN-8-Magdalena-Olpi%C5%84ska-Szkie%C5%82ko-Bilinguale-Kindererziehung.pdf] lub *Wychowanie dwujęzyczne w przedszkolu*: [http://sn.iksi.uw.edu.pl/wp-content/uploads/sites/306/2018/09/SN-9-Magdalena-Olpi%C5%84ska-Szkie%C5%82ko-Wychowanie-dwuj%C4%99zyczne-w-przedszkolu.pdf]
- Olpińska-Szkiełko, Magdalena, 2014, *Glottodydaktyczne implikacje lingwistycznych badań nad dwujęzycznością i koncepcji wychowania dwujęzycznego,* w: Lingwistyka Stosowana 9/2014, s. 103–115 [http://alp.uw.edu.pl/wp-content/uploads/sites/315/2018/03/Lingwistyka-Stosowana-9_2014.pdf]
- *Promoting language learning and linguistic diversity, An action plan 2004-06*, Office for Official Publications of the European Communities, European Commission, 2004.
- Wode, Henning, 1998, *Bilinguale Kindergärten: Wieso? Weshalb? Warum?* Englisches Seminar und Zentrum für Mehrsprachigkeit und Sprachkontakt der Universität Kiel.

Program nauczania języka niemieckiego jako języka sąsiada II etap edukacyjny (klasy 4-8) w szkole podstawowej

Program nauczania języka niemieckiego

jako języka sąsiada

II etap edukacyjny

(klasy 4-8)

Projekt:

***Nauczanie języka sąsiada od przedszkola do zakończenia edukacji – kluczem do komunikacji w Euroregionie Pomerania*, współfinansowany ze środków Unii Europejskiej – Program Współpracy INTERREG V A Meklemburgia-Pomorze Przednie / Brandenburgia / Polska w ramach celu „Europejska Współpraca Terytorialna" Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego (EFRR)**

Opracowanie autorskie:

Małgorzata Bielicka, Uniwersytet Adama Mickiewicza w Poznaniu

Magdalena Olpińska-Szkiełko, Uniwersytet Warszawski

Przy współpracy zespołu eksperckiego:

Emilii Borkowskiej

Anety Goch

Projekt dofinansowany przez Unię Europejską ze środków Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego

Spis treści:

1. **Podstawy prawne**
2. **Założenia programowe:**
    - **2.1. Podstawy teoretyczne: wiedza – komunikacja – dyskurs**
    - **2.2. Adresaci programu**
    - **2.3. Warunki powodzenia programu**
3. **Cele programu:**
    - **3.1. Cele poznawcze**
    - **3.2. Cele językowe**
    - **3.3. Cele społeczne**
4. **Treści nauczania:**
    - **4.1. Kształcenie językowe: rozwój umiejętności komunikacyjnych i wiedza o języku**
    - **4.2. Kształcenie literackie i kulturowe**
    - **4.3. Integracja międzyprzedmiotowa**
5. **Materiały dydaktyczne**
6. **Metody i techniki nauczania**
7. **Kontrola osiągnięć uczniów:**
    - **7.1. Oczekiwane efekty programu**
    - **7.2. Pomiar osiągnięć**
        - **7.2.1. Egzamin ósmoklasisty**
        - **7.2.2. Arkusz kompetencji językowych ucznia**
        - **7.2.3. Projekt końcowy**
8. **Bibliografia**
    - **8.1. Podręczniki przedmiotowe**
    - **8.2. Literatura dla klas 4-8**
    - **8.3. Książki popularnonaukowe**
    - **8.4. Literatura przedmiotu**

1. Podstawy prawne

Podstawę prawną programu nauczania języka niemieckiego jako języka sąsiada w klasach 4-8 stanowią:

- USTAWA z dnia 14 grudnia 2016 r. - Prawo oświatowe, Dz.U. 2017 poz. 59 (tekst jedn. Dz.U. 2019 poz. 1148).
- ROZPORZĄDZENIE MINISTRA EDUKACJI NARODOWEJ z dnia 14 lutego 2017 r. w sprawie podstawy programowej wychowania przedszkolnego oraz podstawy programowej kształcenia ogólnego dla szkoły podstawowej, w tym dla uczniów z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu umiarkowanym lub znacznym, kształcenia ogólnego dla branżowej szkoły I stopnia, kształcenia ogólnego dla szkoły specjalnej przysposabiającej do pracy oraz kształcenia ogólnego dla szkoły policealnej, Dz. U. 2017 poz. 356.
- ROZPORZĄDZENIE MINISTRA EDUKACJI NARODOWEJ z dnia 28 lutego 2019 r. w sprawie szczegółowej organizacji publicznych szkół i publicznych przedszkoli, Dz.U. 2019 poz. 502.
- ROZPORZĄDZENIE MINISTRA EDUKACJI NARODOWEJ z dnia 1 marca 2019 r. w sprawie szczegółowych kwalifikacji wymaganych od nauczycieli, Dz. U. 2019 poz. 465.
- ROZPORZĄDZENIE MINISTRA EDUKACJI NARODOWEJ z dnia 3 kwietnia 2019 r. w sprawie ramowych planów nauczania dla publicznych szkół, Dz. U. 2019 poz. 639
- TRAKTAT między Rzeczpospolitą Polską a Republiką Federalną Niemiec o dobrym sąsiedztwie i przyjaznej współpracy z dnia 17 czerwca 1991 r.
- UMOWA między rządem RP a rządem RFN o współpracy kulturalnej z dnia 14 lipca 1997 r., Dz. U. 1999 Nr 39, poz. 379.

2. Założenia programowe

2.1. Podstawy teoretyczne: wiedza – komunikacja – dyskurs

Podstawę teoretyczną programu nauczania języka niemieckiego jako języka sąsiada na II etapie edukacyjnym stanowi antropocentryczna teoria języków (Grucza F., tu: 1993a, 1993b, 1997), wedle której język ludzki jest pewną właściwością człowieka, na którą składają się jego umiejętności rozumienia i tworzenia wyrażeń językowych oraz umiejętności posługiwania się nimi w procesie komunikacji. W świetle tej teorii za cel nauczania języka obcego należy uznać rozwój wiedzy będącej podstawą umiejętności rozumienia, tworzenia i używania wypowiedzi językowych w celach komunikacyjnych (por. Grucza F., 2005, 49).

Podstawę programu nauczania języka niemieckiego jako języka sąsiada w klasach 4-8 stanowią także badania nad procesami komunikacji językowej. Poznanie i zrozumienie procesów komunikacji może dać odpowiedź, jak efektywnie nauczać języka obcego, gdyż: „przyswajanie języków obcych jako proces poznawczy może być realizowane tylko na gruncie i w postaci komunikacji językowej. Innej możliwości po prostu nie mamy" (Dakowska, 2001, 10).

Odpowiedzi na pytanie, w jaki sposób można sterować procesami nabywania języka obcego, aby jak najlepiej pomóc uczącym się w gromadzeniu odpowiedniej wiedzy językowej i rozwijaniu umiejętności komunikacyjnych, mogą dostarczyć także badania nad procesami przyswajania języka ojczystego i różnicami w nabywaniu języka pierwszego i kolejnych języków. Nie chodzi tutaj o to, aby nauczanie języka obcego w szkole kształtować wedle zasad naturalnej akwizycji językowej dziecka – nie jest to możliwe i nie jest to pożądane. Niemniej jednak, mimo iż nauczanie języka obcego na II etapie edukacyjnym staje się już nauczaniem formalnym, powinno się ono opierać na wiedzy o prawidłowościach i zasadach procesu naturalnego nabywania języka. Dotyczy to między innymi pobudzania rozwoju umiejętności komunikacyjnych poprzez tworzenie sensownych komunikacyjnie sytuacji uczenia się i wspieranie różnorodnych form interakcji komunikacyjnej, jak również poprzez celowe zabiegi poznawcze (wyjaśnienia, ćwiczenia językowe – por. Butzkamm, 2002, 130 i 137).

Wreszcie za podstawę programu należy uznać badania nad procesami przetwarzania językowego w mózgu – procesami rozumienia i tworzenia dyskursu. Dyskurs (tekst) to uporządkowana wypowiedź językowa zintegrowana ze swoim kontekstem językowym, kulturowym i sytuacyjnym. Odgrywa on w nauczaniu języka obcego istotną rolę przede wszystkim dlatego, że znaczenie poszczególnych elementów tekstu można interpretować jedynie w oparciu o ich kontekst (Grucza F., 2005, 60), a także dlatego, że zrozumienie całego tekstu zależy od prawidłowego przypisania mu intencji komunikacyjnej, której odczytanie zależy od prawidłowego zrozumienia całej sytuacji komunikacyjnej (Duszak, 1998, 38; por. Strohner, 2005, 190 i n.).

Proces nauczania języka obcego (tu: niemieckiego) w programie rozumiany jest jako proces inwestowania w wiedzę uczniów – zarówno w jej ilość, jak i jej jakość, dbanie o jej odpowiednie ustrukturyzowanie, dostępność i produktywność – poprzez doświadczenie, interakcję i rozwiązywanie problemów. Dzięki temu uczeń może stosować zgromadzoną wiedzę w różnych sytuacjach komunikacyjnych. Elementami wiedzy niezbędnej w komunikacji językowej są zaś nie tylko formy językowe (środki leksykalne, struktury

gramatyczne), ale także struktury dyskursu, normy, konwencje i reguły komunikacyjne oraz społeczne i kulturowe uwarunkowania użycia wyrażeń językowych (por. Dakowska, 2001, 76 i n.).

U podstaw konstrukcji programu nauczania języka niemieckiego jako języka sąsiada na II etapie edukacyjnym leży założenie, że języka obcego jako wiedzy nie można nikomu przekazać, uczący się sami muszą tę wiedzę zrekonstruować. Jest to możliwe tylko w drodze rekonstrukcji systemu języka obcego na podstawie wypowiedzi (tekstów) tego języka, gdyż: „*Sprache erwirbt und verwendet man in Texten*" (Börner i Vogel, 1996, *Vorwort*; por. też Grucza S., 2000, 78 oraz Schmölzer-Eibinger, 2006, 16). Tak więc jedynym możliwym sposobem nauczania języka obcego w sensie rozwijania kompetencji językowej jest inicjowanie i pobudzanie procesów rozumienia i produkcji dyskursu:

> *„Sprachliche Kommunikation vollzieht sich in Texten. Wenn der Fremdsprachenunterricht kommunikativ orientiert sein soll, muss er folglich auch textorientiert sein, d.h. Ziel des Unterrichts ist es in letzter Instanz, Texte zu verstehen und zu produzieren"* (Krause, 1996, 58).

Również umiejętności komunikacyjnych – zdolności stosowania wiedzy językowej w nowych sytuacjach komunikacyjnych, w odniesieniu do nowych tekstów i nowych partnerów komunikacyjnych – nie można nikomu przekazać. Tylko uczestniczenie w komunikacji językowej, a więc tylko obcowanie z tekstami (dyskursem) drugiego języka umożliwia rozwój umiejętności, pozwalających na posługiwanie się wyrażeniami językowymi w celach komunikacyjnych.

Zakres umiejętności rozwijanych w procesie nauczania języka obcego wyznacza definicja kompetencji komunikacyjnej. Kompetencja komunikacyjna obejmuje cały zbiór umiejętności, tworzących kompleksową strukturę i wzajemnie od siebie zależnych, dlatego w procesie nauczania języka obcego nie sposób rozpatrywać ich w izolacji. Zbiór ten można przedstawić schematycznie i w uproszczeniu w następujący sposób (por. Europejski System Opisu Kształcenia Językowego: uczenie się, nauczanie, ocenianie, ESOKJ, 2003, rozdz. 5; por. też *Gemeinsamer europäischer Referenzrahmen für Sprachen: lehren, lernen, beurteilen,* 2020):

Umiejętność mówienia	**Kompetencja językowa**: ➢ kompetencja leksykalna, ➢ kompetencja gramatyczna (umiejętność tworzenia wypowiedzi, które są sensowne, adekwatne komunikacyjnie i poprawne pod względem gramatycznym), ➢ kompetencja semantyczna, ➢ umiejętność wymowy – kompetencja fonetyczno-fonologiczna. **Kompetencja dyskursywna**: ➢ umiejętność organizacji, strukturyzacji i aranżacji dyskursu, umiejętność

	tworzenia wypowiedzi, które są sensowne, spójne, logiczne i adekwatne komunikacyjnie. **Kompetencja pragmatyczna**: ➢ umiejętności wyrażania zamiarów komunikacyjnych, ➢ umiejętności „interakcyjne". **Kompetencja socjolingwistyczna**: ➢ umiejętność użycia wypowiedzi językowych zgodnie z normami społecznymi (kulturowymi).
Umiejętność pisania	**Kompetencja językowa**: ➢ kompetencja leksykalna, ➢ kompetencja gramatyczna, ➢ kompetencja semantyczna, ➢ kompetencja ortograficzna. **Kompetencja dyskursywna:** ➢ umiejętność organizacji, strukturyzacji i aranżacji dyskursu, umiejętność tworzenia wypowiedzi, które są sensowne, spójne, logiczne i adekwatne komunikacyjnie. **Kompetencja pragmatyczna**: ➢ umiejętność wyrażania zamiarów komunikacyjnych. **Kompetencja socjolingwistyczna**: ➢ umiejętność użycia wypowiedzi językowych zgodnie z normami społecznymi (kulturowymi).
Umiejętność rozumienia ze słuchu	**Kompetencja językowa**: ➢ kompetencja leksykalna, ➢ kompetencja gramatyczna, ➢ kompetencja semantyczna, ➢ umiejętność rozróżniania dźwięków mowy – kompetencja fonetyczno-fonologiczna. **Kompetencja dyskursywna**: ➢ umiejętności rozumienia dyskursu. **Kompetencja pragmatyczna**: ➢ umiejętności rozumienia zamiarów komunikacyjnych, ➢ umiejętności „interakcyjne". **Kompetencja socjolingwistyczna**: ➢ umiejętność rozumienia wypowiedzi językowych zgodnie z normami społecznymi (kulturowymi).
Umiejętność czytania	**Kompetencja językowa**: ➢ kompetencja leksykalna, ➢ kompetencja gramatyczna, ➢ kompetencja semantyczna, ➢ umiejętność rozróżniania znaków pisma. **Kompetencja dyskursywna**: ➢ umiejętności rozumienia dyskursu. **Kompetencja pragmatyczna**: ➢ umiejętności rozumienia zamiarów komunikacyjnych. **Kompetencja socjolingwistyczna**: ➢ umiejętność rozumienia wypowiedzi językowych zgodnie z normami społecznymi (kulturowymi).

Komunikacja językowa jest specyficznym rodzajem interakcji pomiędzy ludźmi. Odbywa się ona dzięki formom językowym (środkom leksykalnym i strukturom gramatycznym),

uporządkowanym w dyskursie. Formy językowe są więc czymś absolutnie podstawowym w nauczaniu języka obcego, ale nie dlatego, aby uczeń posiadł je „same dla siebie", ale dlatego, że umożliwiają one procesy komunikacyjne (Dakowska, 2001, 72). Uczeń musi je poznać po to, aby być w stanie coraz lepiej brać udział w komunikacji (interakcji) językowej, a także aby się rozwijać, gromadząc wiedzę nie tylko językową, ale także wiedzę o sobie, o środowisku swoim i swojego sąsiada, którego język poznaje, o swojej i sąsiedniej kulturze, o świecie. Poznanie wybranych struktur gramatycznych lub leksykalnych i nabranie sprawności w posługiwaniu się nimi nie jest celem samym w sobie, który osiągany jest dzięki ćwiczeniu użycia tych struktur na materiale przykładów wyizolowanych z kontekstu komunikacyjnego. Użycie określonych form językowych jest bowiem uzależnione od treści konkretnej intencji komunikacyjnej. To dlatego zarówno formy leksykalne, jak i struktury gramatyczne powinny być zawsze ćwiczone w połączeniu z funkcją komunikacyjną, jaką spełniają w rzeczywistości. Dyskurs dostarcza uczącym się danych językowych, które muszą przetworzyć, aby zrekonstruować wiedzę potrzebną w komunikacji językowej.

2.2. Adresaci programu

Adresatami programu są dzieci uczęszczające do szkół podstawowych na II etapie edukacyjnym, tj. w klasach 4-8. Program jest kierowany do uczniów z wszystkich szkół ze szczególnym uwzględnieniem szkół z rejonu przygranicznego.

Program nauczania języka niemieckiego na II etapie edukacyjnym dotyczy realizowania przedmiotów:

- język obcy nowożytny
- drugi język obcy nowożytny
- w klasach 7 i 8 – jeden z dwóch obowiązkowych języków obcych nowożytnych w ramach nauczania dwujęzycznego / w oddziałach dwujęzycznych

2.3. Warunki powodzenia programu

Podstawowym warunkiem powodzenia programu nauczania języka niemieckiego jako języka sąsiada, podkreślonym w tytule projektu, w ramach którego program powstał, jest zapewnienie uczącym się możliwości kontynuacji nauki tego języka na wszystkich etapach edukacyjnych, tj. od przedszkola i 1 klasy szkoły podstawowej do ostatniej klasy szkoły ponadpodstawowej (por. Rozp. MEN z dn. 14 lutego 2017 r. w sprawie podstawy programowej […], Dz. U. 2017 poz. 356).

Nauka języka niemieckiego jako języka sąsiada może być realizowana jako nauka pierwszego języka obcego nowożytnego lub drugiego języka obcego nowożytnego, w tym jako pierwszego lub drugiego języka obcego nowożytnego w oddziałach dwujęzycznych (od klasy 7 w zwiększonej liczbie godzin). W zależności od wybranego wariantu realizacji nauki języka niemieckiego jako języka sąsiada różne są poziomy biegłości językowej oczekiwane od uczących się kończących II etap edukacyjny (por. rozdz. 7.1. Oczekiwane efekty programu). Poziomy te określono orientacyjnie w nawiązaniu do poziomów biegłości w zakresie poszczególnych umiejętności językowych opisanych w Europejskim Systemie Opisu Kształcenia Językowego: uczenie się, nauczanie, ocenianie (ESOKJ), opracowanym przez Radę Europy i uzupełniono o efekty kształcenia wynikające ze specyfiki programu nauczania języka niemieckiego jako języka sąsiada.

We wszystkich wariantach realizacji programu należy jednak koniecznie uwzględnić to, że nauczanie języka niemieckiego na II etapie edukacyjnym, mimo że jest uzupełnione o nauczanie formalne (tj. np. eksplicytne nauczanie gramatyki i słownictwa), powinno opierać się na podobnych zasadach, na jakich opierało się ono na I etapie edukacyjnym i w przedszkolu, i bazować na umiejętnościach nabytych przez uczących się na I etapie edukacyjnym i w przedszkolu (w ramach zintegrowanego kształcenia językowego i niejęzykowego). Aby zapewnić sukces programu nauczania języka niemieckiego jako języka sąsiada na II etapie edukacyjnym, należy wziąć pod uwagę, że:

- Kontakt z językiem drugim powinien być długi i nieprzerwany – szczególnie w przypadku gdy język niemiecki jest nauczany jako drugi język obcy nowożytny należy zapewnić kontynuację programu także w klasach 4-6, np. w ramach zajęć rozwijających zainteresowania i uzdolnienia uczniów (Rozp. MEN z dn. 3 kwietnia 2019 r. w sprawie ramowych planów nauczania dla publicznych szkół, Dz.U. z 2019 r., poz. 639), zajęć dodatkowych, kółek zainteresowań, świetlicy językowej (por. Bielicka, 2017) itd.
- Kontakt z językiem niemieckim w szkole powinien być możliwie intensywny – należy dążyć jak najściślejszego powiązania treści realizowanych na lekcjach języka niemieckiego z treściami realizowanymi na lekcjach przedmiotów niejęzykowych (również w klasach, które nie realizują nauczania dwujęzycznego; przykłady integracji treści przedmiotowych – zob. rozdz. 4.) oraz wykorzystania tego języka także podczas realizacji treści poszczególnych przedmiotów niejęzykowych (np. wykorzystanie materiałów dodatkowych w języku niemieckim na lekcjach tych przedmiotów).
- Nauczyciele języka niemieckiego i nauczyciele przedmiotów niejęzykowych powinni przez cały czas stale ściśle ze sobą współpracować, np. podczas realizowania wspólnych

projektów dydaktycznych, które stanowią bardzo ważny element współczesnego kształcenia (por. Rozp. MEN z dn. 14 lutego 2017 r. w sprawie podstawy programowej […], Dz. U. 2017 poz. 356, s. 14). Projekty mogą obejmować swoim zakresem jeden lub więcej przedmiotów, mogą być realizowane indywidualnie lub zespołowo, a okres ich trwania może wynosić w zależności od potrzeb i możliwości tydzień, miesiąc, semestr lub nawet cały rok szkolny. Co bardzo ważne: „Wyboru treści podstawy programowej kształcenia ogólnego dla szkoły podstawowej, które będą realizowane metodą projektu, może dokonywać nauczyciel samodzielnie lub w porozumieniu z uczniami" (tamże). Dzięki temu projekty mogą służyć nie tylko zintegrowanemu rozwojowi umiejętności językowych i przedmiotowych uczących się, ale także sprzyjać rozwojowi ich kompetencji społecznych, kreatywności i autonomii. Projekty stwarzają ponadto bardzo dobre możliwości współdziałania szkoły ze środowiskiem lokalnym – także po stronie sąsiada – oraz zaangażowania rodziców uczniów.

- W celu realizacji programu warto zorganizować salę zajęć tak, by umożliwiała jego wdrożenie. Sala powinna być przestronna z kącikami tematycznymi, gazetkami ściennymi, wyposażona w sprzęt elektroniczny: laptop, ekran i projektor.
- Program zakłada kontakt z jak największą liczbą natywnych użytkowników mowy. Z tego względu nauczyciele powinni organizować spotkania z ekspertami, rówieśnikami czy osobami ze środowisk kultury, sportu i nauki. Uczniowie powinni wyjeżdżać na wycieczki do regionu sąsiada, jak i często przyjmować gości z Niemiec w swoich szkołach.

Kluczowa rola w sukcesie programu nauczania przypada nauczycielom języka niemieckiego. Od ich inwencji twórczej, kompetencji i odpowiedzialności zależy:

- ukształtowanie planu nauczania języka niemieckiego z uwzględnieniem treści dot. kształcenia językowego (rozwoju wszystkich umiejętności komunikacyjnych, słownictwa, gramatyki, kompetencji dyskursywnej, pragmatycznej i socjolingwistycznej – por. tabela w rozdz. 2.1.), kształcenia literackiego i kulturowego w języku niemieckim oraz integracji międzyprzedmiotowej,
- wybór materiału językowego niezbędnego do realizacji treści przedmiotowych w języku niemieckim,
- wybór lub tworzenie odpowiednich materiałów dydaktycznych,
- wybór odpowiednich form pracy na lekcji,
- obserwacja i pomiar osiągnięć w zakresie wszystkich umiejętności komunikacyjnych uczniów,

- doskonalenie własnej kompetencji językowej w zakresie języka niemieckiego,
- doskonalenie swojej kompetencji dydaktycznej w zakresie nauczania języka drugiego/obcego oraz problematyki zintegrowanego nauczania językowo-przedmiotowego (CLIL).

3. Cele programu

Nadrzędnym celem programu nauczania języka niemieckiego "od przedszkola do zakończenia edukacji" jest wspieranie rozwoju dwujęzyczności funkcjonalnej uczących się, tj. zdolności posługiwania się zarówno językiem ojczystym, jak i językiem drugim (tu: niemieckim) we wszystkich obszarach życia osobistego i (w przyszłości) zawodowego. Celem programu nauczania języka niemieckiego jako języka sąsiada na II etapie edukacyjnym jest rozwój kompetencji językowej w zakresie wszystkich umiejętności komunikacyjnych i we wszystkich dziedzinach użycia języka, a także wspieranie rozwoju umiejętności „użycia języka jako instrumentu myślenia i operacji poznawczych" (Baker, 2011; por. Mohr, 2005, 5: *kognitiv-akademische Sprachkompetenz, Textkompetenz, Diskurskompetenz*) oraz kompetencji interkulturowej w sensie zrozumienia i tolerancji wobec obu kultur. Oznacza to, że cele językowe programu są ściśle skorelowane z celami poznawczymi oraz społecznymi.

3.1. Cele poznawcze

Cele poznawcze programu są w pełni zgodne z ogólnymi celami kształcenia w szkole podstawowej (Rozp. MEN z dn. 14 lutego 2017 r. w sprawie podstawy programowej […], Dz. U. 2017 poz. 356) oraz ściśle skorelowane z celami nauczania poszczególnych przedmiotów niejęzykowych, definiowanymi jako rozwój kompetencji w danej dziedzinie przedmiotowej. Do najważniejszych ogólnych celów poznawczych programu nauczania języka niemieckiego jako języka sąsiada w klasach 4-8 należy:

- stwarzanie uczniom jak najlepszych możliwości ogólnego rozwoju poznawczego,
- rozwój strategii uczenia się przez całe życie (*lifelong learning*), w tym także uczenia się języków obcych (*lifelong language learning),*
- stworzenie podstaw rozwoju wszechstronnej wiedzy o sobie, swoim środowisku, regionie, kraju, a także o regionie i kraju sąsiada oraz o świecie dzięki konfrontacji z różnorodnymi źródłami informacji także w języku obcym (niemieckim),

- rozbudzenie zainteresowania nauką języków, a także nauką przedmiotów niejęzykowych dzięki językowi obcemu,
- wspieranie rozwoju najważniejszych umiejętności poznawczych, takich jak umiejętności analizowania, syntezowania, identyfikowania, klasyfikowania, definiowania, wnioskowania, oceny itp., a także rozwoju krytycznego, logicznego i twórczego myślenia oraz umiejętności rozwiązywania problemów.

Szczególne cele poznawcze, realizowane dzięki rozszerzeniu działań językowych w języku obcym na różne przedmioty niejęzykowe, szczególnie w ramach nauczania w oddziałach dwujęzycznych, ale także dzięki realizacji projektów międzyprzedmiotowych, to przede wszystkim:

- wspieranie rozwoju wiedzy w zakresie przedmiotów niejęzykowych odpowiedniej dla danego etapu edukacyjnego (por. rozdz. 4 Treści nauczania),
- wspieranie rozwoju specyficznych umiejętności fachowych, specyficznej kompetencji metodycznej w dziedzinie danego przedmiotu niejęzykowego (ang. *study skills,* niem. *Methodenkompetenz*, por. Rautenhaus, 2005, 118; Thürmann, 2005, 85; Otten i Wildhage, 2003, 38; Wildhage, 2003, 95; por. też rozdz. 4).

Realizacja tych celów poznawczych wymaga oczywiście także rozwoju umiejętności językowych:

> *Verstehen und Aneignen von Sachverhalten ist gebunden an die Entschlüsselung der sprachlichen Form. Und umgekehrt. Auseinandersetzung mit Sachverhalten und produktive Bezugnahme erfordert (...) die zunehmende Beherrschung des lexikogrammatischen Systems* (Vollmer, 2005, 60).

3.2. Cele językowe

Cele językowe zajmują w programie nauczania języka niemieckiego jako języka sąsiada szczególnie ważne miejsce. Program w swoich założeniach intensyfikuje naukę języka i rozszerza możliwości jego zastosowania. Najważniejszym celem programu jest dążenie do rozwoju kompetencji komunikacyjnej uczniów na poziomie dwujęzyczności funkcjonalnej, tzn. zdolności posługiwania się zarówno językiem ojczystym, jak i językiem obcym (drugim, tu: niemieckim), na poziomie określanym w literaturze przedmiotu jako CALP – *Cognitive/Academic Language Proficiency* (w przeciwieństwie do BISC – *Basic Interpersonal Communication Skills*, por. Baker, 2011). Dalszym generalnym celem programu jest stworzenie podstaw nabywania kolejnych języków obcych w myśl zaleceń Komisji Europejskiej, które zakładają, iż każdy obywatel Unii Europejskiej powinien znać co

najmniej trzy języki: swój język ojczysty oraz dwa inne języki europejskie (*Promoting language learning...*, 2004).

Cele językowe programu nauczania języka niemieckiego jako języka sąsiada na II etapie edukacyjnym to zatem przede wszystkim:

- rozwój kompetencji komunikacyjnej uczniów w zakresie wszystkich sprawności języka obcego, w tym (por. tabela w rozdz. 2.1.):
- rozwój kompetencji leksykalnej, gramatycznej, semantycznej, fonetyczno-fonologicznej i ortograficznej,
- rozwój kompetencji dyskursywnej obejmującej umiejętności rozumienia dyskursu oraz jego produkcji (umiejętność opisywania, wyjaśniania, wnioskowania i referowania itd.),
- rozwój kompetencji pragmatycznej w sensie umiejętności używania wyrażeń językowych odpowiednio do sytuacji komunikacyjnej,
- rozwój kompetencji socjolingwistycznej w sensie umiejętności użycia wypowiedzi językowych zgodnie z normami społecznymi (kulturowymi),
- wprowadzenie uczniów w świat literatury niemieckojęzycznej, rozbudzenie ich zainteresowań czytelniczych dot. języka niemieckiego oraz wyposażenie w kompetencje czytelnicze potrzebne do krytycznego odbioru utworów literackich i innych tekstów kultury w języku niemieckim,
- akceptacja przez uczących się języka obcego jako instrumentu poznania, zdobywania wiedzy oraz pracy na lekcjach wybranych przedmiotów niejęzykowych (w oddziałach dwujęzycznych) i podczas realizacji projektów międzyprzedmiotowych,
- rozwój kompetencji języka obcego na poziomie pozwalającym na aktywne uczestniczenie w lekcjach przedmiotów niejęzykowych (w oddziałach dwujęzycznych) oraz w projektach międzyprzedmiotowych prowadzonych w tym języku, w tym praca nad słownictwem potrzebnym w pracy z danymi tekstami źródłowymi i strukturami językowymi potrzebnymi do pracy na lekcji (*source vocabulary* oraz *working vocabulary*, por. Rautenhaus, 2005, 115; 120; Thürmann, 2005, 82 i n.),
- rozwój kompetencji językowej umożliwiającej korzystanie z współczesnych technologii informacyjnych,

- rozwój kompetencji interkulturowej poprzez rozszerzenie i zmianę perspektywy oglądu rzeczywistości, kontrastywną analizę różnych punktów widzenia oraz wymianę poglądów,
- rozwój świadomości językowej (*language awareness*) i umiejętności metajęzykowych (por. Vollmer, 2005, 57),
- rozwój strategii uczenia się języka obcego.

3.3. Cele społeczne

Cele społeczne nauczania dwujęzycznego są ściśle związane z celami poznawczymi i językowymi. W programie nauczania języka niemieckiego jako języka sąsiada szczególną wagę przywiązuje się do traktowania języka niemieckiego nie tylko jako „środka komunikacji", lecz raczej jako języka partnera komunikacyjnego, pomagającego uwzględnić i zrozumieć jego punkt widzenia, jego historię, kulturę i specyfikę. Poza tym wśród celów społecznych, zajmujących ważne miejsce w programie na II etapie edukacyjnym, wymienić należy:

- kształtowanie osobowości i tożsamości uczniów,
- wspieranie rozwoju samodzielności i autonomii uczących się,
- rozbudzanie szacunku i tolerancji dla innych kultur, odmiennych tradycji, systemów wartości i obyczajów, w tym szczególnie dla kultury sąsiada,
- kształtowanie postaw wzajemnego zrozumienia i otwartości wobec poglądów innych ludzi,
- rozwój umiejętności współpracy w grupie, postawy dialogu i wspólnego rozwiązywania problemów,
- umożliwienie uczniom odnalezienia swojego miejsca w społeczeństwie wielokulturowym.

4. Treści nauczania

W programie nauczania języka niemieckiego jako języka sąsiada na II etapie edukacyjnym treści nauczania można podzielić na trzy obszary:

- Kształcenie językowe: rozwój umiejętności komunikacyjnych i wiedza o języku
- Kształcenie literackie i kulturowe
- Integracja międzyprzedmiotowa

4.1. Kształcenie językowe: rozwój umiejętności komunikacyjnych i wiedza o języku

Program nauczania języka niemieckiego jako języka sąsiada zakłada, że na II etapie edukacyjnym, w klasie 4, rozpoczyna się formalna nauka języka niemieckiego, tj. celowy i ustrukturalizowany rozwój wszystkich umiejętności językowych uczących się, w tym: kompetencji leksykalnej (rozszerzanie i bogacenie słownictwa), kompetencji gramatycznej (dbanie o coraz większą poprawność językową i poznawanie reguł gramatycznych), kompetencji ortoepicznej i ortograficznej (rozwijanie umiejętności prawidłowego odczytywania znaków pisma i poprawnego pisania), kompetencji dyskursywnej (rozwijanie umiejętności rozumienia i tworzenia poprawnych, spójnych i adekwatnych komunikacyjnie wypowiedzi językowych – przykłady poniżej), kompetencji pragmatycznej (interakcyjnej – przykłady poniżej) oraz socjolingwistycznej (wiedzy kulturowej o uwarunkowaniach komunikacji językowej – przykłady poniżej).

Treści nauczania w zakresie kształcenia językowego są zbieżne z treściami nauczania w tradycyjnych programach nauczania języka niemieckiego jako obcego i uzależnione od wyboru podręcznika i/lub innego materiału dydaktycznego, dokonanego przez nauczyciela. Treści te powinny być jednakże ściśle skorelowane z treściami nauczania w zakresie kształcenia literackiego i kulturowego oraz w zakresie integracji międzyprzedmiotowej.

Przykłady tematów rozwijajacych kompetencję dyskursywną, pragmatyczną i socjolingwistyczną (por. Ewa Horwath i Anita Żegleń, 2017-2019, *Słowa z uśmiechem. Język polski. Literatura i kultura. Podręcznik. Szkoła podstawowa,* Warszawa: WSiP):

- List tradycyjny i elektroniczny: rady dla piszących - topografia listu, zasady grzeczności, formuła początkowa i końcowa, zwrot do adresata itd.
- List oficjalny: rady dla piszących - język potoczny a oficjalna odmiana języka (niemieckiego), topografia listu, nagłówek listu (zwrot do adresata), formuła końcowa itd.
- Plan ramowy wydarzeń (opowiadania);
- Opowiadanie: rady dla piszących - struktura tekstu (akapity), wstęp, rozwinięcie, zakończenie, związki przyczynowo-skutkowe, chronologia wydarzeń;
- Opis: przedmiotu, miejsca, obrazu, przeżyć itd.
- Gatunki tekstów: rady dla piszących - życzenie, zaproszenie, ogłoszenie, notatka, pozdrowienia, wpis do pamiętnika itd.
- Dialog i opowiadanie z dialogiem;

- Dyskusja: rady dla mówiących - rozpoczynanie dyskusji, włączanie się do dyskusji, prezentowanie podobnego / odmiennego stanowiska, zakończenie dyskusji;
- Wyrażanie próśb i poleceń: użycie form grzecznościowych, np. Konjunktiv II czasowników modalnych i posiłkowych (*könntest du, könnten Sie, würdest du, würden Sie* itd.) w funkcji trybu rozkazującego.

4.2. Kształcenie literackie i kulturowe

W programie nauczania języka niemieckiego jako języka sąsiada dużą wagę przykładamy do kształcenia literackiego i interkulturowego, które w teorii nauczania języków obcych są doceniane (Turkowska, 2006; Iluk, 2015), jednakże w praktyce zbyt często ograniczane do czytania krótkich i bardzo uproszczonych, nieautentycznych tekstów w podręcznikach.

Lista funkcji, jakie spełniają teksty literackie na lekcji języka obcego jest bardzo długa. Teksty literackie są formą komunikacji pomiędzy światem dorosłych a światem dziecka, wychowują do empatycznych, a niekiedy nawet altruistycznych postaw, rozwijają kreatywne myślenie (w tym potencjał antycypacyjny dziecka), poprawiają koncentrację, i motywację do nauki języka. W zakresie rozwoju językowego teksty literackie umożliwiają rozwijanie wszystkich sprawności językowych oraz podsystemów języka: leksyki, gramatyki i fonetyki. Podkreślić jednakże należy, że celem pracy z książkami czy fragmentami książek nie jest uciążliwe opanowanie dużej ilości słownictwa, czy struktur gramatycznych poprzez intensywne, nużące ćwiczenia. Program stawia raczej na pobudzenie sfery afektywnej ucznia poprzez kontakt z dziełami literackimi. W nauczaniu poprzez pobudzanie przeżyć uczniów chodzi o to, by cel kształcenia stał się dla obu stron wartością, którą nie tylko trzeba, ale i warto osiągnąć. Celem kształcenia nie powinno być tylko poznanie świata, ale pragnienie, by uczeń ten świat w określony sposób widział, oceniał i nade wszystko w nim działał. Jako trzeci argument pobudzania świata emocji dziecka należy wskazać na fakt, że zachodzi określony związek między emocją a efektywnością działań człowieka (Zaczyński, 1990).

Praca z tekstami literackimi może polegać na:

- stopniowym przeczytaniu całej książki w języku niemieckim,
- przeczytaniu tylko fragmentów książki w języku niemieckim,
- przeczytaniu fragmentów książki po niemiecku i dalszych części po polsku.

O intensywności pracy z tekstem decyduje nauczyciel. Dużą wagę przykładamy do czytania tekstów przez nauczyciela na głos. Takie czytanie zawsze powinno być wsparte rekwizytami ułatwiającymi kontekstualizację języka, bogatą mową ciała oraz środkami prozodycznymi (intonacja, akcentowanie, ton głosu), gdyż wszystkie te środki są dla uczniów dużym

wsparciem w procesie rozumienia treści książki. Na etapie nauczania języka w klasach 4-8 proponujemy następujące techniki pracy z książką:

- narysowanie okładki i/lub innych ilustracji do książki,
- przygotowanie wystawy na temat książki (w tym tzw. "książka w pudełku"),
- odgrywanie pantomimy do wydarzeń z książki
- i inne techniki dramy, np. rzeźba, żywy obraz (stopklatka), rysunek, makieta, mapa[1],
- zaprojektowanie plakatu do książki,
- wykonanie kolażu do książki,
- przedstawienie akcji w formie graficznej np. diagramu,
- przedstawienie akcji w formie komiksu,
- rysowanie i opisywanie cech najważniejszych bohaterów,
- opisanie akcji książki, czy jej fragmentu,
- dopisanie uprzednich lub/i dalszych wydarzeń,
- wcielanie się w bohaterów i odgrywanie ról (symulacje dramowe, por. wyżej),
- przygotowanie przedstawień teatralnych na podstawie książki,
- napisanie streszczenia książki z perspektywy mniej ważnych postaci, czy nawet przedmiotów,
- napisanie wiersza, rymowanki czy krótkiej piosenki,
- wyjaśnienie motywów działania jakiegoś bohatera/bohaterki,
- napisanie zagadki do książki,
- napisanie fragmentu z pamiętnika z perspektywy bohatera/bohaterki,
- napisanie listu do bohaterki/bohatera, albo do jakiejś wymyślonej osoby, która mogłaby być związana z postaciami z książki,
- napisanie artykułu do gazety na temat książki,
- napisanie rapu odnoszącego się do postaci czy wydarzeń z książki.

Nauczyciel powinien sam decydować, czy powyższe techniki stosowane być powinny w pracy indywidualnej, pracy w parach, czy jako praca kolektywna grup.

Niezwykle ważną funkcją tekstów literackich jest rozwijanie kompetencji interkulturowej, która szczególnie w odniesieniu do grupy docelowej niniejszego programu - uczniów mieszkających w rejonach nadgranicznych, stanowi nieodzowną umiejętność w kontaktach z sąsiadami. Celem wprowadzania treści interkulturowych jest nie tylko rozwijanie wiedzy i wypracowanie pozytywnych postaw wobec sąsiada, ale także wywołanie refleksji na temat

[1] Więcej na temat możliwości zastosowania dramy w nauczaniu języka obcego / drugiego w: Olpińska-Szkiełko, 2013, rozdz. 4.2.

własnej kultury (Janachowska-Budych, 2011). Na końcu programu w bibliografii znajduje się lista współczesnych książek napisanych przez niemieckich autorów dla dzieci w klasach 4-8. W celu rozwijania treści interkulturowych opracowane zostały także konspekty lekcji oraz prezentacje multimedialne dostępne na platformie projektu.

4.3. Integracja międzyprzedmiotowa

Zgodnie z Rozp. MEN z dn. 14 lutego 2017 r. w sprawie podstawy programowej […] (Dz. U. 2017 poz. 356) na II etapie edukacyjnym, obejmującym klasy 4-8, realizowane są następujące przedmioty: język polski; język obcy nowożytny; drugi język obcy nowożytny; muzyka; plastyka; historia; wiedza o społeczeństwie; przyroda; geografia; biologia; chemia; fizyka; matematyka; informatyka; technika; wychowanie fizyczne; edukacja dla bezpieczeństwa; wychowanie do życia w rodzinie; etyka; język mniejszości narodowej lub etnicznej; język regionalny – język kaszubski.

Oznacza to, że nauka języka niemieckiego jako języka sąsiada na II etapie edukacyjnym nie jest już realizowana w ramach nauczania zintegrowanego, jak to miało miejsce w przedszkolu i na I etapie edukacyjnym, lecz w formie odrębnego przedmiotu. Niemniej jednak program nauczania języka niemieckiego jako języka sąsiada promuje daleko idącą integrację rozwoju wiedzy i umiejętności w zakresie języka niemieckiego z wiedzą i umiejętnościami niejęzykowymi. Integracja ta może mieć miejsce w ramach nauczania dwujęzycznego wybranych przedmiotów niejęzykowych w klasach 7 i 8. Poza programami dwujęzycznymi integracja ta musi odbywać się na zasadach bliskiej współpracy nauczycieli języka niemieckiego i nauczycieli innych przedmiotów, np. podczas realizacji wspólnych projektów lub innych form współpracy dostępnych w danej szkole.

Poniżej podajemy przykładowe treści, tematy i zadania wraz z propozycjami materiałów językowych w podziale na poszczególne przedmioty niejęzykowe. Tematy te mogą być realizowane w postaci projektów (por. rozdz. 2.3.), w dowolnej klasie od klasy 4 do 8, stanowiąc okazję do utrwalenia, uzupełnienia lub rozszerzenia wiedzy i umiejętności w zakresie danego przedmiotu niejęzykowego. O tym, w której klasie realizowany jest dany projekt, decyduje nauczyciel języka niemieckiego we współpracy z nauczycielami przedmiotów niejęzykowych.

- **Muzyka (klasy 4-7)**: Zgodnie z Rozp. MEN z dn. 14 lutego 2017 r. (Dz. U. 2017 poz. 356) podstawowym celem edukacji muzycznej "jest przygotowanie świadomych odbiorców i uczestników kultury muzycznej. Muzyka jest szczególną dziedziną sztuk pięknych, która stymuluje wielostronny, harmonijny i całościowy rozwój ucznia. Poprzez

realizację wszystkich jej funkcji: wychowawczej, poznawczej, kształcącej, kompensacyjno-terapeutycznej, estetycznej, integrującej, ludycznej i kreacyjnej, przyczynia się do kształtowania osobowości młodego człowieka otwartego na świat i wyzwania, które niesie współczesność. Zadaniem muzyki jest przede wszystkim rozwijanie wrażliwości, wyobraźni i kreatywności uczniów. Nie do przecenienia jest również znaczenie emocjonalne muzyki, które niesie aktywne muzykowanie i jej percepcja." Tak nakreślone cele edukacyjne można z powodzeniem realizować dzięki użyciu języka niemieckiego jako narzędzia pracy na zajęciach. Przykładowe tematy i projekty, dzięki którym osiągane są cele edukacyjne Podstawy programowej, do realizacji w języku niemieckim - zob. **Tabela 1**.

- **Plastyka (klasy 4-7)**: W Rozp. MEN z dn. 14 lutego 2017 r. (Dz. U. 2017 poz. 356) czytamy: "Plastyka rozbudza wrażliwość na piękno przyrody i wartości urzeczywistnione w dziełach sztuki, zachęca do indywidualnej i zespołowej ekspresji artystycznej, rozwija wyobraźnię twórczą i kreatywne myślenie abstrakcyjne, przydatne w każdej dziedzinie życia i w edukacji oraz kształci świadomość, że sztuka jest ważną sferą działalności człowieka i przygotowuje do świadomego korzystania z dorobku kultury. Plastyka jest także ważnym elementem wychowania: stanowi wartościową ofertę wypełnienia wolnego czasu, wspiera integrację społeczną uczniów, wprowadza w zagadnienia wiążące się z ochroną dóbr kultury i własności intelektualnej, traktuje sztukę, jako źródło wzruszeń i nauki, a pracę artystyczną – jako wyraz wiary w siebie i odwagi. Uczy także szacunku dla narodowego i ogólnoludzkiego dziedzictwa kulturowego". Przykładowe tematy i projekty w języku niemieckim, dzięki którym osiągane są cele edukacyjne Podstawy programowej - zob. **Tabela 2**.
- **Historia (klasy 4-8)**: Treści nauczania historii obejmują zagadnienia od poznania przeszłości 'małej ojczyzny', przez losy kraju, jego najbliższych sąsiadów, aż po dzieje powszechne. "Spoglądamy na nie poprzez wydarzenia i ludzi, którzy w nich uczestniczyli", m. in. włączając do materiałów dydaktycznych teksty źródłowe. "Czynimy to, by zrozumieć dzień dzisiejszy, by współtworzyć wspólnotę wartości" (Rozp. MEN z dn. 14 lutego 2017 r., Dz. U. 2017 poz. 356). Jednak rozwój wiedzy specjalistycznej w dziedzinie historii nie dotyczy bynajmniej jedynie wiedzy o faktach historycznych. O wiele ważniejsze jest ukształtowanie krytycznego spojrzenia na historię i tożsamość historyczną: „*kritischer Umgang mit Geschichtsbewusstsein und historischer Identität*" (Wildhage, 2003, 79) i zrozumienie, iż historia jest tylko „konstruktem przeszłości dokonanym z punktu widzenia teraźniejszości" – „*Konstruktion von*

Vergangenheit durch die Gegenwart" (tamże). Takie pojmowanie historii oznacza konieczność identyfikacji perspektywy historycznej, która jest inna z punktu widzenia różnych grup: rodziny, społeczności lokalnej, grupy społecznej, etnicznej, czy całego narodu. Dzięki włączeniu do nauczania tekstów źródłowych w języku niemieckim dokonuje się taka zmiana perspektywy oglądu wydarzeń historycznych - perspektywa historyczna uczących się ulega rozszerzeniu, są oni w stanie przyjąć i zrozumieć inną perspektywę niż swoja własna, a przez to w najwyższym stopniu wspierany jest rozwój umiejętności tzw. "zrozumienia inności" (*Fremdverstehen* – por. Rautenhaus, 2005, 111 i n.; Lamsfuss-Schenk, 2014) i realizowany jest jeden z najważniejszych celów społecznych programu. Umiejętność rozpatrywania faktów historycznych z wielu różnych punktów widzenia, a także umiejętność rekonstruowania wiedzy historycznej na podstawie tekstów źródłowych należą do najważniejszych umiejętności fachowych w dziedzinie historii (Wildhage, 2003, 79, por. też Lamsfuss-Schenk, 2104). Stanowią one część specyficznej dla każdej dziedziny przedmiotowej kompetencji metodycznej, definiowanej jako „*Fähigkeit zur Informations- und Datenerhebung, zur Datenauswertung und zur Schwachstellenanalyse*" (Biederstädt i Haupt, 2003, 59), czyli zdolność wykonywania działań poznawczych, dzięki którym gromadzona, rozszerzana i zmieniana jest wiedza – takich jak: definiowanie, wyjaśnianie, wnioskowanie, ocenianie, analiza szczegółowa, uzasadnianie zajmowanego stanowiska itd. (por. Vollmer, 2005, 59). Do kompetencji metodycznej należy również umiejętność pracy z ważnymi z punktu widzenia danej dziedziny środkami: np. mapami, statystykami, tabelami, schematami, diagramami, obrazami, przedmiotami, różnymi rodzajami tekstów źródłowych, a także kompetencje medialne. Zajęcia o tematyce historycznej realizowane w języku niemieckim, szczególnie w formie projektów, sprzyjają rozwojowi wszystkich tych umiejętności. Szczególnie dobrze do realizacji przy użyciu języka niemieckiego "nadają" się tematy dot. wspólnego dziedzictwa, wspólnych korzeni cywilizacji, sąsiedztwa i współpracy (por. **Tabela 3**), ale także tematy "trudne" i wymagające dużej wrażliwości (przykłady takich tematów w Tabeli 3 oznaczone są *). Przy realizacji tych tematów w języku niemieckim należy pamiętać, iż dla zrozumienia historii potrzebna jest nie tylko wiedza dot. terminologii historycznej, tzn. wiedza, jak dane pojęcie jest określane w języku polskim i niemieckim, ale także, co ono oznacza w danym kontekście historycznym. Wiedza ta, wsparta samodzielną refleksją uczących się, może prowadzić do przełamywania stereotypów i rozwoju kompetencji interkulturowej.

- **Wiedza o społeczeństwie (klasa 8)**: Wedle Podstawy programowej określonej w Rozp. MEN z dn. 14 lutego 2017 r. (Dz. U. 2017 poz. 356) nadrzędnym celem kształcenia w zakresie wiedzy o społeczeństwie jest kształtowanie postaw obywatelskich i prowspólnotowych uczniów. Treści nauczania obejmują zagadnienia "skonstruowane według koncepcji kręgów środowiskowych – od pierwotnych grup społecznych przez społeczność lokalną i regionalną, wspólnotę narodową i państwową, aż do społeczności międzynarodowej". Umiejętności, jakie ma rozwijać uczeń na zajęciach tego przedmiotu to m.in. "wykorzystanie i tworzenie informacji; rozumienie siebie oraz rozpoznawanie i rozwiązywanie problemów; komunikowanie i współdziałanie". Zarówno cele, jak i treści przedmiotowe oraz umiejętności uczących się mogą być realizowane i rozwijane w oparciu o materiały w języku niemieckim. Szczególnie zagadnienia związane ze społecznością regionalną (po obu stronach granicy państwowej), współpracą międzynarodową (Unia Europejska) oraz zagadnienia uniwersalne, takie jak prawa człowieka, prawa dziecka, stanowią doskonałą okazję do integracji treści przedmiotowych i językowych. Przykładowe tematy i projekty, dzięki którym osiągane są cele edukacyjne Podstawy programowej, do realizacji w języku niemieckim - zob. **Tabela 4**.
- **Przyroda (klasa 4) i Biologia (klasy 5-8)**: W programie nauczania języka niemieckiego jako języka sąsiada przedmioty: Przyroda w klasie 4 i Biologia w klasach 5-8 zostały ujęte w sposób zintegrowany. Uczyniono tak dlatego, iż do realizacji w języku niemieckim szczególnie dobrze nadają się tematy, które wypełniają cele kształcenia określone w Podstawie programowej (Rozp. MEN z dn. 14 lutego 2017 r., Dz. U. 2017 poz. 356) wspólne dla obu przedmiotów. Są to przede wszystkim: rozwijanie u uczniów chęci i umiejętności poznawania świata oraz podstaw jego funkcjonowania i zależności zachodzących w przyrodzie, kształtowanie u nich właściwej postawy wobec przyrody i środowiska, poczynając od najbliższej okolicy, a kończąc na całej planecie. Osiągnięcie tych celów odbywa się poprzez obserwację, badanie, doświadczanie i komunikowanie się z innymi. Umiejętności te stanowią najważniejsze składniki kompetencji metodycznej w dziedzinie nauk przyrodniczych. W dziedzinie biologii do kompetencji metodycznej należą m.in.: umiejętność obserwacji zjawisk, organizmów, organów, komórek itd., stawianie hipotez, ich eksperymentalne sprawdzanie oraz opracowanie modeli (Richter i Zimmermann, 2003, 123). Przykładowe tematy w dziedzinie przyrody i biologii zgromadzone w **Tabeli 5** służą nie tylko rozszerzeniu wiedzy przedmiotowej w

dziedzinie przyrody i biologii, ale także rozwojowi przedmiotowej kompetencji metodycznej.

- **Geografia (klasy 5-8)**: Podobnie jak wyżej przyroda i biologia, także geografia jako przedmiot nauczania w szkole podstawowej ukierunkowana na poznawanie i rozumienie przez uczących się współczesnego świata, "w tym dostrzeganie powiązań regionalnych i globalnych, wyjaśnianie dynamicznych przemian gospodarczych i społecznych oraz rozumienie ich przyczyn i skutków. Ma ona także prowadzić do zdobywania i pogłębiania przez ucznia wiedzy użytecznej w połączeniu z kształtowaniem umiejętności przydatnych w życiu codziennym." (por. Rozp. MEN z dn. 14 lutego 2017 r., Dz. U. 2017 poz. 356). Wedle Podstawy programowej: "Integralną część kształcenia geograficznego stanowi geograficzna edukacja regionalna. Zdobywanie wiedzy geograficznej o 'małej ojczyźnie' i własnym regionie oraz sprowadzenie geograficznego poznania do 'tu i teraz', nadaje edukacji konkretny wymiar, który można łatwo przełożyć na działania praktyczne w codziennym życiu ucznia". Cele te można realizować w szczególności poprzez "zajęcia prowadzone w terenie", które stanowią ważną część edukacji w zakresie geografii. Kształtują one istotne elementy kompetencji metodycznej w dziedzinie geografii, do której należy również umiejętność pracy z ważnymi z punktu widzenia danej dziedziny środkami: np. mapami i przyrządami (np. kompasem). Tematy, jakie przykładowo podajemy do realizacji w całości lub częściowo w języku niemieckim dotyczą zarówno edukacji regionalnej, jak i problematyki globalnej i uniwersalnej. Podobnie jak w przypadku innych przedmiotów, tak i w przypadku geografii zgromadzone w **Tabeli 6** materiały, przykładowe zadania i projekty mają służyć rozszerzaniu wiedzy przedmiotowej uczących się oraz rozwijaniu ich kompetencji metodycznych.
- **Chemia (klasy 7-8)**: Największe możliwości integracji treści przedmiotowych w zakresie chemii oraz edukacji językowej (oprócz zajęć z chemii prowadzonych w języku niemieckim w oddziale dwujęzycznym) stwarzają "zajęcia praktyczne", tj. z jednej strony zajęcia wspierające rozwój "umiejętności związane z projektowaniem i przeprowadzaniem doświadczeń chemicznych", na które położony jest duży nacisk zgodnie z Podstawą programową (por. Rozp. MEN z dn. 14 lutego 2017 r., Dz. U. 2017 poz. 356), a z drugiej strony takie, które pokazują praktyczne wykorzystanie wiedzy chemicznej na co dzień. Taki charakter mają też tematy, materiały i projekty proponowane w **Tabeli 7**.

- **Fizyka (klasy 7-8)**: Fizyka, podobnie jak chemia, należy z jednej strony, zgodnie z Podstawą programową, do przedmiotów eksperymentalnych, w których duży nacisk położony jest na umiejętności związane z projektowaniem i przeprowadzaniem doświadczeń. Z drugiej strony fizyka, podobnie jak geografia, przyroda i biologia, nastawiona jest na "dostarczanie uczniom narzędzi poznawania przyrody, prowadzenie do rozumienia jej podstawowych prawidłowości i umożliwianie korzystania ze zdobytej wiedzy i rozwiniętych umiejętności. Lekcje fizyki to również dobry moment do ukazywania osiągnięć ludzkiego umysłu na drodze rozwoju cywilizacji" (Rozp. MEN z dn. 14 lutego 2017 r., Dz. U. 2017 poz. 356). Zgodnie z Podstawą programową wyzwaniem dla szkolnej fizyki jest: "1) rozbudzanie zainteresowania zjawiskami otaczającego świata; 2) kształtowanie ciekawości poznawczej przejawiającej się w formułowaniu pytań i szukaniu odpowiedzi z wykorzystaniem metodologii badawczej; 3) wyrabianie nawyku poszerzania wiedzy, korzystania z materiałów źródłowych i bezpiecznego eksperymentowania; 4) posługiwanie się pojęciami i językiem charakterystycznym dla fizyki, odróżnianie znaczenia pojęć w języku potocznym od ich znaczenia w nauce". Osiągnięcie tych celów "bez nieustannego odwoływania się do przykładów z codziennego życia, bogatego ilustrowania kontekstowego oraz czynnego badania zjawisk i procesów" jest nie tylko "sprzeczne z fundamentalnymi zasadami nauczania tego przedmiotu", ale jest po prostu niemożliwe. Zatem: "Nauczanie fizyki winno być postrzegane przede wszystkim jako sposobność do zaspokajania ciekawości poznawczej uczniów [...]. Eksperymentowanie, rozwiązywanie zadań problemowych oraz praca z materiałami źródłowymi winny stanowić główne obszary aktywności podczas zajęć fizyki". Wszystkie te cele można doskonale realizować na zajęciach z użyciem języka niemieckiego (zarówno w oddziałach dwujęzycznych, jak i poza nimi). Przykładowe tematy i projekty, dzięki którym osiągane są cele edukacyjne Podstawy programowej, do realizacji w języku niemieckim - zob. **Tabela 8**.
- **Matematyka (klasy 4-8)**: Podobnie jak na I etapie edukacyjnym, tak i w klasach 4-8, treści nauczania w zakresie matematyki można realizować z powodzeniem także w języku niemieckim. Integracji edukacji matematycznej i językowej służą materiały dodatkowe i zadania w języku niemieckim, uzupełniające wiedzę i rozwijające umiejętności matematyczne i językowe uczących się. Przykładowe tematy i projekty, dzięki którym osiągane są cele edukacyjne Podstawy programowej, takie jak m.in. "funkcjonowanie w konkretnych sytuacjach życiowych, rozwiązywanie typowych i

nietypowych problemów" (Rozp. MEN z dn. 14 lutego 2017 r., Dz. U. 2017 poz. 356), do realizacji w języku niemieckim - zob. **Tabela 9**.

- **Technika (klasy 4-6)**: Zajęcia techniczne bardzo dobrze mogą być zintegrowane z nauką języka niemieckiego, są to bowiem zajęcia zorientowane praktycznie i przez to stwarzają okazję do realizacji różnorakich projektów dydaktycznych z udziałem języka niemieckiego. Wedle Podstawy programowej: "Głównym celem techniki jest opanowanie przez uczniów praktycznych metod działań technicznych poprzez realizację prostych projektów opartych na przetwarzaniu różnych materiałów przy użyciu odpowiednich narzędzi i urządzeń". Przykładowe tematy i projekty, dzięki którym osiągane są cele edukacyjne Podstawy programowej, do realizacji w języku niemieckim - zob. **Tabela 10**.
- **Edukacja dla bezpieczeństwa (klasa 8):** Do realizacji w języku niemieckim szczególnie dobrze nadają się tematy uniwersalne, związane z zachowaniami w sytuacjach zagrożenia, takimi jak katastrofy naturalne, bezpieczeństwem oraz udzielaniem pierwszej pomocy. Przykładowe tematy i projekty - zob. **Tabela 11**.
- **Etyka (klasy 4-8)**: Ponieważ wedle Podstawy programowej "zasadniczym i najogólniej sformułowanym celem etyki w szkole podstawowej jest budzenie i rozwijanie refleksyjności i wrażliwości aksjologicznej ucznia oraz kształtowanie postawy szacunku, otwartości, współdziałania i odpowiedzialności", zajęcia te można z powodzeniem realizować także w języku niemieckim. Materiał dydaktyczny mogą stanowić krótkie opowiadania "z morałem" (np. https://www.familie.de/kleinkind/maerchen/) i filmy (np. https://www.youtube.com/watch?v=6BPNFT11viM). Jednak z uwagi na to, że jest to przedmiot fakultatywny i nie wszyscy uczniowie go realizują, nie podajemy przykładowych tematów i materiałów dydaktycznych, pozostawiając ich wybór nauczycielom.

Niektóre z proponowanych w Tabelach 1-11 tematów, materiałów dydaktycznych i projektów mogą być integrowane z zajęciami więcej niż jednego przedmiotu nauczania, np. temat *Dowiadujemy się, czym jest COVID-19 i jak się przed nim uchronić* proponujemy do realizacji zarówno w integracji z zajęciami w zakresie biologii, jak i edukacji dla bezpieczeństwa. Oczywiście nie proponujemy, aby ten sam temat w taki sam sposób był realizowany dwukrotnie. Nauczyciel języka niemieckiego w porozumieniu z nauczycielem biologii lub/i edukacji dla bezpieczeństwa sam wybierze te treści tematyczne, jakie uzna za stosowne do omówienia podczas zajęć, lub realizacji podczas projektu, np. we współpracy z nauczycielem biologii może zdecydować o położeniu nacisku na aspekty biologiczne zagadnienia (wirus, organizm, patogeny, zakażenie itd.), a we współpracy z nauczycielem

edukacji dla bezpieczeństwa – np. na bezpieczne zachowania podczas okresu dystansowania społecznego.

Niektóre treści, tematy, materiały i projekty były proponowane do realizacji także na poprzednim etapie edukacyjnym. Także w tym przypadku nie proponujemy ponownego ich omówienia, w identycznej formie, na kolejnym etapie. Proponujemy natomiast, aby w myśl zasady spiralnego ukształtowania materiału językowego dać uczącym się możliwość powrotu do treści, które zostały wprowadzone wcześniej, w nowych, trudniejszych i bardziej złożonych, ćwiczeniach i zadaniach. Przykładowe materiały zgromadzone w tabeli prezentują wybrane tematy w sposób dość obszerny i kompleksowy, dzięki temu stwarzają nauczycielom możliwości wyboru oraz twórczego i elastycznego komponowania materiału dydaktycznego, dostosowanego do specyfiki danej grupy uczniów. W wielu przypadkach nie stanowią one gotowej oferty dydaktycznej, np. w postaci konspektu lekcji (przykładowy konspekt lekcji, zob. poniżej), ale – w zamyśle autorek programu – raczej inspirację dla nauczycieli języka niemieckiego i nauczycieli przedmiotów niejęzykowych.

PRZYKŁADY INTEGRACJI TREŚCI NAUCZANIA W ZAKRESIE JĘZYKA NIEMIECKIEGO I POSZCZEGÓLNYCH PRZEDMIOTÓW SZKOLNYCH

Zakładane cele/ efekty kształcenia	**Przykładowe środki językowe, treści, materiały dydaktyczne**	**Projekty (przykłady, propozycje)**
Tabela 1: Muzyka (klasy 4-7)		
Poznajemy instrumenty muzyczne, dowiadujemy się, że instrumenty muzyczne można zrobić z wielu materiałów.	Musikinstrumente selbst machen - Anleitungen - [GEOLINO] Kinder-Musikinstrumente aus Abfall selber machen Basteln mit Kindern: Selbst gebastelte Musikinstrumente - kostenlose Bastelvorlagen zum Ausdrucken Anleitungen auch auf YouTube, z.B.: DIY: 7 tolle Musikinstrumente für Kinder ganz einfach selber machen.	Wykonanie instrumentów muzycznych z surowców wtórnych i przygotowanie występu dla rodziców / dziadków / nauczycieli / innych klas / innych szkół.

	Basteln aus Müll	
Poznajemy wybrane utwory muzyczne kompozytorów z krajów niemieckojęzycznych (wraz z informacją nt. kraju, miasta, np. J.S. Bach - Leipzig, W.A. Mozart, L. v. Beethoven - Wien, itd.). *Poznajemy życie i twórczość najważniejszych kompozytorów.*	Johann Sebastian Bach im Musikunterricht |Musikunterricht J.S. Bach Barock/Musik W.A. Mozart: Pin auf Deutsch Najwięksi kompozytorzy	Prezentacje (multimedialne - z odtwarzaniem utworów muzycznych) na temat wybranych kompozytorów, ich czasów, miejsc zamieszkania i twórczości.
Poznajemy wybrane utwory ludowe i tradycyjne.	Deutsche Weihnachtslieder: Die schönsten Hits DIE KLASSIKER - Die 10 schönsten deutschen Weihnachtslieder (wraz z wykonaniami na YouTube) Weihnachtslieder-Texte zum Ausdrucken Dreißig schöne deutsche Volkslieder (teksty) ♪ Die schönsten Volkslieder - Video Mix - Kinderlieder zum Mitsingen | Kinderlieder deutsch	Przygotowujemy koncert kolęd lub jasełka w języku niemieckim. Przygotowujemy koncert piosenek ludowych.
Poznajemy warsztat muzyczny.	Zagadki nutowe dla dzieci Inne materiały	

Tabela 2: Plastyka (klasy 4-7)		
Podróże w czasie: poznajemy wybrane dzieła sztuki.	Die 36 besten Bilder von berühmten Künstlern	Prezentacje na temat wybranych dzieł sztuki.
Poznajemy sztukę użytkową (wzornictwo): przedmioty użytkowe, modę, ozdoby,	Basteln mit Kindern ❤ Anleitungen & Vorlagen -	Własnoręcznie wykonujemy różne przedmioty, np. ozdoby choinkowe, prezenty dla

ogrody, architekturę itd.	[GEOLINO] Suchergebnisse für: "mittelalter" – Planet Schule – Schulfernsehen multimedial des SWR und des WDR Was trugen Frauen im Mittelalter? – Filme online – Planet Schule – Schulfernsehen multimedial des SWR und des WDR Die gefährlichsten Modetrends der Geschichte | Verrückte Geschichte | Terra X (dla starszych dzieci)	członków rodziny itd. Pokaz mody lub prezentacja (multimedialna) na ten temat. Wystawa sztuki użytkowej regionu lub prezentacja (multimedialna) na ten temat.
Poznajemy świat barw.	Farben in der Natur - Legekreis | Kunstunterricht, Farbenlehre	Projekty plastyczne (kolory w sztuce). Projekty plastyczno-przyrodnicze (kolory w naturze).
Dowiadujemy się, co to jest sztuka ludowa.	Dziadek do orzechów: Bastelanleitung: Nussknacker aus Pappe - [GEOLINO] Wie zeichnet man einen Nussknacker? Küchenrollen-Nussknacker Rękodzieło Nussknacker	Robimy “dziadka do orzechów”. Wystawa sztuki regionalnej.
Poznajemy i opisujemy znaki plastyczne: znaki proste (znaki drogowe), logo, emotikony itd.	Różne znaki i symbole	Projektujemy logo klasy, szkoły, regionu. Projektujemy znaki plastyczne dot. zachowania w klasie (np. cisza, zgłaszanie się do odpowiedzi, praca w grupie, itd.), przedmiotów szkolnych itd. Projektujemy emotikony. Projektujemy przedmioty

		użytkowe, np. plan lekcji, piórnik.
Poznajemy wybranych artystów z krajów niemieckojęzycznych: ich czasy, życie i twórczość.	Die 36 besten Bilder von berühmten Künstlern für Kinder in 2020 | Berühmte künstler für Kinder, Kunst Grundschule und Kunst für Kinder	Prezentacje na temat wybranych artystów i/lub ich dzieł.
Ilustrujemy teksty literackie i opisujemy techniki artystyczne	Inne materiały Jako inspiracja: Dr. Ulrike Wollenhaupt-Schmidt - Lehrveranstaltungen im Studium Fundamentale an der Uni Erfurt Die 190 besten Bilder von Kunst Grundschule | Kunst grundschule, Kunstideen und Kunst für kinder Kunst in der Grundschule	Ilustrujemy wybrane teksty (literackie). Tworzymy własną książkę z ilustracjami.

Tabela 3: Historia (klasy 4-8)		
Zapoznajemy się z historią: archeologią i źródłami historycznymi - pisanymi i niepisanymi.	Archäologie Unterrichtsmaterialien	Co wiemy na temat wykopalisk na wyspie Wolin, Rugia, Uznam? Czego dowiedzieliśmy się z tych wykopalisk?
Poznajemy historię zegara (lub: książki, grzebienia, pieniądza, uzbrojenia itd.)	Geschichte der Uhr: Eine kurze Geschichte der Uhr und Uhrmacherkunst (film): Die Geschichte der Zeitmessung Die Geschichte des Kamms	Prezentacja (multimedialna) i/lub wystawa na temat historii wybranego przedmiotu / urządzenia.
Poznajemy najstarsze cywilizacje: Mezopotamię,	Ausgrabung am Keltengrab	Praca z mapą.

Egipt, Izrael, Indie, Chiny, Grecję, Rzym, Celtów.	Archäologie Unterrichtsmaterialien Vier große Erfindungen des alten Chinas Altes Ägypten	Hieroglify egipskie - kurs pisania. Igrzyska olimpijskie. 4 wielkie wynalazki Chińczyków.
Poznajemy, jak wyglądało życie w średniowiecznej Europie: rycerstwo i turnieje, zakony i kościół, średniowieczny zamek, miasto, wieś; zjazd gnieźnieński	Filme über das Mittelalter Klosterleben und Frauen im Mittelalter	Budowa makiety średniowiecznego zamku / grodu. Co nosiły kobiety w średniowieczu? Historia stroju / ozdób. Pokaz mody. Turniej rycerski. Przedstawienie teatralne.
Poznajemy wielkie odkrycia geograficzne i ich konsekwencje w Europie i na świecie w XVI w. (kolonizacja, niewolnictwo, renesans, reformacja).	Renaissance Leonardo da Vinci Reformation Geschichte der Sklaverei	Praca z mapą: wielkie odkrycia geograficzne, trasy odkrywców, podział kolonii (por. Geografia). Historia niewolnictwa. Życie i twórczość Leonarda da Vinci. Najwięksi artyści renesansu. Architektura renesansu. Renesans w Polsce i w Niemczech.
Poznajemy życie w Europie i Polsce w XVII w. (bitwa pod Wiedniem).	Barock/Musik Barock/Architektur/Garten/ Design	Spojrzenie na bitwę pod Wiedniem oczami Austriaków.
Dowiadujemy się, co myśleli ludzie w Europie w XVIII wieku (oświecenie).	Aufklärung	

Poznajemy historię (*): wojny z krzyżakami, panowanie Sasów, rozbiory, I i II wojna światowa, faszyzm, nazizm.	Bitwa pod Grunwaldem Malbork Rozbiory Polski Die Sassen I Die Sassen II Umgang mit der Nazi-Vergangenheit Wie entsteht Faschismus? Wie entsteht Nationalsozialismus?	Spojrzenie oczami krzyżaków, Saksończyków, Prusaków, Austriaków, Niemców.

Tabela 4: Wiedza o społeczeństwie (klasa 8)		
Dowiadujemy się, czym jest Unia Europejska..	Europäische Union Europa im Unterricht	Historia Unii Europejskiej. Polska i Niemcy w Unii Europejskiej. Instytucje unijne. Programy unijne.
Poznajemy prawa człowieka i prawa dziecka	Kinderrechte Film: Kinderrechte - erklärt für Kinder ab 8 Jahren Menschenrechte Film: Menschenrechte in drei Minuten erklärt	Prawa człowieka oczami ósmoklasisty. Prawa człowieka a prawa dziecka.

Tabela 5: Przyroda (klasa 4) i Biologia (klasy 5-8)		
Poznajemy przyrodę: *orientujemy się w terenie, wyznaczamy kierunki świata, obserwujemy Słońce, obserwujemy pogodę,*	Wo geht die Sonne auf?, Himmelsrichtungen (E-Book W. Wertenbrock: 55 Stundeneinstiege, S. 36)	Budujemy kompas i sprawdzamy go w czasie wycieczki do lasu, na wieś, czy w pobliżu szkoły.

pracujemy z mapą.		
Poznajemy elementy przyrody ożywionej i nieożywionej. *Obserwujemy przyrodę.* *Dowiadujemy się, jakie są stany skupienia.*	Kennzeichen des Lebendigen entdecken E-Book W. Wertenbrock: 55 Stundeneinstiege, S. 28 Wasserkreislauf - Karta pracy Zustandsformen des Wassers – Tekst	Naturdetektive untersuchen das Leben im Wasser.
Dowiadujemy się, jak przeprowadzać eksperymenty.	Kinder experimentieren - Materialien für Lehrer	
Dowiadujemy się, jak jest zbudowany organizm człowieka. *Dowiadujemy się, jak odbieramy wiadomości ze świata przez organizm ludzki: narządy i zmysły.*	Das menschliche Auge - Funktionen und Schutz karta pracy Die fünf Sinne - karty pracy Zunge und ihre Geschmacksrichtungen - Tekst, materiały wizualne. Piosenka Kopf, Schulter, Knie und Fuß Einzelne Sinnesorgane Karty pracy Skóra: ćwiczenia interaktywne: Unsere Haut: Aufbau und Aufgaben der Haut interaktiv entdecken	Projekt: Ciało. Budujemy ścieżkę wrażeń z różnymi stacjami. Temat projektu: dlaczego mamy skórę i czy można ją czymś zastąpić?
Dowiadujemy się, jak się zmieniamy w okresie dojrzewania. *Dowiadujemy się, jak dbać o ciało, jaki tryb życia jest zdrowy, jak się należy zdrowo odżywiać.*	Zestaw materiałów do tematu:Körperteile des Menschen Das Skelett Film Der Body-Check Eine Reise durch deinen Körper	Zbadaj: Dlaczego mamy mózg i jak on się rozwijał w historii ludzkości?

	Wie funktioniert Verdauung beim Menschen Warum haben Menschen Haare?	
Dowiadujemy się o niebezpieczeństwach w moim otoczeniu, uszkodzeniach ciała, chorobach zakaźnych, uzależnieniach.	Verantwortungsvoller Umgang mit chemischen Produkten: Materialien für Lehrer Können Sie mir helfen? Wie kann man Infektionskrankheiten vorbeugen? Materialien für den Lehrer	
Dowiadujemy się, jakie są różnice pomiędzy wirusami i bakteriami.	Viren und Bakterien - was uns krank machen kann	
Dowiadujemy się, czym jest COVID-19 i jak się przed nim uchronić.	Was das Coronavirus ist und wie wir uns vor ihm schützen können. Coronavirus. Warum hilft es, wenn alle schulfrei haben. Coronavirus - Arbeitsblatt	Projekt: Wymyślamy nowe urządzenia, które pomogą lekarzom i innym służbom w walce z koronawirusem i opisujemy je.
Dowiadujemy się, jak jest zbudowana komórka zwierzęca i roślinna. *Dowiadujemy się, jakie wspólne cechy posiadają organizmy.*	Eigenschaften von Tieren und Lebewesen im Detail Tekst dla nauczyciela Kennzeichen des Lebendigen (E-Book W. Wertenbrock: 55 Stundeneinstiege, S. 28) Komórka: Woraus bestehen Lebewesen?	
Poznajemy organizmy żyjące na lądzie.	Tierreferat - Tipps, wie man ein Tier vorstellt Tierbehausungen Gedicht über Tiere	Zbadaj świat wilków i dowiedz się, czy są one niebezpieczne dla człowieka. Temat projektu: Jakie zwierzęta potrzebują pomocy

	Tiere - allgemein	ze strony człowieka? Jak im pomagamy w Polsce a jak w Niemczech?
Dowiadujemy się, jakie organizmy żyją w wodzie.	Teichzonen - liczne materiały dydaktyczne Wie sehen Fische aus - karta pracy Zestaw materiałów dydaktycznych: Tiere im Salzwasser	
Dowiadujemy się, co to jest fotosynteza oraz jakie ma ona znaczenie dla organizmów żyjących.	Wie läuft die Photosynthese in den Bäumen ab?	
Poznajemy rolę roślin nagonasiennych i okrytonasiennych w przyrodzie i dla człowieka.	Welche Pflanzen sind wichtiger? Nacktsamer oder Bedecktsamer?	Projekt: Jakie rośliny są zagrożone w Polsce a jakie w Niemczech? Które rośliny znajdują się w Polsce pod ochroną, a które w Niemczech?
Dowiadujemy się, jaka jest systematyka zwierząt i jakie są charakterystyczne cechy poszczególnych grup.	Wie trinken Bäume? Wie teilt die Biologie die Tiere ein? Was verbindet alle Lebewesen? Tiere in Mecklenburg-Vorpommern	Projekt: Jakie zwierzęta w Polsce i Niemczech są zagrożone wymarciem? Projekt: Najbardziej pożyteczne insekty.
Dowiadujemy się, jakie zwierzęta zamieszkują nasz region i region sąsiada.	Zoo in Ueckermünde	Które zwierzęta posiadają oba obywatelstwa: polskie i niemieckie? Gdzie wolałbyś żyć w Polsce czy w Niemczech? Odpowiedz na to pytanie z perspektywy ptaka, żaby i wilka.

Dowiadujemy się, jak człowiek wpływa na różnorodność biologiczną ekosystemów.	Was ist ein Ökosystem? Arten von Ökosystemen	Uczniowie nagrywają film na temat: Zwierzęta, ich przestrzeń życiowa i znaczenie dla ekosystemu. Uczniowie organizują quiz na temat ekosystemów.
Dowiadujemy się, jak chronić przyrodę.	Warum sterben die Bienen?	Projekt: *Jak można chronić ekosystemy?* Projekt: Pszczółka Maja opowiada o swoim życiu. Czy ono jest rzeczywiście tak szczęśliwe jak w znanej piosence?
Eksperymentujemy.	Experimente für Kinder: Tipps & Anleitungen - [GEOLINO]	Przeprowadzamy różne eksperymenty, np. budujemy hotel dla owadów, karmnik dla wiewiórek, zakładamy ogród w słoiku itd.

Tabela 6: Geografia (klasy 5-8)		
Dowiadujemy się, jak Ziemia usytuowana jest w Układzie Słonecznym, poznajemy strefy oświetlenia Ziemi.	Diverse Materialien zum Thema: Bewegungen der Erde, Beleuchtungszonen. Diverse Materialien zum Thema: Sonnensystem.	Budujemy model Układu Słonecznego.
Poznajemy strefy klimatyczne i krajobrazowe Ziemi, jej lądy i oceany.	Klimazonen - ein Arbeitsblatt Die Erde - Klima, Vegetation, die Jahreszeiten - Film Regenwald - Arbeitsblätter Merkmale tropischer Regenwälder	Praca z mapą: wielkie odkrycia geograficzne, trasy odkrywców, podział kolonii (por. Historia) Klimazonen - Teams bereiten Stationen zu jeder Klimazone vor Collage - w jakiej strefie klimatycznej chciałbyś mieszkać i dlaczego?

Poznajemy najbardziej zaludnione kraje świata.	Wir erstellen Bevölkerungspyramiden mit Excel	Sporządź plakat na temat prognozy zaludnienia na świecie i skomentuj go.
Poznajemy problemy niektórych rejonów świata takiej jak: głód i niedożywienie ludności.	Unterernährung - diverse Materialien	Organizujemy debatę na temat niedożywienia ludzi na świecie. Każdy z uczestników spisuje pomysły wyjścia z kryzysu oraz wypowiada się na ten temat. Na plakacie zostają zebrane wszystkie proponowane rozwiązania.
Dowiadujemy się, co to są katastrofy naturalne, np. powodzie, tornada i cyklony tropikalne w Ameryce Południowej czy trzęsienia ziemi.	Ursachen und Folgen des Klimawandels - Film Ursachen und Folgen der Überschwemmungen - Arbeitsblatt Ursachen des Hochwassers - Arbeitsblatt 2 Wiederholungs-LÜK zum Thema „Naturgewalten“	Spotkanie i wywiad z ekspertami.
Pogłębiamy wiedzę na temat Europy i najbliższego sąsiada: Niemiec.	Deutschland im Überblick Ist die europäische Gesellschaft überaltert?	
Poznajemy krajobraz najbliższej okolicy, krajobraz regionu sąsiada, krajobraz wielkomiejski na przykładzie stolic Polski i Niemiec. *Poznajemy jak współpracujemy z najbliższym sąsiadem: relacje Polski z Niemcami, przykłady współpracy, euroregiony, wspólne działania dla rozwoju gospodarki, turystyki, handlu, regiony turystyczne w Polsce i w Niemczech.*	Landschaft in Mecklenburg-Vorpommern	Wideokonferencja: polscy uczniowie przygotowują dla uczniów niemieckich quiz z zakresu ”Krajobrazy w Meklemburgii”, a niemieccy uczniowie dla polskich pytania z zakresu “Krajobraz na Pomorzu”. Projekt: *Meine Euroregion*. Projekt jest realizowany we współpracy z różnymi instytucjami administracji, oświaty, kultury czy przemysłu.

Poznajemy ukształtowanie powierzchni w Europie, skutki zlodowaceń, strefy klimatyczne. *Poznajemy rzeki w Polsce, Niemczech i Europie.*	Reliefkarte von Europa Klimazonen in Europa Flüsse in Europa Quiz Geolino: Stadt, Land, Fluss	Projekt artystyczny: *Ich lebe in der Eiszeit*. Projekt: Jak wykorzystuje się rzeki w moim regionie i w regionie mojego sąsiada?
Utrwalamy wiedzę na temat podziału politycznego Europy, przebiegu granic w Europie.	Länder und Grenzen in Europa	
Poznajemy, jakie gałęzie przemysłu rozwijają się u naszego sąsiada.	Die Sammlung von Bildern zum Thema: Industrie	
Utrwalamy wiedzę na temat roli Unii Europejskiej w przemianach gospodarczych i społecznych Europy.	Die Europäische Union einfach erklärt - Film Europäische Union - kindgerecht erklärt - Film	
Zastanawiamy się, jak zróżnicowana jest ludność w Europie i jakie są migracje ludności.	Unterrichtsmaterialien zum Thema Flüchtlinge	Projekt: Migracja - opowiadamy historie ludzi. Migration - Wir erzählen Geschichten
Zastanawiamy się, jak chronić Morze Bałtyckie. *Poznajemy skutki zanieczyszczenia środowiska i zastanawiamy się, jak temu zapobiec.*	Diverse Materialien zum Thema: Umweltschutz	Projekt ekologiczny. Robot RaSa uczy dzieci na temat odpadów. Viele Materialien und Projektideen zum Thema Umweltschutz.

Tabela 7:Chemia (klasy 7-8)		
Dowiadujemy się, jaka jest budowa atomu i gdzie wykorzystywana jest wiedza o	Das Atom: Aufbau und Grundbegriffe	

atomie.		
Dowiadujemy się, jakie właściwości posiada woda i jaka jest jej rola w przyrodzie.	Wieso, weshalb, warum ist Wasser so wichtig.	Projekt: Próbujemy oszacować ilość zużywanej wody.
Dowiadujemy się, co to są elektrolity i jak przygotować napój izotoniczny.	Isotonisches Getränk selber machen	
Dowiadujemy się, w jaki sposób człowiek zanieczyszcza powietrze i jak temu zapobiegać.	Umwelt macht Schule	Wideokonferencja pomiędzy dwoma klasami: Co robią uczniowie w Niemczech i w Polsce dla swojego środowiska?
Dowiadujemy się, co to są kwasy i jaka jest ich rola w życiu codziennym.	Welche Säuren benutzen wir im Alltag?	
Dowiadujemy się, co to są sole i jaka jest ich rola w życiu codziennym.	Wozu kann man Salz im Alltag benutzen?	
Poznajemy substancje o znaczeniu biologicznym (tłuszcze, białka, sacharydy)	Unterrichtsstationen: Fette, Eiweiße, Kohlenhydrate Lebenswichtige Inhaltsstoffe: Fette, Eiweiße, Kohlenhydrate	
Uczymy się sporządzać prosty środek czyszczący do użycia w gospodarstwie domowym.	Wir stellen selber einen natürlichen Haushaltsreiniger zusammen	Sporządzamy naturalny środek czyszczący do kuchni i łazienki.
Eksperymentujemy.	Experimente für Kinder: Tipps & Anleitungen - [GEOLINO]	Przeprowadzamy różne eksperymenty chemiczne, np. produkujemy mydło z kasztanów, eksperymentujemy z solą kuchenną, hodujemy kryształy z cukru itd.

Tabela 8: Fizyka (klasy 7-8)		
Dowiadujemy się, z jaką prędkością poruszają się różne pojazdy. *Obliczamy, w jakim czasie pokonamy odległości pomiędzy różnymi miejscami w Niemczech i w Polsce.*	Gleichförmige Bewegung	Sporządzamy plakat: dozwolone prędkości w Niemczech i w Polsce.
Dowiadujemy się, dlaczego statki mogą pływać.	Wieso können Schiffe schwimmen können?	Wycieczka do stoczni jachtowej w Greifswaldzie.
Poznajemy komety.	Animationsfilme 'Kometen': die Mission der Raumsonde Rosetta im Märchenstil	Dokumentujemy przebieg misji badawczej sondy kosmicznej Rosetta.
Eksperymentujemy.	Experimente für Kinder: Tipps & Anleitungen - [GEOLINO] Budujemy lampę lawową: Lavalampe selber bauen: Anleitung zum Nachbasteln - [GEOLINO]	Przeprowadzamy różne eksperymenty, np. budujemy wulkan z użyciem proszku do pieczenia, zamrażamy bańki mydlane, budujemy klimatyzator, lampę lawową itd.

Tabela 9: Matematyka (klasy 4-8)		
Mierzymy długości odcinków.	Wie messen wir? - Längenmaße Längen messen und umrechnen	
Powiększamy wiedzę na temat prostokątów i kwadratów i wielokątów.	Wir spielen Dominospiel zu den Grundformen der Geometrie Wir machen Puzzle mit geometrischen Formen Wie sortieren wir Viereckarten nach ihren Eigenschaften? Haus der	Sporządzamy grę Memory do tematu: Figury geometryczne. Zabawa: Ile figur geometrycznych widzisz w swoim pobliżu? Praca w grupach: uczniowie przygotowują stacje na temat figur geometrycznych dla

	Vierecke Trapez - Flächeninhalt berechnen	swoich koleżanek i kolegów.
Potrafimy liczyć ułamki zwykłe i ułamki dziesiętne.	Bruchrechnung Was ist ein Bruch? Dezimalbrüche Dezimalbrüche Arbeitsblatt	
Zdobywamy wiedzę o bryłach geometrycznych.	Wortspeicher: Formen Geometrische Körperformen 3D-Körper Eigenschaften Wir benennen und ordnen geometrische Körper Würfel - die Oberfläche berechnen Seria Filmów na Youtube: **Lehrer Schmidt**	
Dowiadujemy się, gdzie wykorzystujemy obliczenia procentowe	Prozentrechnungen	Projekt: Uczniowie przeprowadzają ankietę w swojej klasie, której wyniki podają w procentach. Tematem ankiety mogą być języki obce nauczane w mojej szkole. Podobną ankietę można przeprowadzić w zaprzyjaźnionej klasie partnerskiej w Niemczech.
Poznajemy twierdzenie Pitagorasa. *Liczymy pola wielokątów.*	Satz des Pythagoras - viele online-Aufgaben für Schüler Zusammengesetzte Flächen berechnen	Zróbcie szkic waszej szkoły marzeń i obliczcie jej powierzchnię. Zadanie domowe: Berechne die Fläche deiner Wohnung und erkläre, wie du das gemacht hast.
Sporządzamy proste diagramy	Wir erstellen ein einfaches	Prezentacja Powerpoint na

i wykresy.	Kreisdiagramm Wir erstellen ein einfaches Streifendiagramm Wir erstellen ein Excel-Diagramm	temat Polska i Niemcy w liczbach i diagramach. Prezentacja Powerpoint na temat: Województwo Pomorskie oraz Land Mecklenburg-Vorpommer w liczbach i diagramach.
Wykonujemy proste obliczenia kalendarzowe na dniach tygodnia, miesiącach, latach.	Würfelspiel zum Jahreskalender	
Obliczamy długość drogi przy danej prędkości i czasie, prędkości przy danej drodze i czasie, czasu przy danej prędkości i drodze.	Wir berechnen die Strecke, Geschwindigkeit und Zeit	Sporządzamy rozkład jazdy pociągów pomiędzy różnymi miejscowościami w Polsce i w Niemczech.

Tabela 10: Technika (klasy 4-6)		
Uczymy się zachowywać bezpiecznie w życiu codziennym *Uczymy się zachowywać bezpiecznie podczas wycieczek pieszych i rowerowych* *Uczymy się zachowywać bezpiecznie na wakacjach, na kąpieliskach i w lesie*	Fahrradausrüstung: Fahrradausrüstung - Diese 7 Dinge sollte jeder Radfahrer haben Verkehrszeichen: Verkehrsschilder: Verkehrszeichen und ihre Bedeutung Verkehrsregeln für Kinder (einfach erklärt): http://www.vkwodw.de/Tipps/Regeln.htm Quiz Verkehrsregeln: Wissenstest: Radfahren - [GEOLINO] Bezpieczne wędrowanie: Wandern für Anfänger: 10 unverzichtbare Tipps) Bezpieczna droga do szkoły:	Przygotowujemy kurs pierwszej pomocy. Planujemy wycieczkę szkolną. Przygotowanie do egzaminu na kartę rowerową (uzupełniająco).

	Ratgeber: Sicherheit auf dem Schulweg und im Straßenverkehr- myToys	
Dowiadujemy się, na czym polega pierwsza pomoc.	Pierwsza pomoc dla dzieci: Erste Hilfe einfach erklärt Lernen und Gesundheit: Erste Hilfe	
Uczymy się zachowywać bezpiecznie w domu.	Sicherheit zu Hause: Unfallprävention für Kinder im Haushalt	Projektujemy wymarzony bezpieczny dom.
Poznajemy zasady zachowania się przy stole.	Tisch decken: Tisch richtig decken: Tipps für Kinder	Przygotowujemy posiłek dla klasy / rodziców, nakrywamy do stołu, przygotowujemy ozdoby na stół, przygotowujemy ulubione potrawy.
Eksperymentujemy.	Experimente für Kinder: Tipps & Anleitungen - [GEOLINO]	Przeprowadzamy różne eksperymenty, np. budujemy hotel dla owadów, karmnik dla wiewiórek, budujemy lampiony itd.
Poznajemy wynalazki, urządzenia i ich historię.	Prąd i urządzenia elektryczne:Kinderseite Strom Historia pralki: Vom Brett zur sprechenden Maschine | Waschmaschine 4 wielkie wynalazki chińskie: Vier große Erfindungen des alten Chinas 10 największych wynalazków niemieckich: Die Top 10 der wichtigsten deutschen Erfindungen Wynalazki techniczne w	Prezentacja (multimedialna) lub wystawa: Największe wynalazki Chińczyków. Prezentacja (multimedialna) lub wystawa: Największe wynalazki niemieckie Badamy budowę i zasady działania wybranych wynalazków z życia codziennego np.: długopisu; dokumentujemy przebieg badania.

	codziennym życiu – długopis: Technische Entdeckungen im Homeoffice – der Kugelschreiber	
Uczymy się korzystać z urządzeń technicznych w sposób ekologiczn.y	Wie kommt eigentlich der Strom in die Steckdose? Energiespar-Tipps Energiesparen-einfach erklärt	Plakat: jak oszczędnie korzystać z urządzeń domowych.

Tabela 11: Edukacja dla bezpieczeństwa (klasa 8)		
Uczymy się, jak nieść pierwszą pomoc w różnych sytuacjach życiowych.	Pierwsza pomoc: Lernen und Gesundheit: Erste Hilfe Pierwsza pomoc w przypadku ataku serca: Reanimation - Sie können nicht falsch machen Pierwsza pomoc przy wyziębieniu: Wie Sie Unterkühlungen und Erfrierungen erkennen und behandeln	Przygotowujemy i przeprowadzamy kurs pierwszej pomocy.
Poznajemy potencjalne zagrożenia i uczymy się reagować (hałas, stres, zdrowy styl życia, zdrowe odżywianie, agresja, uzależnienia i in.).	DGUV LUG: Lernen und Gesundheit np. Prewencja uzależnień i przemocy w szkole: Lernen und Gesundheit: Sucht- und Gewaltprävention Redukcja stresu: Lernen und Gesundheit: Stresskompetenz/ Arbeitsorganisation Hałas: Lernen und Gesundheit: Lärm	Przygotowujemy kampanię reklamową, której celem jest przekazanie wiedzy na temat ochrony przed zagrożeniami dla dzieci i młodzieży, np. hałasem, przemocą, uzależnieniami, lub promujące bezpieczne i prozdrowotne zachowania (reklama społeczna, *public service announcement).*
Uczymy się zachowywać w sytuacjach zagrożenia.	Verhalten im Katastrophenfall: Selbstschutz im Katastrophenfall	Sporządzamy plakat na temat: Zasady zachowania podczas katastrof naturalnych.

Dowiadujemy się, czym jest COVID-19 i jak się przed nim uchronić.	Was das Coronavirus ist und wie wir uns vor ihm schützen können. Coronavirus. Warum hilft es, wenn alle schulfrei haben. Coronavirus - Arbeitsblatt	Przygotowujemy kampanię reklamową, której celem jest przekazanie wiedzy na temat ochrony przed Coronawirusem (reklama społeczna, *public service announcement)*.

Przykładowy konspekt lekcji

Unterrichtsthema: Schnecken

Der Unterricht ist eine Vorbereitung zum Anschauen der Kika-Reportage: „Schneckenkönig gesucht“.

Doku zu finden auf: https://www.youtube.com/watch?v=Mqy4CC6J5Ik

Zielgruppe: Schüler der Klassen 4-6

Unterrichtsziele

Grobziele

1. das Wissen um das Leben der Schnecken erweitern und festigen;
2. die Vorbereitung auf das Anschauen einer authentischen Reportage über Schnecken;

Feinziele

Kognitive Ziele

1. Schüler können Objekte bestimmten Kategorien zuordnen z.B.

   Nacktschnecken → Gehäuseschnecken

   Tiere, die kriechen →Tiere, die nicht kriechen

   Tiere, die sich in ihrem Gehäuse verstecken können → Tiere, die sich nicht in ihrem Gehäuse verstecken können
2. Schüler können analysieren: Womit unterscheiden sich die Gehäuseschnecken von den Nacktschnecken.
3. Schüler können ausführliche Antworten auf folgende Fragen erteilen:

   Wie sieht eine Schnecke aus?

   Aus welchen Körperteilen besteht eine Schnecke?

   Wie erkunden Schnecken die Welt?

   Wo leben Schnecken?

   Welche zwei Schneckenarten kann man unterscheiden? (Gehäuseschnecken und Nacktschnecken)

Wie bewegt sich eine Schnecke?

Haben Schnecken irgendwelche Feinde? (Die Schnecke hat viele Feinde. Elstern, Drosseln, Füchse, Maulwürfe, Frösche, Kröten, Mäuse und Igel bedrohen das Leben der Schnecke)

Sprachliche Ziele

1. **In Bezug auf Hörleistungen der Schüler:**
   - Schüler verstehen die Hauptinformationen über Schnecken: über ihren Bau und ihre Sinnesorgane.
   - Sie entnehmen den Hörtexten Informationen, wie die Schnecken sehen, tasten, atmen und kriechen.
2. **In Bezug auf Sprechleistungen der Schüler**
   - Schüler können sagen, aus welchen Organen/Teilen Schnecken gebaut sind.
   - Schüler können sagen, wie die Schnecken sehen, tasten, atmen und sich bewegen.
   - Schüler können zwei Grundtypen der Schnecken nennen.
   - Schüler können sagen, wie die am meisten in Polen verbreitete Schnecke heißt.
   - Schüler können sagen, welche Feinde Schnecken haben.
3. **Wortschatz, den die Schüler lernen sollen:** *die Schnecke, -n/ weich/ Weichtiere/ die Rille, n/ der Fühler, - / die Kriechsohle,-n/ der Feind, -e/, das Gehäuse, die Gehäuse/ die Gehäuseschnecke/ die Nacktschnecke/ Weinbergschnecke/ kriechen/ tasten/ sehen/sich verstecken/ der Maulwurf/ der Igel/ die Elster/ die Kröte*

Affektive Ziele

- Förderung der Zusammenarbeit der Schüler

Motorische Ziele

- Förderung des Gleichgewichtssinnes der Schüler

Unterrichtsphasen

	Lehr- und Lernaktivitäten	**Bemerkungen**	**Lehrmaterialien**
Vorentlastungsphase (im Klassenraum oder draußen)	**Spielerische Aktivitäten:** 1.Blinde Kuh 2.Tastspiel mit Sack: was kann man hier ertasten? Der Lehrer* wiederholt immer wieder die Frage: *Ist das weich oder hart?* 3.Für kleinere Kinder: ein Kriech-Wettbewerb.	Im Fokus stehen Wörter *tasten, ertasten*; mehrmaliges Wiederholen dieser Wörter beim Spielen: *Wen hast du gerade ertastet?* Im Fokus steht das Wort *ertasten (wymacać, wyczuć)* Der Focus Liegt auf den Wörtern *weich* und *hart* Im Fokus steht das Wort *kriechen (pełzać)*	ein Kopftuch, ein Schal ein Sack, eine Stofftasche, einige Gegenstände wie: Maskottchen, Bauklötze, Stoffbälle, ein Bleistift, ein Lippenstift usw.
Einführung des neuen Lehrmaterials (im Garten, im Wald, möglicherweise die Benutzung eines Terrariums)	Lehrer stellt die Frage: *Wo sind wir?* und greift Antworten auf: *im Wald, im Garten, auf dem Rasen, unter dem Baum, unter dem Busch /Strauch/am Fluß/ auf der Wiese usw. /* Der Lehrer schüttelt eine Dose (mit Gehäusen von Schnecken) und stellt die Frage: *Ich habe hier einige Tiere/einige Teile der Tiere. Was meint ihr? Welche Tiere sind das?* (Falls der Unterricht draußen stattfindet, bekommen	Im Fokus steht das Wecken des Interesses von Kindern.	eine Dose mit Gehäusen von Schnecken Bilder von Schnecken/ Feinden der Schnecken/ ein Umriss einer Schnecke mit deutlich zu sehenden Organen

	die Schüler den Auftrag eine Schnecke zu finden, sie vorsichtig auf ein Blatt zu setzen und in die Mitte des Kreises zu legen). Danach stellt der Lehrer folgende Fragen: *Wie sieht eine Schnecke aus?* *Aus welchen Körperteilen besteht eine Schnecke?* *Wie erkunden Schnecken die Welt?* *Wo leben Schnecken?* *Welche zwei Schneckenarten kann man unterscheiden? (Gehäuseschnecken und Nacktschnecken)* *Wie bewegt sich eine Schnecke?* Kinder betrachten die Schnecken (mit Lupen) und beantworten die Fragen (ggf. auf Polnisch). Lehrerin greift die Antworten auf, ergänzt sie, wiederholt mehrmals die für den Kontext relevanten Worte.	Kinder betrachten die Gehäuse von Schnecken. Die Lehrerin kommt auf einzelne Kinder zu und führt mit ihnen ein Gespräch.	
Festigung des Lehrstoffs Teil I	Der Lehrer legt das Bild von einer Schnecke in die Mitte des Klassenraumes. Kinder kommen auf das Bild zu, zeigen die Organe der Schnecke und beantworten die Fragen des Lehrers: *Wozu dienen die Augen? / zum Sehen* *Wozu dienen die Fühler?/ zum Ertasten und zum Riechen* *Wozu dient die Kriechsohle/zum Kriechen* *Wozu dient der Mund? zum Essen/ Fressen*	Wenn Kinder im Stande sind, diese Fragen selbständig zu formulieren, sollten sie das anschließend machen.	das Bild einer Schnecke
Festigung des Lehrstoffs Teil II	1.An der Tafel werden Aufschriften: *Gehäuseschnecken und Nacktschnecken* angeheftet.		Bilder von Nacktschnecken und Gehäuseschnecken

	Kinder nehmen ein Bild in die Hand und ordnen es einer richtigen Kategorie zu. Dabei sagen sie: *Das ist eine Gehäuseschnecke. Das ist eine Nacktschnecke.* 2.Kinder beantworten die Frage: *Wodurch unterscheiden sich Gehäuseschnecken von den Nacktschnecken?*	Möglicherweise in kleineren Gruppen. Lehrerin bereitet dann viele Kartensets vor.	
Festigung des Lehrstoffs - Teil III	Der Lehrer stellt Fragen: *Welche Tiere kriechen?* *Kann eine Katze kriechen?* *Kann ein Krokodil kriechen?* Kinder bekommen Kartensets und wählen Bilder nur dieser Tiere aus, die kriechen. Der Lehrer stellt folgende Fragen: *Welche Tiere ertasten die Welt mit den Fühlern?* *Haben Schmetterlinge Tastfühler?* *Haben ……. Tastfühler?* Kinder bekommen Kartensets und wählen Bilder nur dieser Tiere aus, die die Welt mit Fühlern ertasten. Lehrer stellt die Frage: *Welche Tiere verstecken sich in ihrem Gehäuse?* Kinder bekommen Kartensets und wählen Bilder nur dieser Tiere aus, die sich in ihrem Gehäuse verstecken können.	Der Fokus liegt auf dem Verstehen des Wortes *kriechen*. Der Fokus liegt auf dem Verstehen der Wörter: *tasten* und *Fühler* Der Fokus liegt auf dem Verstehen der Wörter: *sich verstecken* und *das Gehäuse*.	Schnecke/Schlange/ Robbe/ Katze/ Regenwurm/ Echse, Krokodil/ Reh/ Vogel Delfin/ Marienkäfer/Schmetterling/ Maikäfer/ Vogel/Schlange/ Schildkröte/Schnecke/Muscheln/ Fische/ Achtfüßer/Regenwurm

Kontrolle der Aneignung des Lehrstoffs	Kinder basteln eine Schnecke. Auf der Schnecke sollten alle besprochenen Teile deutlich erkennbar sein. Der Lehrer kommt auf Schüler zu und stellt verschiedene Fragen, zum Beispiel: *Wo hat deine Schnecke das Atemloch?* *Wo hat deine Schnecke die Kriechsohle?* *Wo ist...* *Zeig mal bitte ....* *Was bastelst du gerade?*	Die Schnecke ist ein Teil einer größeren kollektiven plastischen Arbeit, die die Kinderteams zum Schluss des Projektes erstellen.	
	Alternativ: Partnerdiktat Ein Kind diktiert einige Wörter oder einige Sätze über Schnecken (2-3 Sätze, je nachdem wieviel Zeit wir haben und wie gut Kinder lesen und schreiben können). Falls nötig, hilft das Kind seinem Schulkameraden/seiner Schulkameradin ein Wort richtig zu schreiben. Dann tauschen sie die Rollen.		
Abschluss	**Abschluss: ein Wettbewerb** Auf dem Fußboden wird aus einer langen Schnur eine Schnecke gebildet. Kinder sollten auf einem Fuß bis zur Mitte der Schnecke springen, ohne dabei die Schnur zu berühren.		eine Schnur/ eine Wäscheleine/ ein Bindfaden

* Selbstverständlich sind immer beide Geschlechter gemeint.`

5. Materiały dydaktyczne

Odpowiednio przygotowany materiał dydaktyczny wysokiej jakości stanowi nieodzowny element programu nauczania języka niemieckiego jako języka sąsiada na II etapie edukacyjnym. Materiał ten może być bardzo różnorodny. Składają się nań:

- Podręczniki do nauki języka niemieckiego jako obcego – program nie rekomenduje żadnego wybranego podręcznika lub serii podręczników do wykorzystania w procesie nauczania języka niemieckiego jako języka sąsiada. Decyzja o tym, który podręcznik wybrać, należy do nauczyciela.
- Utwory literackie i inne teksty kultury – program proponuje intensywne wykorzystanie wybranych tekstów literackich i innych tekstów kultury na zajęciach języka niemieckiego – propozycje wykorzystania takich tekstów na lekcji znajduje się w rozdz. 4, zaś lista proponowanych lektur - w bibliografii.
- Materiały dodatkowe, takie jak m.in. strony internetowe, artykuły prasowe, ulotki, gazetki i prospekty reklamowe, katalogi, karty dań, ogłoszenia, programy telewizyjne itd. – program promuje jak najszersze wykorzystanie materiałów dodatkowych: autentycznych, dydaktyzowanych i dydaktycznych (por. poniżej), zarówno podczas zajęć języka niemieckiego, jak i zajęć przedmiotów niejęzykowych (w oddziałach dwujęzycznych i nie tylko) oraz projektów międzyprzedmiotowych. Przykłady wykorzystania materiałów dodatkowych wraz z propozycjami tematów do realizacji w języku niemieckim znajdują się w rozdz. 4.

Zgodnie z założeniami programu nauczania języka niemieckiego jako języka sąsiada na II etapie edukacyjnym rozwój umiejętności komunikacyjnych uczących się musi odbywać się przede wszystkim na materiale sensownego dyskursu (Dakowska, 2001, 95 i n.). Pojęcie „sensownego dyskursu" nie odnosi się wyłącznie do tekstów oryginalnych, które zostały wytworzone przez rodowitych nadawców dla rodowitych odbiorców oraz których funkcja, treść, forma, ani kontekst nie zostały w żaden sposób zmienione lub dopasowane do potrzeb glottodydaktycznych (por. Grucza S., 2005, 75 i n.). Chodzi raczej o to, aby nie były to teksty w których zgromadzone zostały specjalnie dobrane struktury językowe, ilustrujące np. użycie jakieś reguły gramatycznej lub słownictwo z danego zakresu tematycznego. Materiał nauczania „aby spełnić swoją funkcję dydaktyczną, […] musi posiadać istotne z punktu widzenia struktury komunikacji własności dyskursu: zorientowanie na cel komunikacyjny, sensowną treść i plan komunikatu, porządkujący formy i funkcje językowe, koherencję na

poziomie treści i kohezję na poziomie form oraz odniesienie do sytuacji implikującej jakiegoś konkretnego nadawcę i adresata" (Dakowska, 2001, 86).

Materiał nauczania mogą stanowić zatem:

- **Teksty autentyczne**, tj. teksty przeznaczone dla rodowitych odbiorców, których forma językowa nie została zmieniona – nawet jeżeli są one wyjęte z oryginalnego kontekstu i pełnią inne funkcje komunikacyjne niż zamierzone przez oryginalnych nadawców (np. ogłoszenie o promocji, która już się zakończyła; oferta biura podróży, która nie jest już aktualna itd.). Teksty takie stanowią dla uczących się nie lada wyzwanie. Czas i wysiłek potrzebny na zrozumienie tekstu zależy od ilości występujących w nim „miejsc wadliwych" z punktu widzenia odbiorcy – nie tylko skomplikowanych konstrukcji składniowych, ale także wieloznaczności, czy braku koherencji lokalnej lub/i globalnej itp. (por. Rickheit i in. 2004). Można przyjąć, że takie „pułapki" czyhają na odbiorcę tekstu w języku obcym na każdym kroku. I choć większy wysiłek, jaki musi on poświęcić na zrekonstruowanie tekstu, może zaowocować lepszym zapamiętaniem jego treści i formy (por. Lamsfuss-Schenk, 2014), to należałoby zastanowić się nad tym, jakie istnieją sposoby ułatwienia uczącym się tego zadania i zastosować je.

Materiałem nauczania mogą, a nawet powinny stać się zatem także:

- **Teksty dydaktyzowane**, tj. teksty autentyczne, na których dokonano odpowiednich zabiegów glottodydaktycznych w celu umożliwienia lub ułatwienia uczącym się ich przetwarzania. Zabiegi te nie powinny być jednak przypadkowe i polegać jedynie na skracaniu, czy upraszczaniu wypowiedzi, ponieważ: "*Jeder Eingriff in einen Text ist ein Eingriff in seine innere Balance von Struktur und Semantik, der durchdacht und gekonnt ausgeführt werden muss"* (Krause, 1996, 62). Do celów dydaktycznych należy wykorzystać raczej rolę „strategicznych pozycji tekstowych" (por. Duszak, 1998, 128 i n.), np. pozycji otwarcia i zamknięcia tekstu, nagłówków, (śród)tytułów itp. oraz „graficznej mapy tekstu" – podziału na akapity, wyróżnień w tekście, środków graficznych itp.

Do zabiegów dostosowywania tekstów autentycznych do możliwości poznawczych uczniów można zaliczyć między innymi (Dakowska, 2001, 135 i n.; por. też Groeben i Christmann, 1996, 80 i n.):

- ✓ kompresję, czyli strategię wzmocnienia istotnych informacji w tekście w postaci streszczenia, podsumowania, tzw. „zapowiedników", czyli streszczeń akapitów, czy też za pomocą środków graficznych, np. tabel, wykresów, schematów itp.

- ✓ strategię eksponowania niektórych elementów tekstu poprzez zastosowanie podtytułów, śródtytułów, wytłuszczeń, różnych krojów czcionki, poprzez wydzielanie niektórych partii tekstu w ramkach itp.
- ✓ elaborację tekstu, czyli strategię wbudowywania dodatkowych informacji wyjaśniających treść tekstu, np. wyjaśnienie terminów, wykresy, mapki, ilustracje, teksty paralelne itp.
- ✓ selekcję, czyli strategię eliminacji z tekstu informacji zbędnych bez szkody dla jego autentyczności komunikacyjnej.

Materiał nauczania mogą stanowić ponadto:

- **Teksty dydaktyczne**, które zostały stworzone specjalnie dla potrzeb uczących się języka obcego, jednakże pod warunkiem, że teksty te są dla uczących się: przydatne z punktu widzenia ich potrzeb komunikacyjnych i poznawczych: treści, tematyki, terminologii, celu komunikacyjnego itd., ważne z punktu widzenia ich tożsamości, roli odbiorców w komunikacji masowej i indywidualnej oraz roli w procesie dydaktycznym, a także dostosowane do możliwości przetwarzania informacji przez uczących się z uwagi na poziom ich wiedzy (Dakowska, 2001, 133). Teksty takie spełniają warunki umożliwiające uczącym się rozwijanie umiejętności komunikacyjnych i strategii radzenia sobie z problemami poznawczymi: stanowią „pożywkę dla mechanizmu przetwarzania informacji" uczących się, służą zaspokojeniu ich ciekawości i uzupełnieniu ich wiedzy, skłaniają do refleksji i wymiany poglądów, zachęcają do podejmowania dalszych działań, nie tylko komunikacyjnych, oraz sprzyjają zapamiętywaniu przez nich maksimum informacji językowej – formy językowej tekstu i jego treści (Dakowska, 2001, 106 i 144; Butzkamm, 2002, 192).

Materiał nauczania powinien być skonstruowany tak, aby umożliwiał uczącym się rozwijanie umiejętności sprawnego wykorzystywania wszystkich dostępnych zasobów własnej wiedzy w sposób zintegrowany. Należy przy tym pamiętać, że ubóstwo kontekstu, podobnie jak ubóstwo treści w tekście, znacznie utrudnia, a czasem nawet wręcz uniemożliwia proces rekonstrukcji znaczenia i intencji komunikacyjnej tekstu (Dakowska, 2001, 90; por. też Srole, 1997, 105). Błędne jest przekonanie, że mała ilość materiału nauczania wiąże się z łatwością jego przyswajania, zaś trudności w procesie rozumienia testu wynikają jedynie z niedostatecznej znajomości gramatyki i słownictwa. Podobnie, jak na niższych etapach edukacyjnych, także w nauczaniu na pozostałych stopniach edukacyjnych niezmiernie ważną pozostaje zasada kontekstualizacji języka. Teksty wykorzystywane jako materiał dydaktyczny powinny być więc rozszerzone o bogaty materiał poglądowy ułatwiający zrozumienie przekazu. Nie należy lekceważyć znaczenia dla procesu rozumienia tekstu obecności

bogatego kontekstu także w postaci informacji graficznych i wizualnych (rysunki, mapy, tabele, schematy itp.).

Z zagadnieniem odpowiedniej prezentacji materiału nauczania wiąże się bezpośrednio problem jego progresji jako jednego z najważniejszych instrumentów sterowania procesem glottodydaktycznym. Z punktu widzenia celów programu nauczania języka niemieckiego jako języka sąsiada na II etapie edukacyjnym dla uporządkowania materiału nauczania może być zastosowana zarówno tzw. progresja gramatyczna (strukturalna), jak i tzw. progresja komunikacyjna (pragmatyczna). Pierwsza z nich zakłada selekcję i gradację elementów i form językowych według kryteriów morfosyntaktycznych, druga – według ich przydatności w procesie komunikacji językowej (Sikorska, 2003; Butzkamm, 2002). Możliwa jest również integracja obydwu rodzajów progresji.

Zasady porządkowania materiału nauczania wedle kryterium częstotliwości ich występowania w procesie komunikacji, np. czas *Perfekt* przed czasem *Präteritum*, przypadki rzeczownika w kolejności: *Nominativ, Akkusativ, Dativ, Genitiv* itd. są charakterystyczna dla podręczników do nauki języka niemieckiego jako obcego w podejściu komunikacyjnym. Natomiast progresja strukturalna materiału gramatycznego leży u podstaw konstruowania programu nauczania języka ojczystego (oraz starszych podręczników do nauki języków obcych, repetytoriów gramatycznych itp.), np. części mowy w kolejności: czasownik, rzeczownik, przymiotnik, przysłówek, rodzaje zdań: oznajmujące, pytające, rozkazujące, i części zdania: podmiot i orzeczenie (por. Ewa Horwath i Anita Żegleń, 2017, *Słowa z uśmiechem. Język polski. Nauka o języku i ortografia. Szkoła podstawowa: klasa 4*, Warszawa: WSiP). Przy wyborze rodzaju progresji materiału językowego należy wziąć pod uwagę fakt, iż uczący się, którzy uczestniczyli w programie nauczania języka niemieckiego jako języka sąsiada od etapu przedszkolnego, rozwinęli już bogatą wiedzą językową, nawet jeśli nie jest to wiedza eksplicytna (uświadomiona), np. o gramatyce języka niemieckiego. Na tej implicytnej (nieuświadomionej) wiedzy o języku (przede wszystkim wiedzy receptywnej) można, podobnie jak to się dzieje w przypadku uczniów nabywających wiedzę o systemie swojego języka ojczystego, bazować w procesie systematyzowania wiedzy o języku obcym.

6. Metody i techniki nauczania

Rozporządzenie MEN z dn. 14 lutego 2017 r. w sprawie podstawy programowej […] (Dz. U. 2017 poz. 356) określa cele wychowawcze i edukacyjne polskiej szkoły. Szkoła powinna wyposażyć swoich uczniów w kompetencje, które umożliwią im sprostanie wyzwaniom, jakie niesie ze sobą postęp technologiczny, gospodarczy i polityczny współczesnego świata. Do

kompetencji tych należy między innymi: kompetencja zdobywania, przetwarzania i prezentacji wiedzy w oparciu o różne źródła informacji, umiejętności wyrażania i uzasadniania swoich poglądów i przekonań, umiejętności współdziałania (także: komunikowania) z innymi ludźmi, umiejętności krytycznego i kreatywnego myślenia oraz rozwiązywania problemów. Cele te dotyczą także nauczania języków obcych w szkole. Jak można łatwo zauważyć, wykraczają one dalece poza tradycyjne pojmowanie nauki języka obcego jako nabywania znajomości struktur gramatycznych i słownictwa. Tradycyjne metody nauczania ukierunkowane na rozwój wybranych umiejętności językowych, przede wszystkim kompetencji leksykalnej i gramatycznej oraz ortograficznej, należy rozszerzyć o metody i techniki wspierające rozwój wszystkich umiejętności komunikacyjnych uczących się, a także umiejętności niejęzykowych, które są niezbędne po to to, aby móc efektywnie uczestniczyć w procesie interakcji komunikacyjnej. Nie oznacza to, że techniki i ćwiczenia w nauczaniu języków obcych (tu: języka niemieckiego) nie mogą być ukierunkowane na zdobywanie wiedzy w zakresie form językowych. Podobnie jak materiał nauczania (por. rozdz. 5) powinien być skonstruowany tak, aby umożliwić uczącym się zgromadzenie rozległej wiedzy językowej i niejęzykowej potrzebnej w komunikacji, tak i zadania, które wykonują uczniowie podczas nauki języka niemieckiego, mogą być bardziej ukierunkowane na zrekonstruowanie treści tekstów, lub bardziej na opracowanie ich warstwy językowej. Jednakże uczący się od samego początku powinni mieć możliwość uczestniczenia w aktach komunikacyjnych, a więc stopniowego rozwoju swojej wiedzy językowej dzięki działaniom komunikacyjnym, nie wedle zasady *"learn now, use later",* lecz *"use as you learn, learn as you use"* (Butzkamm, 2002, 113; por. też Glaudini Rosen i Sasser, 1997, 36; Eskey, 1997, 133; Bach, 2005, 19).

Założenia dydaktyczne i metodyczne programu nauczania języka niemieckiego jako języka sąsiada są zbieżne z założeniami podejścia komunikacyjnego w nauczaniu języków obcych, nauczania dwujęzycznego oraz zintegrowanego nauczania językowo-przedmiotowego (CLIL).

Założenia te można podsumować w następujący sposób:

- Program nauczania języka niemieckiego jako języka sąsiada w klasach 4-8 zakłada integracyjne podejście do kwestii metodycznych nauczania języka obcego i nauczania treści niejęzykowych w języku obcym oraz „systematyczne i celowe wspieranie komponentu językowego w kompleksowych sytuacjach uczenia się" (Otten, Wildhage, 2003, 28). W koncepcji nauczania języka niemieckiego jako języka sąsiada ważną rolę odgrywa zarówno rozwój umiejętności językowych, jak i rozwój wiedzy ogólnej i

specjalistycznej (przedmiotowej) (por. *focus on forms + focus on content* – Vollmer, 2005, 47; 49; por. też Schmölzer-Eibinger, 2006, 16).

- Najważniejszą formą nauczania języka obcego w sensie rozwijania kompetencji komunikacyjnej (por. rozdz. 2.1. Podstawy teoretyczne) jest inicjowanie i pobudzanie procesów rozumienia i produkcji dyskursu u uczących się. Zarówno tworzenie, jak i rozumienie wypowiedzi językowych (tekstów, dyskursu) jako działanie komunikacyjne obejmuje trzy etapy:
    - etap konceptualizacji (konstruowania względnie rekonstruowania intencji komunikacyjnych, celu i treści wypowiedzi),
    - etap przedwerbalnego generowania przekazu względnie semantyzacji wypowiedzi oraz
    - etap werbalizacji względnie rozpoznawania i segmentacji wypowiedzi[2].

  Tworzenie wypowiedzi nie jest procesem samej tylko werbalizacji – u jej podstawy musi leżeć zamysł nadawcy wpłynięcia w jakiś sposób na odbiorcę, wejścia z nim w jakąś interakcję. Podobnie jest z rozumieniem wypowiedzi – odbiorca identyfikuje wypowiedź, a następnie interpretuje ją i ocenia. Oznacza to, że na lekcji języka obcego należy uwzględnić wszystkie trzy etapy procesu przetwarzania językowego oraz ćwiczyć i rozwijać umiejętności potrzebne na każdym z nich. Proces rozumienia dyskursu musi rozpocząć się od fazy identyfikacji wypowiedzi, objąć fazę semantyzacji, w której uczący się poszukują odpowiedzi na pytanie, co oznaczają dane formy językowe, a zakończyć się na etapie konceptualizacji: zrekonstruowania zamiaru komunikacyjnego nadawcy, ewaluacji i reakcji odbiorcy na działanie językowe nadawcy. Proces rozumienia nie może kończyć się na fazie semantyzacji, czyli na podaniu nowych słówek i objaśnień gramatycznych z pominięciem fazy interpretacji i oceny sensu komunikatu (Dakowska, 2001, 97). Inaczej mówiąc, uczący się muszą w procesie nauki języka obcego zwrócić uwagę zarówno na treść (sens, znaczenie) i intencję wypowiedzi (dyskursu), jak i na formy werbalne, dzięki którym dane treści i intencje są kodowane i wyrażane. Butzkamm (2002, 187; por. też Grabe i Stoller, 1997, 10 i n.) zauważa, że wszechstronne, wielopłaszczyznowe przetwarzanie tekstu – jego warstwy sensorycznej (dźwiękowej lub graficznej), semantycznej i funkcjonalnej (pragmatycznej) sprzyja zapamiętywaniu maksimum informacji językowej.

[2] Wg modelu Willema J.M. Levelta (1989); szczegółowo model ten został przedstawiony w Olpińska-Szkiełko, 2013, rozdz. 1.3.

- Procesy wyrażania i interpretowania intencji komunikacyjnych za pomocą form werbalnych, które w przypadku języka ojczystego przebiegają w sposób niezakłócony i płynny, ulegają daleko idącemu zróżnicowaniu w przypadku języka obcego. Procesy te muszą być poddane intensywnym zabiegom dydaktycznym. Uczącym się języka obcego potrzebne jest rozbudowane doświadczenie komunikacyjne, zbliżone do doświadczenia rodzimych użytkowników języka, aby móc dokonywać właściwych wyborów w zakresie form, a także planów i strategii działania (Dakowska, 2001, 73). Umiejętność komunikacji polega na wykorzystaniu wszystkich dostępnych źródeł informacji w sposób zintegrowany i strategiczny – taki charakter musi mieć także doświadczenie komunikacyjne w języku niemieckim nabywane w warunkach szkolnych.
- Zadania i ćwiczenia stosowane na zajęciach języka niemieckiego od samego początku powinny służyć interakcji językowej i wzbogacać ją. Formy językowe nie powinny być ćwiczone w izolacji od ich znaczenia i kontekstu użycia oraz ich funkcji komunikacyjnej. Materiał do ćwiczeń powinny stanowić w jak największym stopniu spójne teksty i dłuższe wypowiedzi (por. „tekst w sytuacji komunikacyjnej" – Krumm, 1993, 6 i n.; por. rozdz. 5).
- W procesie nauczania języka niemieckiego należy zwrócić baczną uwagę także na rodzaje interakcji językowych, jakie podejmują uczący się. Mają one bowiem dla skuteczności tego procesu wielkie znaczenie. Korzystne warunki dla rozwoju umiejętności językowych można stworzyć nie tylko poprzez odpowiednie przygotowanie materiału dydaktycznego (por. rozdz. 5), ale również dzięki zastosowaniu odpowiednich interakcyjnych działań językowych, takich jak: wymiana informacji, pytania wyjaśniające, pytania precyzujące, prośby o powtórzenie, potwierdzenia, korekty, precyzowanie, parafrazy, powtórzenia, rozszerzenia i uzupełnienia wypowiedzi itp. Zastosowanie tych strategii na lekcji języka obcego, zamiast redukcji interakcji pomiędzy nauczycielem a uczącym się do prostego schematu *pytanie – odpowiedź*, powoduje większe zainteresowanie uczących się w przetwarzaniu problemu i jego rozwiązaniu oraz wzrost ich aktywności i samodzielności. Zaś aktywność i samodzielność uczących się – prowadząca do ich wzmożonej własnej produkcji językowej – bardzo stymuluje proces uczenia się (por. „*output hypothesis*" - Swain, 1985, tu: Henrici, 1995, 17; Grabe i Stoller, 1997, 6).

Podsumowując: procesy uczenia się języka niemieckiego jako języka sąsiada w klasach 4-8 powinny być inicjowane w sensownych sytuacjach komunikacyjnych, gdyż nadrzędnym celem nauczania tego języka jest umożliwienie uczącym się brania od samego początku nauki

udziału w procesie komunikacji językowej i jednocześnie stopniowe budowanie i wspieranie rozwoju ich kompetencji komunikacyjnej. Na tej drodze niezbędnie potrzebne są objaśnienia formalne i odpowiednie ćwiczenia strukturalne. Nie powinny one zdominować jednak lekcji języka niemieckiego. Wiedza dotycząca systemu języka niemieckiego powinna być rozwijana wraz z umiejętnościami strategicznymi użycia wypowiedzi językowych jako środków komunikacji.

7. Kontrola osiągnięć ucznia

7.1. Oczekiwane efekty programu nauczania języka niemieckiego jako języka sąsiada na II etapie edukacyjnym

Uczeń po ukończeniu klasy 8 powinien:

- być dobrze przygotowany do podjęcia nauki na kolejnym etapie edukacyjnym,
- być zainteresowany zjawiskami otaczającego go świata i potrafić aktywnie poszukiwać odpowiedzi na interesujące go pytania poznawcze w oparciu o różne źródła wiedzy, w tym także w języku niemieckim,
- być dobrze przygotowany do kontynuowania nauki w programie, a więc akceptować, rozumieć i umieć pracować w języku niemieckim na zajęciach językowych, a także niejęzykowych,
- umieć działać w różnych sytuacjach komunikacyjnych w szkole i poza szkołą,
- być otwarty na kontakty z różnymi osobami, w tym także z rodowitymi mówcami języka niemieckiego,
- okazywać postawę szacunku i tolerancji dla innych kultur, odmiennych tradycji, systemów wartości i obyczajów, w tym dla kultury sąsiada,
- umieć współdziałać w grupie.

Nauka języka niemieckiego jako języka sąsiada może być realizowana jako nauka języka obcego nowożytnego, drugiego języka obcego nowożytnego lub jako nauka jednego z dwóch języków obcych w oddziałach dwujęzycznych w klasach 7 i 8. W zależności od danego wariantu i możliwości szkoły zapewnienia dodatkowych zajęć językowych, np. w ramach godzin do dyspozycji dyrektora szkoły, różna jest liczba godzin przeznaczona na realizację nauczania języka niemieckiego jako języka sąsiada i tym samym różne są poziomy biegłości językowej oczekiwane od uczących się kończących II etap edukacyjny. Oczekiwane poziomy biegłości językowych w poszczególnych wariantach zostały opisane w nawiązaniu do wymogów Podstawy programowej kształcenia ogólnego w zakresie języka obcego

nowożytnego w szkole podstawowej, określonej w Rozp. MEN z dn. 14 lutego 2017 r. (Dz. U. 2017 poz. 356, s. 20) oraz w odniesieniu do poziomów biegłości w zakresie poszczególnych umiejętności językowych określonych w Europejskim Systemie Opisu Kształcenia Językowego: uczenie się, nauczanie, ocenianie (ESOKJ). Jednak ze względu na specyfikę tego ostatniego dokumentu, przeznaczonego z założenia dla osób dorosłych uczących się języka obcego, podane na danym poziomie biegłości umiejętności językowe należy traktować jako orientacyjne (por. Rozp. MEN z dn. 14 lutego 2017 r. w sprawie podstawy programowej […], Dz. U. 2017 poz. 356, s.19).

Warianty realizacji programu nauczania języka niemieckiego jako języka sąsiada na II etapie edukacyjnym (w klasach 4-8):

Etap edukacyjny	Język	Opis	Poziom ESOKJ
II etap edukacyjny (szkoła podstawowa, klasy 4-8)	język niemiecki jako pierwszy język obcy	kontynuacja z przedszkola i klas 1-3 (15 godzin w całym cyklu edukacyjnym)[3]	A2+ (B1 w zakresie rozumienia)
		kontynuacja z przedszkola i klas 1-3 w oddziale dwujęzycznym (19 godzin w całym cyklu edukacyjnym)	A2+ / B1
	język niemiecki jako drugi język obcy	kontynuacja z przedszkola i klas 1-3* (8 godzin w całym cyklu edukacyjnym)[4]	A1+ (A2+ w zakresie rozumienia)
		kontynuacja z przedszkola i klas 1-3 w oddziale dwujęzycznym od	A2/A2+ (B1 w zakresie

[3] Tygodniowy wymiar godzin w danej klasie II etapu edukacyjnego (w klasach 4-8) – zob. Rozp. MEN z dn. 3 kwietnia 2019 r. w sprawie ramowych planów nauczania dla publicznych szkół, Załącznik nr 1 (Dz.U. z 2019 r., poz. 639).

[4] Przy założeniu, że na naukę języka niemieckiego wykorzystano 4 godziny do dyspozycji dyrektora szkoły w całym cyklu – por. Rozp. MEN z dn. 3 kwietnia 2019 r. w sprawie ramowych planów nauczania dla publicznych szkół, Załącznik nr 1 (Dz.U. z 2019 r., poz. 639). Nie wliczono w to innych ewentualnych godzin dodatkowych przeznaczonych na naukę języka niemieckiego (jak np. godzin realizowanych w projekcie *Nauczanie języka sąsiada od przedszkola do zakończenia edukacji – kluczem do komunikacji w Euroregionie Pomerania*) oraz godzin przeznaczonych na realizację projektów międzyprzedmiotowych.

		klasy 7* (12 godzin w całym cyklu edukacyjnym)[5]	rozumienia)

* różnica w stosunku do podstawy programowej określonej w Rozp. MEN z dn. 14 lutego 2017 r. w sprawie podstawy programowej […] (Dz. U. 2017 poz. 356), wedle której obowiązkowa nauka drugiego języka obcego rozpoczyna się w klasie 7. Dla realizacji celów programu nauczania języka niemieckiego jako języka sąsiada niezbędne jest jednak zapewnienie ciągłości nauki od przedszkola poprzez I i cały II etap edukacyjny: w przedszkolu i na I etapie edukacyjnym – w ramach nauczania zintegrowanego, a na II etapie edukacyjnym (w klasach 4-6) – w ramach zajęć dodatkowych, np. godzin do dyspozycji dyrektora szkoły, zajęć rozwijających zainteresowania i uzdolnienia uczniów, projektów międzyprzedmiotowych itd.

Szczegółowe efekty programu w zakresie rozwoju poszczególnych sprawności językowych[6]:

Sprawność	**Kompetencja**	**Umiejętności – uczeń:**
Rozumienie ze słuchu	leksykalna	➢ zna słownictwo dotyczące tematyki zajęć językowych i niejęzykowych realizowanych w języku niemieckim* * ilekroć w dalszej części tabeli będzie mowa o *zajęciach*, należy przez to rozumieć *zajęcia językowe i niejęzykowe realizowane w języku niemieckim, takie jak: zajęcia języka niemieckiego jako języka obcego, przedmioty niejęzykowe w oddziałach dwujęzycznych, projekty międzyprzedmiotowe, zajęcia dodatkowe* itd.
	gramatyczna	➢ zna i rozpoznaje w wypowiedziach ustnych struktury gramatyczne w powiązaniu z ich funkcją komunikacyjną
	semantyczna	➢ rozumie treści wyrażane dzięki odpowiednio dobranym formom językowym (w tym wypowiedzi rodzimych użytkowników języka niemieckiego)

[5] Przy założeniu, że na naukę języka niemieckiego wykorzystano 4 godziny do dyspozycji dyrektora szkoły – jw.

[6] Przy określaniu stopnia rozwoju danej umiejętności należy uwzględnić poziomy biegłości językowej zakładane dla poszczególnych wariantów realizacji programu nauczania języka niemieckiego jako języka sąsiada, biorąc pod uwagę takie aspekty realizacji programu, jak: zakres i rodzaje materiałów dydaktycznych w języku niemieckim stosowanych podczas zajęć, zakresy tematyczne (treści) realizowane w całości lub częściowo w języku niemieckim, rodzaje zajęć niejęzykowych realizowanych w całości lub częściowo w języku niemieckim (np. przedmioty nauczane dwujęzycznie, projekty międzyprzedmiotowe) itd.

	fonetyczna	➢ rozumie wypowiedzi rodzimych użytkowników języka niemieckiego formułowane w standardowej odmianie tego języka (na tematy związane z problematyką zajęć)
	dyskursywna	➢ rozumie spójne wypowiedzi na wybrane tematy związane z problematyką zajęć ➢ potrafi zidentyfikować istotne informacje w wypowiedzi ustnej ➢ potrafi wyszukać wybrane informacje w wypowiedzi ustnej
	pragmatyczna	➢ potrafi odpowiednio reagować (werbalnie i niewerbalnie) na kierowane do niego wypowiedzi języka niemieckiego (w tym wypowiedzi rodzimych użytkowników języka niemieckiego) ➢ potrafi uczestniczyć w dialogu ➢ potrafi uczestniczyć w dyskusji na wybrane tematy związane z tematyką zajęć ➢ rozumie stanowiska, opinie itd. dot. wybranego problemu związanego z tematyką zajęć ➢ potrafi zrozumieć argumenty za i przeciw w dyskusji i je interpretować (zajmować wobec nich stanowisko) ➢ potrafi interpretować zamiary komunikacyjne wyrażane dzięki odpowiednim środkom językowym i odpowiednio reagować
	socjolingwistyczna	➢ zna, rozumie i potrafi interpretować społeczne i kulturowe normy i uwarunkowania użycia wypowiedzi językowych i odpowiednio na nie reaguje
Mówienie	leksykalna	➢ używa w swoich wypowiedziach słownictwa dotyczącego tematyki zajęć
	gramatyczna	➢ formułuje swoje wypowiedzi zgodnie z regułami gramatycznymi języka niemieckiego, nawet jeśli nie są one całkowicie bezbłędne
	semantyczna	➢ potrafi wyrażać treści dzięki odpowiednim strukturom językowym
	fonetyczna	➢ ma poprawną wymowę
	dyskursywna	➢ potrafi sformułować spójną, logiczną, poprawną i adekwatną komunikacyjnie wypowiedź na wybrany temat związany z tematyką zajęć ➢ potrafi przedstawić w sposób spójny, logiczny, poprawny i adekwatny treści związane z tematyką zajęć (np. w formie prezentacji ustnej)
	pragmatyczna	➢ potrafi nawiązać rozmowę

		➢ potrafi uczestniczyć w dialogu ➢ potrafi uczestniczyć w dyskusji na wybrane tematy związane z tematyką zajęć ➢ potrafi wyrażać swoje stanowisko, swoją opinię dot. wybranego problemu związanego z tematyką zajęć ➢ potrafi prezentować argumenty za i przeciw w dyskusji ➢ wyraża swoje zamiary komunikacyjne dzięki odpowiednim środkom językowym
	socjolingwistyczna	➢ używa odpowiednich form grzecznościowych, np. form adresatywnych w rozmowie itd.
Czytanie	leksykalna	➢ zna słownictwo dotyczące tematyki zajęć ➢ posiada zasób leksykalny pozwalający mu na czytanie ze zrozumieniem tekstów informacyjnych (*Sachtexte*) i literackich
	gramatyczna	➢ zna i rozpoznaje w tekstach pisanych struktury gramatyczne w powiązaniu z ich funkcją komunikacyjną
	semantyczna	➢ rozumie treści wyrażane dzięki odpowiednio dobranym formom językowym (w tym w tekstach autentycznych w języku niemieckim)
	ortoepiczna	➢ potrafi rozpoznać i prawidłowo odczytać formę graficzną wyrażeń językowych w języku niemieckim, nawet takich, z którymi spotyka się po raz pierwszy
	dyskursywna	➢ rozumie spójne teksty pochodzące z różnych źródeł na wybrane tematy związane z problematyką zajęć ➢ rozumie i potrafi interpretować wybrane formy literackie (np. opowiadania – *Kurzgeschichten*, baśnie, wiersze itd.) ➢ potrafi zidentyfikować istotne informacje w tekście ➢ potrafi wyszukać wybrane informacje w tekście ➢ posiada umiejętności analizy dyskursu, tj. jest świadomy cech charakterystycznych dyskursu – układu tekstu i występujących w nim związków czasowych, przestrzennych, przyczynowo-skutkowych i logicznych, a także jego rodzaju i funkcji (np. klasyfikacja, opis, różne rodzaje definicji, instrukcje itp.)
	pragmatyczna	➢ potrafi interpretować zamiary komunikacyjne wyrażane za pomocą form językowych języka niemieckiego (w tym w tekstach autentycznych w języku niemieckim)
	socjolingwistyczna	➢ zna i rozumie społeczne i kulturowe normy i uwarunkowania użycia wypowiedzi językowych i potrafi je interpretować

Pisanie	leksykalna	➢ używa w swoich wypowiedziach pisemnych słownictwa dotyczącego tematyki zajęć
	gramatyczna	➢ formułuje swoje wypowiedzi pisemne zgodnie z regułami gramatycznymi języka niemieckiego, nawet jeśli nie są one całkowicie bezbłędne
	semantyczna	➢ potrafi wyrażać treści dzięki odpowiednim strukturom językowym
	ortograficzna	➢ zna i stosuje zasady ortograficzne języka niemieckiego
	dyskursywna	➢ potrafi sformułować spójną, logiczną, poprawną i adekwatną komunikacyjnie wypowiedź na piśmie na wybrany temat związany z tematyką zajęć ➢ potrafi przedstawić w sposób spójny, logiczny, poprawny i adekwatny treści związane z tematyką zajęć (np. w formie pisemnej prezentacji) ➢ posiada umiejętności produktywnego posługiwania się funkcjami dyskursu, takimi jak streszczanie, opisywanie, wyjaśnianie, wnioskowanie, referowanie itd.
	pragmatyczna	➢ potrafi napisać tekst zgodnie z regułami pragmatycznymi dot. danego rodzaju tekstu, np. list prywatny, zaproszenie, ogłoszenie itd. ➢ potrafi wyrażać swoje stanowisko, swoją opinię dot. wybranego problemu związanego z tematyką zajęć ➢ potrafi prezentować w tekście pisanym argumenty za i przeciw jakiemuś stanowisku ➢ wyraża swoje zamiary komunikacyjne dzięki odpowiednim środkom językowym
	socjolingwistyczna	➢ używa odpowiednich form grzecznościowych, np. form adresatywnych w korespondencji (mailowej) itd.

7.2. Pomiar osiągnięć uczniów

7.2.1. Egzamin ósmoklasisty

Pierwszą formą pomiaru osiągnięć jest test ośmioklasisty. Uczniowie biorący udział w programie przystępują do egzaminu ośmioklasisty w języka obcego zgodnie z poniższymi uregulowaniami prawnymi.

- Ustawa z dnia 7 września 1991 r. o systemie oświaty (tekst jedn. Dz.U. 2019 poz. 1481),
- Ustawa z 14 grudnia 2016 r. prawo oświatowe (tekst jedn. Dz.U. z 2019 r. poz. 1148),

- Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 1 sierpnia 2017 r. w sprawie szczegółowych warunków i sposób przeprowadzania egzaminu ósmoklasisty (Dz.U. z 2017 r. poz. 1512),
- Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 14 lutego 2017 r. w sprawie podstawy programowej wychowania przedszkolnego oraz podstawy programowej kształcenia ogólnego dla szkoły podstawowej, w tym dla uczniów z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu umiarkowanym lub znacznym, kształcenia ogólnego dla branżowej szkoły I stopnia, kształcenia ogólnego dla szkoły specjalnej przysposabiającej do pracy oraz kształcenia ogólnego dla szkoły policealnej (Dz.U. z 2017 r. poz. 356 ze zm.),
- Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 2 kwietnia 2019 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie szczegółowych warunków i sposobu przeprowadzania egzaminu ósmoklasisty (Dz.U. 2019 poz. 625).

7.2.2. Arkusz kompetencji językowych ucznia

Druga część pomiaru ma charakter opisowy i jest sporządzana samodzielnie przez ucznia na podstawie "Europejskiego Portfolio Językowego dla uczniów od 10 do 15 lat" (Głowacka i in. 2004, Głowacka i Wajda, 2015), dopasowanego do założeń programu nauczania języka niemieckiego jako języka sąsiada i poszerzonego o dystraktory opisujące specyficzne kompetencje językowe związane z jego realizacją. Samodzielne określenie poziomu przez ucznia jest wynikiem przyjętego w programie podejścia autonomizującego ucznia. Autonomia w dydaktyce języków obcych opisywana jest jako proces, w którym uczący przejmuje większą odpowiedzialność za swój proces uczenia się, uświadamia sobie swoje potrzeby w zakresie uczenia się, sam sobie stawia swoje własne cele i planuje uczenie, rozpoznaje najlepsze możliwości uczenia się dostosowane do jego indywidualnej osobowości, modyfikuje je zgodnie ze swoimi potrzebami oraz kontroluje swój proces uczenia się (Tönshoff, 2004). Z tego względu w arkuszu oceny poziomu kompetencji językowych za Głowacką i Wajdą (2015) pozostawione zostały także dystraktory uwzględniające umiejętności ucznia w stosowaniu strategii komunikacyjnych i strategii uczenia się.

W rejonach nadgranicznych kontakty z sąsiadami przebiegają na bardzo różnych płaszczyznach: administracyjnych, oświatowych, ekonomicznych, przemysłowych, rodzinnych, społecznych (znajomości i przyjaźnie), sportowych itd., więc każda osoba ucząca się języka sąsiada ma swoje indywidualne cele i priorytety uczenia się. Warto więc, by

nauczyciele ten fakt uświadamiali uczniom i wspierali postawy autonomizujące ucznia w nauce języka niemieckiego. Postulujemy więc, by na koniec II etapu edukacyjnego uczniowie samodzielnie wypełnili arkusz z listą umiejętności językowych. Takie działanie umożliwi im określenie swoich postępów i wyznaczenie celów na przyszłość. W tabeli "Warianty realizacji programu nauczania języka niemieckiego jako języka sąsiada na II etapie edukacyjnym (w klasach 4-8)" określono zamierzone na koniec klasy 8 poziomy ESOKJ dla różnych grup uczniów. Kierując się tymi poziomami, nauczyciel wręcza odpowiednie arkusze uczniom, którzy je wypełniają. Jeśli dany uczeń zaznaczy w przypadku większości odpowiedzi rubrykę "już potrafię", nauczyciel może poprosić go o wypełnienie arkusza z wyższego poziomu biegłości. Bazując na wiedzy o uczniach i ich poziomie językowym, nauczyciel może indywidualizować arkusze oceny kompetencji językowej ucznia, tzn. oferować poszczególnym uczniom zestawy list umiejętności z różnych poziomów ESOKJ (np. niższy poziom dla umiejętności produktywnych - mówienie i/lub pisanie, a wyższy - dla umiejętności receptywnych - słuchanie i/lub czytanie). Zakładamy bowiem, że w naszym programie poziom kompetencji językowej danego ucznia może być różny w odniesieniu do poszczególnych sprawności językowych np.: uczeń może osiągnąć poziom A2 w odniesieniu do sprawności "rozmawiam" i "opowiadam", ale B1 w odniesieniu do sprawności słuchania ze zrozumieniem.

Z pewnością ciekawym doświadczeniem byłoby wypełnienie takiego arkusza także z perspektywy nauczyciela i porównywanie odpowiedzi obu stron. Opisowa forma określenia kompetencji językowej ucznia jest także bardzo pomocnym materiałem w spotkaniach z rodzicami, dla których sama ocena z języka obcego nie niesie wiele informacji o faktycznych umiejętnościach językowych ich dziecka.

A1

A1 SŁUCHAM I ROZUMIEM

	Już potrafię	Jeszcze ćwiczę	To mój cel
Potrafię rozpoznać w krótkich wypowiedziach i zrozumieć znane mi nazwy, słowa i wyrażenia.			
Potrafię zrozumieć, co ludzie mówią w znanych mi sytuacjach lub gdy sytuacja jest jednocześnie przedstawiona na ilustracji.			
Potrafię zrozumieć krótkie i często używane polecenia, związane z			

pracą na lekcji i w sytuacjach pozaszkolnych, np. *wstań, usiądź, proszę o bilet*.			
Potrafię zrozumieć pytania i zwroty grzecznościowe, np. *przepraszam, dziękuję, jak się masz?*			
Potrafię zrozumieć, gdy ludzie mówią, jak się nazywają, ile mają lat i prostymi słowami opisują swój wygląd.			
Potrafię zrozumieć pytania dotyczące mnie i moich zajęć, np. *Jak się nazywasz? Ile masz lat? Co robisz?*			
Potrafię zrozumieć, gdy ludzie podają numer telefonu, godzinę lub cenę.			
Potrafię zrozumieć, gdy ktoś objaśnia mi drogę, np. na dworzec, do sklepu.			
Potrafię zrozumieć stosowane na lekcji nazwy, wyrażenia i krótkie wypowiedzi.			
Potrafię zrozumieć wypowiedź nauczyciela, która odnosi się do ilustracji, przedmiotów i innych materiałów używanych na lekcji.			
Potrafię zrozumieć pytania i zwroty często używane na lekcji np. *dlaczego..., wymień…, oblicz…, uzasadnij….*			
Potrafię zrozumieć, gdy nauczyciel objaśnia na lekcji jakieś zjawisko, sytuację, wydarzenie.			
MOJE STRATEGIE			
Proszę o powtórzenie wolniej, gdy nie rozumiem skierowanego do mnie pytania czy polecenia.			
Pokazuję mimiką lub za pomocą gestu, że nie zrozumiałam/zrozumiałem wypowiedzi, pytania czy polecenia.			
Gdy słucham piosenek np. na YouTube, obraz pomaga mi często w zrozumieniu ogólnego sensu.			

A1 CZYTAM I ROZUMIEM

	Już potrafię	Jeszcze ćwiczę	To mój cel
Potrafię rozpoznać i zrozumieć w krótkich tekstach znane mi nazwy, słowa i wyrażenia, np. nazwy potraw i napojów w jadłospisie.			
Potrafię zrozumieć podpisy pod zdjęciami czy ilustracjami z			

podręczników, czy innych źródeł, np. ulotek informacyjnych dot. rejonu sąsiada.			
Potrafię zrozumieć formularze, w których trzeba podać: imię, nazwisko, narodowość oraz datę i miejsce urodzenia.			
Potrafię zrozumieć informacje w krótkich ogłoszeniach, np. plakatach: gdzie i kiedy odbędzie się impreza, spektakl.			
Potrafię zrozumieć najczęściej używane napisy na tablicach informacyjnych, np. na ulicy, na dworcu.			
Potrafię zrozumieć pozdrowienia z wakacji oraz życzenia świąteczne lub urodzinowe.			
Potrafię zrozumieć wysłaną do mnie krótką wiadomość (SMS, e-mail), np. *spotkanie pod kinem o 18.*			
Potrafię zrozumieć polecenia w podręczniku, na karcie pracy lub w programie komputerowym, np. *przeczytaj, zapisz, drukuj*.			
W krótkich tekstach stosowanych na lekcjach potrafię rozpoznać i zrozumieć znane mi nazwy, słowa i wyrażenia np. *porównamy, nazwijmy przyczyny…, dlaczego …..*			
Potrafię zrozumieć formularze, w których trzeba nanieść dane z przeprowadzanych w szkole eksperymentów.			
Potrafię zrozumieć informacje w krótkich tekstach opisujących omawiane w szkole zjawiska czy wydarzenia.			
MOJE STRATEGIE			
Czytam nowy tekst kilkakrotnie po cichu.			
Gdy tekst jest niejasny, staram się domyślić znaczenia na podstawie ilustracji oraz znanych mi słów.			
Pisownia wielu słów jest podobna w różnych językach, sprawdzam więc, czy słowo sprawiające mi trudność przypomina słowa w innym mi znanym języku.			
Nie zawsze wszystko jest dla mnie jasne, ale opieram się na tych informacjach, które znam i rozumiem.			

A1 ROZMAWIAM

	Już potrafię	Jeszcze ćwiczę	To mój cel
Potrafię przywitać się i pożegnać.			
Potrafię powiedzieć, że czegoś nie rozumiem oraz poprosić o powtórzenie.			
Potrafię poprosić kogoś o coś, w razie potrzeby pomagając sobie gestami, np. podczas zakupów.			
Potrafię podziękować za coś, np. koledze/koleżance lub osobie dorosłej – za zaproszenie.			
Potrafię zaproponować coś, np. koledze/koleżance – wspólne wyjście do kina.			
Potrafię zapytać o imię, adres i wiek oraz odpowiedzieć na podobne pytania.			
Potrafię odpowiedzieć na pytania dotyczące mnie, mojej rodziny i szkoły.			
Potrafię zapytać, która jest godzina, ile coś kosztuje i odpowiedzieć na podobne pytania.			
Potrafię odpowiedzieć na pytania dotyczące czasu jakiegoś wydarzenia (*np. rano, jutro, w piątek*).			
Potrafię powiedzieć nauczycielowi, że nie rozumiem omawianych na lekcji zagadnień i poprosić go o powtórne wyjaśnienie.			
Potrafię poprosić koleżankę lub kolegę z klasy lub klasy partnerskiej o pomoc w pracy nad treściami lekcji lub treściami projektu, w razie potrzeby pomagając sobie gestami.			
Potrafię zadać nauczycielowi pytania dotyczące lekcji, a koleżance/koledze z klasy partnerskiej pytanie dotyczące wspólnie rozwiązywanego zadania.			
Potrafię krótko odpowiedzieć na pytania dotyczące omawianych na lekcji zagadnień lub projektu realizowanego z klasą partnerską.			
MOJE STRATEGIE			
Gdy czegoś nie rozumiem, proszę mojego rozmówcę o powtórzenie danego słowa.			
Gdy nie rozumiem jakiegoś słowa, pytam o jego znaczenie.			

W razie potrzeby pomagam sobie gestem i mimiką w trakcie rozmowy.			

A1 OPOWIADAM

	Już potrafię	Jeszcze ćwiczę	To mój cel
Potrafię przedstawić i opisać siebie i bliskie mi osoby (imię, nazwisko, wiek, zawód, wzrost, kolor włosów itd.).			
Potrafię opowiedzieć w kilku zdaniach o tym, co robię każdego dnia.			
Potrafię opisać przedmioty lub miejsca, np. *rower jest żółty, klasa jest duża.*			
Potrafię krótko opowiedzieć o miejscu, w którym mieszkam.			
Potrafię opowiedzieć o tym, co lubię, np. *lubię lody, lubię śpiewać.*			
Potrafię krótko opowiedzieć o tym, co robię w czasie wakacji.			
Potrafię powiedzieć, jaka jest pogoda, np. *jest ładna pogoda, jest ciepło, świeci słońce*.			
Potrafię powiedzieć, gdzie się coś lub ktoś znajduje, np. *Kasia jest w domu, piłka znajduje się pod stołem.*			
Potrafię krótko przedstawić temat lekcji lub projektu partnerskiego.			
Potrafię krótko opisać omawiane na lekcji zagadnienia lub poszczególne zadania projektowe.			
Potrafię krótko wyjaśnić przyczyny omawianych na lekcji zjawisk i wydarzeń.			
Potrafię krótko opisać konsekwencje omawianych na lekcji zjawisk i wydarzeń.			
MOJE STRATEGIE			
Gdy nie wiem, jak coś powiedzieć, słucham innych i zabieram głos na końcu.			
Wyobrażam sobie to, co chcę powiedzieć w danej sytuacji, zanim zacznę mówić.			

A1 PISZĘ

	Już potrafię	Jeszcze ćwiczę	To mój cel
Potrafię wypełnić dotyczący mnie formularz (imię, nazwisko, wiek, miejsce zamieszkania, zainteresowania).			
Potrafię sporządzić listę, np. podstawowych zakupów.			
Potrafię opisać w kilku zdaniach siebie i innych ludzi (jak się nazywam, ile mam lat, jakiego koloru są moje oczy, włosy, gdzie mieszkam).			
Potrafię krótko opisać znane mi miejsca i przedmioty.			
Potrafię w kilku zdaniach napisać, co robię codziennie, np. *wstaję o siódmej, idę do szkoły.*			
Potrafię w liście do kolegi opisać prostymi zdaniami moją rodzinę, szkołę, moje zainteresowania.			
Potrafię napisać krótkie pozdrowienia, np. z wakacji lub proste życzenia urodzinowe i świąteczne.			
Potrafię napisać krótką wiadomość (SMS, e-mail) o tym, co robię, gdzie jestem.			
Potrafię wypełnić formularz dotyczący przebiegu eksperymentu (nazwisko, temat, cel, data, metoda, wynik).			
Potrafię sporządzić listę przedmiotów i materiałów potrzebnych do przeprowadzenia eksperymentu lub wspólnego wydarzenia kulturalnego z partnerem zagranicznym.			
Potrafię krótko opisać omawiane na lekcji zagadnienie np. wygląd ślimaka i sposób jego poruszania się.			
Potrafię krótko przedstawić przebieg omawianego na lekcji lub w ramach jakiegoś projektu partnerskiego wydarzenia lub zjawiska np. *najpierw biorę…., potem dodaję ….., na końcu obserwuję…..*			
MOJE STRATEGIE			
Przypominam sobie słowa kluczowe, których mam użyć, aby napisać mój tekst.			
Spisuję formułki i wyrażenia, które mogą przydać się do napisania listu, opisu, notatki itd.			

A2

A2 SŁUCHAM I ROZUMIEM

	Już potrafię	Jeszcze ćwiczę	To mój cel
Potrafię zrozumieć rozmowy na tematy codzienne (znajomi, rodzina, dom, szkoła).			
Potrafię zrozumieć, gdy ludzie mówią o swoich zainteresowaniach i ulubionych zajęciach, np. podczas wakacji.			
Potrafię rozpoznać i zrozumieć znane mi słowa i wyrażenia w dłuższej wypowiedzi na tematy codzienne, np. o przygotowaniach do podróży, o posiłkach.			
Potrafię zrozumieć ogólny sens wiadomości telewizyjnych, jeśli są ilustrowane dodatkowym materiałem (np. obrazem).			
Potrafię zrozumieć, gdy ludzie mówią o tym, co się wydarzyło, np. *pociąg się spóźnił, kupiłem/am sobie nowy rower.*			
Potrafię zrozumieć ogólnie, o czym ludzie rozmawiają w codziennych sytuacjach, np. w sklepie, w barze, na dworcu.			
Potrafię zrozumieć wypowiedź nauczyciela dotyczącą codzienności szkolnej lub planowanego projektu z sąsiadem nadgranicznym.			
Potrafię zrozumieć wypowiedź nauczyciela dotyczącą przerabianego tematu (np. gdy nauczyciel mówi o tym, co się wydarzyło, omawiając jakieś wydarzenie historyczne lub podsumowując projekt).			
Potrafię zrozumieć ogólny sens krótkich filmów dotyczących przerabianych na lekcji zagadnień np. przyrodniczych czy z innych zakresów (fizyki, chemii, historii, …).			
MOJE STRATEGIE			
Staram się zrozumieć sens wypowiedzi obserwując daną osobę, jej zachowanie i sytuację.			
Łatwiej mi domyślić się sensu wypowiedzi, gdy towarzyszą jej ilustracje, zdjęcia, film.			
Zwracam uwagę na postawę, mimikę, gestykulację i ton osoby, której słucham.			
Słuchając kogoś, koncentruję się na znanych mi słowach.			

A2 CZYTAM I ROZUMIEM

	Już potrafię	Jeszcze ćwiczę	To mój cel
Potrafię zrozumieć opisy osób, przedmiotów i miejsc.			
Potrafię zrozumieć ogłoszenia drobne, np. sprzedaż lub zakup roweru, komputera.			
Potrafię zrozumieć polecenia (np. w programie komputerowym) lub instrukcje obsługi (np. w windzie, automacie do kupowania biletów na dworcu), szczególnie jeśli towarzyszą im symbole, rysunki.			
Potrafię znaleźć potrzebne mi informacje w rozkładach jazdy, programach telewizyjnych, informatorach turystycznych itd.			
Potrafię odnaleźć w opisie wydarzeń (np. wycieczki) informacje dotyczące miejsca, czasu i uczestniczących w nim osób.			
Potrafię zrozumieć najważniejsze informacje w artykułach prasowych, zwłaszcza gdy obok znajdują się zdjęcia lub ilustracje.			
Potrafię zrozumieć najważniejsze informacje w e-mailach dotyczące codziennych zdarzeń.			
Potrafię zrozumieć, jaka jest kolejność wydarzeń przedstawionych w opowiadaniu.			
Potrafię zrozumieć opisy zjawisk omawianych na lekcji.			
Potrafię znaleźć potrzebne mi informacje np. na stronach parków narodowych, muzeów czy zabytków w rejonie sąsiada.			
Potrafię odnaleźć w opisie wydarzeń (np. opisie odkryć naukowych, opisie projektu) informacje dotyczące miejsca, czasu i uczestniczących w nim osób.			
Potrafię zrozumieć, jaka jest kolejność wydarzeń przedstawionych w opisie dot. wydarzeń historycznych np. opisie odkrycia Ameryki.			
MOJE STRATEGIE			
W zrozumieniu ogólnego tematu (sensu) tekstu pomaga mi jego tytuł, nagłówki i ilustracje.			
Domyślam się sensu tekstu (lub jego fragmentów) dużo szybciej, gdy podkreślę w nim słowa kluczowe.			
Gdy czytam, szukam przede wszystkim potrzebnych mi informacji.			

A2 ROZMAWIAM

	Już potrafię	Jeszcze ćwiczę	To mój cel
Potrafię przeprosić (osoby dorosłe, rówieśników) i przyjąć przeprosiny.			
Potrafię zamówić coś do jedzenia lub picia, np. w barze.			
Potrafię porozumieć się w trakcie załatwiania codziennych spraw, np. w sklepie, na poczcie.			
Potrafię uzyskać informację podczas podróży, np. kupić bilet, dowiedzieć się o godzinę odjazdu pociągu, autobusu.			
Potrafię zapytać o drogę i objaśnić ją za pomocą mapy lub planu.			
Potrafię zapytać, czym ktoś się interesuje lub zajmuje i odpowiedzieć na podobne pytania.			
Potrafię zaprosić kogoś lub umówić się na spotkanie, tj. ustalić miejsce, czas oraz co będziemy robić.			
Potrafię wziąć udział w rozmowie na znany mi temat, np. jak spędziliśmy wakacje.			
Potrafię porozumieć się w trakcie wykonywania codziennych obowiązków w klasie lub realizowania projektu np. upewnić się, czy dobrze wykonuję zadanie.			
Potrafię od nauczyciela lub partnera projektu uzyskać informację np. w jaki sposób wykonać zadanie, czy jaki jest termin wykonania zadania.			
Potrafię zaprosić kogoś do współpracy na lekcji lub w projekcie i ustalić miejsce, czas oraz co będziemy robić.			
Potrafię wziąć udział w rozmowie związanej z tematem lekcji lub realizowanym projektem np. jakie obowiązują zasady zachowania się.			
MOJE STRATEGIE			
Domyślam się tego, co ktoś mówi, obserwując jego mimikę, gesty.			
Gdy używam słowa, którego znaczenia nie jestem pewna/pewien, posługuję się gestem, aby zilustrować, o co mi chodzi.			
Upewniam się czy dobrze usłyszałam/usłyszałem, prosząc mego rozmówcę o powtórzenie.			

Szukam kontaktu z osobami, z którymi moge porozmawiać w języku, którego się uczę.			
Odpowiadam w myślach na pytania nauczyciela, nawet gdy nie jestem pytana/pytany.			

A2 OPOWIADAM

	Już potrafię	Jeszcze ćwiczę	To mój cel
Potrafię opowiedzieć o sobie, mojej rodzinie, moich znajomych.			
Potrafię opowiedzieć o miejscach, które dobrze znam, np. mój pokój, moje miasto.			
Potrafię opowiedzieć o moich zainteresowaniach i ulubionych zajęciach, np. przedmiotach szkolnych.			
Potrafię podać przepis na prostą potrawę.			
Potrafię opowiedzieć w kilku zdaniach o tym, co ostatnio zrobiłem/am, np. jak spędziłem/łam ostatni weekend.			
Potrafię opowiedzieć w kilku zdaniach o tym, jak się czuję i wyjaśnić, co mi dolega i dlaczego, np. *Boli mnie głowa, bo za krótko spałem/łam.*			
Potrafię opowiedzieć przebieg codziennego wydarzenia, np. spotkania z przyjaciółmi.			
Potrafię opowiedzieć w kilku zdaniach o tym, co widzę, np. co widzę, np. na zdjęciu, na obrazie.			
Potrafię opisać, jak należy coś wykonać: np. jak zrobić ekologiczny płyn do czyszczenia łazienki (jeśli dany temat był omawiany na zajęciach).			
Potrafię opowiedzieć w kilku zdaniach o tym, jak wykonałem jakieś zadanie na zajęciach.			
Potrafię opowiedzieć przebieg jakiegoś istotnego wydarzenia, np. wydarzenia historycznego czy wydarzenia kulturalnego w regionie nadgranicznym.			
Potrafię opowiedzieć w kilku zdaniach o tym, co widzę, np. co widzę na zdjęciach dotyczących różnych krajobrazów czy na obrazie wybranego artysty.			
MOJE STRATEGIE			

Planuję w myślach moją wypowiedź.			
Mówię krótko, gdy brak mi pomysłów czy słów na dłuższą wypowiedź.			

A2 PISZĘ

	Już potrafię	Jeszcze ćwiczę	To mój cel
Potrafię opisać miejsca, ludzi, przedmioty.			
Potrafię opisać siebie i swoje upodobania, np. co lubię robić w czasie wolnym (moje hobby).			
Potrafię napisać zaproszenie lub podziękowanie.			
Potrafię poprosić w krótkim e-mailu do kolegi o ważne dla mnie informacje, np. *Kiedy mogę do ciebie przyjechać?*			
Potrafię wyjaśnić w krótkim e-mailu do kolegi, gdzie mieszkam i opisać drogę do mojego domu.			
Potrafię opisać w kilku zdaniach znane mi wydarzenie, np. kiedy i gdzie odbyło się przyjęcie urodzinowe, wycieczka.			
Potrafię przedstawić w krótkim tekście (notatce, liście) kolejność czynności lub wydarzeń za pomocą takich wyrażeń, jak np. *najpierw, potem, w końcu.*			
Potrafię wyjaśnić coś lub przedstawić własne zdanie, np. *Myślę, że …, Lubię tę książkę, ponieważ…, Jestem zmęczony/a, ale …*			
Potrafię w kilku zdaniach opisać miejsce wykonywania zadania/eksperymentu, przedmioty potrzebne do jego wykonania oraz zamierzony cel.			
Potrafię poprosić w mailu do instytucji znajdującej się w rejonie sąsiada o ważne informacje np. kiedy moja klasa może zwiedzić muzeum?			
Potrafię przedstawić w krótkim tekście (notatce, mailu) kolejność czynności w eksperymencie lub wydarzeń (np. wizyta w nadgranicznym mieście) za pomocą takich wyrażeń, jak np. *najpierw, potem, w końcu.*			
Potrafię w kilku zdaniach wyjaśnić zagadnienie z lekcji lub przedstawić własne zdanie na temat jakiegoś zjawiska czy			

wydarzenia, np. *Myślę, że Unia Europejska…, Lubię ……. ponieważ…, Jestem zmęczony/a, ale …*			
MOJE STRATEGIE			
Gdy chcę coś napisać, zastanawiam się najpierw, w jakim celu to robię (aby poinformować, opowiedzieć, wyjaśnić, zaprosić itd.). Wtedy łatwiej mi znaleźć odpowiedni ton i słowa.			
Sporządzam w punktach (w języku obcym lub ojczystym) plan tekstu, który mam napisać.			
Szukam okazji do wyrażenia w prosty sposób mojego zdania na znany mi temat (np. na portalu społecznościowym)			

B1

B1 SŁUCHAM I ROZUMIEM

	Już potrafię	Jeszcze ćwiczę	To mój cel
Potrafię zrozumieć, gdy ludzie opowiadają o swojej podróży, np. gdzie byli, co zwiedzali, czym podróżowali.			
Potrafię zrozumieć najważniejsze informacje, gdy ludzie mówią o swoich doświadczeniach, uczuciach i wrażeniach.			
Potrafię zrozumieć, gdy ludzie wyrażają swoje opinie na jakiś temat.			
Potrafię zrozumieć główne informacje radiowe lub telewizyjne, dotyczące aktualnych wydarzeń, jeśli prezenter posługuje się standardową odmianą języka niemieckiego.			
Potrafię zrozumieć główny temat dyskusji, która odbywa się w mojej obecności i która dotyczy znanych mi spraw lub dziedzin.			
Potrafię zrozumieć krótkie opowiadanie, wiersz, tekst piosenki i inne krótkie formy literackie.			
Potrafię zrozumieć, gdy ludzie opowiadają o swoich wrażeniach, np. po obejrzeniu filmu.			
Potrafię zrozumieć instrukcje obsługi przedmiotów codziennego użytku, np. telefonu komórkowego.			
Potrafię zrozumieć, gdy nauczyciel opowiada o doświadczeniach różnych postaci historycznych z Niemiec.			
Potrafię zrozumieć, gdy moje koleżanki i koledzy wyrażają swoje opinie na tematy omawiane w czasie lekcji.			

Potrafię zrozumieć, gdy nauczyciel, koleżanki i koledzy opowiadają o swoich wrażeniach np. po realizacji projektu we współpracy z rówieśnikami z Niemiec, czy wycieczce do miejsc znajdujących się w Niemczech.			
Potrafię zrozumieć wyjaśnienia praw chemicznych, fizycznych czy matematycznych lub innych ważnych treści omawianych na zajęciach.			
MOJE STRATEGIE			
Słucham jak najczęściej wiadomości w Internecie, telewizji lub radiu.			
Słucham nagrań w języku, którego się uczę (mp3, YouTube, Internet)			
Słucham do końca wypowiedzi, aby zrozumieć intencję mojego rozmówcy lub uczestnika obserwowanej przeze mnie rozmowy lub debaty.			

B1 CZYTAM I ROZUMIEM

	Już potrafię	Jeszcze ćwiczę	To mój cel
Potrafię wyodrębnić główną myśl i wątki poboczne w tekstach dotyczących znanych mi tematów.			
Potrafię zrozumieć istotne informacje z artykułów, opisujących aktualne i znane mi tematy.			
Potrafię w przeczytanym tekście wskazać informacje na temat tego, kto co zrobił, gdzie i kiedy.			
Z łatwością odnajduję potrzebną informację w dłuższym tekście (np. liście, piśmie urzędowym, artykule w prasie młodzieżowej/ na stronach internetowych, folderze informacyjnym)			
Potrafię zrozumieć akcję opowiadania, rozpoznać najważniejsze epizody i wydarzenia.			
W adresowanym do mnie liście e-mailu potrafię zrozumieć intencję autora, wyrażone przez niego uczucia i opinie.			
Potrafię zrozumieć w tekstach informacyjnych, co jest faktem a co opinią autora.			
Potrafię zrozumieć istotne informacje w tekstach związanych z			

przerabianymi na lekcjach tematami lub realizowanymi wspólnie z partnerem niemieckim zadaniami.			
Potrafię zrozumieć istotne informacje z internetowych artykułów na temat przyrody lub zjawisk/wydarzeń kulturalnych w regionie sąsiada.			
Potrafię zrozumieć istotne informacje z folderów i ulotek z instytucji takich jak: muzea, teatry, parki narodowe, instytuty badawcze na terenie Niemiec.			
Potrafię zrozumieć istotne informacje w e-mailach od instytucji z Niemiec, z którymi organizowałem projekt szkolny.			
MOJE STRATEGIE			
Staram się czytać na bieżąco różne teksty dotyczące aktualnych wydarzeń.			
Czytam uważnie tytuł, nagłówek, pierwszy i ostatni paragraf tekstu, aby zorientować się, na ile dany tekst odpowiada moim zainteresowaniom.			
Zwracam uwagę na miejsce danego tekstu w czasopiśmie, na portalu (w dziale, rubryce, itd.)			
Rozmawiam na temat przeczytanego tekstu z moją koleżanką/moim kolegą, aby sprawdzić, czy go dobrze zrozumiałam/zrozumiałem.			

B1 ROZMAWIAM

	Już potrafię	Jeszcze ćwiczę	To mój cel
Potrafię zacząć, podtrzymać i skończyć rozmowę na tematy mi znane lub takie, którymi się interesuję.			
Potrafię porozumieć się w większości sytuacji, które mogą pojawić się w traktacie podróży.			
Potrafię uzyskać i przekazać informacje dotyczące codziennych spraw.			
Potrafię w uprzejmy sposób przyjąć lub odrzucić czyjąś propozycję.			
Potrafię zapytać o opinię innych ludzi i wyrażać własne poglądy w zwykłych rozmowach z przyjaciółmi.			
Potrafię powtórzyć, co powiedział rozmówca, żeby upewnić się, czy dobrze zrozumiałem/am.			

Potrafię poprosić o objaśnienie lub sprecyzowanie tego, co powiedział mój rozmówca.			
Potrafię wziąć udział w rozmowie lub dyskusji na tematy mi znane, mimo że czasem mogę mieć trudności ze sformułowaniem myśli.			
Potrafię zacząć, podtrzymać i skończyć rozmowę na różne tematy omawiane na lekcji lub na temat zadań realizowanych wspólnie z partnerem.			
Potrafię w uprzejmy sposób przyjąć lub odrzucić propozycję nauczyciela co do tematu, typu zadania czy sposobu sprawdzania wiadomości.			
Potrafię zapytać o opinię koleżanek i kolegów i wyrazić własne poglądy związane z omawianymi tematami historycznymi czy kulturalnymi dotyczącymi stosunków polsko-niemieckich.			
Potrafię poprosić o objaśnienie lub sprecyzowanie tego, co powiedział mój rozmówca w trakcie realizacji projektu z partnerami z Niemiec.			
MOJE STRATEGIE			
Staram się rozmawiać jak najczęściej; często rozpoczynam rozmowę z nauczycielem lub koleżankami/kolegami z grupy.			
Nie boję się błędów. Gdy mówię, zależy mi przede wszystkim na przekazaniu informacji.			
Proszę mego rozmówcę o wyjaśnienie niejasno, według mnie wyrażonej myśli, opinii.			
Zastępuję świadomie w trakcie rozmowy nieodpowiednio użyte słowo lub wyrażenie.			
Zadaję mojemu rozmówcy pytanie w celu sprawdzenia, czy trafnie zrozumiałam/zrozumiałem jego wypowiedź.			

B1 OPOWIADAM

	Już potrafię	Jeszcze ćwiczę	To mój cel
Potrafię opowiedzieć o różnych codziennych wydarzeniach oraz je skomentować.			
Potrafię wyrazić moje uczucia, marzenia, nadzieje, plany.			
Potrafię przedstawić w kilku zdaniach cel tego, co robię lub			

zamierzam zrobić.			
Potrafię wyjaśnić przyczynę mojego zachowania w sytuacjach codziennych.			
Potrafię objaśnić, jak grać w popularne gry, np. warcaby lub jak obsługiwać proste urządzenia, np. automat do napojów.			
Potrafię przedstawić główny wątek książki, filmu lub opowiedzieć wydarzenie.			
Potrafię przekazać moją opinię na temat przeczytanej książki lub obejrzanego filmu.			
Potrafię przytoczyć treść przeczytanych fragmentów tekstu.			
Potrafię w dyskusjach z partnerem niemieckim opowiedzieć o różnych wydarzeniach historyczno-kulturalnych dot. polsko-niemieckich stosunków oraz je skomentować w prosty sposób.			
Potrafię w rozmowie z partnerem projektu z Niemiec przedstawić w kilku zdaniach co robię lub zamierzam zrobić.			
Potrafię objaśnić koleżance i koledze z Niemiec, na czym polega jakieś zadanie lub jakie są reguły gry lub konkursu międzyszkolnego.			
Potrafię w rozmowie z partnerem niemieckim przekazać moją opinię na temat przeczytanej książki lub obejrzanego filmu.			
MOJE STRATEGIE			
Gdy mówię (opowiadam) staram się być w kontakcie wzrokowym z osobami, które mnie słuchają.			
Gdy opowiadam, nie hamuję mojej naturalnej gestykulacji, mimiki, tak aby lepiej przekazać treść i emocje.			
Stosuję różne sposoby na przykucie uwagi słuchających mnie osób (wykrzykniki, pytania, pauza, modulacja głosu).			

B1 PISZĘ

	Już potrafię	Jeszcze ćwiczę	To mój cel
Potrafię napisać spójny tekst (list, wypracowanie) związany z moimi zainteresowaniami lub na znany mi temat.			
Potrafię w prywatnym liście opisać film, książkę lub np. przebieg			

koncertu.			
Potrafię w spójnym tekście, np. w prywatnym liście, wyrazić swoje uczucia, poglądy lub opinię.			
Potrafię napisać odpowiedź na ogłoszenie (np. dotyczące udziału w projekcie lub wydarzeniu kulturalnym, np. koncercie), prosząc o dodatkowe interesujące mnie informacje.			
Potrafię w liście do przyjaciół opowiedzieć, co się u mnie wydarzyło i zapytać o nowiny.			
Potrafię relacjonować wydarzenia, których byłem/łam świadkiem, np. w czasie podróży.			
Potrafię w prywatnym liście doradzić, jak należy postąpić w trudnych sytuacjach, np. w czasie podróży.			
Potrafię napisać życiorys zawierający najważniejsze informacje o mnie, mojej nauce, moich zainteresowaniach.			
Potrafię napisać mail do partnera niemieckiego z zaprzyjaźnionej szkoły lub wspólnie realizowanego projektu.			
Potrafię relacjonować wydarzenia ze spotkania z niemieckim partnerem.			
Potrafię w liście do zaprzyjaźnionej klasy niemieckiej opowiedzieć, co się wydarzyło w mojej szkole i zapytać o nowiny.			
MOJE STRATEGIE			
Staram się ustalić, kto jest adresatem mojego tekstu, dlaczego chcę ten tekst napisać, o czym chcę kogoś przekonać, do czego zachęcić, co odradzić.			
Notuję w osobnym zeszycie opinie i myśli, które wyrażają moje zdanie czy poglądy na dany temat.			
Sporządzam notatki z prezentacji, wykładów.			

7.2.3. Projekt końcowy

Ocena realizacji efektów kształcenia w niniejszym programie następuje także poprzez projekt końcowy, wieńczący cały cykl edukacyjny. Projekt ten powinien umożliwić każdemu uczniowi zaprezentowanie kompetencji w zakresie języka niemieckiego na forum szkolnym i pozaszkolnym. Ważne jest więc, by prezentacja wyników projektu odbywała się w atmosferze uroczystości szkolnej przy współudziale gości z instytucji edukacyjnych i administracyjnych z Polski i Niemiec. Tematyką projektu mogą być zagadnienia kulturowe, społeczne, czy

przemysłowe. Przy wyborze tematu naczelną zasadą jest uwzględnienie preferencji tematycznych uczniów (Bielicka, 2012), natomiast obowiązkowym dodatkowym kryterium przy wyborze tematu projektu powinien być jego aspekt interkulturowy, gdyż poprzez realizację projektu uczniowie powinni zebrać ważną życiowo wiedzę na swój temat oraz na temat mieszkańców z regionu nadgranicznego. W czasie ewaluacji można wziąć pod uwagę takie kryteria jak:

- szerokość ujęcia tematu (wielopłaszczyznowość, współpraca ze środowiskiem),
- metodologia przeprowadzonego badania,
- sposób przedstawienia tematu (swobodne mówienie czy odczytanie, mowa ciała, prozodia)
- poprawność językowa (gramatyczna, leksykalna, fonetyczna, pragmatyczna, dyskursywna).

Z powyższego wynika, że weryfikacja efektów kształcenia uczniów niniejszego programu jest bardzo kompleksowa, gdyż obejmuje testowanie poprzez egzamin zewnętrzny, samoocenę ucznia na podstawie arkusza kompetencji językowych dopasowanego do zadań niniejszego programu oraz prezentację kompetencji językowej na forum publicznym. Wierzymy jednak, że dopiero tak wielopłaszczyznowe spojrzenie na ucznia dostarcza jemu samemu, gronu nauczycielskiemu, rodzicom oraz władzom administracyjnym kompleksowych informacji na temat poziomu kompetencji językowej uczestników programu.

8. Bibliografia

8.1. Podręczniki przedmiotowe

Bubak, Ewa; Królicka, Ewa; Duda, Marcin, 2017, Technika na co dzień. Podręcznik. Szkoła podstawowa, klasy 4-6, WSiP, Warszawa.

Dobrowolska, Małgorzata; Jucewicz, Marta; Karpiński, Marcin; Zarzycki, Piotr, 2017-2019, Matematyka z plusem. Podręcznik, Gdańskie wydawnictwo oświatowe, Gdańsk.

Fiałkowska-Kołek, Magdalena; Gębica, Sławomir; Siwik, Agnieszka, 2019, Puls życia. Zeszyt ćwiczeń do biologii dla klasy 6 szkoły podstawowej, Nowa Era, Warszawa.

Gromek, Ewa; Kłos, Ewa; Kofta, Wawrzyniec; Laskowska, Ewa; Melson, Andrzej, 2017, Przyroda. Podręcznik, Szkoła podstawowa, WSiP. Warszawa.

Gromek, Monika; Kilbach, Grażyna, 2017-2019, Lekcja muzyki. Podręcznik. Szkoła podstawowa, Nowa Era, Warszawa.

Holeczek, Jolanta; Pawłowska, Jolanta; Pawłowski, Jacek, 2018, Puls życia. Zeszyt ćwiczeń do biologii dla klasy 5 szkoły podstawowej, Nowa Era, Warszawa.

Horwath, Ewa; Żegleń Anita, 2017, Słowa z uśmiechem. Język polski. Nauka o języku i ortografia. Szkoła podstawowa: klasa 4, WSiP, Warszawa.

Horwath, Ewa; Żegleń, Anita, 2017-2019, Słowa z uśmiechem. Język polski. Literatura i kultura. Podręcznik. Szkoła podstawowa, WSiP, Warszawa.

Kalwat, Wojciech; Lis, Małgorzata, 2017, Historia. Podręcznik. Szkoła podstawowa, klasa 4, WSiP, Warszawa.

Kąkolewski, Igor; Plumińska-Mieloch, Anita, 2019, Historia. Podręcznik. Szkoła podstawowa, klasa 6, WSiP, Warszawa.

Plumińska-Mieloch, Anita, 2018, Historia. Zeszyt ćwiczeń. Szkoła podstawowa, klasa 5, WSiP, Warszawa.

Rachwał, Tomasz; Malarz, Roman; Szczypiński, Dawid, 2019, Planeta Nowa. Podręcznik do geografii dla klasy 6 szkoły podstawowej, Nowa Era, Warszawa.

Skomoroko, Kamila, 2018, Planeta Nowa. Zeszyt ćwiczeń do geografii dla klasy 5 szkoły podstawowej, Nowa Era, Warszawa.

Skomoroko, Kamila, 2019, Planeta Nowa. Zeszyt ćwiczeń do geografii dla klasy 6 szkoły podstawowej, Nowa Era, Warszawa.

Stawarz, Joanna, 2019, Puls życia. Podręcznik do biologii dla klasy 6 szkoły podstawowej, Nowa Era, Warszawa.

Stopczyk, Stanisław K.; Neubart, Barbara, 2017, Plastyka. Podręcznik. Szkoła podstawowa, klasa 4, WSiP, Warszawa.

Stopczyk, Stanisław K.; Neubart, Barbara; Janus-Borkowska, Katarzyna, 2019, Plastyka. Podręcznik. Szkoła podstawowa, klasa 6, WSiP, Warszawa.

8.2. Literatura dla klas 4-8 (przykłady)

Becker, Anne, 2019, *Die beste Bahn meines Lebens.* Beltz, Weinheim.

Bertram, Rüdiger, 2014, *Die Jungs vom S.W.A.P. Operation Deep Water.* Oetinger, Hamburg.

Brandis, Katja, 2016, *Woodwalkers. Carags Verwandlung.* Arena, Würzburg.

Ende, Michael, 2010, *Momo.* Thienemann-Esslinger Verlag, Stuttgart.

Freund, Wieland, 2020, *Krakonos.* Beltz & Gelberg, Weinheim.

Gemmel, Stefan, 2019, *Marvin. Das Buch aus Feuer und Freundschaft.* Carlsen, Hamburg.

Habersack, Charlotte, 2016, *Bitte nicht öffnen 1: Bissig!* Carlsen, Hamburg.

Höfler, Stefanie, 2017, *Mein Sommer mit Mucks.* Beltz, Weinheim.

Kliebenstein, Juma, 2010, *Der Tag, an dem ich cool wurde.* Oetinger, Hamburg.

Lambeck, Silke, 2018, *Mein Freund Otto, das wilde Leben und ich.* Gerstenberg, Hildesheim..

Maar, Paul, 1973, *Eine Woche voller Samstage.* Oetinger, Hamburg.

Maar, Paul, 2019, *Neben mir ist noch ein Platz. dtv junior*. München.

Schulz, Gesine, 2005, *Eine Tüte grüner Wind,* Cornelsen, Berlin.

Schwieger, Frank, 2018, *Ich, Caesar, und die Bande vom Kapitol. Live aus dem alten Rom,* dtv junior, München.

Schwieger, Frank, 2020, *Ich, Merlin und die furchtlosen Ritter*, dtv junior, München.

Schwieger, Frank, 2019, *Ich, Odin und die wilden Wikinger,* dtv junior, München.

Steinhöfel, Andreas, 2014, *Anders*, Carlsen, Hamburg.

Steinhöfel, Andreas; Schössow Peter, 2006, *Froschmaul. Geschichten,* Carlsen, Hamburg.

Zöller, Elisabeth, 1999, *Der Klassen-King*. Carlsen, Hamburg.

Sztuki teatralne dla dzieci i młodzieży:

Platforma, na której można zakupić scenariusze i licencje do wystawiania sztuk teatralnych dla dzieci i młodzieży: theaterboerse.de

8.3. Książki popularnonaukowe (przykłady)

Bauer, Jutta; Hainmes, Katharina, 2017, *Armut. Schüler fragen nach*. Carlsen, Hamburg.

Close, Petra; von Knorre, Alexander, 2020, *Für Weltretter, 17 Ziel für unsere Erde*, Carlsen, Hamburg.

Das glaubst du nie! Verblüffende Fakten, Rekorde und Vergleiche, Penguin Random House, London.

Entdecke die Welt. Fragen und Antworten, Parragon Books, Bath.

Kienle, Dela, 2019, *Plastik. Probier's mal ohne*, Carlsen, Hamburg.

Schädlich, Susan; von Knorre, Alexander, 2016, *Wenn Menschen flüchten*, Carlsen, Hamburg.

Thörner, Cordula; Hellmeier, Horst, 2018, *Von Mozart bis Malala.* Carlsen, Hamburg.

Podręczniki przedmiotowe w języku niemieckim:

BiBox – internetowa platforma wydawnictwa Westermann Verlag, które udostępnia w całości podręczniki z Niemiec do przedmiotów geografia, historia, biologia itd.: https://www.goethe.de/ins/pl/pl/spr/eng/dpf/bib.html

8.4. Literatura przedmiotu

Bach, Gerhard, 2005, *Bilingualer Unterricht: Lernen – Lehren – Forschen*, w: Bach G., Niemeier S. (red), *Bilingualer Unterricht. Grundlagen, Methoden, Praxis, Perspektiven*, 3. überarbeitete und erweiterte Auflage, Peter Lang Verlag, Frankfurt am Main, s. 9-22.

Baker, Colin, 2011, *Foundations of Bilingual Education and Bilingualism*. Wyd. 5, Multilingual Matters, Bristol (lub: Baker, Colin, 2001, *Foundations of bilingual Education and Bilingualism*, Multilingual Matters, Bristol. Wyd. 3: https://criancabilingue.files.wordpress.com/2013/10/colin-baker-foundations-of-bilingual-education-and-bilingualism-bilingual-education-and-bilingualism-27-2001.pdf

Biederstädt, Wolfgang; Haupt, Dieter, 2003, *Geography. Methoden und Medien im bilingualen Geographieunterricht*, w: Otten, E., Wildhage, M. (red.), P*raxis des bilingualen Unterrichts*, Cornelsen Scriptor, s. 46-76.

Bielicka, Małgorzata, 2012, *Personalizacja tematyki na lekcji języka obcego*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Poznań.

Bielicka, Małgorzata, 2017, *Efektywność nauczania języka niemieckiego na poziomie przedszkolnym i wczesnoszkolnym w dwujęzycznych placówkach edukacyjnych w Polsce*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Poznań.

Börner, Wolfgang; Vogel, Klaus, 1996, Zu Fragen der Wechselwirkung von Textrezeption und textproduktion beim Fremdsprachenerwerb. eine Einleitung, w: Börner, W., Vogel, K. (red.), *Texte im Fremdsprachenerwerb. Verstehen und Produzieren*, Gunter Narr Verlag, Tübingen, s. 1-20.

Butzkamm, Wolfgang, 2002, *Psycholinguistik des Fremdsprachenunterrichts*, Wyd. 3, A. Francke Verlag, Tübingen und Basel.

Dakowska, Maria, 2001, *Psycholingwistyczne podstawy dydaktyki języków obcych.* Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa.

Deppermann, Arnulf; Schmitt, Reinholold 2008, *Verstehensdokumentionen: Zur Phänomenologie von Verstehen in der Interaktion*, w: Deutsche Sprache 3, s. 220-245 [https://ids-pub.bsz-bw.de/frontdoor/deliver/index/docId/281/file/Deppermann_Schmitt_Verstehensdokumentationen_2008.pdf].

Duszak, Anna, 1998, *Tekst, dyskurs, komunikacja międzykulturowa*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa.

Eskey, David E., 1997, *Syllabus Design in Content-Based Instruction*, w: Snow, M. A., Brinton, D. M. (red.), *The Content-Based Classroom. Perspectives on Integrating Language and Content*, Longman, New York, s. 132-141.

Europejski system opisu kształcenia językowego: uczenie się, nauczanie, ocenianie. Council of Europe. Wydawnictwa CODN 2003: https://www.ore.edu.pl/wp-content/uploads/attachments/ESOKJ_Europejski-System-Opisu.pdf

Gemeinsamer europäischer Referenzrahmen für Sprachen: lehren, lernen, beurteilen. Begleitband, 2020, Ernst Klett Sprachen: Stuttgart.

Glaudini Rosen, Nina; Sasser, Linda, 1997, *Sheltered English: Modifying Content Delivery for Second Language Learners*, w: Snow, M. A., Brinton, D. M. (red.), *The Content-Based Classroom. Perspectives on Integrating Language and Content*, Longman, New York, s. 35-45.

Głowacka, Barbara; Kofman, Dorota; Ryciuk, Dorota; Wajda, Edyta; Żmudzka, Dorota, 2004, Europejskie portfolio językowe dla uczniów od 10 do 15 lat, CODN, Warszawa.

Głowacka, Barbara; Wajda, Edyta, 2015, Europejskie portfolio językowe dla uczniów od 10 do 15 lat, CODN, Warszawa.

Grabe, William; Stoller. Fredricka L., 1997, *Content-Based Instruction: Research Foundations*, w: Snow, M. A., Brinton, D. M. (red.), *The Content-Based Classroom. Perspectives on Integrating Language and Content*, Longman, New York, s 5-21.

Groeben, Norbert; Christmann, Ursula, 1996, *Textverstehen und Textverständlichkeit aus sprach-/denkpsychologischer Sicht*, w: Börner, W., Vogel, K. (red.), *Texte im Fremdsprachenerwerb. Verstehen und Produzieren*, Gunter Narr Verlag, Tübingen, s. 68-90.

Grucza, Franciszek, 1993a, *Zagadnienia ontologii lingwistycznej: o językach ludzkich i ich (rzeczywistym) istnieniu.* W: *Opuscula logopaedica in honorem Leonis Kaczmarek,* Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej, Lublin, s. 25-47.

Grucza, Franciszek, 1993b, *Język, ludzkie właściwości językowe, językowa zdolność ludzi*, w: Piontek, J., Wiercińska, A. (red.), *Człowiek w perspektywie ujęć biokulturowych*, Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Adama Mickiewicza, Poznań, s. 151-174

Grucza, Franciszek, 1997, *Języki ludzkie a wyrażenia językowe, wiedza a informacja, mózg a umysł ludzki.* W: Grucza F., Dakowska M. (red. naukowa), *Podejścia kognitywne w lingwistyce, translatoryce i glottodydaktyce. Materiały XX Sympozjum ILS UW i PTLS,* wyd. Uniwersytetu Warszawskiego, Warszawa, s. 7-21.

Grucza, Franciszek, 2005, *Wyrażenie „upowszechnianie nauki" – jego status i znaczenie w świetle teorii aktów komunikacyjnych i lingwistyki tekstów*, w: Grucza, F., Wiśniewski, W. (red.), *Teoria i praktyka upowszechniania nauki wczoraj i jutro, Polska Akademia Nauk. Rada Upowszechniania Nauki przy Prezydium PAN*, Warszawa, s. 41-76.

Grucza, Sambor, 2000, *Kommunikative Adäquatheit glottodidaktischer Texte – zur Kritik des sog. Authentizitätspostulats. Adekwatność komunikacyjna tekstów glottodydaktycznych – krytyka tzw. postulatu autentyczności*, w: Niemiecki w Dialogu / Deutsch im Dialog 2/1/2000, Wydawnictwo Graf-Punkt, Warszawa, s. 73-103.

Grucza, Sambor, 2005, *Autentyczność i oryginalność tekstów a glottodydaktyczne nieporozumienia w tej sprawie*, w: Przegląd Glottodydaktyczny, t. 19, Wydawnictwa Uniwersytetu Warszawskiego, Warszawa, s. 75-83.

Henrici, Gert, 1995, *Spracherwerb durch Interaktion? Eine Einführung in die fremdsprachenerwerbsspezifische Diskursanalyse*, Schneider Verlag, Hohengehren.

Iluk, Jan, 2015, (red.) *Nauczanie języków obcych w przedszkolu i na etapie wczesnoszkolnym*, Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego, Katowice.

Janachowska-Budych, Marta, 2011, *Arbeit mit interkultureller Literatur im Fremdsprachenunterricht als Möglichkeit der Entwicklung interkultureller Kompetenz,* w: Badstübner-Kizik, Camilla (red.), *Linguistik anwenden*, Peter Lang, Frankfurt am Main, s. 235-222.

Krause, Wolf-Dieter, 1996, *Literarische, linguistische und didaktische Aspekte von Intertextualität*, w: Börner, W., Vogel, K. (red.), *Texte im Fremdsprachenerwerb. Verstehen und Produzieren*, Gunter Narr Verlag, Tübingen, s. 45-67.

Krumm, Hans-Jürgen, 1993, *Gramatyka w nauczaniu języka niemieckiego ukierunkowanego na komunikację,* w: Przegląd Glottodydaktyczny, t. 12/1993, Wyd. Uniwersytetu Warszawskiego, Warszawa, s. 5-24.

Lamsfuss-Schenk, Stefanie, 2014, *Inny język – inna historia? Zmiany w nauczaniu historii poprzez użycie języka obcego,* w: Dakowska M., Olpińska M. (red.), *Edukacja dwujęzyczna. w przedszkolu i w szkole*. Wydawnictwo Naukowe IKSI UW, Warszawa, [http://sn.iksi.uw.edu.pl/wp-content/uploads/sites/306/2018/09/SN-22-Maria-Dakowska-Magdalena-Olpi%C5%84ska-Edukacja-dwuj%C4%99zyczna.pdf].

Mohr, Imke, 2005, *„Deutsch ist zwischen uns einfach ein Thema gewesen. Immer!“. Untersuchung zu Sprach- und Textkompetenz in der Zweitsprache von SchülerInnen mit Migrationshintergrund in der Oberschule*, Projektleitung: Hans-Jürgen Krumm, Institut für Germanistik der Universität Wien, Wien.

Olpińska-Szkiełko, Magdalena, 2013, ***Nauczanie dwujęzyczne w świetle badań glottodydaktycznych***, Wyd. 2, Studia Naukowe IKSI, t. 10, Warszawa: http://sn.iksi.uw.edu.pl/wp-content/uploads/sites/306/2018/09/SN-10.-Magdalena-Olpi%C5%84ska-Szkie%C5%82ko-Nauczanie-dwuj%C4%99zyczne-w-%C5%9Bwietle-bada%C5%84-glottodydaktycznych.pdf /

Otten, Edgar; Wildhage, Manfred, 2003, *Content and Language Integrated Learning. Eckpunkte einer ”kleinen” Didaktik des bilingualen Sachfachunterrichts*, w: Otten, E., Wildhage, M. (red.), P*raxis des bilingualen Unterrichts,* Cornelsen Scriptor, s. 12-45.

Promoting language learning and linguistic diversity, An action plan 2004-06, 2004, Office for Official Publications of the European Communities, European Commission.

Rautenhaus, Heike, 2005, *Prolegomena zu einer Didaktik des bilingualen Sachfachunterrichts, Beispiel: Geschichte*, w: Bach G., Niemeier S. (red), *Bilingualer Unterricht. Grundlagen, Methoden, Praxis, Perspektiven*, 3. überarbeitete und erweiterte Auflage, Peter Lang Verlag, Frankfurt am Main, s. 109-120.

Richter, Renate; Zimmermann, Marianne, 2003, *Biology. Und es geht doch: Naturwissenschaftsunterricht auf Englisch*, w: Otten, E., Wildhage, M. (red.), P*raxis des bilingualen Unterrichts,* Cornelsen Scriptor, s. 116-146.

Rickheit, Gert; Sichelschmidt, Lorenz; Strohner, Hans, 2004, *Psycholinguistik*, Stauffenburg Verlag, Tübingen.

Schmölzer-Eibinger, Sabine, 2006, *In der Zweitsprache lernen*, w: ÖdaF-Mitteilungen 1/2006, s. 16-28.

Sikorska, Małgorzata, 2003, *Phonetisch-phonematisch gesteuerte Wortschatzprogression für Deutsch Lernende mit Polnisch als Muttersprache: Möglichkeiten und Grenzen*, Towarzystwo Naukowe Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego, Lublin.

Srole, Carole, 1997, *Pedagogical Responses from Content Faculty: Teaching Content and Language in History*, w: Snow, M. A., Brinton, D. M. (red.), *The Content-Based Classroom. Perspectives on Integrating Language and Content*, Longman, New York, s. 104-116.

Strohner, Hans, 2005, *Textverstehen aus psycholinguistischer Sicht*, w: Blühdorn, H., Breindl E., Waßner U. H. (red.), *Text – Verstehen. Grammatik und darüber hinaus*. Jahrbuch des Instituts für Deutsche Sprache, Walter de Gruyter Verlag, Berlin, New York, s. 187-204.

Thürmann, Eike, 2005, *Eine eigenständige Methodik für den bilingualen Sachfachunterricht*, w: Bach G., Niemeier S. (red), *Bilingualer Unterricht. Grundlagen, Methoden, Praxis, Perspektiven*, 3. überarbeitete und erweiterte Auflage, Peter Lang Verlag, Frankfurt am Main, s. 71-90.

Tönshoff Wolfgang, 2004, *Binnendifferenzierung im lernerorientierten Fremdsprachenunterricht (I)*, w: Deutsch als Fremdsprache 4, 227-231.

Turkowska, Ewa, 2006, *Literarische Texte im Deutschunterricht, Theorie und Praxis*, Wydawnictwo Instytutu Technologii i Eksploatacji, Radom.

Vollmer, Helmut J., 2005, *Bilingualer Sachfachunterricht als Inhalts- und als Sprachlernen*, w: Bach G., Niemeier S. (red), *Bilingualer Unterricht. Grundlagen, Methoden, Praxis, Perspektiven*, 3. überarbeitete und erweiterte Auflage, Peter Lang Verlag, Frankfurt am Main, s. 47-70.

Wildhage, Manfred, 2003, *History. Integration fachlichen und fremdsprachlichen Lernens im bilingualen Geschichtsunterricht*, w: Otten, E., Wildhage, M. (red.), P*raxis des bilingualen Unterrichts*, Cornelsen Scriptor, s. 77-115.

Zaczyński, Władysław, 1990, *Uczenie się przez przeżywanie*, WSiP: Warszawa.

Program nauczania języka niemieckiego jako języka sąsiada III etap edukacyjny (liceum ogólnokształcące, technikum, szkoła branżowa I stopnia i II stopnia)

Program nauczania języka niemieckiego

jako języka sąsiada

III etap edukacyjny

(liceum ogólnokształcące, technikum, szkoła branżowa

I stopnia i II stopnia)

Projekt:

***Nauczanie języka sąsiada od przedszkola do zakończenia edukacji – kluczem do komunikacji w Euroregionie Pomerania*, współfinansowany ze środków Unii Europejskiej – Program Współpracy INTERREG V A Meklemburgia-Pomorze Przednie / Brandenburgia / Polska w ramach celu „Europejska Współpraca Terytorialna“ Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego (EFRR)**

Opracowanie autorskie:

Małgorzata Bielicka, Uniwersytet Adama Mickiewicza w Poznaniu

Magdalena Olpińska-Szkiełko, Uniwersytet Warszawski

Przy współpracy zespołu eksperckiego:

Emilii Borkowskiej

Anety Goch

Projekt dofinansowany przez Unię Europejską ze środków Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego

Spis treści:

1. **Podstawy prawne**
2. **Założenia programowe:**
    - **2.1. Podstawy teoretyczne: wiedza – komunikacja – dyskurs**
    - **2.2. Adresaci programu**
    - **2.3. Warunki powodzenia programu**
3. **Cele programu:**
    - **3.1. Cele poznawcze**
    - **3.2. Cele językowe**
    - **3.3. Cele społeczne**
4. **Treści nauczania:**
    - **4.1. Kształcenie językowe: rozwój umiejętności komunikacyjnych i wiedza o języku**
    - **4.2. Kształcenie literackie i kulturowe**
    - **4.3. Integracja międzyprzedmiotowa i kształcenie w zakresie języka obcego ukierunkowanego zawodowo**
5. **Materiały dydaktyczne**
6. **Metody i techniki nauczania**
7. **Kontrola osiągnięć uczniów:**
    - **7.1. Oczekiwane efekty programu**
    - **7.2. Pomiar osiągnięć**
        - **7.2.1. Matura**
        - **7.2.2. Arkusz kompetencji językowych ucznia**
        - **7.2.3. Projekt końcowy**
8. **Bibliografia**
    - **8.1. Literatura młodzieżowa i książki popularnonaukowe**
    - **8.2. Podręczniki przedmiotowe w języku niemieckim**
    - **8.3. Literatura przedmiotu**

1. Podstawy prawne

Podstawę prawną programu nauczania języka niemieckiego jako języka sąsiada w szkołach ponadpodstawowych stanowią:

- USTAWA z dnia 14 grudnia 2016 r. - Prawo oświatowe, Dz.U. 2017 poz. 59 (tekst jedn. Dz.U. 2019 poz. 1148).
- ROZPORZĄDZENIE MINISTRA EDUKACJI NARODOWEJ z dnia 14 lutego 2017 r. w sprawie podstawy programowej wychowania przedszkolnego oraz podstawy programowej kształcenia ogólnego dla szkoły podstawowej, w tym dla uczniów z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu umiarkowanym lub znacznym, kształcenia ogólnego dla branżowej szkoły I stopnia, kształcenia ogólnego dla szkoły specjalnej przysposabiającej do pracy oraz kształcenia ogólnego dla szkoły policealnej, Dz. U. 2017 poz. 356.
- ROZPORZĄDZENIE MINISTRA EDUKACJI NARODOWEJ z dnia 30 stycznia 2018 r. w sprawie podstawy programowej kształcenia ogólnego dla liceum ogólnokształcącego, technikum oraz branżowej szkoły II stopnia, Dz. U. 2018, poz. 467.
- ROZPORZĄDZENIE MINISTRA EDUKACJI NARODOWEJ z dnia 28 lutego 2019 r. w sprawie szczegółowej organizacji publicznych szkół i publicznych przedszkoli, Dz.U. 2019 poz. 502.
- ROZPORZĄDZENIE MINISTRA EDUKACJI NARODOWEJ z dnia 1 marca 2019 r. w sprawie szczegółowych kwalifikacji wymaganych od nauczycieli, Dz. U. 2019 poz. 465.
- ROZPORZĄDZENIE MINISTRA EDUKACJI NARODOWEJ z dnia 3 kwietnia 2019 r. w sprawie ramowych planów nauczania dla publicznych szkół, Dz. U. 2019 poz. 639.
- TRAKTAT między Rzeczpospolitą Polską a Republiką Federalną Niemiec o dobrym sąsiedztwie i przyjaznej współpracy z dnia 17 czerwca 1991 r.
- UMOWA między rządem RP a rządem RFN o współpracy kulturalnej z dnia 14 lipca 1997 r., Dz. U. 1999 Nr 39, poz. 379.

2. Założenia programowe

2.1. Podstawy teoretyczne: wiedza – komunikacja – dyskurs

Podstawę teoretyczną programu nauczania języka niemieckiego jako języka sąsiada na III etapie edukacyjnym stanowi antropocentryczna teoria języków (Grucza F., tu: 1993a, 1993b, 1997), wedle której język ludzki jest pewną właściwością człowieka, na którą składają się jego umiejętności rozumienia i tworzenia wyrażeń językowych oraz umiejętności

posługiwania się nimi w procesie komunikacji. W świetle tej teorii za cel nauczania języka obcego należy uznać rozwój wiedzy będącej podstawą umiejętności rozumienia, tworzenia i używania wypowiedzi językowych w celach komunikacyjnych (por. Grucza F., 2005, 49).

Podstawę programu nauczania języka niemieckiego jako języka sąsiada w szkołach ponadpodstawowych stanowią także badania nad procesami komunikacji językowej. Poznanie i zrozumienie procesów komunikacji może dać odpowiedź, jak efektywnie nauczać języka obcego, gdyż: „przyswajanie języków obcych jako proces poznawczy może być realizowane tylko na gruncie i w postaci komunikacji językowej. Innej możliwości po prostu nie mamy" (Dakowska, 2001, 10).

Odpowiedzi na pytanie, w jaki sposób można sterować procesem nabywania języka obcego, aby jak najlepiej pomóc uczącym się w gromadzeniu odpowiedniej wiedzy językowej i rozwijaniu umiejętności komunikacyjnych, mogą dostarczyć także badania nad procesami przyswajania języka ojczystego i różnicami w nabywaniu języka pierwszego i kolejnych języków. Nie chodzi tutaj o to, aby nauczanie języka obcego w szkole kształtować wedle zasad naturalnej akwizycji językowej dziecka – nie jest to możliwe i nie jest to pożądane. Niemniej jednak, mimo iż nauczanie języka obcego na III etapie edukacyjnym jest nauczaniem formalnym, powinno się ono opierać na wiedzy o prawidłowościach i zasadach procesu naturalnego nabywania języka. Dotyczy to między innymi pobudzania rozwoju umiejętności komunikacyjnych poprzez tworzenie sensownych komunikacyjnie sytuacji uczenia się i wspieranie różnorodnych form interakcji komunikacyjnej, jak również poprzez celowe zabiegi poznawcze (wyjaśnienia, ćwiczenia językowe – por. Butzkamm, 2002, 130 i 137).

Wreszcie za podstawę programu należy uznać badania nad procesami przetwarzania językowego w mózgu – procesami rozumienia i tworzenia dyskursu. Dyskurs (tekst) to uporządkowana wypowiedź językowa zintegrowana ze swoim kontekstem językowym, kulturowym i sytuacyjnym. Odgrywa on w nauczaniu języka obcego istotną rolę przede wszystkim dlatego, że znaczenie poszczególnych elementów tekstu można interpretować jedynie w oparciu o ich kontekst (Grucza F., 2005, 60), a także dlatego, że zrozumienie całego tekstu zależy od prawidłowego przypisania mu intencji komunikacyjnej, której odczytanie zależy od prawidłowego zrozumienia całej sytuacji komunikacyjnej (Duszak, 1998, 38; por. Strohner, 2005, 190 i n.).

Proces nauczania języka obcego (tu: niemieckiego) w programie rozumiany jest jako proces inwestowania w wiedzę uczniów – zarówno w jej ilość, jak i jej jakość, dbanie o jej odpowiednie ustrukturyzowanie, dostępność i produktywność – poprzez doświadczenie,

interakcję i rozwiązywanie problemów. Dzięki temu uczeń może stosować zgromadzoną wiedzę w różnych sytuacjach komunikacyjnych. Elementami wiedzy niezbędnej w komunikacji językowej są nie tylko formy językowe (środki leksykalne, struktury gramatyczne), ale także struktury dyskursu, normy, konwencje i reguły komunikacyjne oraz społeczne i kulturowe uwarunkowania użycia wyrażeń językowych (por. Dakowska, 2001, 76 i n.).

U podstaw konstrukcji programu nauczania języka niemieckiego jako języka sąsiada na III etapie edukacyjnym, podobnie jak na poprzedzających etapach edukacyjnych, leży założenie, że języka obcego jako wiedzy nie można nikomu przekazać, uczący się sami muszą tę wiedzę zrekonstruować. Jest to możliwe tylko w drodze rekonstrukcji systemu języka obcego na podstawie wypowiedzi (tekstów) tego języka, gdyż: „*Sprache erwirbt und verwendet man in Texten*" (Börner i Vogel, 1996, *Vorwort*; por. też Grucza S., 2000, 78 oraz Schmölzer-Eibinger, 2006, 16). Tak więc jedynym możliwym sposobem nauczania języka obcego w sensie rozwijania kompetencji językowej jest inicjowanie i pobudzanie procesów rozumienia i produkcji dyskursu:

> *„Sprachliche Kommunikation vollzieht sich in Texten. Wenn der Fremdsprachenunterricht kommunikativ orientiert sein soll, muss er folglich auch textorientiert sein, d.h. Ziel des Unterrichts ist es in letzter Instanz, Texte zu verstehen und zu produzieren"* (Krause, 1996, 58).

Również umiejętności komunikacyjnych – zdolności stosowania wiedzy językowej w nowych sytuacjach komunikacyjnych, w odniesieniu do nowych tekstów i nowych partnerów komunikacyjnych – nie można nikomu przekazać. Tylko uczestniczenie w komunikacji językowej, a więc tylko obcowanie z tekstami (dyskursem) drugiego języka umożliwia rozwój i doskonalenie umiejętności, pozwalających na posługiwanie się wyrażeniami językowymi w celach komunikacyjnych.

Zakres umiejętności rozwijanych w procesie nauczania języka obcego wyznacza definicja kompetencji komunikacyjnej. Kompetencja komunikacyjna obejmuje cały zbiór umiejętności, tworzących kompleksową strukturę i wzajemnie od siebie zależnych, dlatego w procesie nauczania języka obcego nie sposób rozpatrywać ich w izolacji. Zbiór ten można przedstawić schematycznie i w uproszczeniu w następujący sposób (por. *Europejski System Opisu Kształcenia Językowego: uczenie się, nauczanie, ocenianie*, 2003, rozdz. 5; por. też *Gemeinsamer europäischer Referenzrahmen für Sprachen: lehren, lernen, beurteilen,* 2020):

Umiejętność mówienia	**Kompetencja językowa**: ➢ kompetencja leksykalna, ➢ kompetencja gramatyczna (umiejętność tworzenia wypowiedzi, które są sensowne, adekwatne komunikacyjnie i poprawne pod względem gramatycznym), ➢ kompetencja semantyczna, ➢ umiejętność wymowy – kompetencja fonetyczno-fonologiczna. **Kompetencja dyskursywna**: ➢ umiejętność organizacji, strukturyzacji i aranżacji dyskursu, umiejętność tworzenia wypowiedzi, które są sensowne, spójne, logiczne i adekwatne komunikacyjnie. **Kompetencja pragmatyczna**: ➢ umiejętności wyrażania zamiarów komunikacyjnych, ➢ umiejętności „interakcyjne". **Kompetencja socjolingwistyczna**: ➢ umiejętność użycia wypowiedzi językowych zgodnie z normami społecznymi (kulturowymi).
Umiejętność pisania	**Kompetencja językowa**: ➢ kompetencja leksykalna, ➢ kompetencja gramatyczna, ➢ kompetencja semantyczna, ➢ kompetencja ortograficzna. **Kompetencja dyskursywna:** ➢ umiejętność organizacji, strukturyzacji i aranżacji dyskursu, umiejętność tworzenia wypowiedzi, które są sensowne, spójne, logiczne i adekwatne komunikacyjnie. **Kompetencja pragmatyczna**: ➢ umiejętność wyrażania zamiarów komunikacyjnych. **Kompetencja socjolingwistyczna**: ➢ umiejętność użycia wypowiedzi językowych zgodnie z normami społecznymi (kulturowymi).
Umiejętność rozumienia ze słuchu	**Kompetencja językowa**: ➢ kompetencja leksykalna, ➢ kompetencja gramatyczna, ➢ kompetencja semantyczna, ➢ umiejętność rozróżniania dźwięków mowy – kompetencja fonetyczno-fonologiczna. **Kompetencja dyskursywna**: ➢ umiejętności rozumienia dyskursu. **Kompetencja pragmatyczna**: ➢ umiejętności rozumienia zamiarów komunikacyjnych, ➢ umiejętności „interakcyjne". **Kompetencja socjolingwistyczna**: ➢ umiejętność rozumienia wypowiedzi językowych zgodnie z normami społecznymi (kulturowymi).
Umiejętność czytania	**Kompetencja językowa**: ➢ kompetencja leksykalna, ➢ kompetencja gramatyczna, ➢ kompetencja semantyczna, ➢ umiejętność rozróżniania znaków pisma. **Kompetencja dyskursywna**: ➢ umiejętności rozumienia dyskursu.

	Kompetencja pragmatyczna: ➢ umiejętności rozumienia zamiarów komunikacyjnych. **Kompetencja socjolingwistyczna**: ➢ umiejętność rozumienia wypowiedzi językowych zgodnie z normami społecznymi (kulturowymi).

Komunikacja językowa jest specyficznym rodzajem interakcji pomiędzy ludźmi. Odbywa się ona dzięki formom językowym (środkom leksykalnym i strukturom gramatycznym), uporządkowanym w dyskursie. Formy językowe są więc czymś absolutnie podstawowym w nauczaniu języka obcego, ale nie dlatego, aby uczeń posiadł je „same dla siebie", ale dlatego, że umożliwiają one procesy komunikacyjne (Dakowska, 2001, 72). Uczeń musi je poznać po to, aby być w stanie coraz lepiej brać udział w komunikacji (interakcji) językowej, a także aby się rozwijać, gromadząc wiedzę nie tylko językową, ale także wiedzę o sobie, o środowisku swoim i swojego sąsiada, którego język poznaje, o swojej i sąsiedniej kulturze, o świecie. Poznanie wybranych struktur gramatycznych lub leksykalnych i nabranie sprawności w posługiwaniu się nimi nie jest celem samym w sobie, który osiągany jest dzięki ćwiczeniu użycia tych struktur na materiale przykładów wyizolowanych z kontekstu komunikacyjnego. Użycie określonych form językowych jest bowiem uzależnione od treści konkretnej intencji komunikacyjnej. To dlatego zarówno formy leksykalne, jak i struktury gramatyczne powinny być zawsze ćwiczone w połączeniu z funkcją komunikacyjną, jaką spełniają w rzeczywistości. Dyskurs dostarcza uczącym się danych językowych, które muszą przetworzyć, aby zrekonstruować wiedzę potrzebną w komunikacji językowej.

2.2. Adresaci programu

Adresatami programu są uczniowie uczęszczający do szkół ponadpodstawowych, tj. liceum ogólnokształcącego, technikum, szkoły branżowej I stopnia oraz szkoły branżowej II stopnia. Program jest kierowany do uczniów z wszystkich szkół ponadpodstawowych ze szczególnym uwzględnieniem szkół z rejonu przygranicznego.

Program nauczania języka niemieckiego na III etapie edukacyjnym dotyczy realizowania przedmiotów:

- język obcy nowożytny
- drugi język obcy nowożytny (w liceum i technikum)
- jeden z dwóch obowiązkowych języków obcych nowożytnych w ramach nauczania dwujęzycznego / w oddziałach dwujęzycznych (w liceum i technikum)

2.3. Warunki powodzenia programu

Podstawowym warunkiem powodzenia programu nauczania języka niemieckiego jako języka sąsiada, podkreślonym w tytule projektu, w ramach którego program powstał, jest zapewnienie uczącym się możliwości kontynuacji nauki tego języka na wszystkich etapach edukacyjnych, tj. od przedszkola i pierwszej klasy szkoły podstawowej do ostatniej klasy szkoły ponadpodstawowej (por. też Rozp. MEN z dn. 14 lutego 2017 r. w sprawie podstawy programowej […] kształcenia ogólnego dla branżowej szkoły I stopnia, […], Dz. U. 2017 poz. 356 oraz Rozp. MEN z dnia 30 stycznia 2018 r. w sprawie podstawy programowej kształcenia ogólnego dla liceum ogólnokształcącego, technikum oraz branżowej szkoły II stopnia, Dz. U. 2018 poz. 467).

Nauka języka niemieckiego jako języka sąsiada może być realizowana w liceum i technikum jako nauka pierwszego języka obcego nowożytnego lub drugiego języka obcego nowożytnego, w tym jako pierwszego lub drugiego języka obcego nowożytnego w oddziałach dwujęzycznych, zaś w szkole branżowej I i II stopnia - jako nauka języka obcego nowożytnego. W zależności od wybranego wariantu realizacji nauki języka niemieckiego jako języka sąsiada różne są poziomy biegłości językowej oczekiwane od uczących się kończących III etap edukacyjny (por. rozdz. 7.1. Oczekiwane efekty programu). Poziomy te określono orientacyjnie w nawiązaniu do poziomów biegłości w zakresie poszczególnych umiejętności językowych opisanych w *Europejskim Systemie Opisu Kształcenia Językowego: uczenie się, nauczanie, ocenianie* (ESOKJ), opracowanym przez Radę Europy i uzupełniono o efekty kształcenia wynikające ze specyfiki programu nauczania języka niemieckiego jako języka sąsiada.

We wszystkich wariantach realizacji programu należy jednak koniecznie uwzględnić to, że nauczanie języka niemieckiego na III etapie edukacyjnym, mimo że jest uzupełnione o nauczanie formalne (tj. np. eksplicytne nauczanie gramatyki i słownictwa), powinno opierać się na podobnych zasadach, na jakich opierało się ono na I i II etapie edukacyjnym oraz w przedszkolu, i bazować na umiejętnościach nabytych przez uczących się w przedszkolu i na I etapie edukacyjnym (w ramach zintegrowanego kształcenia językowego i niejęzykowego), a także na II etapie edukacyjnym (kształcenie językowe, literackie i kulturowe oraz integracja międzyprzedmiotowa).

Aby zapewnić sukces programu nauczania języka niemieckiego jako języka sąsiada na III etapie edukacyjnym, należy wziąć pod uwagę, że:

- Kontakt z językiem drugim powinien być długi i nieprzerwany – należy zapewnić uczącym się możliwość kontynuacji nauki tego języka na wszystkich etapach edukacyjnych, tj. od przedszkola i pierwszej klasy szkoły podstawowej do ostatniej klasy szkoły ponadpodstawowej.
- Kontakt z językiem niemieckim w szkole powinien być możliwie intensywny – należy dążyć jak najściślejszego powiązania treści realizowanych na lekcjach języka niemieckiego z treściami realizowanymi na lekcjach przedmiotów niejęzykowych (w tym także na lekcjach przedmiotów zawodowych – przykłady integracji treści przedmiotowych – zob. rozdz. 4.) oraz wykorzystania tego języka także podczas realizacji treści poszczególnych przedmiotów niejęzykowych (np. wykorzystanie materiałów dodatkowych w języku niemieckim na lekcjach tych przedmiotów) i to nie tylko w klasach, które realizują nauczanie dwujęzyczne.
- Nauczyciele języka niemieckiego i nauczyciele przedmiotów niejęzykowych (także przedmiotów zawodowych) powinni przez cały czas stale ściśle ze sobą współpracować, np. podczas realizowania wspólnych projektów dydaktycznych, które stanowią bardzo ważny element współczesnego kształcenia (por. Rozp. MEN z dn. 14 lutego 2017 r. w sprawie podstawy programowej […], Dz. U. 2017 poz. 356, s. 14). Projekty mogą obejmować swoim zakresem jeden lub więcej przedmiotów, mogą być realizowane indywidualnie lub zespołowo, a okres ich trwania może wynosić w zależności od potrzeb i możliwości tydzień, miesiąc, semestr lub nawet cały rok szkolny. Projekty mogą służyć nie tylko zintegrowanemu rozwojowi umiejętności językowych i przedmiotowych uczących się, ale także sprzyjać rozwojowi ich kompetencji społecznych, kreatywności i autonomii. Projekty stwarzają ponadto bardzo dobre możliwości współdziałania szkoły ze środowiskiem lokalnym – także po stronie sąsiada – oraz zaangażowania rodziców uczniów.
- W celu realizacji programu warto zorganizować salę zajęć tak, by umożliwiała jego wdrożenie. Sala powinna być przestronna z kącikami tematycznymi, gazetkami ściennymi, wyposażona w sprzęt elektroniczny (laptop, ekran i projektor) umożliwiający pracę na zasobach z Internetu.
- Program zakłada kontakt z jak największą liczbą natywnych użytkowników mowy. Z tego względu nauczyciele powinni organizować spotkania z ekspertami, rówieśnikami czy osobami ze środowisk kultury, sportu i nauki. Uczniowie powinni wyjeżdżać na wycieczki do regionu sąsiada, jak i często przyjmować gości z Niemiec w swoich szkołach oraz uczestniczyć w programach europejskich typu *eTwinning*,

umożliwiających uczniom kontakt z rodzimymi użytkownikami języka oraz innymi użytkownikami języka obcego.

- Zgodnie z Podstawą programową (Dz. U. 2017 poz. 356) nauczyciele powinni zachęcać uczniów do pracy własnej z wykorzystaniem różnorodnych źródeł, takich jak filmy, zasoby Internetu, książki, komunikatory i media społecznościowe w odpowiednim zakresie i stosownie do wieku uczniów i z uwzględnieniem specyfiki kształcenia w danej szkole. W szkole powinny być organizowane wydarzenia związane z językami obcymi nowożytnymi, np. konkursy, wystawy, seanse filmowe, spotkania czytelnicze, dni języków obcych, zajęcia teatralne itp.

Kluczowa rola w sukcesie programu nauczania przypada nauczycielom języka niemieckiego. Od ich inwencji twórczej, kompetencji i odpowiedzialności zależy:

- ukształtowanie planu nauczania języka niemieckiego z uwzględnieniem treści dot. kształcenia językowego (rozwoju wszystkich umiejętności komunikacyjnych, słownictwa, gramatyki, kompetencji dyskursywnej, pragmatycznej i socjolingwistycznej – por. tabela w rozdz. 2.1.), kształcenia literackiego i kulturowego w języku niemieckim oraz integracji międzyprzedmiotowej i kształcenia w zakresie języka obcego ukierunkowanego zawodowo,
- wybór materiału językowego niezbędnego do realizacji treści przedmiotowych w języku niemieckim,
- wybór lub tworzenie odpowiednich materiałów dydaktycznych,
- wybór odpowiednich form pracy na lekcji,
- obserwacja i pomiar osiągnięć w zakresie wszystkich umiejętności komunikacyjnych uczniów,
- doskonalenie własnej kompetencji językowej w zakresie języka niemieckiego,
- doskonalenie swojej kompetencji dydaktycznej w zakresie nauczania języka drugiego/obcego oraz problematyki zintegrowanego nauczania językowo-przedmiotowego (CLIL).

3. Cele programu

Nadrzędnym celem programu nauczania języka niemieckiego "od przedszkola do zakończenia edukacji" jest wspieranie rozwoju dwujęzyczności funkcjonalnej uczących się, tj. zdolności posługiwania się zarówno językiem ojczystym, jak i językiem drugim (tu: niemieckim) we wszystkich obszarach życia osobistego i zawodowego. Celem programu

nauczania języka niemieckiego jako języka sąsiada na III etapie edukacyjnym jest rozwój kompetencji językowej w zakresie wszystkich umiejętności komunikacyjnych i we wszystkich dziedzinach użycia języka, a także wspieranie rozwoju umiejętności „użycia języka jako instrumentu myślenia i operacji poznawczych" (Baker, 2011; por. Mohr, 2005, 5: *kognitiv-akademische Sprachkompetenz, Textkompetenz, Diskurskompetenz*) oraz kompetencji interkulturowej w sensie zrozumienia i tolerancji wobec obu kultur. Program realizuje założenie Podstawy programowej (Dz. U. 2017 poz. 356), iż „kształcenie w zakresie języka obcego nowożytnego nie odbywa się w edukacyjnej próżni – powinno ono wspierać i być wspierane przez kształcenie w zakresie pozostałych przedmiotów oraz umiejętności ogólnych". Oznacza to, że cele językowe programu są ściśle skorelowane z celami poznawczymi oraz społecznymi.

Należy podkreślić, że niniejszy program promujący naukę języka sąsiada nie zakłóca nauki drugiego języka obcego, którym w Polsce jest język angielski i dzięki temu umożliwia rozwój realnych wielojęzycznych kompetencji ucznia.

3.1. Cele poznawcze

Cele poznawcze programu są w pełni zgodne z ogólnymi celami kształcenia w szkole ponadpodstawowej (Rozp. MEN z dn. 14 lutego 2017 r. w sprawie podstawy programowej […] kształcenia ogólnego dla branżowej szkoły I stopnia, […], Dz. U. 2017 poz. 356 oraz Rozp. MEN z dnia 30 stycznia 2018 r. w sprawie podstawy programowej kształcenia ogólnego dla liceum ogólnokształcącego, technikum oraz branżowej szkoły II stopnia, Dz. U. 2018 poz. 467) oraz ściśle skorelowane z celami nauczania poszczególnych przedmiotów niejęzykowych, definiowanymi jako rozwój kompetencji w danej dziedzinie przedmiotowej (zawodowej). Do najważniejszych ogólnych celów poznawczych programu nauczania języka niemieckiego jako języka sąsiada w szkołach ponadpodstawowych należy:

- stwarzanie uczniom jak najlepszych możliwości ogólnego rozwoju poznawczego,
- rozwój strategii uczenia się przez całe życie (*lifelong learning*), w tym także uczenia się języków obcych (*lifelong language learning),*
- stworzenie podstaw rozwoju wszechstronnej wiedzy o sobie, swoim środowisku, regionie, kraju, a także o regionie i kraju sąsiada oraz o świecie dzięki konfrontacji z różnorodnymi źródłami informacji także w języku obcym (niemieckim),
- rozbudzenie zainteresowania nauką języków, a także nauką przedmiotów niejęzykowych dzięki językowi obcemu,

- wspieranie rozwoju najważniejszych umiejętności poznawczych, takich jak umiejętności analizowania, syntezowania, identyfikowania, klasyfikowania, definiowania, wnioskowania, oceny itp., a także rozwoju krytycznego, logicznego i twórczego myślenia oraz umiejętności rozwiązywania problemów.

Szczególne cele poznawcze, realizowane dzięki rozszerzeniu działań językowych w języku obcym na różne przedmioty niejęzykowe, szczególnie w ramach nauczania w oddziałach dwujęzycznych, ale także dzięki realizacji projektów międzyprzedmiotowych (także w ramach kształcenia zawodowego), to przede wszystkim:

- umożliwienie rozwoju wiedzy w zakresie przedmiotów niejęzykowych (w tym zawodowych) odpowiedniej dla danego etapu edukacyjnego (por. rozdz. 4),
- wspieranie rozwoju specyficznych umiejętności fachowych, specyficznej kompetencji metodycznej w dziedzinie danego przedmiotu niejęzykowego (ang. *study skills,* niem. *Methodenkompetenz*, por. Rautenhaus, 2005, 118; Thürmann, 2005, 85; Otten i Wildhage, 2003, 38; Wildhage, 2003, 95; por. też rozdz. 4).

Realizacja tych celów poznawczych wymaga oczywiście także rozwoju umiejętności językowych:

> *„Verstehen und Aneignen von Sachverhalten ist gebunden an die Entschlüsselung der sprachlichen Form. Und umgekehrt. Auseinandersetzung mit Sachverhalten und produktive Bezugnahme erfordert (...) die zunehmende Beherrschung des lexikogrammatischen Systems“* (Vollmer, 2005, 60).

3.2. Cele językowe

Cele językowe zajmują w programie nauczania języka niemieckiego jako języka sąsiada z oczywistych względów szczególnie ważne miejsce. Program w swoich założeniach intensyfikuje naukę języka i rozszerza możliwości jego zastosowania. Najważniejszym celem programu jest dążenie do rozwoju kompetencji komunikacyjnej uczniów na poziomie dwujęzyczności funkcjonalnej, tzn. zdolności posługiwania się zarówno językiem ojczystym, jak i językiem obcym (niemieckim) w życiu prywatnym i zawodowym, na poziomie określanym w literaturze przedmiotu jako CALP – *Cognitive/Academic Language Proficiency* (w przeciwieństwie do BISC – *Basic Interpersonal Communication Skills*, tu: Baker, 2011). Dalszym generalnym celem programu jest stworzenie sytuacji korzystnej z punktu widzenia nabywania kolejnych języków obcych w myśl zaleceń Komisji Europejskiej, które zakładają, iż każdy obywatel Unii Europejskiej powinien znać co najmniej trzy języki: swój język ojczysty oraz dwa inne języki europejskie (*Promoting language learning...*, 2004).

Cele językowe programu nauczania języka niemieckiego jako języka sąsiada na III etapie edukacyjnym to zatem przede wszystkim:

- rozwój kompetencji komunikacyjnej uczniów w zakresie wszystkich sprawności języka obcego, w tym (por. tabela w rozdz. 2.1.):
- rozwój kompetencji leksykalnej, gramatycznej, semantycznej, fonetyczno-fonologicznej i ortograficznej,
- rozwój kompetencji dyskursywnej obejmującej umiejętności rozumienia dyskursu oraz jego produkcji (umiejętność opisywania, wyjaśniania, wnioskowania i referowania itd.),
- rozwój kompetencji pragmatycznej w sensie umiejętności używania wyrażeń językowych odpowiednio do sytuacji komunikacyjnej,
- rozwój kompetencji socjolingwistycznej w sensie umiejętności użycia wypowiedzi językowych zgodnie z normami społecznymi (kulturowymi),
- wspieranie rozwoju zainteresowań czytelniczych uczniów dot. języka niemieckiego oraz wyposażenie w kompetencje czytelnicze potrzebne do krytycznego odbioru utworów literackich i innych tekstów kultury w języku niemieckim,
- rozwój umiejętności używania przez uczących się języka obcego (niemieckiego) jako instrumentu poznania, zdobywania wiedzy oraz pracy na lekcjach wybranych przedmiotów niejęzykowych (w oddziałach dwujęzycznych) i podczas realizacji projektów międzyprzedmiotowych,
- rozwój kompetencji języka obcego na poziomie pozwalającym na aktywne uczestniczenie w lekcjach przedmiotów niejęzykowych (w oddziałach dwujęzycznych) oraz w projektach międzyprzedmiotowych prowadzonych w tym języku, w tym praca nad słownictwem potrzebnym w pracy z danymi tekstami źródłowymi i strukturami językowymi potrzebnymi do pracy na lekcji (*source vocabulary* oraz *working vocabulary*, por. Rautenhaus, 2005, 115; 120; Thürmann, 2005, 82 i n.),
- rozwój kompetencji językowej umożliwiającej korzystanie z współczesnych technologii informacyjnych,
- rozwój umiejętności językowych umożliwiających podjęcie dalszej edukacji oraz sprawne funkcjonowanie na rynku pracy,

- rozwój kompetencji interkulturowej poprzez rozszerzenie i zmianę perspektywy oglądu rzeczywistości, kontrastywną analizę różnych punktów widzenia oraz wymianę poglądów,
- rozwój świadomości językowej (*language awareness*) i umiejętności metajęzykowych (por. Vollmer, 2005, 57),
- rozwój strategii uczenia się języka obcego, monitorowania własnego rozwoju językowego i twórczego wykorzystania języka obcego jako narzędzia własnego rozwoju ogólnego i językowego.

3.3. Cele społeczne

Cele społeczne nauczania dwujęzycznego są ściśle związane z celami poznawczymi i językowymi. W programie nauczania języka niemieckiego jako języka sąsiada szczególną wagę przywiązuje się do traktowania języka niemieckiego nie tylko jako „środka komunikacji", lecz jako języka partnera komunikacyjnego, pomagającego uwzględnić i zrozumieć jego punkt widzenia, jego historię, kulturę i specyfikę. Poza tym wśród celów społecznych, zajmujących ważne miejsce w programie na III etapie edukacyjnym, wymienić należy:

- kształtowanie osobowości i tożsamości uczniów,
- wspieranie rozwoju samodzielności i autonomii uczących się,
- kształtowanie postaw szacunku i tolerancji dla innych kultur, odmiennych tradycji, systemów wartości i obyczajów, w tym szczególnie dla kultury sąsiada,
- kształtowanie postaw wzajemnego zrozumienia i otwartości wobec poglądów innych ludzi,
- rozwój umiejętności współpracy w grupie, w tym doceniania wkładu pracy kolegów i koleżanek, np. w ramach pracy projektowej,
- rozwój postawy dialogu i wspólnego rozwiązywania problemów,
- rozwój umiejętności oceny mocnych i słabych stron własnych oraz innych osób (kolegów i koleżanek),
- przygotowanie uczących się do podjęcia dalszej edukacji oraz sprawnego funkcjonowania na rynku pracy, także dzięki umiejętnościom językowym,
- umożliwienie uczniom odnalezienia swojego miejsca w społeczeństwie wielokulturowym.

4. Treści nauczania

W programie nauczania języka niemieckiego jako języka sąsiada na III etapie edukacyjnym treści nauczania można podzielić na trzy obszary:

- Kształcenie językowe: rozwój umiejętności komunikacyjnych i wiedza o języku,
- Kształcenie literackie i kulturowe,
- Integracja międzyprzedmiotowa i kształcenie w zakresie języka obcego ukierunkowanego zawodowo.

4.1. Kształcenie językowe: rozwój umiejętności komunikacyjnych i wiedza o języku

Program nauczania języka niemieckiego jako języka sąsiada na III etapie edukacyjnym zakłada celowy i ustrukturalizowany rozwój wszystkich umiejętności językowych uczących się, w tym: kompetencji leksykalnej (rozszerzanie i bogacenie słownictwa), kompetencji gramatycznej (dbanie o coraz większą poprawność językową i ugruntowanie wiedzy o regułach gramatycznych), kompetencji ortoepicznej i ortograficznej (doskonalenie umiejętności prawidłowego odczytywania znaków pisma i poprawnego pisania), kompetencji dyskursywnej (doskonalenie umiejętności rozumienia i tworzenia poprawnych, spójnych i adekwatnych komunikacyjnie wypowiedzi językowych), kompetencji pragmatycznej (interakcyjnej) oraz socjolingwistycznej (wiedzy kulturowej o uwarunkowaniach komunikacji językowej).

Treści nauczania w zakresie kształcenia językowego są zbieżne z treściami nauczania w tradycyjnych programach nauczania języka niemieckiego jako obcego i uzależnione od wyboru podręcznika lub/i innego materiału dydaktycznego, dokonanego przez nauczyciela. Treści te powinny być jednakże ściśle skorelowane z treściami nauczania w zakresie kształcenia literackiego i kulturowego oraz w zakresie integracji międzyprzedmiotowej.

4.2. Kształcenie literackie i kulturowe

W programie nauczania języka niemieckiego jako języka sąsiada dużą wagę przykładamy do kształcenia literackiego i interkulturowego, które w teorii nauczania języków obcych są doceniane (Turkowska, 2006; Iluk, 2015), jednakże w praktyce zbyt często ograniczane do czytania krótkich i bardzo uproszczonych, nieautentycznych tekstów w podręcznikach.

Lista funkcji, jakie spełniają teksty literackie na lekcji języka obcego, jest bardzo długa. Teksty literackie są formą komunikacji pomiędzy ludźmi, wychowują do empatycznych, a

niekiedy nawet altruistycznych postaw, rozwijają kreatywne myślenie (w tym potencjał antycypacyjny), poprawiają koncentrację i motywację do nauki języka. W zakresie rozwoju językowego teksty literackie umożliwiają rozwijanie wszystkich sprawności językowych oraz podsystemów języka: leksyki, gramatyki i fonetyki. Podkreślić jednakże należy, że celem pracy z książkami czy fragmentami książek nie jest uciążliwe opanowanie dużej ilości słownictwa, czy struktur gramatycznych poprzez intensywne, nużące ćwiczenia. Program stawia raczej na pobudzenie sfery afektywnej ucznia poprzez kontakt z dziełami literackimi. W nauczaniu poprzez pobudzanie przeżyć uczniów chodzi o to, by cel kształcenia stał się dla obu stron wartością, którą nie tylko trzeba, ale i warto osiągnąć. Celem kształcenia nie powinno być tylko poznanie świata, ale pragnienie, by uczeń ten świat w określony sposób widział, oceniał i nade wszystko w nim działał. Jako trzeci argument pobudzania świata emocji uczniów należy wskazać na fakt, że zachodzi określony związek między emocją a efektywnością działań człowieka (Zaczyński, 1990).

Praca z tekstami literackimi może polegać na:

- stopniowym przeczytaniu całej książki w języku niemieckim,
- przeczytaniu tylko fragmentów książki w języku niemieckim,
- przeczytaniu fragmentów książki po niemiecku i dalszych części po polsku.

O intensywności pracy z tekstem decyduje nauczyciel. Podobnie jak na II etapie edukacyjnym, także na III etapie proponujemy technikę czytania na głos tekstów przez nauczyciela, jak i przez uczniów. Takie czytanie nie tylko wspiera rozwój umiejętności rozumienia u słuchających, ale także może okazać się cenne dla czytających z tego względu, iż umożliwia przyzwyczajanie się do brzmienia własnych wypowiedzi w języku obcym i może ułatwić pokonywanie lęku językowego. Zachęcamy także do stosowania rekwizytów ułatwiających kontekstualizację języka oraz używania bogatej mowy ciała i środków prozodycznych (intonacja, akcentowanie, ton głosu), gdyż wszystkie te środki są dla uczniów dużym wsparciem w procesie rozumienia treści książki. Na etapie nauczania języka w klasach ponadpodstawowych proponujemy następujące techniki pracy z książką:

- narysowanie okładki i/lub innych ilustracji do książki,
- przygotowanie wystawy na temat książki,
- odgrywanie pantomimy do wydarzeń z książki

- i inne techniki dramy, np. rzeźba, żywy obraz (stopklatka), rysunek, makieta, mapa[1],
- zaprojektowanie plakatu do książki,
- wykonanie kolażu do książki,
- przedstawienie akcji w formie graficznej np. diagramu,
- przedstawienie akcji w formie komiksu,
- rysowanie i opisywanie cech najważniejszych bohaterów,
- opisanie akcji książki, czy jej fragmentu,
- dopisanie uprzednich lub/i dalszych wydarzeń,
- wcielanie się w bohaterów i odgrywanie ról (symulacje dramowe, por. wyżej),
- przygotowanie przedstawień teatralnych na podstawie książki,
- napisanie streszczenia książki z perspektywy mniej ważnych postaci, czy nawet przedmiotów,
- napisanie wiersza, rymowanki czy krótkiej piosenki,
- wyjaśnienie motywów działania jakiegoś bohatera/bohaterki,
- napisanie zagadki do książki,
- napisanie fragmentu z pamiętnika z perspektywy bohatera/bohaterki,
- napisanie listu do bohaterki/bohatera, albo do jakiejś wymyślonej osoby, która mogłaby być związana z postaciami z książki,
- przygotowanie wypowiedzi na temat: czy/jak przeczytana książka odnosi się do twojego życia?
- wymyślenie tytułów części rozdziału czy jakiejś części książki i uzasadnienie, dlaczego właśnie takie,
- napisanie artykułu do gazety na temat książki,
- napisanie rapu odnoszącego się do postaci czy wydarzeń z książki,
- napisanie recenzji książki,
- przygotowanie ustnej prezentacji książki do audycji: „Die besten Sieben” https://www.deutschlandfunk.de/buecher-fuer-junge-leser.1201.de.html
- poznanie i opisanie dalszych dzieł autora,

[1] Więcej na temat możliwości zastosowania dramy w nauczaniu języka obcego / drugiego w: Olpińska-Szkiełko, 2013, rozdz. 4.2.

- zanalizowanie wydarzeń czy postaci historycznych wspomnianych czy opisanych w książce, np. podział Berlina przez Stalina i Churchilla w książce Thomasa Brussiga: *Am kürzeren Ende der Sonnenallee,*
- spisanie pytań do autora / autorki książki i wysłanie ich mailem,
- napisanie scenariusza / fragmentu scenariusza do filmu na podstawie książki,
- kolektywne rozwiązywanie książkowych zagadek: jeden uczeń opisuje książkę, a pozostali próbują dopasować opis do konkretnego egzemplarza - książki przyniesionej z domu i umieszczonej w środku koła,
- przygotowanie targów książki wraz z zaprezentowaniem najlepszych książek, które przeczytałam/em.

Nauczyciel powinien sam decydować, czy powyższe techniki stosowane być powinny w pracy indywidualnej, pracy w parach, czy jako praca kolektywna grup.

Niezwykle ważną funkcją tekstów literackich jest rozwijanie kompetencji interkulturowej, która szczególnie w odniesieniu do grupy docelowej niniejszego programu – uczniów mieszkających w rejonach nadgranicznych, stanowi nieodzowną umiejętność w kontaktach z sąsiadami. Celem wprowadzania treści interkulturowych jest nie tylko rozwijanie wiedzy i wypracowanie pozytywnych postaw wobec sąsiada, ale także wywołanie refleksji na temat własnej kultury (Janachowska-Budych, 2011). Na końcu programu w bibliografii znajduje się lista współczesnych ciekawych książek, które w większości napisane zostały przez autorów niemieckich oraz autorów o niemieckich korzeniach. W celu rozwijania treści interkulturowych opracowane zostały także konspekty lekcji oraz prezentacje multimedialne dostępne na platformie projektu. Poniżej przedstawiamy przykładowy konspekt lekcji opracowany na postawie autentycznej książki i materiałów dostępnych na YouTube.

Stundenentwurf zum Thema:

Die Lebensgeschichte von Jennifer Teege

Lehrmaterialien:

- ✓ Das Buch von Jennifer Teege: *Amon. Mein Großvater hätte mich erschossen.*
- ✓ Das Interview mit Jennifer Teege auf Youtube: https://www.youtube.com/watch?v=r2hzqo9FQRg

Globale Ziele des Unterrichts:

- die Förderung der Motivation, Deutsch zu lernen,
- den Schülern zu zeigen, dass man relativ früh Reportagen und Interviews anschauen kann,
- das Gesehene und Gehörte reflektieren zu können,
- die Anregung zum Lesen von Büchern,
- das Interesse an einer sehr interessanten Lebensgeschichte zu wecken,
- schwierige Fragen, die das Leben der Schüler betreffen, anzugehen.

Sprachliche Ziele:

- die Bezeichnungen für Menschen mit dunkler Hautfarbe kennenzulernen und entscheiden zu können, welche politisch korrekt sind,
- die Geschichte der Protagonistin nacherzählen zu können,
- die eigene Familie beschreiben zu können.

Einführung in den Unterricht

Schritt 1

L[2] zeigt das Bild[3] von Jennifer Teege und fragt:

- *Wer ist das?*
- *Was ist sie von Beruf?*
- *Wie lebt sie?*
- *Wo lebt sie?*
- *Wo könntest du sie treffen?*

Lasst eurer Fantasie freien Lauf.

L. sammelt die Antworten der Schüler im Plenum.

[2] L = nauczyciel
[3] źródło: https://www.workman.com/speakers-bureau/jennifer-teege

Schritt 2

L. stellt die Frage:

- *Welche Bezeichnungen gibt es für Frauen mit einer dunklen Hautfarbe?*

L. sammelt die Antworten an der Tafel und ergänzt die Antworten der Schüler.

- eine Schwarze,
- eine Negerin,
- eine Afrikanerin,
- eine Afrikanerin z.B. aus Marokko, aus dem Kongo, aus dem Libanon, aus dem Jemen, aus dem Iran, aus dem Irak, aus dem Senegal, aus dem Sudan
- eine Frau mit nigerianischem Hintergrund,
- eine Frau mit afrikanischem Hintergrund,
- eine Hottentottin,
- eine Afroamerikanerin
- eine Afrodeutsche
- die Staatsbürgerin aus Nigeria

Schritt 3

L. stellt die Frage:

Welche Bezeichnungen sind politisch korrekt und welche nicht? Bildet eine Reihenfolge: von politisch nicht korrekten Bezeichnungen bis zu politisch korrekten Bezeichnungen.

- eine Schwarze,
- eine Negerin,

- eine Afrikanerin
- eine Afrikanerin aus Marokko (aus dem Kongo, aus dem Libanon, aus dem Jemen, aus dem Iran, aus dem Irak, aus dem Senegal, aus dem Sudan)
- eine Frau mit nigerianischem Hintergrund,
- eine Frau mit afrikanischem Hintergrund,
- eine Hottentottin,
- eine Afroamerikanerin,
- eine Afrodeutsche,
- die Staatsbürgerin aus Nigeria

Einführung des neuen Lehrstoffs

Schritt 4

L. sagt: Schaut euch den Videoausschnitt an und beantwortet die Fragen:

- *Wo befand sich die Frau/ die Protagonistin?*
- *Was machte sie dort?* **Film 1:38 – 1.53**

Falls nötig, schauen sich die Schüler den Videoausschnitt mehrmals an.

Schritt 5

L. sagt:

- *Die Protagonistin blättert das Buch durch und …? Was passiert dann?* (Lehrer zeigt durch Gestik das Durchblättern eines Buches)
- *Hören wir uns das Interview weiter an!* **2:28 – 4.07 Minuten** *Sammeln wir alle Informationen, die ihr verstanden habt.*

Falls nötig, schauen sich die Schüler den Videoausschnitt mehrmals an.

Schritt 6

Beantwortet die Fragen:

- *Warum hat die Protagonistin die Geschichte ihrer Familie nicht in Details gekannt?* Film **2.09 – 2.28.**

Falls nötig, schauen sich die Schüler den Videoausschnitt mehrmals an .

- *Was erfährt Jennifer Teege von ihrer Familie?*

Buchausschnitte S. 9-11.

Vertiefung des Lehrmaterials

Schritt 7

Schüler beantworten die Frage nach dem Anschauen des **Videoausschnitts (21: 54 - 22:58)**.

- *Warum hat Jennifer Teege das Buch geschrieben?*

Falls nötig, schauen sich die Schüler den Videoausschnitt mehrmals an.

Schritt 8

Schüler beantworten die Frage:

- *Sollen die Enkelkinder ihre Großelternnach dem Krieg fragen? Ja? Nein? Was sagt die Autorin?* **Buch S. 23, 27-28**

Schritt 9

L. stellt die Frage:

- *Was sagt die Autorin zu folgender Frage: wie ist es als Kind mit einer dunklen Hautfarbe in Europa aufzuwachsen?* **Buch S. 23**

Kontextualisierung

Schritt 10

- Schüler übertragen das Gehörte/Gelesene auf ihre eigene Situation. Sie beantworten die Fragen.
- *Wie groß ist deine Familie?*
- *Hast du noch beide Großelternteile?*
- *Kennst du die Geschichte Deiner Familie gut?*
- *Kannst du etwas über Deine Familie sagen?*
- *Ist die Familie wichtig für Dich?*
- *Kannst du/könntest du ohne deine Familie leben?*
- *Beschreibe deine Eltern und deine Geschwister!*
- *Kannst du eine interessante Geschichte über deine Familie erzählen?*

Hausaufgaben

1.Beschreibe die Geschichte von Jennifer Teege. Benutze dabei sowohl die Wortschatzliste von unten als auch die Unterrichtsmaterialien.

Wortschatzliste

bei Adoptiveltern groß werden,
die leibliche Familie – die biologische Familie - Adoptivfamilie
ein (das) Familiengeheimnis entdecken,
das Konzentrationslager,
der Massenmörder, Kriegsverbrecher, Kommandant

2. Schreibe eine kurze Lebensgeschichte deiner Familie.

3. Die mündliche Aufgabe: *Erzähle die Lebensgeschichte von Jennifer Teege.*

4.3. Integracja międzyprzedmiotowa i w zakresie języka obcego ukierunkowanego zawodowo

Zgodnie z Rozp. MEN z dn. 14 lutego 2017 r. w sprawie podstawy programowej […] kształcenia ogólnego dla branżowej szkoły I stopnia, […] (Dz. U. 2017 poz. 356) oraz Rozp. MEN z dnia 30 stycznia 2018 r. w sprawie podstawy programowej kształcenia ogólnego dla liceum ogólnokształcącego, technikum oraz branżowej szkoły II stopnia (Dz. U. 2018 poz. 467) w szkołach ponadpodstawowych, realizowane są m.in. następujące przedmioty[4]:

- w czteroletnim liceum i pięcioletnim technikum: język obcy nowożytny; drugi język obcy nowożytny; filozofia; łacina i kultura antyczna; muzyka; historia muzyki; plastyka; historia sztuki; historia; wiedza o społeczeństwie; geografia; biologia; chemia; fizyka; podstawy przedsiębiorczości; matematyka; edukacja dla bezpieczeństwa; wychowanie do życia w rodzinie; etyka oraz przedmioty zawodowe (w technikum).
- w trzyletniej szkole branżowej I stopnia: język obcy nowożytny; historia; wiedza o społeczeństwie; geografia; biologia; chemia; fizyka; podstawy przedsiębiorczości; matematyka; edukacja dla bezpieczeństwa; wychowanie do życia w rodzinie; etyka oraz przedmioty zawodowe.
- w dwuletniej szkole branżowej II stopnia: język obcy nowożytny; wiedza o społeczeństwie; matematyka oraz przedmioty zawodowe.

Nauka języka niemieckiego jako języka sąsiada na III etapie edukacyjnym jest realizowana w formie odrębnego przedmiotu (język obcy nowożytny; drugi język obcy nowożytny). Niemniej jednak program nauczania języka niemieckiego jako języka sąsiada promuje daleko

[4] W programie nauczania języka niemieckiego jako języka sąsiada wymienione zostały tylko te przedmioty, dla których proponujemy tematy integrujące zajęcia językowe i niejęzykowe; wszystkie przedmioty realizowane w poszczególnych szkołach ponadpodstawowych wymienione są w odnośnych rozporządzeniach (zob. też Rozp. MEN z dnia 3 kwietnia 2019 r. w sprawie ramowych planów nauczania dla publicznych szkół, Dz. U. 2019 poz. 639).

idącą integrację rozwoju wiedzy i umiejętności w zakresie języka niemieckiego, także języka niemieckiego ukierunkowanego zawodowo, z wiedzą i umiejętnościami niejęzykowymi. Integracja ta może mieć miejsce w ramach nauczania dwujęzycznego wybranych przedmiotów niejęzykowych w liceum i technikum. Poza programami dwujęzycznymi integracja ta musi odbywać się na zasadach bliskiej współpracy nauczycieli języka niemieckiego i nauczycieli innych przedmiotów, np. podczas realizacji wspólnych projektów lub innych form współpracy dostępnych w danej szkole.

Poniżej (Tabele 1-12) podajemy przykładowe treści, tematy i zadania wraz z propozycjami materiałów językowych w podziale na poszczególne przedmioty niejęzykowe. Tematy te mogą być realizowane w postaci projektów (por. rozdz. 2.3.), w dowolnej klasie danej szkoły, stanowiąc okazję do utrwalenia, uzupełnienia lub rozszerzenia wiedzy i umiejętności w zakresie danego przedmiotu niejęzykowego (także danego przedmiotu zawodowego).

- **Filozofia, język łaciński i kultura antyczna, muzyka, historia muzyki, plastyka, historia sztuki** (przedmioty realizowane w liceum ogólnokształcącym i technikum): przedmioty tej grupy stanowią ważny element całościowego wychowania uczniów i ich kształcenia humanistycznego, medialnego i artystycznego. Kształtują one postawy szacunku dla ogólnoludzkiego i narodowego dziedzictwa kulturowego i kompetencje społeczne. Treści kształcenia tych przedmiotów stanowią kontynuację i pogłębienie zagadnień i tematów, które były wprowadzane w szkole podstawowej. Są one skorelowane z zagadnieniami poruszanymi na wielu przedmiotach szkolnych i powinny być rozpatrywane w szerokim kontekście kultury, języka, literatury, sztuki, architektury i nauki. Ich wspólnym mianownikiem są cele nauczania: kształtowanie humanistycznej wrażliwości uczniów, rozwijanie ich wrażliwości estetycznej (np. związanej z percepcją muzyki oraz poprzez kontakt z dziełami sztuki), zapoznanie się z jednym z najważniejszych źródeł europejskiej kultury i tożsamości (historią, filozofią, kulturą i sztuką starożytnej Grecji i Rzymu) oraz zwrócenie uwagi na ponadczasowe, uniwersalne problemy i zagadnienia. Celem nauczania jest zarówno rozwój wiedzy deklaratywnej (faktograficznej), tj. szeroko pojętych wiadomości w zakresie tych przedmiotów, jak i wiedzy proceduralnej, tj. szeroko pojętych umiejętności praktycznych, np. umiejętności formułowania samodzielnych sądów, opinii i ocen w oparciu o własne kryteria artystyczne i artystyczno-muzyczne. Przykładowe tematy i projekty w języku niemieckim, dzięki którym osiągane są cele edukacyjne Podstawy programowej - zob. Tabela 1.

- **Historia** (przedmiot realizowany w liceum ogólnokształcącym, technikum i szkole branżowej I stopnia): Podobnie jak na II etapie edukacyjnym treści nauczania historii obejmują zagadnienia od poznania przeszłości ‘małej ojczyzny’, przez losy kraju, jego najbliższych sąsiadów, aż po dzieje powszechne. W szkole podstawowej uczeń poznawał jednak przede wszystkim dzieje ojczyste. W Podstawie programowej dla szkół ponadpodstawowych (Rozp. MEN z dnia 30 stycznia 2018 r., Dz. U. 2018 poz. 467) „historia państwa i narodu została znacznie mocniej wpisana w historię powszechną”. Z tego względu znacznie rozszerza się zakres tematów i zagadnień, które mogą z powodzeniem być omawiane z udziałem języka obcego (niemieckiego). Ważnym elementem nauczania historii na III etapie edukacyjnym jest zarówno rozwój wiedzy historycznej (wiedzy o faktach historycznych), jak i umiejętności fachowych w dziedzinie historii (Wildhage, 2003, 79, por. też Lamsfuss-Schenk, 2104). Stanowią one część specyficznej dla każdej dziedziny przedmiotowej kompetencji metodycznej, definiowanej jako „*Fähigkeit zur Informations- und Datenerhebung, zur Datenauswertung und zur Schwachstellenanalyse*“ (Biederstädt i Haupt, 2003, 59), czyli zdolność wykonywania działań poznawczych, dzięki którym gromadzona, rozszerzana i zmieniana jest wiedza – takich jak: definiowanie, wyjaśnianie, wnioskowanie, ocenianie, analiza szczegółowa, uzasadnianie zajmowanego stanowiska itd. (por. Vollmer, 2005, 59). Do specyficznych umiejętności fachowych w dziedzinie historii należą przede wszystkim umiejętności rekonstruowania wiedzy historycznej na podstawie tekstów źródłowych oraz umiejętność identyfikacji perspektywy historycznej, która jest inna z punktu widzenia różnych grup: rodziny, społeczności lokalnej, grupy społecznej, etnicznej, czy całego narodu, i rozpatrywania faktów historycznych z różnych punktów widzenia. Dzięki włączeniu do nauczania historii tekstów źródłowych w języku niemieckim perspektywa historyczna uczących się ulega rozszerzeniu, są oni w stanie przyjąć i zrozumieć inną perspektywę niż swoja własna, a przez to w najwyższym stopniu wspierany jest rozwój umiejętności tzw. “zrozumienia inności” (*Fremdverstehen* – por. Rautenhaus, 2005, 111 i n.; Lamsfuss-Schenk, 2014) i realizowany jest jeden z najważniejszych celów społecznych programu. Bardzo ważnym celem edukacyjnym jest również kształtowanie krytycznego spojrzenia na historię i tożsamość historyczną: „*kritischer Umgang mit Geschichtsbewusstsein und historischer Identität*” (Wildhage, 2003, 79) i zrozumienie, iż historia jest tylko „konstruktem przeszłości dokonanym z punktu widzenia teraźniejszości” – „*Konstruktion von Vergangenheit durch die Gegenwart*” (tamże). Do kompetencji metodycznej w zakresie historii należy również

umiejętność pracy z ważnymi z punktu widzenia danej dziedziny środkami: np. mapami, statystykami, tabelami, schematami, diagramami, obrazami, przedmiotami, różnymi rodzajami tekstów źródłowych, a także kompetencje medialne. Zajęcia o tematyce historycznej realizowane w języku niemieckim, szczególnie w formie projektów, sprzyjają rozwojowi wszystkich tych umiejętności. Szczególnie dobrze do realizacji przy użyciu języka niemieckiego "nadają" się tematy dot. wspólnego dziedzictwa, wspólnych korzeni cywilizacji, sąsiedztwa i współpracy (por. Tabela 2), ale także tematy "trudne" i wymagające dużej wrażliwości (przykłady takich tematów w Tabeli 2 oznaczone są *). Przy realizacji tych tematów w języku niemieckim należy pamiętać, iż dla zrozumienia historii potrzebna jest nie tylko wiedza dot. terminologii historycznej, tzn. wiedza, jak dane pojęcie jest określane w języku polskim i niemieckim, ale także, co ono oznacza w danym kontekście historycznym. Wiedza ta, wsparta samodzielną refleksją uczących się, może prowadzić do przełamywania stereotypów i rozwoju kompetencji interkulturowej.

- **Wiedza o społeczeństwie** (przedmiot realizowany we wszystkich typach szkół ponadpodstawowych): Nadrzędnym celem kształcenia w zakresie wiedzy o społeczeństwie jest kształtowanie postaw obywatelskich i prowspólnotowych uczniów w oparciu o wiedzę przedmiotową i specyficzne umiejętności fachowe, takie jak umiejętność czytania ze zrozumieniem tekstów publicystycznych i popularnonaukowych, umiejętności krytycznego odbioru informacji pochodzącej z różnych źródeł, krytycznego myślenia i własnej oceny zjawisk i procesów społecznych. Jest to przedmiot interdyscyplinarny, korzystający z dorobku nauk społecznych, m.in. socjologii, prawa, czy politologii, oraz nauk humanistycznych. Z założenia stanowi kontynuację nauczania tego przedmiotu w szkole podstawowej, a także bazuje na wiedzy i umiejętnościach z zakresu innych przedmiotów szkolnych, m.in. języka polskiego, historii i geografii. Jego tematyka jest również związana z treściami innych przedmiotów, takich jak podstawy przedsiębiorczości i edukacja dla bezpieczeństwa. Zarówno cele, jak i treści przedmiotowe oraz umiejętności uczących się mogą być realizowane i rozwijane w oparciu o materiały w języku niemieckim. Doskonałą okazję do integracji treści przedmiotowych i językowych stanowią szczególnie następujące zagadnienia tematyczne: społeczeństwo obywatelskie, demokratyczny system polityczny (na tle innych modeli sprawowania władzy), prawa człowieka, współpraca międzynarodowa (Unia Europejska, organizacje światowe), różnorodność kulturowa i etniczna. Przykładowe tematy i projekty, dzięki którym osiągane są cele edukacyjne Podstawy programowej, do realizacji w języku niemieckim – zob. Tabela 3.

- **Biologia, chemia, fizyka** (przedmioty realizowane w liceum ogólnokształcącym, technikum i szkole branżowej I stopnia): Nauki przyrodnicze są ściśle związane z codzienną aktywnością człowieka i stanowią podstawę zrozumienia przez niego otaczającego go świata. Z tego względu stanowią bardzo istotny element kształcenia ogólnego. Poznawanie świata odbywa się zarówno poprzez gromadzenie i przetwarzanie specjalistycznej wiedzy (przedmiotowej), jak poprzez obserwację, badanie, doświadczanie i komunikowanie się z innymi. Umiejętności obserwacji obiektów, zjawisk i procesów, stawianie hipotez, ich eksperymentalne sprawdzanie i weryfikacja oraz wyciąganie wniosków i opracowanie modeli stanowią najważniejsze składniki kompetencji metodycznej w dziedzinie nauk przyrodniczych (por. Richter i Zimmermann, 2003, 123). Wiedza i umiejętności w dziedzinie biologii, chemii i fizyki poprzez język obcy (niemiecki) mogą być rozwijane najpełniej w programach nauczania dwujęzycznego (w klasach dwujęzycznych). Jednak także w klasach nierealizujących nauczania dwujęzycznego możliwa jest integracja edukacji językowej i niejęzykowej. Zakres treści nauczania nauk przyrodniczych „stwarza bowiem wiele możliwości pracy metodą projektu edukacyjnego (szczególnie o charakterze badawczym), metodą eksperymentu lub innymi metodami pobudzającymi aktywność poznawczą uczniów" (Rozp. MEN z dn. 30 stycznia 2018 r., Dz. U. 2018 poz. 467). Projekty te mogą być realizowane z udziałem języka niemieckiego, dzięki czemu uczący się będą mieli okazję rozwijania umiejętności pozyskiwania, przetwarzania i weryfikacji poprawności informacji z różnych źródeł i na różne sposoby. Praca metoda projektu z włączeniem języka niemieckiego może nauczyć uczniów twórczego i krytycznego myślenia oraz pomóc w kształtowaniu postawy odkrywcy i badacza. Przykładowe tematy w dziedzinie biologii, chemii i fizyki, zgromadzone w Tabelach 4, 6 i 7, mają taki właśnie charakter – służący nie tylko rozszerzeniu wiedzy w danej dziedzinie przedmiotowej, ale także rozwojowi specyficznych kompetencji metodycznych.
- **Geografia** (przedmiot realizowany w liceum ogólnokształcącym, technikum i szkole branżowej I stopnia): Zgodnie z Podstawą programową określoną dla szkoły branżowej I stopnia w Rozp. MEN z dn. 14 lutego 2017 r. (Dz. U. 2017 poz. 356), zaś dla liceum ogólnokształcącego i technikum – w Rozp. MEN z dn. 30 stycznia 2018 r. (Dz. U. 2018 poz. 467) „głównym celem geografii jako przedmiotu szkolnego jest poznawanie własnego kraju i świata jako zintegrowanej całości, w której zjawiska i procesy przyrodnicze oraz społeczno-ekonomiczne są ze sobą ściśle powiązane na zasadach wzajemnych uwarunkowań i zależności". Nauczanie geografii jest ukierunkowane na

rozwijanie wiedzy specjalistycznej (przedmiotowej) uczących się, m.in. wspieranie rozumienia owych „powiązań i zależności w środowisku geograficznym, zarówno przyrodniczym i społeczno-gospodarczym, jak i we wzajemnych relacjach człowiek – przyroda", a także „wiedzy przydatnej w życiu codziennym". Nauczanie geografii ma również sprzyjać „kształtowaniu szeregu umiejętności oraz pozytywnych postaw ucznia w odniesieniu do własnego kraju i środowiska". Do umiejętności składających się na kompetencję metodyczną w dziedzinie geografii należą m.in.: umiejętność prowadzenia obserwacji i pomiarów w terenie, analizowania oraz przetwarzania pozyskanych danych i formułowania wniosków na ich podstawie; korzystania z różnych źródeł informacji geograficznej, a także myślenia krytycznego i twórczego, formułowania hipotez, ich weryfikowania oraz rozwiązywania problemów praktycznych występujących w środowisku geograficznym. Natomiast postawy, jakie powinno kształtować nauczanie geografii u uczących się to przede wszystkim: rozumienie potrzeby racjonalnego gospodarowania w środowisku geograficznym zgodnie z zasadami zrównoważonego rozwoju, uwrażliwianie na wartość i znaczenie cennych obiektów przyrodniczych i kulturowych, należących do dziedzictwa lokalnego, regionalnego, narodowego, ponadnarodowego, postawy solidarności społecznej, szacunku i empatii wobec przedstawicieli innych narodów i grup etnicznych oraz dociekliwości poznawczej, ukierunkowanej na poszukiwanie prawdy, dobra i piękna (por. Rozp. MEN z dn. 30 stycznia 2018 r., Dz. U. 2018 poz. 467). Nauczanie geografii w szkołach ponadpodstawowych zakłada „wykorzystanie różnych źródeł informacji do analizy i prezentowania współczesnych problemów przyrodniczych, gospodarczych, społecznych, kulturowych i politycznych" (tamże). Mogą one być z powodzeniem uzupełnione o źródła w języku niemieckim. Podobnie jak w przypadku nauk przyrodniczych, tak i w przypadku geografii zgromadzone w Tabeli 5 przykładowe materiały, przykładowe zadania i projekty mają służyć zarówno rozszerzaniu wiedzy przedmiotowej uczących się, jak i rozwijaniu ich kompetencji metodycznych.

- **Matematyka** (przedmiot realizowany we wszystkich typach szkół ponadpodstawowych): Podobnie jak na I i II etapie edukacyjnym, tak i we wszystkich typach szkół ponadpodstawowych, treści nauczania w zakresie matematyki można realizować z powodzeniem także w języku niemieckim. Integracji edukacji matematycznej i językowej służą materiały dodatkowe materiały i zadania w języku niemieckim, uzupełniające wiedzę i rozwijające umiejętności matematyczne i językowe uczących się. Przykładowe

tematy, materiały dydaktyczne i projekty, dzięki którym osiągane są cele edukacji matematycznej – zob. Tabela 8.

- **Edukacja dla bezpieczeństwa** (przedmiot realizowany w liceum ogólnokształcącym, technikum i szkole branżowej I stopnia): Zgodnie z Podstawą programową (Rozp. MEN z dn. 30 stycznia 2018 r., Dz. U. 2018, poz. 467) „przedmiot przygotowuje uczniów teoretycznie i praktycznie do właściwego zachowania oraz odpowiednich reakcji w sytuacjach trudnych i kryzysowych, stwarzających zagrożenie dla zdrowia i życia. Przedmiot obejmuje różnorodne treści kształcenia: z zakresu bezpieczeństwa państwa oraz treści dotyczące organizacji działań ratowniczych, edukacji zdrowotnej i pierwszej pomocy. Niezwykle ważne jest, ażeby kłaść szczególny nacisk na kształcenie umiejętności praktycznych, powtarzanych możliwie często, szczególnie przy nauce pierwszej pomocy. Wyrabianie w ten sposób u uczniów odpowiednich nawyków ma istotne znaczenie w wykorzystywaniu przez nich zdobytych umiejętności w warunkach realnego zagrożenia, kiedy to naturalnie występujący wysoki poziom stresu utrudnia prowadzenie akcji ratunkowej". Do realizacji w języku niemieckim, także w sposób praktyczny, dobrze nadają się tematy związane z edukacją zdrowotną, zachowaniami w sytuacjach zagrożenia, takimi jak katastrofy naturalne, oraz doskonaleniem umiejętności w zakresie pierwszej pomocy. Przykładowe tematy i projekty - zob. Tabela 9.
- **Podstawy przedsiębiorczości** (przedmiot realizowany w liceum ogólnokształcącym, technikum i szkole branżowej I stopnia): Nadrzędnym celem realizacji przedmiotu jest „przygotowanie [uczących się] do aktywnego i świadomego uczestnictwa w życiu gospodarczym" (Rozp. MEN z dn. 14 lutego 2017 r., Dz. U. 2017 poz. 356), lub inaczej: „kształtowanie aktywnych uczestników gospodarki rynkowej" (Rozp. MEN z dn. 30 stycznia 2018 r., Dz. U. 2018, poz. 467). Zajęcia tego przedmiotu powinny zatem wyposażyć uczących się zarówno odpowiedni ku temu zasób wiedzy specjalistycznej („z zakresu ekonomii, zarządzania i finansów, wzbogaconej elementami geografii społeczno-ekonomicznej, politologii, socjologii, psychologii oraz prawa", tamże), jak i wspierać rozwój odpowiednich umiejętności i postaw uczących się. Do najważniejszych z nich należą: postawy przedsiębiorcze i umiejętności elastycznego zachowania na rynku pracy i zarządzania, umiejętności pracy w zespole i skutecznego komunikowania się, umiejętność analizy i oceny mocnych i słabych stron własnej osobowości, a także umiejętność wyszukiwania, analizowania i weryfikacji informacji pochodzących z różnych źródeł. Lekcje podstaw przedsiębiorczości kształtują u uczniów postawy „szacunku do wartości będących fundamentem gospodarki rynkowej i społecznie

odpowiedzialnego biznesu, a także postaw etycznych w życiu zawodowym i społecznym", „wspierają uczniów w samorozwoju oraz chęci inwestowania w siebie i uczenia się przez całe życie, w sytuacji dynamicznie zmieniających się warunków otoczenia i rozwoju gospodarki opartej na wiedzy" (tamże). Treści przedmiotu są ściśle skorelowane z zajęciami wiedzy o społeczeństwie i geografii oraz kształceniem zawodowym (w technikum i szkole branżowej I stopnia). W Tabeli 10 podano przykładowe tematy, które mogą być realizowane z udziałem języka niemieckiego.

- **Wychowanie do życia w rodzinie** (przedmiot realizowany w liceum ogólnokształcącym, technikum i szkole branżowej I stopnia): Przedmiot ten dotyczy uniwersalnych zagadnień i sfer życia, takich jak rodzina, miłość, przyjaźń, seksualność człowieka i prokreacja. Gromadzenie i przetwarzanie wiedzy w tej dziedzinie ma sprzyjać nie tylko rozwojowi umiejętności podejmowania odpowiedzialnych decyzji dotyczących wyboru drogi życiowej i planowania małżeństwa i rodziny, ale także pomóc uczącym się w lepszym rozumieniu siebie i swojego otoczenia oraz rozwijaniu umiejętności rozwiązywania problemów związanych z okresem dojrzewania i dorastania. Bardzo ważne jest także kształtowanie postaw prozdrowotnych, prospołecznych i prorodzinnych uczących się: rozwijanie poczucia poszanowania ludzkiej godności, pozytywnej postawy wobec życia ludzkiego oraz postawy szacunku wobec osób niepełnosprawnych i chorych. Mimo iż treści przedmiotowe obejmują zagadnienia bliskie każdemu człowiekowi, ich omawianie może okazać się trudne i wiązać się z wieloma wyzwaniami zarówno dla uczących się, jak i dla nauczycieli. Zdaniem autorek programu nauczania języka niemieckiego jako języka sąsiada włączenie języka niemieckiego do realizacji niektórych treści przedmiotowych może okazać się bardzo pomocne – omawianie w języku obcym trudnych tematów, a nawet tematów tabu, paradoksalnie może okazać się łatwiejsze dzięki specyficznemu dystansowi emocjonalnemu, jaki stwarza język obcy. Chodzi o to, że „reakcje emocjonalne wzbudzane przy przetwarzaniu w języku obcym (np. w przypadku słów tabu, wypowiadania kłamstw czy słów mocno nacechowanych emocjonalnie) są niższe niż wtedy, gdy przetwarzamy treści w języku ojczystym" (Muda, 2016, 154). Przykładowe tematy i projekty do realizacji w języku niemieckim podajemy w Tabeli 11.
- **Etyka** (przedmiot realizowany w liceum ogólnokształcącym, technikum i szkole branżowej I stopnia): Wedle Podstawy programowej, określonej dla szkoły branżowej I stopnia w Rozp. MEN z dn. 14 lutego 2017 r. (Dz. U. 2017 poz. 356), zaś dla liceum ogólnokształcącego i technikum – w Rozp. MEN z dn. 30 stycznia 2018 r. (Dz. U. 2018

poz. 467) do najważniejszych celów nauczania etyki należy m.in.: rozwijanie wrażliwości moralnej uczących się, identyfikowanie i rozumienie wartości, norm oraz postaw moralnych związanych z różnymi dziedzinami życia indywidualnego i społecznego, rozwijanie postawy szacunku wobec każdego człowieka oraz postawy odpowiedzialności za siebie, swoje słowa i czyny oraz za swoje środowisko społeczne i przyrodnicze, rozwijanie umiejętności krytycznego myślenia, identyfikowanie i analizowanie problemów oraz dylematów moralnych, kształtowanie własnego światopoglądu, rozwijanie postaw społecznych i obywatelskich, a także doskonalenie umiejętności uczestniczenia w dialogu i umiejętności dyskutowania, rozwijanie umiejętności samodzielnego poszukiwania i wartościowania informacji oraz odpowiedzialnego korzystania z wiedzy i kształcenie umiejętności uczenia się. Cele te są w dużym stopniu zbieżne z celami edukacyjnymi innych przedmiotów szkolnych, a także z celami poznawczymi i społecznymi programu nauczania języka niemieckiego jako języka sąsiada. Zagadnienia z zakresu etyki mogą być zatem z powodzeniem realizowane także w języku niemieckim. Ze względu na rozwinięte na poprzednich etapach edukacyjnych umiejętności językowe uczących się materiał dydaktyczny mogą stanowić teksty autentyczne (bądź dydaktyzowane i dydaktyczne, por. rozdz. 5) z różnych źródeł, w tym wybrane teksty literackie i filmy, np. na temat dylematu moralnego (tzw. *moral sense test*): Moral Sense Test – Was ist Moral?. Jednak z uwagi na to, że jest to przedmiot fakultatywny i nie wszyscy uczniowie go realizują, nie podajemy przykładowych tematów i materiałów dydaktycznych, pozostawiając ich wybór nauczycielom.

- **Kształcenie zawodowe** (realizowane w technikum, szkole branżowej I stopnia i szkole branżowej II stopnia): Wedle Podstawy programowej (Rozp. MEN z dn. 30 stycznia 2018 r., Dz. U. 2018 poz. 467) ważnym aspektem nauczania języków obcych w szkołach ponadpodstawowych prowadzących kształcenie zawodowe jest kształcenie w zakresie języka obcego ukierunkowanego zawodowo (języka obcego zawodowego). We współczesnej dydaktyce języków obcych przyjmuje się, że rozwijanie kompetencji uczących się w zakresie danego języka specjalistycznego (zawodowego) nie musi opierać się na dobrej lub nawet bardzo dobrej znajomości języka ogólnego, lecz że kompetencje uczących się w zakresie języka ogólnego i specjalistycznego mogą być rozwijane są w sposób zintegrowany (por. Olpińska-Szkiełko, 2013, rozdz. 5). W praktyce oznacza to wzbogacanie treści nauczania języka obcego (niemieckiego) o „aspekty nawiązujące do zakresu tematycznego związanego z wybranymi efektami kształcenia, określonymi w podstawie programowej kształcenia w zawodach" (Rozp. MEN z dn.30 stycznia 2018 r.,

Dz. U. 2018 poz. 467). W Tabeli 12 zaprezentowane zostały przykładowe tematy i projekty integrujące naukę języka niemieckiego zawodowego i zajęcia niejęzykowe (zawodowe). Z konieczności zaprezentowano tylko kilka wybranych przykładów dla kilku wybranych specjalizacji. We wszystkich przypadkach realizacja tych projektów opiera się na ścisłej współpracy nauczyciela języka niemieckiego i nauczyciela danego przedmiotu zawodowego. Liczymy na to, że zaproponowane przykłady będą służyć za inspirację dla podobnych działań edukacyjnych w odniesieniu do innych specjalizacji branżowych.

Niektóre z proponowanych w Tabelach 1-12 tematów, materiałów dydaktycznych i projektów mogą być integrowane z zajęciami więcej niż jednego przedmiotu nauczania, np. temat *Dowiadujemy się, czym jest COVID-19 i jak się przed nim uchronić* proponujemy do realizacji zarówno w integracji z zajęciami w zakresie biologii, jak i edukacji dla bezpieczeństwa. Podobnie temat *"Ewolucja czy stworzenie świata? W co powinniśmy wierzyć?"* może być realizowany w ramach integracji międzyprzedmiotowej język niemiecki/ biologia i/lub język niemiecki/ etyka. Oczywiście nie proponujemy, aby ten sam temat w taki sam sposób był realizowany dwukrotnie. Nauczyciel języka niemieckiego w porozumieniu z nauczycielem biologii lub/i edukacji dla bezpieczeństwa czy etyki sam wybierze te treści tematyczne, jakie uzna za stosowne do omówienia podczas zajęć lub realizacji podczas projektu.

Niektóre treści, tematy, materiały i projekty były proponowane do realizacji także na poprzednim etapie edukacyjnym. Także w tym przypadku nie proponujemy ponownego ich omówienia, w identycznej formie, na kolejnym etapie. Proponujemy natomiast, aby w myśl zasady spiralnego ukształtowania materiału językowego dać uczącym się możliwość powrotu do treści, które zostały wprowadzone wcześniej, w nowych, trudniejszych i bardziej złożonych, ćwiczeniach i zadaniach. Przykładowe materiały zgromadzone w tabeli prezentują wybrane tematy w sposób dość obszerny i kompleksowy, dzięki temu stwarzają nauczycielom możliwości wyboru oraz twórczego i elastycznego komponowania materiału dydaktycznego, dostosowanego do specyfiki danej grupy uczniów. W większości przypadków nie stanowią one gotowej oferty dydaktycznej, np. w postaci konspektu lekcji, ale – w zamyśle autorek programu – raczej inspirację dla nauczycieli języka niemieckiego i nauczycieli przedmiotów niejęzykowych.

PRZYKŁADY INTEGRACJI TREŚCI NAUCZANIA W ZAKRESIE JĘZYKA NIEMIECKIEGO I POSZCZEGÓLNYCH PRZEDMIOTÓW SZKOLNYCH

Zakładane cele/ efekty kształcenia	**Przykładowe środki językowe, treści, materiały dydaktyczne**	**Projekty (przykłady, propozycje)**
Tabela 1: Filozofia, język łaciński i kultura antyczna, muzyka, historia muzyki, plastyka, historia sztuki (liceum ogólnokształcące, technikum)		
Poznajemy życie i twórczość najważniejszych kompozytorów oraz epoki, w których żyli i tworzyli.	Barock/Musik Wiener Klassik Das Umfeld der Wiener Klassik in Musik | Schülerlexikon Die Musik der Klassik Musik: Arbeitsmaterialien Klassik (platforma 4teachers.de wymaga zarejestrowania się)	Prezentacje (multimedialne - z odtwarzaniem utworów muzycznych) na temat wybranych kompozytorów, ich czasów, miejsc zamieszkania i twórczości
Poznajemy wybrane utwory współczesnej muzyki pop i hip hopu.	Deutsche Weihnachtslieder: Die schönsten Hits DIE KLASSIKER - Die 10 schönsten deutschen Weihnachtslieder (wraz z wykonaniami na YouTube) Weihnachtslieder-Texte zum Ausdrucken Die erfolgreichsten Sänger und Sängerinnen in Deutschland Die populärsten deutschen Musiker aller Zeiten Hip Hop in Deutschland Blumio singt: Hey, Mr. Nazi	Przygotowujemy koncert kolęd w języku niemieckim. Przygotowujemy koncert muzyki pop i hip hop.
Obraz świata od czasów antycznych do dzisiaj	Der Wandel historischer Weltbilder	Jak zmieniał się obraz świata w nauce i sztuce od czasów antycznych do dziś
Kultura starożytnej Grecji:	Die Welt des antiken	

urzędnicy i sędziowie	Griechenland: Richter und Beamte (film)	
Igrzyska olimpijskie	Olympia ruft: 'Mach mit!'	
Po co się uczyć łaciny?	Was hat Rihanna mit Catull gemein? Interview mit Adeamus!-Autorin Melanie Schölzel	Wspólny projekt dot. języka łacińskiego i kultury Rzymu z uczniami z Niemiec
Historia antysemityzmu od czasów antycznych do dzisiaj	Geschichte des Antisemitismus und seine neue Formen	
Podróże w czasie: poznajemy wybrane dzieła sztuki.	Die 36 besten Bilder von berühmten Künstlern Die berühmtesten deutschen Maler Virtueller Besuch in einem deutschen Museum	Prezentacje na temat wybranych dzieł sztuki
Poznajemy wybranych artystów z krajów niemieckojęzycznych: ich czasy, życie i twórczość.	Emil Nolde Ernst Barlach	Organizujemy muzeum najbardziej sławnych dzieł niemieckich artystów i oprowadzamy po nim inne klasy.
Poznajemy sztukę użytkową, architekturę i przedmioty użytkowe.	Die wichtigsten Gebäude des deutschen Bauhaus Das Bauhaus in all seinen Facetten	Własnoręcznie wykonujemy różne przedmioty użytkowe wg zasad Bauhausu. Wystawa sztuki użytkowej regionu lub prezentacja (multimedialna) na ten temat

Tabela 2: Historia (liceum ogólnokształcące, technikum i szkoła branżowa I stopnia)		
Historia antysemityzmu od czasów antycznych do dzisiaj	Geschichte des Antisemitismus und seine neue Formen	
Poznajemy wielkie odkrycia geograficzne i ich konsekwencje w Europie i na świecie w XVI w.	Renesans Leonardo da Vinci	Praca z mapą: wielkie odkrycia geograficzne, trasy odkrywców, podział kolonii

(kolonizacja, niewolnictwo, renesans, reformacja).	Reformacja Geschichte der Sklaverei	(por. Geografia) Historia niewolnictwa Życie i twórczość Leonarda da Vinci Najwięksi artyści renesansu Architektura renesansu Renesans w Polsce i w Niemczech
Poznajemy życie w Europie i Polsce w XVII w. (bitwa pod Wiedniem).	Barock/Musik Barock/Architektur/Garten/Design	Spojrzenie na bitwę pod Wiedniem oczami Austriaków
Dowiadujemy się, co myśleli ludzie w Europie w XVIII wieku (oświecenie).	Aufklärung	
Poznajemy historię: wojny z krzyżakami, panowanie Sasów, rozbiory (*)	Bitwa pod Grunwaldem Malbork Sasi I Sasi II Rozbiory Polski	Spojrzenie oczami krzyżaków, Saksończyków, Prusaków, Austriaków, Niemców
Poznajemy historię II wojny światowej(*)	Umgang mit der Nazi-Vergangenheit Wie entsteht Faschismus? Wie entsteht Nationalsozialismus? Kriegskinder im Unterricht: Anne Frank	
Poznajemy historię po II wojnie światowej (*)	Kniefall von Willy Brandt in Warschau 1970 Mauerfall der 9.11.1989	Debata: Czy wydarzenia z roku 1970 i 1989 mają bezpośredni wpływ na Twoje życie?

Tabela 3: Wiedza o społeczeństwie (wszystkie typy szkół ponadpodstawowych)		
Współpraca międzynarodowa	filmy z serii *explainity® Erklärvideos*, np. Die EU, Vereinte Nationen, G20, Brexit, Syrien-Konflikt, Flüchtlingskrise, Euro-Krise, Europäische Währungsunion, Globalisierung, Demokratie, Rechtsystem, Europawahl, Regierungsbildung, Gewaltenteilung i in. filmy z serii *–einfach erklärt,* np. Soziale Marrktwirtschaft, Gewaltentrennung, Europäische Zentralbank	
Wolność słowa a propaganda	Staat und Medien: Meinungsvielfalt bis Propaganda	
Podstawowe prawa człowieka	Grundrechte der Menschen Das Grundgesetz in einfacher Sprache	Porównujemy fragment Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej i Konstytucji Republiki Federalnej Niemiec.

Tabela 4: Biologia (liceum ogólnokształcące, technikum i szkoła branżowa I stopnia)		
Dowiadujemy się, jakie są mechanizmy powstawania raka.	Kampf gegen Krebs Lebensstil und Krebsvorbeugung	Spisujemy najważniejsze zasady zapobiegające rakowi.
Dowiadujemy się o niebezpieczeństwach w moim otoczeniu, uszkodzeniach ciała, chorobach zakaźnych, uzależnieniach.	Verantwortungsvoller Umgang mit chemischen Produkten: Materialien für Lehrer Können Sie mir helfen? Wie kann man Infektionskrankheiten vorbeugen? Materialien für den Lehrer	
Dowiadujemy się, jakie są różnice pomiędzy wirusami i	Viren und Bakterien - was uns krank machen kann	

bakteriami.		
Dowiadujemy się, czym jest COVID-19 i jak się przed nim uchronić.	Was das Coronavirus ist und wie wir uns vor ihm schützen können. Coronavirus. Warum hilft es, wenn alle schulfrei haben. Coronavirus - Arbeitsblatt	Projekt: Jako członkowie Wydziału Zarządzania Kryzysowego przygotowujemy plan zabezpieczenia funkcjonowania jednej sfery życia społecznego: np. systemu zdrowia, systemu kształcenia, transportu i usług, produkcji żywności i produktów niezbędnych do życia itd.
Dowiadujemy się, jak jest zbudowana komórka zwierzęca i roślinna. *Dowiadujemy się, jakie wspólne cechy posiadają organizmy.*	Eigenschaften von Tieren und Lebewesen im Detail Tekst dla nauczyciela Kennzeichen des Lebendigen E-Book W. Wertenbrock: 55 Stundeneinstiege, S. 28 Komórka: Woraus bestehen Lebewesen?	
Dowiadujemy się, jakie zwierzęta zamieszkują nasz region i region sąsiada.	Tierreferat - Tipps, wie man ein Tier vorstellt Tierbehausungen Gedicht über Tiere Tiere - allgemein Tiere in Mecklenburg-Vorpommern Ausflug in einen Tierpark in der Nachbarregion	Zbadaj życie jednego gatunku zwierząt żyjącego w Polsce lub w Niemczech i przedstaw to zwierzę w formie filmu, atlasu, prezentacji czy audycji radiowej. Projekty: Was sind die bekanntesten und ältesten Nutzinsekten? Welche Tiere haben zwei Staatsangehörigkeiten: polnische und deutsche? Als Fisch / Vogel/ Wolf ……. möchtest du lieber in Deutschland oder in Polen leben?
Pogłębiamy wiedzę na temat ekosystemów *Dowiadujemy się, jak człowiek wpływa na*	Was ist ein Ökosystem? Arten von Ökosystemen	Uczniowie nagrywają film na temat: *Tiere, ihr Lebensraum, ihre Geräusche und ihre Bedeutung für das Ökosystem,*

różnorodność biologiczną.		auf. Uczniowie organizują quiz na temat: *Ökosysteme*.
Dowiadujemy się, co wpływa na mniejsze plony niektórych roślin. *Dowiadujemy się, jak chronić przyrodę.*	Schokolade adé? Bestäubervielfalt und Landwirtschaft Warum sterben die Bienen?	Projekt: *Wie kann man Ökosysteme schützen?* Projekt: *Biene Maja erzählt von ihrem Leben auf der Erde. Ist sie tatsächlich so glücklich wie in dem bekannten Lied?* Debata: Ziemia jako ograniczone źródło surowców - jak może / powinna wyglądać przyszłość naszej planety i ludzkości (temat do realizacji także w integracji z zajęciami geografii)
Dowiadujemy się, co możemy zrobić w celu ochrony środowiska	Umweltschutz im Alltag - wie geht das richtig? Leben ohne Plastik - geht das überhaupt? Plastikfrei einkaufen	Przeprowadzamy eksperyment: decydujemy się przez 1 tydzień nie kupować żadnych produktów zapakowanych w plastik. Zapisujemy nasze wrażenia i przemyślenia. Po tygodniu dzielimy się doświadczeniami.
Poznajemy mechanizmy ewolucji	Unterrichtsmaterial Genetik und Evolutionsbiologie Sekundarstufen Evolution oder Schöpfung - woran können wir glauben?	
Dowiadujemy się, co to jest żywność modyfikowana genetycznie	*Gentechnik: So viel ist schon in unserem Essen* Gentechnik: Pro und Contra Gentechnik - Pro und Contra - Film Gentechnik in unserem Essen - Grund zu Panik?	Organizujemy debatę: *Czy Europa powinna pozwalać na produkcję żywności modyfikowanej genetycznie.*
Dowiadujemy się, jakie badania genetyczne przeprowadza się oraz jakie	Genomforschung - Materialien für Lehrer	Organizujemy debatę na temat wad i zalet badań

jest ich znaczenie	*Schule und Gentechnik - Unterrichtsmaterialien* Wie funktioniert Klonen?	genetycznych.
Dowiadujemy się, czy jest już możliwe hodowanie organów na transplantacje	Organe züchten	Organizujemy debatę na temat: Hodowla organów - pro i contra.
Dowiadujemy się, jak zwalczamy szkodniki bez środków chemicznych?	Wie bekämpfen wir Schädlinge ohne chemische Schädlingsbekämpfungsmittel ?	Organizujemy debatę na temat: Sztuczne nawożenie - pro i contra.
Dowiadujemy się, czy istnieje już plastik biodegradowalny	Polnische Forscher forschen zum Bio-Plastik	Opracowujemy zasady korzystania z opakowań plastikowych w przemyśle i handlu.
Poznajemy formy globalnej ochrony środowiska	Internationale Umweltpolitik - worum geht es? Liste internationaler Abkommen Lernpakete zu Umweltthemen	Projekt: Opracowanie wspólnej polityki ochrony środowiska w regionie Pomerania.

Tabela 5: Geografia (liceum ogólnokształcące, technikum i szkoła branżowa I stopnia)		
Poznajemy strefy klimatyczne i krajobrazowe Ziemi, jej lądy i oceany.	Klimazonen - ein Arbeitsblatt Die Erde - Klima, Vegetation, die Jahreszeiten - Film Regenwald - Arbeitsblätter Merkmale tropischer Regenwälder	Praca z mapą: wielkie odkrycia geograficzne, trasy odkrywców, podział kolonii (por. Historia) Klimazonen - Teams bereiten Stationen zu jeder Klimazone vor Przygotuj collage i wyjaśnij, w jakiej strefie klimatycznej chciałbyś żyć?
Poznajemy najbardziej zaludnione kraje świata.	Wir erstellen Bevölkerungspyramiden mit Excel Bevölkerungsentwicklung und	Przygotuj plakat na temat prognozy zaludnienia ludności na ziemi i skomentuj zebrane dane.

	Zuwanderung - diverse Unterrichtsmaterialien	
Poznajemy problemy niektórych rejonów świata takiej jak: głód i niedożywienie ludności;	Unterernährung - diverse Materialien	Organizujemy debatę na temat niedożywienia ludzi na świecie. Każdy z uczestników spisuje pomysły wyjścia z kryzysu oraz wypowiada się na ten temat. Na plakacie zostaną zebrane wszystkie proponowane rozwiązania.
Dowiadujemy się, jakie są przyczyny i skutki katastrof naturalnych.	Ursachen und Folgen des Klimawandels - Film Ursachen und Folgen der Überschwemmungen - Arbeitsblatt Ursachen des Hochwassers - Arbeitsblatt 2 Wiederholungs-LÜK zum Thema „Naturgewalten“	Spotkanie z ekspertami.
Pogłębiamy wiedzę na temat Europy i najbliższego sąsiada: Niemiec.	Deutschland im Überblick Ist die europäische Gesellschaft überaltert?	
Poznajemy jak współpracujemy z najbliższym sąsiadem: Relacje Polski z Niemcami, przykłady współpracy, euroregiony, wspólne działania dla rozwoju gospodarki, turystyki, handlu, regiony turystyczne w Polsce i w Niemczech;	Was ist die Euroregion Pomerania? Aufgaben des Deutsch-Polnischen Jugendwerks	Wideokonferencja: polscy uczniowie przygotowują dla niemieckich quiz z zakresu” „Krajobraz w Meklemburgii”, a niemieccy uczniowie dla polskich pytania z zakresu “Krajobraz na Pomorzu”. Projekt: *Meine Euroregion*. Organizujemy wywiady z pracownikami poszczególnych zespołów projektu. Dowiadujemy się, jakie jest znaczenie projektu „INTERREG V A Meklemburgia-Pomorze Przednie / Brandenburgia / Polska” dla regionu i z jakimi i instytucjami administracji, oświaty, kultury czy przemysłu jest on

		realizowany.
Utrwalamy wiedzę na temat podziału politycznego Europy, przebiegu granic w Europie.	Länder und Grenzen in Europa	Projekt: Wyjaśnij, jak najszybciej dojechać samochodem z Polski do Lizbony. Opisz trasę: miasta, rzeki, pasma górskie, krainy geograficzne, państwa, które przekraczasz lub przez które przejeżdżasz.
Poznajemy, jakie gałęzie przemysłu rozwijają się u naszego sąsiada.	Die Sammlung von Bildern zum Thema: Industrie Industrie in Mecklenburg-Vorpommern	Projekt: Dowiedz się, gdzie w Niemczech produkuje się jeden z poniższych przedmiotów: puszki do kawy, zmywarkę, bluzy sportowe lub żelki. Opisz region sąsiada pod względem przemysłowym.
Utrwalamy wiedzę na temat roli Unii Europejskiej w przemianach gospodarczych i społecznych Europy;	Die Europäische Union einfach erklärt - Film Die EU - Unterrichtsmaterialien für Lehrer	Piszemy wiersz/rap na temat Unii Europejskiej po niemiecku.
Zastanawiamy się, jak zróżnicowana jest ludność w Europie i jakie są migracje ludności.	Unterrichtsmaterialien zum Thema Flüchtlinge Flucht und Migration - Unterrichtsmaterialien Migration - Wir erzählen Geschichten (platforma 4teacher wymaga zarejestrowania się)	Projekt: Migracje - opowiadamy historie ludzi.
Dowiadujemy się, jakie zachodzą zmiany urbanizacyjne.	Urbanisierung - wie die Städte wachsen? Anpassung an den Klimawandel - Szenarien für die Stadt Wie sieht die klimaangepasste	Projekt partnerski: uczniowie dwóch zaprzyjaźnionych klas w Polsce i Niemczech wysyłają prognozy urbanizacyjne dotyczące swojego miasta do władz komunalnych i proszą o feedback. Następnie

	Stadt aus? Fit für den Klima? Ideen für die Stadt.	organizują debatę na temat przyszłości swoich miast i porównują wyniki.
Dowiadujemy się, jakie zadania i wyzwania stoją obecnie przed rolnictwem.	Landwirtschaft heute: ihre Bedeutung und Herausforderungen	Przeprowadzamy wywiad z leśnikiem.
Dowiadujemy się, jakie są skutki rolnictwa uprzemysłowionego	Die Folgen der industriellen Landwirtschaft Was geht mich die Landwirtschaft an? Unterrichtsmaterialien. Wo kommt mein Essen her?	Projekt: Dowiedz się, skąd pochodzą artykuły spożywcze na twoje śniadanie, obiad, kolację?
Dowiadujemy się, co stanowi o jakości produktów typu "bio"	Rund um den ökologischen Landbau	Dowiadujemy się, ile produktów typu "bio" kupuje się w Polsce, a ile w Niemczech?
Dowiadujemy, jaką należy stosować gospodarkę leśną, by utrzymać lasy.	Nachhaltige Forstwirtschaft - Film Wald und seine Funktionen	Spotkanie z ekspertami. Dowiedz się, jaką politykę leśną stosują sąsiedzi, a jaka obowiązuje w Polsce.

Tabela 6: Chemia (liceum ogólnokształcące, technikum i szkoła branżowa I stopnia)		
Dowiadujemy się, jaka jest budowa atomu i gdzie wykorzystywana jest wiedza o atomie.	Das Atom: Aufbau und Grundbegriffe	
Dowiadujemy się, jakie właściwości posiada woda i jaka jest jej rola w przyrodzie.	Wieso, weshalb, warum ist Wasser so wichtig.	
Dowiadujemy się, co to są elektrolity i jak przygotować napój izotoniczny.	Isotonisches Getränk selber machen	
Dowiadujemy się, w jaki sposób człowiek zanieczyszcza powietrze i jak temu zapobiegać.	Umwelt macht Schule	Eine Videokonferenz zwischen zwei Klassen: Was machen Schüler in Polen und in Deutschland für ihre

		Umwelt?
Dowiadujemy się, co to są kwasy i jaka jest ich rola w życiu codziennym.	Welche Säuren benutzen wir im Alltag?	
Dowiadujemy się, co to są sole i jaka jest ich rola w życiu codziennym.	Wozu kann man Salz im Alltag benutzen?	
Poznajemy substancje o znaczeniu biologicznym (tłuszcze, białka, sacharydy)	Fette, Eiweiße, Kohlenhydrate - Unterrichtsstationen Lebenswichtige Inhaltsstoffe: Fette, Eiweiße, Kohlenhydrate	
Uczymy się sporządzać prosty środek czyszczący do użycia w gospodarstwie domowym.	Wir stellen selber einen natürlichen Haushaltsreiniger zusammen	Sporządzamy naturalny środek czyszczący dla domu.
Dowiadują się, jak się wytwarza szkło.	Wie stellt man Glas aus Quarzsand her? Wie wird ein Spiegel hergestellt	Poszukiwania internetowe: gdzie w Niemczech i w Polsce istnieją największe fabryki szkła? Jakiego rodzaju produkty szklane wytwarza się tam?
Dowiadujemy się, kiedy zaczęto stosować nawozy oraz jaka ich jest rola we współczesnym rolnictwie.	Geschichte der Düngemittel Düngemittel. Was ist das? Düngemittel bewusst anwenden	
Dowiadujemy się, skąd pochodzi ropa naftowa oraz w jakich produktach jest ona wykorzystywana.	Wie ist Erdöl entstanden? Wie wird Erdöl gewonnen? Wie gewinnt man aus Erdöl Benzin und Diesel? Erdöl - Nutzung, Verarbeitung, was man aus Erdöl machen kann	Przygotowujemy wystąpienia na kongres dot. wykorzystania ropy naftowej przez człowieka. Odpowiadamy na pytania: *Na ile lat wystarczą pokłady ropy naftowej? Jak będzie wyglądać życie człowieka na Ziemi bez ropy naftowej?*
Wyjaśniają, co to jest globalne ocieplenie oraz alternatywne źródła energii.	Wie beeinflusst der Mensch das Klima und die globale Erwärmung	Debata: *Pro* i *contra* wobec alternatywnych źródeł energii.

	Treibhauseffekt und globale Erwärmung Erneuerbare Energie	
Uczymy się produkować mydełko zapachowe.	Seife selber herstellen	Robimy mydełko zapachowe jako prezent gwiazdkowy dla przyjaciół.
Dowiadujemy się, co to jest twardość wody.	Wasserhärte So stellen Sie die Wasserhärte fest	Przeliczamy, ile powinniśmy stosować środków piorących w naszych gospodarstwach domowych przy praniu.
Jak powinniśmy prać nasze rzeczy, by nie szkodzić środowisku?	Unterrichtsmaterialien zum Thema - Nachhaltig waschen für eine saubere Umwelt	Projekt: oceń zużycie środków do prania w trzech gospodarstwach domowych i określ, styl którego gospodarstwa domowego odpowiada najbardziej zasadom ochrony środowiska.
Dowiadujemy się, z czego składają się kosmetyk.i	Kosmetik. Unterrichtsreihe. Was bezeichnet der Ausdruck "Kosmetik"? Cremes im Chemieunterricht	Sporządzamy krem do ciała i twarzy.
Uczymy się kupować zdrowe środki spożywcze.	Was bedeuten Angaben auf den Lebensmittelverpackungen? Was sagt das Etikett?	Oceniamy i porównujemy wartość odżywczą kilku różnych rodzajów jogurtu, wędliny oraz zupy z proszku.
Uczymy się sposobów przedłużania wartości produktów spożywczych.	Fermentieren: Essen haltbar machen wie zu Omas Zeiten Fermentieren Schritt für Schritt Lebensmittelkonservierung	Robimy przetwory wg nowoczesnych lub przejętych z innych krajów przepisów, oferujemy je naszym babciom, prosimy o ich zdanie i przedstawiamy wyniki w klasie.
Uczymy się obliczać, ile leku powinien wziąć człowiek o określonej wadze.	Letale und toxische Dosis	Rozwiązujemy proste zadania farmakologiczne związane z obliczaniem dawek leków.
Zdobywamy wiedzę na temat polimerów i dowiadujemy się, jak jest ona wykorzystywana	Unterrichtseinheit: Weg mit den Plastiktüten	Debata: alternatywy dla plastiku

w codziennym życiu.		
Zdobywamy wiedzę na temat wiązań chemicznych i stanów skupienia (na przykładzie X-Men).	Chemische Bindungen einfach erklärt (X-Men)	

Tabela 7: Fizyka (liceum ogólnokształcące, technikum i szkoła branżowa I stopnia)		
Dowiadujemy się, dlaczego statki mogą pływać.	Wieso können Schiffe schwimmen können?	Ausflug in die Greifswalder Yachtwerft.
Magnetyzm	Magnetismus einfach erklärt (X-Men)	
Grawitacja, teoria Einsteina *Czarne dziury*	Gravitationswellen erklärt Schwarze Löcher erklärt Was passiert in einem schwarzen Loch?	
Fizyka atomowa	Materialsammlung Atomphysik: Unterrichtsmaterial Physik Entdeckung des Atomkerns - RCL Rutherford-Streuversuch	
Prędkość światła	Geschwindigkeit von Licht - RCL "Lichtgeschwindigkeit"	
Fuzja jądrowa	Wann 'zündet' die Idee der Kernfusionstechnologie?	
Optyka	Materialsammlung Optik: Unterrichtsmaterial Physik / Astronomie	
Zorza polarna	Polarlichter - Mythen & Fakten rund ums „Himmelsfeuer"	

Tabela 8: Matematyka (wszystkie typy szkół ponadpodstawowych)		
Bawimy się matematyką *Obliczenia matematyczne w głowie*	Matherätsel Geniales Kopfrechnen Indisches Multiplizieren Matherätsel II Rätsel, Knacknüsse und Denksportaufgaben Zahlen im Kopf Quadrieren in inne filmy z serii *Byte thinks*	
Sporządzamy proste obliczenia statystyczne.	*Durchschnitt, Mittelwert, Streuung* *Mittelwert, Median, Modalwert*	
Sporządzamy proste diagramy i wykresy.	Wir erstellen ein einfaches Kreisdiagramm Wir erstellen ein einfaches Streifendiagramm Wir erstellen ein Excel-Diagramm	Powerpoint-Präsentation zum Thema: Polen und Deutschland; Präsentation der Angaben in Form von Diagrammen. Powerpoint-Präsentation zum Thema: Stettiner Woiwodschaft und Mecklenburg-Vorpommern; Präsentation der Angaben in Form von Diagrammen
Dowiadujemy się, gdzie wykorzystujemy obliczenia procentowe i statystyczne.	Prozentrechnungen Excel-Diagramme Statistische Umrechnungen	Projekt: Uczniowie przeprowadzają ankietę na temat wydatków uczniów, przedstawiają wyniki w formie obliczeń i wykresów i omawiają ją.
Wykonujemy obliczenia kalendarzowe na dniach tygodnia, miesiącach, latach.	Wochentag für jedes Datum im Kopf berechnen Würfelspiel zum Jahreskalender	

Tabela 9: Edukacja dla bezpieczeństwa (liceum ogólnokształcące, technikum i szkoła branżowa I stopnia)		
Uczymy się, jak nieść pierwszą pomoc w różnych sytuacjach życiowych	Pierwsza pomoc: Lernen und Gesundheit: Erste Hilfe Pierwsza pomoc w ataku serca: Reanimation - Sie können nicht falsch machen Pierwsza pomoc przy wyziębieniu: Wie Sie Unterkühlungen und Erfrierungen erkennen und behandeln	Przygotowujemy i przeprowadzamy kurs pierwszej pomocy.
Uczymy się reagować w sytuacjach zagrożenia.	Lernen und Gesundheit: Sucht- und Gewaltprävention Lernen und Gesundheit: Sucht hat viele Gesichter Odwaga cywilna: Lernen und Gesundheit: Zivilcourage	Przygotowujemy kampanię informacyjną dla młodzieży pt. “Uzależnienie nie jedno ma imię” / “ma wiele twarzy”.
Dowiadujemy się, czym jest COVID-19 i jak się przed nim uchronić.	Was das Coronavirus ist und wie wir uns vor ihm schützen können. Coronavirus. Warum hilft es, wenn alle schulfrei haben. Coronavirus - Arbeitsblatt	Przygotowujemy kampanię reklamową (reklama społeczna, *public service announcement),* w której wyjaśniamy mieszkańcom naszego miasta/ regionu, jak powinni zachowywać się podczas sytuacji zagrożenia koronawirusem.
Dowiadujemy się, jak się zachować w sytuacjach ekstremalnych.	Verhalten im Katastrophenfall: Selbstschutz im Katastrophenfall Terror und Rechtsstaat, Unterrichtsmaterialien Was geschah am 11.September 2001? Terrorismus - Materialien für den Unterricht Was ist Terrorismus - Film So verhalten Sie sich richtig in extremen Gefahrensituationen	Tworzymy plakat z zasadami zachowania w sytuacjach ekstremalnych. Przygotowujemy *crash course* na temat zachowania podczas katastrof naturalnych.
Poznajemy prawo	Humanitäres Völkerrecht -	Przygotowujemy mowę na

humanitarne.	auch im Krieg ist nicht alles erlaubt - Unterrichtsmaterialien	temat obrony praw humanitarnych na szczyt państw.
Bezpieczeństwo i ochrona w pracy	Lernen und Gesundheit: Berufsbildende Schulen: np. Ochrona oczu: Lernen und Gesundheit: Augenschutz Ponadto: **Arbeitsschutz**: Brandschutz, Erste Hilfe, Sicherheitszeichen itd. Arbeitssicherheit: Elektrische Handmaschinen, Flüssiggas, Handwerkzeuge, Gehörschutz, Arbeitsunfälle im Freien itd. **Speziell für DaZ-Klassen**: Werkstatt-Sicherheit, Arbeiten an der Ständerbohrmaschine itd.	Opracowujemy w formie plakatu lub poradnika zasady bezpieczeństwa w domu, w szkole i/lub w miejscu pracy.

Tabela 10: Podstawy przedsiębiorczości (liceum ogólnokształcące, technikum i szkoła branżowa I stopnia)		
Mobbing w miejscu pracy	Mobbing - was ist das? Einfach erklärt. 20 der Mobbing-Taktiken von Chef Was tun beim Mobbing?	Symulacja dramowa[5] (improwizacja lub odgrywanie ról): osoby - szef firmy, ofiara mobbingu, sprawca mobbingu, współpracownicy - osoby mające rozwiązać konflikt.
Biznesplan	Businessplan einfach erklärt Wie sieht ein Businessplan aus?	Zakładamy firmę i opracowujemy biznes plan
Podstawowe pojęcia ekonomii	filmy z serii *Grundbegriffe der Wirtschaft*, np. Inflation &	

[5] Temat trudny i wymagający, ale dzięki dystansowi emocjonalnemu stworzonemu poprzez zastosowanie języka obcego/ drugiego - por. Muda, 2016, 154 - paradoksalnie może okazać się łatwiejszy do realizacji niż w języku ojczystym. Drama może mieć ponadto bardzo korzystny wpływ na rozwój umiejętności językowych uczących się, gdyż daje im z jednej strony możliwość rekompensowania własnych braków językowych dzięki innym sposobom ekspresji, zaś z drugiej strony dzięki emocjonalnemu zaangażowaniu uczący się odczuwają silniejszą potrzebę wyrażania się. Więcej na temat możliwości zastosowania dramy w nauczaniu języka obcego / drugiego w: Olpińska-Szkiełko, 2013, rozdz. 4.2.

	Deflation: Inflation und Deflation einfach erklärt - Grundbegriffe ● Gehe auf SIMPLECLUB.DE/GO (i inne, np. Konjunktur, Angebot und Nachfrage, Demografischer Wandel itd.) filmy z serii *explainity®* *Erklärvideos*, np. Inflation, Protektionismus, G20, Keynesianismus vs. Monetarismus, Euro-Krise, Europäische Währungsunion i in. filmy z serii *–einfach erklärt,* np. Soziale Marktwirtschaft, BIP, Europäische Zentralbank, Fiskalpolitik, Konjunktur, Magisches Viereck, Subventionen, Phillipskurve, Produktionsfaktoren i in.	

Tabela 11: Wychowanie do życia w rodzinie (liceum ogólnokształcące, technikum i szkoła branżowa I stopnia):		
Dlaczego się zakochujemy?	Warum verliebt man sich? (Glückshormone)[6]	Przygotowujemy "Poradnik dla zakochanych".
Uczymy się radzić sobie w trudnych sytuacjach życiowych: Śmierć i żałoba w szkole.	Lernen und Gesundheit: Tod und Trauer in der Schule	
Poznajemy zagrożenia: uzależnienia i przemoc.	Lernen und Gesundheit: Sucht- und Gewaltprävention Lernen und Gesundheit: Sucht hat viele Gesichter Psychologie hinter Spielsucht - (Pokemon GO) Alkohol und Drogen im Straßenverkehr | Kostenloses Unterrichtsmaterial	Przygotowujemy kampanię informacyjną dla młodzieży pt. "Uzależnienie nie jedno ma imię" / "ma wiele twarzy".

[6] W filmie występuje nieprawidłowa wymowa słowa *Oxytocin*. Prawidłowa wymowa to: [*oksytotsin*], nie [*oksytokin*].

Self-management	Lernen und Gesundheit: Selbstmanagement	Przygotowujemy prezentacje lub poradnik dla młodzieży na temat zarządzania czasem, stresem i własnymi zasobami energii, aby sprostać wyzwaniom współczesności.

Tabela 12: Kształcenie zawodowe (technikum, szkoła branżowa I i II stopnia):		
Profile: mechaniczny, mechatroniczny, elektryczny, elektroniczny, gospodarstwo domowe itp.	Przykładowe filmy: Spülmaschine reinigen - so geht es! Spülmaschine trocknet nicht - Fehleranalyse! Geschirrspüler Fehler E15, Bosch, Siemens, Neff, Constructa, einfach erklärt! KüchenKönig Fehler in Elektroinstallationen ! So machst du es richtig ! Proofwood Grundwissen ! (wymowa regionalna) Genialer Trick: Bügeleisen reinigen mit Hausmitteln - Dampfbügeleisen sauber machen Haushaltstipp Top 5 Reinigungs Tricks mit Backpulver für Zuhause Wasser steht in der Waschmaschine Unsere Ausbildungsberufe in Mechatronik Fächer am Technischen Gymnasium Was macht man eigentlich als Mechatroniker? Einblicke in die Ausbildung zum Mechatroniker Robert Bosch Mechatroniker	Przygotowujemy serię krótkich filmów w języku niemieckim na YouTube, w których wyjaśniamy instrukcje obsługi wybranych urządzeń, sposoby radzenia sobie z usterkami i problemami w gospodarstwie domowym, zasady konserwacji sprzętu itd. Organizujemy konkurs w języku niemieckim na (drobne) wynalazki (w tym także aplikacje) ułatwiające życie i pomagające radzić sobie z problemami technicznymi.
Profile: hotelarskie, turystyczne, reklamowe,	Przykłady prospektów reklamowych:	Przygotowujemy projekt i wykonujemy prospekt w języku niemieckim

graficzne, fotograficzne itp.	Online-Prospekte- Aktuelle Angebote & Gutscheine | SPARWELT Alle reisen und Urlaub Prospekte und Broschüren zum Download und Bestellen Richtig fotografieren lernen 5 Dinge, die jeder Fotografieanfänger braucht Welches Objektiv ist das richtige? Fotografieren lernen in 26 Schritten Fotoausrüstung	reklamujący atrakcje turystyczne regionu, wybrane imprezy kulturalne i sportowe itp. (w formie drukowanej lub on-line) Organizujemy konkurs fotograficzny na najlepsze zdjęcie z regionu sąsiada.
Profile: żywienie i usługi gastronomiczne, piekarskie, cukiernicze itp.	Przykładowe przepisy kulinarne: Schweizer Küche Schweizer Küche: feine Rezepte für jede Gelegenheit Österreichische Rezepte Deutsche Küche: Die liebsten Traditionsgerichte Rezepte aus Mecklenburg-Vorpommern 984 Kuchen-Rezepte | LECKER Brot selber backen - die besten Rezepte	Organizujemy dla uczniów, nauczycieli, rodziców i innych zaproszonych gości pokaz i degustację kulinarnych specjałów regionalnych i/lub niemieckich / austriackich/ szwajcarskich. Przygotowujemy serię krótkich filmów (w języku polskim lub niemieckim) na YouTube, w których pokazujemy, jak przyrządzić najciekawsze, najsmaczniejsze, najbardziej niecodzienne potrawy kuchni krajów niemieckojęzycznych.
Profile medyczne (ratownik medyczny, opiekun medyczny, masażysta itp.)	Pierwsza pomoc: Lernen und Gesundheit: Erste Hilfe Pierwsza pomoc w ataku serca: Reanimation - Sie können nicht falsch machen Przykładowe filmy fitnes: Pilates für Anfänger — Komplettes Pilates - Workout (6/6, auf Deutsch)	Przygotowujemy i przeprowadzamy kurs pierwszej pomocy (także w formie filmów na YouTube). Przygotowujemy serię krótkich filmów (w języku niemieckim) na YouTube, w których prezentujemy ćwiczenia pomagające

	10 effektive Rückbildungsübungen - Fitness mit Baby | Fitnessmutti Birgit's Gymnastik für eine aufrechte Haltung ✶ 13 min. leichte Früh-Gymnastik im Stehen, ohne Geräte Die wichtigste Übung gegen langes Sitzen | Rückenschmerzen, Lendenwirbelsäule, Rückenübungen Rückenschmerzen? Diese 4 Fehler solltest du unbedingt vermeiden!	zachować zdrowie i formę fizyczną, lub promujące zdrowy tryb życia. Organizujemy tydzień zajęć z aerobikiem - po niemiecku.
Profil logistyczny	Berufe in der Logistik Ausbildungen in der Logistik Bewerbungstipps für Schüler Was ist Logistik: Lagersysteme, Planung bis Service Logistikzentrum Edeka Fachlagerist, ich mach's. Unterrichtsmaterial Verpackungsmüll und Umweltschutz	Planujemy nowoczesne centrum logistyczne (np. na podstawie materiału: Logistikzentrum Edeka); jakie rozwiązania techniczne i informatyczne mogłyby usprawnić i ułatwić pracę ludzi? Proponujemy nowoczesne rozwiązania dot. odpadów z opakowań; ca robić, aby zmniejszyć ilość odpadów, jak je ponownie wykorzystać? jak je efektywnie usuwać, aby w jak najmniejszym stopniu obciążać środowisko naturalne?
Profil geodezyjny	Vermessungstechniker Laserscanning Brauchen wir Geodäten? Ich habe eine Freundin. Die ist Geodätin. Vermessung für Anfänger	Projekt: Jakie muszą być spełnione warunki, by dwa tunele spotkały się dokładnie w tym samym miejscu.
Profil murarski, dekarski,	Ausbildung zum Maurer	Przygotowujemy serię krótkich filmów w języku

ciesielski	Mauern und Verputzen...so geht das Filmy z serii: Brale Wie entsteht ein Masivhaus, Wärmepumpe, Wasser, Elektro, Rohinstallation, Heizung Sanitär + Putz, Wärmepumpe, Wasser, Elektro Pfusch am Bau: Kleiner Fehler, fatale Folgen Hochbaufacharbeiter Beton und Stahlbeton Bauarbeiten Du solltest Dachdecker werden, wenn… Dachdecker. Für wen ist der beruf? Dacharten Dachdecker - Vorteile des Berufs Dachdeckerin Nina Franke über ihre Berufung	niemieckim na YouTube, w których wyjaśniamy instrukcje obsługi wybranych narzędzi i urządzeń, sposoby radzenia sobie z drobnymi usterkami i problemami w gospodarstwie domowym, zasady konserwacji sprzętu i instalacji itd. Przygotowujemy vlogi z krótkimi opisami zawodów.
Profil kolejowy	Ausbildung zum Lokführer, Die Lokführerin bei der S-Bahn München Der U-Bahn-Check Bremtest - eine Lok gegen ein Auto Wie wird ein ICE gebaut?	Planujemy nowoczesną kolej miejską dla Szczecina i okolic (dla naszego miasta/regionu); planujemy rozmieszczenie stacji, części podziemne i naziemne; wykorzystujemy istniejącą infrastrukturę; planujemy zagospodarowanie przestrzeni zielonych wokół stacji; projektujemy pociągi itd.
Profil krawiecki, fryzjerski, stylistyka ubioru, usługi kosmetyczne itp.	Ausbildung zum/zur Textil-Modeschneider/in Schneider Ausbildung Beruf Wie man ein Sakko schneidert Einfaches Kleid nähen Sticken für Anfänger, 8	Organizujemy pokaz lub konkurs mody, fryzur i makijażu z wybranej epoki historycznej (średniowiecza, barok, dwudziestolecie międzywojenne itd.) lub inspirowanych wybraną epoką historyczną.

	grundlegende Stickstiche Sticken - ein neuer Trend in der DIY-Welt Häkeln lernen - Anfangsknoten Kleidung im Mittelalter Höfische Mode und ihr Einfluß auf Chanel und Dior: eine Ausstellung in Versailles Was trugen Frauen im Mittelalter? - Planet Schule - Schulfernsehen multimedial des SWR und des WDR Österreich damals unsere Bekleidung Macht und Mode. Zwei neue Dauerausstellungen im Residenzschloss Dresen Die gefährlichsten Modetrends der Geschichte / Verrückte Geschichte / Terra x Was ist eigentlich wahre Schönheit? ? Galileo/ProSieben	Przygotowujemy serię krótkich filmów w języku niemieckim na YouTube, w których pokazujemy sposoby radzenia sobie z różnymi problemami w życiu codziennym dot. garderoby, fryzury, czy makijażu itd.
Profil rolniczy, ogrodniczy	Ausbildung im Biologisch-Dynamischen Landbau Landwirte gesucht Landwirtschaft in Emsland Bio wirklich besser? Bio-Pilzhof Filmy z serii: Der Muster Biogarten np. Beetplanung, Beetvorbereitung, Ernte verbessern können Ausbildung zum Gärtner Ein Beruf. Sieben Fachrichtungen Garten früher und heute	Przygotowujemy debatę: wady i zalety ekologicznego gospodarstwa rolnego. Robimy wystawę fotograficzną z najpiękniejszych ogrodów, które widzieliśmy. Pomagamy dzieciom z przedszkola dwujęzycznego założyć grządkę w ogrodzie. Wybieramy 10 najbardziej wartościowych warzyw, opisujemy je i podajemy

		najważniejsze zasady ich uprawy.
Profil leśniczy i pszczelarski	Honig und Bienen. So wird man Imker. Biohonig aus der Eifel - wie Imker mit und von den Bienen leben. Die Honigmacher. Kein Leben ohne die Biene. Imkern für Anfänger. So kann man Imkern lernen. Aufgaben des Försters Allein im Wald. Ein Förster erklärt seinen Beruf. Artenvielfalt im naturnah bewirtschafteten Wald Der Lebensraum Wald	Tworzymy reklamowe slogany o tematyce dot. ochrony pszczół. Idziemy do przedszkola dwujęzycznego i opowiadamy dzieciom o życiu pszczół. Tworzymy konkurs na najpiękniejszą pracę artystyczną dotyczącą lasu. Przeprowadzamy debatę na temat: wycinamy las na drogę szybkiego ruchu czy zostawiamy?

5. Materiały dydaktyczne

Odpowiednio przygotowany materiał dydaktyczny wysokiej jakości stanowi nieodzowny element programu nauczania języka niemieckiego jako języka sąsiada na III etapie edukacyjnym. Materiał ten może być bardzo różnorodny. Składają się nań:

- Podręczniki do nauki języka niemieckiego jako obcego – program nie rekomenduje żadnego wybranego podręcznika lub serii podręczników do wykorzystania w procesie nauczania języka niemieckiego jako języka sąsiada. Decyzja o tym, który podręcznik wybrać, należy do nauczyciela.
- Utwory literackie i inne teksty kultury – program proponuje intensywne wykorzystanie wybranych tekstów literackich i innych tekstów kultury na zajęciach języka niemieckiego – propozycje wykorzystania takich tekstów na lekcji znajduje się w rozdz. 4, zaś lista proponowanych lektur - w bibliografii.
- Materiały dodatkowe, takie jak m.in. strony internetowe, artykuły prasowe, ulotki, gazetki i prospekty reklamowe, katalogi, karty dań, ogłoszenia, programy telewizyjne itd. – program promuje jak najszersze wykorzystanie materiałów dodatkowych: autentycznych, dydaktyzowanych i dydaktycznych (por. niżej), zarówno podczas zajęć

języka niemieckiego, jak i zajęć przedmiotów niejęzykowych (w oddziałach dwujęzycznych i nie tylko) oraz projektów międzyprzedmiotowych. Przykłady wykorzystania materiałów dodatkowych wraz z propozycjami tematów do realizacji w języku niemieckim znajdują się w rozdz. 4.

Zgodnie z założeniami programu nauczania języka niemieckiego jako języka sąsiada na III etapie edukacyjnym rozwój umiejętności komunikacyjnych uczących się musi odbywać się przede wszystkim na materiale sensownego dyskursu (Dakowska, 2001, 95 i n.). Pojęcie „sensownego dyskursu" nie odnosi się wyłącznie do tekstów oryginalnych, które zostały wytworzone przez rodowitych nadawców dla rodowitych odbiorców oraz których funkcja, treść, forma, ani kontekst nie zostały w żaden sposób zmienione lub dopasowane do potrzeb glottodydaktycznych (por. Grucza S., 2005, 75 i n.). Chodzi raczej o to, aby nie były to teksty w których zgromadzone zostały specjalnie dobrane struktury językowe, ilustrujące np. użycie jakieś reguły gramatycznej lub słownictwo z danego zakresu tematycznego. Materiał nauczania „aby spełnić swoją funkcję dydaktyczną, […] musi posiadać istotne z punktu widzenia struktury komunikacji własności dyskursu: zorientowanie na cel komunikacyjny, sensowną treść i plan komunikatu, porządkujący formy i funkcje językowe, koherencję na poziomie treści i kohezję na poziomie form oraz odniesienie do sytuacji implikującej jakiegoś konkretnego nadawcę i adresata" (Dakowska, 2001, 86).

Materiał nauczania mogą stanowić zatem:

- **Teksty autentyczne**, tj. teksty przeznaczone dla rodowitych odbiorców, których forma językowa nie została zmieniona – nawet jeżeli są one wyjęte z oryginalnego kontekstu i pełnią inne funkcje komunikacyjne niż zamierzone przez oryginalnych nadawców (np. ogłoszenie o promocji, która już się zakończyła; oferta biura podróży, która nie jest już aktualna itd.). Teksty takie stanowią dla uczących się nie lada wyzwanie. Czas i wysiłek potrzebny na zrozumienie tekstu zależy od ilości występujących w nim „miejsc wadliwych" z punktu widzenia odbiorcy – nie tylko skomplikowanych konstrukcji składniowych, ale także wieloznaczności, braku koherencji lokalnej lub/i globalnej itp. (por. Rickheit i in. 2004). Można przyjąć, że takie „pułapki" czyhają na odbiorcę tekstu w języku obcym na każdym kroku. I choć większy wysiłek, jaki musi on poświęcić na zrekonstruowanie tekstu, może zaowocować lepszym zapamiętaniem jego treści i formy (por. Lamsfuss-Schenk, 2014), to należałoby zastanowić się nad tym, jakie istnieją sposoby ułatwienia uczącym się tego zadania i zastosować je.

Materiałem nauczania mogą, a nawet powinny stać się zatem także:

- **Teksty dydaktyzowane**, tj. teksty autentyczne, na których dokonano odpowiednich zabiegów glottodydaktycznych w celu umożliwienia lub ułatwienia uczącym się ich przetwarzania. Zabiegi te nie powinny być jednak przypadkowe i polegać jedynie na skracaniu, czy upraszczaniu wypowiedzi, ponieważ: "*Jeder Eingriff in einen Text ist ein Eingriff in seine innere Balance von Struktur und Semantik, der durchdacht und gekonnt ausgeführt werden muss"* (Krause, 1996, 62). Do celów dydaktycznych należy wykorzystać raczej rolę „strategicznych pozycji tekstowych" (por. Duszak, 1998, 128 i n.), np. pozycji otwarcia i zamknięcia tekstu, nagłówków, (śród)tytułów itp. oraz „graficznej mapy tekstu" – podziału na akapity, wyróżnień w tekście, środków graficznych itp.

Do zabiegów dostosowywania tekstów autentycznych do możliwości poznawczych uczniów można zaliczyć między innymi (Dakowska, 2001, 135 i n.; por. też Groeben i Christmann, 1996, 80 i n.):

- kompresję, czyli strategię wzmocnienia istotnych informacji w tekście w postaci streszczenia, podsumowania, tzw. „zapowiedników", czyli streszczeń akapitów, czy też za pomocą środków graficznych, np. tabel, wykresów, schematów itp.;
- strategię eksponowania niektórych elementów tekstu poprzez zastosowanie podtytułów, śródtytułów, wytłuszczeń, różnych krojów czcionki, poprzez wydzielanie niektórych partii tekstu w ramkach itp.;
- elaborację tekstu, czyli strategię wbudowywania dodatkowych informacji wyjaśniających treść tekstu, np. wyjaśnienie terminów, wykresy, mapki, ilustracje, teksty paralelne itp.;
- selekcję, czyli strategię eliminacji z tekstu informacji zbędnych bez szkody dla jego autentyczności komunikacyjnej.

Materiał nauczania mogą stanowić ponadto:

- **Teksty dydaktyczne**, które zostały stworzone specjalnie dla potrzeb uczących się języka obcego, jednakże pod warunkiem, że teksty te są dla uczących się: przydatne z punktu widzenia ich potrzeb komunikacyjnych i poznawczych: treści, tematyki, terminologii, celu komunikacyjnego itd., ważne z punktu widzenia ich tożsamości, roli odbiorców w komunikacji masowej i indywidualnej oraz roli w procesie dydaktycznym, a także dostosowane do możliwości przetwarzania informacji przez uczących się z uwagi na poziom ich wiedzy ogólnej i przedmiotowej (por. Dakowska, 2001, 133). Teksty takie spełniają warunki umożliwiające uczącym się rozwijanie umiejętności komunikacyjnych i

strategii radzenia sobie z problemami poznawczymi: stanowią „pożywkę dla mechanizmu przetwarzania informacji" uczących się, służą zaspokojeniu ich ciekawości i uzupełnieniu ich wiedzy, skłaniają do refleksji i wymiany poglądów, zachęcają do podejmowania dalszych działań, nie tylko komunikacyjnych, oraz sprzyjają zapamiętywaniu przez nich maksimum informacji językowej – formy językowej tekstu i jego treści (Dakowska, 2001, 106 i 144; Butzkamm, 2002, 192).

Materiał nauczania powinien być skonstruowany tak, aby umożliwiał uczącym się rozwijanie umiejętności sprawnego wykorzystywania wszystkich dostępnych zasobów własnej wiedzy w sposób zintegrowany. Należy przy tym pamiętać, że ubóstwo kontekstu, podobnie jak ubóstwo treści w tekście, znacznie utrudnia, a czasem nawet wręcz uniemożliwia proces rekonstrukcji znaczenia i intencji komunikacyjnej tekstu (Dakowska, tamże, 90; por. też Srole, 1997, 105). Błędne jest przekonanie, że mała ilość materiału nauczania wiąże się z łatwością jego przyswajania, zaś trudności w procesie rozumienia testu wynikają jedynie z niedostatecznej znajomości gramatyki i słownictwa. Podobnie, jak na niższych etapach edukacyjnych, także w nauczaniu na pozostałych stopniach edukacyjnych niezmiernie ważną pozostaje zasada kontekstualizacji języka. Teksty wykorzystywane jako materiał dydaktyczny powinny być więc rozszerzone o bogaty materiał poglądowy ułatwiający zrozumienie przekazu. Nie należy lekceważyć znaczenia dla procesu rozumienia tekstu obecności bogatego kontekstu także w postaci informacji graficznych i wizualnych (rysunki, mapy, tabele, schematy itp.).

Z zagadnieniem odpowiedniej prezentacji materiału nauczania wiąże się bezpośrednio problem jego progresji jako jednego z najważniejszych instrumentów sterowania procesem glottodydaktycznym. Z punktu widzenia celów programu nauczania języka niemieckiego jako języka sąsiada na III etapie edukacyjnym dla uporządkowania materiału nauczania może być zastosowana zarówno tzw. progresja gramatyczna (strukturalna), jak i tzw. progresja komunikacyjna (pragmatyczna). Pierwsza z nich zakłada selekcję i gradację elementów i form językowych według kryteriów morfosyntaktycznych, druga – według ich przydatności w procesie komunikacji językowej (Sikorska, 2003; Butzkamm, 2002). Możliwa jest również integracja obydwu rodzajów progresji.

Zasady porządkowania materiału nauczania wedle kryterium częstotliwości ich występowania w procesie komunikacji, np. czas *Perfekt* przed czasem *Präteritum*, przypadki rzeczownika w kolejności: *Nominativ, Akkusativ, Dativ, Genitiv* itd. są charakterystyczna dla podręczników do nauki języka niemieckiego jako obcego w podejściu komunikacyjnym. Natomiast progresja strukturalna materiału gramatycznego leży u podstaw konstruowania programu

nauczania języka ojczystego (oraz starszych podręczników do nauki języków obcych, repetytoriów gramatycznych itd., por. np. Bęza, 1993; Dłużniewski i Donath, 1982), np. części mowy w kolejności: czasownik, rzeczownik, przymiotnik, przysłówek, rodzaje zdań: oznajmujące, pytające, rozkazujące, części zdania: podmiot i orzeczenie itd. Przy wyborze rodzaju progresji materiału językowego należy wziąć pod uwagę fakt, iż uczący się, którzy uczestniczyli w programie nauczania języka niemieckiego jako języka sąsiada od etapu przedszkolnego, rozwinęli już bogatą wiedzą językową, nawet jeśli nie zawsze jest to wiedza eksplicytna (uświadomiona), np. o gramatyce języka niemieckiego. Na tej implicytnej (nieuświadomionej) wiedzy o języku (przede wszystkim wiedzy receptywnej) można, podobnie jak to się dzieje w przypadku uczniów nabywających wiedzę o systemie swojego języka ojczystego, bazować w procesie systematyzowania wiedzy o języku obcym.

6. Metody i techniki nauczania

Rozporządzenie MEN z dn. 14 lutego 2017 r. w sprawie podstawy programowej […] kształcenia ogólnego dla branżowej szkoły I stopnia […] (Dz. U. 2017 poz. 356) oraz Rozporządzenie MEN z dnia 30 stycznia 2018 r. w sprawie podstawy programowej kształcenia ogólnego dla liceum ogólnokształcącego, technikum oraz branżowej szkoły II stopnia (Dz. U. 2018 poz. 467) określają cele wychowawcze i edukacyjne polskiej szkoły. Szkoła powinna wyposażyć swoich uczniów w kompetencje, które umożliwią im sprostanie wyzwaniom, jakie niesie ze sobą postęp technologiczny, gospodarczy i polityczny współczesnego świata. Do kompetencji tych należy między innymi: kompetencja zdobywania, przetwarzania i prezentacji wiedzy w oparciu o różne źródła informacji, umiejętności wyrażania i uzasadniania swoich poglądów i przekonań, umiejętności współdziałania (także: komunikowania) z innymi ludźmi, umiejętności krytycznego i kreatywnego myślenia oraz rozwiązywania problemów. Cele te dotyczą także nauczania języków obcych w szkole. Jak można łatwo zauważyć, wykraczają one dalece poza tradycyjne pojmowanie nauki języka obcego jako nabywania znajomości struktur gramatycznych i słownictwa. Tradycyjne metody nauczania ukierunkowane na rozwój wybranych umiejętności językowych, przede wszystkim kompetencji leksykalnej i gramatycznej oraz ortograficznej, należy rozszerzyć o metody i techniki wspierające rozwój wszystkich umiejętności komunikacyjnych uczących się, a także umiejętności niejęzykowych, które są niezbędne po to to, aby móc efektywnie uczestniczyć w procesie interakcji komunikacyjnej. Nie oznacza to, że techniki i ćwiczenia w nauczaniu języków obcych (tu: języka niemieckiego) nie mogą być ukierunkowane na zdobywanie wiedzy w zakresie form

językowych. Podobnie jak materiał nauczania (por. rozdz. 5) powinien być skonstruowany tak, aby umożliwić uczącym się zgromadzenie rozległej wiedzy językowej i niejęzykowej potrzebnej w komunikacji, tak i zadania, które wykonują uczniowie podczas nauki języka niemieckiego, mogą być bardziej ukierunkowane na zrekonstruowanie treści tekstów, lub bardziej na opracowanie ich warstwy językowej. Jednakże uczący się od samego początku powinni mieć możliwość uczestniczenia w aktach komunikacyjnych, a więc stopniowego rozwoju swojej wiedzy językowej dzięki działaniom komunikacyjnym, nie wedle zasady *"learn now, use later",* lecz *"use as you learn, learn as you use"* (Butzkamm, 2002, 113; por. też Glaudini Rosen i Sasser, 1997, 36; Eskey, 1997, 133; Bach, 2005, 19).

Założenia dydaktyczne i metodyczne programu nauczania języka niemieckiego jako języka sąsiada są zbieżne z założeniami podejścia komunikacyjnego w nauczaniu języków obcych, nauczania dwujęzycznego oraz zintegrowanego nauczania językowo-przedmiotowego (CLIL).

Założenia te można podsumować w następujący sposób:

- Program nauczania języka niemieckiego jako języka sąsiada w szkołach ponadpodstawowych zakłada integracyjne podejście do kwestii metodycznych nauczania języka obcego i nauczania treści niejęzykowych w języku obcym oraz „systematyczne i celowe wspieranie komponentu językowego w kompleksowych sytuacjach uczenia się" (Otten i Wildhage, 2003, 28). W koncepcji nauczania języka niemieckiego jako języka sąsiada ważną rolę odgrywa zarówno rozwój umiejętności językowych, jak i rozwój wiedzy ogólnej i specjalistycznej (przedmiotowej, zawodowej) (por. *focus on forms* + *focus on content* – Vollmer, 2005, 47; 49; por. też Schmölzer-Eibinger, 2006, 16).
- Najważniejszą formą nauczania języka obcego w sensie rozwijania kompetencji komunikacyjnej (por. rozdz. 2.1.) jest inicjowanie i pobudzanie procesów rozumienia i produkcji dyskursu u uczących się. Zarówno tworzenie, jak i rozumienie wypowiedzi językowych (tekstów, dyskursu) jako działanie komunikacyjne obejmuje trzy etapy:
    - etap konceptualizacji (konstruowania względnie rekonstruowania intencji komunikacyjnych, celu i treści wypowiedzi),
    - etap przedwerbalnego generowania przekazu względnie semantyzacji wypowiedzi oraz
    - etap werbalizacji względnie rozpoznawania i segmentacji wypowiedzi.

  Tworzenie wypowiedzi nie jest procesem samej tylko werbalizacji – u jej podstawy musi leżeć zamysł nadawcy wpłynięcia w jakiś sposób na odbiorcę, wejścia z nim w jakąś

interakcję. Podobnie jest z rozumieniem wypowiedzi – odbiorca identyfikuje wypowiedź, a następnie interpretuje ją i ocenia. Oznacza to, że na lekcji języka obcego należy uwzględnić wszystkie trzy etapy procesu przetwarzania językowego oraz ćwiczyć i rozwijać umiejętności potrzebne na każdym z nich. Proces rozumienia dyskursu musi rozpocząć się od fazy identyfikacji wypowiedzi, objąć fazę semantyzacji, w której uczący się poszukują odpowiedzi na pytanie, co oznaczają dane formy językowe, a zakończyć się na etapie konceptualizacji: zrekonstruowania zamiaru komunikacyjnego nadawcy, ewaluacji i reakcji odbiorcy na działanie językowe nadawcy. Proces rozumienia nie może kończyć się na fazie semantyzacji, czyli na podaniu nowych słówek i objaśnień gramatycznych z pominięciem fazy interpretacji i oceny sensu komunikatu (Dakowska, 2001, 97). Inaczej mówiąc, uczący się muszą w procesie nauki języka obcego zwrócić uwagę zarówno na treść (sens, znaczenie) i intencję wypowiedzi (dyskursu), jak i na formy werbalne, dzięki którym dane treści i intencje są kodowane i wyrażane. Butzkamm (2002, 187; por. też Grabe i Stoller, 1997, 10 i n.) zauważa, że wszechstronne, wielopłaszczyznowe przetwarzanie tekstu – jego warstwy sensorycznej (dźwiękowej lub graficznej), semantycznej i funkcjonalnej (pragmatycznej) sprzyja zapamiętywaniu maksimum informacji językowej.

- Procesy wyrażania i interpretowania intencji komunikacyjnych za pomocą form werbalnych, które w przypadku języka ojczystego przebiegają w sposób niezakłócony i płynny, ulegają daleko idącemu zróżnicowaniu w przypadku języka obcego. Procesy te muszą być poddane intensywnym zabiegom dydaktycznym. Uczącym się języka obcego potrzebne jest rozbudowane doświadczenie komunikacyjne, zbliżone do doświadczenia rodzimych użytkowników języka, aby móc dokonywać właściwych wyborów w zakresie form, a także planów i strategii działania (Dakowska, 2001, 73). Umiejętność komunikacji polega na wykorzystaniu wszystkich dostępnych źródeł informacji w sposób zintegrowany i strategiczny – taki charakter musi mieć także doświadczenie komunikacyjne w języku niemieckim nabywane w warunkach szkolnych.
- Zadania i ćwiczenia stosowane na zajęciach języka niemieckiego od samego początku powinny służyć interakcji językowej i wzbogacać ją. Formy językowe nie powinny być ćwiczone w izolacji od ich znaczenia i kontekstu użycia oraz ich funkcji komunikacyjnej. Materiał do ćwiczeń powinny stanowić w jak największym stopniu spójne teksty i dłuższe wypowiedzi (por. „tekst w sytuacji komunikacyjnej" – Krumm, 1993, 6 i n.; por. rozdz. 5).

- W procesie nauczania języka niemieckiego należy zwrócić baczną uwagę także na rodzaje interakcji językowych, jakie podejmują uczący się. Mają one bowiem dla skuteczności tego procesu wielkie znaczenie. Korzystne warunki dla rozwoju umiejętności językowych można stworzyć nie tylko poprzez odpowiednie przygotowanie materiału dydaktycznego (por. rozdz. 5), ale również dzięki zastosowaniu odpowiednich interakcyjnych działań językowych, takich jak: wymiana informacji, pytania wyjaśniające, pytania precyzujące, prośby o powtórzenie, potwierdzenia, korekty, precyzowanie, parafrazy, powtórzenia, rozszerzenia i uzupełnienia wypowiedzi itp. Zastosowanie tych strategii na lekcji języka obcego, zamiast redukcji interakcji pomiędzy nauczycielem a uczącym się do prostego schematu *pytanie – odpowiedź*, powoduje większe zainteresowanie uczących się w przetwarzaniu problemu i jego rozwiązaniu oraz wzrost ich aktywności i samodzielności. Zaś aktywność i samodzielność uczących się – prowadząca do ich wzmożonej własnej produkcji językowej – bardzo stymuluje proces uczenia się (por. „*output hypothesis*" - Swain, 1985, tu: Henrici, 1995, 17; Grabe i Stoller, 1997, 6).

Podsumowując: procesy uczenia się języka niemieckiego jako języka sąsiada w szkołach ponadpodstawowych powinny być inicjowane w sensownych sytuacjach komunikacyjnych, gdyż nadrzędnym celem nauczania tego języka jest umożliwienie uczącym się brania od samego początku nauki udziału w procesie komunikacji językowej i jednocześnie stopniowe budowanie i wspieranie rozwoju ich kompetencji komunikacyjnej. Na tej drodze niezbędnie potrzebne są objaśnienia formalne i odpowiednie ćwiczenia strukturalne. Nie powinny one jednak dominować lekcji języka niemieckiego. Wiedza dotycząca systemu języka niemieckiego powinna być rozwijana wraz z umiejętnościami strategicznymi użycia wypowiedzi językowych jako środków komunikacji.

7. Kontrola osiągnięć ucznia

7.1. Oczekiwane efekty programu nauczania języka niemieckiego jako języka sąsiada na III etapie edukacyjnym:

Uczeń po ukończeniu szkoły ponadpodstawowej powinien:

- być dobrze przygotowany do podjęcia dalszej nauki, np. na uczelni wyższej, lub
- być dobrze przygotowany do podjęcia pracy zawodowej zgodnie z wymogami współczesnego rynku pracy,

- być zainteresowany zjawiskami otaczającego go świata i potrafić aktywnie poszukiwać odpowiedzi na interesujące go pytania poznawcze w oparciu o różne źródła wiedzy, w tym także w języku niemieckim,
- rozumieć znaczenie języka obcego (niemieckiego) dla własnego rozwoju ogólnego, a także dla rozwoju zawodowego,
- umieć korzystać z języka niemieckiego w środowisku prywatnym, edukacyjnym i zawodowym,
- umieć działać w różnych sytuacjach komunikacyjnych w życiu prywatnym i zawodowym,
- być otwarty na kontakty z różnymi osobami, w tym także z rodowitymi mówcami języka niemieckiego,
- okazywać postawę szacunku i tolerancji dla innych kultur, odmiennych tradycji, systemów wartości i obyczajów, w tym dla kultury sąsiada,
- umieć współdziałać w grupie.

Nauka języka niemieckiego jako języka sąsiada może być realizowana w szkole branżowej I i II stopnia jako nauka języka obcego nowożytnego, natomiast w liceum i technikum – jako nauka pierwszego języka obcego, drugiego języka obcego lub jako nauka jednego z dwóch języków obcych w oddziałach dwujęzycznych. W zależności od danego wariantu i szkoły, różna jest liczba godzin przeznaczona na realizację nauczania języka niemieckiego jako języka sąsiada i tym samym różne są poziomy biegłości językowej oczekiwane od uczących się kończących III etap edukacyjny. Oczekiwane poziomy biegłości językowych w poszczególnych wariantach zostały opisane w nawiązaniu do wymogów Podstawy programowej kształcenia ogólnego w zakresie języka obcego nowożytnego w szkole branżowej I stopnia, określonej w Rozp. MEN z dn. 14 lutego 2017 r. (Dz. U. 2017 poz. 356), w nawiązaniu do wymogów Podstawy programowej kształcenia ogólnego dla liceum ogólnokształcącego, technikum oraz branżowej szkoły II stopnia, określonej w Rozp. MEN z dn. 30 stycznia 2018 r. (Dz. U. 2018 poz. 467) oraz w odniesieniu do poziomów biegłości w zakresie poszczególnych umiejętności językowych określonych w Europejskim Systemie Opisu Kształcenia Językowego: uczenie się, nauczanie, ocenianie (ESOKJ). Jednak ze względu na specyfikę tego ostatniego dokumentu, przeznaczonego z założenia dla osób dorosłych uczących się języka obcego, podane na danym poziomie biegłości umiejętności językowe należy traktować jako orientacyjne.

Warianty realizacji programu nauczania języka niemieckiego jako języka sąsiada na III etapie edukacyjnym:

Rodzaj szkoły	Język	Opis	Poziom ESOKJ
liceum ogólnokształcące	język niemiecki jako pierwszy język obcy	kontynuacja z przedszkola i szkoły podstawowej języka niemieckiego nauczanego jako 1. lub 2. język obcy[7] – kształcenie w zakresie podstawowym (12 godzin w 4-letnim cyklu edukacyjnym)[8]	B1+/B2 (B2+ w zakresie rozumienia)
		kontynuacja z przedszkola i szkoły podstawowej języka niemieckiego nauczanego jako 1. lub 2. język obcy[7] – kształcenie w zakresie rozszerzonym (18 godzin w 4-letnim cyklu edukacyjnym) [9]	B2+ (C1 w zakresie rozumienia)
		kontynuacja z przedszkola i szkoły podstawowej języka niemieckiego nauczanego jako 1. lub 2. język obcy[7]– w oddziale dwujęzycznym (23 godziny w 4-letnim cyklu edukacyjnym) [10]	C1 (C2 w zakresie rozumienia)
	język niemiecki jako drugi język obcy	kontynuacja z przedszkola i szkoły podstawowej języka niemieckiego nauczanego jako 1. lub 2. język obcy[11] – kształcenie w zakresie podstawowym (8 godzin w 4-letnim cyklu edukacyjnym)	B1/B1+ (B2 w zakresie rozumienia)
		kontynuacja z przedszkola i szkoły podstawowej języka niemieckiego	C1+ (C2 w zakresie

[7] Wysokie oczekiwane efekty kształcenia w zakresie języka niemieckiego nauczanego jako drugi język obcy w programie nauczania języka niemieckiego jako języka sąsiada na II etapie edukacyjnym – A1+ (A2+ w zakresie rozumienia) w wariancie podstawowym oraz A2 (B1 w zakresie rozumienia) w oddziale dwujęzycznym – pozwalają na osiągnięcie poziomów kompetencji określonych w Podstawie programowej na koniec III etapu edukacyjnego jak dla języka obcego nauczanego jako pierwszy język obcy.

[8] Tygodniowy wymiar godzin w danej klasie dla poszczególnych szkół III etapu edukacyjnego – zob. Rozp. MEN z dn. 3 kwietnia 2019 r. w sprawie ramowych planów nauczania dla publicznych szkół, Załączniki nr 4, 5, 8 i 11 (Dz.U. z 2019 r. poz. 639).

[9] W zakresie rozszerzonym: 6 godzin w 4-letnim cyklu dodatkowo, poza wymiarem godzin określonym dla przedmiotu w zakresie podstawowym (Rozp. MEN z dn. 3 kwietnia 2019 r. w sprawie ramowych planów nauczania dla publicznych szkół, Załącznik nr 4, Dz.U. z 2019 r. poz. 639).

[10] W oddziale dwujęzycznym: 11 godzin w 4-letnim cyklu dodatkowo, poza wymiarem godzin określonym dla przedmiotu w zakresie podstawowym (Rozp. MEN z dn. 3 kwietnia 2019 r. w sprawie ramowych planów nauczania dla publicznych szkół, Załącznik nr 4, Dz.U. z 2019 r. poz. 639).

[11] Z punktu widzenia programu nauczania języka niemieckiego jako języka sąsiada jest możliwy wariant nauczania języka niemieckiego, który był nauczany jako pierwszy język obcy na II etapie edukacyjnym, jako drugiego języka obcego na III etapie edukacyjnym – bez obawy zahamowania rozwoju językowego uczących się i „utraty" ich (wysokiego) poziomu umiejętności językowych. Zakładany poziom umiejętności językowych na koniec II etapu edukacyjnego w wariancie podstawowym dla języka niemieckiego nauczanego jako pierwszy język obcy to A2+ (B1 w zakresie rozumienia), zaś na koniec III etapu edukacyjnego w wariancie podstawowym dla języka niemieckiego nauczanego jako drugi język obcy – to B1/B1+ (B2 w zakresie rozumienia).

		nauczanego jako 1. lub 2. język obcy – w oddziale dwujęzycznym (19 godzin w 4-letnim cyklu edukacyjnym)[10]	rozumienia)
technikum	język niemiecki jako pierwszy język obcy	kontynuacja z przedszkola i szkoły podstawowej języka niemieckiego nauczanego jako 1. lub 2. język obcy[7] – w zakresie podstawowym (12 godzin w 5-letnim cyklu edukacyjnym)	B1+/B2 (B2+ w zakresie rozumienia)
		kontynuacja z przedszkola i szkoły podstawowej języka niemieckiego nauczanego jako 1. lub 2. język obcy[7] – w zakresie rozszerzonym (18 godzin w 5-letnim cyklu edukacyjnym)[12]	B2+ (C1 w zakresie rozumienia)
		kontynuacja z przedszkola i szkoły podstawowej języka niemieckiego nauczanego jako 1. lub 2. język obcy[7]– w oddziale dwujęzycznym (22 godziny w 5-letnim cyklu edukacyjnym)[13]	C1+ (C2 w zakresie rozumienia)
	język niemiecki jako drugi język obcy	kontynuacja z przedszkola i szkoły podstawowej języka niemieckiego nauczanego jako 1. lub 2. język obcy[11] – w zakresie podstawowym (8 godzin w 5-letnim cyklu edukacyjnym)	B1/B1+ (B2 w zakresie rozumienia)
		kontynuacja z przedszkola i szkoły podstawowej języka niemieckiego nauczanego jako 1. lub 2. język obcy – w oddziale dwujęzycznym (18 godzin w 5-letnim cyklu edukacyjnym) [13]	C1+ (C2 w zakresie rozumienia)
szkoła branżowa I stopnia	język niemiecki jako język obcy	kontynuacja z przedszkola i szkoły podstawowej języka niemieckiego nauczanego jako 1. język obcy (8 godzin w 3-letnim cyklu edukacyjnym)[14]	B1+ (B2 w zakresie rozumienia)

[12] W zakresie rozszerzonym: 6 godzin w 5-letnim cyklu dodatkowo, poza wymiarem godzin określonym dla przedmiotu w zakresie podstawowym (Rozp. MEN z dn. 3 kwietnia 2019 r. w sprawie ramowych planów nauczania dla publicznych szkół, Załącznik nr 5, Dz.U. z 2019 r. poz. 639).

[13] W oddziale dwujęzycznym: 10 godzin w 5-letnim cyklu dodatkowo, poza wymiarem godzin określonym dla przedmiotu w zakresie podstawowym (Rozp. MEN z dn. 3 kwietnia 2019 r. w sprawie ramowych planów nauczania dla publicznych szkół, Załącznik nr 5, Dz.U. z 2019 r. poz. 639).

[14] Przy założeniu, że na naukę języka niemieckiego wykorzystano 3 godziny do dyspozycji dyrektora szkoły w całym cyklu – por. Rozp. MEN z dn. 3 kwietnia 2019 r. w sprawie ramowych planów nauczania dla publicznych szkół, Załącznik nr 8 (Dz.U. z 2019 r. poz. 639).

		kontynuacja z przedszkola i szkoły podstawowej języka niemieckiego nauczanego jako 2. język obcy (8 godzin w 3-letnim cyklu edukacyjnym)[14]	A2+ (B1/B1+ w zakresie rozumienia)
szkoła branżowa II stopnia	język niemiecki jako język obcy	kontynuacja z przedszkola i szkoły podstawowej języka niemieckiego nauczanego jako 1. język obcy (10 godzin w 2-letnim cyklu edukacyjnym)[15]	B2 (B2+ w zakresie rozumienia)
		kontynuacja z przedszkola i szkoły podstawowej języka niemieckiego nauczanego jako 2. język obcy (10 godzin w 2-letnim cyklu edukacyjnym)[15]	B1 (B1+/B2 w zakresie rozumienia)

Szczegółowe efekty programu w zakresie rozwoju poszczególnych sprawności językowych:

Sprawność	**Kompetencja**	**Umiejętności – uczeń:**
Rozumienie ze słuchu	leksykalna	• zna słownictwo dotyczące tematyki zajęć językowych i niejęzykowych, w tym także przedmiotów zawodowych (por. „język obcy ukierunkowany zawodowo", rozdz. 4) realizowanych w języku niemieckim* * ilekroć w dalszej części tabeli będzie mowa o *zajęciach*, należy przez to rozumieć *zajęcia językowe i niejęzykowe realizowane w języku niemieckim, takie jak: zajęcia języka niemieckiego jako języka obcego, przedmioty niejęzykowe w oddziałach dwujęzycznych, projekty międzyprzedmiotowe, zajęcia dodatkowe itd*.
	gramatyczna	• zna i rozpoznaje w wypowiedziach ustnych struktury gramatyczne w powiązaniu z ich funkcją komunikacyjną
	semantyczna	• rozumie treści wyrażane dzięki odpowiednio dobranym formom językowym (w tym wypowiedzi rodzimych użytkowników języka niemieckiego)
	fonetyczna	• rozumie wypowiedzi rodzimych użytkowników języka formułowane w niemieckiej, austriackiej i szwajcarskiej standardowej odmianie tego języka, a także wypowiedzi rodzimych użytkowników języka z zabarwieniem regionalnym i dialektalnym

[15] Przy założeniu, że na naukę języka niemieckiego wykorzystano 3 godziny do dyspozycji dyrektora szkoły w całym cyklu – por. Rozp. MEN z dn. 3 kwietnia 2019 r. w sprawie ramowych planów nauczania dla publicznych szkół, Załącznik nr 11 (Dz.U. z 2019 r., poz. 639).

	dyskursywna	• rozumie dłuższe, spójne wypowiedzi na wybrane tematy związane z problematyką zajęć • potrafi zidentyfikować istotne informacje w wypowiedzi ustnej • potrafi wyszukać wybrane informacje w wypowiedzi ustnej
	pragmatyczna	• potrafi odpowiednio reagować na kierowane do niego wypowiedzi języka niemieckiego (w tym wypowiedzi rodzimych użytkowników języka niemieckiego) • potrafi uczestniczyć w dialogu • potrafi uczestniczyć w dyskusji na wybrane tematy związane z tematyką zajęć • rozumie stanowiska, opinie itd. dot. wybranego problemu związanego z tematyką zajęć • potrafi zrozumieć argumenty za i przeciw w dyskusji i je interpretować (zajmować wobec nich stanowisko) • potrafi interpretować zamiary komunikacyjne wyrażane dzięki odpowiednim środkom językowym i odpowiednio reagować
	socjolingwistyczna	• zna, rozumie i potrafi interpretować społeczne i kulturowe normy i uwarunkowania użycia wypowiedzi językowych i odpowiednio na nie reaguje • rozróżnia formalny i nieformalny styl wypowiedzi ustnej
Mówienie	leksykalna	• używa w swoich wypowiedziach słownictwa dotyczącego tematyki zajęć
	gramatyczna	• formułuje swoje wypowiedzi zgodnie z regułami gramatycznymi języka niemieckiego, nawet jeśli nie są one całkowicie bezbłędne
	semantyczna	• potrafi wyrażać treści dzięki odpowiednim strukturom językowym
	fonetyczna	• ma poprawną wymowę
	dyskursywna	• potrafi sformułować spójną, logiczną, poprawną i adekwatną komunikacyjnie wypowiedź na wybrany temat • potrafi przedstawić w sposób spójny, logiczny, poprawny i adekwatny treści związane z tematyką zajęć (np. w formie prezentacji ustnej)

	pragmatyczna	• potrafi nawiązać rozmowę • potrafi uczestniczyć w dialogu • potrafi uczestniczyć w dyskusji na wybrane tematy • posiada umiejętności retoryczne i polemiczne • potrafi wyrażać swoje stanowisko, swoją opinię dot. wybranego problemu • potrafi prezentować argumenty za i przeciw w dyskusji • wyraża swoje zamiary komunikacyjne dzięki odpowiednim środkom językowym
	socjolingwistyczna	• używa odpowiednich form grzecznościowych, np. form adresatywnych w rozmowie itd.
Czytanie	leksykalna	• zna słownictwo dotyczące tematyki zajęć • posiada bogaty zasób leksykalny pozwalający mu na czytanie ze zrozumieniem tekstów informacyjnych (*Sachtexte*) i literackich
	gramatyczna	• zna i rozpoznaje w tekstach pisanych struktury gramatyczne w powiązaniu z ich funkcją komunikacyjną
	semantyczna	• rozumie treści wyrażane dzięki odpowiednio dobranym formom językowym (w tym w tekstach autentycznych w języku niemieckim)
	ortoepiczna	• potrafi rozpoznać i prawidłowo odczytać formę graficzną wyrażeń językowych w języku niemieckim, nawet takich, z którymi spotyka się po raz pierwszy
	dyskursywna	• rozumie dłuższe, spójne teksty pochodzące z różnych źródeł na wybrane tematy związane z problematyką zajęć • rozumie i potrafi interpretować wybrane formy literackie • potrafi zidentyfikować istotne informacje w tekście • potrafi wyszukać wybrane informacje w tekście • posiada umiejętności analizy dyskursu, tj. jest świadomy cech charakterystycznych dyskursu – układu tekstu i występujących w nim związków czasowych, przestrzennych, przyczynowo-skutkowych i logicznych, a także jego rodzaju i funkcji (np. klasyfikacja, opis, różne rodzaje definicji, instrukcje itp.)
	pragmatyczna	• potrafi interpretować zamiary komunikacyjne wyrażane za pomocą form językowych języka niemieckiego (w tym w tekstach autentycznych w języku niemieckim) • potrafi rozpoznać próbę manipulacji w tekście pisanym i

		odpowiednią ją interpretuje • rozróżnia formalny i nieformalny styl wypowiedzi pisemnej
	socjolingwistyczna	• zna i rozumie społeczne i kulturowe normy i uwarunkowania użycia wypowiedzi językowych i potrafi je interpretować
Pisanie	leksykalna	• używa w swoich wypowiedziach pisemnych słownictwa dotyczącego tematyki zajęć
	gramatyczna	• formułuje swoje wypowiedzi pisemne zgodnie z regułami gramatycznymi języka niemieckiego, nawet jeśli nie są one całkowicie bezbłędne
	semantyczna	• potrafi wyrażać treści dzięki odpowiednim strukturom językowym
	ortograficzna	• zna i stosuje zasady ortograficzne języka niemieckiego
	dyskursywna	• potrafi sformułować spójną, logiczną, poprawną i adekwatną komunikacyjnie wypowiedź na piśmie na wybrany temat • potrafi przedstawić w sposób spójny, logiczny, poprawny i adekwatny treści związane z tematyką zajęć (np. w formie pisemnej prezentacji) • posiada umiejętności produktywnego posługiwania się funkcjami dyskursu, takimi jak streszczanie, opisywanie, wyjaśnianie, wnioskowanie, referowanie itd.
	pragmatyczna	• potrafi napisać tekst zgodnie z regułami pragmatycznymi dot. danego rodzaju tekstu, np. list formalny, życiorys, podanie itd. • potrafi wyrażać swoje stanowisko, swoją opinię dot. wybranego problemu • potrafi prezentować w tekście pisanym argumenty za i przeciw jakiemuś stanowisku • wyraża swoje zamiary komunikacyjne dzięki odpowiednim środkom językowym
	socjolingwistyczna	• używa odpowiednich form grzecznościowych, np. form adresatywnych w korespondencji (mailowej) itd.

7.2. Pomiar osiągnięć uczniów

7.2.1. Egzamin zewnętrzny

Pierwszą formą pomiaru osiągnięć jest egzamin maturalny. Ta forma pomiaru przeznaczona jest dla uczniów liceów i techników. Uczniowie biorący udział w programie przystępują do egzaminu maturalnego w języka obcego zgodnie z poniższymi uregulowaniami prawnymi.

- Ustawa z 14 grudnia 2016 r. prawo oświatowe (tekst jedn. Dz.U. z 2019 r. poz. 1148),
- Ustawa z dnia 7 września 1991 r. o systemie oświaty (tekst jedn. Dz.U. z 2019 r. poz. 1481),
- Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 21 grudnia 2016 r. w sprawie szczegółowych warunków i sposobu przeprowadzania egzaminu gimnazjalnego i egzaminu maturalnego (Dz.U. z 2016 r. poz.2223 ze zm.)
- Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 2 kwietnia 2019 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie szczegółowych warunków i sposobu przeprowadzania egzaminu gimnazjalnego i egzaminu maturalnego (Dz.U. 2019 poz. 626)
- Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 27 sierpnia 2012 r. w sprawie podstawy programowej wychowania przedszkolnego oraz kształcenia ogólnego w poszczególnych typach szkół (Dz.U. z 2012 r. poz. 977 ze zm.).

7.2.2. Arkusz kompetencji językowych ucznia

Druga część pomiaru ma charakter opisowy i jest sporządzana samodzielnie przez ucznia na podstawie *Europejskiego Portfolio Językowego dla uczniów ponadgimnazjalnych i studentów* (Bartczak i in. 2006), jak i najnowszej wersji Europejskiego Opisu Systemu Kompetencji Językowych: *Gemeinsamer europäischer Referenzrahmen für Sprachen: lernen, lehren, beurteilen. Begleitband* (2020).

Uczniowie, którzy nie osiągną poziomu B2 mogą skorzystać z arkusza kompetencji językowych przeznaczonego na poziom B1, który dołączony został do programu nauczania języka niemieckiego jako języka sąsiada na II etapie edukacyjnym.

Arkusze kompetencji językowych na poziomie B2, C1 i C2, dopasowane zostały do założeń programu nauczania języka niemieckiego jako języka sąsiada i poszerzonego o dystraktory opisujące specyficzne kompetencje językowe związane z jego realizacją. Samodzielne określenie poziomu przez ucznia jest wynikiem przyjętego w programie podejścia autonomizującego ucznia. Autonomia w dydaktyce języków obcych opisywana jest jako proces, w którym uczący przejmuje większą odpowiedzialność za swój proces uczenia się, uświadamia sobie swoje potrzeby w zakresie uczenia się, sam sobie stawia swoje własne cele i planuje uczenie, rozpoznaje najlepsze możliwości uczenia się dostosowane do jego indywidualnej osobowości, modyfikuje je zgodnie ze swoimi potrzebami oraz kontroluje swój proces uczenia się (Tönshoff, 2004). Z tego względu w arkuszu oceny poziomu kompetencji językowych za Bartczak i in. (2006), oraz *Gemeinsamer europäischer Referenzrahmen.*

Begleitband (2020) uwzględnione zostały także dystraktory dotyczące umiejętności ucznia w stosowaniu strategii komunikacyjnych i strategii uczenia się.

W rejonach nadgranicznych kontakty z sąsiadami przebiegają na bardzo różnych płaszczyznach: administracyjnych, oświatowych, ekonomicznych, przemysłowych, rodzinnych, społecznych (znajomości i przyjaźnie), sportowych itd., więc każda osoba ucząca się języka sąsiada ma swoje indywidualne cele i priorytety uczenia się. Warto więc, by nauczyciele ten fakt uświadamiali uczniom i wspierali postawy autonomizujące ucznia w nauce języka niemieckiego. Postulujemy więc, by na koniec III etapu edukacyjnego uczniowie samodzielnie wypełnili arkusz z listą umiejętności językowych. Takie działanie umożliwi im określenie swoich postępów i wyznaczenie celów na przyszłość. W tabeli "Warianty realizacji programu nauczania języka niemieckiego jako języka sąsiada na III etapie edukacyjnym" określono zamierzone na koniec szkoły średniej poziomy ESOKJ dla różnych grup uczniów. Kierując się tymi poziomami, nauczyciel wręcza odpowiednie arkusze uczniom, którzy je wypełniają. Jeśli dany uczeń zaznaczy w przypadku większości odpowiedzi rubrykę "już potrafię", nauczyciel może poprosić go o wypełnienie arkusza z wyższego poziomu biegłości. Bazując na wiedzy o uczniach i ich poziomie językowym, nauczyciel może indywidualizować arkusze oceny kompetencji językowej ucznia, tzn. oferować poszczególnym uczniom zestawy list umiejętności z różnych poziomów ESOKJ (np. niższy poziom dla umiejętności produktywnych - mówienie i/lub pisanie, a wyższy - dla umiejętności receptywnych - słuchanie i/lub czytanie). Zakładamy bowiem, że w naszym programie poziom kompetencji językowej danego ucznia może być różny w odniesieniu do poszczególnych sprawności językowych np.: uczeń może osiągnąć poziom B2 w odniesieniu do sprawności "rozmawiam" i "opowiadam", ale C1 w odniesieniu do sprawności słuchania ze zrozumieniem.

W arkuszach poziomów B2, C1 i C2 dodane zostały dystraktory pomagające opisać kompetencję wielokulturową oraz wielojęzyczną ucznia. Nasza perspektywa odnosi się do założeń Rady Europy (*Gemeinsamer europäischer Referenzrahmen. Begleitband,* 2020, 144), zgodnie z którymi osoba ucząca się języków obcych, by w pełni uczestniczyć w kontekstach społecznych i edukacyjnych, działa poprzez uruchamianie swoich wszystkich kulturowych i językowych zasobów.

Z pewnością ciekawym doświadczeniem byłoby wypełnienie takiego arkusza także z perspektywy nauczyciela i porównywanie odpowiedzi obu stron. Opisowa forma określenia kompetencji językowej ucznia jest także bardzo pomocnym materiałem w spotkaniach z

rodzicami, dla których sama ocena z języka obcego nie niesie wiele informacji o faktycznych umiejętnościach językowych ich dziecka.

Poziom B2

B2 SŁUCHAM I ROZUMIEM

	Już potrafię	Jeszcze ćwiczę	To mój cel
Potrafię zrozumieć wypowiedzi dotyczące znanych mi oraz nowych faktów i zjawisk, związanych z życiem prywatnym, szkołą, uczelnią i treściami lekcji.			
Potrafię zrozumieć ogólny tok długich wypowiedzi i wystąpień na znane mi tematy, nawet wtedy, gdy nie są formułowane w języku potocznym.			
Potrafię zrozumieć główne tezy złożonych wypowiedzi na różne tematy, także na tematy z zakresu różnych przedmiotów szkolnych.			
Potrafię zrozumieć dyskusję prowadzoną przez rodzimych użytkowników języka np. w czasie pracy projektowej z niemieckim partnerem.			
Potrafię zrozumieć większość filmów, programów telewizyjnych, audycji radiowych, vlogów.			
Potrafię zrozumieć, co do mnie mówią moi niemieccy partnerzy w projektach między- i pozaszkolnych.			
MOJE STRATEGIE			
Koncentruję się na sednie / kluczowych punktach wypowiedzi.			
Wykorzystuję kontekst i sytuację, w której się znajduję, dla celów zrozumienia wypowiedzi.			

B2 CZYTAM I ROZUMIEM

	Już potrafię	Jeszcze ćwiczę	To mój cel
Potrafię swobodnie czytać rozmaite teksty, w tym teksty wykorzystywane na różnych przedmiotach szkolnych.			
Potrafię znaleźć potrzebne informacje w różnych źródłach, papierowych i internetowych.			

Potrafię zrozumieć specjalistyczne artykuły z różnych dziedzin, jeżeli mogę sprawdzić, np. w słowniku znaczenie nieznanych terminów.			
Potrafię zrozumieć artykuły dotyczące współczesnych problemów, w których autorzy wyrażają określone poglądy.			
Potrafię czytać współczesne teksty literackie pisane prozą (np. nowele, krótkie powieści), rozumiejąc przebieg akcji i motywacje bohaterów.			
MOJE STRATEGIE			
Koncentruję się na sednie / kluczowych wypowiedziach.			
Czytam uważnie tytuł, nagłówek, pierwszy i ostatni akapit tekstu, aby wydobyć z nich informacje dotyczące treści tekstu.			
W strukturze tekstu potrafię wykorzystać słowa-łączniki, by lepiej zrozumieć podaną w tekście argumentację.			
Potrafię wywnioskować prawdopodobne znaczenie nieznanych słów poprzez ustalenie rdzenia słowa czy elementów leksykalnych.			
Czytając trudniejsze teksty, potrafię sobie pomóc, sprawdzając (np. w słowniku) znaczenie nieznanych mi wyrażeń.			

B2 MÓWIĘ – POROZUMIEWAM SIĘ

	Już potrafię	Jeszcze ćwiczę	To mój cel
Potrafię prowadzić dłuższe konwersacje na ogólne tematy, nawet w hałaśliwym otoczeniu klasy lub grupy, z którą przeprowadzam projekt.			
Potrafię prowadzić spontaniczną rozmowę z rodzimymi użytkownikami języka bezpośrednio przez telefon lub za pomocą innych komunikatorów.			
Potrafię wyrażać pragnienia i zamierzenia.			
Potrafię wyrażać emocje w określonych sytuacjach życiowych i pytać o nie innych.			
Potrafię wyrażać opinie, uzasadniać je i bronić swoich poglądów, np. w pracy nad wspólnym projektem z sąsiadem z Niemiec.			
Potrafię przeprowadzać z partnerem niemieckim wywiady na interesujące mnie tematy lub tematy związane z lekcjami i projektami szkolnymi.			
MOJE STRATEGIE			

Potrafię stosować elementy opóźniające wypowiedź takie jak: *to jest trudne pytanie…,* aby uzyskać czas na formułowanie swojej wypowiedzi. Następnie staram się dokończyć swoją wypowiedź.			
Zadaję mojemu rozmówcy pytanie w celu sprawdzenia, czy trafnie zrozumiałam/zrozumiałem jego wypowiedź.			
Proszę mego rozmówcę o wyjaśnienie, by upewnić się, że rozumiem abstrakcyjne, kompleksowe idee będące tematem rozmowy.			
Potrafię dopytywać, by wyjaśnić kwestię, która została przedstawiona w zawoalowany sposób.			

B2 MÓWIĘ – SAMODZIELNIE WYPOWIADAM SIĘ

	Już potrafię	Jeszcze ćwiczę	To mój cel
Potrafię jasno i szczegółowo wypowiadać się na tematy związane z moimi zainteresowaniami, treściami przerabianymi na lekcjach i projektami.			
Potrafię wygłaszać referaty na ogólne tematy, jaki i tematy związane z przerabianym materiałem szkolnym i projektami, zachowując płynność i przejrzystość wypowiedzi.			
Potrafię przedstawić swój punkt widzenia na temat bieżących wydarzeń, jak i na temat wydarzeń omawianych na lekcjach, czy w czasie realizacji projektów z sąsiadami z Niemiec.			
Potrafię przedstawić zalety i wady różnych rozwiązań, w tym zagadnień dot. różnych przedmiotów i projektów szkolnych odpowiednio je uzasadniając.			
Potrafię przedstawić przejrzyste i uporządkowane opisy oraz prezentacje, w tym opisy i prezentacje dotyczące problematyki związanej z przerabianymi treściami szkolnymi oraz projektami z sąsiadem z Niemiec.			
MOJE STRATEGIE			
Potrafię planować, w jaki sposób i co powiedzieć, uwzględniając reakcje słuchaczy.			
Potrafię opisywać i parafrazować, by w ten sposób poradzić sobie z trudnościami leksykalnymi lub gramatycznymi.			
Potrafię rozwiązywać problemy komunikacyjne poprzez unikanie trudnych wyrażeń.			

Samodzielnie potrafię poprawić moje błędy, gdy je zauważę w czasie rozmowy.			

B2 PISZĘ

	Już potrafię	Jeszcze ćwiczę	To mój cel
Potrafię napisać dłuższy tekst na temat związany z moimi zainteresowaniami, treściami omawianymi na lekcjach i projektami.			
Potrafię napisać sprawozdanie, w tym sprawozdanie z przeprowadzanego eksperymentu, wydarzenia kulturalnego czy projektu.			
Potrafię napisać referat, na tematy interkulturowe czy tematy związane z omawianymi na lekcjach treściami.			
Potrafię napisać tekst o charakterze argumentacyjnym, rozważając argumenty za i przeciw.			
Potrafię napisać streszczenie artykułu.			
Potrafię napisać recenzję filmu czy książki, które oglądałem/czytałem w języku niemieckim.			
Potrafię napisać list do prasy czy do instytucji w Niemczech po przeczytaniu artykułu czy przeprowadzeniu projektu.			
Potrafię opisać rzeczywiste i fikcyjne wydarzenia, np. wydarzenia z realizacji projektu z partnerem niemieckim.			
Potrafię wyrazić moje uczucia czy poglądy w mailu prywatnym.			
MOJE STRATEGIE			
Potrafię opisywać i parafrazować, by w ten sposób poradzić sobie z trudnościami leksykalnymi lub gramatycznymi.			
Potrafię rozwiązywać problemy komunikacyjne poprzez unikanie trudnych wyrażeń.			

B2 KOMPETENCJA WIELOJĘZYCZNA I WIELOKULTUROWA

	Już potrafię	Jeszcze ćwiczę	To mój cel
Potrafię zauważyć różnice pomiędzy kulturą moją i innymi kulturami / kulturą sąsiada / kulturą innych krajów			

niemieckojęzycznych i dzięki temu unikać nieporozumień komunikacyjnych lub wyjaśniać je.			
Potrafię rozpoznać podobieństwa i różnice w kulturowo uwarunkowanych wzorcach zachowania, (np. w gestach i sile głosu, wchodzeniu w słowo), zastanawiać się nad ich znaczeniem i wykorzystać je, by osiągnąć porozumienie z partnerem komunikacyjnym.			
Potrafię odpowiednio interpretować sygnały o charakterze kulturowym (np. uprzejme lub niebezpośrednie sposoby odmowy, dezaprobaty).			
Potrafię w spotkaniu o charakterze interkulturowym rozpoznać, że to, co w konkretnej sytuacji uważam za zwyczajne, czy utarte nie musi w taki sam sposób być rozumiane przez partnera rozmowy i w związku z powyższym potrafię odpowiednio reagować i komunikować.			
Potrafię wykorzystać wiedzę na temat cech gatunkowych tekstów tworzonych w znanych mi językach, po to, by lepiej rozumieć teksty obcojęzyczne.			

Poziom C1

C1 SŁUCHAM I ROZUMIEM

	Już potrafię	Jeszcze ćwiczę	To mój cel
Potrafię zrozumieć ożywioną rozmowę między rodzimymi użytkownikami języka np. w czasie debat szkolnych czy w fazie podsumowania projektu.			
Potrafię zrozumieć większość skomplikowanych wykładów, debat i dyskusji, także tych dotyczących treści przedmiotowych.			
Potrafię zrozumieć dłuższe wystąpienia nawet wtedy, gdy ich struktura nie jest przejrzysta, a związki między poszczególnymi wątkami nie są jasno wyrażone np. w fazie podsumowania projektów czy w czasie różnych wydarzeń prowadzonych we współpracy z partnerami niemieckimi.			
Potrafię zrozumieć skomplikowane informacje techniczne, przyrodoznawcze oraz o tematyce historyczno-społecznej			
Potrafię zrozumieć i określić wzajemny stosunek i postawy rozmówców w filmach, vlogach, reportażach wykorzystywanych na			

lekcjach.			
Potrafię zrozumieć wiele wyrażeń idiomatycznych.			
Potrafię zrozumieć wyrażenia związane z obszarem technologii informacyjnych.			
Potrafię zrozumieć treści przekazywane językiem specjalistycznym stosowanym podczas zajęć przedmiotowych, np. geografii, fizyki, chemii.			
MOJE STRATEGIE			
Potrafię z sygnałów gramatycznych i leksykalnych, jak i ze wskazówek kontekstowych wyciągać wnioski na temat postaw, nastrojów, intencji rozmówców oraz je wykorzystywać do przewidywania dalszych części wypowiedzi.			

C1 CZYTAM I ROZUMIEM

	Już potrafię	Jeszcze ćwiczę	To mój cel
Potrafię zrozumieć szczegółowo długie i skomplikowane teksty na różne tematy przyrodoznawcze, techniczne, historyczne i społeczne, szczególnie, jeśli mogę ponownie przeczytać trudniejsze fragmenty.			
Potrafię określić stanowisko autora oraz przedstawione opinie, również wówczas, gdy nie są przedstawione wprost np. w tekstach literackich oraz o tematyce historycznej lub społecznej.			
Potrafię zrozumieć wszelką korespondencję (listową, mailową, sms-ową, czy pośrednio poprzez platformy społeczne) korzystając czasem ze słownika.			
Potrafię zrozumieć długie teksty literackie o zróżnicowanym stylu napisane prozą i wierszem.			
Potrafię zrozumieć długie instrukcje techniczne z różnych dziedzin, jak protokoły z badań oraz artykuły naukowe.			
MOJE STRATEGIE			
Potrafię z sygnałów gramatycznych i leksykalnych, jak i ze wskazówek kontekstowych wyciągać wnioski na temat postaw, nastrojów, intencji rozmówców oraz je wykorzystywać do przewidywania dalszych części wypowiedzi.			

C1 MÓWIĘ – POROZUMIEWAM SIĘ

	Już potrafię	Jeszcze ćwiczę	To mój cel
Potrafię porozumiewać się swobodnie i spontanicznie w nowych sytuacjach np. w czasie spotkań z partnerami niemieckimi.			
Potrafię przeprowadzić rozmowę na tematy abstrakcyjne i bliżej mi nieznane np. dotyczące teorii socjologicznych, psychologicznych czy filozoficznych.			
Potrafię swobodnie wyrażać moje myśli, odczucia oraz nawiązywać do wypowiedzi rozmówców np. w czasie debat z partnerami niemieckimi dotyczących historii.			
Potrafię elastycznie i efektywnie używać języka w celach towarzyskich w szkole, w pracy oraz w kontekstach szkolnych i w wymianach partnerskich.			
Potrafię stosować aluzje i żartować np. w czasie negocjacji z nauczycielem dotyczących wystawianych przez niego stopni.			
MOJE STRATEGIE			
Potrafię zacząć moją własną wypowiedź zwrotem, który pozwala mi zyskać czas np. *das sehe ich ein bisschen anders, ich würde es vielleicht lieber so machen* po to, by zastanowić się oraz podtrzymać i kontynuować wypowiedź.			
Potrafię zręcznie dołączyć się do wypowiedzi innych rozmówców.			
Potrafię poprosić o komentarze i wyjaśnienia, aby upewnić się, że rozumiem kompleksowe, abstrakcyjne idee przekazywane live lub online w kontekście szkolnym czy zawodowym.			

C1 MÓWIĘ – SAMODZIELNIE WYPOWIADAM SIĘ

	Już potrafię	Jeszcze ćwiczę	To mój cel
Potrafię wypowiadać się na tematy związane z kształceniem, pracą lub praktyką.			
Potrafię wyraźnie i szczegółowo przedstawić dowolnie wybrany temat, zachowując strukturę wypowiedzi np. w czasie prezentacji, debat, czy projektów z partnerem z Niemiec.			
Potrafię skomentować wypowiedź na dowolnie wybrany temat			

(przedstawić własne uzasadnienie i podać odpowiednie przykłady).			
Potrafię szczegółowo opisywać swoje doświadczenia, przeżycia i reakcje, także te dotyczące kontekstu szkolnego oraz wymian z partnerem z Niemiec.			
Potrafię dostosować słownictwo i styl do odbiorcy wypowiedzi.			
Potrafię tworzyć staranne wypowiedzi (np. wykład, odczyt, referat o tematyce technicznej, przyrodoznawczej, historycznej czy społecznej), poparte stosownymi wnioskami.			
MOJE STRATEGIE			
Przy przygotowaniu wypowiedzi o charakterze formalnym potrafię świadomie stosować konwencje związane z tym tekstem (np. ze strukturą tekstu czy stopniem formalności).			
Potrafię kreatywnie zastosować mój cały repertuar leksykalny i efektywnie wykorzystać go przy parafrazowaniu.			
W przypadku trudności związanych z wyrażeniem moich intencji potrafię zacząć wypowiedź od nowa i ją przeformułować, nie dopuszczając do całkowitego przerwania wypowiedzi.			
Potrafię skutecznie poprawić swoją wypowiedź.			

C1 PISZĘ

	Już potrafię	Jeszcze ćwiczę	To mój cel
Potrafię wypowiedzieć się pisemnie na tematy związane z kształceniem, pracą lub praktyką np. napisać podanie o przyjęcie na praktyki w regionie sąsiada oraz pismo motywacyjne.			
Potrafię kompleksowo przedstawić dowolnie wybrany temat zwracając uwagę na strukturę wypowiedzi, np. w czasie prezentacji, debat, czy projektów z partnerem z Niemiec.			
Potrafię napisać komentarz na podany temat, prezentując różne stanowiska i własne uzasadnienia.			
Potrafię napisać streszczenie tekstów specjalistycznych i literackich.			
Potrafię napisać list formalny, zachowując właściwe formy (np. zażalenie do organów miejskich na brak zachowania norm ekologicznych w konkretnej sytuacji).			

Potrafię napisać poprawny tekst, dostosowując słownictwo do adresata/czytelnika/tematu np. ulotkę informacyjną dla turystów, petycję do władz z propozycją wprowadzenia istotnych zmian czy zaproszenie do partnerów na wydarzenie o charakterze kulturowym.			
MOJE STRATEGIE			
Przy przygotowaniu wypowiedzi o charakterze formalnym potrafię świadomie stosować konwencje związane z tym tekstem (np. ze strukturą tekstu czy stopniem formalności).			
Potrafię kreatywnie zastosować mój cały repertuar leksykalny i efektywnie wykorzystać go przy parafrazowaniu.			
W przypadku trudności związanych z wyrażeniem moich intencji potrafię zacząć wypowiedź od nowa i ją przeformułować.			
Potrafię skutecznie poprawić swoją wypowiedź.			

C1 KOMPETENCJA WIELOJĘZYCZNA I WIELOKULTUROWA

	Już potrafię	Jeszcze ćwiczę	To mój cel
Potrafię zauważyć różnice w socjolingwistycznych i pragmalingwistycznych konwencjach, krytycznie do nich podejść i dopasować do nich własną komunikację np. znać formy zwracania się do różnych osób: *Frau Schmidt, fangen Sie bitte an!; Anna, fangen Sie bitte an!; Anna, fange bitte an!; czy w listach: Sehr geehrte Familie Schmidt!*			
Potrafię wyjaśnić i zinterpretować podłoże zjawisk i praktyk kulturowych odnosząc się przy tym do doświadczeń z interkulturowych spotkań, lektur oraz filmów.			
Rozumiem aspekt wieloznaczności w komunikacji interkulturowej. Potrafię w kulturowo odpowiedni sposób doprowadzić do wyjaśnienia wieloznacznych sytuacji.			

Poziom C2

C2 SŁUCHAM I ROZUMIEM

	Już potrafię	Jeszcze ćwiczę	To mój cel
Potrafię zrozumieć wykłady i prezentacje na tematy specjalistyczne			

np. prowadzone przez ekspertów, przedstawicieli władz, organizatorów projektów.			
Potrafię zrozumieć rozmówcę, bez względu na szybkość wypowiedzi.			
Potrafię zrozumieć subtelności znaczeniowe (np. ironię, sarkazm, insynuacje), także w dyskusjach na trudne tematy np. historyczne czy społeczne.			
Rozumiem zwroty idiomatyczne.			
Potrafię zrozumieć wyrażenia związane z obszarem technologii informacyjnych.			
Potrafię zrozumieć wszelkie wypowiedzi i informacje usłyszane w mediach, także we vlogach, bez względu na jakość nagrania a także w sytuacji, gdy vloger używa regionalizmów.			
Potrafię zrozumieć żargon młodzieżowy, którym posługują się rówieśnicy z Niemiec.			
MOJE STRATEGIE			
Potrafię z sygnałów gramatycznych i leksykalnych, jak i ze wskazówek kontekstowych wyciągać wnioski na temat postaw, nastrojów, intencji rozmówców oraz je wykorzystywać do przewidywania dalszych części wypowiedzi.			

C2 CZYTAM I ROZUMIEM

	Już potrafię	Jeszcze ćwiczę	To mój cel
Potrafię zrozumieć i krytycznie interpretować wszelkie formy języka pisanego, w tym teksty o dużym stopniu abstrakcji, (np. teksty o autonomii, demokracji, wolności) o złożonej strukturze (np. prace naukowe) oraz teksty literackie (również poezję i dramat).			
Potrafię zrozumieć tekst, nawet wtedy, gdy jego treści nie są wyrażane wprost np. czytając eseje i artykuły w czasopismach na trudne tematy społeczne czy historyczne.			
Potrafię wyczuć w tekście ironię.			
Potrafię zrozumieć zastosowaną grę słów, szczególnie czytając literaturę piękną czy felietony.			
Rozumiem zwroty idiomatyczne w tekście.			

Potrafię zrozumieć wyrażenia związane z obszarem technologii informacyjnych np. w tekstach instruktażowych na temat uruchamiania aplikacji czy radzenia sobie z problemami technologicznymi.			
Potrafię zrozumieć teksty pisane dialektem.			
MOJE STRATEGIE			
Potrafię z sygnałów gramatycznych i leksykalnych, jak i ze wskazówek kontekstowych wyciągać wnioski na temat postaw, nastrojów, intencji rozmówców oraz je wykorzystywać do przewidywania dalszych części wypowiedzi.			

C2 MÓWIĘ – POROZUMIEWAM SIĘ

	Już potrafię	Jeszcze ćwiczę	To mój cel
Potrafię uczestniczyć bez wysiłku we wszystkich rozmowach i dyskusjach, również tych, które dotyczą tematów specjalistycznych: technicznych, przyrodoznawczych i kulturowych.			
Potrafię dostosować styl do charakteru rozmowy np. styl debaty akademickiej do debat w ramach projektów z sąsiadem z Niemiec, styl kulturalnej konwersacji w sytuacjach zapoznawania się z partnerami z Niemiec.			
Potrafię stosować wyrażenia idiomatyczne i potoczne np. w czasie nieformalnych spotkań projektowych.			
Potrafię wyrażać precyzyjnie niuanse znaczeniowe (np. ironię) w różnych sytuacjach klasowych.			
Potrafię załatwiając różne formalności związane z wymianami czy przyjmując gości z Niemiec umiejętnie przeformułować swoją wypowiedź, gdy nie została ona zrozumiana przez rozmówcę.			
MOJE STRATEGIE			
Potrafię zacząć moją własną wypowiedź zwrotem, który pozwala mi zyskać czas np. *das sehe ich ein bisschen anders, ich würde es vielleicht lieber so machen* po to, by zastanowić się oraz podtrzymać i kontynuować wypowiedź.			
Potrafię bez trudu włączyć się do rozmowy prowadzonej przez innych rozmówców, aby w ten sposób przyczynić się do osiągnięcia porozumienia albo rozwiązania problemu.			

Potrafię poprosić o komentarze i wyjaśnienia, aby upewnić się, że rozumiem kompleksowe, abstrakcyjne idee przekazywane live lub online w kontekście szkolnym czy zawodowym.			

C2 MÓWIĘ – SAMODZIELNIE WYPOWIADAM SIĘ

	Już potrafię	Jeszcze ćwiczę	To mój cel
Potrafię przedstawić klarowne, płynne opisy przeżyć i doświadczeń, zarówno przeżyć własnych, jak i bohaterów przeczytanych lektur.			
Potrafię klarownie i szczegółowo opisywać złożone zagadnienia, np. problemy współczesnego świata, ze szczególnym uwzględnieniem problemów mojej małej ojczyzny i ojczyzny sąsiada.			
Potrafię płynnie wygłaszać oświadczenia na forum publicznym, odpowiednio akcentując i używając właściwej intonacji np. w czasie prezentacji wyników projektów partnerskich.			
Potrafię wypowiadać się na kontrowersyjne tematy np. tematy społeczno-kulturalne czy ekologiczne.			
Potrafię doradzać i rozstrzygać w kwestiach złożonych w zakresie posiadanych kompetencji np. jako ekspert po zbadaniu jakiegoś problemu związanego z realizacją projektu.			
MOJE STRATEGIE			
Przy przygotowaniu wypowiedzi o charakterze formalnym potrafię świadomie stosować konwencje związane z tym tekstem (np. ze strukturą tego tekstu, czy jego stopniem formalności).			
Potrafię (prawie) niespostrzeżenie dla moich rozmówców płynnie zastąpić słowo, którego nie mogę sobie przypomnieć podobnym wyrażeniem.			
Potrafię w trudnościach z wyrażeniem moich intencji (prawie) niespostrzeżenie dla moich rozmówców zacząć wypowiedź od nowa i ją przeformułować.			

C2 PISZĘ

	Już potrafię	Jeszcze ćwiczę	To mój cel
Potrafię pisać poprawnie zbudowane i logiczne teksty na złożone tematy (np. sprawozdania, artykuły na temat wydarzeń interkulturowych czy spotkań z partnerem niemieckim.			
Potrafię przedstawić szczegółowo poglądy innych osób, informacje i fakty oraz je oceniać np. w czasie faz podsumowujących projekty.			
Potrafię napisać recenzje tekstów specjalistycznych i literackich.			
Potrafię napisać dłuższe listy i e-maile formalne do różnych instytucji (np. podania o przyjęcie na praktyki, oferty, wnioski o dofinansowanie).			
Potrafię pisać różne teksty, zachowując odpowiedni styl, np. sprawozdania ze zbadania problemu natury społecznej, ekologicznej, czy o charakterze historycznym i kulturowym.			
MOJE STRATEGIE			
Przy przygotowaniu wypowiedzi o charakterze formalnym potrafię świadomie stosować konwencje związane z tym tekstem (np. ze strukturą tego tekstu, czy jego stopniem formalności).			
Potrafię płynnie zastąpić słowo, którego nie mogę sobie przypomnieć podobnym wyrażeniem.			

C2 KOMPETENCJA WIELOJĘZYCZNA I WIELOKULTUROWA

	Już potrafię	Jeszcze ćwiczę	To mój cel
Uwzględniając różnice kulturowe potrafię włączyć się w rozmowę, przy tym unikać nieporozumień oraz irytacji wynikających z podłoża kulturowego.			
Potrafię wykorzystać wiedzę na temat cech gatunkowych tekstów tworzonych w znanych mi językach, po to, by lepiej rozumieć teksty obcojęzyczne.			
W kontekście wielojęzycznym w rozmowach na tematy abstrakcyjne i specjalistyczne potrafię elastycznie korzystać z wszystkich środków językowych w znanych mi językach i w razie potrzeby służyć wyjaśnieniem innym.			

Dostrzegam różnice i podobieństwa pomiędzy metaforami i innymi środkami stylistycznymi w znanych mi językach, i potrafię zastosować je zarówno w celach retorycznych (konwersacyjnych) jak i dla zabawy.			

7.2.3. Projekt końcowy

Ocena realizacji efektów kształcenia w niniejszym programie następuje także poprzez projekt końcowy, wieńczący cały cykl edukacyjny. Projekt ten powinien umożliwić każdemu uczniowi zaprezentowanie kompetencji w zakresie języka niemieckiego na forum szkolnym i pozaszkolnym. Ważne jest więc, by prezentacja wyników projektu odbywała się w atmosferze uroczystości szkolnej przy współudziale gości z instytucji edukacyjnych i administracyjnych z Polski i Niemiec. Tematyką projektu mogą być zagadnienia kulturowe, społeczne, czy przemysłowe. Przy wyborze tematu naczelną zasadą jest uwzględnienie preferencji tematycznych uczniów (por. Bielicka, 2012), natomiast obowiązkowym dodatkowym kryterium przy wyborze tematu projektu powinien być jego aspekt interkulturowy, gdyż poprzez realizację projektu uczniowie powinni zebrać ważną życiowo wiedzę na swój temat oraz na temat mieszkańców z regionu nadgranicznego. W czasie ewaluacji można wziąć pod uwagę takie kryteria jak:

- szerokość ujęcia tematu (wielopłaszczyznowość, współpraca ze środowiskiem),
- metodologia przeprowadzonego badania,
- sposób przedstawienia tematu (swobodne mówienie czy odczytanie, mowa ciała, prozodia)
- poprawność językowa (gramatyczna, leksykalna, fonetyczna, pragmatyczna, dyskursywna).

Z powyższego wynika, że weryfikacja efektów kształcenia uczniów niniejszego programu jest bardzo kompleksowa, gdyż obejmuje testowanie poprzez egzamin zewnętrzny, samoocenę ucznia na podstawie arkusza kompetencji językowych dopasowanego do zadań niniejszego programu oraz prezentację kompetencji językowej na forum publicznym. Wierzymy jednak, że dopiero tak wielopłaszczyznowe spojrzenie na ucznia dostarcza jemu samemu, gronu nauczycielskiemu, rodzicom oraz władzom administracyjnym kompleksowych informacji na temat poziomu kompetencji językowej uczestników programu.

8. Bibliografia

8.1. Literatura młodzieżowa i książki popularnonaukowe

Arthur, Robert, 2009, *Die drei ??? und das Gespensterschloss* (tom 1), Kosmos Verlag (dostępne także dalsze 44 tomy; również jako słuchowiska).

Bank, Zsuzsa, 2012, *Die hellen Tage,* S. Fischer Verlag, Frankfurt am Main.

Brussig, Thomas, 2014, *Am kürzeren Ende der Sonnenallee*, Fischer Taschenbuch Verlag: Frankfurt am Main.

Ende, Michael, 2004, *Die unendliche Geschichte*, Thienemann, Stuttgart.

Ende, Michael, 2017, *Momo*, als pdf.: https://kupdf.net/queue/michael-ende-momo_59b3cb2edc0d604254568edc_pdf?queue_id=-1&x=1591817824&z=NzkuMTg0LjIwNS4xNTE=

Frank, Anne, 2015, *Das Tagebuch*, S. Fischer Verlag, Frankfurt am Main.

Funke Cornelia, *Tintenblut*, 2005, Dressler Verlag, Hamburg.

Funke, Cornelia, *Tintenherz*, 2003, Dressler Verlag, Hamburg.

Funke, Cornelia, *Tintentod*, 2007, Dressler Verlag, Hamburg.

Herrndorf, Wolfgang, 2010, Tschick, Rowohlt, Reinbek bei Hamburg.

Kästner, Erich, 2018, *Emil und die Detektive*, Atrium Verlag (dostępny bezpłatnie także jako pdf. po zarejestrowaniu się: https://www.bookfinder.cloud/?p=Emil+und+die+Detektive&ln=de)

Landgrafe, Bettina, Rygiert Beate, 2011, *Weiße Nana,* Knaur Verlag, München.

Massaquoi, Hans, J. 2001, *Neger, Neger, Schornsteinfeger*. *Meine Kindheit in Deutschland*, Knaur Verlag, München.

Massaquoi, Hans, J. 2008, *Häschen klein ging allein..., Mein Weg in die neue Welt,* S. Fischer Verlag, Frankfurt am Main.

Rhue, Morton, 1997, *Die Welle*, Otto Maier Verlag, Ravensburg.

Schlink, Bernhard,1995, *Der Vorleser*, Diogenes, Zürich.

Teege, Jennifer, 2014, *Amon, Mein Großvater hätte mich erschossen, Rowohlt,* Reinbek bei Hamburg

Topçu, Özlem, Bota, Alice, Pham, Khuê, 2014, *Wir neuen Deutschen, Wer wir sind, was wir wollen,* Rowohlt, Reinbek bei Hamburg.

Zusak, Markus, 2009, *Die Bücherdiebin,* blanvalet, München.

8.2. Podręczniki przedmiotowe w języku niemieckim:

BiBox – internetowa platforma wydawnictwa Westermann Verlag, które udostępnia w całości podręczniki z Niemiec do przedmiotów geografia, historia, biologia itd. po uprzednim zgłoszeniu się w *Goethe-Institut*: https://www.goethe.de/ins/pl/pl/spr/eng/dpf/bib.html

8.3. Literatura przedmiotu:

Bach, Gerhard, 2005, *Bilingualer Unterricht: Lernen – Lehren – Forschen*, w: Bach G., Niemeier S. (red), *Bilingualer Unterricht. Grundlagen, Methoden, Praxis, Perspektiven*, 3. überarbeitete und erweiterte Auflage, Peter Lang Verlag, Frankfurt am Main, s. 9-22.

Baker, Colin, 2011, *Foundations of Bilingual Education and Bilingualism*. Wyd. 5, Multilingual Matters, Bristol (lub: Baker, Colin, 2001, *Foundations of bilingual Education and Bilingualism*, Multilingual Matters, Bristol. Wyd. 3: https://criancabilingue.files.wordpress.com/2013/10/colin-baker-foundations-of-bilingual-education-and-bilingualism-bilingual-education-and-bilingualism-27-2001.pdf

Bartczak, Emilia; Lis, Zofia; Marciniak, Izabela, 2006, *Europejskie Portfolio językowe dla uczniów ponadgimnazjalnych i studentów*, CODN: Warszawa.

Bęza, Stanisław, 1993, *Nowe repetytorium z gramatyki języka niemieckiego*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa.

Biederstädt, Wolfgang; Haupt, Dieter, 2003, *Geography. Methoden und Medien im bilingualen Geographieunterricht*, w: Otten, E., Wildhage, M. (red.), P*raxis des bilingualen Unterrichts*, Cornelsen Scriptor, s. 46-76.

Bielicka, Małgorzata, 2012, *Personalizacja tematyki na lekcji języka obcego*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Poznań.

Bielicka, Małgorzata, 2017, *Efektywność nauczania języka niemieckiego na poziomie przedszkolnym i wczesnoszkolnym w dwujęzycznych placówkach edukacyjnych w Polsce*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Poznań.

Börner, Wolfgang; Vogel, Klaus, 1996, Zu Fragen der Wechselwirkung von Textrezeption und textproduktion beim Fremdspachenerwerb. eine Einleitung, w: Börner, W., Vogel, K. (red.), *Texte im Fremdsprachenerwerb. Verstehen und Produzieren*, Gunter Narr Verlag, Tübingen, s. 1-20.

Butzkamm, Wolfgang, 2002, *Psycholinguistik des Fremdsprachenunterrichts*, Wyd. 3, A. Francke Verlag, Tübingen und Basel.

Dakowska, Maria, 2001, *Psycholingwistyczne podstawy dydaktyki języków obcych.* Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa.

Deppermann, Arnulf; Schmitt, Reinholold 2008, *Verstehensdokumentionen: Zur Phänomenologie von Verstehen in der Interaktion*, w: Deutsche Sprache 3, s. 220-245 [https://ids-pub.bsz-bw.de/frontdoor/deliver/index/docId/281/file/Deppermann_Schmitt_Verstehensdokumentationen_2008.pdf].

Dłużniewski, Stanisław; Donath, Adolf, 1982, *Deutsche Grammatik in Übungen*, Państwowe Wydawnictwo Naukowe. Warszawa.

Duszak, Anna, 1998, *Tekst, dyskurs, komunikacja międzykulturowa*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa.

Eskey, David E., 1997, *Syllabus Design in Content-Based Instruction*, w: Snow, M. A., Brinton, D. M. (red.), *The Content-Based Classroom. Perspectives on Integrating Language and Content*, Longman, New York, s. 132-141.

Europejski system opisu kształcenia językowego: uczenie się, nauczanie, ocenianie, 2003, Wydawnictwa CODN: https://www.ore.edu.pl/wp-content/uploads/attachments/ESOKJ_Europejski-System-Opisu.pdf

Gemeinsamer europäischer Referenzrahmen für Sprachen: lehren, lernen, beurteilen. Begleitband, 2020, Ernst Klett Sprachen: Stuttgart.

Glaudini Rosen, Nina; Sasser, Linda, 1997, *Sheltered English: Modifying Content Delivery for Second Language Learners*, w: Snow, M. A., Brinton, D. M. (red.), *The Content-Based Classroom. Perspectives on Integrating Language and Content*, Longman, New York, s. 35-45.

Grabe, William; Stoller. Fredricka L., 1997, *Content-Based Instruction: Research Foundations*, w: Snow, M. A., Brinton, D. M. (red.), *The Content-Based Classroom. Perspectives on Integrating Language and Content*, Longman, New York, s 5-21.

Groeben, Norbert; Christmann, Ursula, 1996, *Textverstehen und Textverständlichkeit aus sprach-/denkpsychologischer Sicht*, w: Börner, W., Vogel, K. (red.), *Texte im Fremdsprachenerwerb. Verstehen und Produzieren*, Gunter Narr Verlag, Tübingen, s. 68-90.

Grucza, Franciszek, 1993a, *Zagadnienia ontologii lingwistycznej: o językach ludzkich i ich (rzeczywistym) istnieniu.* W: *Opuscula logopedica in honorem Leonis Kaczmarek,* Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej, Lublin, s. 25-47.

Grucza, Franciszek, 1993b, *Język, ludzkie właściwości językowe, językowa zdolność ludzi*, w: Piontek, J., Wiercińska, A. (red.), *Człowiek w perspektywie ujęć biokulturowych*, Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Adama Mickiewicza, Poznań, s. 151-174

Grucza, Franciszek, 1997, *Języki ludzkie a wyrażenia językowe, wiedza a informacja, mózg a umysł ludzki*. W: Grucza F., Dakowska M. (red. naukowa), *Podejścia kognitywne w lingwistyce, translatoryce i glottodydaktyce. Materiały XX Sympozjum ILS UW i PTLS,* wyd. Uniwersytetu Warszawskiego, Warszawa, s. 7-21.

Grucza, Franciszek, 2005, *Wyrażenie „upowszechnianie nauki" – jego status i znaczenie w świetle teorii aktów komunikacyjnych i lingwistyki tekstów*, w: Grucza, F., Wiśniewski, W. (red.), *Teoria i praktyka upowszechniania nauki wczoraj i jutro, Polska Akademia Nauk. Rada Upowszechniania Nauki przy Prezydium PAN*, Warszawa, s. 41-76.

Grucza, Sambor, 2000, *Kommunikative Adäquatheit glottodidaktischer Texte – zur Kritik des sog. Authentizitätspostulats. Adekwatność komunikacyjna tekstów glottodydaktycznych – krytyka tzw. postulatu autentyczności*, w: Niemiecki w Dialogu / Deutsch im Dialog 2/1/2000, Wydawnictwo Graf-Punkt, Warszawa, s. 73-103.

Grucza, Sambor, 2005, *Autentyczność i oryginalność tekstów a glottodydaktyczne nieporozumienia w tej sprawie*, w: Przegląd Glottodydaktyczny, t. 19, Wydawnictwa Uniwersytetu Warszawskiego, Warszawa, s. 75-83.

Henrici, Gert, 1995, *Spracherwerb durch Interaktion? Eine Einführung in die fremdsprachenerwerbsspezifische Diskursanalyse*, Schneider Verlag, Hohengehren.

Krause, Wolf-Dieter, 1996, *Literarische, linguistische und didaktische Aspekte von Intertextualität*, w: Börner, W., Vogel, K. (red.), *Texte im Fremdsprachenerwerb. Verstehen und Produzieren*, Gunter Narr Verlag, Tübingen, s. 45-67.

Krumm, Hans-Jürgen, 1993, *Gramatyka w nauczaniu języka niemieckiego ukierunkowanego na komunikację,* w: Przegląd Glottodydaktyczny, t. 12/1993, Wyd. Uniwersytetu Warszawskiego, Warszawa, s. 5-24.

Lamsfuss-Schenk, Stefanie, 2014, *Inny język – inna historia? Zmiany w nauczaniu historii poprzez użycie języka obcego,* w: Dakowska M., Olpińska M. (red.), *Edukacja dwujęzyczna. w przedszkolu i w*

szkole. Wydawnictwo Naukowe IKSI UW, Warszawa, [http://sn.iksi.uw.edu.pl/wp-content/uploads/sites/306/2018/09/SN-22-Maria-Dakowska-Magdalena-Olpi%C5%84ska-Edukacja-dwuj%C4%99zyczna.pdf].

Mohr, Imke, 2005, *„Deutsch ist zwischen uns einfach ein Thema gewesen. Immer!". Untersuchung zu Sprach- und Textkompetenz in der Zweitsprache von SchülerInnen mit Migrationshintergrund in der Oberschule*, Projektleitung: Hans-Jürgen Krumm, Institut für Germanistik der Universität Wien, Wien.

Muda, Rafał, 2016, *Podejmowanie decyzji a efekt języka obcego: potencjalny wpływ na wyniki badań uzyskinwane na platformach crowdsourcingowych,* w: Annales Universitatis Mariae Curie-Skłodowska, Vol. L, 3, Sectio H Oeconomia, Lublin, s. 152-159. DOI:10.17951/h.2016.50.3.151

Olpińska-Szkiełko, Magdalena, 2013, ***Nauczanie dwujęzyczne w świetle badań glottodydaktycznych***, Wyd. 2, Studia Naukowe IKSI, t. 10, Warszawa: http://sn.iksi.uw.edu.pl/wp-content/uploads/sites/306/2018/09/SN-10.-Magdalena-Olpi%C5%84ska-Szkie%C5%82ko-Nauczanie-dwuj%C4%99zyczne-w-%C5%9Bwietle-bada%C5%84-glottodydaktycznych.pdf /

Otten, Edgar; Wildhage, Manfred, 2003, *Content and Language Integrated Learning. Eckpunkte einer "kleinen" Didaktik des bilingualen Sachfachunterrichts,* w: Otten, E., Wildhage, M. (red.), P*raxis des bilingualen Unterrichts*, Cornelsen Scriptor, s. 12-45.

Promoting language learning and linguistic diversity, An action plan 2004-06, 2004, Office for Official Publications of the European Communities, European Commission.

Rautenhaus, Heike, 2005, *Prolegomena zu einer Didaktik des bilingualen Sachfachunterrichts, Beispiel: Geschichte*, w: Bach G., Niemeier S. (red), *Bilingualer Unterricht. Grundlagen, Methoden, Praxis, Perspektiven*, 3. überarbeitete und erweiterte Auflage, Peter Lang Verlag, Frankfurt am Main, s. 109-120.

Richter, Renate; Zimmermann, Marianne, 2003, *Biology. Und es geht doch: Naturwissenschaftsunterricht auf Englisch,* w: Otten, E., Wildhage, M. (red.), P*raxis des bilingualen Unterrichts*, Cornelsen Scriptor, s. 116-146.

Rickheit, Gert; Sichelschmidt, Lorenz; Strohner, Hans, 2004, *Psycholinguistik*, Stauffenburg Verlag, Tübingen.

Schmölzer-Eibinger, Sabine, 2006, *In der Zweitsprache lernen*, w: ÖdaF-Mitteilungen 1/2006, s. 16-28.

Sikorska, Małgorzata, 2003, *Phonetisch-phonematisch gesteuerte Wortschatzprogression für Deutsch Lernende mit Polnisch als Muttersprache: Möglichkeiten und Grenzen*, Towarzystwo Naukowe Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego, Lublin.

Srole, Carole, 1997, *Pedagogical Responses from Content Faculty: Teaching Content and Language in History*, w: Snow, M. A., Brinton, D. M. (red.), *The Content-Based Classroom. Perspectives on Integrating Language and Content*, Longman, New York, s. 104-116.

Strohner, Hans, 2005, *Textverstehen aus psycholinguistischer Sicht*, w: Blühdorn, H., Breindl E., Waßner U. H. (red.), *Text – Verstehen. Grammatik und darüber hinaus*. Jahrbuch des Instituts für Deutsche Sprache, Walter de Gruyter Verlag, Berlin, New York, s. 187-204.

Thürmann, Eike, 2005, *Eine eigenständige Methodik für den bilingualen Sachfachunterricht*, w: Bach G., Niemeier S. (red), *Bilingualer Unterricht. Grundlagen, Methoden, Praxis, Perspektiven*, 3. überarbeitete und erweiterte Auflage, Peter Lang Verlag, Frankfurt am Main, s. 71-90.

Vollmer, Helmut J., 2005, *Bilingualer Sachfachunterricht als Inhalts- und als Sprachlernen*, w: Bach G., Niemeier S. (red), *Bilingualer Unterricht. Grundlagen, Methoden, Praxis, Perspektiven*, 3. überarbeitete und erweiterte Auflage, Peter Lang Verlag, Frankfurt am Main, s. 47-70.

Wildhage, Manfred, 2003, *History. Integration fachlichen und fremdsprachlichen Lernens im bilingualen Geschichteunterricht*, w: Otten, E., Wildhage, M. (red.), P*raxis des bilingualen Unterrichts*, Cornelsen Scriptor, s. 77-115.

Prezentacje multimedialne z regionów przygranicza

Temat lekcji: Usedom - Kinder & Spaß.	Adresat zajęć: klasa 2/3/4 SP
Cele lekcji **Uczniowie:** - rozwijają zainteresowania geografią Niemiec, - poznają region przygraniczny sąsiada, - rozwijają kompetencje językowe: poznaje nazwy atrakcji i potrafi o nich ciekawie opowiedzieć, - zwiększają motywację do nauki języka niemieckiego.	**Formy pracy:** - praca z całą klasą, - praca w parach, - praca w grupach. **Czas:** 45 min.

Faza	Nauczyciel	Uczniowie	Media/ materiały	Uwagi
Faza organizacyjna	N. wita się z uczniami i sprawdza obecność.	U. witają się z nauczycielem.		
Faza przygotowawcza	N. wskazując mapę Niemiec pyta uczniów, czy wiedzą gdzie leży wyspa Usedom, czy ktoś z nich zna ją i co o niej wie. N. zadaje pytania po polsku lub niemiecku (w zależności od umiejętności językowych grupy). Np. *Wo liegt die Insel Usedom? War jemand von euch auf der Insel? Was gibt es dort für Kinder?* N. wyjaśnia, że część wyspy należy do Polski, a część do Niemiec. N. zapisuje temat zajęć.	U. odpowiadają na pytania po polsku lub niemiecku (w zależności od umiejętności językowych grupy).	Mapa Niemiec	
Prezentacja nowego materiału	N. wyświetla prezentację multimedialną „Usedom - Kinder & Spass". Wybrani uczniowie lub nauczyciel czytają opis. N. zadaje pytania do prezentacji.	U. oglądają prezentację. U. odpowiadają na pytania nauczyciela utrwalając poznane informacje.	Prezentacja multimedialna „Usedom - Kinder & Spaß ".	
Faza ćwiczeniowa	N. dzieli klasę na grupy i rozdaje każdej grupie asocjogram „Was/ welche Wörter assoziierst du mit dem Foto?". N. prosi każdą grupę o zaprezentowanie swojej pracy.	U. w grupach robią burzę mózgów i zapisują swoje propozycje. Grupy prezentują swoją pracę.	Asocjogram „Was/ welche Wörter assoziierst du mit dem Foto?"	N. sprawdza poprawność wykonanego zadania.
Faza kontekstualizacji	N. rozdaje uczniom kserokopię „Was möchtest du auf der Insel Usedom sehen?" N. prosi chętnych uczniów o przedstawienie kilku dialogów.	U. chodzą po klasie tworząc dialogi z innymi uczniami. U. przedstawiają dialogi na forum.	Kserokopia „Was möchtest du auf der Insel Usedom sehen?	
Ewaluacja i zakończenie	Zadanie domowe: wykorzystując dialogi z lekcji uczniowie nagrywają w domu w grupach krótki film reklamowy o regionie sąsiada. N. żegna się z uczniami.	U. żegnają się z nauczycielem.		

Was/ welche Wörter assoziierst du mit dem Foto?

Was/ welche Wörter assoziierst du mit dem Foto?

Was/ welche Wörter assoziierst du mit dem Foto?

Was/ welche Wörter assoziierst du mit dem Foto?

Was/ welche Wörter assoziierst du mit dem Foto?

Was/ welche Wörter assoziierst du mit dem Foto?

Was/ welche Wörter assoziierst du mit dem Foto?

Was/ welche Wörter assoziierst du mit dem Foto?

Was/ welche Wörter assoziierst du mit dem Foto?

Was möchtest du auf der Insel Usedom sehen?

Gullivers Welt in Pudagla

Papageienhaus in Pudagla

Usedomer Sandskulpturen-Ausstellung in Ahlbeck

Karls Erlebnis-Dorf in Koserow

Wisent-Reservat in Mellenthin

Eiszeitpark in Mellenthin

Mölschow Dino-Park

Die Welt steht Kopf in Trassenheide

Schmetterlingsfarm in Trassenheide

Spielzeug-Museum in Peenemünde

Wachsfiguren und Lego Ausstellung in Trassenheide

Erlebnis-Ausstellung in Trassenheide

- Was möchtest du auf der Insel Usedom sehen?
  - Ich möchte .....
- Warum?
  - Ich mag .....

Ausstellungen	Spaß	Lego	Spielzeug	Insekten
spielen	Biologie	Natur	Vögel	Dinosaurier
Papageien	Wisente	Freizeitpark	Tiere	Erdbeeren
Sandskulpturen	rutschen	rennen	Ruhe	Wachsfiguren

Usedom – Kinder & Spaß

Gullivers Welt in Pudagla

Man erlebt hier eine abenteuerliche Reise in das Innere des berühmten Romanhelden.
Eine der größten Figuren der Welt ist 36 Meter groß und zwölf Tonnen schwer.

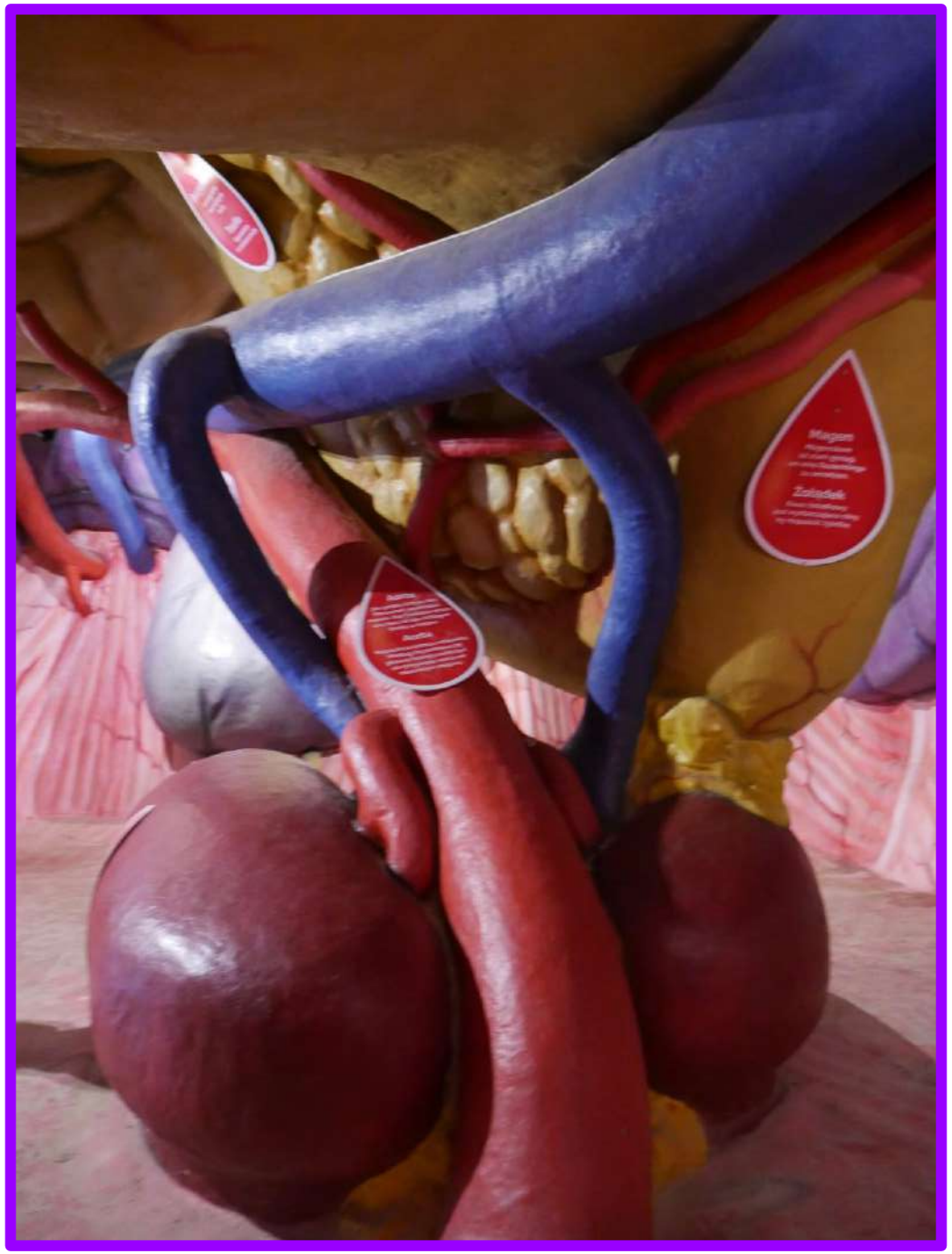
Magen
Zwölffingerdarm

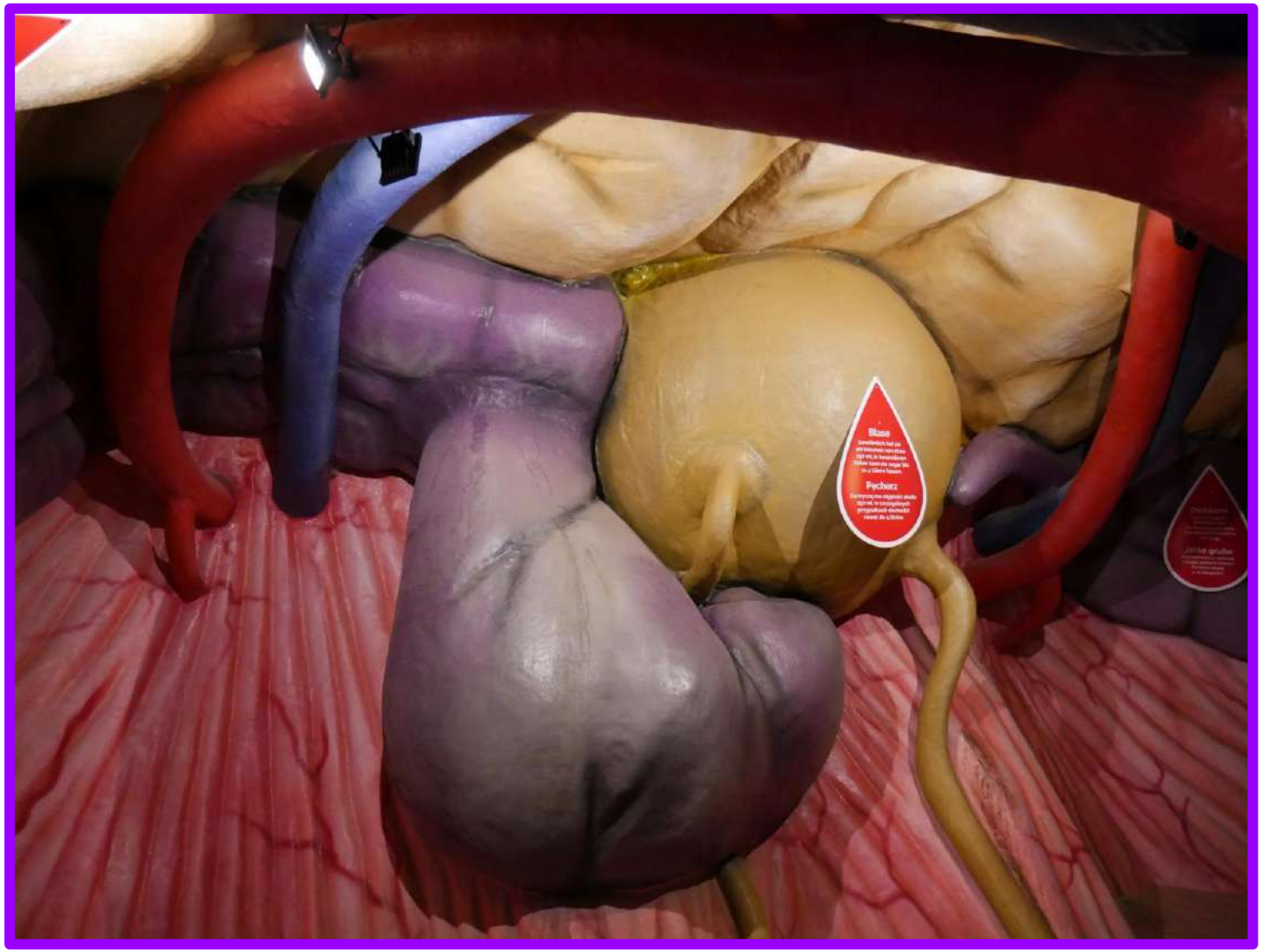
Blase
Pęcherz

Papageienhaus in Pudagla

Im Papageienhaus in Pudagla erlebt man unvergessliche Momente mit über 40 zahmen Papageien-Nachzuchten.

SOY EL
MEJOR !

SOY EL
MEJOR !

Usedomer Sandskulpturen-Ausstellung

In Ahlbeck werden jedes Jahr 9 500 Kubikmeter Sand in beeindruckende Figuren und Skulpturen mit Höhen bis zu 7 Metern verwandelt.

Die Skulpturen werden von 25 internationalen Künstlern aus 13 Ländern erschaffen.

Karls Erlebnis-Dorf in Koserow

Karls Erlebnis-Dorf ist ein landwirtschaftlich thematisierter Freizeitpark mit Bauernmarkt. In diesem Erlebnishof können die Kinder spielen und die Eltern einkaufen oder das Restaurant nutzen.

Im Hofladen gibt es Lebensmittel und Gegenstände aus eigener Produktion zu kaufen. In den Manufakturen werden Kaffee geröstet, Seife, Bonbons, Eiscreme und Schokolade hergestellt, Marmelade gekocht und Brot gebacken.

Die Kinder können rutschen, hüpfen, Traktor fahren, Tiere beobachten und die größte Kaffeekannensammlung der Welt bewundern oder eine Schatzhöhle besichtigen.

GUINNESS WORLD RECORDS
Weltrekord 2012
27.390 Kaffeekannen
Aktueller Stand ca. 40.000
Wir sammeln weiter.
Alle Infos an der Kunden-Information.

Wisent-Reservat in Mellenthin

Seit Juli 2004 gibt es hier ein Wisentreservat. Die ersten 4 Tiere waren ein Geschenk des Umweltministeriums in Warschau und stammen aus verschiedenen polnischen Nationalparks.

In Mellenthin kann man auch Hirsche und Wildpferde beobachten.

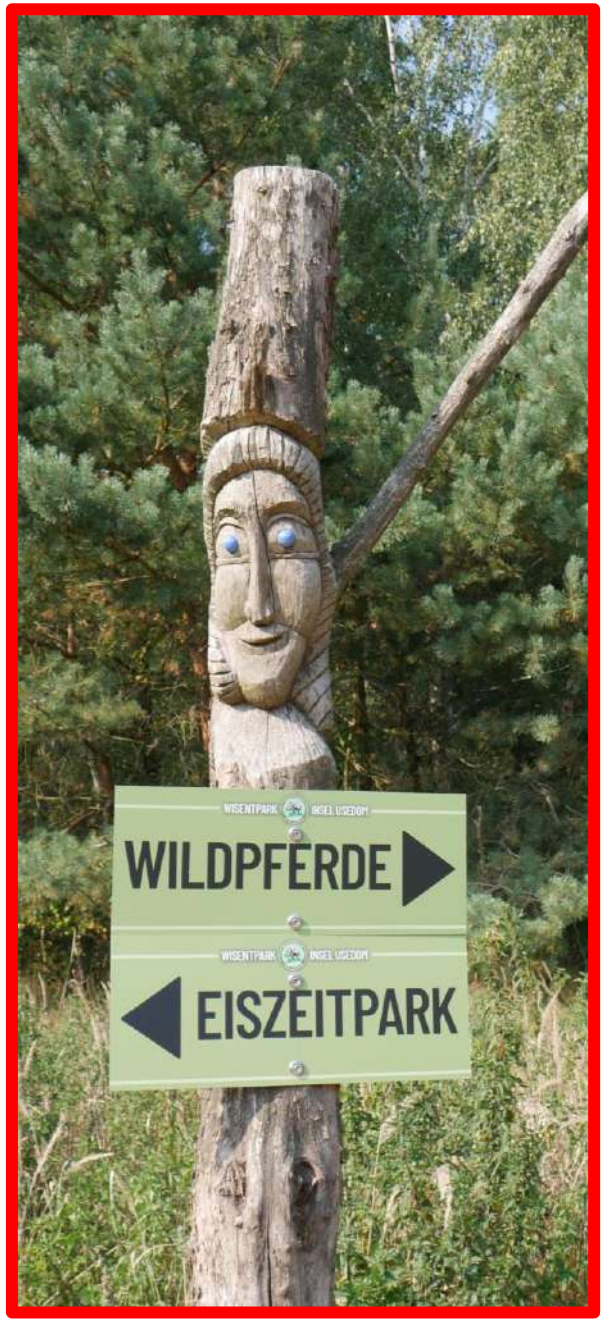

Es gibt hier auch einen Eiszeitpark.

Mölschow Dino-Park

Hier erlebt man auf dem 1,3 km langen Erlebnispfad die Welt der Dinosaurier.
Da sind mehr als 80 lebensgroße Nachbildungen von Dinosaurien.

Phänomenta in Peenemünde

Hier wurden Ideen aus der ganzen Welt zusammengetragen, die nun von den Besuchern erforscht werden können.

PHÄNOMENTA

Spielzeug-Museum in Peenemünde

Das Spielzeug-Museum Peenemünde führt den Besuchern die riesige Bandbreite unterschiedlicher Spielewelten vor Augen. Die Sammlung umfasst Stücke aus drei Jahrhunderten.

Die Welt steht Kopf in Trassenheide

In dem Haus voller Überraschungen erlebt man die gewohnte Welt mal anders herum.

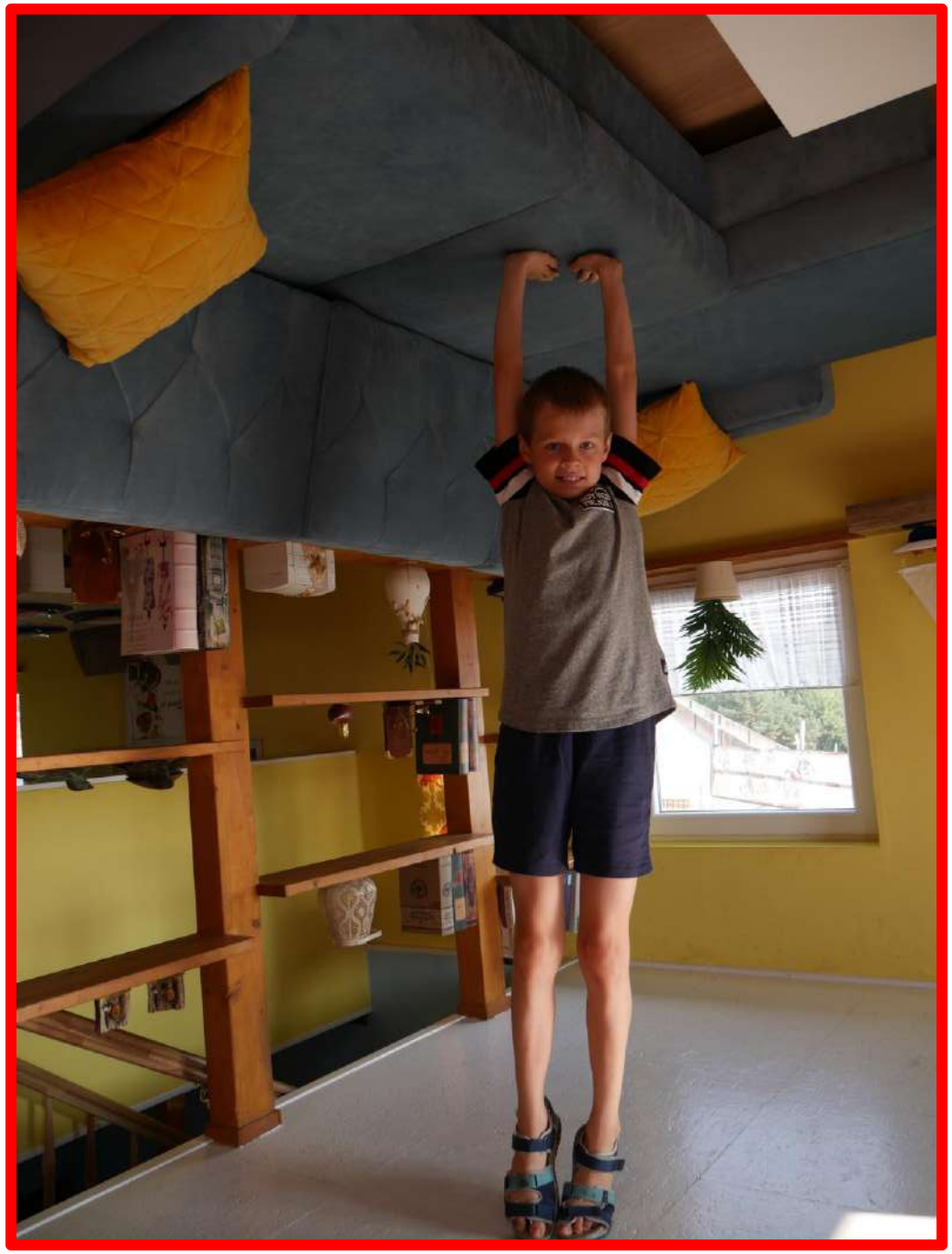

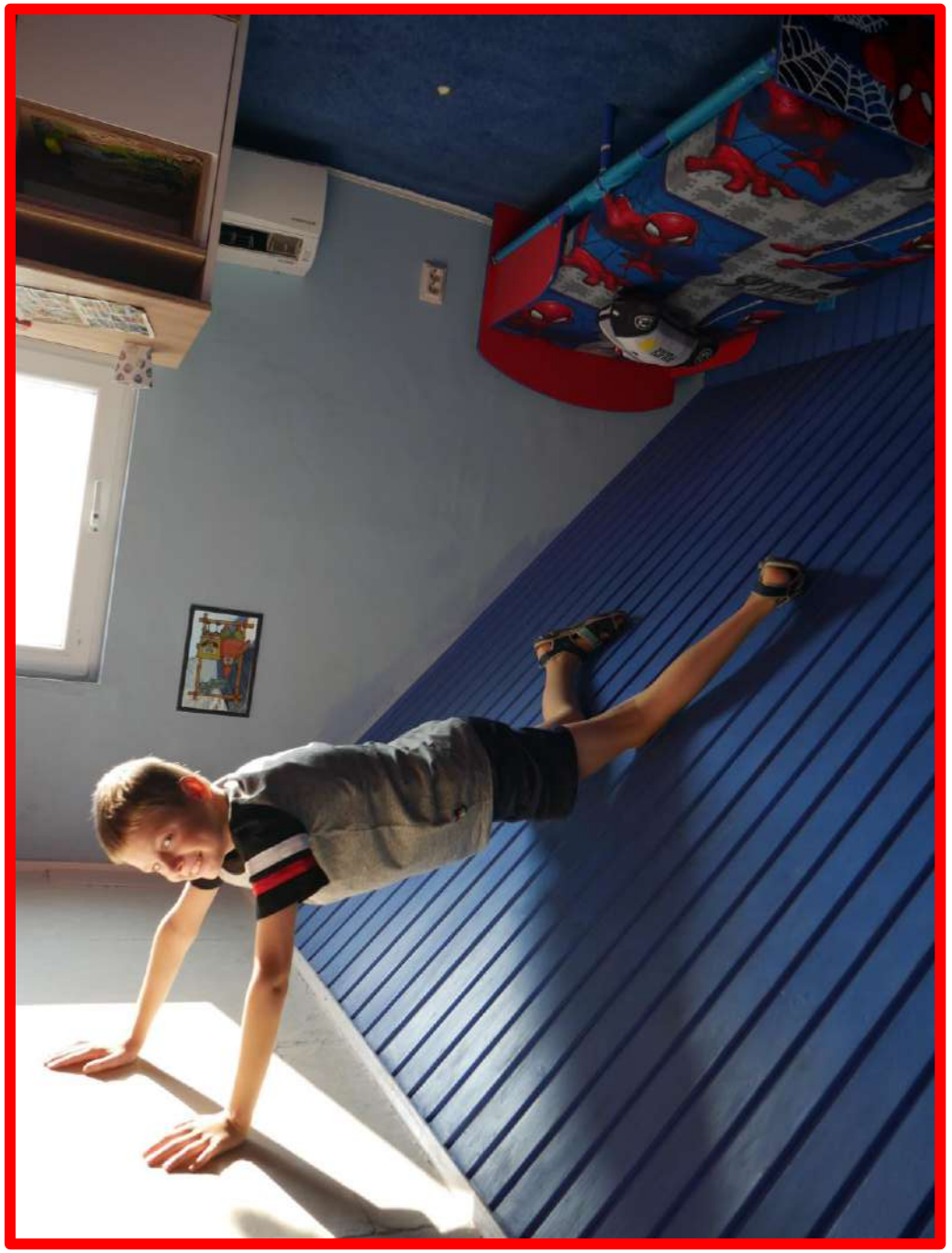

Food is
essential
to life

Schmetterlingsfarm in Trassenheide

Es ist Europas größte Schmetterlingsfarm und Insektenmuseum.

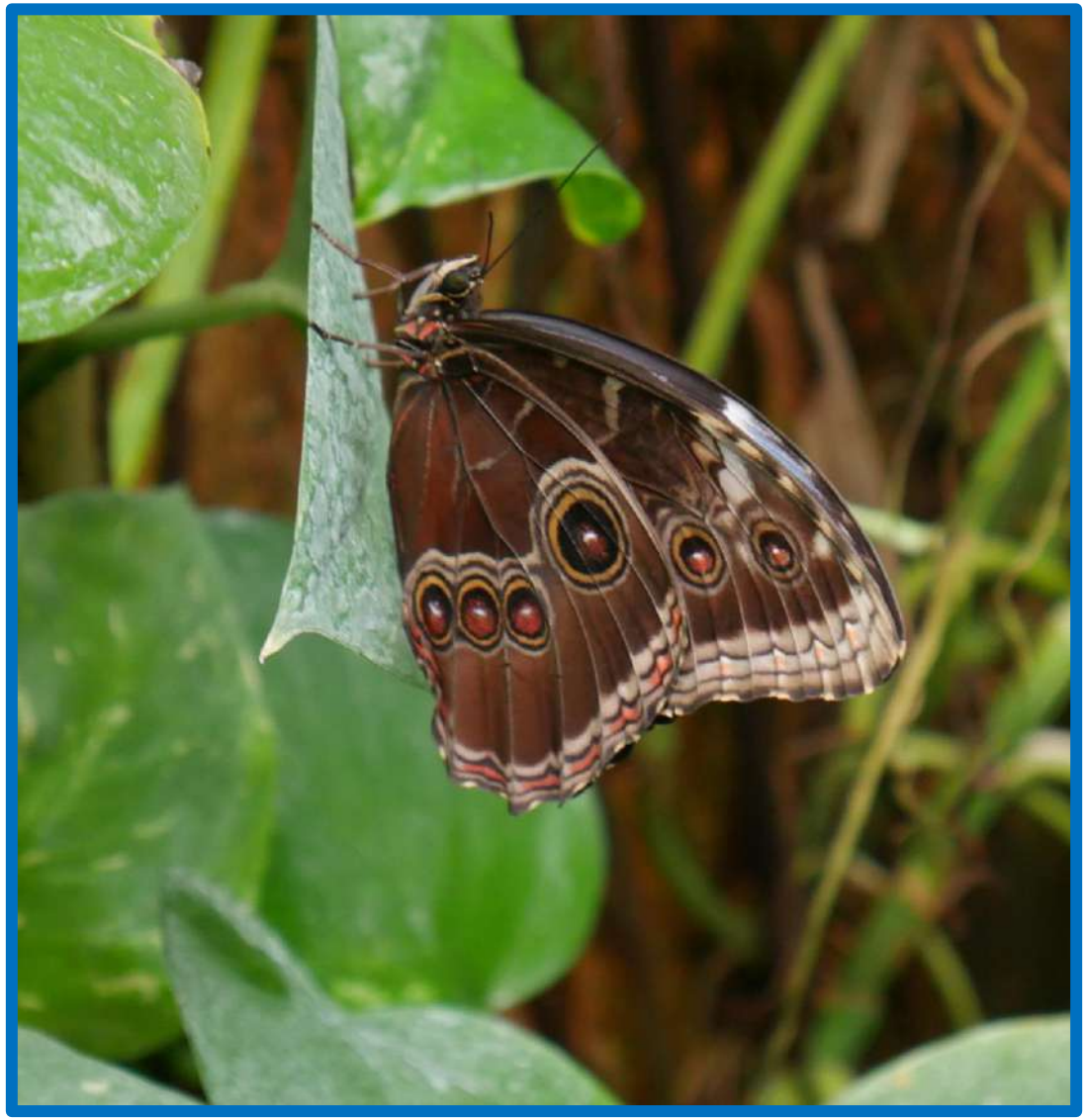

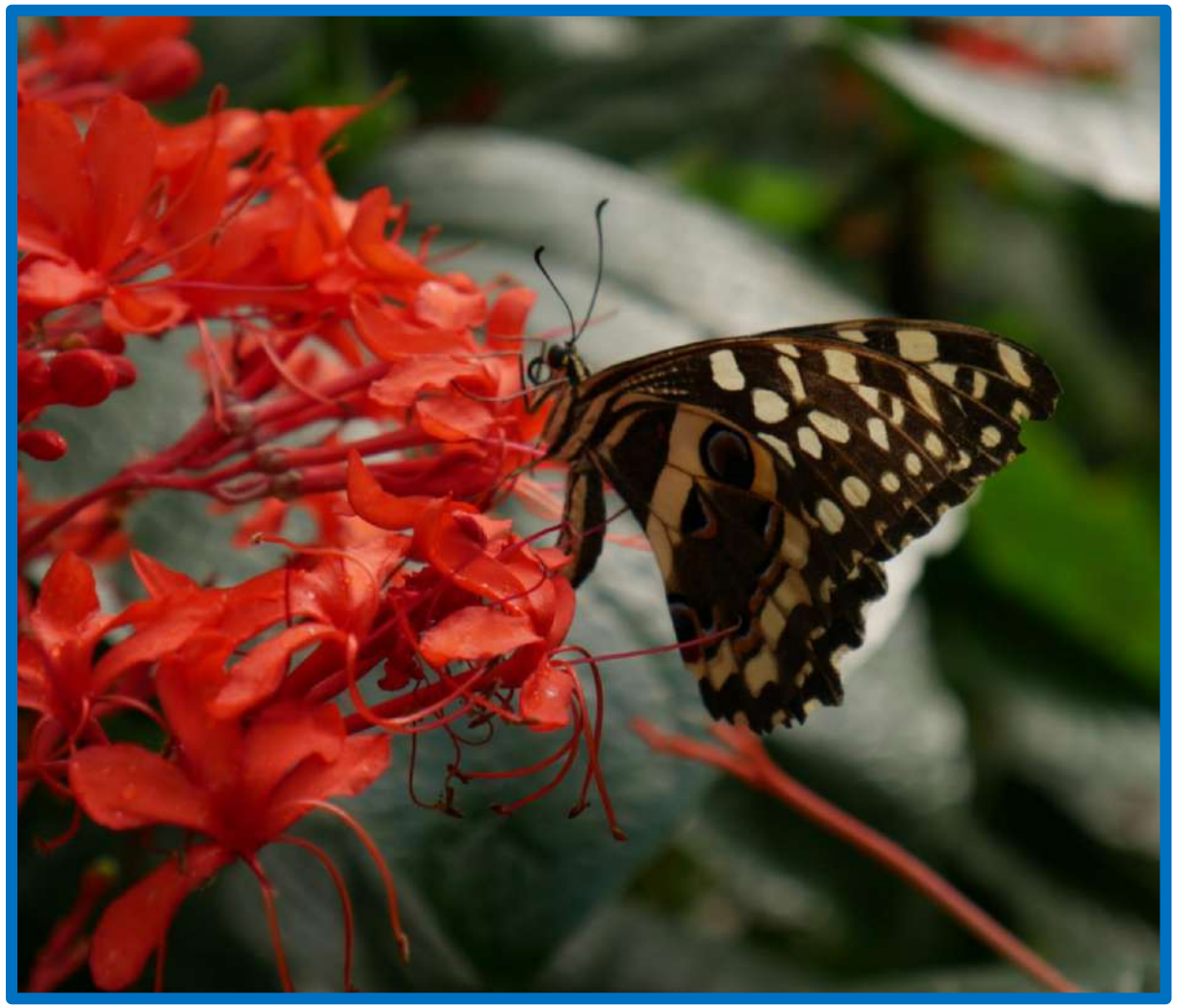

Wachsfiguren und Lego Ausstellung in Trassenheide

Erlebnis-Ausstellung in Trassenheide

Hier kann man einen Rundgang durch die Landschaften von fünf Kontinenten machen.
Es ist die größte Sammlung von handgefertigten, lebensgroßen Tierpräparaten.

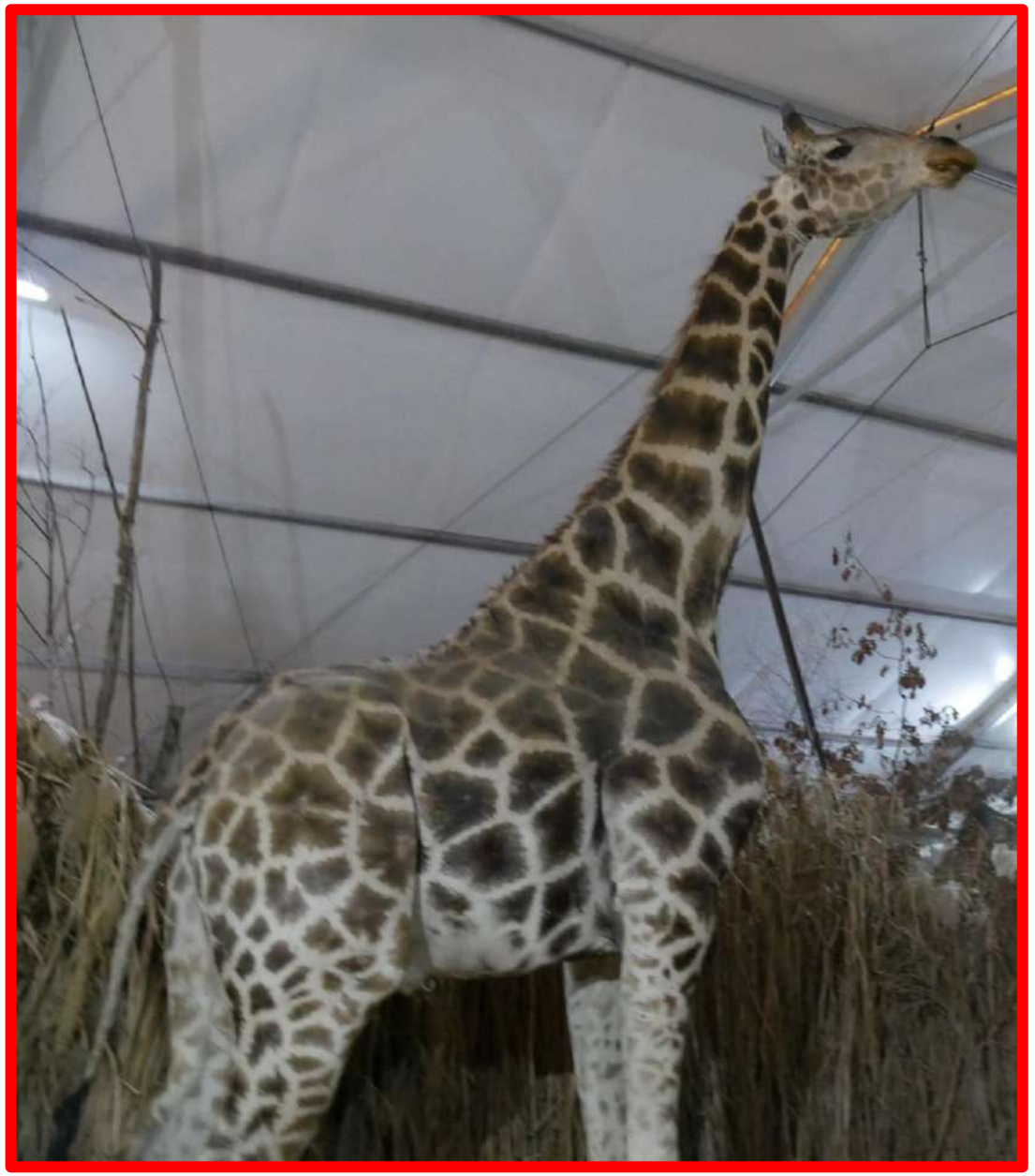

Kinderland in Trassenheide

SALOON

Super Rutsche
Automaten City
Eingang
Spiel
Vergnügen
Spaß
Spannung

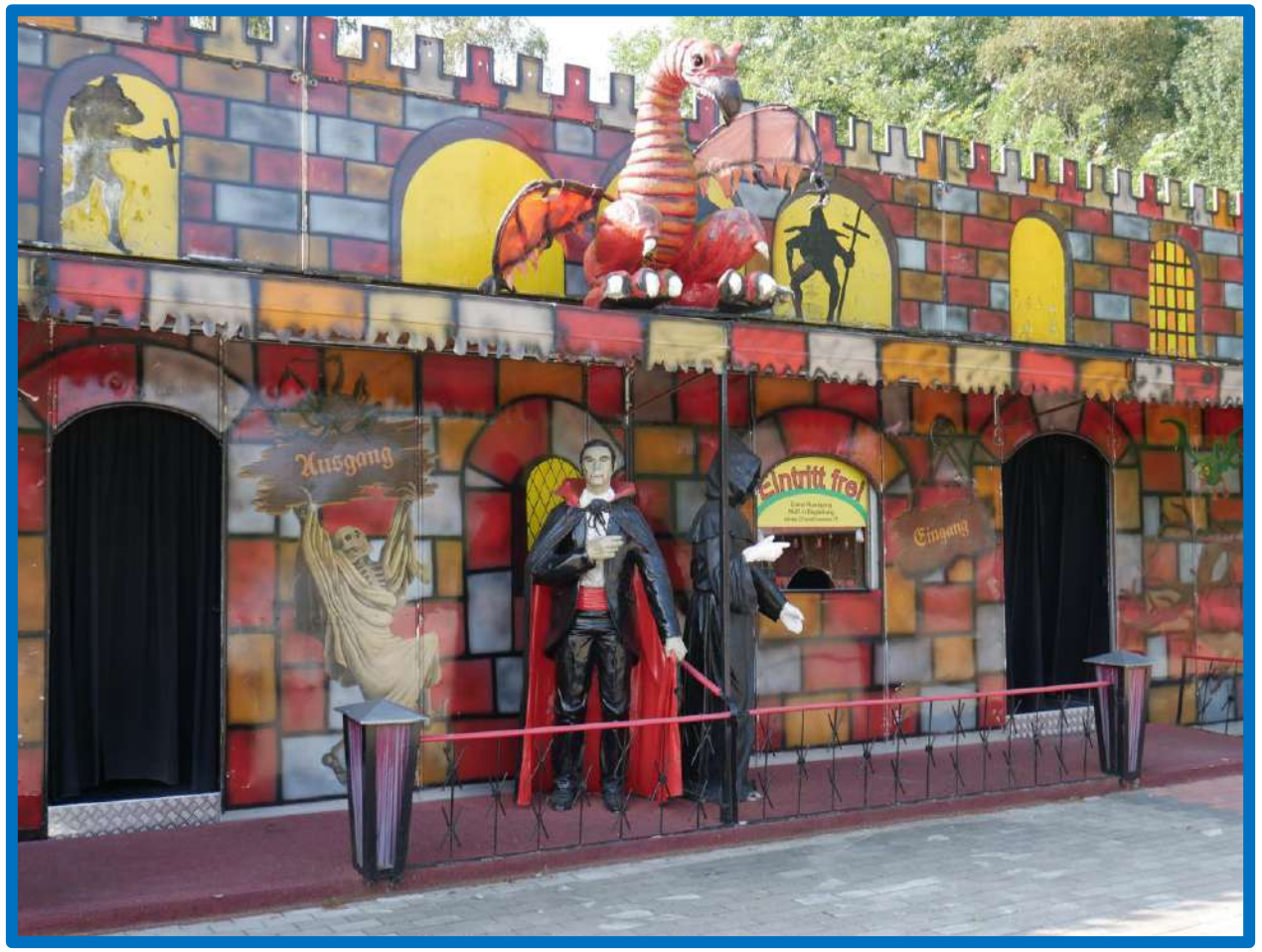
Ausgang
Eintritt frei
Eingang

Minigolf in Trassenheide

Sandskulpturen-Ausstellung in Trassenheide

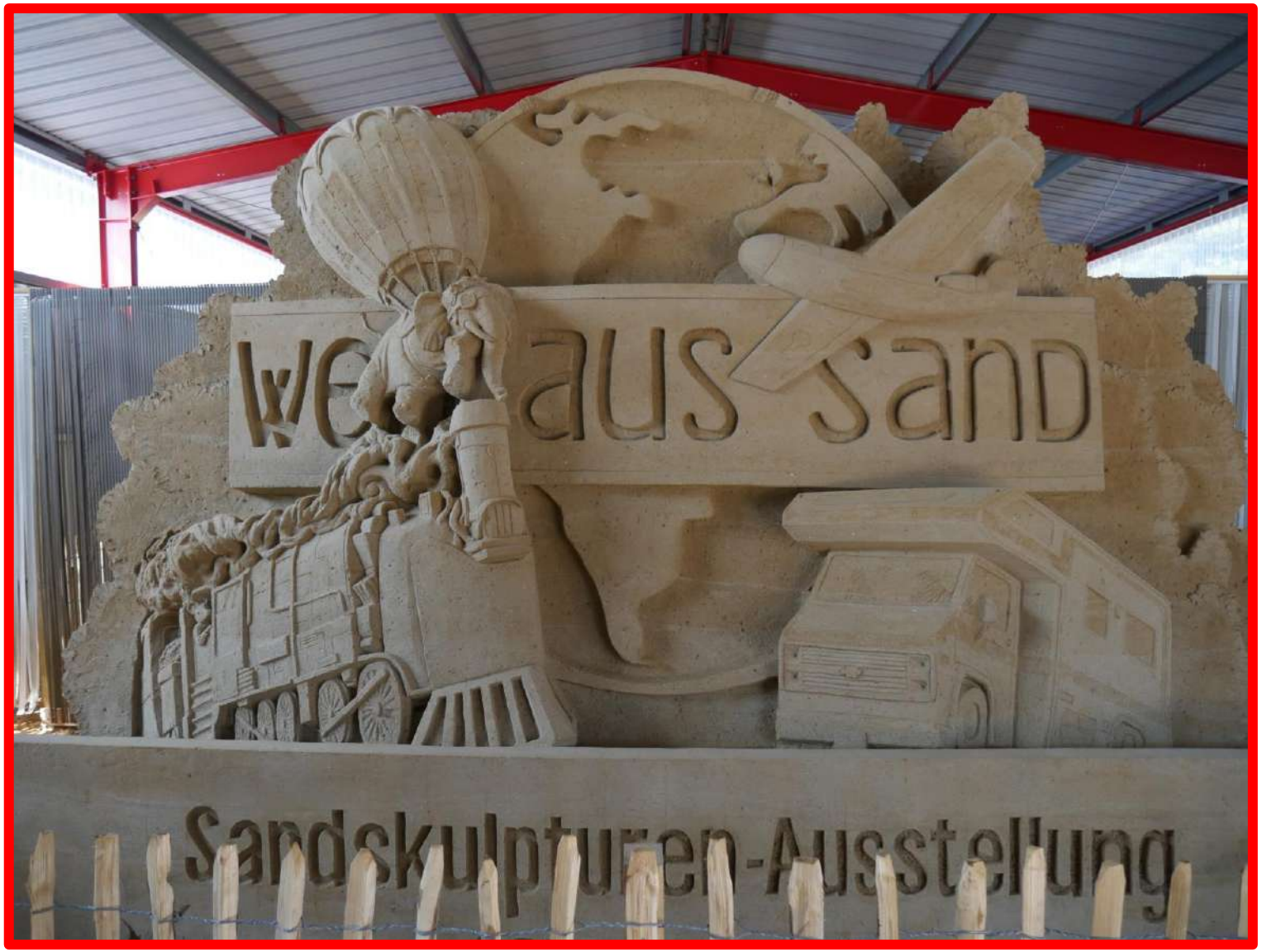

Temat lekcji: Wo wohnst du?	Adresat zajęć: klasa 3/4 SP
Cele lekcji **Uczniowie:** - poznają region przygranicznego sąsiada, - poznają geografię landu Mecklenburg- Vorpommern, - zwiększają motywację do nauki języka niemieckiego, - rozwijają kompetencje językowe: potrafią odpowiedzieć na pytania *Wie heißt du? Wo wohnst du? Woher kommst du? Wo liegt Deutschland? Wo liegt das Land Mecklenburg-Vorpommern? Welche Städte gibt es im Land Mecklenburg-Vorpommern?*	**Formy pracy:** - praca z całą klasą - praca indywidualna - praca w parach - praca w grupie **Czas:** 45 min.

Faza	Nauczyciel	Uczniowie	Media/ materiały	Uwagi
Faza organizacyjna	N. wita się z uczniami i sprawdza obecność.	U. witają się z nauczycielem.		
Faza przygotowawcza	N. zadaje pytania i prosi o wskazanie na mapie: państw: Polski i Niemiec, województwa zachodniopomorskiego i landu Mecklenburg-Vorpommern, znanych uczniom miast landu Mecklenburg- Vorpommern. Np. *Wo liegt Polen? Wo liegt Deutschland? Wo liegt das Land Mecklenburg-Vorpommern? Welche Städte gibt es im Land Mecklenburg-Vorpommern?* N. pyta uczniów: *Wie heißt du? Wo wohnst du? Woher kommst du?* N. zapisuje temat zajęć na tablicy.	Wybrani U. pokazują na mapie kraje, miasta, województwo zachodniopomorskie i land Mecklenburg-Vorpommern. U. odpowiadają na pytania nauczyciela.	Mapa	N. pomaga uczniom w odnalezieniu na mapie znanego im miasta. N. poprawia błędne odpowiedzi, uczeń powtarza poprawną odpowiedź za nauczycielem.
Faza prezentacji materiału	Nauczyciel rozdaje uczniom kserokopię „*Meine Heimatstadt*".	Wybrani uczniowie czytają na głos dialog w parach.	Kserokopia „*Meine Heimatstadt*"	N. pomaga w wymowie trudniejszych słów.
Faza ćwiczeniowa	N. prosi o wskazanie miasta Moniki i Tobiasa. Nauczyciel rozdaje uczniom kserokopię „*Beantworte die Fragen*".	U. uzupełniają luki na kserokopii wpisując miasta. U. odpowiadają na pytania i kolorują flagi (Niemiec i Polski). Wybrani uczniowie czytają swoje odpowiedzi.	Kserokopia „*Meine Heimatstadt*" Kserokopia „*Beantworte die Fragen*".	
Faza kontekstualizacji	N. rozdaje uczniom karteczki z imieniem, miejscem zamieszkania i krajem pochodzenia i prosi o tworzenie dialogów. N. prosi wybrane dzieci o zaprezentowanie dialogów w parach.	U. chodząc po klasie tworzą dialogi na podstawie danych z karteczek. U. wypytują innych uczniów o ich dane. U. dobierają się w pary i przedstawiają na forum dialogi.	Karteczki z imieniem, miejscem zamieszkania i krajem pochodzenia	N. poprawia błędne odpowiedzi, uczeń powtarza poprawną odpowiedź za nauczycielem. N. pomaga w tworzeniu dialogów
Ewaluacja i zakończenie	N. zadaje za zadanie domowe – pokolorować godło Schwerinu, narysować godło swojego miasta oraz dla chętnych odpowiedzieć na pytanie: Co znajduje się na godle miasta Szczecin i miasta Schwerin? (znaleźć w słowniku po dwa słowa) N. żegna się z uczniami.	U. żegnają się z nauczycielem.	Kserokopie z godłami	

Meine Heimatstadt

- Hallo! Wie heißt du?
  → Ich heiße Tobias Schwarz und wer bist du?
- Ich bin Monika Nowak.
  → Woher kommst du?
- Ich komme aus **Polen**. Und du?
  → Ich komme aus **Deutschland**.
- Wo wohnst du genau?
  → Ich wohne in **Schwerin**. Schwerin liegt in **Mecklenburg-Vorpommern**. Und du?
- Ich wohne in **Stettin**. Stettin liegt in der **Woiwodschaft Westpommern**.

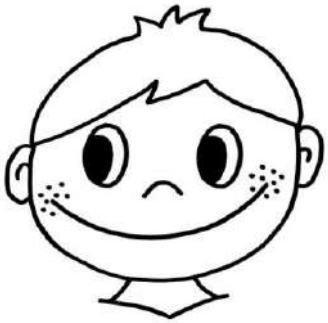

Die Heimatstadt von Monika

ist ……..…….. .

Die Heimatstadt von Tobias

ist ……..…….. .

Neue Lexik/ Strukturen:

die Heimatstadt = ojczyzna

Schwerin = stolica Mecklenburg-Vorpommern

die Woiwodschaft Westpommern = województwo zachodniopomorskie

Mecklenburg-Vorpommern = land w Niemczech Meklemburgia-Pomorze Przednie

Ich wohne in … = Mieszkam w …

Ich komme aus … = Pochodzę z …

liegen = leżeć

Wo wohnst du? = Gdzie mieszkasz?

Woher kommst du? = Skąd pochodzisz?

Beantworte die Fragen.

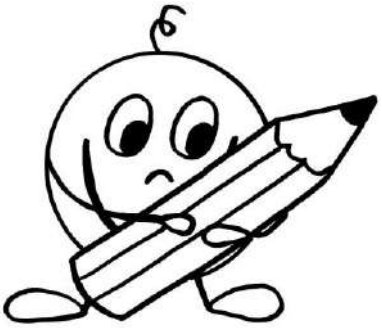

Wo wohnt Monika?

Monika wohnt in ..... .

Wo wohnt Tobias?

Tobias wohnt in ..... .

Wie heißt du?

Ich ..... .

Woher kommst du?

Ich ..... .

Wo wohnst du?

Ich ..... .

Wo liegt Schwerin? Wo liegt Stettin?

Monika kommt aus

..... .

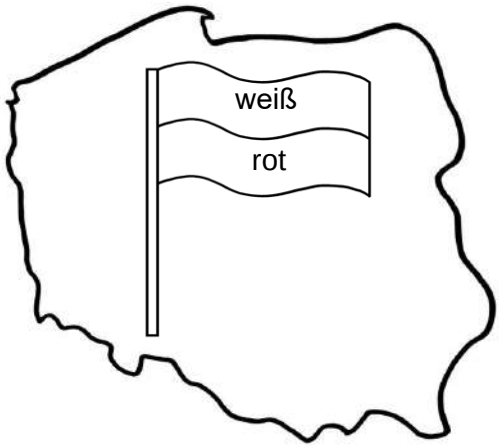

Tobias kommt aus

..... .

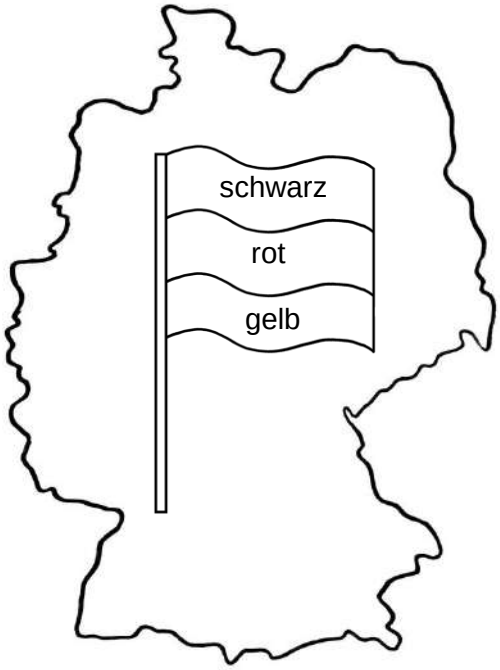

Name: Sven
Land:

Wohnort: Schwerin

Name: Anna
Land:

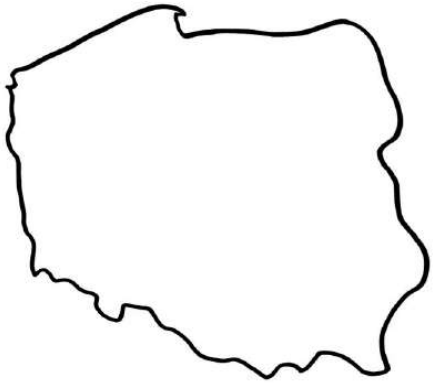

Wohnort: Szczecin

Name: Lisa
Land:

Wohnort: Rostock

Name: Adam
Land:

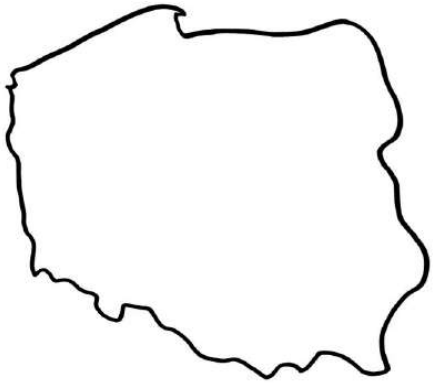

Wohnort: Police

Name: Paul
Land:

Wohnort: Neubrandenburg

Name: Wiktoria
Land:

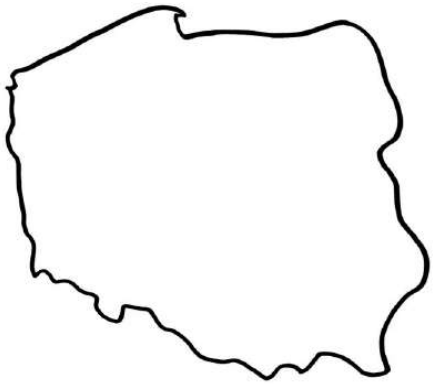

Wohnort: Koszalin

Name: Olaf
Land:

Wohnort: Greifswald

Name: Ola
Land:

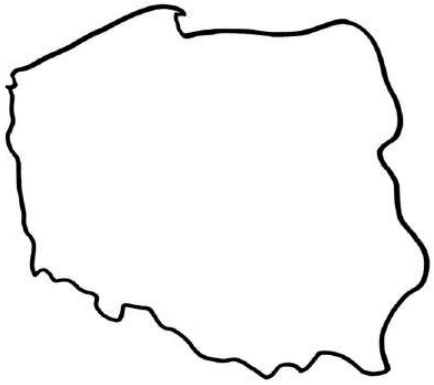

Wohnort: Gryfino

Name: Betty
Land:

Wohnort: Wismar

Name: Kuba
Land:

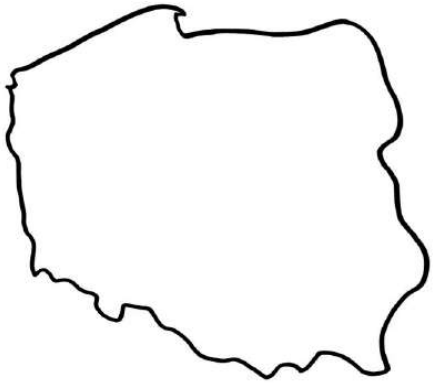

Wohnort: Nowogard

Name: Claudia
Land:

Wohnort: Stralsund

Name: Tomek
Land:

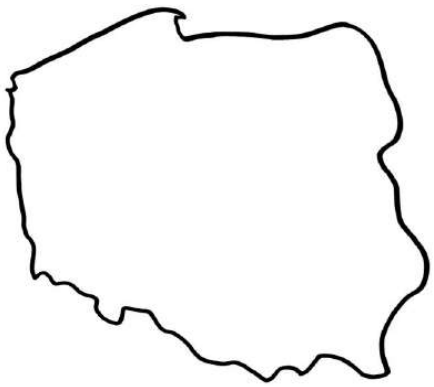

Wohnort: Stargard

Name: Max
Land:

Wohnort: Anklam

Name: Marta
Land:

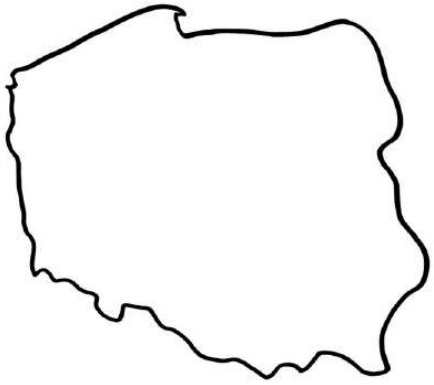

Wohnort: Chojna

Name: Karin
Land:

Wohnort: Pasewalk

Name: Marcin
Land:

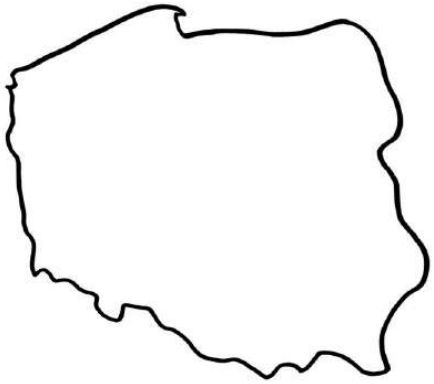

Wohnort: Dobra

Name: Thomas
Land:

Wohnort: Prenzlau

Name: Wiktoria
Land:

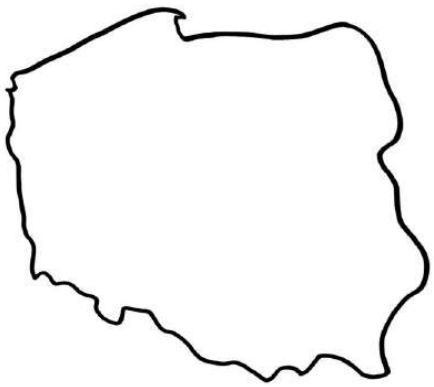

Wohnort: Nowe Warpno

Name: Eva
Land:

Wohnort: Saßnitz

Name: Kacper
Land:

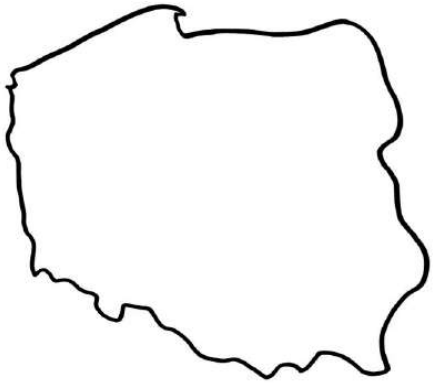

Wohnort: Drawno

Name: Werner
Land:

Wohnort: Torgelow

Name: Joanna
Land:

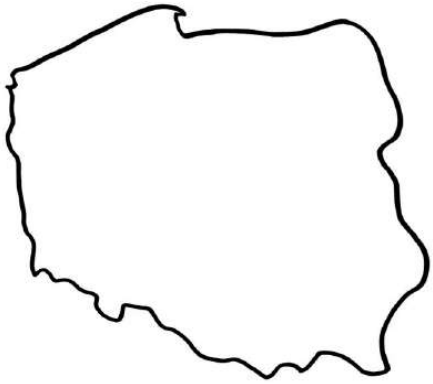

Wohnort: Cedynia

Name: Gabi
Land:

Wohnort: Wismar

Name: Wiktor
Land:

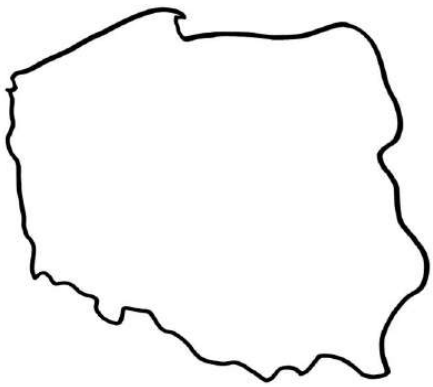

Wohnort: Wolin

Bemale das Wappen der Stadt Schwerin.

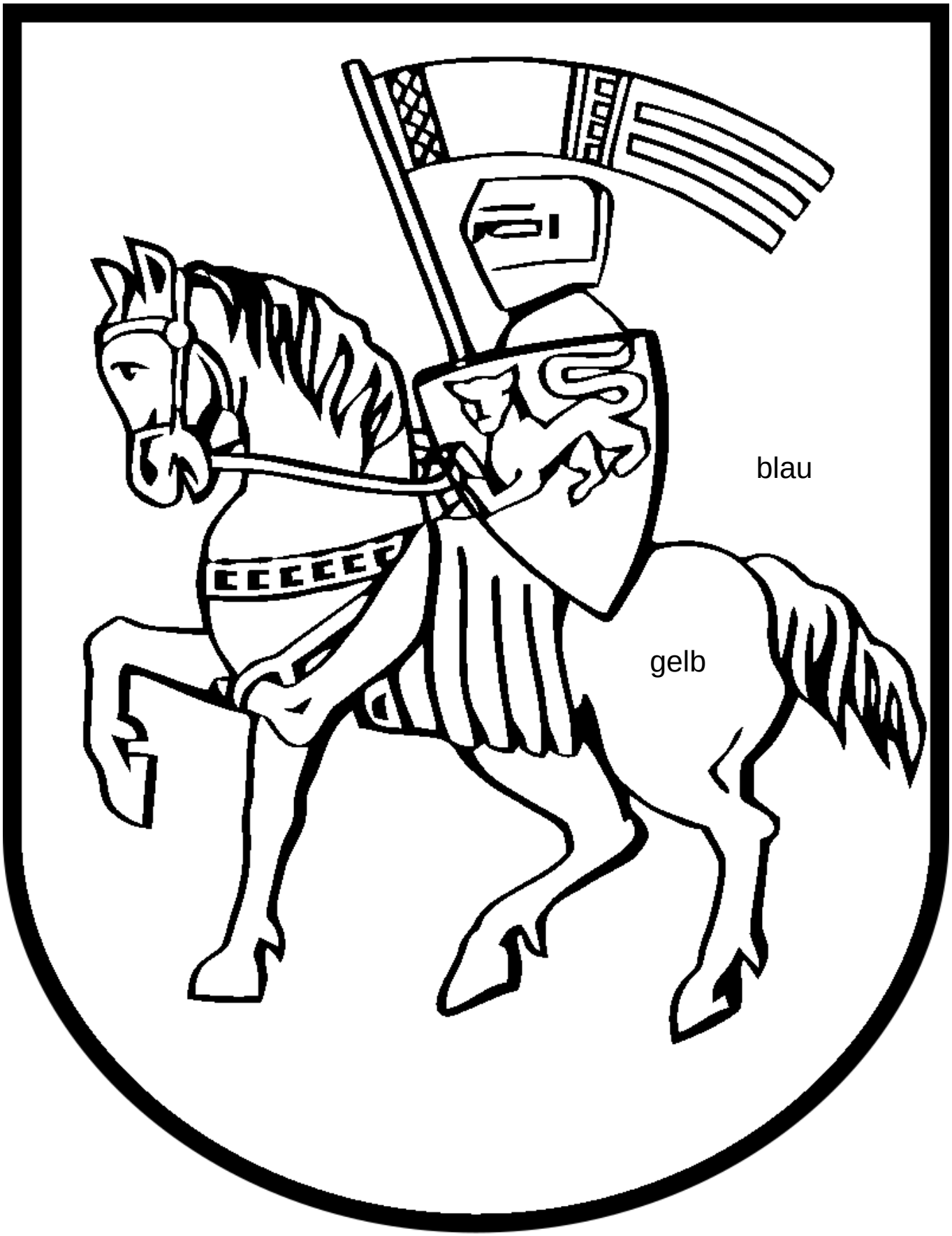

Zeichne das Wappen deiner Stadt.

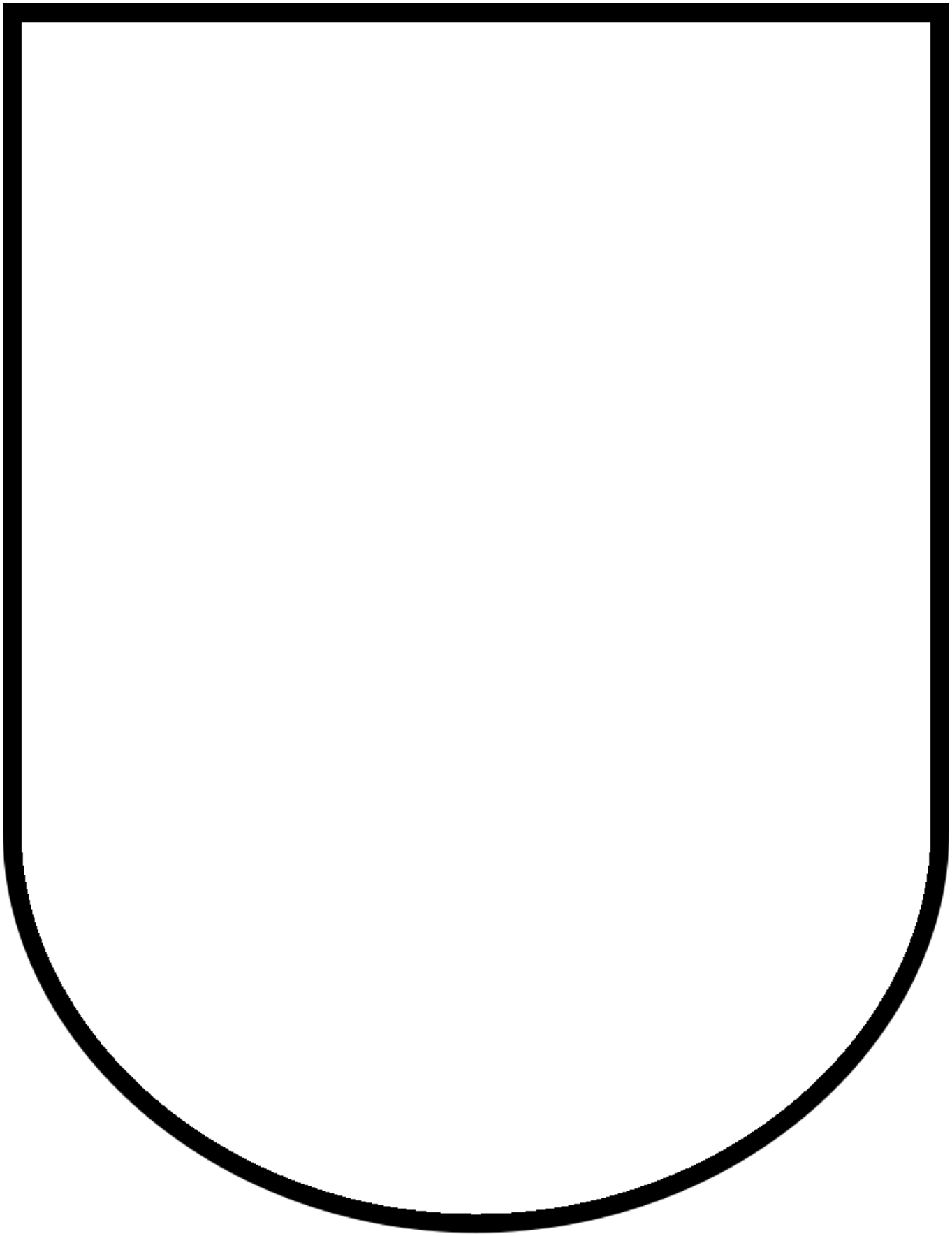

Temat lekcji: Nachbarschaft & Freundschaft.	Adresat zajęć: klasa 2/3/4 SP
Cele lekcji **Uczniowie:** - rozwijają zainteresowania geografią Niemiec, - poznają region przygraniczny sąsiada, - zwiększają motywację do nauki języka niemieckiego.	**Formy pracy** - praca z całą klasą, - praca indywidualna, - praca w grupach. **Czas** 45 min.

Faza	Nauczyciel	Uczniowie	Media/ materiały	Uwagi
Faza organizacyjna	N. wita się z uczniami i sprawdza obecność.	U. witają się z nauczycielem.		
Faza przygotowawcza	N. wskazując mapę Niemiec i zadaje uczniom podstawowe pytania (w zależności od umiejętności językowych grupy). Np. *Wo liegt Deutschland? War jemand von euch in Deutschland? Was bedeutet „Freundschaft"?* N. zapisuje temat zajęć.	U. odpowiadają na pytania	Mapa Niemiec	
Prezentacja nowego materiału	N. wyświetla prezentację multimedialną „DIE ORTE IM PROJEKT NACHBARSPRACHERWERB VON DER KITA BIS ZUM SCHULABSCHLUSS - DER SCHLÜSSEL ZUR KOMMUNIKATION IN DER EUROREGION POMERANIA." N. wyjaśnia, że prezentacja przedstawia miejscowości, w których uczniowie niemieccy uczą się języka polskiego w ramach projektu.	U. oglądają prezentację.	Prezentacja multimedialna	
Faza ćwiczeniowa	N. dzieli klasę na grupy i rozdaje każdej grupie asocjogram „Was/ welche Wörter assoziierst du mit dem Foto?". N. prosi każdą grupę o zaprezentowanie swojej pracy.	U. w grupach robią burzę mózgów i zapisują swoje propozycje. Grupy prezentują swoją pracę.	Asocjogram „Was/ welche Wörter assoziierst du mit dem Foto?"	N. sprawdza poprawność wykonanego zadania.
Faza kontekstualizacji	Nauczyciel z uczniami wybierają wspólnie jedną miejscowość z prezentacji. N. prosi uczniów o wykonanie „kartek – pozdrowień" dla niemieckich uczniów z placówki w wybranym mieście.	U. tworzą kartki .		N. pomaga w pisaniu pozdrowień
Ewaluacja i zakończenie	U. zbierają wszystkie kartki do jednej koperty w celu wysłania jej do uczniów w Niemczech. N. żegna się z uczniami.	U. żegnają się z nauczycielem.		

Was assoziierst du mit dem Wort „Freundschaft“?

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

Was assoziierst du mit dem Wort „Nachbarschaft“?

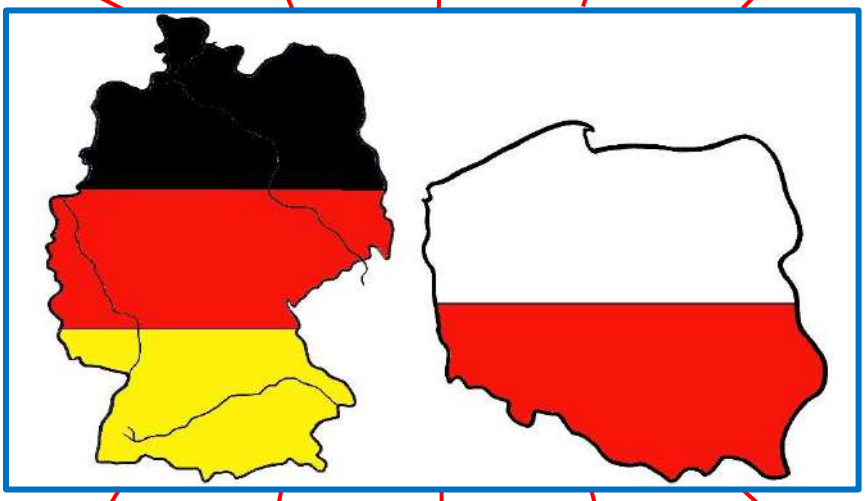

Was assoziierst du mit dem Wort „Zusammenarbeit“?

Was assoziierst du mit dem Wort „Grenzregion“?

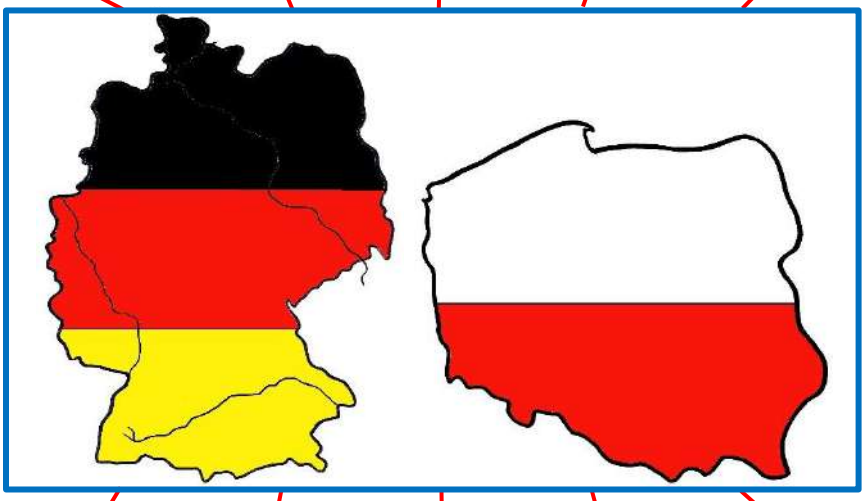

DIE ORTE IM PROJEKT

NACHBARSPRACHERWERB VON DER KITA BIS ZUM SCHULABSCHLUSS - DER SCHLÜSSEL ZUR KOMMUNIKATION IN DER EUROREGION POMERANIA

Szczecin

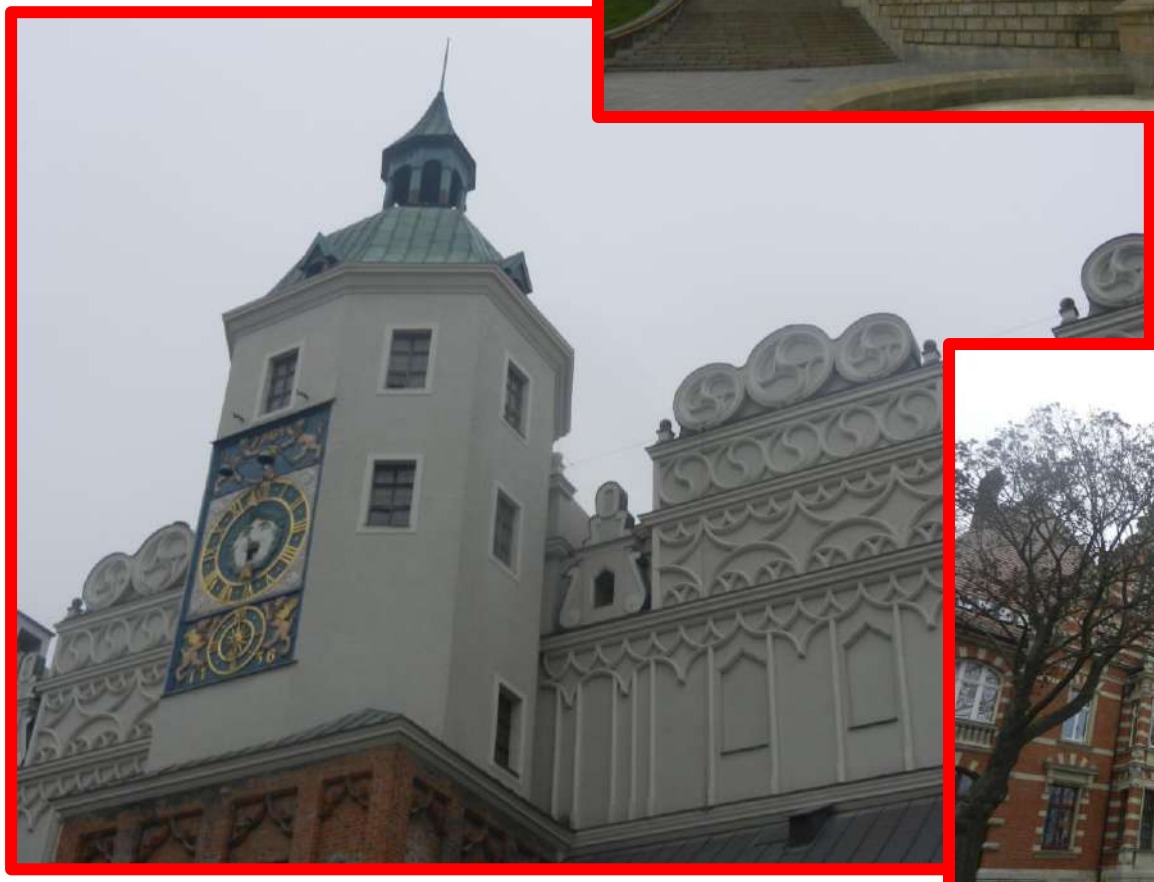

Seebad Ahlbeck
Ostsee für Genießer

Ducherow
Landkreis
Vorpommern-Greifswald

Jatznick
Landkreis
Vorpommern-Greifswald

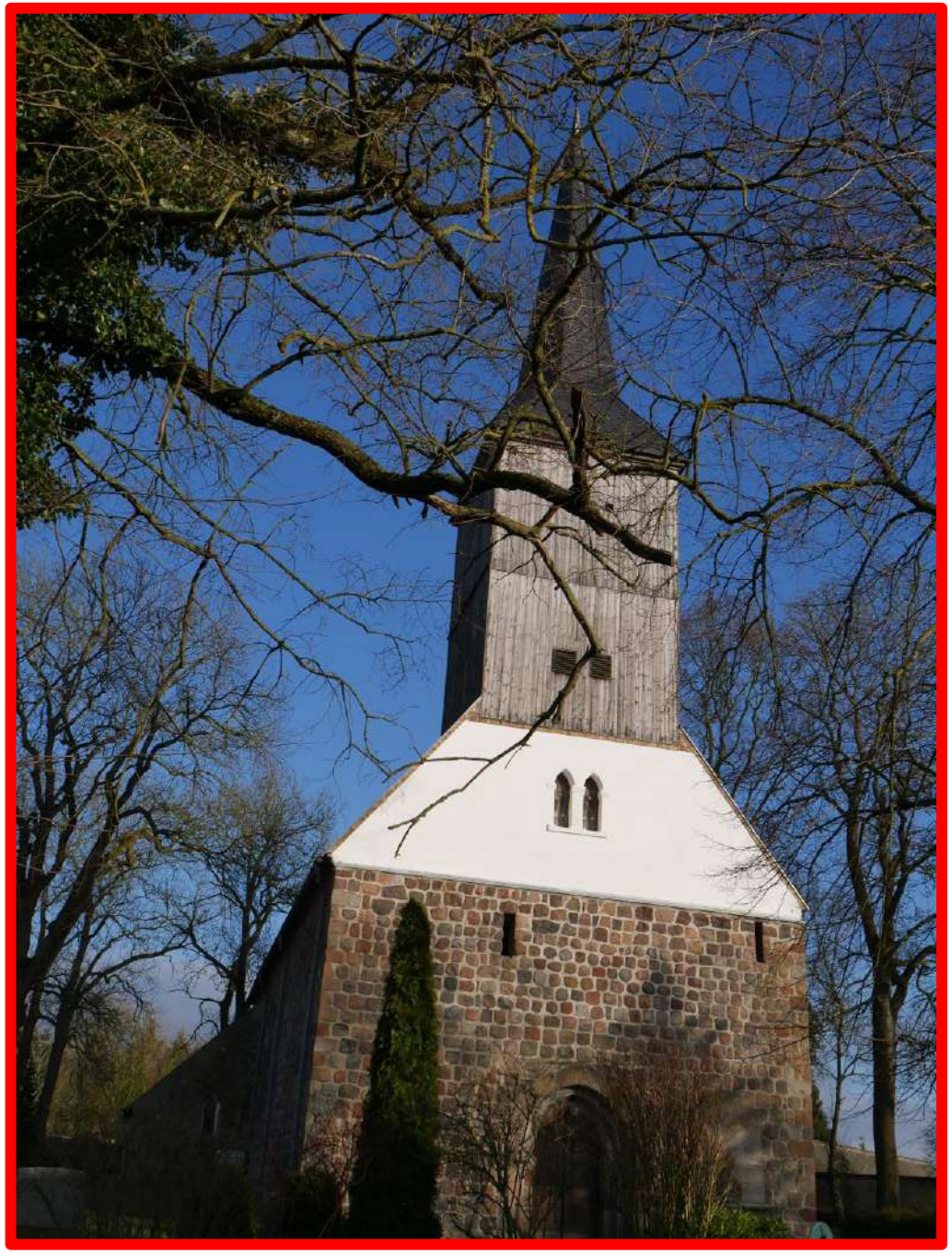

Blumenhagen
Gemeinde Jatznick
Landkreis
Vorpommern-Greifswald

Löcknitz

Penkun
Landkreis
Vorpommern-Greifswald

Seebad Stadt
Ueckermünde
Landkreis
Vorpommern-Greifswald
staatlich anerkannter
Erholungsort

RATHAUS

JAHRE UE

Ostseebad Heringsdorf

Zinnowitz

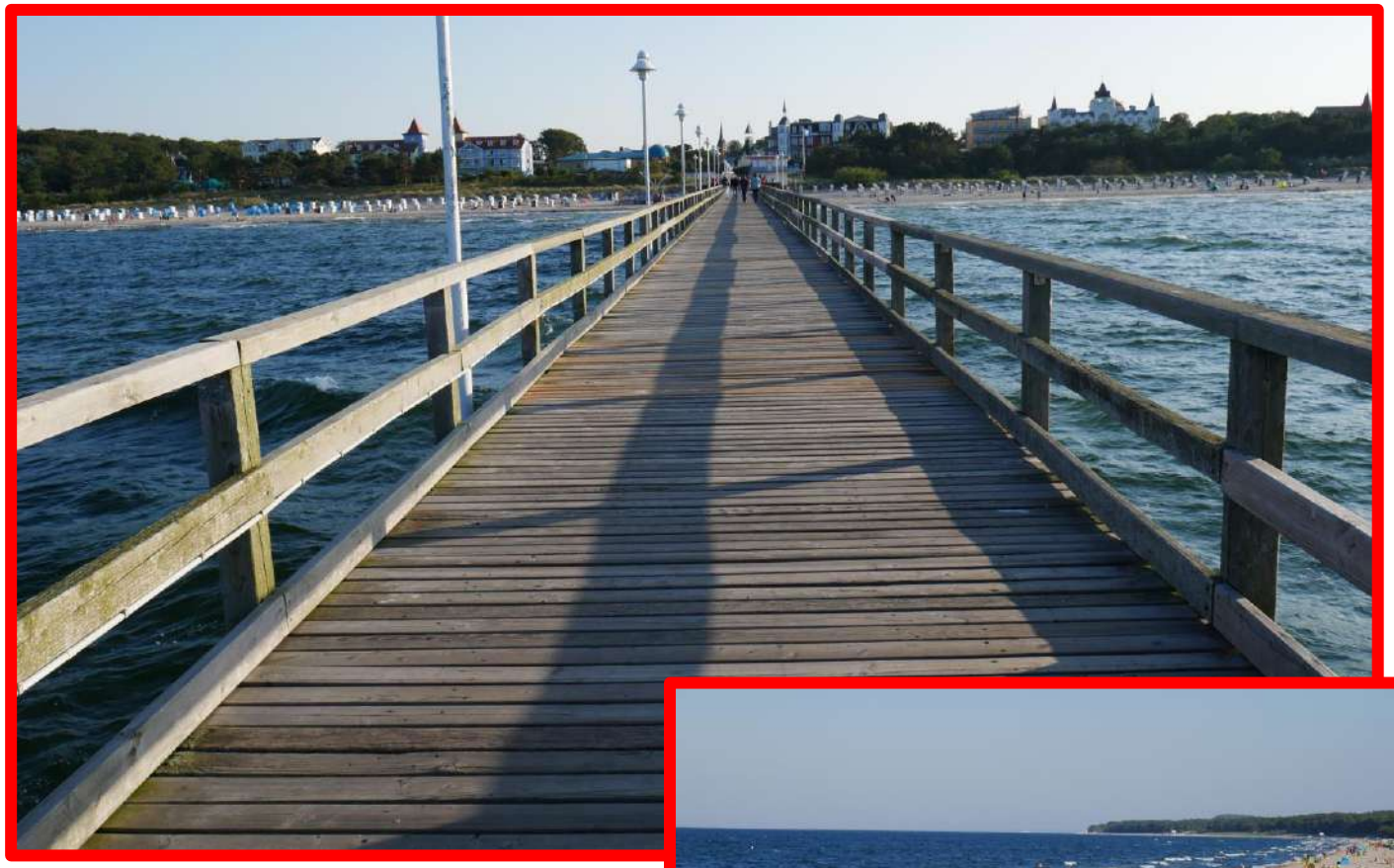

Benz

Loissin
Landkreis
Vorpommern-Greifswald

Hohengüstow
Gemeinde Uckerfelde
Landkreis Uckermark

Schmölln
Gemeinde Randowtal
Landkreis Uckermark

Stadt Strasburg
(Uckermark)
Landkreis
Vorpommern-Greifswald

Ferdinandshof
Landkreis
Vorpommern-Greifswald

Neuenkirchen
Landkreis
Vorpommern-Greifswald

Gramzow
Landkreis Uckermark

Pasewalk
Landkreis
Vorpommern-Greifswald

Rothenklempenow
Landkreis
Vorpommern-Greifswald

Leopoldshagen
Landkreis
Vorpommern-Greifswald

Temat lekcji: Woiwodschaft Westpommern und Bundesland Mecklenburg-Vorpommern.	**Adresat zajęć: klasa 4 SP**
Cele lekcji **Uczniowie:** - rozwijają zainteresowanie kulturą i geografią Niemiec, - poznają region przygraniczny sąsiada, - rozwijają kompetencje językowe, - zwiększają motywację do nauki języka niemieckiego,	**Formy nauczania:** - praca z całą klasą, - praca indywidualna. **Czas**: 45 min.

Faza	**Nauczyciel**	**Uczniowie**	**Media/ materiały**	**Uwagi**
Faza organizacyjna	N. wita się z uczniami i sprawdza obecność.	U. witają się z nauczycielem.		
Faza przygotowawcza	N. wskazując mapę Niemiec i Polski zadaje pytania np.: *Wo liegt Deutschland? Wo liegt Polen? In welcher Woiwodschaft liegt Stettin? In welchem Land liegt Schwerin? Welche Städte gibt es in Mecklenburg-Vorpommern?* N. zapisuje temat zajęć.	U. odpowiadają na pytania wskazując swoje odpowiedzi na mapie.	Mapa Niemiec i Polski	N. pomaga uczniom w wskazaniu odpowiedniego miejsca na mapie.
Faza realizacyjna	N. rozdaje uczniom kserokopię z informacjami dot. województwa zachodniopomorskiego i landu Mecklenburg- Vorpommern. N. zadaje pytania do tekstu.	Wybrani uczniowie czytają tekst na głos. U. odpowiadają na pytania.	Kserokopia z informacjami	N. wyjaśnia niezrozumiałe słownictwo.
Faza podsumowująca	N. rozdaje uczniom kserokopię – wizytówki Niemiec, Polski, województwa zachodniopomorskiego i landu Mecklenburg – Vorpommern. N. prosi wybranych uczniów o przedstawienie swoich prac.	U. uzupełniają wizytówki. U. przedstawiają wizytówki.	Kserokopie: wizytówki Niemiec, Polski, województwa zachodniopomorskiego i landu Mecklenburg – Vorpommern.	
Ewaluacja i zakończenie	N. rozdaje losowo nazwy miast i prosi o przyporządkowanie ich położenia na mapie. N. żegna się z uczniami.	U. wskazują miasta na mapie. U. żegnają się z nauczycielem.		

Woiwodschaftswappen

Woiwodschaft

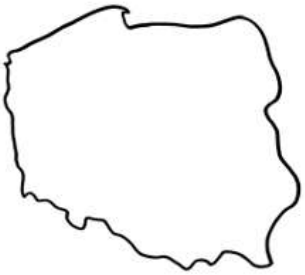

.....

Meine Woiwodschaft heißt .....

Die Hauptstadt ist .....

Die Fläche beträgt km2

Die Einwohnerzahl ist .....

Die größte Stadt ist .....

Landeswappen

Bundesland

.....

Mein Bundesland heißt .....

Die Landeshauptstadt ist .....

Die Fläche beträgt km2

Die Einwohnerzahl ist .....

Die größte Stadt ist .....

Flagge

.....

Name des Staates

.....

Hauptstadt

Kfz-Kennzeichen

.....

Staatsfläche in km²

.....

Einwohner

Flagge

.....

Name des Staates

.....

Hauptstadt

Kfz-Kennzeichen

.....

Staatsfläche in km²

.....

Einwohner

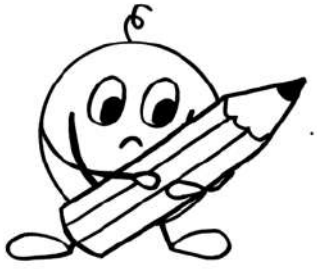

Szczecin	Neubrandenburg
Police	Greifswald
Goleniów	Stralsund
Nowogard	Schwerin
Świnoujście	Rostock
Płoty	Neustrelitz
Niechorze	Bergen
Gryfino	Sellin
Międzyzdroje	Pasewalk
Rewal	Prenzlau
Gryfice	Sassnitz

Temat lekcji: Der erste Schultag.	Adresat zajęć: klasa 4/5 SP
Cele lekcji **Uczniowie:** - rozwijają zainteresowanie kulturą Niemiec, - poznają niemieckie tradycje, - poznają niemiecki system edukacji, - rozwijają kompetencje językowe; - poznają nowe słownictwo: *Schulanfang, Schultüte, basteln, Schulsachen, Geschenk, Süßigkeiten,* - *potrafią opowiedzieć o zwyczaju rożka szkolnego,* - potrafią udzielić informacji na temat swojego tygodniowego planu zajęć, - utrwalają model zdania niemieckiego, - zwiększają motywację do nauki języka niemieckiego.	**Formy pracy:** - praca z całą klasą, - praca indywidualna, - praca w parach. **Czas:** 1 x 45 min.

Faza	Nauczyciel	Uczniowie	Media/ materiały	Uwagi
Faza organizacyjna	N. wita się z uczniami i sprawdza obecność.	U. witają się z nauczycielem.		
Faza przygotowawcza	N. pyta uczniów: *- Welche Schule besuchst du?* *- In welche Klasse gehst du?* *- Wie ist deine Klasse?* *- Was ist dein Lieblingsfach?* N. zapisuje temat zajęć.	U. odpowiadają na pytania nauczyciela.		N. pomaga uczniom w poprawnych odpowiedziach.
Faza ćwiczeniowa	Nauczyciel pokazuje uczniom samodzielnie przygotowany rożek i pyta: *Was ist denn das?; Hat jemand das schon mal gesehen?; Wann bekommen deutsche Schüler so ein Geschenk?; Was ist drin?* N.pokazuje ręką środek rożka. N. rozdaje uczniom kserokopię „Der erste Schultag". N. stawia pytania oraz pomaga w tworzeniu pisemnych odpowiedzi na karcie pracy.	U. odpowiadają na pytania po niemiecku lub po polsku. U. czytają tekst. U. odpowiadają na pytania nauczyciela. U. uzupełniają zadanie.	Rożek przygotowany przez nauczyciela Kserokopia „Der erste Schultag"	N. pomaga w wymowie. N. pomaga uczniom formułować poprawne odpowiedzi. N. poprawia błędne odpowiedzi.
Faza kontekstualizacji	N. zadaje pytania do tekstu np.: • *Wann bekommen deutsche Schüler eine Schultüte?* • *Was befindet sich in der Schultüte?* • *Warum bekommen deutsche Schüler die Schultüte?* Nauczyciel pokazuje, jak z kartki papieru zrobić rożek i spiąć go zszywaczem. *Was hast du in deiner Schultüte?*	U. odpowiadają na pytania nauczyciela. Uczniowie dostają kartkę papieru, z której wykonują rożek oraz kartę z obrazkami przedmiotów, które samodzielnie wycinają. Potem wkładają rysunki przedmiotów szkolnych i słodyczy do swojego rożka i odpowiadają na pytania nauczyciela wg wzoru: *In meiner Schultüte habe ich einen Bleistift.*	1.Kartki papieru do wykonania rożka. 2.karta pracy, na której znajdują się obrazki przyborów szkolnych oraz słodycze. 3.zszywacz	

Faza kontekstualizacji	Nauczyciel pisze po niższe pytania na tablicy i prosi, by uczniowie w parach zadali sobie pytania dot. zwyczaju rożka szkolnego np.: • *Was kann man in die Schultüte legen?* • *Möchtest du auch so eine Schultüte bekommen?* • *Welche Geschenke aus der Schultüte sind deiner Meinung nach super?* • *Was befindet sich nicht in der Schultüte?*	U. zadają sobie w parach naprzemiennie pytania. Jak jest więcej czasu, uczniowie zmieniają pary i ponownie zadają pytania.		Nauczyciel pomaga parom, gdy uczniowie mają trudności w odpowiedzi.
Faza testowania umiejętności	Uczeń poleca wypełnić tekst z lukami.		Uczniowie wypełniają tekst z lukami.	
Ewaluacja i zadanie domowe	N. zadaje uczniom zadanie: Naucz się tak dobrze opowiadać o zwyczaju otrzymywania rożka, by móc opowiedzieć o tym na przykład na zebraniu rodziców, czy w czasie festiwalu językowego szkolnego.			

Lies den Text und antworte.

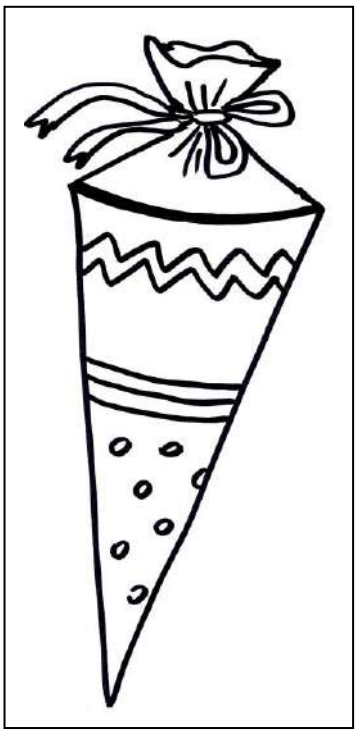

Wenn die Kinder in Deutschland zum ersten Mal in die Schule gehen, bekommen sie eine Schultüte. Die Schultüte kann man kaufen oder selbst basteln. In der Schultüte sind Schulsachen und Süßigkeiten. Weil der erste Schultag ein wichtiger Tag im Leben eines Kindes ist, versüßen sinnvolle Geschenke und die Süßigkeiten den Schulanfang.

Laura geht zum ersten Mal in die Schule.
Was hat sie in der Schultüte? Wähle und schreibe.

der Kuli

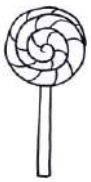

der Lutscher

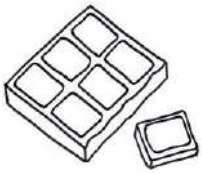

die Schokolade

der Füller

die Bluse

der Bleistift

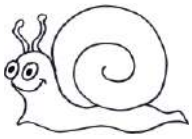

die Schnecke

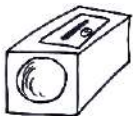

der Spitzer

die Bonbons

der Schokoriegel

der Rock

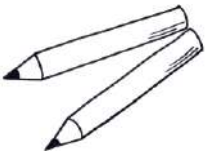

die Buntstifte

In der Schultüte sind:

.....
.....
.....
.....
.....

Was kann noch in der Schultüte sein:

.....
.....
.....
.....

Die Schultüte

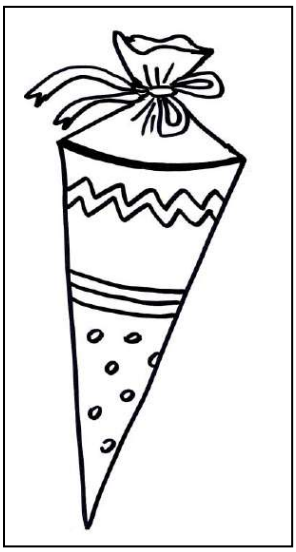

Wenn die Kin……. in Deutschland zum ers…… Mal in die Schule gehen, bekommen sie eine Sch…….... . Die Sch……. kann man kaufen oder selbst bas……... In der Schultüte sind Schul……..und Süß……... Weil der erste Schultag ein wichtiger Tag im Leben eines Kindes ist, versüßen sinnvolle Ge…… und die Süßi……. den Schulan…….. .

Die Schultüte

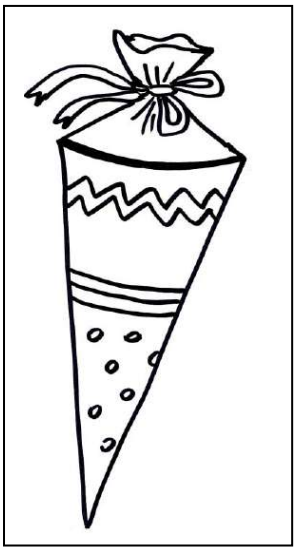

Wenn die Kin……. in Deutschland zum ers…… Mal in die Schule gehen, bekommen sie eine Sch…….... . Die Sch……. kann man kaufen oder selbst bas……... In der Schultüte sind Schul……..und Süß……... Weil der erste Schultag ein wichtiger Tag im Leben eines Kindes ist, versüßen sinnvolle Ge…… und die Süßi……. den Schulan…….. .

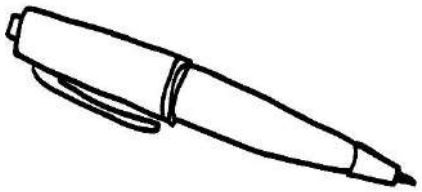

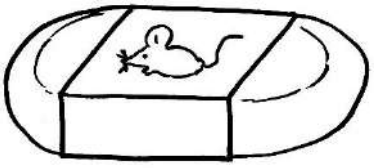

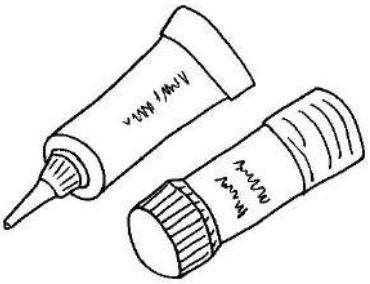

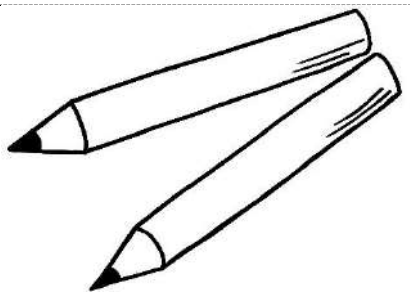

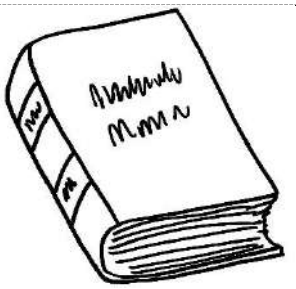

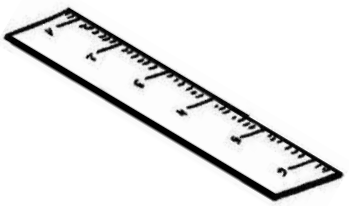

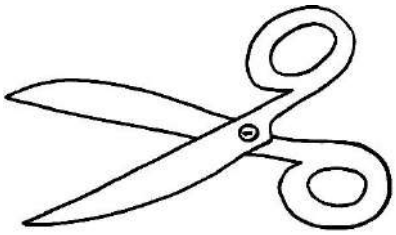

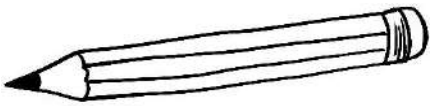

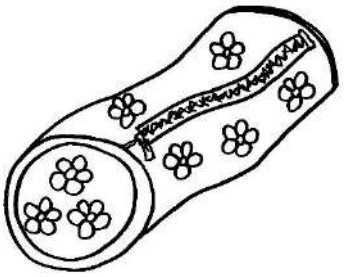

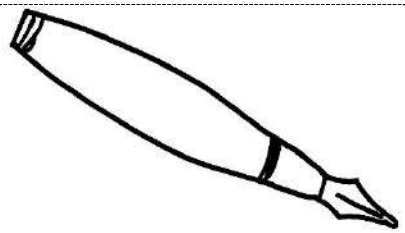

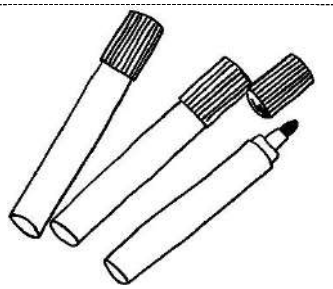

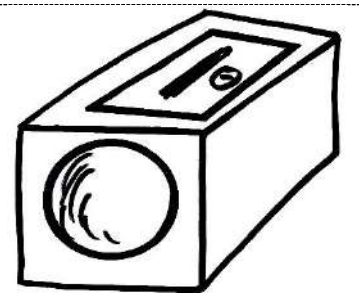

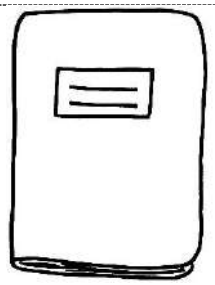

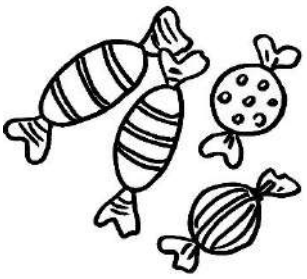

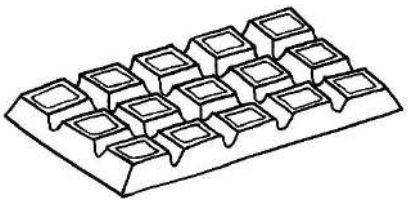

SCHOKO

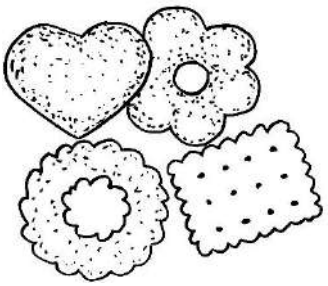

Temat lekcji: Der Stundenplan	Adresat zajęć: klasa 4/5 SP
Cele lekcji **Uczniowie:** - rozwijają zainteresowanie kulturą Niemiec - poznają realia szkoły niemieckiej, - rozwijają kompetencje językowe: potrafią nazwać przedmioty, potrafią powiedzieć, jakie przedmioty szkolne mają każdego dnia, znają budowę prostego zdania niemieckiego.	**Formy nauczania:** - praca z całą klasą, - praca indywidualna, - praca w parach. **Czas:** 45 min.

Faza	Nauczyciel	Uczniowie	Media/ materiały	Uwagi
Faza organizacyjna	N. wita się z uczniami i sprawdza obecność.	U. witają się z nauczycielem.		
Faza przygotowawcza	N. pyta uczniów: *- Welche Schule besuchst du?* *- In welche Klasse gehst du?* *- Wie ist deine Klasse?* N. zapisuje temat zajęć.	U. odpowiadają na pytania po niemiecku.		N. pomaga uczniom w poprawnych odpowiedziach.
Faza wprowadzenia nowego materiału i ćwiczenia go	N. rozdaje kserokopię „Der Stundenplan von Florian und Anke" I zadaje pytania: *Welche Schulfächer haben Florian und Anke?* N. rozdaje pustą tabelę planu zajęć i prosi uczniów o wpisanie ich do tabeli. *Welche Schulfächer habt ihr?* N. rozdaje kserokopię z konstrukcjami zdań, omawia budowę prostego zdania niemieckiego, prosi o pokolorowanie w pierwszej części karty pracy elementu odpowiadającego czasownikowi na czerwono, a podmiotowi na zielono. Nauczyciel trzyma się cały czas przyjętej kolorystyce elementów zdania niemieckiego. Nauczyciel prosi o uzupełnienie zdań zgodnie z aktualnym planem uczniów.	U. wymieniają przedmioty szkolne U. uzupełniają luki w ćwiczeniu. Wybrani u. czytają swoje odpowiedzi.	Kserokopia „Der Stundenplan von Florian und Anke" Kserokopia: pusty plan do uzupełnienia. Kserokopia z konstrukcjami zdań.	N. pomaga w wymowie. N. pomaga uczniom formułować poprawne odpowiedzi. N. poprawia błędne odpowiedzi.
Faza kontekstualizacji	Do wyboru: 1. Nauczyciel pisze pytanie *Welche Schulfächer hast du am Montag?* na tablicy I prosi, by uczniowie zadali sobie to pytanie w parach. Podobnie z kolejnymi dniami tygodnia. 2. Nauczyciel prosi o porównanie planu lekcji Floriana i Anki ze swoim planem? *Welche Schulfächer haben Anke und Florian am Montag und welche Fächer hast du am Montag?*	Uczniowie formułują dialogi w parach.		
Faza testowania	N. rozdaje uczniom grę bingo.	U. poprzez grę utrwalają przedmioty szkolne i konstrukcje gramatyczne.	Gra bingo	N. mówi zdania np. *Am Mittwoch habe ich Mathe.* U. zaznaczają buźkami przedmiot wymieniony w zdaniu.
Ewaluacja i zakończenie	N. zadaje uczniom zadanie – napisać pełnymi zdaniami, jakie lekcje uczniowie mają w każdy dzień tygodnia. Nauczyciel zapowiada, że ci uczniowie osiągną najwyższe oceny, którzy uwzględnią różne modele zdania.			

Der Stundenplan von Florian und Anke

Stundenplan

Stunde	Montag	Dienstag	Mittwoch	Donnerstag	Freitag
8:00-8:45	Englisch	Mathe	Sport	Deutsch	Mathe
8:55-9:40	Biologie	Mathe	Sport	Deutsch	Mathe
9:50-10:35	Religion/ Philosophie	Geografie	Mathe	Englisch	Englisch
10:45-11:30	Deutsch	Englisch	Deutsch	Englisch	Englisch
11:40-12:25	Deutsch	Kunst	Soziales Lernen	Technik	Sport
12:55-13:40	Französisch	Kunst	Biologie	Musik	Sport
13:50-14:35	Soziales Lernen	Sport	Französisch	Biologie	Religion/ Philosophie
14:45-15:30	Theater-AG	Deutsch-AG	Mathe-AG	Chor-AG	Kunst-AG

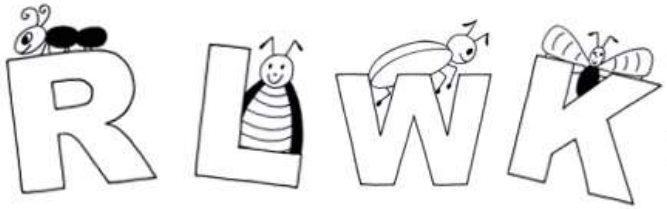

Stundenplan

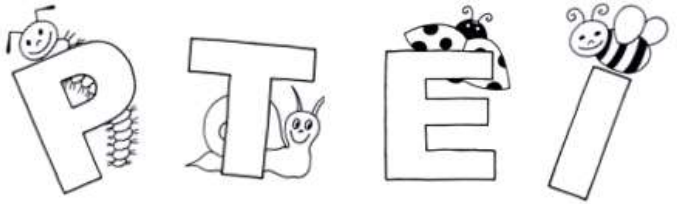

Stunde	Montag	Dienstag	Mittwoch	Donnerstag	Freitag

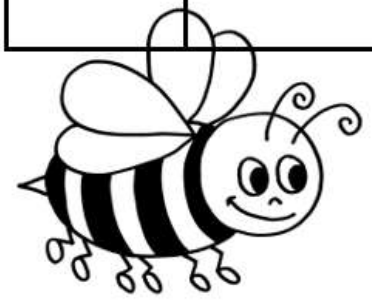

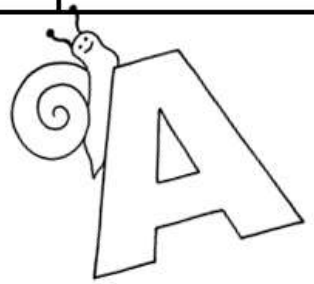

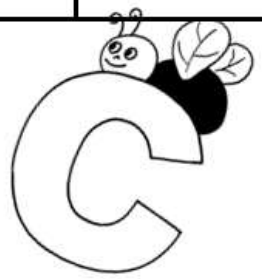

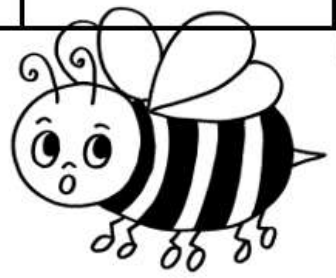

Ergänze die Satzmodelle.

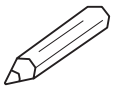

Ich	habe	am Montag	Deutsch.
Am Montag	habe	ich	Deutsch.
Deutsch	habe	ich	am Montag.

---

		am Mittwoch	
			Biologie.

			Kunst.
Am Dienstag			

---

		am Freitag	
Sport			

			Mathe.
			am Donnerstag.

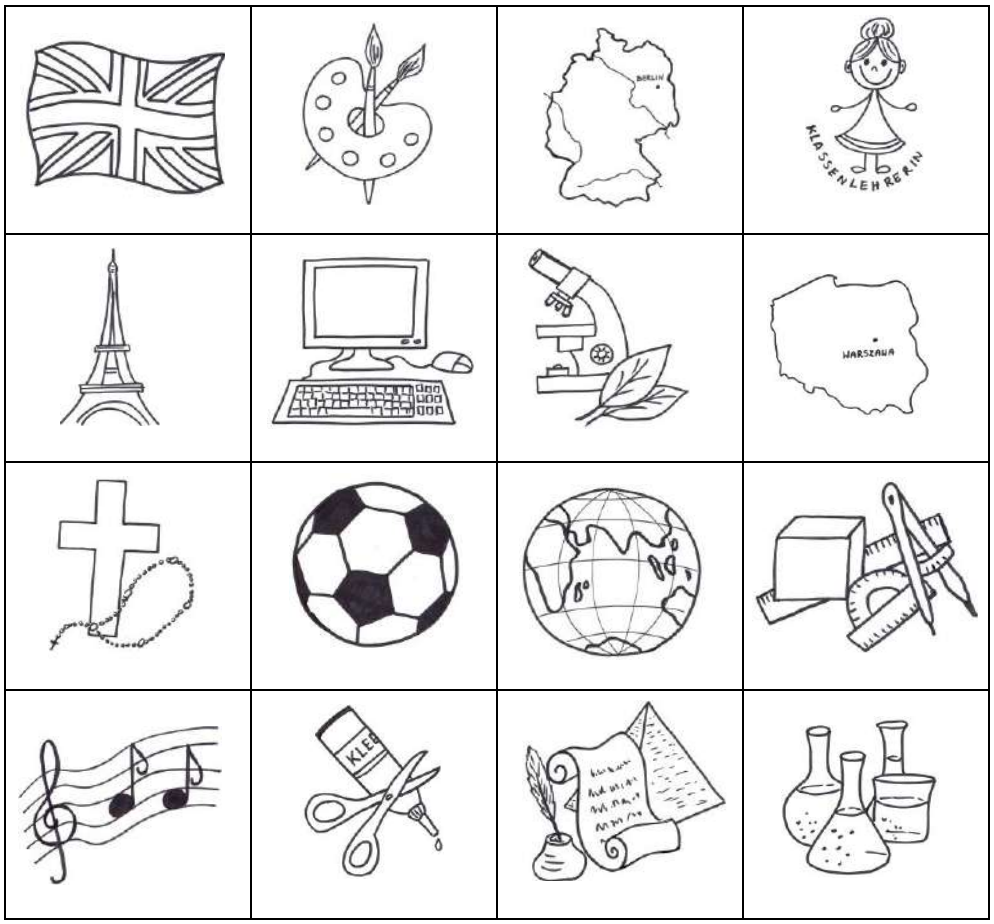
BERLIN
KLASSENLEHRERIN
WARSZAWA
KLEB

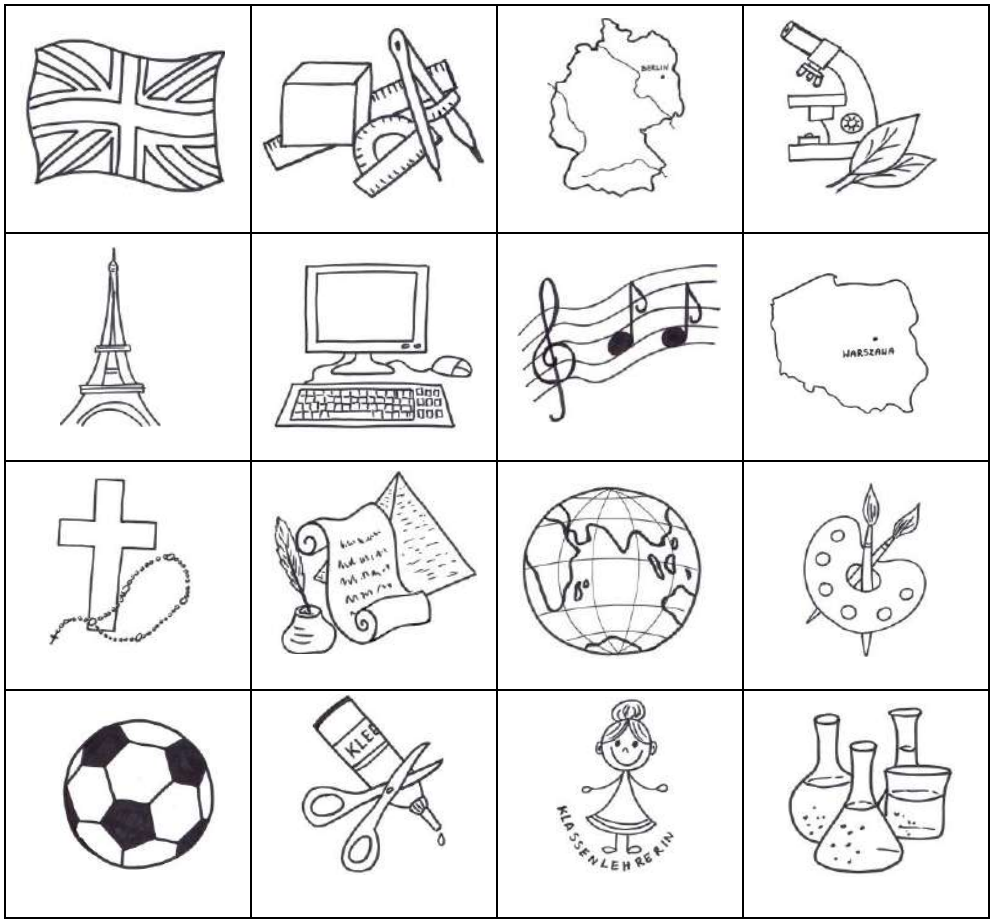
BERLIN
WARSZAWA
KLEB
KLASSENLEHRERIN

 WARSZAWA			 KLASSENLEHRERIN
			 BERLIN
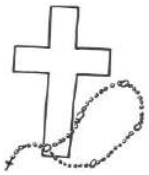			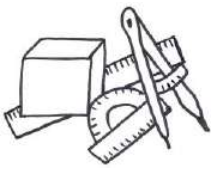
	 KLEB	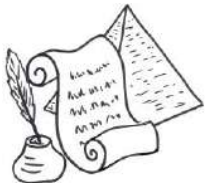	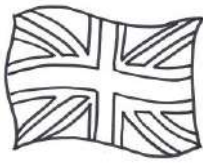

	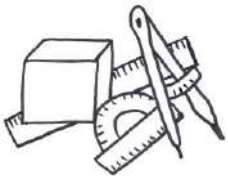	 BERLIN	
			 WARSZAWA
 KLASSENLEHRERIN			
	 KLEB	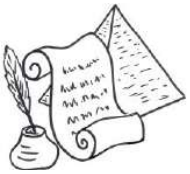	

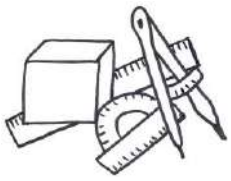			 KLASSENLEHRERIN
 BERLIN			 WARSZAWA
	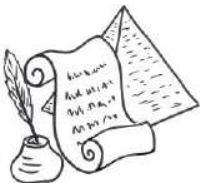		
	 KLEB	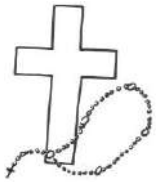	

	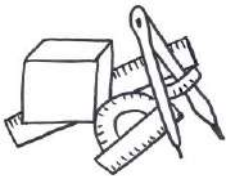	 BERLIN	
 KLEB		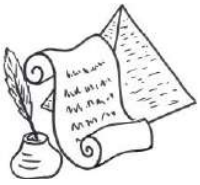	
 WARSZAWA			
	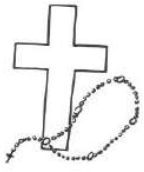	 KLASSENLEHRERIN	

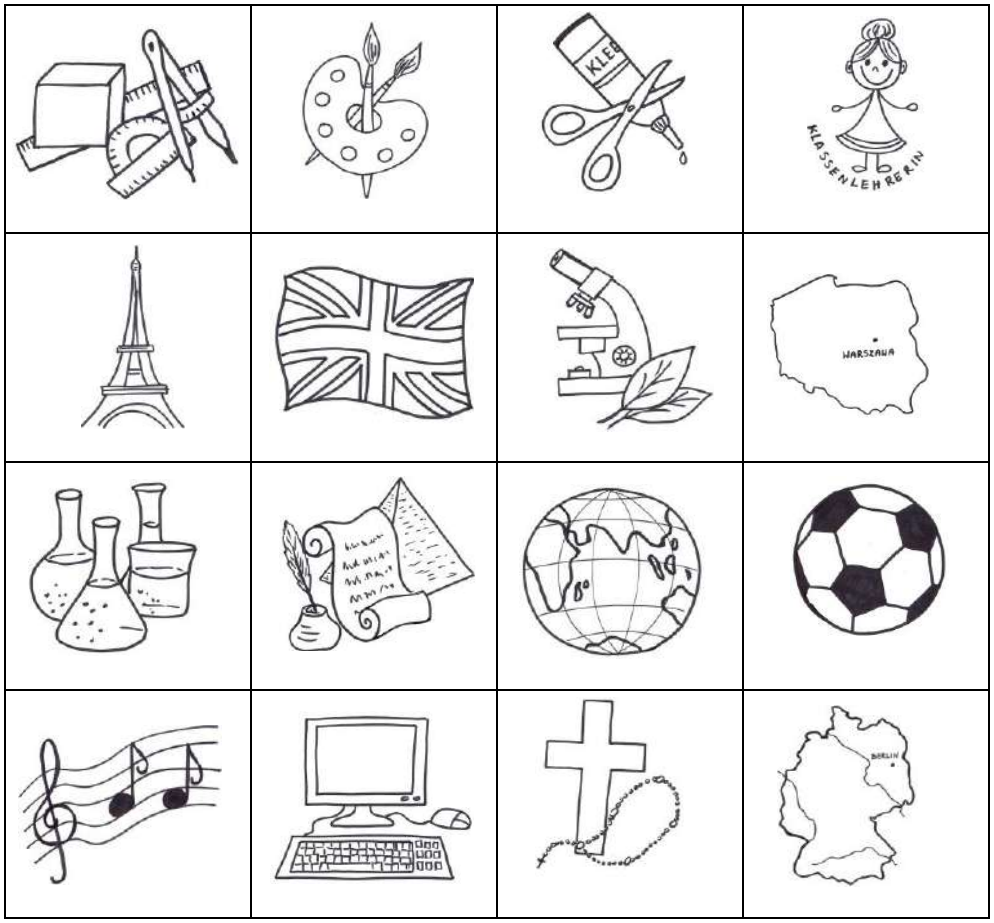
KLEBER
KLASSENLEHRERIN
WARSZAWA
BERLIN

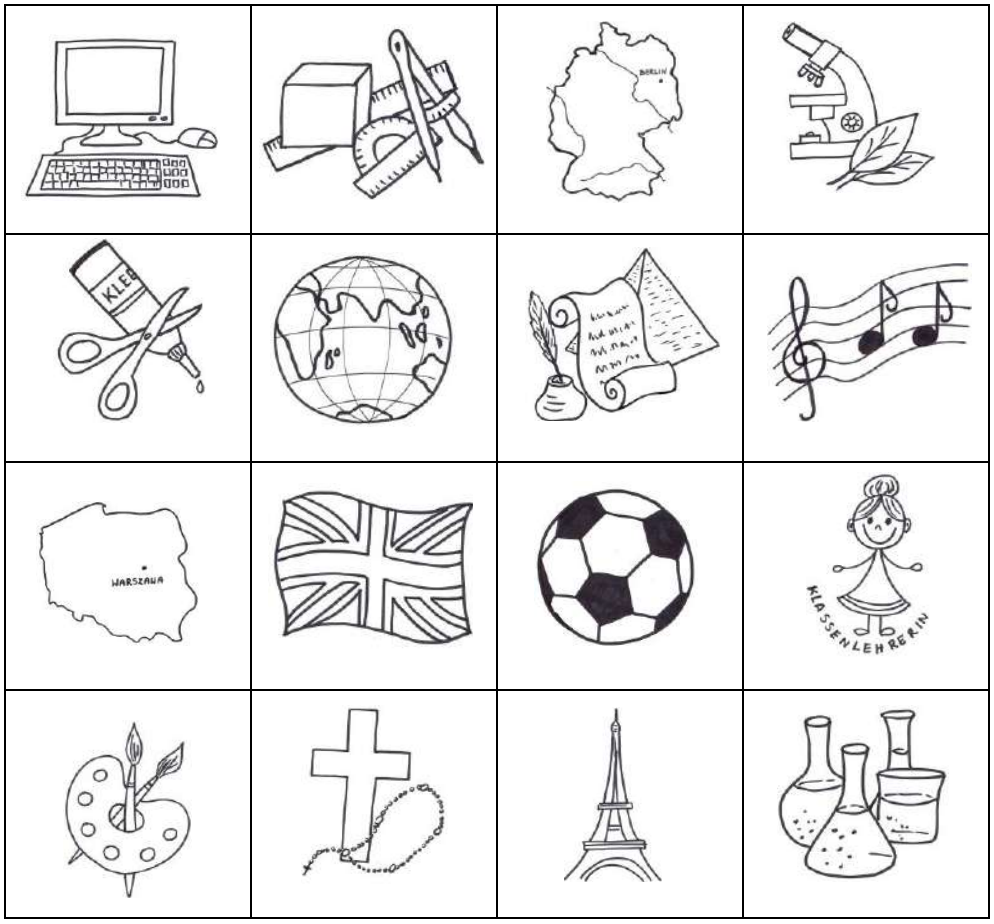
BERLIN
KLEBER
WARSZAWA
KLASSENLEHRERIN

Bingo – zasady gry:

1) Nauczyciel rozdaje dzieciom jeden arkusz gry bingo i kilka kwadracików.
2) Nauczyciel mówi w języku niemieckim słowa lub pełne zdania do obrazków na grze, dzieci kładą kwadracik na obrazek.
3) Jeśli uczniowie mają położone buźki w całym rzędzie w pionie lub poziomie - mówią „bingo”.
4) Do kolejnej rundy dzieci zabierają kwadraciki z planszy i od nowa układają na swojej planszy.

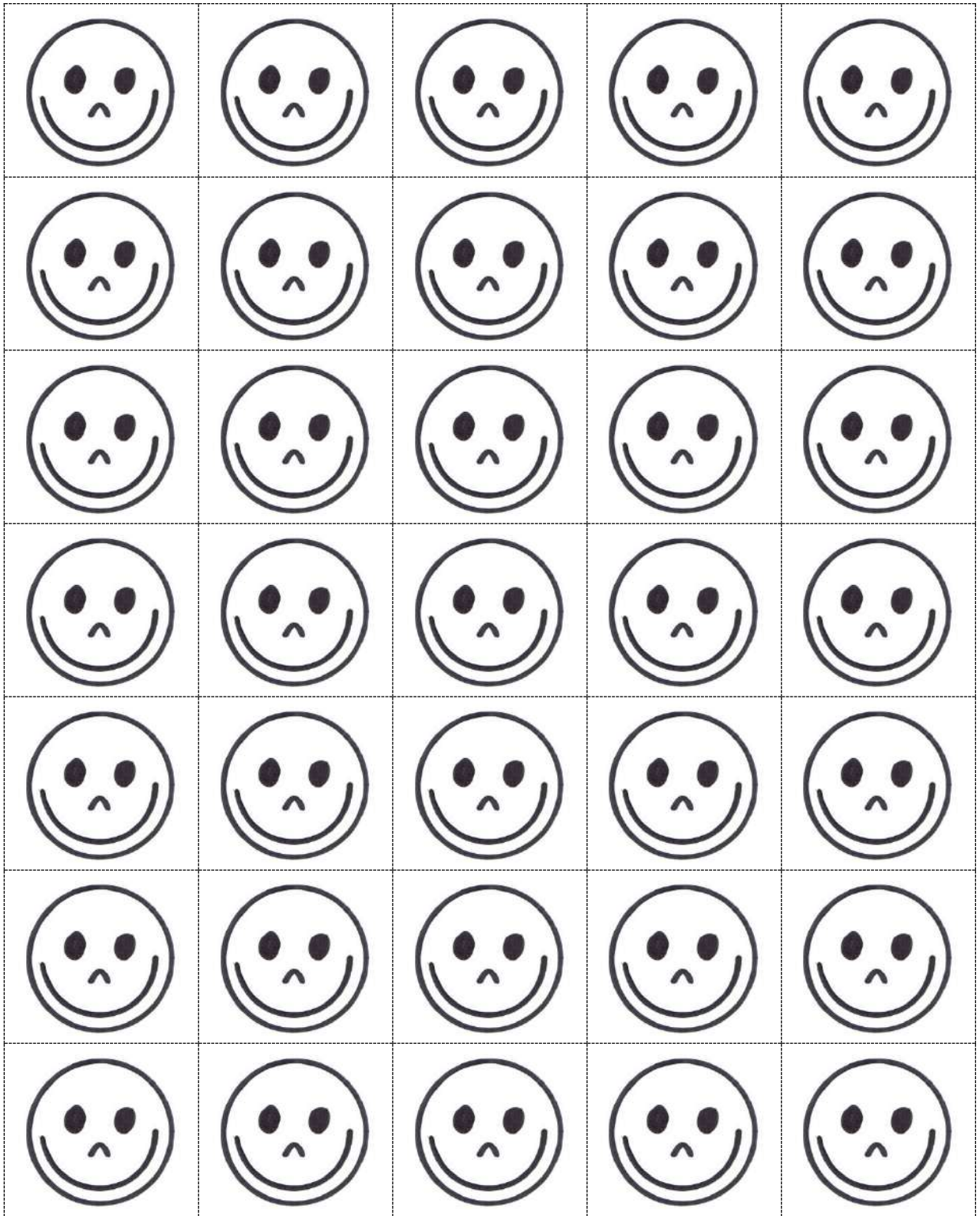

Temat zajęć: Das Theaterstück – Fußball macht Freu(n)de und vereint die Welt.	Adresat zajęć: klasa 6/7/8 SP
Cele lekcji **Uczniowie:** - utrwalają słownictwo dotyczące piłki nożnej jako dyscypliny, - rozwijają kompetencje językowe ze szczególnym uwzględnieniem sprawności mówienia, - zwiększają motywację do nauki języka niemieckiego, - uczą się podejmowania decyzji, - zwiększają poczucie odpowiedzialności, - uczą się kooperować.	**Formy nauczania:** - praca z całą klasą, - praca indywidualna. **Czas:** 4 x 45 min.

Faza	Nauczyciel	Uczniowie	Media/ materiały	Uwagi
Faza organizacyjna	N. wita się z uczniami i sprawdza obecność.	U. witają się z nauczycielem.		
Faza przygotowawcza	N. mówi o roli teatru i nauce przez zabawę i odgrywanie ról.			
Faza ćwiczeniowa	N. rozdaje uczniom kserokopię ze scenariuszem przedstawienia „Fußball macht Freu(n)de und vereint die Welt." N. pracuje z uczniami nad tekstem: - czytanie i ewentualne tłumaczenie scenariusza, - przydział ról, - nauka tekstu, - tworzenie rekwizytów i scenografii. N. organizuje próby.	U. współpracują z nauczycielem podczas przygotowywania przedstawienia. U. uczą się swoich ról. U. przełamują bariery językowe, poznawcze i emocjonalne odgrywając swoje role.	Kserokopia „Das Theaterstück – Fußball macht Freu(n)de und vereint die Welt."	N. pomaga i wspiera uczniów w przygotowywaniu przedstawienia i nauce.
Faza kontekstualizac-ji, ewaluacja i zakończenie	N. organizuje występ przed publicznością (rodzice, inne klasy itp.)	U. występują przed publicznością.		

Das Theaterstück:

„Fußball macht Freu(n)de und vereint die Welt“

1. Szene – der Himmel

Engel vom Osten: Unser Lieber Gott! Auf der Erde im Osten gibt es wieder einen grausamen Krieg! Es sind schon Tausend Menschen ums Leben gekommen.

Gott: Was? Nein! Warum kämpfen die Menschen dort gegeneinander? Warum töten sie sich?

Engel vom Westen: Bei mir im Westen gibt es auch einen Konflikt zwischen Völkern.

Gott: Nein! Dort auch! Es ist kaum zu glauben! Den Menschen da fehlt doch nichts, sie haben doch alles: fruchtbare Erde, reiche Ernte, viele Wälder…

Engel vom Norden: Ich hab’ auch etwas Schlimmes mitzuteilen.

Gott: Was denn?

Engel vom Norden: Im Norden gibt es einen Streit und es dauert nicht lange und die Menschen werden bald einen Krieg führen.

Gott: Warum streiten die Menschen? Immer wieder frage ich mich „warum?“, „warum?“ , „warum?“ und ich habe keine Ahnung „warum“! Ich finde keine Antwort darauf.

Engel vom Süden: Im Süden ist es das Gleiche.

Gott: Und das noch! In der ganzen Welt kämpft man und kämpft man! Wozu hab’ ich also die Menschen erschaffen? Damit sie sich hassen oder lieben? Hab’ ich sie nicht nach meinem Bilde erschaffen? Was soll ich für die Menschheit tun?

Engel vom Osten: Die Menschen mögen einfach kämpfen.

Engel: Das liegt in ihrer Natur…

Engel vom Osten: … die sowohl eine helle, als auch eine dunkle Seite hat.

Gott: Kämpfen? Hmm... Ich muss nachdenken... Denken... Denken... Ja...Ich hab’ eine gute Idee. Vielleicht ein Ball? ... Genau! Ein Ball!

Engel: Ein Ball?

Engel vom Westen: Aber wozu der Ball?

Gott: Damit die Menschen weiter kämpfen können.

Engel: Was? Weiter kämpfen?

Engel vom Westen: Ich verstehe es nicht.

Engel vom Norden: Und du, unser lieber Gott, du sagst so etwas?

Engel vom Osten: Wenn du, lieber Gott, nicht Gott wärest, würde ich sagen: Du spinnst wohl!

Engel vom Norden: Verzeih mir, ich bin auch dagegen.

Gott: Na ja, aber anders kämpfen, ohne Toten, ohne Blut, ohne Hass, ohne Feinde. Meine Engelchen – sie können kämpfen, aber ...

Engel: Aber wie?

Engel vom Osten: Ist es überhaupt möglich?

Engel vom Süden: Kann man ohne Hass kämpfen?

Engel vom Osten: Ich kann es mir nicht vorstellen!

Engel vom Westen: Das ist unmöglich!

Gott: Für mich ist es nichts unmöglich! Vergesst es nicht! Ich bin Schöpfer der Welt! Ich bin das Alpha und das Omega! Der Erste und der Letzte! Der ewige Anfang und das Endlose.

Engel: Allmächtiger Gott!

Gott: Man kann mit Spaß und gegen Freunde kämpfen!

Engel: Kämpfen gegen Freunde?

Gott: Ja! Gegen Freunde und mit Freude!

Engel: Du bist der Größte!

Gott: Also – das ist ein Ball, ich nenne ihn Fußball!

Engel: Na, und?

Gott: Versteht ihr es noch nicht?

Engel: Äh... Nicht ganz ...

Engel vom Norden: Was hat der Ball mit dem Kampf, dem Krieg zu tun?

Gott: Bald werdet ihr es erfahren. Nimm den Ball und bring ihn auf die Erde!

Engel vom Süden: Ich mache schon!

Gott: Unglaublich, ich bin so fix und fertig, genauso wie nach der Menschenerschaffung! Der Ball wird eine sehr große Rolle spielen! Ich weiß es schon! Nur abwarten, abwarten ... was die Menschen damit machen, abwarten...

2. Szene – die Wiese

Engländer: What is it? Ein mit Heu ausgestopfter Lederball?

Deutscher: Was ist das? Ein Ball? Was treibst du da?

Engländer: Ich spiele Ball.

Deutscher: Darf ich mitspielen?

Engländer: Aber wir sind doch Feinde.

Deutscher: Das ist egal. Es ist doch nur ein Spiel. Oder?

Engländer: Ja, du hast recht. Komm! Spiel mit!

Russe: [Czto eto?] Was macht ihr da?

Engländer, Deutscher: Wir spielen Ball. Spielst du mit?

Russe: Ball? Das Spiel sieht ganz interessant aus. Na gut!

Engländer: Es macht wirklich Spaß! Vielleicht nennen wir das Spiel Fußball?

Deutscher, Russe: Eine gute Idee.

Italiener: [Ke kosa e?]

Engländer, Deutscher, Russe: Fußball!!! Spielst du mit?

Italiener: Ach, ich weiß nicht. Seid ihr nicht meine Feinde?

Engländer, Deutscher, Russe: Vergiss es!

Engländer: Keine Feinde im Spiel!

Deutscher: Und es ist wunderbar! Komm! Versuch mal!

Russe: Fange den Ball!

Italiener: Aber, aber ich kann nicht.

Engländer, Deutscher, Russe: Doch, du kannst es.

Italiener: Es ist ja super!

Deutscher: Und macht Spaß!

Italiener: Stimmt! Es gefällt mir!

Engländer: Da machen wir mit den Steinen das Tor.

Deutscher: Und da schießen wir!

Italiener, Russe: Prima!

Russe: Schieß schneller! Du schaffst es!

Engländer, Deutscher, Russe: Toooor!

Deutscher: Du bist wirklich gut!

Pole: Co to jest?

Engländer, Deutscher, Russe, Italiener: Fußball!

Pole: Ich kenne das Spiel nicht. Darf ich mitspielen?

Engländer, Deutscher, Russe, Italiener: Na klar!

Italiener: Alle sind eingeladen!

Pole: Wirklich? Danke.

Russe: Nimm den Ball!

Pole: Toll! Ich bin schon der Profi! Darf der Ball getragen werden oder nicht?

Engländer: Eigentlich nicht.

Brasilianer: [O que e ele?]

Engländer, Deutscher, Russe, Italiener, Pole: Fußball!

Brasilianer: Das Spiel ist unglaublich! Darf ich mitspielen?

Engländer, Deutscher, Russe, Italiener, Pole: Frag nicht!

Engländer: Komm einfach und spiel mit!

Deutscher: Hier ist genug Platz für alle!

Italiener: Pass auf! Da kommt der Ball!

Brasilianer: Wow! Ich bin jetzt im Ballbesitz!

Engländer, Deutscher, Russe, Italiener, Pole: Tooor!!!

Pole: Wisst ihr was? Wir sind keine Feinde mehr!

Deutscher: Genau!

Engländer: Freunde für immer?

Engländer, Deutscher, Russe, Italiener, Pole, Brasilianer: Für immer!

Engländer: Ich heiße Garry.

Deutscher: Klaus.

Russe: Ich bin Sergiej.

Italiener: Paolo.

Pole: Ich heiße Zbigniew.

Brasilianer: Ronaldo.

Deutscher: Aber wisst ihr was? Wir können doch weiter kämpfen!

Engländer, Russe, Italiener, Pole, Brasilianer: Aber wir sind jetzt doch Freunde!

Deutscher: Ich weiß. Aber man kann doch anders kämpfen!

Engländer, Russe, Italiener, Pole, Brasilianer: Anders kämpfen?

Deutscher: Im Spiel!

Engländer, Russe, Italiener, Pole, Brasilianer: Im Fußballspiel!

Russe: Ohne Blut!

Italiener: Ohne Toten!

Pole: Ohne Hass!

Brasilianer: Mit Freude!

Engländer, Deutscher, Russe, Italiener, Pole, Brasilianer: Und mit Freunden!

Engländer: Genau! Wir machen auch die Weltmeisterschaft!

Deutscher, Russe, Italiener, Pole, Brasilianer: Fußballweltmeisterschaft!

Deutscher: Prima!

Pole: Ausgezeichnet!

Russe: Fantastisch!

3. Szene – der Himmel

Gott: Nun, was macht mein Ball? Ich bin so gespannt! Sagt mir. Zuerst der Engel aus Italien. Wo ist er eigentlich? Engel Angelo, Engel Angelo! Wo bist du?

Engel: Angelo! Angelo! Komm schnell!

Engel aus Italien: Ja, Gott?! Ich bin schon da. Was willst du von mir?

Gott: Wo warst du?

Engel aus Italien: Äh...

Gott: Sag mir mal bitte! Was Gutes hat mein Ball in Italien zugetan?

Engel aus Italien: Hmm. In Italien gibt es bestimmt die bestaussehenden Fußballspieler der Welt.

Gott: Was Gutes Angelo!!!

Engel aus Italien: Bisher viermal Weltmeistertitel, viele bekannte nationale Mannschaften. Eigener Spielstil – Cattenaccio. Wenig Tore aber viel Erfolg.

Gott: Das freut mich. Hast du auch etwas Spaghetti für mich?

Engel aus Italien: Äh...

Gott: Jetzt du, Engel David!

Engel aus England: Bei uns gibt es laute Gentlemen. Wenn sie sogar gewinnen wollen, schießen sie so, dass kein Tor fällt. Wir haben auch nur einmal den Meistertitel gewonnen, aber…

Gott: Nur einmal?

Engel aus England: Aber in der Form, wie wir sie heute kennen, hat sich das Fußballspiel in England entwickelt, wo es auch seine ersten Regeln erhielt.

Gott: Ach so.

Engel aus Polen: Bei mir spielen die Mannschaften nur in Qualifikationen gut.

Gott: Und du bist ...?

Engel aus Polen: Engel Stanisław aus Polen, mein Herr.

Gott: Ach, so! Und was sagst du Balthasar?

Engel aus Brasilien: Einen schönen Namen haben uns die Journalisten gegeben – die Panther. Wir sind flink und geschickt und spielen sehr dynamisch. Vielen unseren Jungs geht es gut ... in Brasilien. Die sind fünffache Weltmeister.

Gott: So, so. Wirklich gut! Der Nächste, bitte.

Engel aus China: Bei uns waren am Anfang zwei Fußballspieler. Einer ist kaputt gegangen und der zweite ist verloren gegangen. Aber wir haben stattdessen Kung Fu und Tai Chi.

Gott: Danke, danke schön! Trainiere bitte irgendwo anders! Ich habe keine Lust zum Zahnarzt oder zum Chirurgen zu gehen! Und was gibt es zwischen Europa und Asien?

Engel aus Russland: Bei uns ist der beste und der reichste Club ... Chelsea London. Unsere Geschäftsmänner glauben an russischen Fußball nicht. Und doch, wir haben ein Paar gute Mannschaften.

Gott: Und wer ist das?

Engel aus Deutschland: Das bin ich – Franz. Ich vertrete Deutschland und Holland. Bei uns gibt es die meisten Fußballvereine der Welt. Deutschland hat viermal den Weltmeistertitel gewonnen und die Holländer haben die besten Fußballschulen.

Gott: Und was hast du da?

Engel aus Deutschland: Diagramme, Schemas, Tabellen, Zusammenstellungen und so weiter. Hm.. Ordnung muss es sein!

Gott: Na klar! Und du? Wer bist du?

Engel aus Frankreich: Ich komme aus Frankreich und hab' eigentlich nicht viel zu sagen. Leider haben wir nur zweimal den Weltmeistertitel gewonnen.

Gott: Und was hast du unter deinem Arm? Was ist das?

Engel aus Frankreich: Äh.. Das ist mein Freund, ein Frosch.

Engel: Wie eklig!

Engel aus Frankreich: Komm, mein lieber Laurent.

Engel aus Italien, Engel aus China: Quack! Quack!

Gott: So, so. Nicht schlecht. Mein Ball ist also weltweit bekannt.

Engel aus Deutschland: Die Sportart Fußball ist heute über die ganze Welt verbreitet und begeistert so viele Zuschauer, wie sonst wohl kein anderer Sport.

Engel aus Polen: Fußball gehört zu den populärsten Sportarten der Welt. Besonders in Europa und Südamerika ist Fußball die Nummer eins auf der Beliebtheitsskala. Auch in Afrika und Asien hat die Begeisterung für den Fußball in den letzten Jahren stark zugenommen.

Gott: Hoffentlich gibt es keine dicken Wolken damit ich die Weltmeisterschaft ohne Probleme sehen kann.

Engel: Sollen wir dafür beten?

Gott: Eee, ich erledige es anders...

4. Szene – Weltmeisterschaft

Reporter: Guten Abend, meine Damen und Herren. Guten Abend liebe Zuschauer. Herzlich willkommen bei der Weltmeisterschaft! Es fängt schon an! Für die Weltmeisterschaft haben sich viele nationale Fußballverbände zur Qualifikationsrunde angemeldet. Unglaublich! Nicht wahr? Moment mal! Da sehen wir schon die ersten Mannschaften! Die Weltmeisterschaft hat begonnen!

5. Szene – der Himmel

Gott: Ruhe! Ich höre fast nichts! Was? Was machen die Menschen jetzt? Es ist zu weit! Ich sehe kaum etwas!

Engel: Überraschung!

Gott: Was? Was ist das?

Engel aus Deutschland: Ein Fernsehapparat.

Engel aus China: Damit du besser die Weltmeisterschaft sehen und hören kannst!

Gott: Ich bin sprachlos!

Engel aus Italien: Der Fußball vereint die Welt.

Engel aus Frankreich: Und der Fernseher vereint auch Nationen.

Engel: Besonders wenn da Fußballspiel läuft!

Temat zajęć: Das Theaterstück: Stettin – Stadtrundgang.	Adresat zajęć: klasa 6/7/8 SP
Cele lekcji **Uczniowie:** - utrwalają wiedzę na temat zabytków Szczecina, - poznają niemieckie nazwy zabytków Szczecina, - rozwijają kompetencje językowe ze szczególnym uwzględnieniem sprawności mówienia, potrafią opowiedzieć niemieckim znajomym oraz przyjaciołom o Szczecinie, - zwiększają motywację do nauki języka niemieckiego, - uczą się podejmowania decyzji, - zwiększają poczucie odpowiedzialności, - uczą się kooperować.	**Formy nauczania:** - praca z całą klasą, - praca indywidualna. **Czas:** 5-8 x 45 min.

Faza	Nauczyciel	Uczniowie	Media/ materiały	Uwagi
Faza organizacyjna	N. wita się z uczniami i sprawdza obecność.	U. witają się z nauczycielem.		
Faza przygotowawcza	N. mówi o roli teatru i nauce przez zabawę i odgrywanie ról.			
Faza ćwiczeniowa	N. rozdaje uczniom kserokopię ze scenariuszem przedstawienia „Das Theaterstück: Stettin – Stadtrundgang.“ N. pracuje z uczniami nad tekstem: - czytanie i ewentualne tłumaczenie scenariusza, - przydział ról, - nauka tekstu, - tworzenie plakatów, budowli z kartonów itp. pokazujących zabytki Szczecina. N. organizuje próby.	U. współpracują z nauczycielem podczas przygotowywania przedstawienia. U. uczą się swoich ról. U. przełamują bariery językowe, poznawcze i emocjonalne oraz odgrywają swoje role.	Kserokopia „Das Theaterstück: Stettin – Stadtrundgang.“	Rolę turysty i ucznia może odgrywać dowolna liczba uczniów. Nauczyciel rozdaje role dowolnie. N. pomaga i wspiera uczniów w przygotowywaniu przedstawienia i nauce.
Faza kontekstualizacji, Ewaluacja i zakończenie	N. organizuje występ przed publicznością (rodzice, inne klasy itp.)	U. występują przed publicznością.		

Stettin – Stadtrundgang

Tourist: Entschuldigen Sie, bitte! Wo bin ich eigentlich?
Schüler: Na ja, so eine komische Frage! Sehen Sie, das ist unser Sonnensystem, dem natürlich unsere Erde angehört.
Tourist: Ja, ja, und das ist unsere Erde. Das sehe ich doch! Und hier, in Europa liegt Polen.
Schüler: Klar! Und in Polen am Stettiner Haff liegt diese schöne Stadt! Das ist meine Heimatstadt - Stettin.
Tourist: Ah so! Stettin, eine ganz sehenswerte Hafenstadt.
Schüler: Na ja, bei uns gibt es sehr viele interessante Sehenswürdigkeiten. Hier sehen Sie das Wappen von Stettin. Es ist der Kopf eines Greifs. Man kann ihn auf diesem alten Siegel sehen.
Tourist: Aber was ist eigentlich ein Greif?
Schüler: Das ist ein seltsames Tier – halb Löwe, halb Adler.
Tourist: So was! Aber warum eigentlich der Greif?
Schüler: Das ist eine alte Legende. Es war einmal ein tapferer Ritter Żelisław. Eines Tages ist er im Wald in der Nähe von Stettin geritten. Plötzlich sah er auf einer Wiese eine große Eiche. In der Krone des Baumes war ein großes Nest, und in dem Nest sah er zwei wundervolle Geschöpfe. Sie sahen wie Löwen aus, gingen auf vier Tatzen, aber aus dem Rücken wuchsen ihnen Flügel wie bei einem Adler und hatten einen mächtigen Schnabel. Der Ritter hat seinen Prinzen gerufen. Dem Prinzen gefiel die Kraft und die Würde der Greife so sehr, dass der Greif seitdem immer in dem fürstlichen Wappen war.
Tourist: Eine wirklich schöne Legende.
Schüler: Hast du heute Zeit?
Schüler: Ja, aber warum fragst du?
Schüler: Vielleicht zeigen wir dieser Frau/ diesem Mann/ diesen Touristen … unsere Stadt?
Schüler: Warum nicht? Einverstanden!
Schüler: Kommen Sie mit uns, wir zeigen Ihnen unsere Stadt!
Tourist: Oh, wie nett von Ihnen! Vielen Dank!
Schüler: Also, ein Stadtrundgang beginnt meistens am Berliner Tor, einem barocken Bauwerk aus dem 18. Jahrhundert.
Schüler: Heute heißt es Brama Portowa.
Tourist: Ganz schön!
Schüler: Gehen wir weiter!
Tourist: Ein Moment bitte, ich mache nur ein Foto!

Schüler: Die Straße Podgórna entlang kommt man zur Franziskanerkirche des heiligen Johannes mit einem frühgotischen Presbyterium.
Tourist: Wie schön! Sie hat die Form eines turmlosen, dreifachen Schiffes mit einem verlängerten Presbyterium.
Schüler: Dann weiter über die Staromiejska und Wiejska Straße gelangt man zur Kathedrale des heiligen Jakob.
Tourist: Die Kathedrale ist prächtig! Erzählen Sie etwas über sie!
Schüler: Dieses gotische Gotteshaus wurde von 1375 bis 1387 erbaut.
Schüler: Und nach dem Krieg ist es zum großen Teil rekonstruiert worden.
Tourist: Wie viel Menschen finden in dem Gotteshaus Platz?
Schüler: 10 000!
Tourist: So viel…
Schüler: Am Ende der Grodzka Straße ist der Neumarkt. Hier ist das spätgottische Haus der Kaufmanns- und Bankiersfamilie Loitz zu sehen.
Tourist: Wirklich ein höchst interessantes Beispiel bürgerlicher Baukunst.
Schüler: Aber das ist nicht alles! Hier ist das Szczeciner Rathaus mit seiner schönen Keramikdekoration.
Tourist: Aus welchem Jahrhundert ist das Rathaus?
Schüler: Aus dem 13. Jahrhundert.
Schüler: Inzwischen befindet sich hier das Stadtmuseum.
Tourist: Dieses Museum muss ich später unbedingt besuchen!
Schüler: Kommen Sie hierher! In der Nähe der Oder befindet sich das Schloss der Pommerschen Fürsten.
Schüler: Das Schloss wurde mehrmals um – und ausgebaut.
Tourist: Und was gibt es hier heute?
Schüler: Heute gibt es hier Galerien, Ausstellungen, Cafés und ein Kulturzentrum.
Tourist: Interessant!
Schüler: Im Jahr 1945 wurde das Schloss stark zerstört und ist es heute weitgehend rekonstruiert worden.
Schüler: Schauen Sie! Hier ist das Denkmal vom Herzog Boguslaw X. und Anna Jagiellonka - ein Werk von Leonia Chmielnik und Anna Pankiewicz.
Schüler: Am Fuß des Schlosses kann man die gotische Bastei der Sieben Mäntel besichtigen.
Tourist: Aus welchem Jahrhundert ist sie?
Schüler: Aus dem 13.-14.
Tourist: Ziemlich alt!

Schüler: Aber schauen Sie da! Da erstreckt sich die Hakenterrasse.

Schüler: Ein monumentaler Bau, der nach einem Entwurf von Wilhelm Meyer-Schwartau gebaut wurde. Ideenträger dieser Anlage war Hermann Haken.

Tourist: Was befindet sich hier heute?

Schüler: Heute befindet sich hier das Nationalmuseum.

Schüler: Na ja, aber kommen Sie schneller, weil es schon spät ist!

Schüler: Vom Hafen führt der Weg zurück in die Altstadt.

Schüler: Schauen Sie, am Hołdu Pruskiego Platz erhebt sich das Anklamer - Tor.

Schüler: Heute - Brama Królewska.

Schüler: Die beiden Tore sind in Szczecin das einzige Relikt der aus dem 18. Jahrhundert stammenden Festungsanlagen.

Tourist: Wer war der Schöpfer dieser Tore?

Schüler: Gerhard Cornelius von Warlawe.

Schüler: Hier ist auch die interessante gotische Peter- und Pauluskirche, die im Jahre 1124 erbaut wurde.

Tourist: Eine ganz schöne Kirche.

Schüler: Die heutige Staromłyńska Straße und der Orła Białego Platz sehen sehr elegant aus.

Tourist: Was für ein schöner Springbrunnen!

Schüler: Ein Werk des Bildhauers Johann Conrad Koch.

Tourist: Wann entstand der?

Schüler: Im Jahre 1732.

Schüler: Und hinter dem Żołnierza Polskiego – Platz beginnt das moderne Stadtzentrum.

Tourist: Fantastisch! Da kann ich später kaufen gehen!

Schüler: Hier ist das Dienstleistungs- und Handelsobjekt PAZIM.

Schüler: Wir haben jetzt nicht mehr Zeit! Wir müssen nach Hause! Ich kann Ihnen nur noch sagen, dass interessante Ausflüge nicht nur das Stadtzentrum garantiert.

Schüler: So sollten Sie sich zum Beispiel zum Park Jasne Błonia begeben oder noch weiter zu Fuß, in den Wald Las Arkoński.

Schüler: Und wenn Sie abends Zeit haben, können Sie bei uns ins Kino, ins Theater, ins Konzert, in die Philharmonie oder in die Oper und Operette gehen.

Tourist: So viele Freizeitmöglichkeiten!

Schüler: Wir müssen uns leider verabschieden.

Tourist: Vielen Dank für den interessanten Stadtrundgang.

SONNENSYSTEM
ERDE

Temat lekcji: Das Seebad Ueckermünde.	Adresat zajęć: klasa 7/8 SP/ zajęcia w sali komputerowej
Cele lekcji **Uczniowie:** - rozwijają zainteresowania kulturą i geografią Niemiec, - poznają region przygraniczny sąsiada, - uczą się współpracować w parach i grupach; - uczą się ewaluować prace swoje i swoich kolegów i koleżanek - rozwijają kompetencje językowe: potrafią opowiadać o zabytkach i ciekawych atrakcjach regionu oraz potrafią stworzyć ulotkę turystyczną dla regionu, - powiększają słownictwo dotyczące regionu sąsiada i miasta Ueckermünde, - powiększają motywację do nauki języka niemieckiego.	**Formy nauczania:** - praca z całą klasą, - praca w parach, - praca w grupach. **Czas:** 2 x 45 min. Zajęcia z dostępem do komputera.

Faza	Nauczyciel	Uczniowie	Media/ materiały	Uwagi
Faza organizacyjna	N. wita się z uczniami i sprawdza obecność.	U. witają się z nauczycielem.		
Faza przygotowawcza	N. wskazując mapę Niemiec pyta uczniów, czy wiedzą gdzie leży Ueckermünde, czy ktoś z nich był w tym mieście i co o nim wie *(np. Wo liegt Ueckermünde? War jemand von euch in Ueckermünde? Was kann man dort machen?).* N. zapisuje temat zajęć. N. informuje, jaki będzie cel lekcji: *Dzisiaj poznamy wybrane miejsca regionu sąsiada oraz nauczymy się sporządzać ulotkę turystyczną.*	U. odpowiadają na pytania.	Mapa Niemiec	
Faza ćwiczeniowa	N. wyświetla prezentacja multimedialną o Ueckermünde - „Das Seebad Ueckermünde". Wybrani uczniowie czytają opis. N. zadaje pytania do prezentacji, np. *Was steht auf dem Marktplatz? Was befindet sich im Pommerschen Schloss? Wie lange ist die Promenade in Ueckermünde*? N. dzieli klasę na grupy i rozdaje każdej grupie zdjęcia Ueckermünde oraz opisy pasujące do zdjęć. N. prosi każdą grupę o zaprezentowanie swojej pracy. N. rozdaje uczniom kserokopię „Das Seebad Ueckermünde". Uczniowie przygotowują ulotkę informacyjną o regionie. Przy tym mogą korzystać także z innych źródeł internetowych. Ulotka powinna zachować formę oryginalnej ulotki z dbałością o jej grafikę.	U. oglądają prezentację. U. odpowiadają na pytania nauczyciela utrwalając poznane informacje. U. w grupach dopasowują opisy do zdjęć. Grupy prezentują swoją pracę. U. pracują w parach – mają za zadanie uzupełnić kserokopię wypisując, co można zobaczyć i robić w Ueckermünde. U. czytają swoje prace.	Prezentacja multimedialna „Das Seebad Ueckermünde". Kserokopia ze zdjęciami i opisem Ueckermünde Kserokopia „Das Seebad Ueckermünde".	N. powtarza odpowiedź po uczniu, aby uczniowie utrwalili sobie nowy materiał. N. sprawdza poprawność wykonanego zadania.

Faza kontekstualizacji	N. prosi uczniów o przedstawienie swoich prac na forum klasy. Uczniowie czytają swoje teksty i uzasadniają ich wybór.	Na forum klasy wybrana zostaje najlepsza pod względem informacyjnym, językowym oraz graficznym ulotka.		
Ewaluacja i zakończenie	N. żegna się z uczniami i	U. żegnają się z nauczycielem.		

TIERPARK

ist ein Saalbau mit barocker Ausstattung aus dem 18. Jahrhundert und einem neugotischen Turm aus dem 19. Jahrhundert.	befindet sich in der Ueckermünder Altstadt.	in Ueckermünde ist 1,5 Kilometer lang. Hier kann man durch die Geschäfte, Restaurants, Bistros und Bars bummeln.
liegt am Fluss Uecker vor einer Klappbrücke und dem Abzweig des Köhnschen Kanals.	ist 800 Meter lang und verspricht puren Badespaß.	lädt ins Tierreich ein. Hier leben 400 heimische und exotische Tiere in 100 Arten in großzügig gestalteten Freigehegen.
ist eines der letzten erhaltenen Bauwerke der pommerschen Herzöge in Deutschland.	ist sehr großzügig angelegt. Hier stehen Häuser aus drei Jahr-hunderten und die Fischerfigur.	erwartet die Segelyachten an der Ueckerpromenade.
Der Marktplatz	**Die Schweinegruppe aus Bronze**	**St. Marienkirche**
Die Promenade	**Das Pommersche Schloss in Ueckermünde**	**Fidel-Schultz**
Der Stadthafen	**Der Strand**	**Der Tierpark Ueckermünde**

Das Seebad Ueckermünde.

Im Seebad Ueckermünde gibt es

.....

.....

.....

.....

.....

.....

In Ueckermünde kann man

.....

.....

.....

.....

.....

.....

Das Seebad Ueckermünde

Das Seebad Ueckermünde ist eine amtsfreie Hafenstadt im Landkreis Vorpommern-Greifswald im Nordosten von Mecklenburg-Vorpommern. Die Stadt ist für ihren Tierpark, ihre gut erhaltene Altstadt, den Stadthafen, das pommersche Residenzschloss und für ihr Strandbad bekannt.

Der Marktplatz

Am Markt stehen Häuser aus drei Jahrhunderten.

Die Fischerfigur auf dem Marktplatz

St. Marienkirche

St. Marienkirche ist ein Saalbau mit barocker Ausstattung aus dem 18. Jahrhundert und einem neugotischen Turm aus dem 19. Jh..

Das Pommersche Schloss in Ueckermünde

Schloss Ueckermünde ist eines der letzten erhaltenen Bauwerke der pommerschen Herzöge in Deutschland.

Heute befinden sich im Pommerschen Schloss das Rathaus und das Haffmuseum.

Schweinegruppe aus Bronze

In der Ueckermünder Altstadt befindet sich der Schweinemarkt. Zwar befand sich der ehemalige Platz, auf dem nach dem Kriege Vieh verkauft wurde, ein paar Meter vom heutigen Platz entfernt, jedoch führte diese Tätigkeit zur Namensgebung des Platzes.

Platz an der Bergstraße mit einer bronzenen Gans, die sich schnatternd an der Pumpe aufhält.

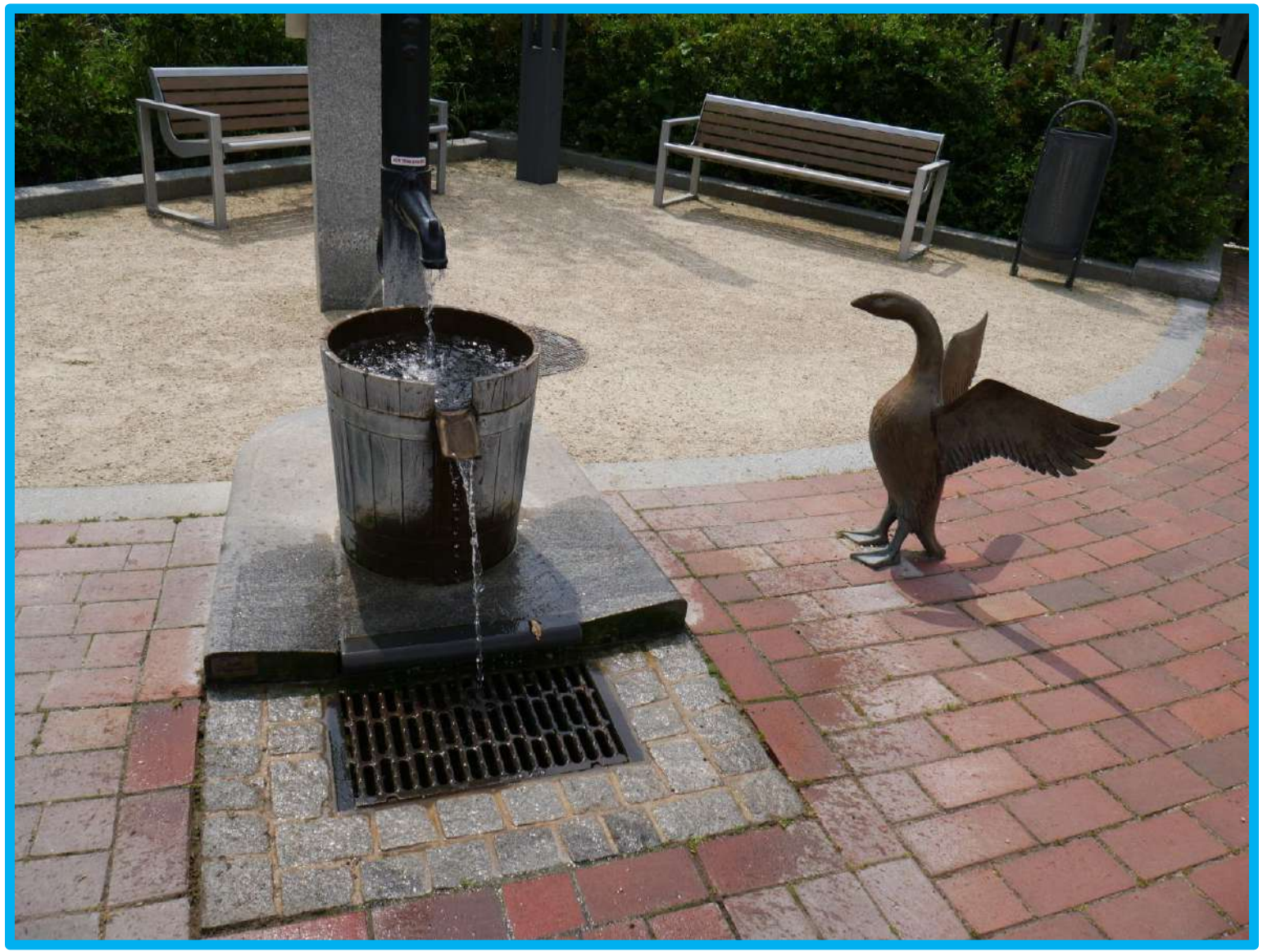

Die Promenade

In Ueckermünde gibt es eine 1,5 Kilometer lange Promenade, wo man durch die Geschäfte, Restaurants, Bistros und Bars bummeln kann.

Fidel-Schultz erwartet die Segelyachten an der Ueckerpromenade

Walter Schultz zog mit seinem Akkordeon von Kneipe zu Kneipe, trat bei Familienfeiern auf. Mit seiner ihm eigenen näselnden Stimme gab er vor allem Lieder zum Besten, die zum Wasser passten und hatte damit immer eine breite Zuhörerschar.

Der Stadthafen

Der Stadthafen Ueckermünde ist der bedeutendste Hafen am Kleinen Haff. Er liegt am Fluss Uecker vor einer Klappbrücke und dem Abzweig des Köhnschen Kanals.

Auf dem Weg von der Ueckermünder Altstadt bis zum Strand fühlt man sich wie verzaubert. Dort sind die Märchen-Figuren aus den Pappel- und Weidenbäumen geschnitzt.

Die übergroße Bank

Die Bank ist zweieinhalb Mal so groß, wie eine normale Bank: 5 Meter lang, die Sitzfläche ist 1,20 Meter hoch und die Lehne ragt gar 2,60 Meter in die Luft. Dazu ist sie noch knallrot gestrichen und mit dem Schriftzug "Ueckermünde" versehen.

Der Strand

Der 800 Meter lange Strand mit der sehr breiten Uferzone verspricht puren Badespaß.

Tierpark Ueckermünde

Hier leben 400 heimische und exotische Tiere in 100 Arten in großzügig gestalteten Freigehegen. Zu den großen Erlebnissen gehören auch tägliche Schaufütterungen.

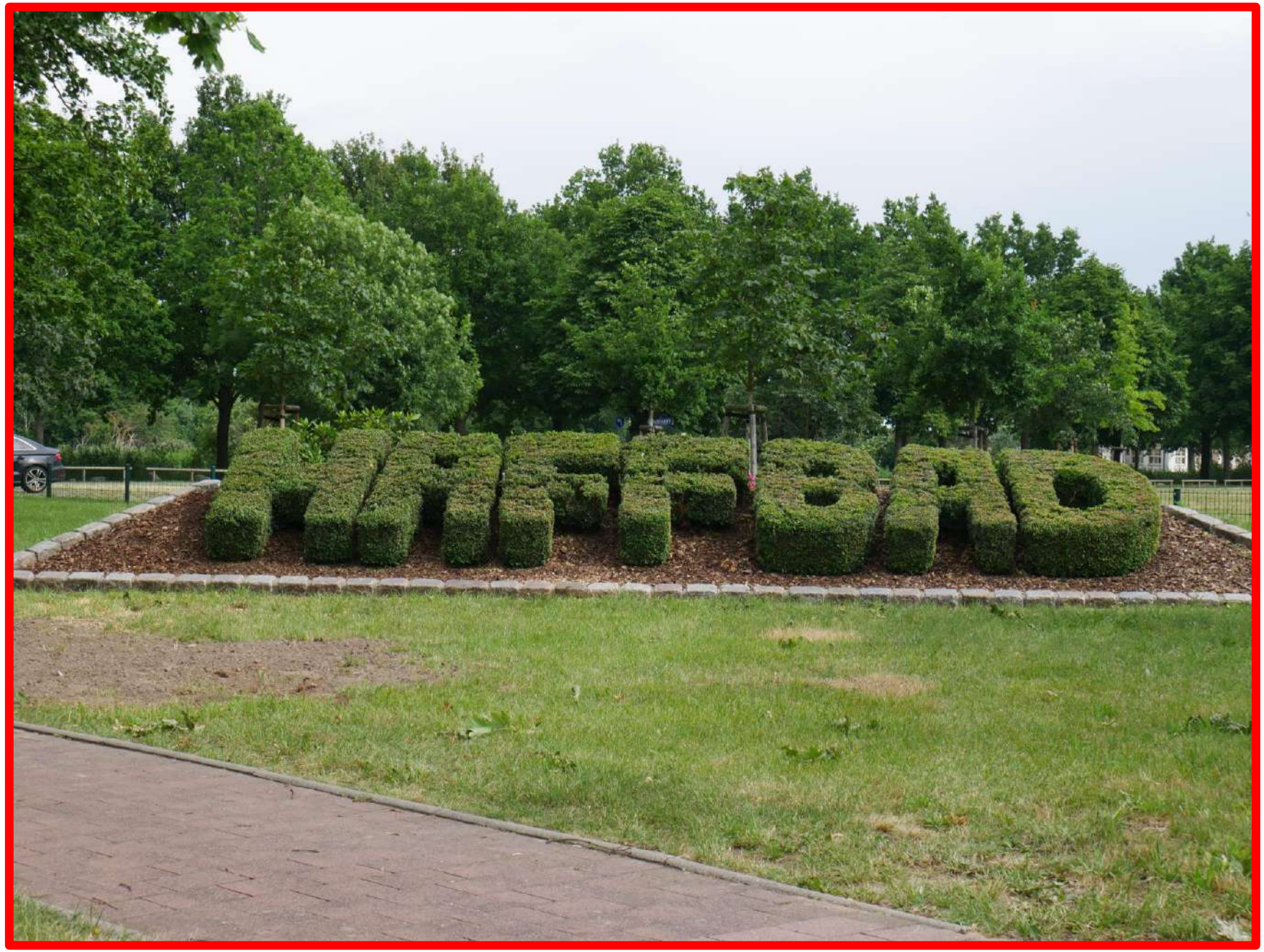
WITFORD

Temat lekcji: Meine Stadt - Szczecin	Adresat zajęć: klasa 7/8 SP
Cele lekcji **Uczniowie:** - rozwijają zainteresowanie kulturą i geografią, - poznają historię Szczecina, - rozwijają kompetencje językowe: poznają nazwy zabytków i atrakcji Szczecina, potrafią opowiedzieć niemieckim przyjaciołom i znajomym o Szczecinie.	**Formy pracy:** - praca z całą klasą, - praca indywidualna, - praca w grupach. **Ewentualnie:** praca w salach komputerowych. **Czas:** 2 x 45 min.

Faza	Nauczyciel	Uczniowie	Media/ materiały	Uwagi
Faza organizacyjna	N. wita się z uczniami i sprawdza obecność.	U. witają się z nauczycielem.		
Faza przygotowawcza	N. wiesza na tablicy zdjęcie Szczecina. N. pyta uczniów, co wiedzą o Szczecinie, czy znają jakieś zabytki i ich niemieckie nazwy. N. zapisuje temat zajęć. N. rozdaje uczniom kserokopię „Was bedeutet für Dich *Heimatstadt?*" i rysuje na tablicy asocjogram „Heimatstadt" N. pyta uczniów: Was bedeutet für Dich „Heimatstadt"? i rozpoczyna się burza mózgów.	U. wypowiadają się swobodnie na temat: - głównych zabytków Szczecina i podstawowych informacji na ich temat, - niemieckich nazw Szczecina i głównych zabytków. U. zapisują na tablicy i kserokopiach swoje skojarzenia.	Zdjęcie/ plakat Szczecina Kserokopia „Was bedeutet für Dich „Heimatstadt"?	N. pomaga uczniom w niemieckich nazwach zabytków. N. pomaga w pisowni trudniejszych słów.
Faza ćwiczenia	N. wyświetla prezentację multimedialną o Szczecinie. Po obejrzeniu i fazie wyjaśniającej N. zadaje pytania do prezentacji.	U. oglądają prezentację. Uczniowie czytają opisy i wyjaśniają z pomocą słowników internetowych nieznane słownictwo. U. odpowiadają na pytania nauczyciela utrwalając poznane informacje.	Prezentacja multimedialna „Meine Heimatstadt – Szczecin" dostępna na platformie projektu.	
Faza kontekstualizacji	N. dzieli klasę na grupy i tłumaczy, że mają w grupach stworzyć ulotkę reklamową na temat najciekawszego ich zdaniem miejsca w Szczecinie. N. prosi każdą grupę o zaprezentowanie swojej pracy.	U. pracują w grupach tworząc ulotkę reklamową. U. przedstawiają ulotkę reklamową na forum klasy . Mówią, jakie zawarli w niej informacje i argumentują, dlaczego. Pozostali uczniowie mają prawo zadawać pytania np. *Warum hast du nichts über ……. geschrieben?*	Arkusz papieru, zdjęcia, widokówki Szczecina, pisaki. Ewentualnie komputery z programami graficznymi.	N. wspiera każdą grupę w realizacji zadania. N. wiesza na tablicy wykonane (wydrukowane) prace.
Ewaluacja i zakończenie	Wspólna ewaluacja produktów uczniów. Przykładowe kryteria oceny: 1. Ilość opisanych obiektów. 2. Długość tekstu poświęconego każdemu obiektowi. 3. Komunikatywność wypowiedzi. 4. Poprawność gramatyczna wypowiedzi. 5. Walory artystyczne. N. żegna się z uczniami.	U. żegnają się z nauczycielem.		

Was bedeutet für Dich „Heimatstadt”?

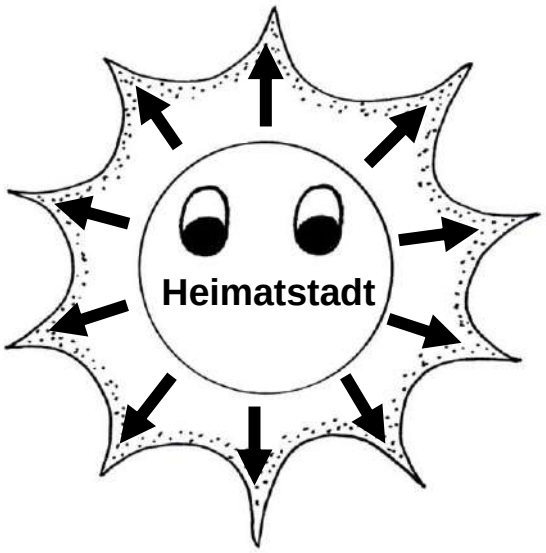

Meine Stadt - Szczecin

Ich fange mit einer wichtigen Frage an: Wo liegt eigentlich Szczecin?

Na, ja… irgendwo… hier… Oh, da!

Szczecin liegt natürlich in Polen!

Und genauer gesagt:
Szczecin liegt
im Nordwesten Polens,
an der Oder.

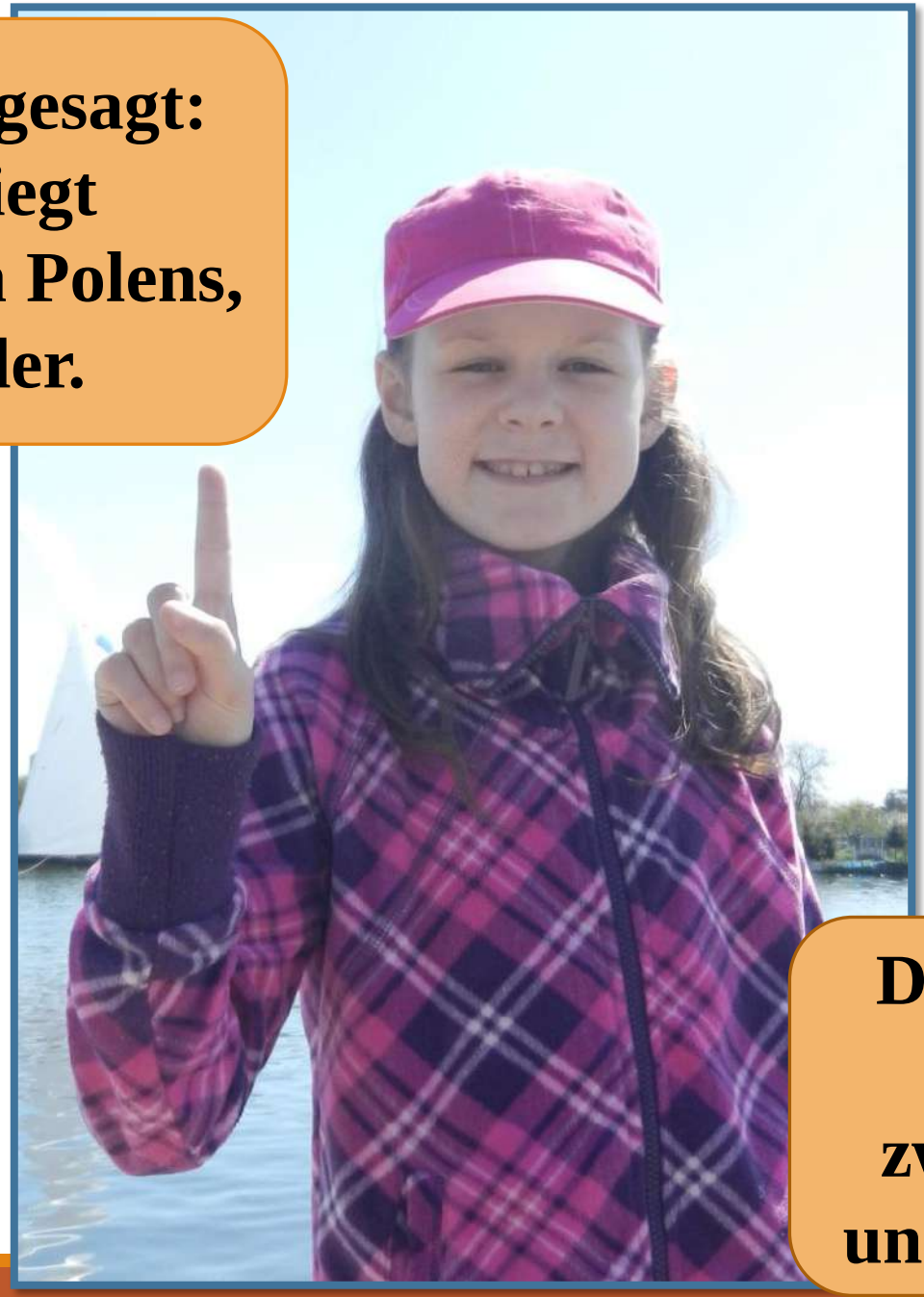

Die Oder…,
Oder…,
Oder…

Die Oder bildet
die Grenze
zwischen Polen
und Deutschland.

Szczecin ist die Hauptstadt der Woiwodschaft Westpommern.

Das Wappen der Stadt Stettin zeigt den Kopf des roten Greifen, mit der goldenen Krone im blauen Feld.

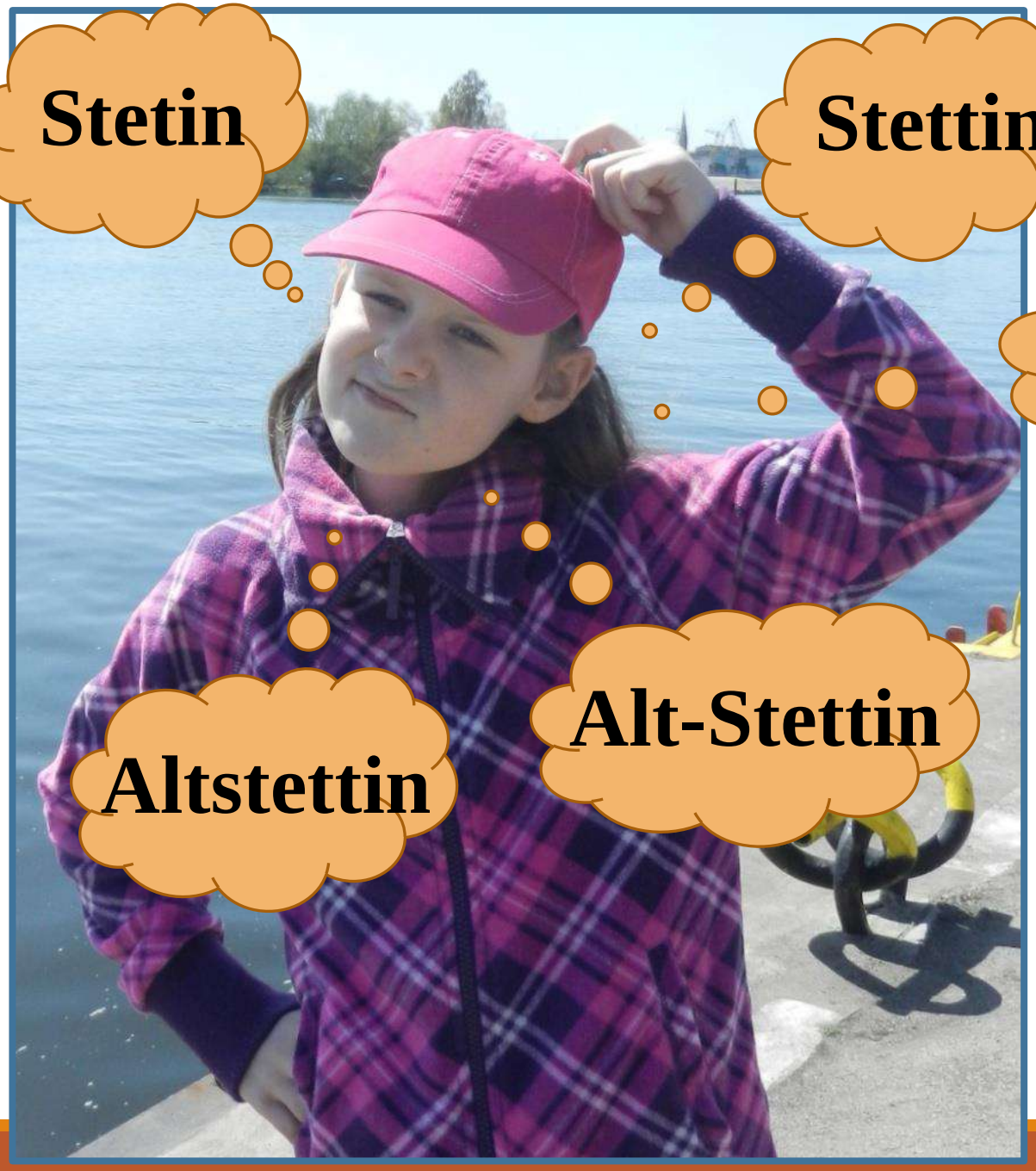

Der Ortsname lautete früher Stetin, dann Stettin mit doppel „t“, später auch Alt-Stettin, (Altstettin). Der polnische Ortsname Szczecin ist seit dem 19. Mai 1946.

Szczecin nennt man Paris des Nordens, weil der Kreisverkehr an Paris erinnert.

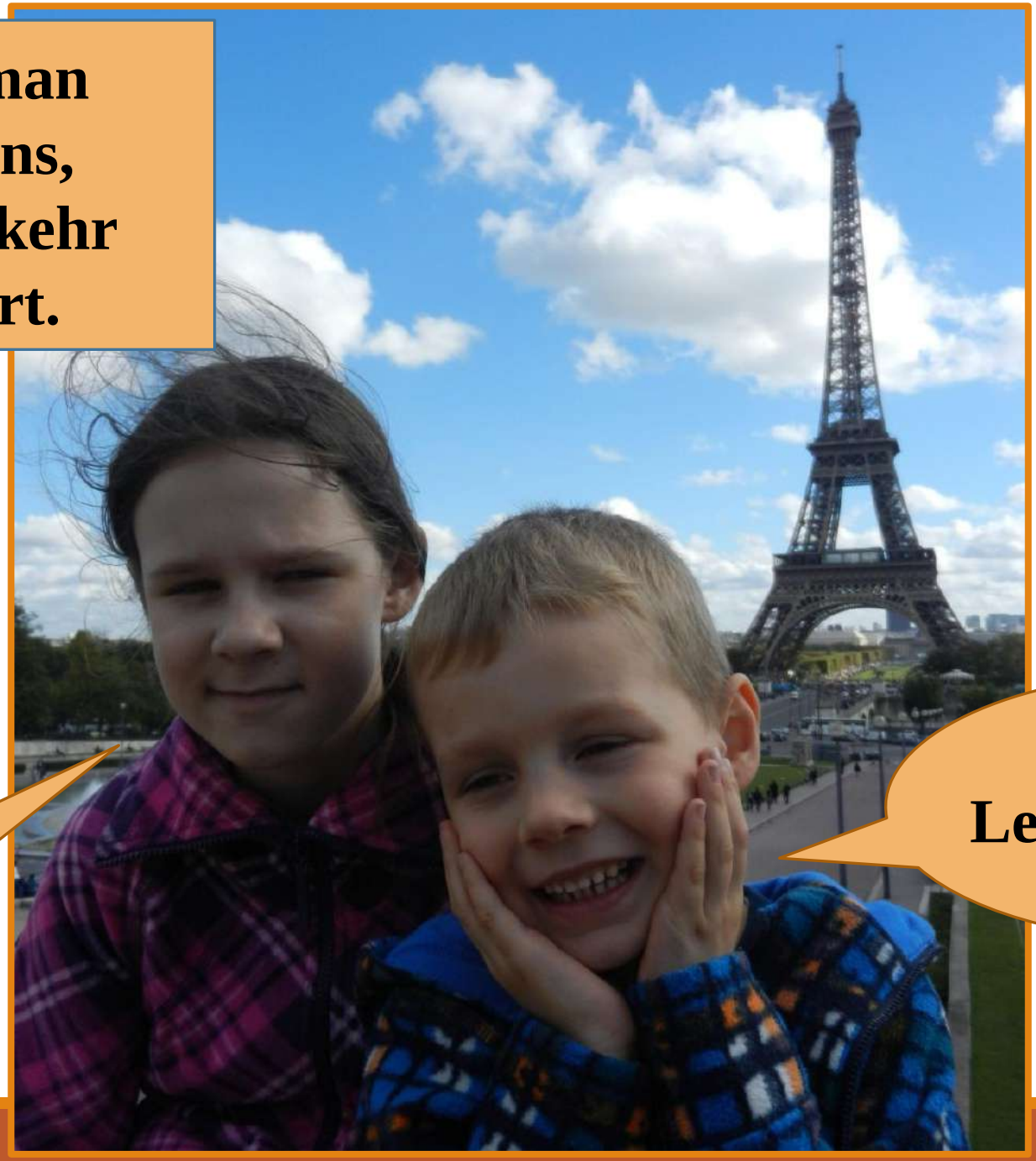

Wirklich? Lebe ich in Paris?

Paris des Nordens!

Gespannt?
Und jetzt
zu den
Sehenswürdigkeiten!

Szczecin hatte früher eine Stadtmauer. Heutzutage gibt es nur Reste der mittelalterlichen Mauer.

Das ist
die Jungfrauenbastei,
die man auch
Turm der sieben Mäntel
nennt.

Die Jungfrauenbastei
wurde im 14. Jahrhundert
errichtet.

Der Turm verdankt
seinen Namen der Legende
über einen Schneider.

Das ist die 500 Meter lange Hakenterrasse – das Wahrzeichen Szczecins, benannt nach dem Oberbürgermeister Hermann Haken.

Die am westlichen Ufer der Oder gelegene Anlage entstand zwischen 1900 und 1914.

Und wer war eigentlich Hermann Haken?

Er war Oberbürgermeister, der 29 Jahre regiert hatte!

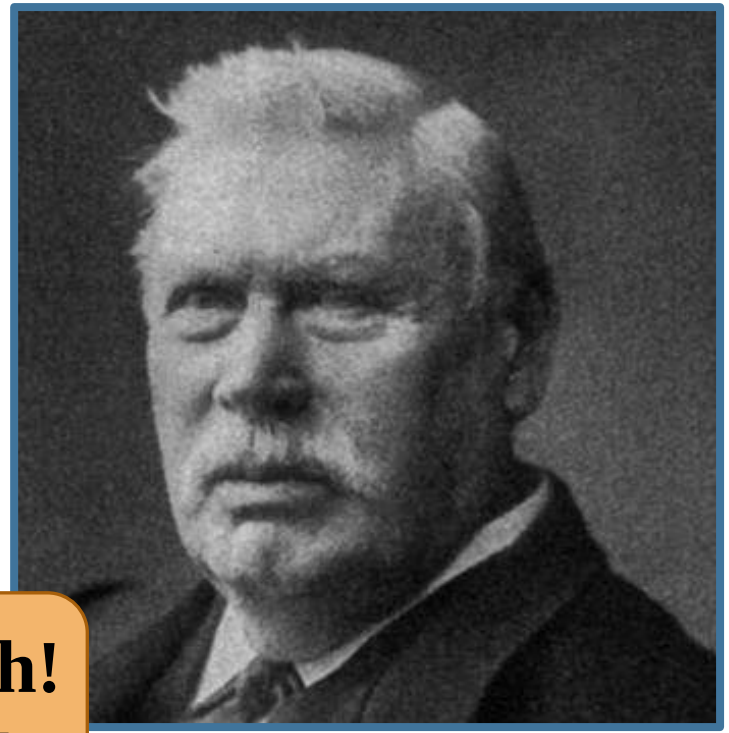

In Szczecin ist auch sein Grab.

Unglaublich! Aber wahr!

Oberhalb der Terrasse befindet sich das Nationalmuseum.

Das Stettiner Schloss ist eine ehemalige Residenz der Herzöge von Pommern.

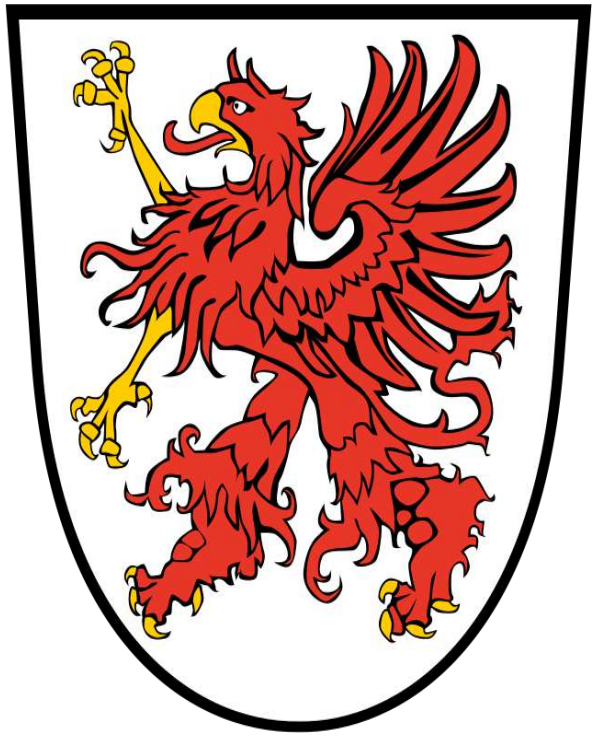

Das Schloss wurde zwischen 1346 und 1347 durch Barnim III. an Stelle eines heidnischen Tempels erbaut.

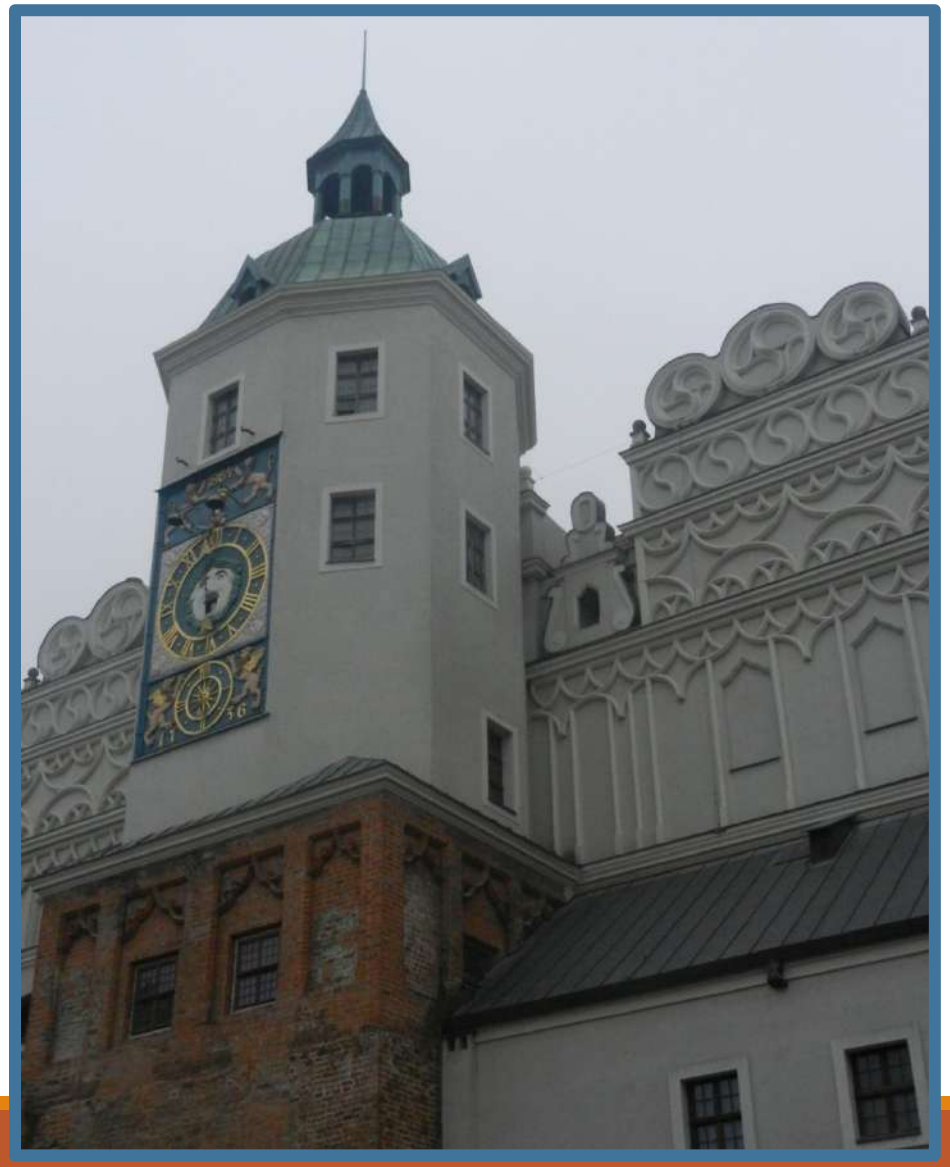

Das ist das Königstor, eigentlich Anklamer Tor.
Es wurde in den Jahren zwischen 1725 und 1727 errichtet.

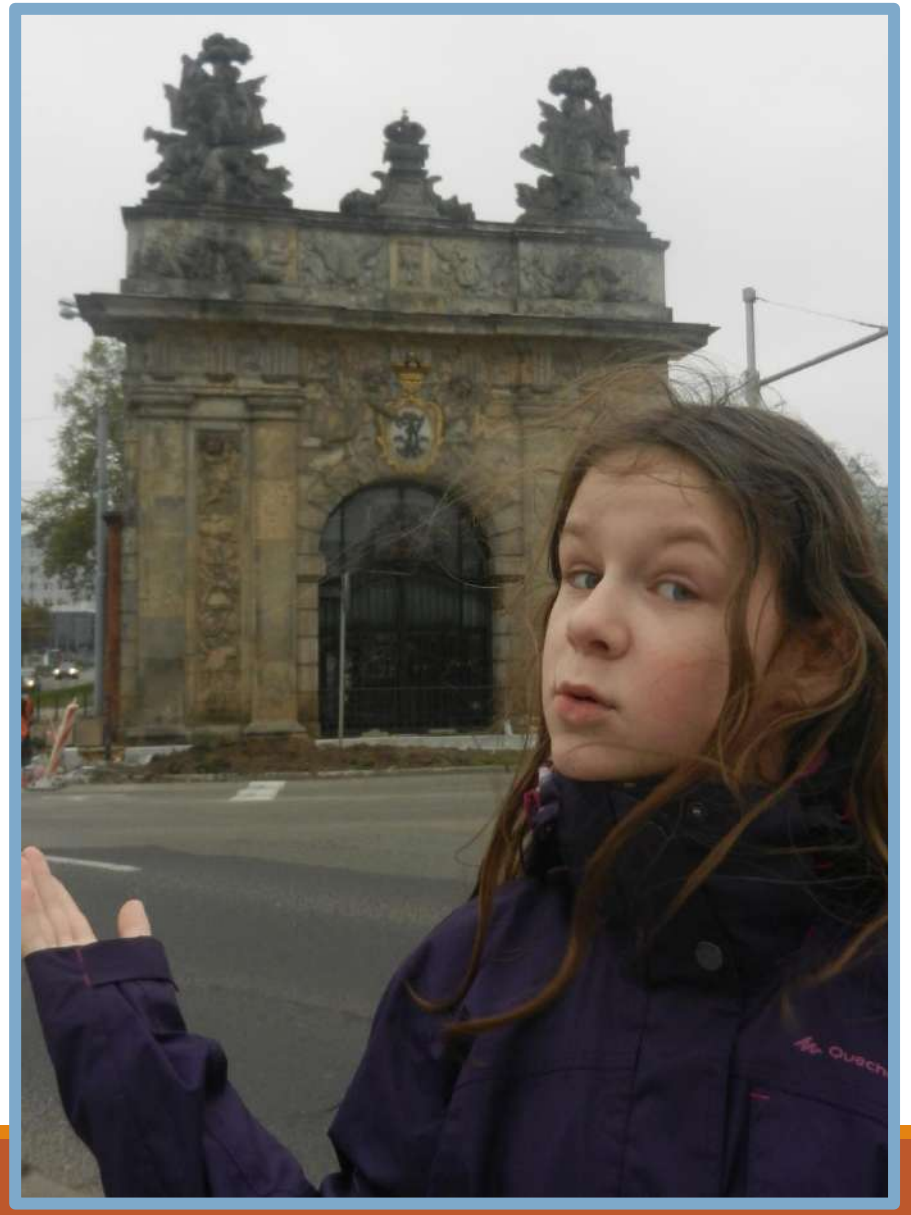

Das Berliner Tor, eigentlich Brandenburger Tor gehörte genauso wie das Königstor zur Festung von Szczecin.

Die Jakobskathedrale ist ein backsteingotischer Kirchenbau. Sie ist die größte Kirche Pommerns.

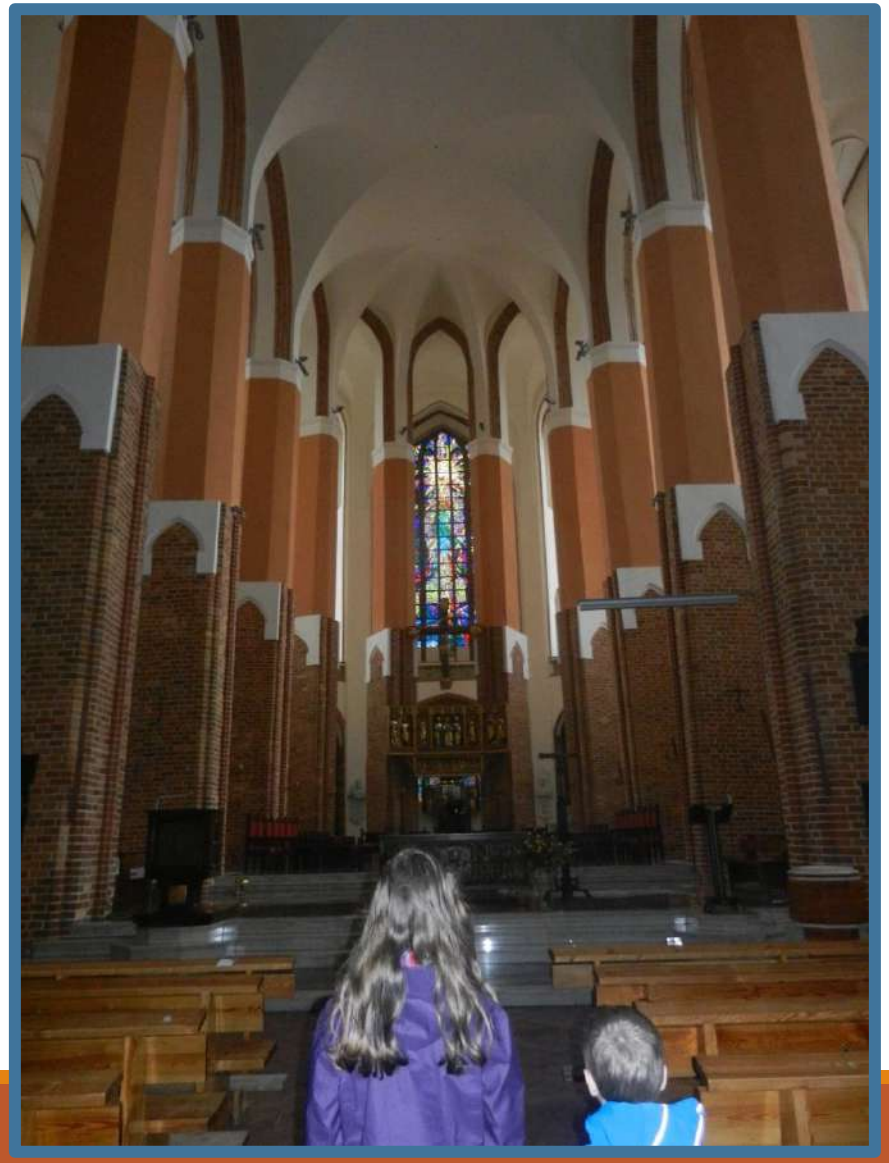

Das Kirchengebäude wurde in Etappen vom 13. bis zum 15. Jahrhundert gebaut.

In Szczecin befindet sich das älteste funktionierende Kino der Welt –Pionier. Das Kino wurde im Jahre 1909 gegründet.

**Im Jahre 1245 erlaubte der Herzog Barnim I.
der Stadt den Bau eines Rathauses
an der Ecke des Heumarktes.
Das Rathaus war mehrmals umgebaut.**

Das Rathaus wurde im Krieg völlig zerstört und dann im gotischen und barock Stil aufgebaut. Im Jahre 1975 wurde das Rathaus dem Stadtmuseum übergeben.

Szczecin nennt man auch die Stadt der Zarinnen.

Hier sind

Katharina die Große,

Maria Fiodorowna

und natürlich ich geboren!

In diesem Haus in der Farna-Straße wurde am 2. Mai 1729 Sofia Augusta Frederika von Anhalt Zerbst geboren. Im Jahre 1745 heiratete sie den Zaren Peter III. und erhielt den Namen Katarina II.

Der Palast „Unter dem Globus” wurde im Jahre 1725 durch den Regierungspräsidenten von Pommern Filip Otto von Grumbkow errichtet.

Im Jahre 1759 wurde hier die Prinzessin Dorothea Augusta von Würtemberg, spätere Zarin von Russland, die zweite Ehefrau von Paul I. geboren.

Der Springbrunnen auf dem Orła Białego – Platz entstand zwischen 1727 und 1732 nach dem Projekt von Grael.

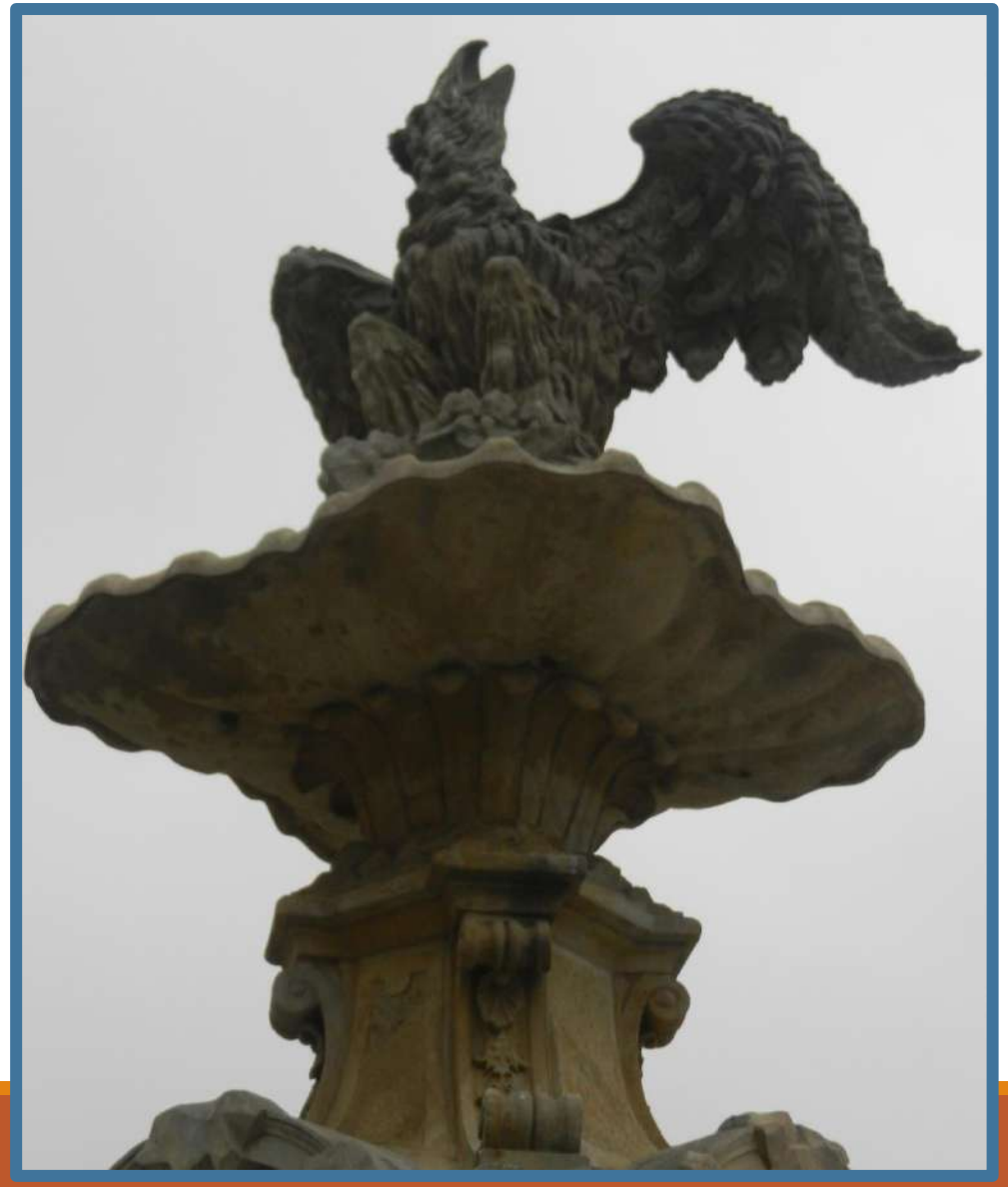

**Das ist die Flora –
die Göttin der Blüte.
Diese barocke Figur
wurde im Jahre 1730
in Sandstein durch
Johann Konrad Koch
geschaffen.**

Ich wäre so gerne Millionärin!

Das Loytzenhaus wurde im Jahre 1547 in spätgotischem Stil durch die Familie Loitz errichtet.

Das war eine unglaublich reiche Familie!

Heute befindet sich in dem Loytzenhaus das Lyzeum der bildenden Künste.

Ich werde Maler!

Die Peter und Paul Kirche ist eine gotische Kirche, die den letzten Krieg ohne große Zerstörungen überstanden hat.

Die spätgotische Kirche steht an der Stelle des ersten christlichen Gotteshauses der Stadt, in dem bereits der Missionsbischof Otto von Bamberg im Jahre 1124 die Messe feierte.

Statue von Bischof Otto von Bamberg an dem Schloss in Szczecin.

Das Rote Rathaus wurde aus rotem Backstein im neogotischen Stil im Jahre 1879 errichtet. Hier war der Sitz der Stadtverwaltung.

Die Johanneskirche ist ein gotisches Bauwerk.

Sie geht auf eine Gründung der Franziskaner im XIII. Jahrhundert zurück und ist heute ein römisch-katholisches Gotteshaus.

Das Postgebäude wurde im Jahre 1905 aus rotem Backstein erbaut. Hier befand sich immer die Post.

Das ist der Mariacki – Platz. Der Name des Platzes stammt von der ehemaligen Marienkirche.

Durch den Blitz im Jahre 1780 ist die Kirche abgebrannt und im Jahre 1829 wurde sie abgerissen.

Danke für
Deine Aufmerksamkeit!

Zdjęcia z Wikipedii:

-Katharina die Große
-Maria Fiodorowna
-Hermann Haken

Zdjęcia własne :

- pozostałe

Temat lekcji: Auf der Insel Wollin.	Adresat zajęć: klasa 7/8 SP, 1 LO
Cele lekcji **Uczniowie:** - rozwijają zainteresowanie kulturą i geografią Polski, - poznają wyspę Wolin, - rozwijają kompetencje językowe: uczniowie potrafią opisać atrakcje wyspy Wolin	**Formy pracy:** - praca z całą klasą, - praca w parach, - praca w grupach. **Czas:** 45 min.

Faza	Nauczyciel	Uczniowie	Media/ materiały	Uwagi
Faza organizacyjna	N. wita się z uczniami i sprawdza obecność.	U. witają się z nauczycielem.		
Faza przygotowawcza	N. wskazując mapę pyta uczniów, czy wiedzą jakie wyspy leżą na terenie Niemiec i jakie w Polsce, czy ktoś z nich był na którejś z wysp (np. *Welche Inseln gibt es in Deutschland? Welche Inseln gibt es in Polen? War jemand von euch auf der Insel Rügen/ Usedom…? Was kann man auf Rügen/ Usedom/ Wollin… machen?).* N. zadaje pytania związane z tematem zajęć, np. *War jemand von euch auf der Insel Wollin? Was gibt es auf der Insel? Was kann man dort sehen?* N. zapisuje temat zajęć.	U. odpowiadają na pytania. U. odpowiadają na pytania.	Mapa	
Prezentacja nowego materiału	N. wyświetla prezentacja multimedialną o wyspie Wolin - „Wolin/ Wollin". Wybrani uczniowie czytają opis.	U. oglądają prezentację.	Prezentacja multimedialna „Wolin/ Wollin".	
Faza ćwiczeniowa	N. dzieli klasę na grupy i rozdaje każdej grupie zdjęcie z wyspy Wolin wraz ze słownictwem. N. prosi każdą grupę o zaprezentowanie swojej pracy.	U. w grupach tworzą opis miejsca ze zdjęcia. Grupy prezentują swoją pracę.	Kserokopia ze zdjęciem i słownictwem. Kserokopia „Auf der Insel Wollin ".	N. sprawdza poprawność wykonanego zadania. N. wspiera każdą parę w realizacji zadania.
Faza kontekstualizacji	N. rozdaje uczniom kserokopię „Auf der Insel Wollin". N. prosi uczniów o przedstawienie swoich prac.	U. pracują w parach – mają za zadanie utworzyć dialog w biurze podróży zachęcając turystę do zwiedzenia wyspy Wolin. U. przedstawiają na forum dialogi.		
Ewaluacja i zakończenie	Zadanie domowe - Nauczyciel prosi o wymyślenie hasła reklamującego wyspę Wolin. N. żegna się z uczniami.	U. żegnają się z nauczycielem.		

Slawen- und Wikingersiedlung Wolin (Recław)

archäologisch
das Freilichtmuseum
vor 1000 Jahren
Handwerk
Dorf
Siedlung
Hütten
Tore
Trachten
die Wikinger Festivals
stattfinden
August

Jezioro Turkusowe (Türkissee) in Wapnica

die Kalkgrube
türkisfarben
der See
Ausflugsziel
blau-grüne Farbe
Wasseroberfläche
Wunderschön
der Nationalpark Wollin
Wanderweg
Aussichtspunkte
Kalk
die Zementfabrik Quistrop

Der Wolliner Nationalpark

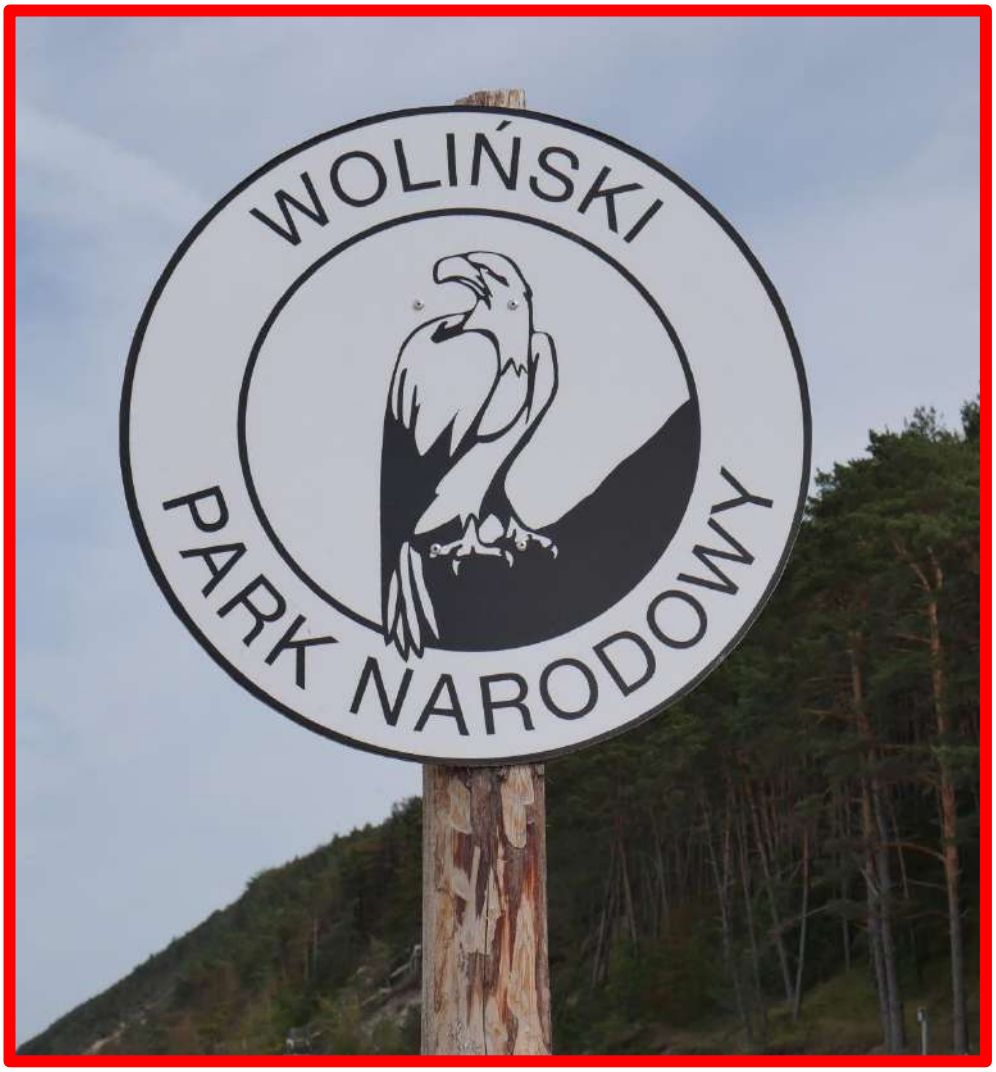

23 polnische Nationalparks
die Insel Wollin
der Meeresnationalpark
an der Ostsee
die Tiere
über 200 Vogelarten
der Seeadler
Symbol
die Wälder
das Kliff
Schutz
Gefäßpflanzen

Das Wisentreservat

die Attraktion
europäisch
groß
der Wisent
der Nationalpark
das Gehege
Reiseziel
das Säugetier
Symbol
Touristen
der Naturschutz
Herdentiere

Międzyzdroje (Misdroy)

die Stadt
der Badeorte
die Ostseeküste
die Seebrücke
die Strandpromenade
die Star-Allee
das Ozeanarium
viele Attraktionen für Kinder
der Kaffeeberg
der Aussichtspunkt
das Kliff
der Strand

Auf der Insel Wollin

Ostsee-Insel

Woiwodschaft Westpommern

Seebäder

Stettiner Haff

Slawen- und Wikingersiedlung Wolin (Recław)	**Heimatmuseum in Wollin**	**Jezioro Turkusowe (Türkissee) in Wapnica**
		
Der Wolliner Nationalpark	**Das Wisentreservat**	**V-3 Bunker**
		
Międzyzdroje (Misdroy)	**die Star-Allee**	**Attraktionen für Kinder**
		

Wolin/ Wollin

Wollin ist eine Ostsee-Insel in der polnischen Woiwodschaft Westpommern. Sie liegt in Hinterpommern vor dem Stettiner Haff. Westlich wird sie von der Swine (Świna), östlich von der Dziwna (Dievenow) begrenzt. Auf Wolin befinden sich Seebäder, u. a. das bekannte Ostseebad Międzyzdroje (Misdroy).

Slawen- und Wikingersiedlung Wolin (Recław)

Slawen- und Wikingersiedlung Wolin ist ein archäologisches Freilichtmuseum in Wolin (Wollin), in Trägerschaft des Vereins Zentrum für Slawen und Wikinger „Wolin-Jomsborg- Vineta“ (Centrum Słowian i Wikingów „Wolin-Jomsborg-Wineta“). Hier kann man sehen, wie Menschen vor 1000 Jahren lebten und ihr altes Handwerk erlernen. Im Museumsdorf sind ständige Mitarbeiter in historischen Trachten anwesend.

Besondere Höhepunkte sind die Wikinger Festivals, die jährlich am ersten Augustwochenende mit 1.500 Teilnehmern aus 24 Ländern stattfinden.

Die Stadt **Wolin** (Wollin) ist der namensgebende Ort auf der Insel Wolin (Wollin). Wissenschaftler bringen ihn mit der sagenhaften Stadt Vineta aus dem 8. bis zum 11. Jahrhundert in Zusammenhang. Im späteren Mittelalter hieß der Ort Julin, danach Wollin.

Heimatmuseum in Wollin mit den Ausgrabungsfunden von 1934, 1952 und 2002.

Runenstein, errichtet zum Gedanken an Harald I. „Blauzahn“ Gormsson, den König von Dänemark (ca. 936/958–987) und von Norwegen (970–987).

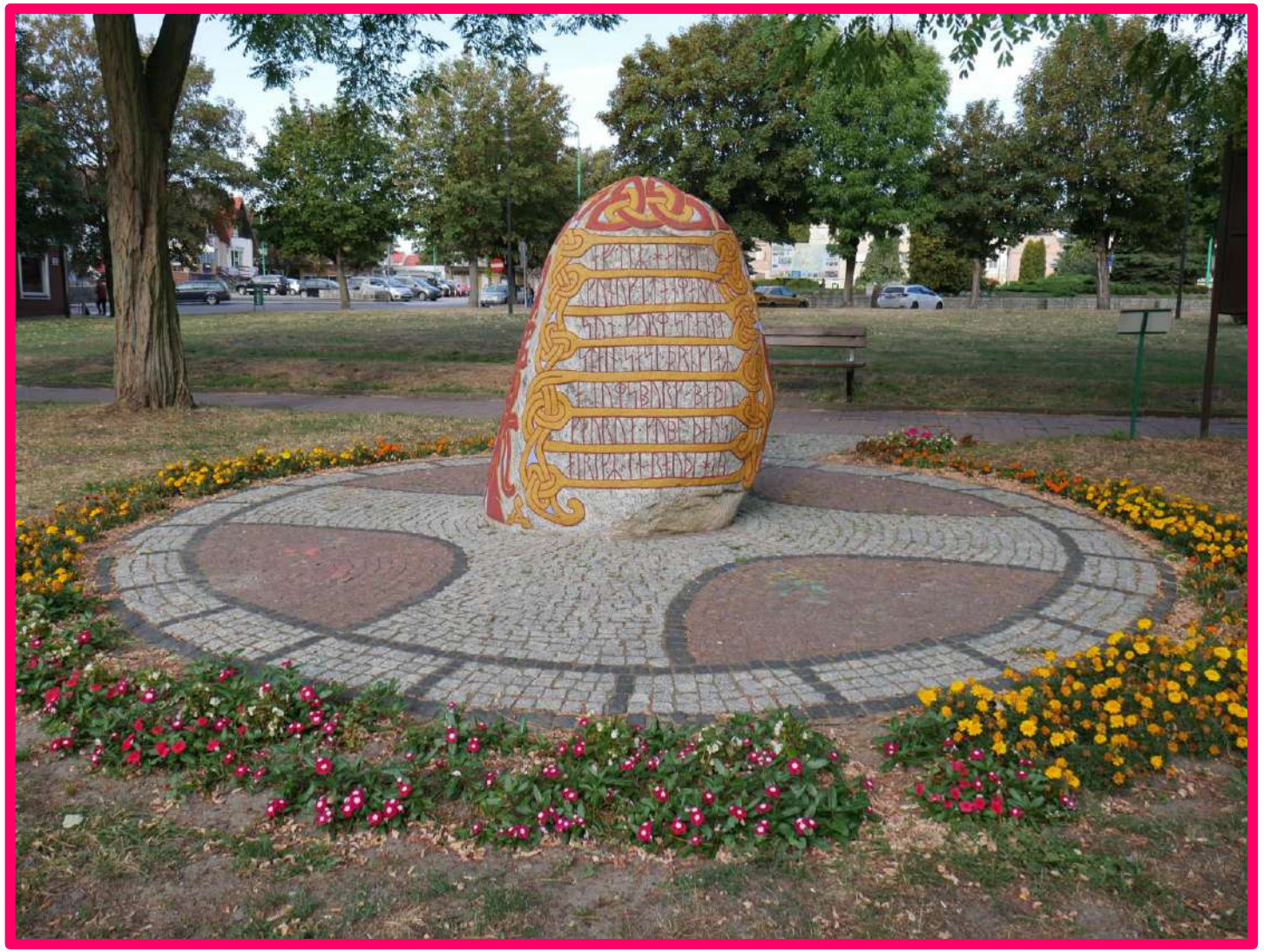

Jezioro Turkusowe (Türkissee) in Wapnica

Der in der Kalkgrube entstandene türkisfarbene See Jezioro Turkusowe (Türkissee) ist ein beliebtes Ausflugsziel. Der See gehört zum Nationalpark Wollin. Seinen Namen verdankt der See der blau-grünen Farbe seiner Wasseroberfläche, was ihm einen ungewöhnlichen Charakter gibt.

Die türkisgrüne Färbung entsteht durch die Brechung und Zerstreuung des Sonnenlichts im klaren Wasser und durch die Lichtreflexe vom weißen, kalkhaltigen Grubenboden. Abgebaut wurde Kalk für die Zementfabrik Quistrop in Lebbin (Lubin). Rund um den See führt ein Wanderweg mit schönen Aussichtspunkten.

Der Wolliner Nationalpark gehört zu den 23 polnischen Nationalparks. Der Park liegt auf der größten Insel Polens Wollin. Der Nationalpark erlangte den Status des ersten Meeresnationalparks in Polen und an der ganzen Ostsee. Die Oberfläche des Nationalparks ist überwiegend von Wäldern bewachsen. Das charakteristische Element ist ein sich über 15 km ausdehnendes und bis 95 m hohes Kliff.

Die Tierwelt der Insel Wollin ist sehr artenreich. Hier findet man über 200 Vogelarten. Da leben auch einige Paare von Seeadlern. Der Seeadler wurde zum Symbol des Wolliner Nationalparks erklärt. Die Insel Wolin beherbergt über 1300 Arten von Gefäßpflanzen. Im Nationalpark unterliegen über 50 Pflanzenarten dem besonderen Schutz.

Das Wisentreservat

Eine der größten Attraktionen auf Wollin ist das Wisentreservat. Der Wisent ist das größte europäische Säugetier, Symbol für den Naturschutz in Polen. Die Wisente leben im Nationalpark in einem Gehege und sind für die Touristen und Besucher ein beliebtes Reiseziel. Die Wisente sind Herdentiere.

Międzyzdroje (Misdroy) ist eine Stadt auf der Insel Wolin und einer der bekanntesten Badeorte der Ostseeküste.

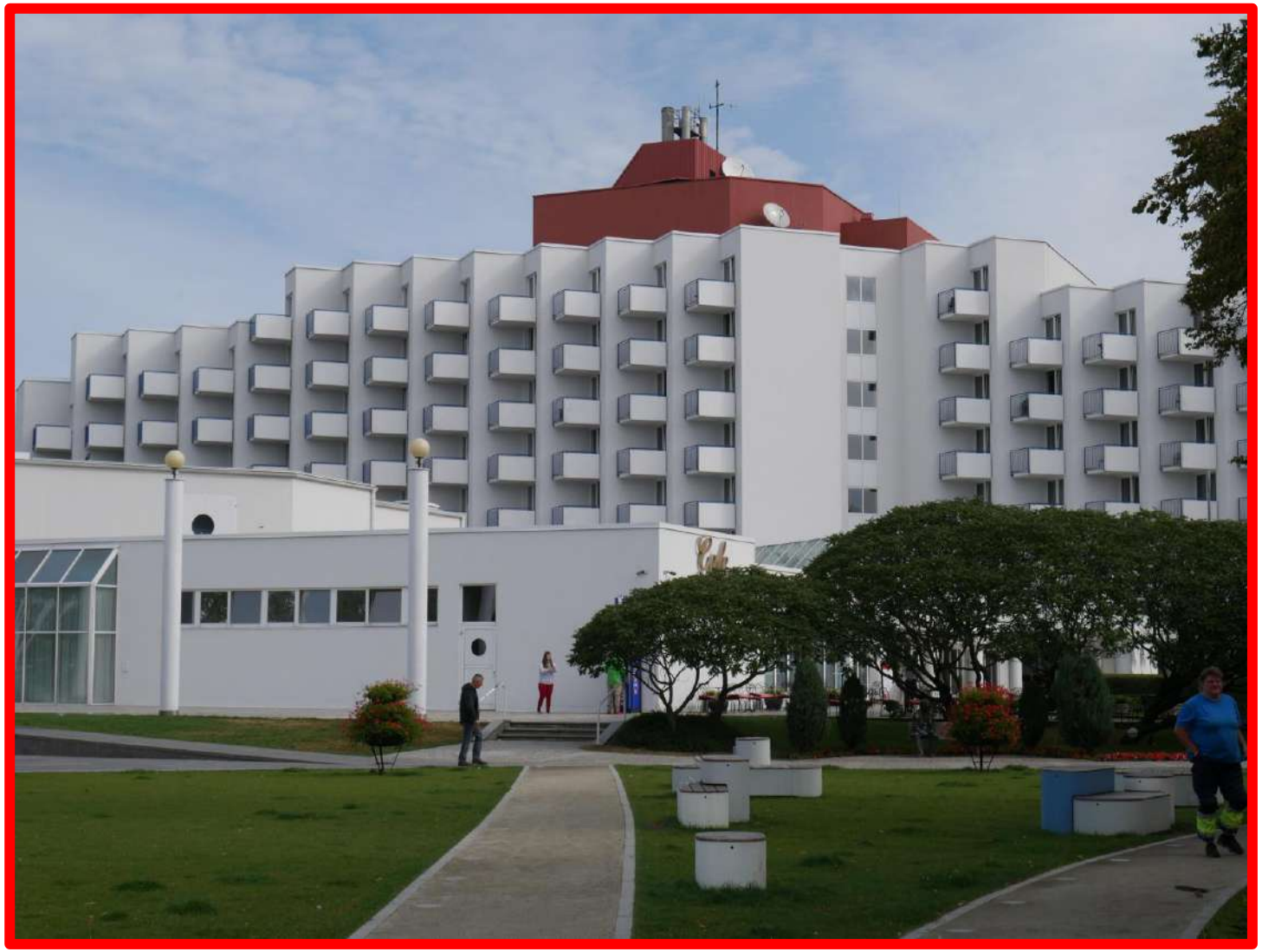

In Międzyzdroje gibt es eine Seebrücke an der etwa 2 km langen Strandpromenade.

Am Strand in Misdroy

MIZ-4

Auf der Promenade von Misdroy kann man die Star-Allee bewundern.

Auf der Promenade

Auf der Promenade

In Międzyzdroje befindet sich auf der Promenade das Ozeanarium. Dort gibt es Aquarien, in denen unter anderem Muränen, Aale, Rotfeuerfische, Piranhas oder gelbe Zebrosomen schwimmen. Die größte Attraktion ist zweifellos ein kleiner Haifisch.

Auf der Promenade von Misdroy gibt es viele Attraktionen für Kinder, wie z.B. ein Spiegellabyrinth.

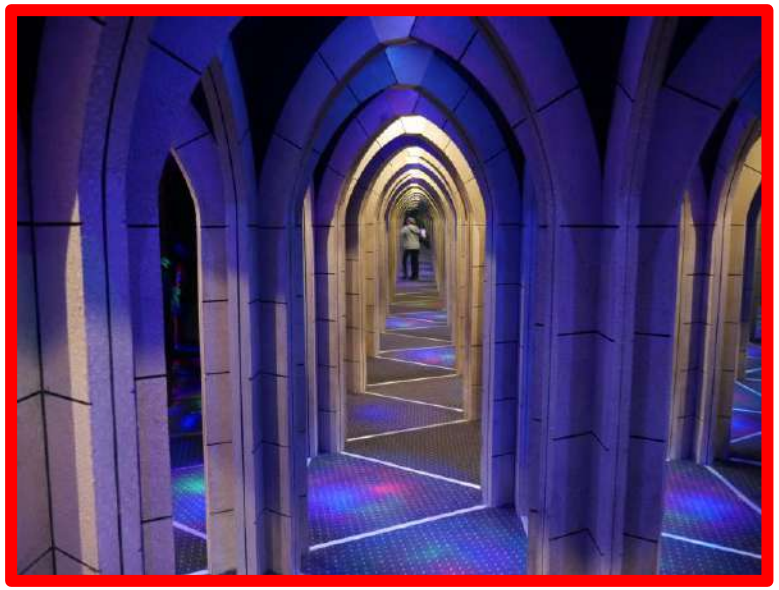

Das Planetarium

Die Wachsfigurenausstellung

Der Kaffeeberg ist ein beliebter Aussichtspunkt in Międzyzdroje. Vom Aussichtspunkt führen Treppen am Kliff zum Strand.

Der Miniaturenpark von Międzyzdroje (Misdroy) vereint die wichtigsten Sehenswürdigkeiten der Ostseeanrainerstaaten. Die Modelle im Maßstab 1:25 sind auf dem Gelände entsprechend ihrer wirklichen Lage im Ostseeraum angeordnet. In der Mitte des Parks befindet sich ein Teich, der ein originalgetreues Modell der Ostsee darstellt.

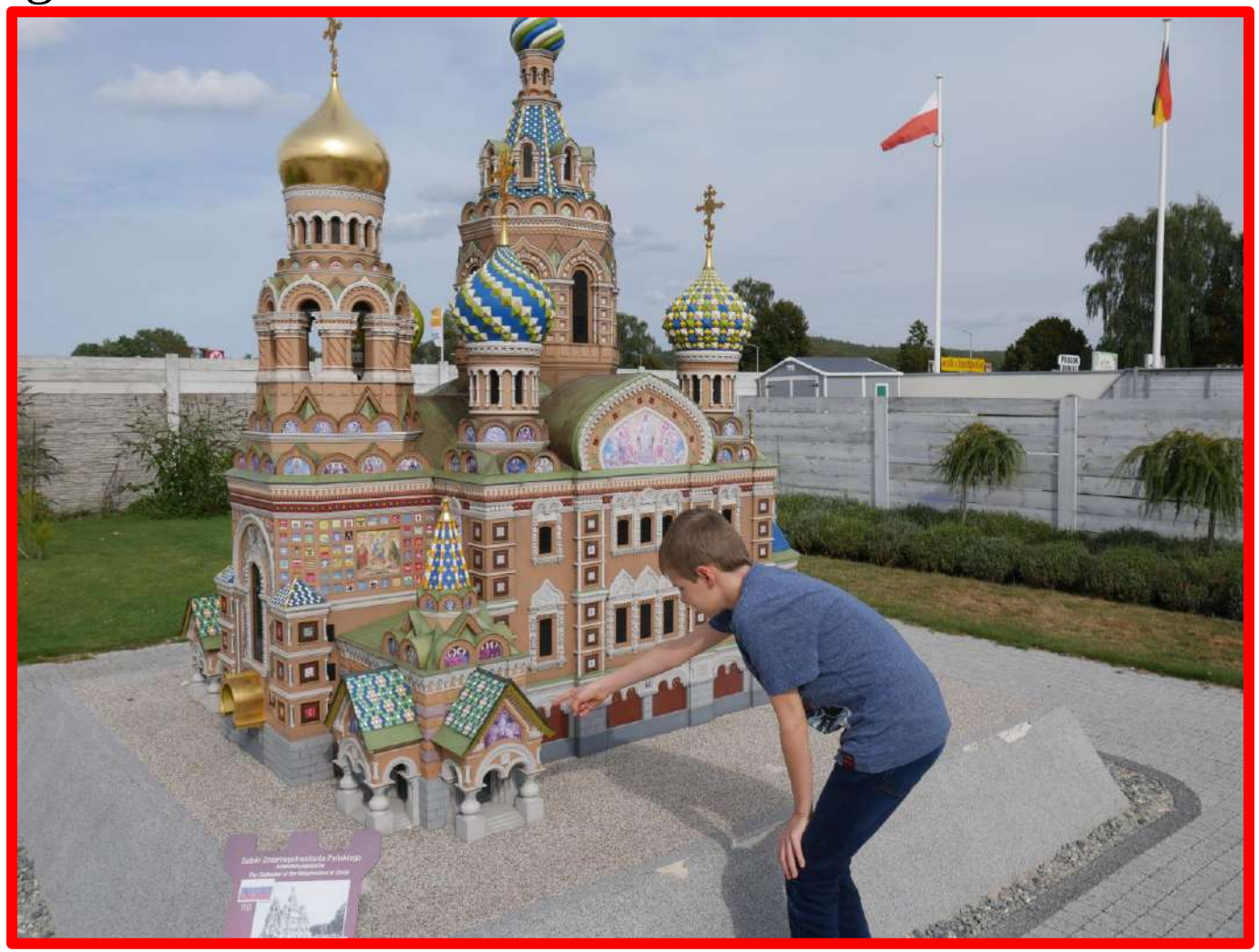

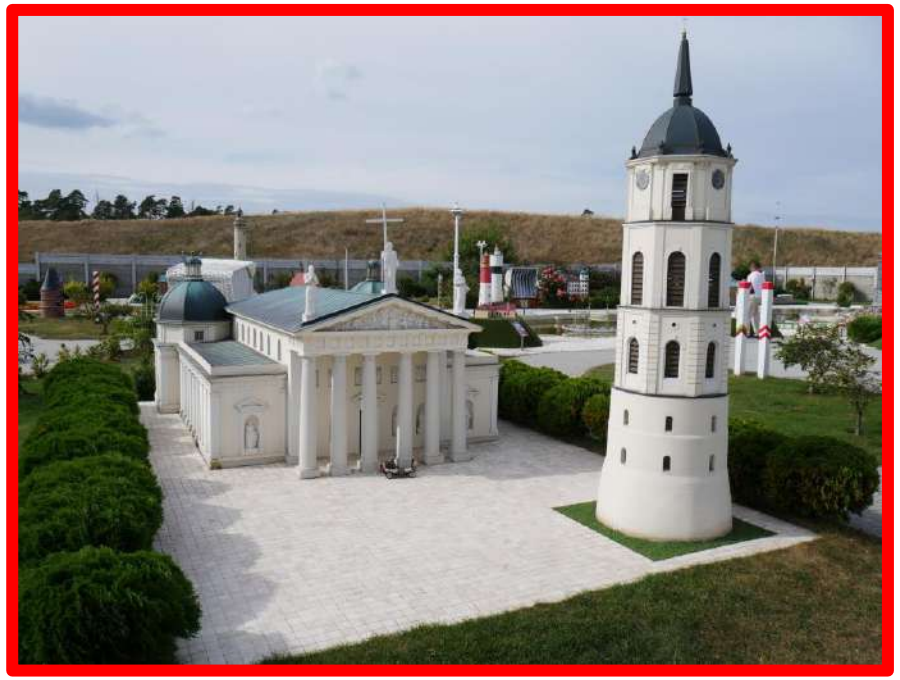

V-3 Bunker ist ein Geheimwaffenübungsplatz, wo sich die Ausstellung über die V-3 Geheimwaffen aus dem II. Weltkrieg befindet. Die Exposition ist einmalig in Polen und umfasst interessante Einzelheiten der Militärstrategie, die den Verlauf des II. Weltkriegs verändern sollten.

Temat lekcji: In Swinemünde.	Adresat zajęć: klasa 1/2 LO
Cele lekcji **Uczniowie:** - rozwijają zainteresowanie kulturą i geografią Polski, - poznają region przygraniczny, miasto Świnoujście, - rozwijają kompetencje językowe: potrafią niemieckim znajomym i przyjaciołom opisać miasto Świnoujście.	**Formy pracy:** - praca z całą klasą, - praca w parach, - praca w grupach. **Czas:** 45 min.

Faza	Nauczyciel	Uczniowie	Media/ materiały	Uwagi
Faza organizacyjna	N. wita się z uczniami i sprawdza obecność.	U. witają się z nauczycielem.		
Faza przygotowawcza	N. pokazuje zdjęcie i pyta uczniów, gdzie mogło być zrobione. (np. *Wo könnte das Foto gemacht werden? Was sieht man im Vordergrund? Was gibt es im Hintergrund*?) N. wyjaśnia gdzie zostało zrobione zdjęcie i pyta uczniów, co wiedzą o Świnoujściu (np. *War jemand von euch in Swinemünde? Was kann man dort machen? Wo liegt die Stadt?*) N. zapisuje temat zajęć.	U. odpowiadają na pytania. U. odpowiadają na pytania.	zdjęcie	
Faza prezentacji materiału	N. wyświetla prezentację multimedialną o Świnoujściu - „Swinemünde (Świnoujście)". Wybrani uczniowie czytają opis. Próbują przetłumaczyć informacje.	U. oglądają prezentację.	Zobacz: prezentacja multimedialna „Swinemünde (Świnoujście) ".	
Faza ćwiczeniowa	N. rozdaje kserokopię z quizem o Świnoujściu. N. prosi wybrane pary o przeczytanie rozwiązań quizu.	U. w parach rozwiązują quiz. Wybrani uczniowie przedstawiają rozwiązania quizu.	Kserokopie z quizem.	
Faza kontekstualizacji	N. dzieli klasę na grupy i rozdaje każdej grupie kserokopię ze słownictwem i zadaniem do wykonania. N. prosi każdą grupę o zaprezentowanie swojej pracy.	U. przygotowują w grupach spot reklamowy (nagranie na komórce) albo scenariusz spotu reklamowego o Świnoujściu do niemieckiej stacji radiowej. Grupy prezentują swoją pracę.	Kserokopia ze słownictwem.	N. wspiera każdą parę w realizacji zadania.
Ewaluacja i zakończenie	N. żegna się z uczniami. Zadanie domowe: 1. Jesteś pracownikiem biura turystycznego i tworzysz katalog turystyczny. Opisz w nim miasto Świnoujście. Wzbogać notatkę o Świnoujściu materiałem wizualnym. Wydrukuj ją i przynieś na lekcję. W ocenie uwzględnione będą także walory artystyczne. 2. Opisz każde zdjęcie z prezentacji co najmniej 1 zdaniem. Prezentacja zostanie przedstawiona bez tekstu.	U. żegnają się z nauczycielem.		

Wo wurde das Foto gemacht?

In Swinemünde

Quiz: Swinemünde (Świnoujście)

1. Swinemünde liegt auf … Inseln.

a. 45

b. 15

c. 44

2. Swinemünde ist

a. eine Insel.

b. ein Ostseebad.

c. ein See.

3. Swinemünde liegt

a. im Gebirge.

b. nur auf einer Insel - Usedom.

c. am Stettiner Haff.

4. Das Wahrzeichen von Swinemünde ist

a. die Mühlenbake.

b. der Wisent.

c. der Adler.

5. Der Leuchtturm Swinemünde ist 67,7m hoch und dadurch

a. der höchste Leuchtturm der Welt.

b. der höchste Leuchtturm in Europa.

c. der höchste Leuchtturm an der polnischen Ostseeküste.

6. Die Engelsburg in Swinemünde ist

a. eine alte Befestigungsanlage.

b. eine römische Burg.

c. ein alter Leuchtturm.

7. Die Westbatterie in Swinemünde wurde … erbaut.?

a. zum Schutz des Leuchtturms

b. zum Schutz des Parks.

c. zum Schutz des Hafens

Swinemünde (Świnoujście)

am Stettiner Haff	44 Inseln
Woiwodschaft Westpommern	Wollin
Kaseburg	Usedom
Ostseebad	Hotels
die Promenade	der Sandstrand
die Mühlenbake	der Seehafen
die Westbatterie	der Leuchturm
die Werft	die Engelsburg
der Gerhards-Fort	Unterirdische Stadt

Swinemünde (Świnoujście)

am Stettiner Haff	44 Inseln
Woiwodschaft Westpommern	Wollin
Kaseburg	Usedom
Ostseebad	Hotels
die Promenade	der Sandstrand
die Mühlenbake	der Seehafen
die Westbatterie	der Leuchturm
die Werft	die Engelsburg
der Gerhards-Fort	Unterirdische Stadt

Swinemünde (Świnoujście)

Swinemünde (Świnoujście) ist eine polnische Stadt, die auf **44 Inseln** gelegen ist. Die größten Inseln davon sind: Wollin, Kaseburg und Usedom. Swinemünde ist ein Ostseebad.

Swinemünde liegt in der **Woiwodschaft Westpommern**.
Die Stadt ist am Stettiner Haff gelegen.

Swinemünde hat eine schöne **Promenade** mit vielen Häusern der Bäderarchitektur.

In der Konzertmuschel auf der Promenade finden während der Sommermonate Konzerte und andere Veranstaltungen statt.

In Swinemünde gibt es moderne Hotels, die in einer ausgezeichneten Lokalisierung gelegen sind, nämlich zwischen der eleganten Promenade und dem Strand, an der Baltic Park Molo Allee.

Der etwa zwölf Kilometer lange feine Sandstrand von Świnoujście.

Das Wahrzeichen von Świnoujście ist die **Mühlenbake** auf der Westmole. Das Seezeichen wurde 1874 erbaut.

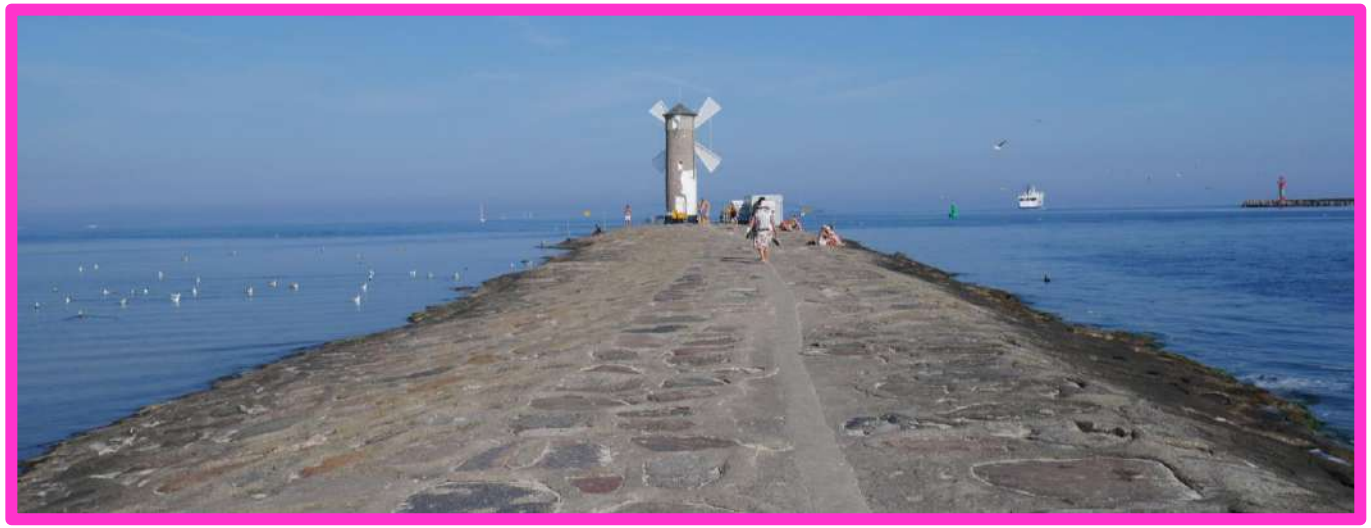

Der Seehafen ist einer der bedeutendsten Umschlagplätze an der Ostseeküste. Der Hafen teilt sich in vier Bereiche: den Handelshafen, den Fährhafen für die Skandinavienfähren, den Stadthafen sowie den Militärhafen.

Mit der polnischen Reederei Unity Line kann man ganzjährig **Fährfahrten** zwischen Świnoujście und dem schwedischen Hafen Ystad machen.

Der Leuchtturm Swinemünde ist 67,7m hoch. Er ist der höchste Leuchtturm an der polnischen Ostseeküste und dazu einer der höchsten Leuchttürme der Welt. Nach oben führen genau 308 Stufen.

Die Werft in Swinemünde

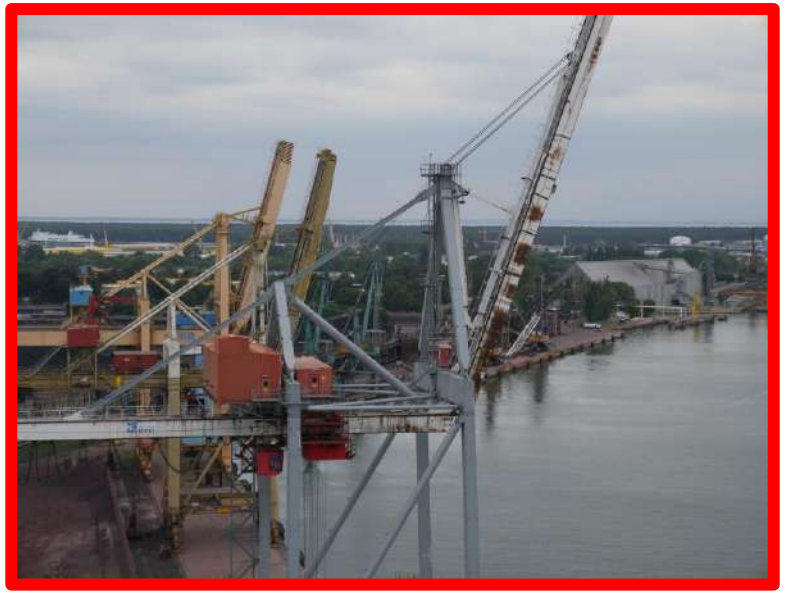

Die Engelsburg in Swinemünde ist eine alte Befestigungsanlage am westlichen Swineufer und wurde in den Jahren 1854 -1858 errichtet. Als Baumuster diente ihr die Burg des Engels in Rom. Bis in die achtziger Jahre wurde die Festungsanlage militärisch genutzt.

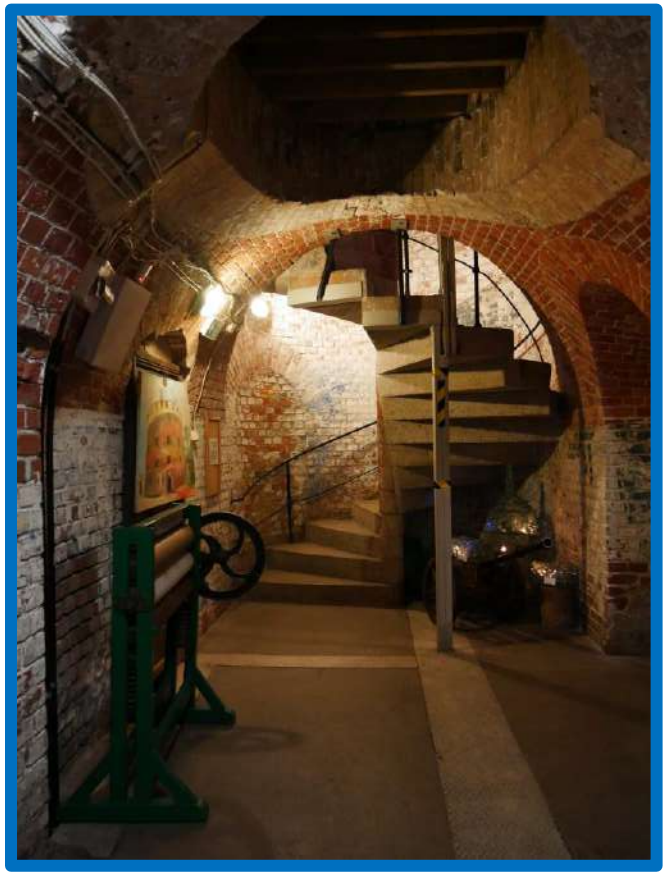

Die Westbatterie in Swinemünde wurde in den Jahren 1856 – 1861 zum Schutz des Hafens vor feindlichen Schiffen erbaut. Die preußischen Gebäude wurden vielfach ausgebaut und modernisiert.

Der Gerhards-Fort (Ostbatterie) in Swinemünde ist die älteste Festungsanlage auf der Insel Wollin. Er wurde in den Jahren 1856-1863 gebaut, um den Hafen gegen die feindliche Flotte zu verteidigen. Heutzutage gibt es hier ein Museum der Küstenverteidigung.

Unterirdische Stadt (Batterie Vineta) ist ein Teil des Museums der Küstenverteidigung. Dort sind kilometerlange Gänge und unterirdische Bunkeranlagen.

Temat lekcji: Rügen – immer eine Reise wert.	Adresat zajęć: klasa 1/2 LO
Cele lekcji **Uczniowie:** - rozwijają zainteresowania kulturą i geografią Niemiec, - poznają region przygraniczny sąsiada, - rozwijają kompetencje językowe, - zwiększają motywację do nauki języka niemieckiego, - potrafią napisać własny, krótki tekst o regionie sąsiada oraz potrafią opowiedzieć o wyspie Rügen.	**Formy pracy:** - praca z całą klasą, - praca indywidualna, - praca w parach, - praca w grupach. **Czas:** 45 min.

Faza	Nauczyciel	Uczniowie	Media/ materiały	Uwagi
Faza organizacyjna	N. wita się z uczniami i sprawdza obecność.	U. witają się z nauczycielem.		
Faza przygotowawcza	N. wskazując mapę Niemiec zadaje pytania, np.: *Wie viele Inseln gibt es in Deutschland?* *Wie heißen die Inseln? An welchem Meer liegt Deutschland?* N. zapisuje temat zajęć.	U. odpowiadają na pytania wskazując swoje odpowiedzi na mapie.	Mapa Niemiec	N. pomaga uczniom w wskazaniu odpowiedniego miasta itp.
Faza wyjaśniania słownictwa	N. wyświetla prezentacja multimedialną o Rugii - „Rügen – immer eine Reise wert". Wybrani uczniowie czytają opis.	U. oglądają prezentację. Uczniowie wraz z nauczycielem wyjaśniają słownictwo.	Prezentacja multimedialna „Rügen – immer eine Reise wert".	N. powtarza odpowiedz po uczniu, aby uczniowie utrwalili sobie nowy materiał.
Faza ćwiczeniowa	N. zadaje pytania do prezentacji. Np. *Wie heißt die längste Seebrücke der Insel Rügen?; Wie heißt der Nationalpark auf der Insel Rügen?; Wie heißt die Stadt, die im Zentrum der Insel liegt?*	U. odpowiadają na pytania nauczyciela utrwalając poznane informacje.		
Faza kontekstualizacji	N. rozdaje uczniom kserokopię – „Quiz: Rügen – immer eine Reise wert" N. prosi wybranych uczniów o przedstawienie odpowiedzi. N. dzieli klasę na grupy i prosi o zrobienie opisu najciekawszego miejsca na wyspie Rugii. N. prosi każdą grupę o zaprezentowanie swojej pracy.	U. pracują w parach – rozwiązują quiz. U. przedstawiają rozwiązanie quizu. U. tworzą opis. U. przedstawiają swój opis.	Kserokopia „Quiz: Rügen – immer eine Reise wert".	N. sprawdza poprawność odpowiedzi. Antworten: 1c, 2b, 3b, 4a, 5b, 6c, 7b, 8a, 9c, 10a
Ewaluacja i zakończenie	N. prosi uczniów o napisanie w domu pocztówki z Rugii. N. żegna się z uczniami.	U. żegnają się z nauczycielem.		

Quiz: Rügen – immer eine Reise wert.

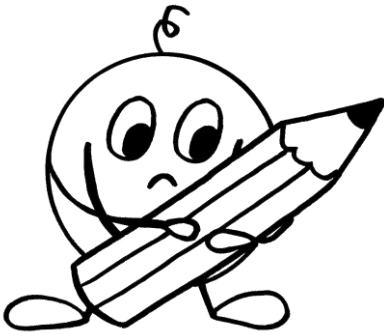

1. Zu welchem Landkreis gehört Rügen?

a. Mecklenburgische Seenplatte

b. Vorpommern – Greifswald

c. Vorpommern – Rügen

2. Welche Stadt ist das „Tor“ zur Insel Rügen?

a. Greifswald

b. Stralsund

c. Rostock

3. Wie heißt die dampfgetriebene, über 100-jährige Schmalspurbahn?

a. der Rasende Ronald

b. der Rasende Roland

c. der Rasende Robert

4. Wie heißt die längste Seebrücke der Insel Rügen?

a. die Seebrücke Sellin

b. die Seebrücke Binz

c. die Seebrücke Putbus

5. Wie heißt das größte Seebad auf der Insel Rügen?

a. Sellin

b. Binz

c. Sassnitz

6. Wie heißt der kleinste Nationalpark Deutschlands?

a. Nationalpark Hainich

b. Nationalpark Müritz

c. Nationalpark Jasmund

7. Wie heißt die Stadt, die im Zentrum der Insel liegt?

a. Putbus

b. Bergen auf Rügen

c. Putgarten

8. Was ist der Königsstuhl im Nationalpark Jasmund?

a. die berühmteste Kreidefelsformation der Stubbenkammer

b. der Stuhl für die Gäste des Nationalparks

c. der Spitzname des Königs

9. In wie viele Minuten ist das Zifferblatt der Kirchturmuhr der St.-Marien-Kirche in Bergen auf Rügen unterteilt.

a. 62

b. 60

c. 61

10. Die jüngste Stadt der Insel Rügen ist ....

a. Putbus

b. Bergen auf Rügen

c. Sassnitz

Rügen – immer eine Reise wert

Rügen ist die flächengrößte deutsche Insel. Sie liegt vor der Ostseeküste Vorpommerns und gehört zum Landkreis Vorpommern-Rügen im Land **Mecklenburg-Vorpommern**. Die Küste ist durch zahlreiche Meeresbuchten und Lagunen sowie Halbinseln und Landspitzen stark gegliedert.

Das „Tor“ zur Insel Rügen ist die Hansestadt Stralsund. Durch Rügendamm und **Rügenbrücke** ist Rügen mit dem Festland verbunden.

Ein schönes Erlebnis ist für die Touristen die Fahrt über Putbus, Binz, Sellin und Baabe bis Göhren mit der dampfgetriebenen, über 100-jährigen Schmalspurbahn, dem **Rasenden Roland**.

Das Ostseebad **Sellin** liegt östlich eines ausgedehnten Küstenhochwaldes an der Verbindung zur Halbinsel Mönchgut im Südosten Rügens.

Die **Seebrücke Sellin** ist die längste Seebrücke der Insel Rügen.
Da gibt es ein Restaurant sowie eine Tauchgondel.

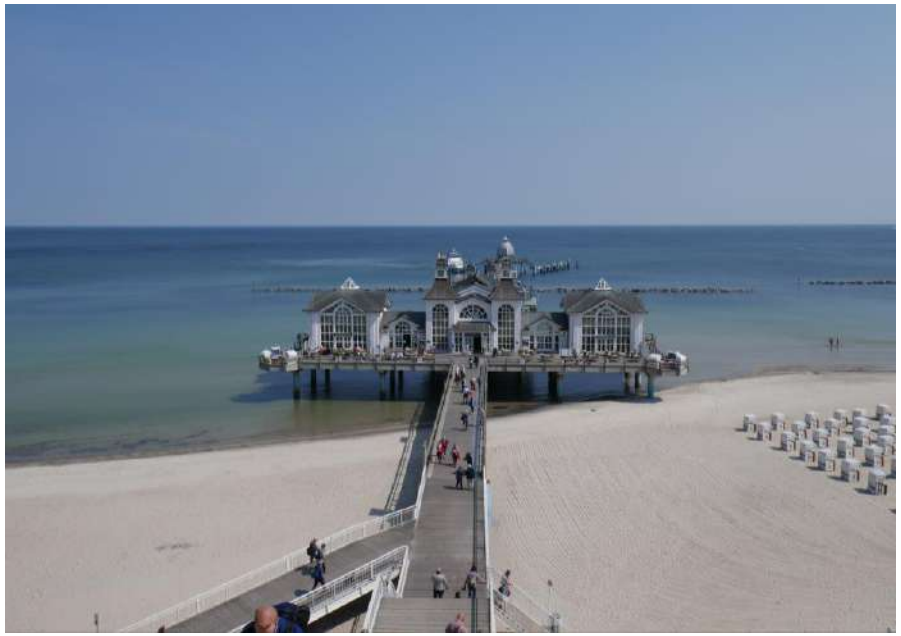

Das Jagdschloss Granitz, der luxuriös ausgestattete Jagdsitz der Putbuser Fürstenfamilie, wurde zwischen 1837 und 1846 erbaut. Er bietet mit seinem extravaganten, 38 Meter hohen Mittelturm die besten Aussichten über die Insel bis zur Binzer Bucht.

Binz ist das größte Seebad auf der Insel Rügen.

Die Seebrücke Binz ist mit einer Länge von 370 Metern
die zweitlängste Seebrücke Rügens.

Der feinsandige **Binzer Strand** ist etwa fünf Kilometer lang
und bis zu 50 Meter breit.

25
DÜNENÜBERGANG

Der Müther-Turm ist ein ehermaliger Rettungsturm am Strand von Binz. Seine außergewöhnliche Form und den Namen verdankt der Turm dem Binzer Architekten Ulrich Müther – einem der bedeutendsten Vertreter der architektonischen Moderne. Heute kann man hier heiraten.

Die Galileo-Wissenswelt für Technik und Biologie zeigt viele wissenschaftliche und physikalische Experimente zum Mitmachen und Ausprobieren. Der Besucher macht eine Reise vom Urknall, durch die Zeit der Dinosaurier bis zum heutigen Menschen und seinem Körper mit von innen begehbaren Organmodellen.

Nördlich des Ostseebades Binz, zwischen Prora und Mukran, befinden sich die **Feuersteinfelder**. Die Feuersteinfelder in der Schmalen Heide wurden vor 3.500 bis 4.000 Jahren durch eine Zahl starker Sturmhochwasser aufgeworfen. Das sogenannte Steinerne Meer ist etwa 40 Hektar groß und besteht zu 90 Prozent aus Feuersteinen.

Feuersteinfelder

Der Sassnitzer Hafen mit der längsten Außenmole Deutschlands und dem Leuchtturm auf dem Molenkopf wurde 1889 gebaut. Das alte Fährterminal wird heute als Museum genutzt.

Fisch
aus der
Pfanne
RÄUCHERKUTTER

ALEXANDER
IMO 9432878
SASSNITZ

Der Nationalpark Jasmund ist mit einer Fläche von ca. 3003 ha der kleinste Deutschlands. Er gehört zu den beliebtesten Reise- und Ausflugszielen auf Rügen. Seit 25. Juni 2011 gehört ein Teil des Buchenwalds des Parks zum UNESCO-Welterbe.

Parkplatz Hagen
Nationalpark-Zentrum
KÖNIGSSTUHL
Radweg

Station 4

Station 1
AUF ZUM
KÖNIGSSTUHL
Torfgrube

Die Kreideküste ist das Wahrzeichen der Insel Rügen. Weiße Steilküste und blaues Meer sind die unvergesslichen Eindrücke einer Landschaft auf Rügens nordöstlicher Halbinsel Jasmund.

Der Königsstuhl ist die berühmteste Kreidefelsformation der Stubbenkammer im Nationalpark Jasmund auf der Insel Rügen. Seine Höhe beträgt 118 m über dem Meeresspiegel.

Im Juni 1865 weilten König Wilhelm der I. und seine Schwiegertochter, Kronprinzessin Victoria von Preußen, an den Kreidefelsen. Zum Gedenken an diesen Besuch wurde an der Stelle eine eiserne Aussichtsplattform errichtet, die über die Kreidefelsen hinausragt und eine faszinierende Sicht auf die Tiefe und den Königsstuhl bietet.

Victoriasicht

Victoria-Sicht

Bergen auf Rügen liegt im Zentrum der Insel.

Die St.-Marien-Kirche ist das älteste Bauwerk der Stadt.

Das Zifferblatt der Kirchturmuhr auf der Nordseite des Turmes wurde bei einem schweren Sturm beschädigt, im Jahr 1983 restauriert und in 61 Minuten unterteilt. Nach der Erneuerung, klaffte eine Lücke in den Minutenanzeigen zwischen der 11 und der 12, also hat man einfach eine weitere Markierung angebracht. Damit ist St. Marien mit ihrer Kirchturmuhr die wahrscheinlich einzige Kirche in Deutschland, wo statt der üblichen 60 Minuten das Zifferblatt dieser Uhr 61 Minuten zählt.

Putbus ist die jüngste Stadt der Insel Rügen. Zu den Sehenswürdigkeiten der Stadt zählt der sogenannte Circus als Platz, auf dem alle Straßen zusammenlaufen. In der Mitte des Platzes steht ein 19 m hoher Obelisk.

Temat lekcji: Auf der Insel Usedom.	Adresat zajęć: klasa 1/2/3 LO
Cele lekcji **Uczniowie:** - poznają region sąsiada, geografię i kulturę landu Mecklenburg-Vorpommern, - poznają wyspę Usedom/Uznam, - wzbogacają słownictwo dotyczące opisu zabytków, atrakcji regionu jak: Insel, Seebrücke, Aussichtsturm, Strandkorb, Museumsmühle, Tauchgondel, Herrenhaus, Peenemünde, Usedom, Wollin, Swinemünde, Westpommern, Dargen, Kaseburg	**Formy nauczania:** - praca z całą klasą, - praca indywidualna, - praca w grupach. **Czas:** 1 x 45 min.

Faza	Nauczyciel	Uczniowie	Media/ materiały	Uwagi
Faza organizacyjna	N. wita się z uczniami i sprawdza obecność.	U. witają się z nauczycielem.		
Faza przygotowawcza	N. wskazując mapę Niemiec zadaje pytania, np.: *Wie viele Inseln gibt es in Deutschland? Welche deutschen Inseln kennt ihr? War jemand von euch auf der Insel Usedom? Was hast du dort besichtigt?* N. zapisuje temat zajęć.	U. odpowiadają na pytania.	Mapa Niemiec	N. pomaga uczniom w wskazaniu odpowiedniego miasta.
Faza ćwiczeniowa	N. wyświetla prezentacja multimedialną o wyspie Uznam - „Usedom/ Uznam". Wybrani uczniowie czytają opis. N. zadaje pytania do prezentacji, np. W*elche Stadt liegt direkt an der Grenze zum polnischen Seebad Swinemünde?, Wo ist die längste Seebrücke Deutschlands? Wo gibt es eine Seebrücke mit Tauchgondel?* N. rozdaje uczniom kserokopię – „Ergänze den Text." N. prosi wybranych uczniów o przeczytanie uzupełnionego tekstu. odpowiedzi.	U. oglądają prezentację. U. odpowiadają na pytania nauczyciela utrwalając poznane informacje. U. uzupełniają luki w tekście. U. czytają zadanie.	Prezentacja multimedialna „Usedom/Uznam". Kserokopia „Ergänze den Text.".	N. sprawdza poprawność odpowiedzi.
Faza kontekstualizacji	N. dzieli klasę na dwie grupy. Każda grupa wybiera najlepsze wg. siebie miejsce na wyspie Usedom na urlop N. prosi grupy o przytoczenie swoich argumentów.	U. przygotowują argumenty, dlaczego wybrane miejsce jest najlepsze. U. prowadzą dyskusję.		
Faza testowa	N. pokazuje kilka zdjęć z prezentacji i prosi o odpowiedź na pytanie: *Was ist das?* *Wo befindet sich das?*			
Ewaluacja i zakończenie	N. prosi uczniów o napisanie w domu listu z wakacji na wyspie Usedom.. N. żegna się z uczniami.	U. żegnają się z nauczycielem.		

Ergänze den Text.

Usedom/ Uznam ist die zweitgrößte deutsche ....., die in der Pommerschen Bucht liegt und größtenteils zu ..... und zu einem kleinen Teil zu ..... gehört. Durch den Peenestrom und das Stettiner ..... ist sie vom Festland getrennt und durch die Świna (Swine) von der Insel .....

Die Europa-Promenade auf Usedom, ist die längste Strandpromenade Europas und erstreckt sich über eine Länge von über ..... Kilometern von Bansin bis ..... .

Die Stadt **Ahlbeck** liegt direkt an der Grenze zum polnischen Seebad ..... . Die ..... Ahlbeck ist die älteste ..... in Deutschland. Von der über dem Strand gelegenen Plattform mit Restaurant führt ein 280 m langer Seesteg in die Ostsee.

Ein beliebtes Ziel für Touristen ist das Schwimmbad **OstseeTherme**. Neben der OstseeTherme steht seit 1996 ein ..... mit Plattformen in Stahlbauweise.

Die Seebrücke **Heringsdorf** ist mit 508 Metern die ..... Seebrücke Deutschlands. In Heringsdorf neben der Seebrücke steht der größte ..... der Welt und ist eines der beliebtesten Fotomotive der Insel.

Die ..... in **Bansin** ist rund 285 Meter lang.

Von dem hölzernen Aussichtsturm auf dem **Zirowberg** kann man drei Seebrücken in den Kaiserbädern ....., ... und ..... bewundern.

In **Zinnowitz** gibt es eine Seebrücke mit ..... .

..... **Benz** ist eine Erdholländermühle mit Elevator für das Mahlgut und mit umfangreicher Originaleinrichtung.

Das Wasserschloss Mellenthin ist ein ..... auf der Insel Usedom. Inmitten des Naturschutzparks der Insel befindet sich das erwürdige Gebäude aus dem Jahr 1575.

Das DDR-Museum ..... auf Usedom präsentiert eine der umfangreichsten DDR-Ausstellungen in ganz Deutschland. Hier kann man wirklich in längst vergangene Zeiten eintauchen.

U-Boot U 461 in ..... mit den Ausmaßen eines sechsstöckigen Hauses liegt als Museum im ..... Hafen und lädt zu einem Besuch der besonderen Art ein.

Das Historisch-Technische Museum ..... befindet sich seit 1991 in der Bunkerwarte und dem Areal des ehemaligen Kraftwerks. Das Museum befasst sich mit der Geschichte der Heeresversuchsanstalt Peenemünde und der Erprobungsstelle der Luftwaffe „Peenemünde-West“. Es zeigt auch die zwischen 1936 und 1945 entwickelten Raketen und andere Flugkörper.

Swinemünde (Świnoujście) ist eine polnische Stadt. Sie liegt in der Woiwodschaft ..... . Die Stadt ist auf ..... gelegen. Die größten Inseln davon sind: ....., ... und .....

Peenemünde, Insel, Deutschland, Haff, Wollin, Swinemünde, Wollin, Seebrücke, Ahlbeck, Westpommern, Aussichtsturm, Strandkorb, Heringdorf, Bansin, Seebrücke, Museumsmühle, Herrenhaus, Dargen, Peenemünde, Polen, Kaseburg, Peenemünder, 44 Inseln, längste, Swinemünde, Seebrücke, Usedom, zwölf, Tauchgondel

Usedom/ Uznam

Usedom/ Uznam ist die zweitgrößte deutsche Insel, die in der Pommerschen Bucht liegt und größtenteils zu Deutschland und zu einem kleinen Teil zu Polen gehört. Durch den Peenestrom und das Stettiner Haff ist sie vom Festland getrennt und durch die Świna (Swine) von der Insel Wolin.

Fahrrad-Verleihsystem verbindet die ganze Insel Usedom und das angrenzende Festland von Greifswald bis Ueckermünde. Insgesammt gibt es über 100 Stationen, wo man das Fahrrad verleihen kann.

Ein ganz besonderer Radweg ist die Lyonel Feininger-Tour. Auf über 50 Kilometern Länge verbindet sie Radeln mit moderner Kunst.

Viele Weg führen auf die wunderschöne Insel Usedom. Die Insel Usedom ist mit der Bahn aus allen Regionen Deutschlands gut zu erreichen. Zwei Brücken über die Peene verbinden das Festland mit der Insel - die Zecheriner Klappbrücke und die Wolgaster Brücke. Außerdem ist es möglich, die Insel mit dem Flugzeug zu erreichen. Es gibt von mehreren Städten Verbindungen nach Heringsdorf.

Die Insel Usedom kann aus Richtung Polen mithilfe der Autofähren erreicht werden.
Sie stehen Einwohnern und Touristen selbstverständlich gebührenfrei zur Verfügung.

Die Europa-Promenade, ist die längste Strandpromenade Europas und erstreckt sich über eine Länge von über zwölf Kilometern von Bansin bis Świnoujście.

Der Name der Insel ist von der Stadt **Usedom** abgeleitet.

Das Anklamer Tor war Bestandteil der mittelalterlichen Wehranlage der Stadt.

Auf dem Marktplatz von Usedom befindet sich ein sogenannter Bücherbaum. Es ist eine aus Holz geschnitzte Bank mit einem Bücherregal. Dort kann man sich Urlaubslektüre kostenlos auswählen, aber auch dort zurücklassen.

Ahlbeck liegt direkt an der Grenze zum polnischen Seebad Swinemünde.

Die Seebrücke Ahlbeck ist die älteste Seebrücke in Deutschland. Von der über dem Strand gelegenen Plattform mit Restaurant führt ein 280 m langer Seesteg in die Ostsee.

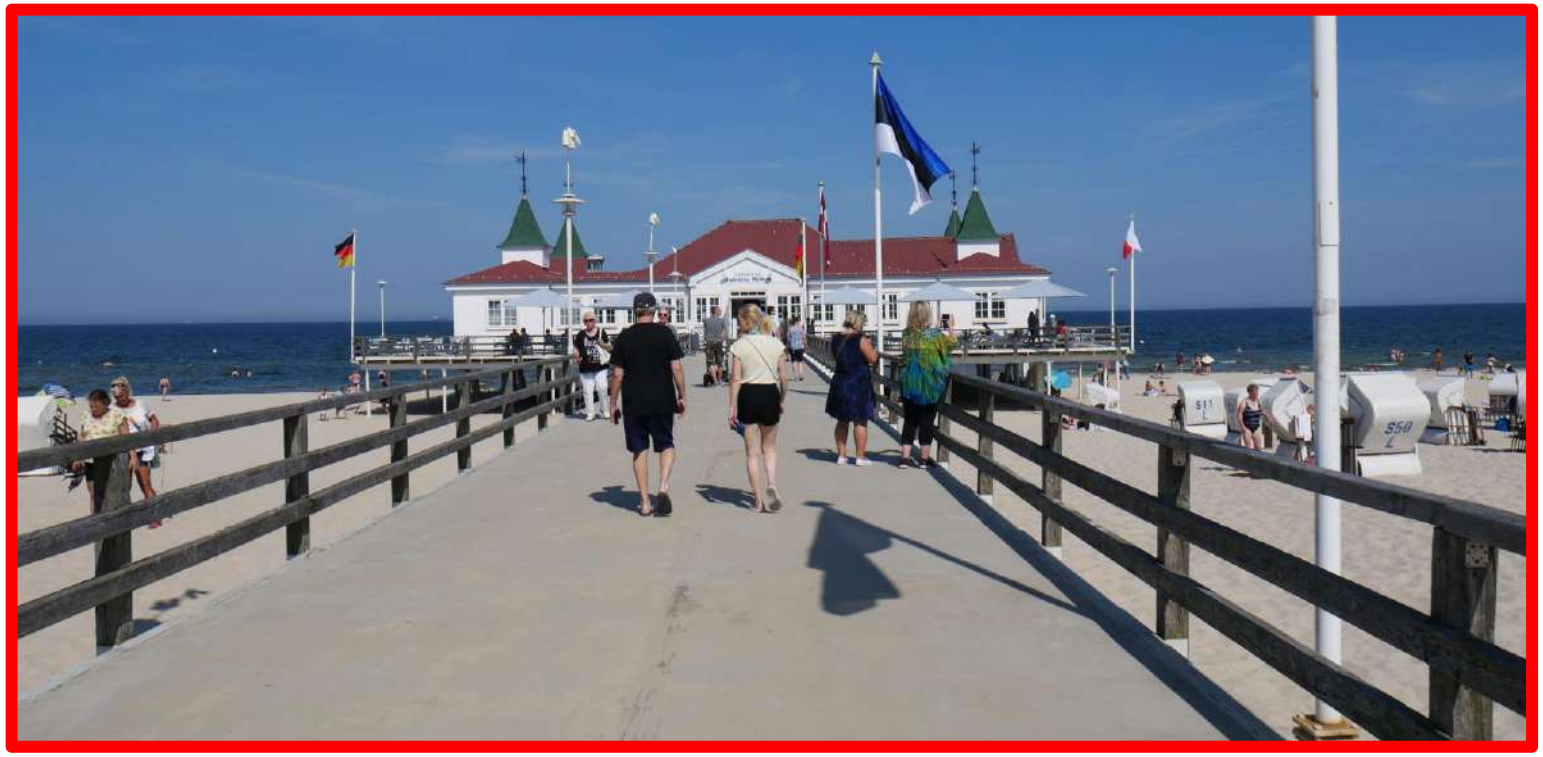

Auf dem Platz vor der Seebrücke steht eine Jugendstiluhr mit verspielter Girlanden-Ornamentik, die ein Kurgast 1911 der Gemeinde stiftete.

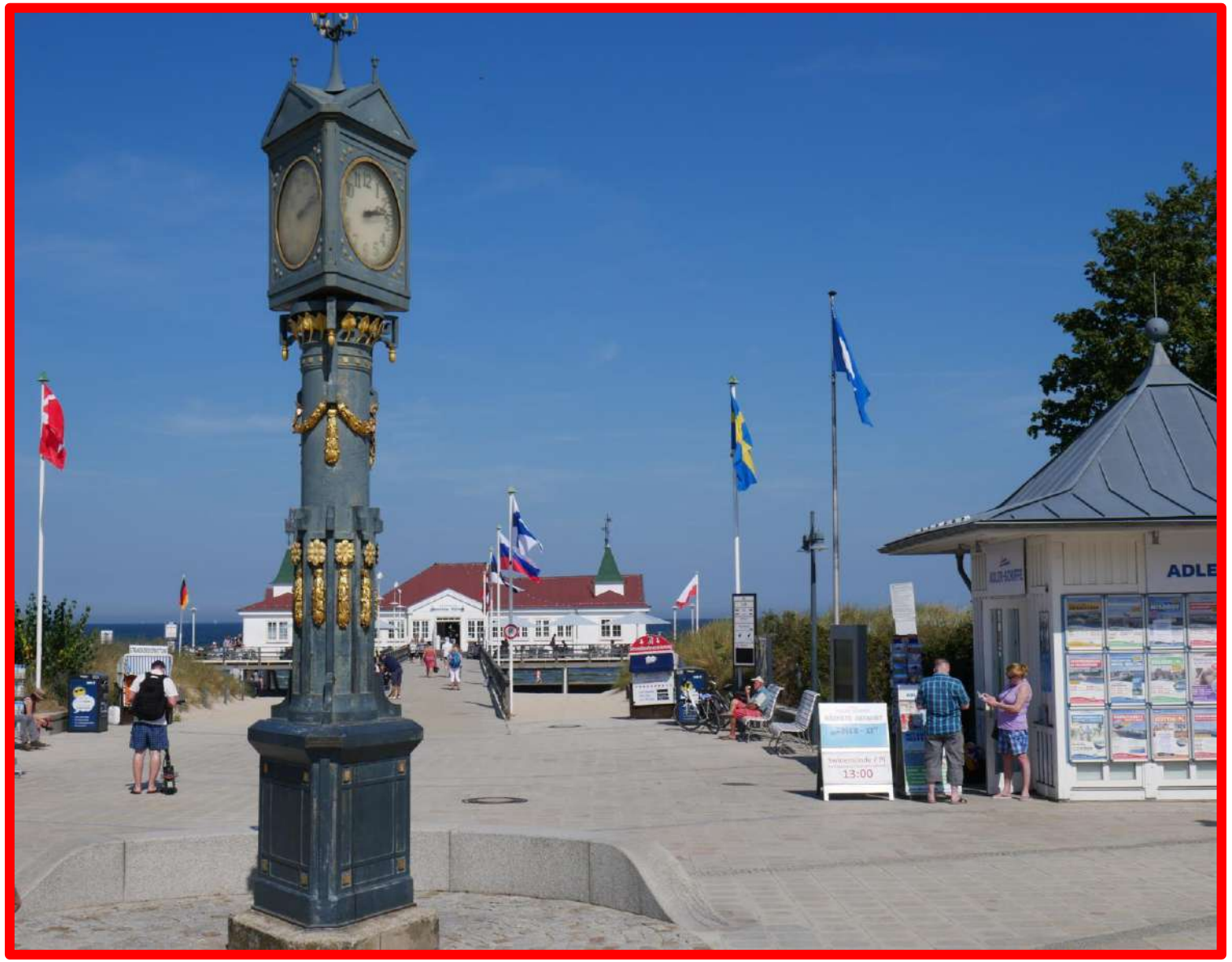

Der Strand von Ahlbeck ist etwa 70 Meter breit.

Ahlbeck besitzt entlang der parallel zur Strandpromenade verlaufenden Dünenstraße sehenswerte Bauten im Stil der klassizistischen Bäderarchitektur.

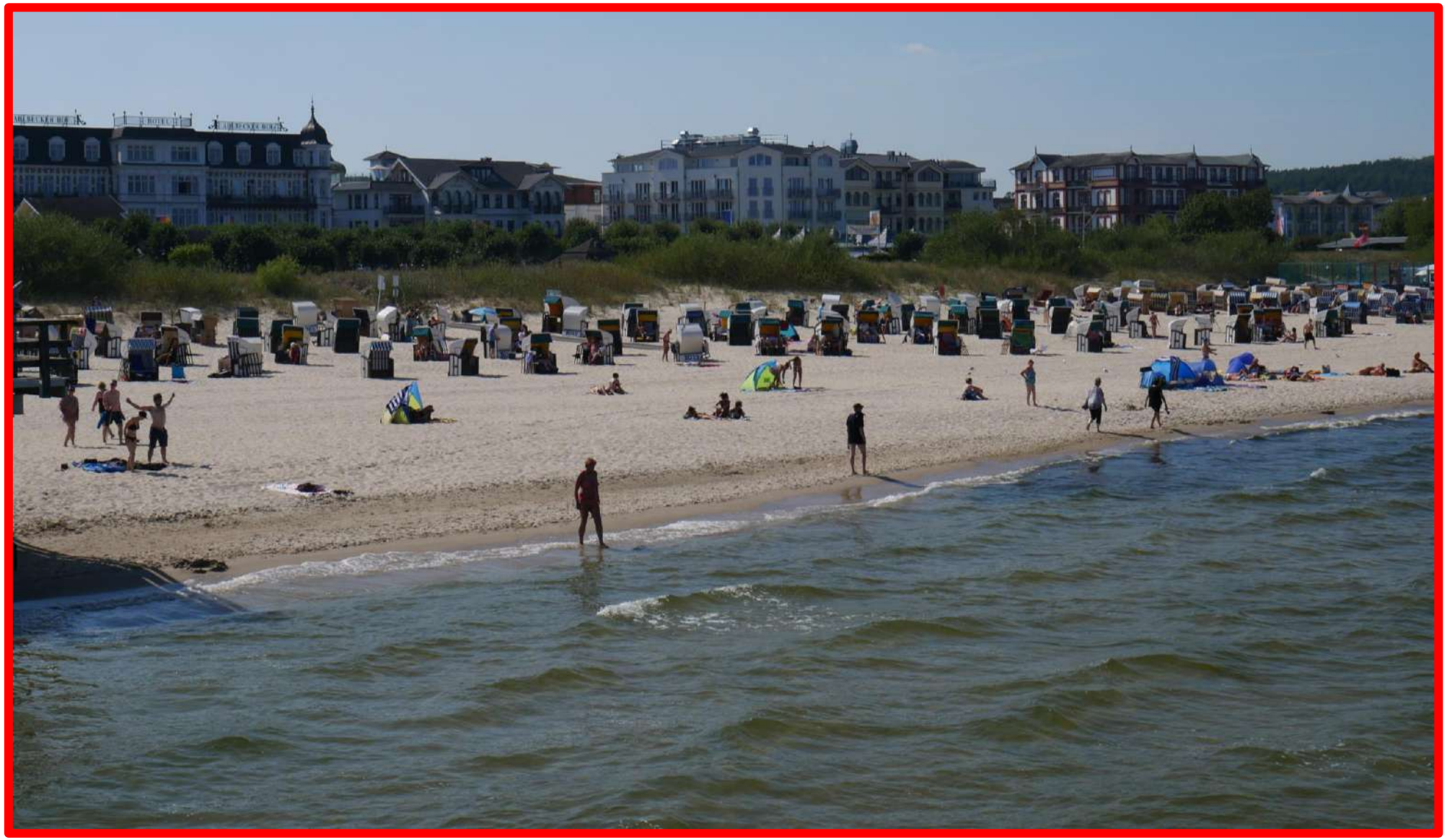

Ein beliebtes Ziel für Touristen ist das Schwimmbad OstseeTherme. Neben der **OstseeTherme** steht seit 1996 ein Aussichtsturm mit Plattformen in Stahlbauweise.

Heringsdorf ist ein Seebad auf der Insel Usedom.

Die Seebrücke Heringsdorf ist mit 508 Metern die längste Seebrücke Deutschlands.

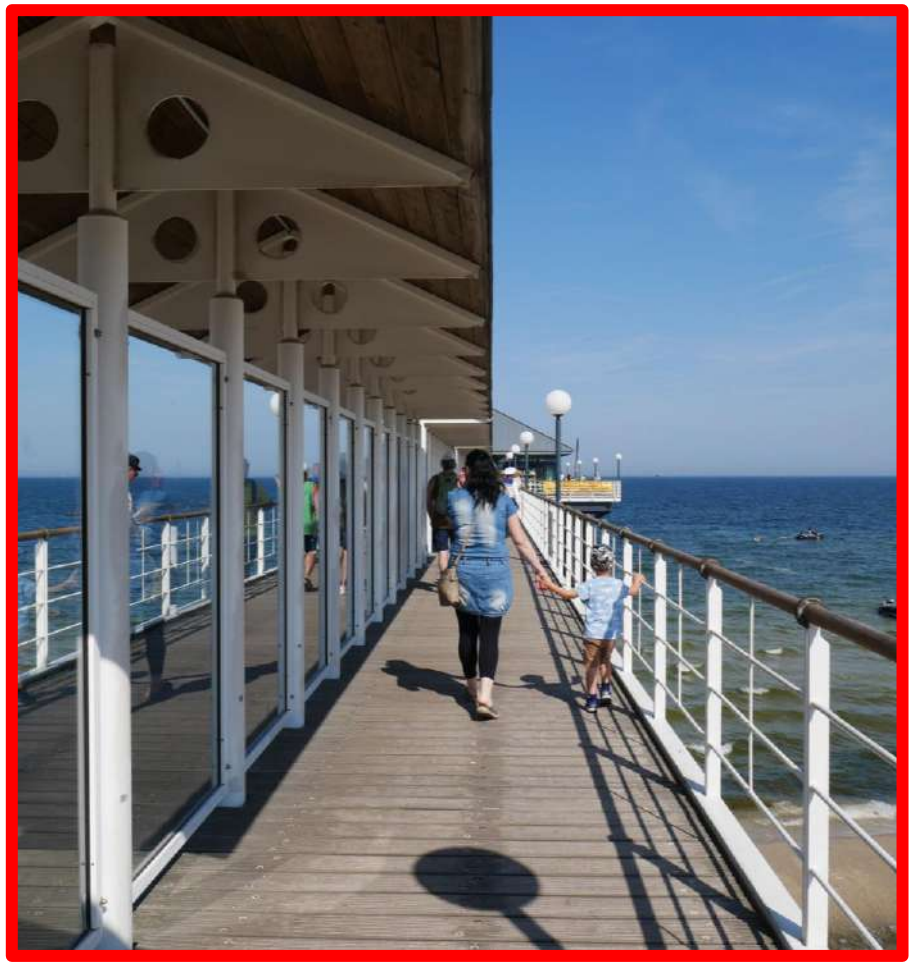

In Heringsdorf neben der Seebrücke steht der größte Strandkorb der Welt und ist eines der beliebtesten Fotomotive der Insel.

Strand in Heringsdorf

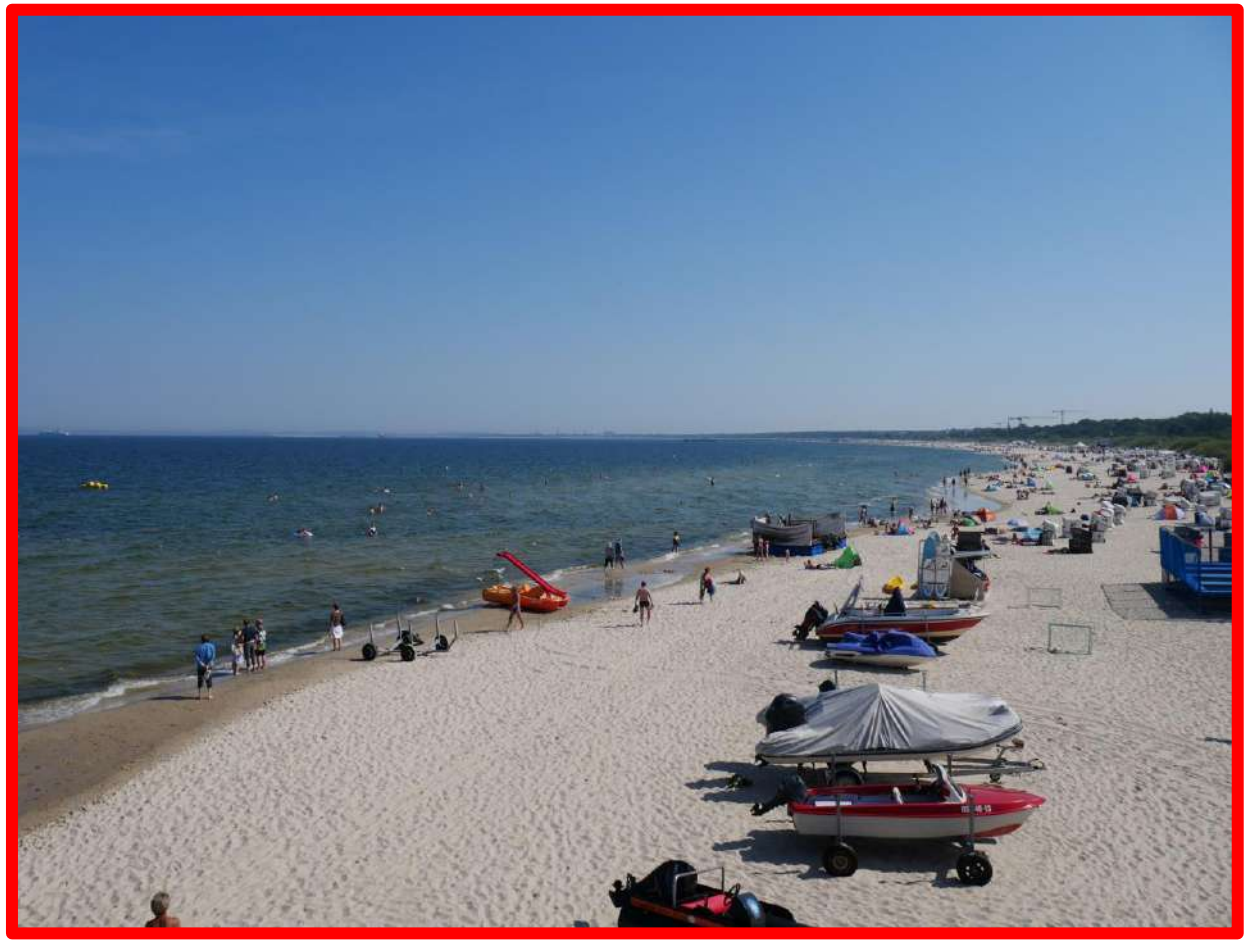

Von dem hölzernen Aussichtsturm auf dem **Zirowberg** kann man drei Seebrücken in den Kaiserbädern Ahlbeck, Heringdorf und Bansin bewundern.

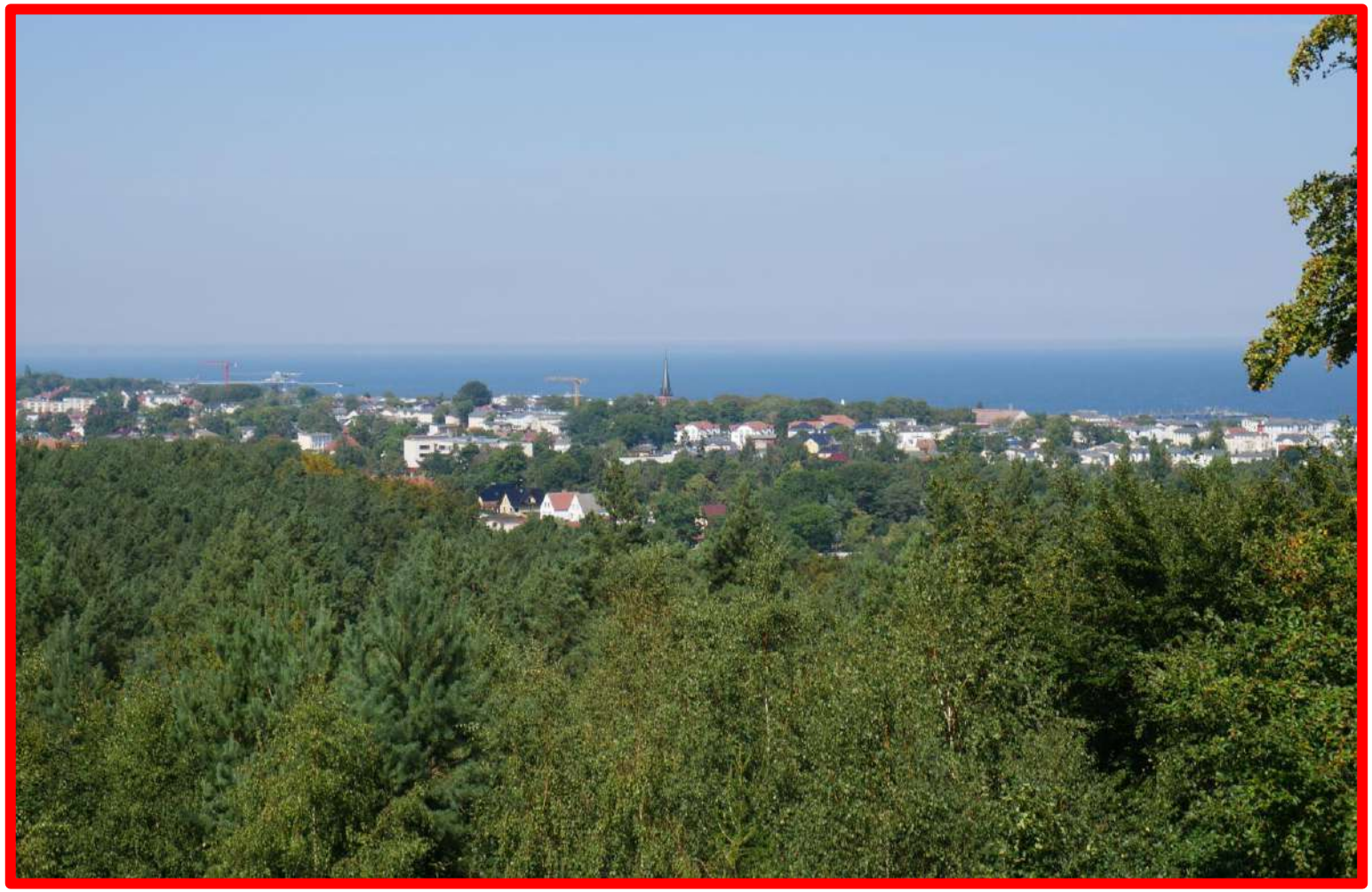

Von dem Aussichtsturm in **Neu Sallenthin** hat man einen herrlichen Blick auf die fünf umliegenden Wasserspeicher und vier nahe gelegenen Hügel.

Das Seebad **Bansin** gehört zu den drei sog. "Kaiserbädern" der Insel Usedom.
Die Seebrücke ist rund 285 Meter lang.

Zinnowitz ist ein Ostseebad auf der Insel Usedom.

Die Seebrücke Zinnowitz mit Tauchgondel.

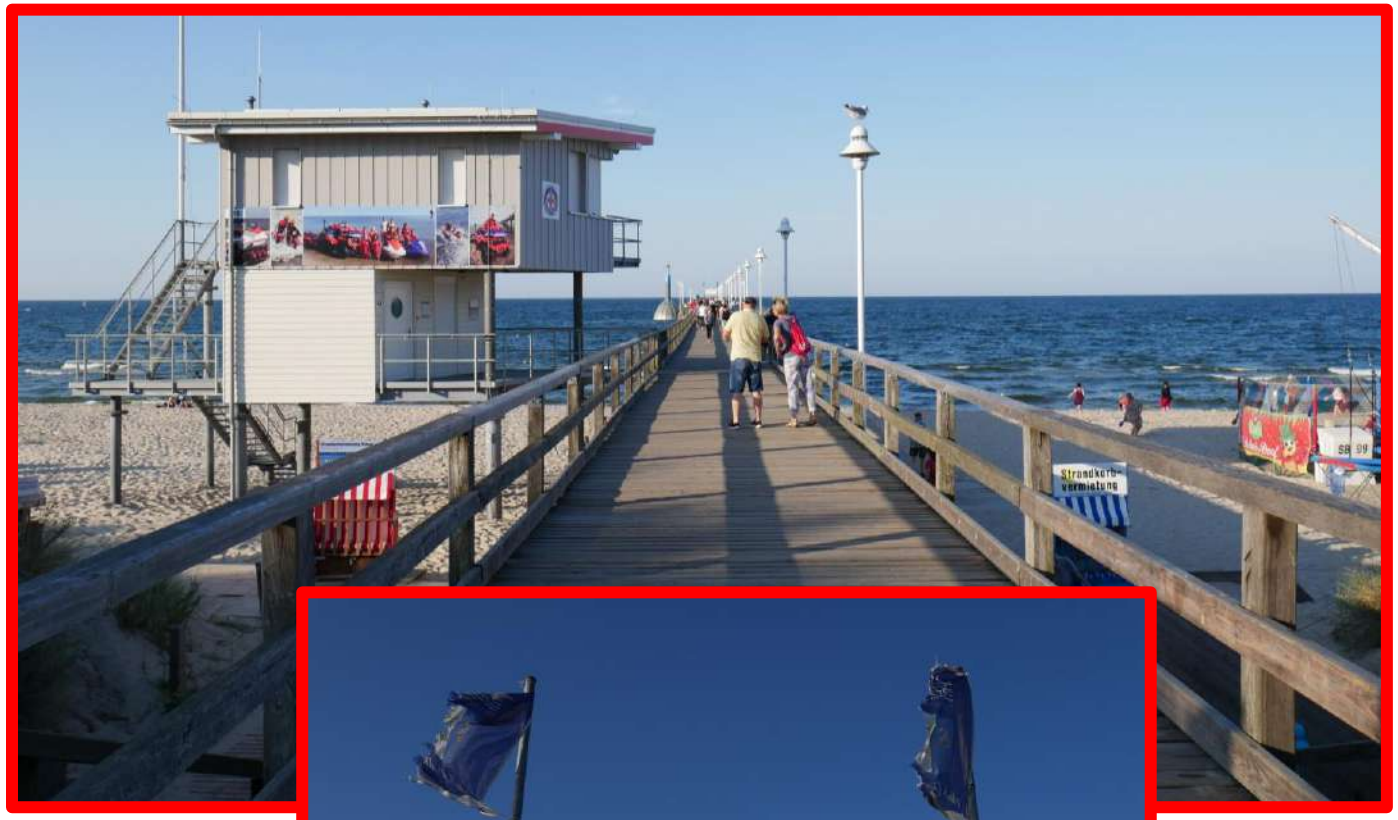

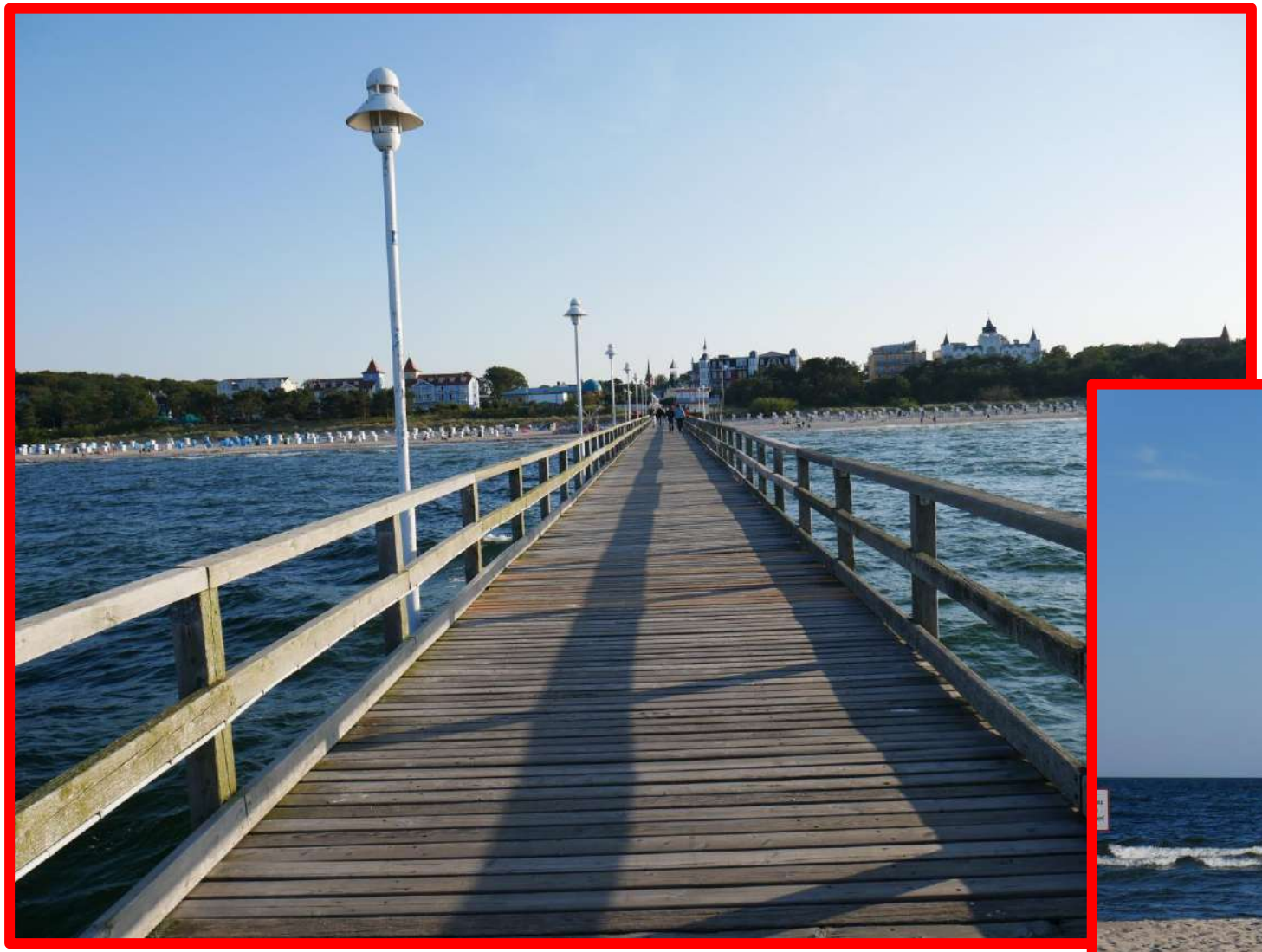

Benz ist eine Gemeinde und liegt im sogenannten Achterland.

St.-Petri-Kirche ist Backsteinbau aus der ersten Hälfte des 15. Jahrhunderts mit einem Altar aus dem Barock.

Museumsmühle Benz ist eine Erdholländermühle mit Elevator für das Mahlgut und umfangreicher Originaleinrichtung.

Mellenthin ist eine Gemeinde in der Nähe der Stadt Usedom.

Das Wasserschloss Mellenthin ist ein Herrenhaus auf der Insel Usedom. Inmitten des Naturschutzparks der Insel befindet sich das erwürdige Gebäude aus dem Jahr 1575.

Die mittelalterliche Backstein-Kirche in Mellenthin

Der ehemalige **Gutshof** ist ein voll restaurierter Fachwerkbau aus dem 16. Jahrhundert.

Das DDR-Museum Dargen auf Usedom präsentiert eine der umfangreichsten DDR-Ausstellungen in ganz Deutschland. Hier kann man wirklich in längst vergangene Zeiten eintauchen.

U-Boot U 461 in Peenemünde

Das U-Boot mit den Ausmaßen eines sechsstöckigen Hauses liegt als Museum im Peenemünder Hafen und lädt zu einem Besuch der besonderen Art ein.

Historisch-Technisches Museum in Peenemüne

Das Historisch-Technische Museum Peenemünde befindet sich seit 1991 in der Bunkerwarte und dem Areal des ehemaligen Kraftwerks. Das Museum befasst sich mit der Geschichte der Heeresversuchsanstalt Peenemünde und der Erprobungsstelle der Luftwaffe „Peenemünde-West“, insbesondere der dort zwischen 1936 und 1945 entwickelten Raketen und anderen Flugkörpern.

Bockwindmühle Pudagla

Schloss in Pudagla ist ein ehemaliges Schloss der Herzöge von Pommern.

Pudagla

Swinemünde (Świnoujście) ist eine polnische Stadt. Sie liegt in der Woiwodschaft Westpommern.

Die Stadt ist auf 44 Inseln gelegen. Die größten Inseln davon sind: Wollin, Kaseburg und Usedom. Swinemünde ist ein Ostseebad.

Universitäts- und Hansestadt Greifswald

Greifswald liegt an dem in die Ostsee mündenden Fluss **Ryck** am Greifswalder Bodden zwischen den Inseln Rügen und Usedom.

Am 14. Mai 1250 wurde Greifswald das **Lübische Stadtrecht** verliehen.
Die Stadt ist heute die fünftgrößte Stadt Mecklenburg-Vorpommerns.

Im Zentrum der Altstadt liegt der wunderbar erhaltene, rechteckige, 11.000 Quadratmeter große, historische **Marktplatz**. Dort gibt es Gebäude aus unterschiedlichen Epochen. An vier Tagen in der Woche findet auf dem Platz ein Markt mit regionalen Produkten statt.

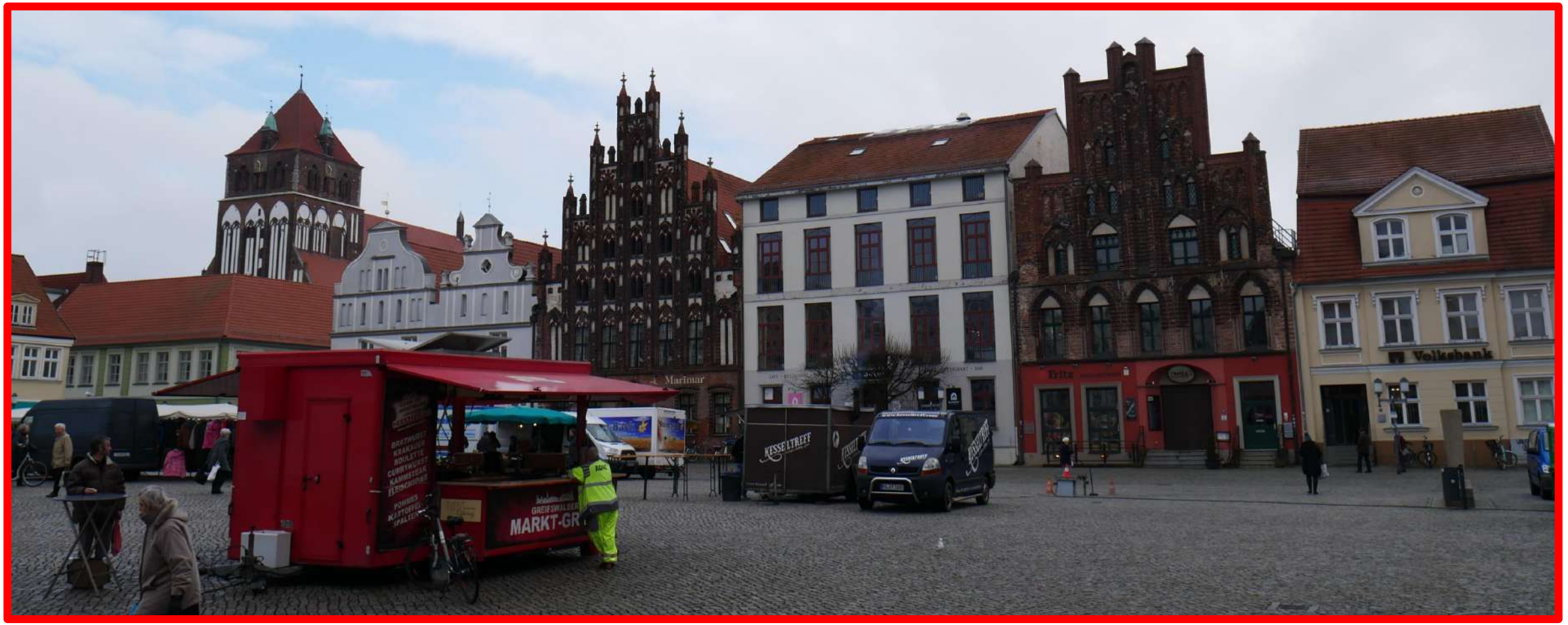

Am Markt befindet sich das aus dem 13. Jahrhundert stammende gotisch-barocke **Rathaus**. Der kleine Ratssitzungssaal ist noch zu besichtigen. Heute gibt es im Rathaus eine Tourist-Information.

Das **Haus Markt 11** ist eine der auffälligsten Sehenswürdigkeiten in Greifswald.
Das Gebäude wurde 1400 im Stil der Backsteingotik errichtet. Heute gibt es hier ein Café.

Architekturhistorisch besonders bedeutend ist auch das mittelalterlich - hanseatische **Bürgerhaus Markt 13** im Stil der Backsteingotik.

Hinter dem Rathaus befindet sich der **Fischmarkt**. Früher wurden hier Fische verkauft, frisch aus der Ostsee und aus dem Fluss Ryck. An diese Zeit erinnert der Fischerbrunnen aus dem Jahr 2000.

Die gotische Backsteinkirche **St. Marien** mit massigem, dreistöckigem Turm wird im Volksmund auch „Dicke Marie” genannt. Sie ist eine gotische Hallenkirche und die älteste der drei großen Stadtkirchen.

Der **Dom St. Nikolai** mit dem fast 100 Meter hohen Turm entstand im Stil der Backsteingotik und ist ein Wahrzeichen der Stadt. Er wurde seit Baubeginn im 13. Jahrhundert immer wieder baulich verändert. Anfang des 19. Jahrhunderts erhielt er seine gotische Ausstattung.

Die bekannteste Sehenswürdigkeit Greifswalds, wurde nach dem Schutzpatron der Seefahrer und Kaufleute, dem Heiligen Nikolaus von Myra benannt. Der Dom St. Nikolai wird im Volksmund „Langer Nikolaus“ genannt.

Der „kleine Jakob“ wird die gotische Backsteinkirche **St. Jacobi** aus dem Anfang des 14. Jh. genannt. Sie ist die kleinste der drei Hauptkirchen.

Zu den berühmten Söhnen der Stadt gehört der Maler Caspar David Friedrich. In der Innenstadt befindet sich das **Caspar-David-Friedrich-Zentrum**. Es ist das Wohn- und Geschäftshaus der Familie Friedrich, wo es zur Zeit ein Museum gibt. Hier kann man viel vom Leben und Werk des Malers und seiner Familie erfahren.

Caspar David Friedrich wurde in Greifswald geboren. Er gilt heute als der bedeutendste Künstler der deutschen Frühromantik.

Caspar-David Friedrich
als Bronzedenkmal in Greifswald.

Die 1456 gegründete **Universität** Greifswald mit rund 10.000 Studierenden gehört zu den ältesten Universitäten in Deutschland und weltweit.

Das **Rubenow-Denkmal** wurde zu Ehren des Bürgermeisters der Stadt und Mitbegründers der Greifswalder Universität Heinrich Rubenow am 17. Oktober 1856 feierlich enthüllt.

Das Pommersche Landesmuseum, das unter anderem Bilder des in Greifswald geborenen Malers Caspar David Friedrich ausstellt, besteht aus einem Ensemble von vier Gebäuden. Das Museum zeigt etwa 14.000 Exponate der pommersches Landesgeschichte.

Der Fangenturm wurde um 1280 erbaut und ist eines der letzten Überbleibsel der alten Stadtmauer.

Das Theater in Greifswald wurde vor 100 Jahren erbaut. Die Hauptspielstätte des Theaters Vorpommern ist das im neoklassizistischen Stil errichtete Große Haus mit 438 Plätzen.

An der Mündung des Ryck liegt das ehemalige Fischerdorf Wieck, das heute ein Ortsteil der Stadt ist. Das bekannteste Wahrzeichen des Ortes ist die hölzerne über 800 Jahre alte **Wiecker Klappbrücke**.

Am Rande von Wieck in einem großen Naturpark liegt die alte **Ruine des Klosters Eldena**, die man besichtigen kann. Man kann hier die wunderschöne Umgebung bewundern.

Das Kloster wurde 1199 von dänischen Mönchen gegründet. Von der Klosterruine sind unter anderem die Westwand und die für die Zisterzienser-Architektur typischen monumentalen Spitzbogenfenster erhalten geblieben.

Heute finden in der Klosterruine vor allem kulturelle Veranstaltungen statt. Besonders der Maler Caspar David Friedrich verewigte die Ruinen in zahlreichen Gemälden und machte sie zu einem Sinnbild der Romantik.

Löcknitz im idyllischen Randow-Tal

Einer der ältesten Orte Vorpommerns- Löcknitz liegt im idyllischen Randow-Tal an der deutsch-polnischen Grenze. 1951 wurde Gorkow als Ortsteil eingemeindet. Löcknitz ist eine Gemeinde im Landkreis Vorpommern-Greifswald in Mecklenburg-Vorpommern. Der Ort ist Sitz des Amtes Löcknitz-Penkun. In und um Löcknitz gibt es viele interessante Möglichkeiten zur Erholung und Entspannung sowie zur sportlichen Betätigung.

Das Deutsch-Polnische Gymnasium Löcknitz entstand 1991 als ein grenzüberschreitendes Projekt im Rahmen der Kommunalgemeinschaft „Pomerania“. Seit 2004 ist es Europaschule.

Deutsche und polnische Schüler aus der Nachbarstadt Police lernen ab der 7. Klasse in integrierten Klassen bis zum Abitur zusammen.

Das Kriegerdenkmal 1914/1918 für die im Ersten Weltkrieg gefallenen Soldaten aus Löcknitz am Löcknitzer See ist als flach umzäunter, wuchtiger quadratischer Obelisk gestaltet, mit den Namen und Sterbedaten aller 79 gefallener Soldaten aus Löcknitz.

Tausendjährige Eiche von Löcknitz oder Irmtruds Eiche am Löcknitzer See ist ein Wahrzeichen der Stadt. Sie ist auf dem Löcknitzer Wappen symbolisch als Eichenblatt dargestellt.

Im April 2000 achtjähriger Ableger der Tausendjährigen Eiche wurde als **Millennium-Eiche** zur Jahrtausendwende am Parkplatz beim Haus am See gepflanzt und zeitgleich Aufstellung eines Feldsteins mit beschrifteter Bronzeplatte als Gedenkstein.

Der Löcknitzer See ist das etwa 44 Hektar große Gewässer. Am nordwestlichen Ufer liegt der namensgebende Ort Löcknitz mit Badestrand. Im mittleren Teil des Sees befindet sich eine bewaldete Insel. Der See ist zum Angeln ausgewiesen und beherbergt Fischarten wie Hecht, Aal, Zander, Karpfen und Weißfische.

Das Gebäude des Amtes Löcknitz-Penkun entstand 1881. Es ist **die ehemalige Sparkasse**.

Nachtwächter Bartel mit Kater als Bronzeskulpturen vor dem Gebäude des Amtes Löcknitz-Penkun wurde vom Bildhauer Thomas Jastram 2001 entworfen.

Evangelische **Kirche am Marktplatz** wurde von 1869 bis 1870 in neugotischem Stil erbaut. Die Dorfkirche ist eine Saalkirche aus gelben Ziegelsteinen. Der 45 Meter hohe Turm hat einen quadratischen Grundriss mit oktogon aufgesetztem Glockenhaus.

Bronzerelief „Verwehte Blätter” von 1999 auf dem Marktplatz mit historischen Daten aus der Geschichte der Gemeinde

Das Schulhaus entstand 1893. **Die alte Schule** fungiert jetzt als Bürgerhaus. Heute ist es der Sitz des Bürgermeisters der Gemeinde Löcknitz und der Bibliothek.

Die Burg mit Bergfried ist das Wahrzeichen von Löcknitz. Von der Burg sind heute nur noch Reste, wie der achteckige Bergfried, erhalten.

Die Slawenburg „Lokenitza“ war ursprünglich wahrscheinlich aus einem Pfahlwerk mit Balken erbaut worden und durch einen Ringwall mit Palisaden und Gräben umgeben. Im 13. Jahrhundert wurde dann eine deutsche Burg aus Mauerwerk errichtet.

Der 16 m hohe **Wasserturm** Löcknitz wurde zu Beginn des 20. Jahrhunderts als technische Anlage für die Deutsche Reichsbahn errichtet.

Der Bahnhof Löcknitz ist ein Durchgangsbahnhof an der Strecke Bützow–Stettin. Am 16. März 1863 wurde er in Betrieb genommen. Seit Mai 2007 ist Löcknitz Grenzbahnhof an der Grenze zu Polen.

Im Zentrum von Gorkow steht eine turmlose **Feldsteinkirche**, die aus dem Mittelalter stammt. Die Kirche wurde aus einem Mischmauerwerk aus Feld- und Ziegelsteinen errichtet. Der Kirchturm ist1822 durch Blitzschlag abgebrannt und wurde nicht wieder aufgebaut.

Die Dorfschmiede wurde 1865 errichtet und 1999 grundlegend saniert.

Ein alter **Wegweiser** zeigt die Richtung an.

Opracowania do materiałów dydaktycznych

Karty pracy

o tematyce realioznawczej

Bingofeld

Kärtchen zum Ausschneiden und Aufkleben

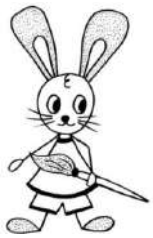	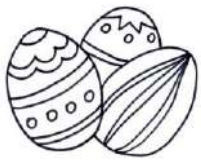	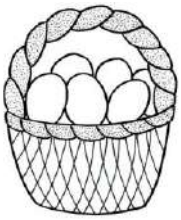
	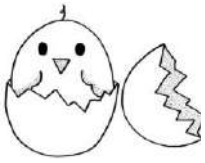	
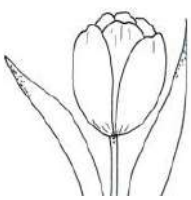		

Kärtchen zum Ausschneiden und Bingospielen

			
			
			
			
			
			

Schreibe unter jedes Bild das passende Wort.

der Korb der Osterhase der Osterstrauß die Ostereier
das Osterlamm die Osterglocke die Tulpe
das Osternest das Küken

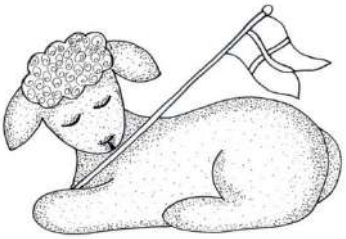

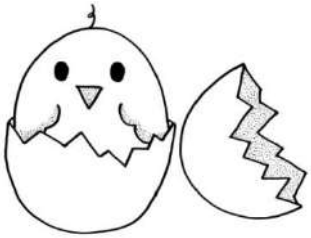

....

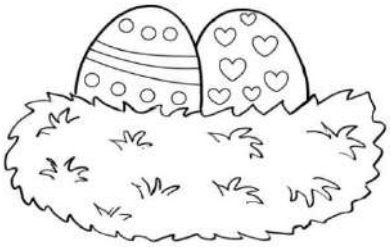

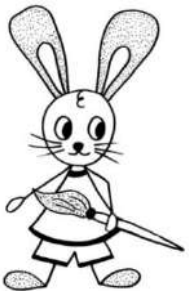

....

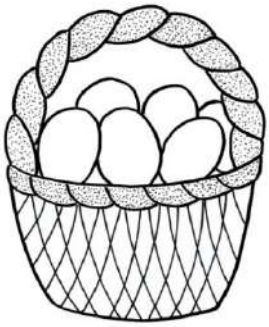

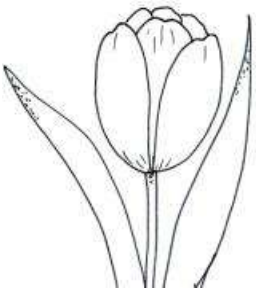

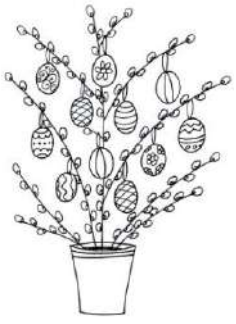

....

Trage die Schüttelwörter in das Rätsel ein. Die Buchstaben in den Kästchen mit den Zahlen von 1 bis 11 ergeben das Lösungswort.

7

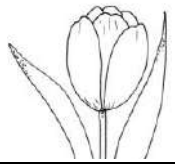

U P E T L

8 10

Ü K K E N

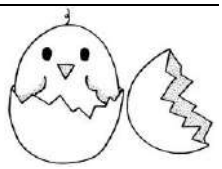

1

R K B O

2 3

A S H E R E O S T

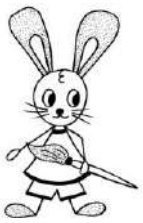

9 O

S T E R E I E R

5

R E O S T N E S T

6 4

L A M M R O S T E

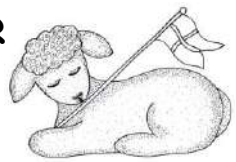

Das Lösungswort:

F

1 2 3 4 5 6 7 8 9 10

Arbeitsblatt zur Landeskunde (Ostern)

Wortschatz zum Thema **Ostern**

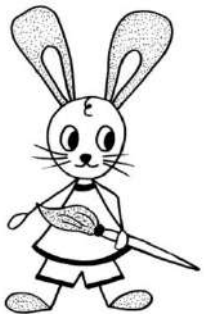 **der Osterhase**	 **die Ostereier**	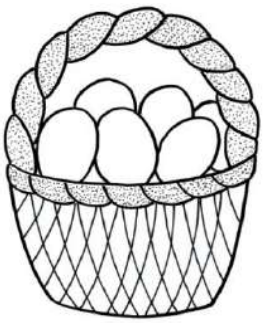 **der Korb**
 die Osterglocke	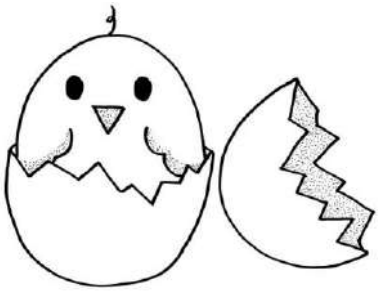 **das Küken**	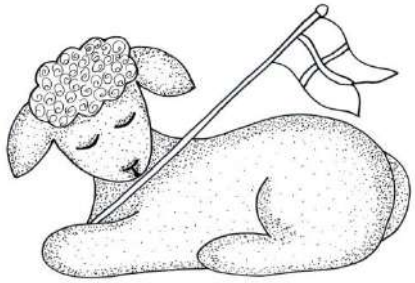 **das Osterlamm**
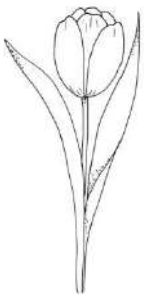 **die Tulpe**	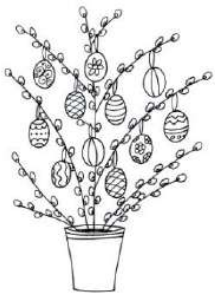 **der Osterstrauß**	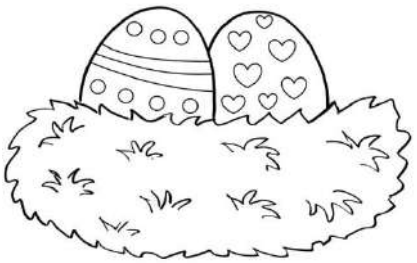 **das Osternest**

das Ostern – Wielkanoc
der Ostersonntag – Niedziela Wielkanocna
der Ostermontag – Poniedziałek Wielkanocny
der Gründonnerstag – Wielki Czwartek
der Karfreitag – Wielki Piątek
der Palmsonntag – Niedziela Palmowa
die Karwoche – Wielki Tydzień
das Osterspritzen – śmigus - dyngus
feiern – świętować
das Osterfrühstück – śniadanie wielkanocne
Ostereier bemalen/ suchen/ verstecken – pisanki malować/ szukać/ chować

Bingofeld

Kärtchen zum Ausschneiden und Aufkleben

	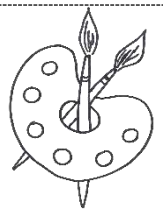			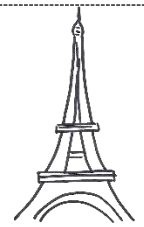	
		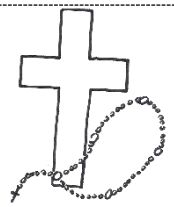			
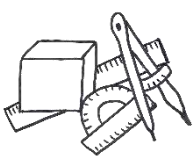			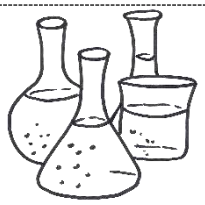		

Kärtchen zum Ausschneiden und Bingospielen

			
			
			
			
			
			

	Englisch		**Deutsch**	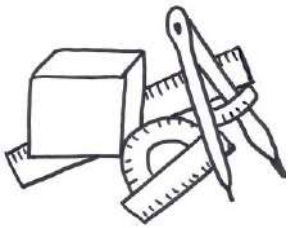	**Mathematik**
	Biologie		**Erdkunde**	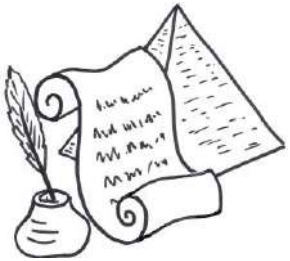	**Geschichte**
	Informatik		**Musik**	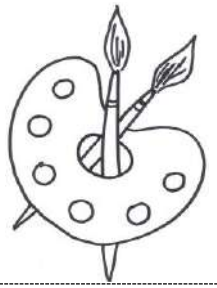	**Kunst**
	Werken		**Sport**		**Klassen-leiterstunde**

Verbinde.

das Maskottchen

das Herz

der Liebesbrief

die Pralinen

das Geschenk

die Blumen

die Liebe

die Valentinskarte

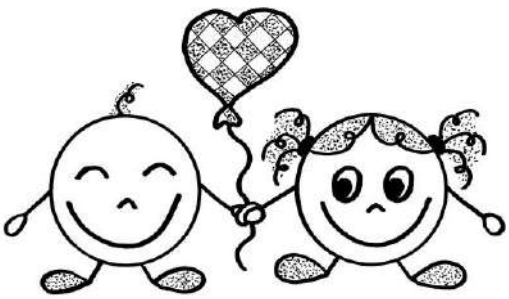

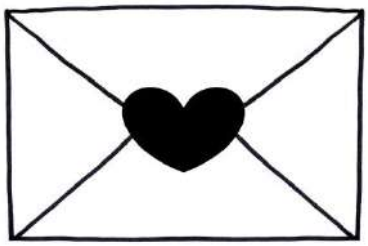

Bingofeld

Kärtchen zum Ausschneiden und Aufkleben

		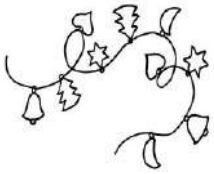
		
		

Kärtchen zum Ausschneiden und Bingospielen

			
			
			
			
			
			

Bingofeld

Kärtchen zum Ausschneiden und Aufkleben

	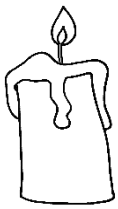	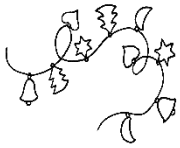	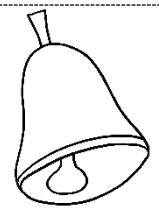		
					
		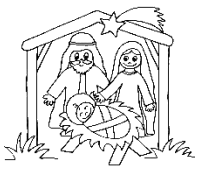	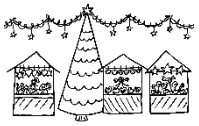		

Kärtchen zum Ausschneiden und Bingospielen

			
			
			
			
			
			

Male den Engel aus.

1 – gelb	2 – blau	3 – rot
4 – grün	5 – orange	6 – rosa

Schreibe unter jedes Bild das passende Wort.

der Tannenbaum der Weihnachtsmann der Stern die Krippe
das Rentier die Glaskugel der Engel die Kerze das Geschenk
die Socke der Schneemann die Glocke

....

....

....

....

Karty pracy

do wybranych piosenek

Titel: Obst und Gemüse

Kinder, was ist gesund? Obst ist bunt, lecker und gesund!

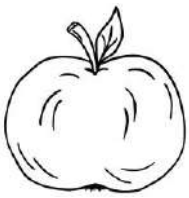
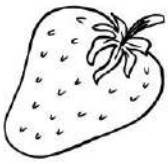

A wie **Apfel**, E wie **Erdbeere**,

B wie **Banane**, H wie **Himbeere**.

Wir essen Obst und Gemüse, Obst und Gemüse, alle Kinder!
Wir essen Äpfel und Erdbeeren, Bananen und Himbeeren.
Wir essen Äpfel und Erdbeeren, Bananen und Himbeeren.

Kinder, was ist gesund? Gemüse ist bunt, lecker und gesund!

G wie **Gurke**, P wie **Paprika**,

T wie **Tomate**, K wie **Karotte**.

Wir essen Obst und Gemüse, Obst und Gemüse, alle Kinder!
Wir essen Gurken und Paprika, Tomaten und Karotten.
Wir essen Gurken und Paprika, Tomaten und Karotten.

Titel: Obst und Gemüse

Obst		Gemüse	
A wie 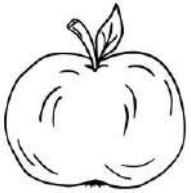	Ä wie 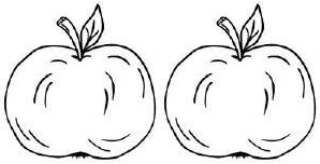	G wie 	G wie 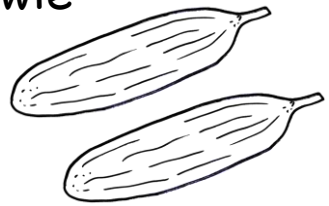
E wie 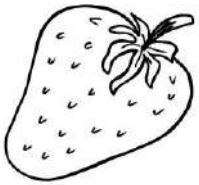	E wie 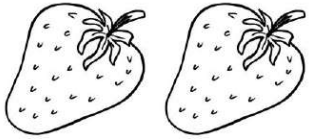	P wie 	P wie 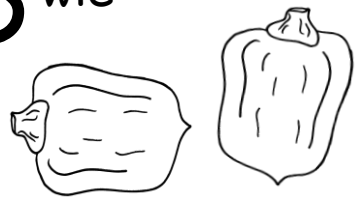
B wie 	B wie 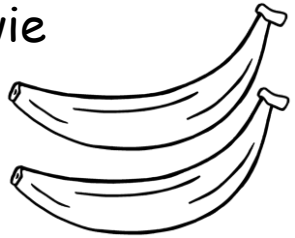	T wie 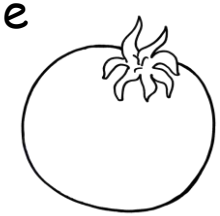	T wie 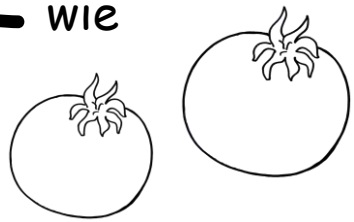
H wie 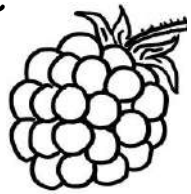	H wie 	K wie 	K wie 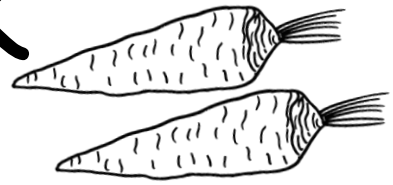

Bingofeld

Kärtchen zum Ausschneiden und Aufkleben

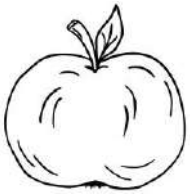	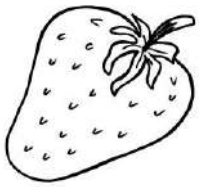	
		
		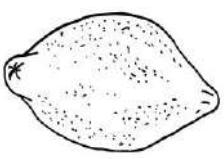

Kärtchen zum Ausschneiden und Bingospielen

			
			
			
			
			
			

Erkennst du die Obst- und Gemüsesorten?

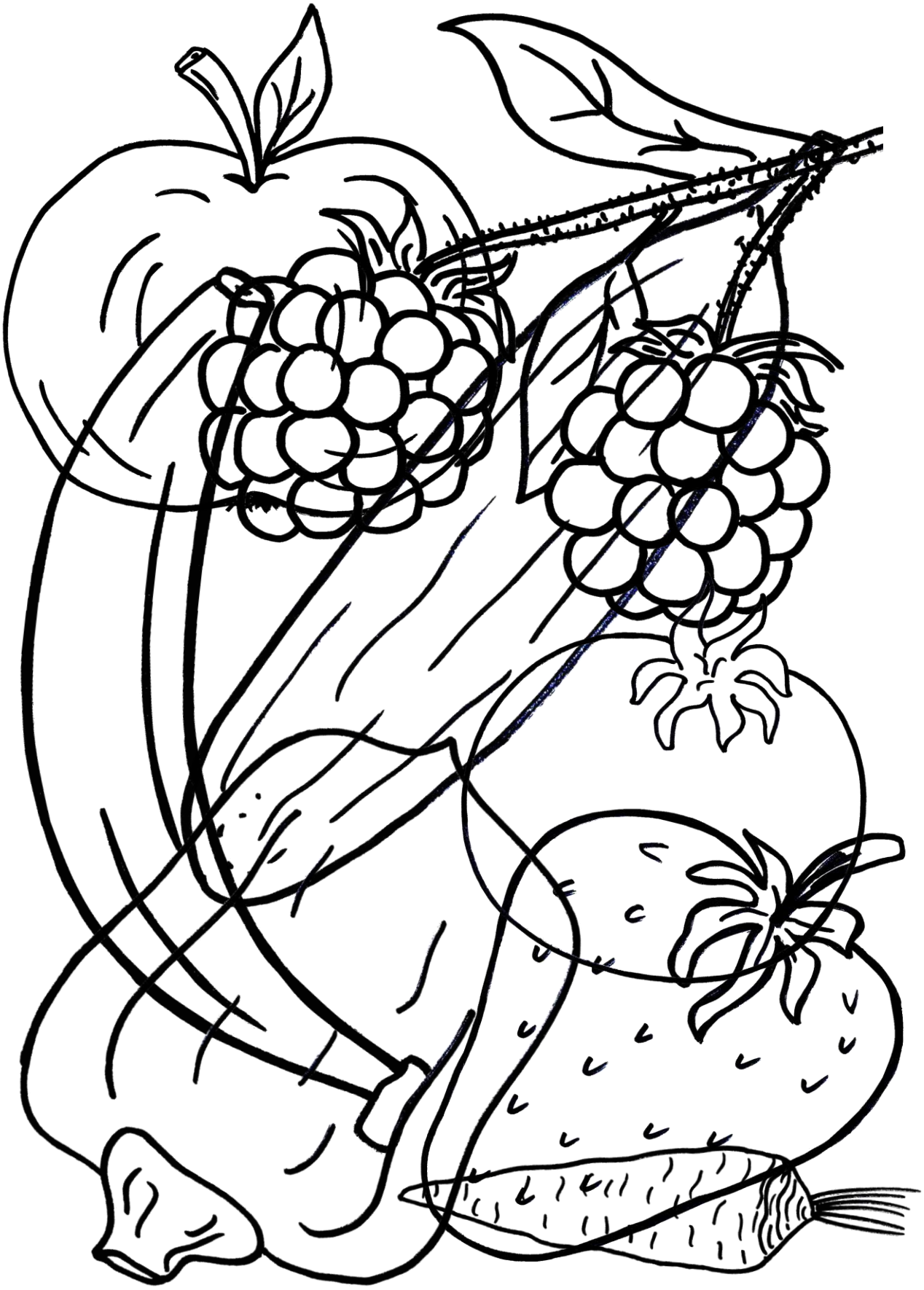

Verbinde.

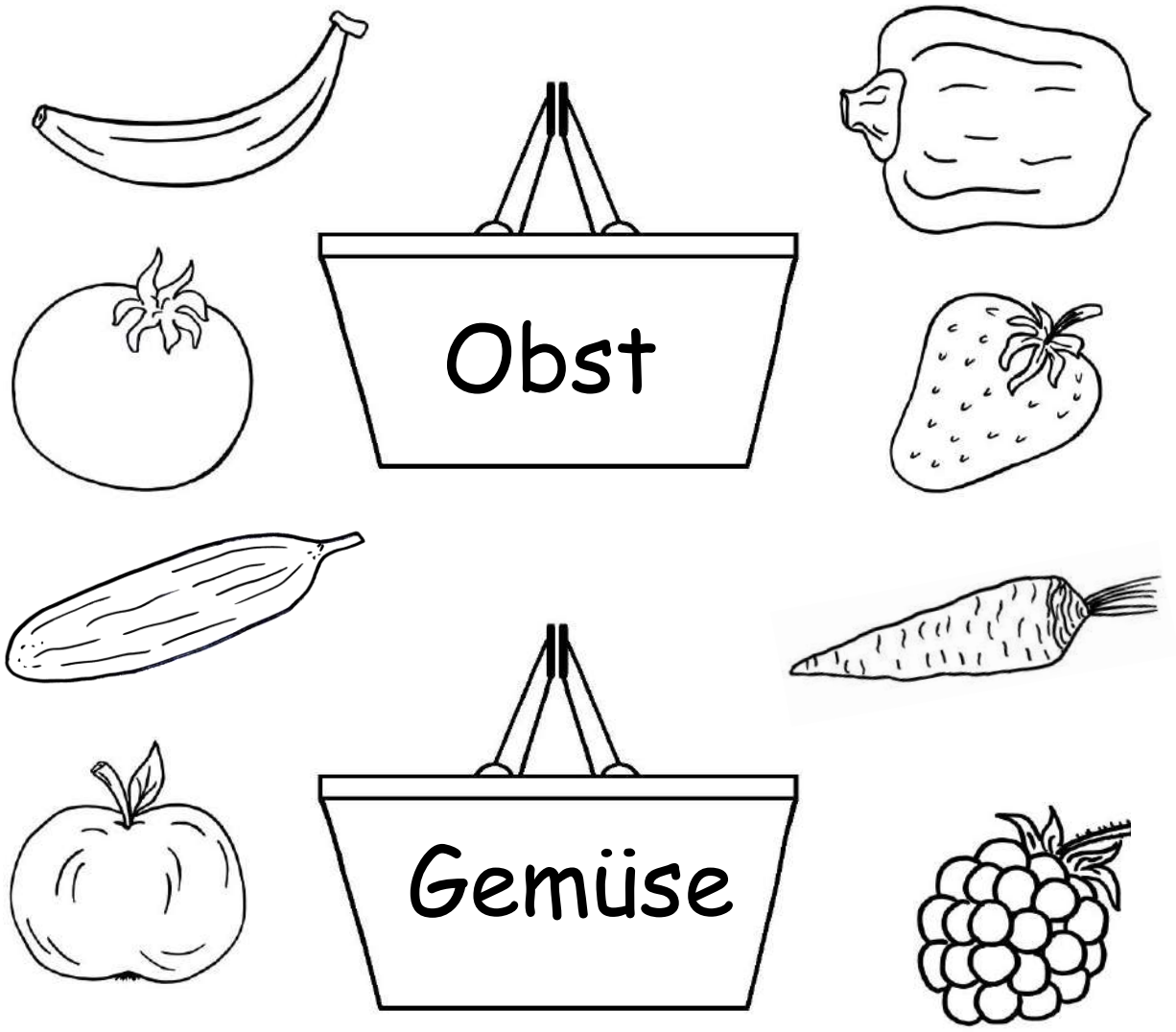

Verbinde.

Apfel	Himbeeren
Paprika	Tomaten
Karotte	Bananen
Banane	Karotten
Tomate	Äpfel
Gurke	Paprika
Erdbeere	Gurken
Himbeere	Erdbeeren

Titel: Der Kuchen

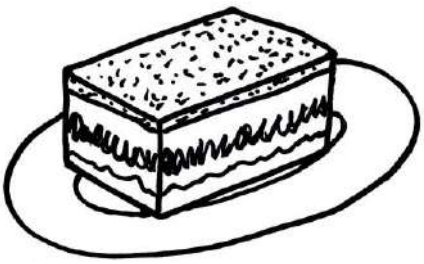

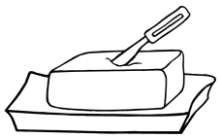

Wir backen einen Kuchen
mit meiner lieben Mutter,
mit Butter,
mit Rosinen,

Äpfel und Birnen.
Wir nehmen da noch Eier,
Zimt, Vanille,
Mehl und Zucker
und mischen in der Schale alles locker.

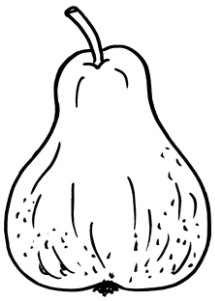

Dann schieben wir den Kuchen in den Ofen,
und der Teig beginnt sich zu verdoppeln.

Warten 55 Minuten,
endlich fertig ist der Apfelkuchen,

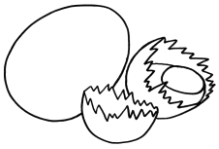

oben drauf noch Puderzucker.
Lecker ist der Kuchen!

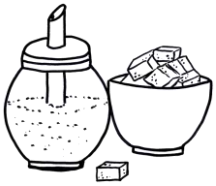

Jetzt können wir schon essen,
zusammen mit den Gästen.
Mit Rosinen,
Äpfel und Birnen.

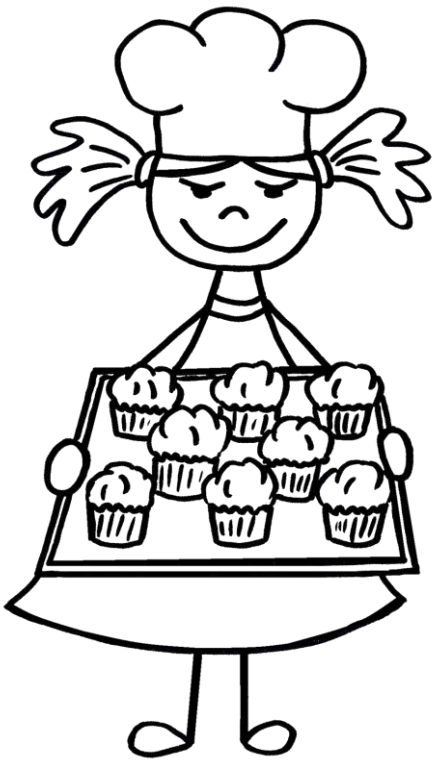

Titel: Mit dem Auto

Ich fahre heute mit dem Auto. Fährst du mit?

Mit dem Auto fahren, tue ich gern,
mit dem Auto fahren, tue ich gern,
hier ist der Spiegel, hier ist das Lenkrad,
mit dem Auto fahren ist so schön.

Ich fahre heute mit dem Fahrrad. Fährst du mit?

Mit dem Fahrrad fahren, tue ich gern,
mit dem Fahrrad fahren, tue ich gern,
hier ist die Klingel, hier sind die Räder,
mit dem Fahrrad fahren ist so schön.

Ich fliege heute mit dem Flugzeug. Fliegst du mit?

Mit dem Flugzeug fliegen, tue ich gern,
mit dem Flugzeug fliegen, tue ich gern,
hier ist das Fenster, hier sind die Flügel,
mit dem Flugzeug fliegen ist so schön.

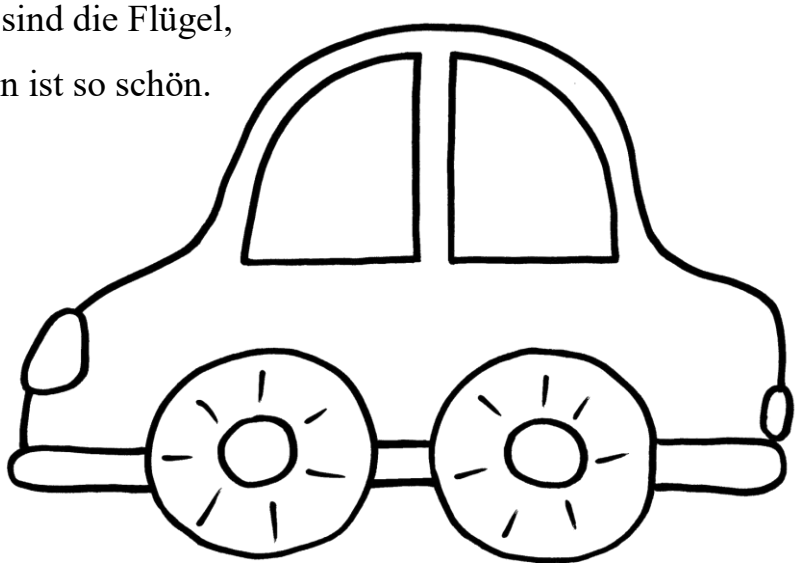

Titel: Mit dem Auto

Ich fahre heute mit dem Auto. Fährst du mit?

Mit dem [ ] fahren, tue ich gern,

mit dem [ ] fahren, tue ich gern,

hier ist der Spiegel, hier ist das Lenkrad,

mit dem [ ] fahren ist so schön.

Ich fahre heute mit dem Fahrrad. Fährst du mit?

Mit dem [ ] fahren, tue ich gern,

mit dem [ ] fahren, tue ich gern,

hier ist die Klingel, hier sind die Räder,

mit dem [ ] fahren ist so schön.

Ich fliege heute mit dem Flugzeug. Fliegst du mit?

Mit dem [ ] fliegen, tue ich gern,

mit dem [ ] fliegen, tue ich gern,

hier ist das Fenster, hier sind die Flügel,

mit dem [ ] fliegen ist so schön.

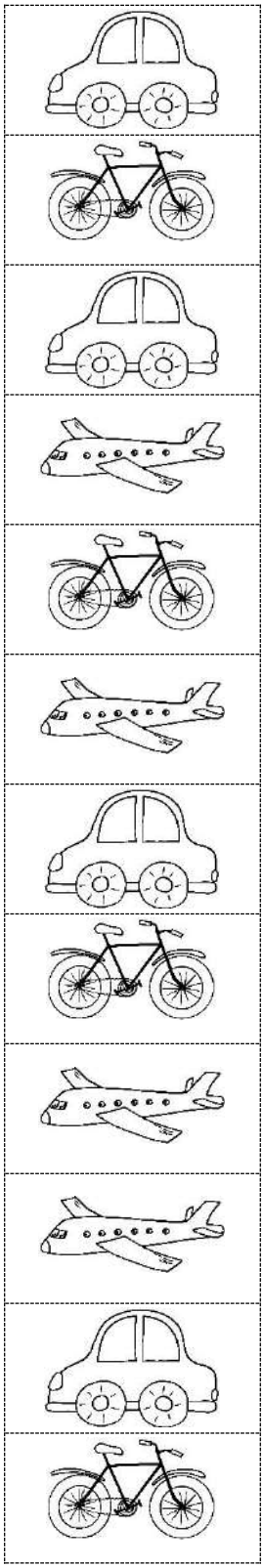

Titel: Die Farben

Ich trage blaue **Blusen**, blaue Jeans,

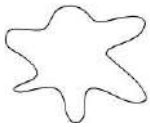
meine Lieblingsfarbe ist.

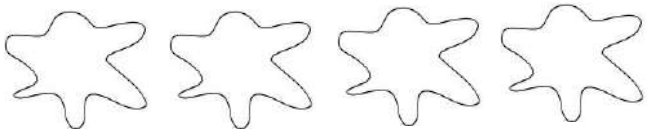
, blaue Jeans,

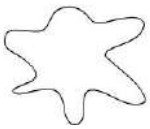
meine Lieblingsfarbe ist.

Ich trage rote **Socken**, rote Jeans,

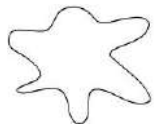
meine Lieblingsfarbe ist.

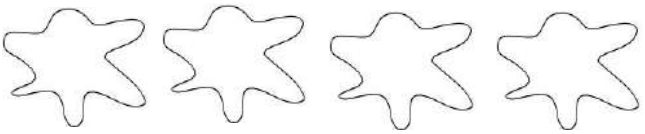
, rote Jeans,

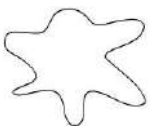
meine Lieblingsfarbe ist.

Ich trage grüne **Hosen**, grüne Jeans,

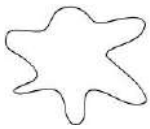
meine Lieblingsfarbe ist.

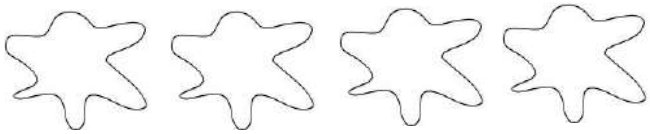
, grüne Jeans,

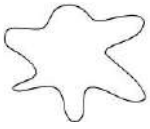
meine Lieblingsfarbe ist.

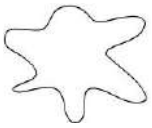
und

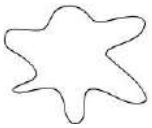
,

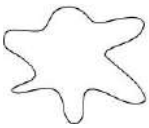
und

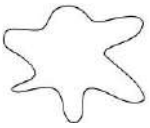
,

ich finde alle Farben schön.

Titel: Die Farben

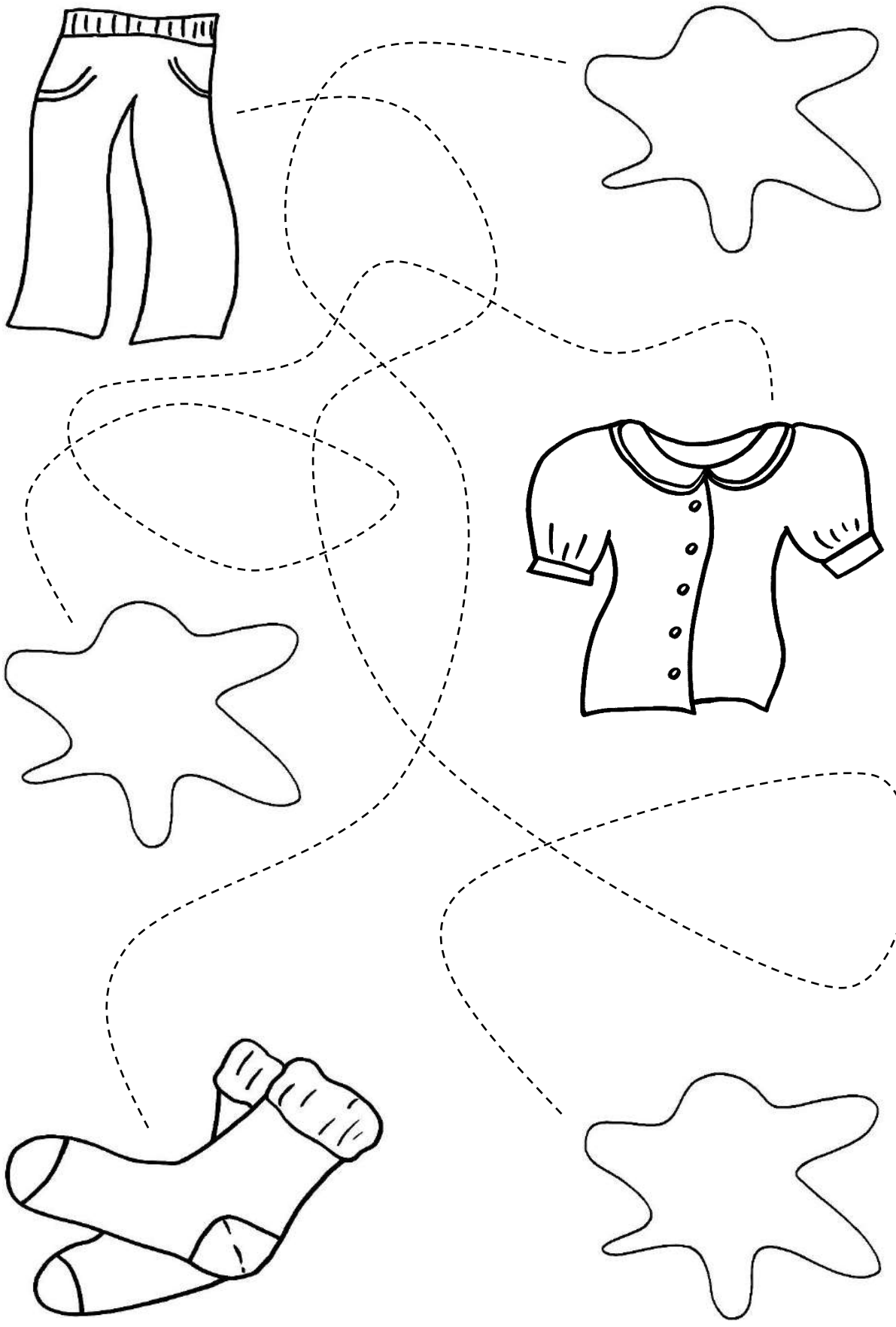

Titel: Die Tiere

Auf dem Bauernhof gibt es verschiedene Tiere.
Was ist das?
Das ist der **Hund**.
Was ist das?
Das ist die **Kuh**.

Im Teich schwimmen verschiedene Tiere.
Was ist das?
Das ist die **Ente**.
Was ist das?
Das ist der **Frosch**.

In der Luft fliegen verschiedene Tiere.
Was ist das?
Das ist der **Vogel**.
Was ist das?
Das ist die **Biene**.

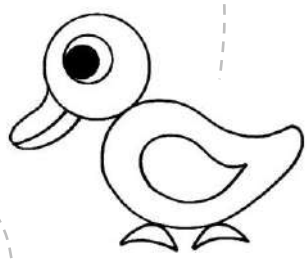

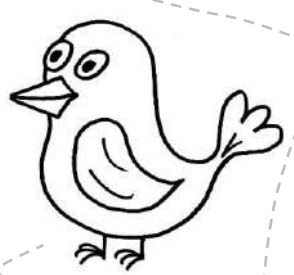

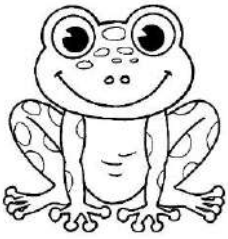

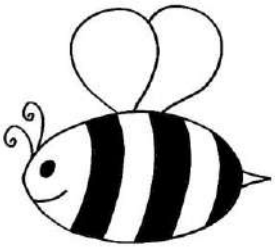

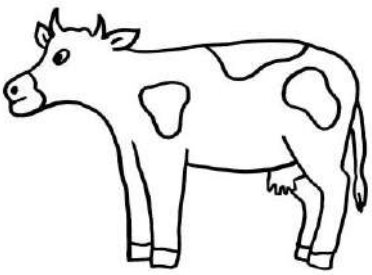

Titel: Die Tiere

Was hörst du? Kreize an.

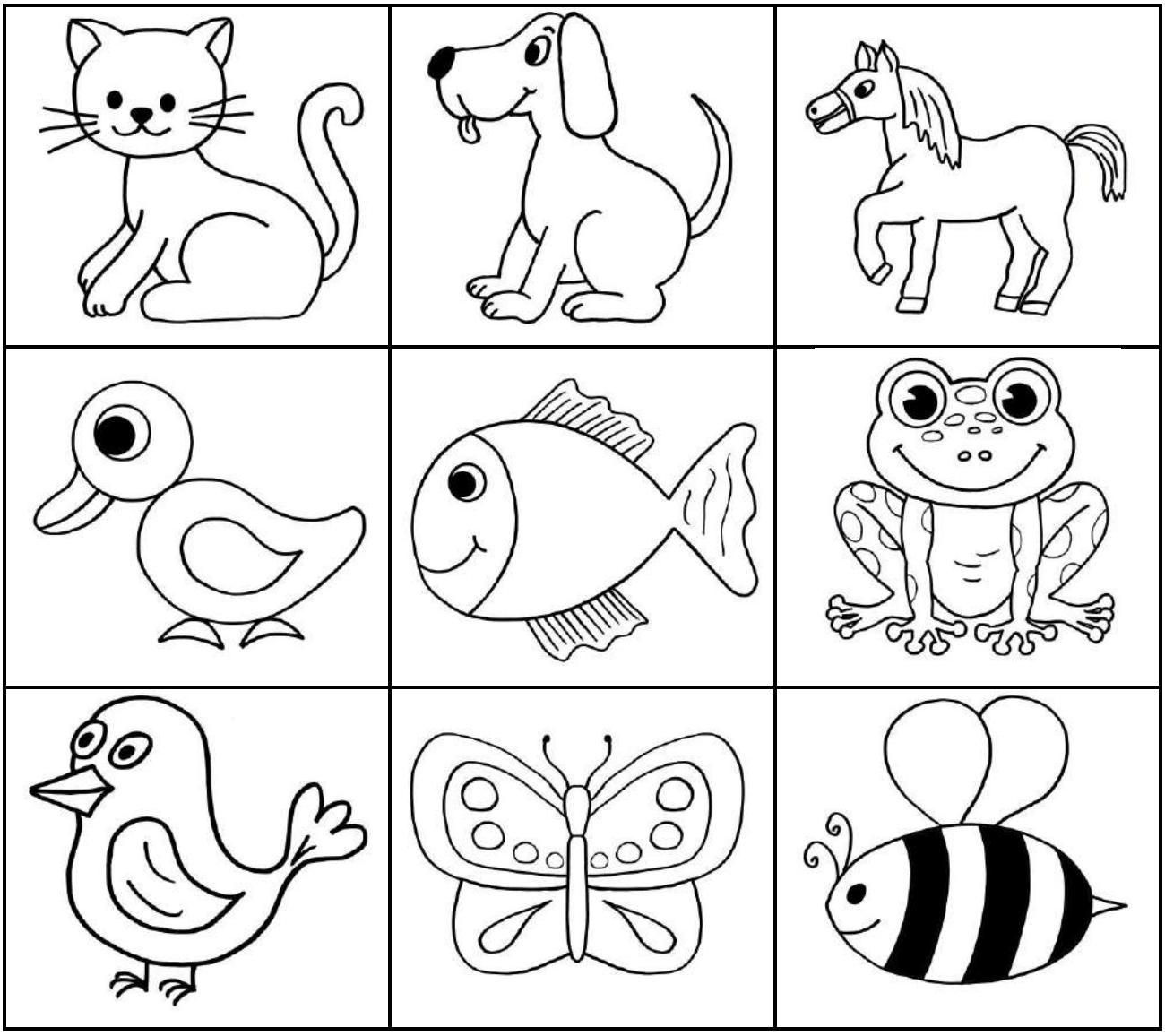

Titel: Die Maus

Hier kommt die **Maus**.

Die **Maus** ist ohne **Haus**.

Ohne **Haus** ist die **Maus**?

Bau mir ein **Haus** –

sagt die **Maus**.

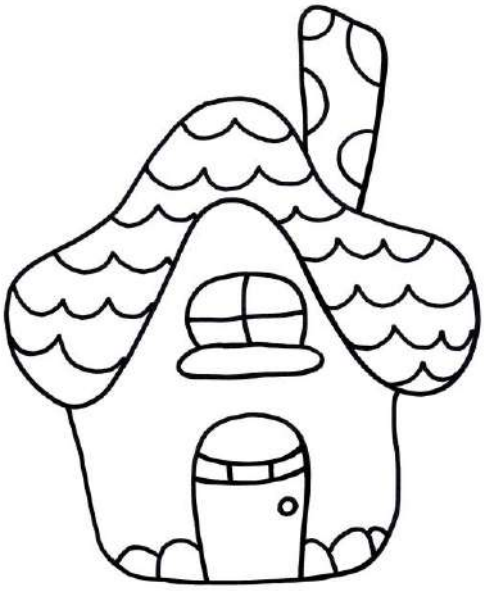

Hier kommen die **Mäuse**.

Die **Mäuse** sind ohne **Häuser**.

Ohne **Häuser** sind die **Mäuse**?

Baut uns die **Häuser** –

sagen die **Mäuse**.

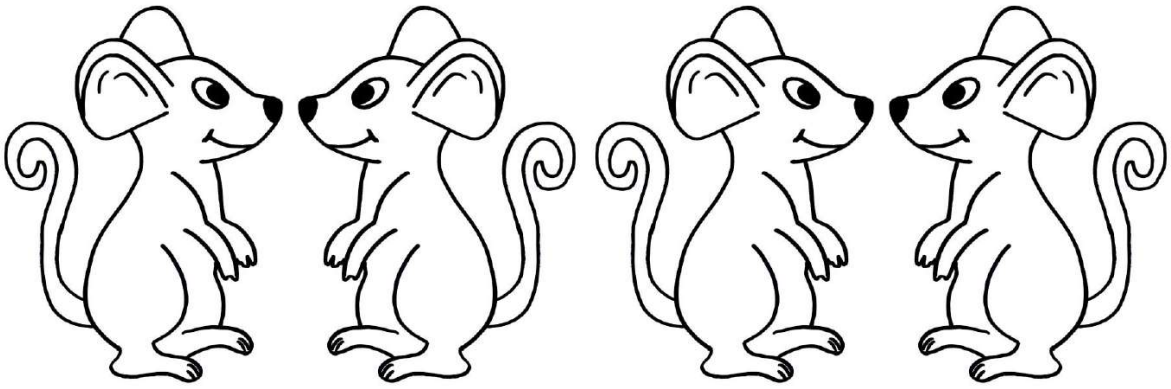

Titel: Die Maus

Flashkarten

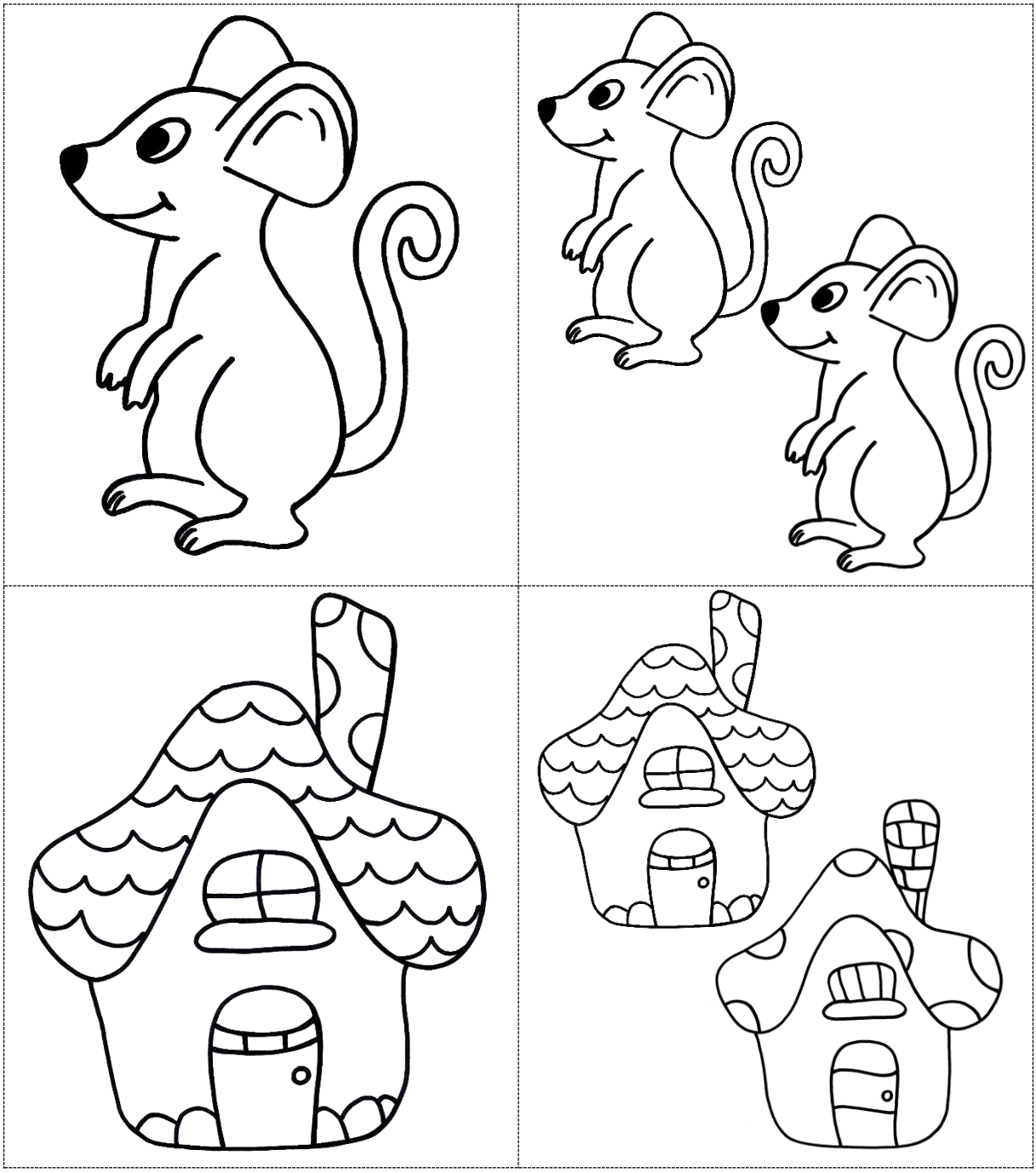

Titel: Das Wetter

Sonnenschein, auf dem blauen **Himmel** hoch, auf dem **Himmel**.

Es ist warm und der **Wind** spielt mit dem **Baum**, mit dem **Baum**.

Blink, blink, blink, so macht die **Sonne**. Weh, weh, weh, so macht der **Wind**.

Blink, blink, blink, so macht die **Sonne**. Weh, weh, weh, so macht der **Wind**.

Sonnenschein, es ziehen **Wolken** auf den **Himmel**, auf den **Himmel**.

Es ist kalt und der **Wind** spielt mit dem **Sturm**, mit dem **Sturm**.

Tropf, tropf, tropf, so macht der **Regen**. Bum, bum, bum, so macht der **Sturm**.

Tropf, tropf, tropf, so macht der **Regen**. Bum, bum, bum, so macht der **Sturm**.

Titel: Das Wetter

Sonnenschein, auf dem blauen **Himmel** hoch,
auf dem **Himmel**.
Es ist warm und der **Wind** spielt mit dem **Baum**,
mit dem **Baum**.

Blink, blink, blink, so macht die **Sonne**.
Weh, weh, weh, so macht der **Wind**.
Blink, blink, blink, so macht die **Sonne**.
Weh, weh, weh, so macht der **Wind**.

Sonnenschein, es ziehen **Wolken** auf den **Himmel**,
auf den **Himmel**.
Es ist kalt und der **Wind** spielt mit dem **Sturm**,
mit dem **Sturm**.

Tropf, tropf, tropf, so macht der **Regen**.
Bum, bum, bum, so macht der **Sturm**.
Tropf, tropf, tropf, so macht der **Regen**.
Bum, bum, bum, so macht der **Sturm**.

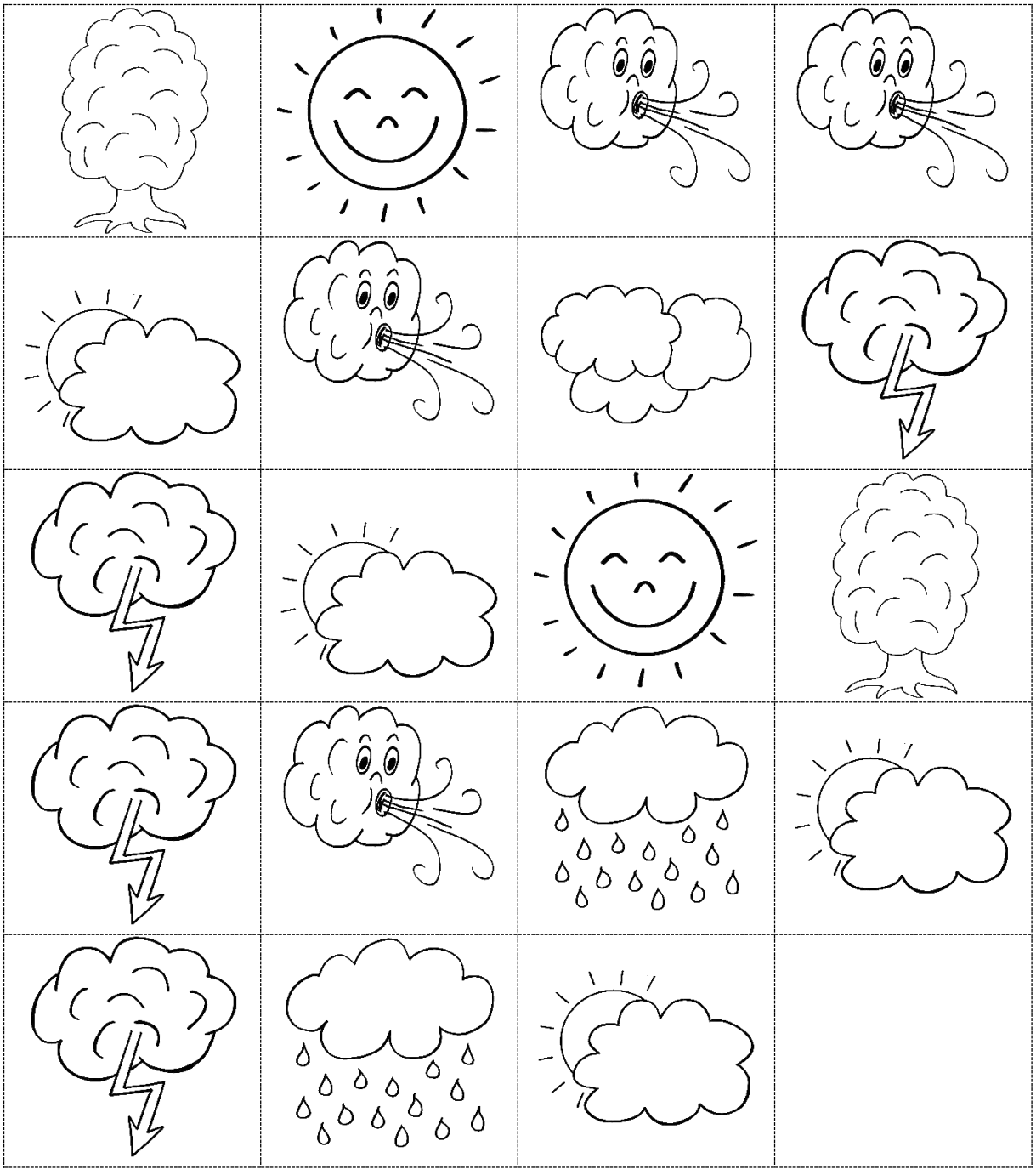

Titel: Buchstabensuppe

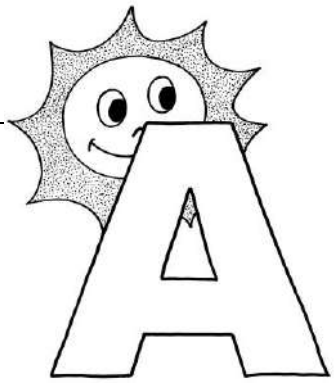

Wir kochen eine Suppe mit Buchstaben.
Da schwimmen alle langsam in dem Topf:
A und B, C und D, E und F, G und H.

Wir kochen eine Suppe mit Buchstaben.
Da schwimmen alle langsam in dem Topf:
I und J, K und L, M und N, O und P.

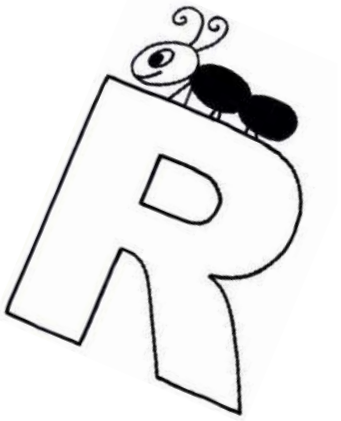

Wir kochen eine Suppe mit Buchstaben.
Da schwimmen alle langsam in dem Topf:
R und S, T und U, V und W, X, Y und Z.

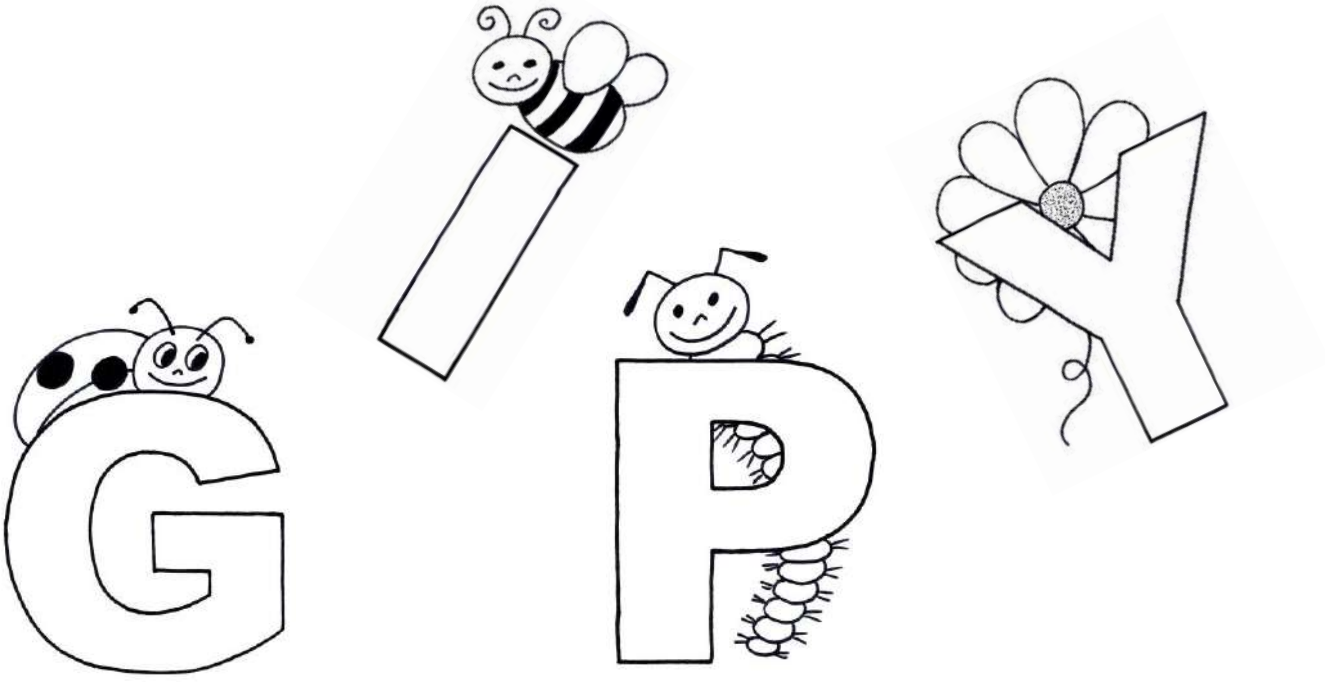

A 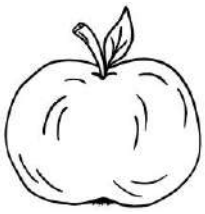	B 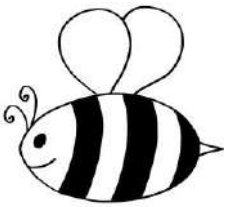	C 	D 	E 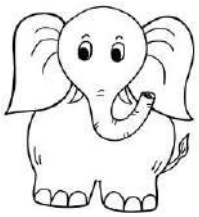
F 	G 	H 	I 	J
K 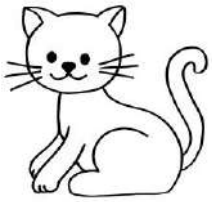	L 	M 	N 	O
P 	Q 	R 	S 	T
U 	V 	W 	X 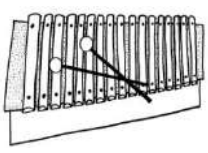	Y 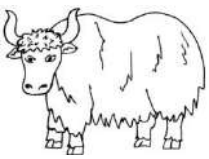	Z

Titel: Die Jahresuhr
Künstler: Rolf Zuckowski

Januar, **Februar,** **März,** **April,**
die Jahresuhr steht niemals still.

Januar, Februar, März, April,
die Jahresuhr steht niemals still.

Mai, **Juni,** **Juli,** **August,**
weckt in uns allen die Lebenslust.

Mai, Juni, Juli, August,
weckt in uns allen die Lebenslust.

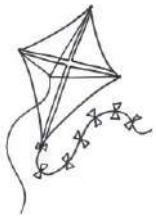

September, **Oktober,** **November,** **Dezember,**
und dann, und dann,
fängt das ganze schon wieder von vorne an.

Titel: Die Jahresuhr
Künstler: Rolf Zuckowski

……, ……, ……, ……,

die Jahresuhr steht niemals still.

……, ……, ……, ……,

weckt in uns allen die Lebenslust.

……, ……, ……, ……,

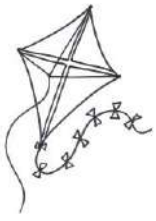

und dann, und dann,
fängt das ganze schon wieder von vorne an.

Schneide die Monate aus und klebe sie in der richtigen Reihenfolge.
Dieses Puzzle kannst du noch schön anmalen.

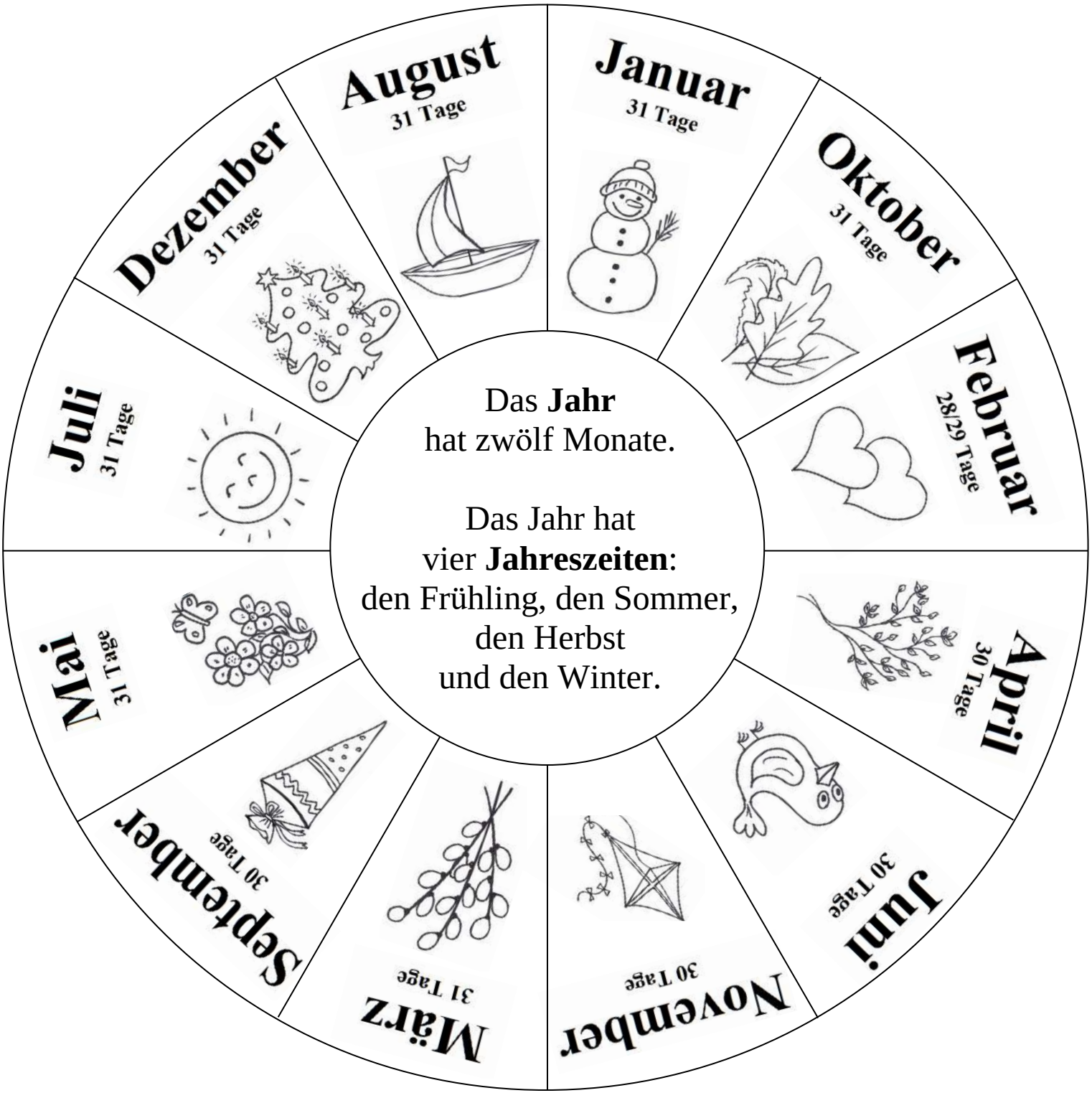

die Monate

Januar

Februar

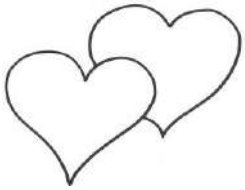

März

April

Mai

Juni

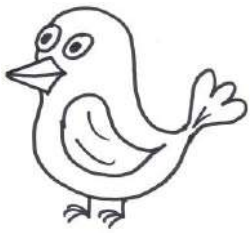

Juli

August

September

Oktober

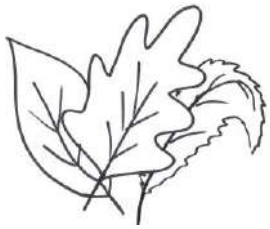

November

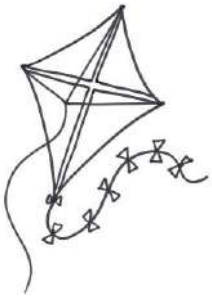

Dezember

Titel: Es schneit
Künstler: Rolf Zuckowski

Es schneit! Es schneit! Kommt alle aus dem Haus!
Die Welt, die Welt sieht wie gepudert aus.
Es schneit! Es schneit! Das müsst ihr einfach sehn!
Kommt mit! Kommt mit! Wir wollen rodeln gehn.

Wir laufen durch die weiße Pracht und machen eine Schneeballschlacht,
Aber bitte nicht mitten ins Gesicht!

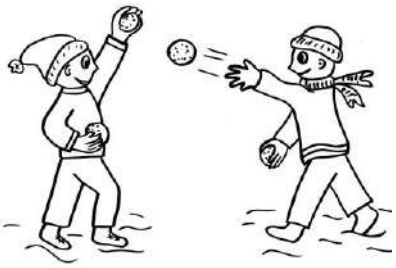

Es schneit! Es schneit! Kommt alle aus dem Haus!
Die Welt, die Welt sieht wie gepudert aus.
Es schneit! Es schneit! Das müsst ihr einfach sehn!
Kommt mit! Kommt mit! Wir wollen rodeln gehn.

Wir holen unsre Schlitten 'raus und laufen in den Wald hinaus
Und dann bauen wir den Schneemann vor der Tür.

Es schneit! Es schneit! Kommt alle aus dem Haus!
Die Welt, die Welt sieht wie gepudert aus.
Es schneit! Es schneit! Das müsst ihr einfach sehn!
Kommt mit! Kommt mit! Wir wollen rodeln gehn.

Aus grau wird weiß, aus laut wird leis', die Welt wird zugedeckt
und von der Frühlingssonne wird sie wieder aufgeweckt.

Titel: Es schneit
Künstler: Rolf Zuckowski

Es schneit! Es schneit! Kommt alle aus dem ..... **!**

Die ....., **die** ..... **sieht wie gepudert aus.**

Es .....**! Es** .....**! Das müsst ihr einfach sehn!**

Kommt mit! Kommt mit! Wir wollen ..... **gehn.**

Wir ..... durch die weiße Pracht und .....

eine Schneeballschlacht, aber bitte nicht mitten ins .....!

Es schneit! Es schneit! Kommt alle aus dem .....**!**

Die ....., **die** ..... **sieht wie gepudert aus.**

Es .....**! Es** .....**! Das müsst ihr einfach sehn!**

Kommt mit! Kommt mit! Wir wollen ..... **gehn.**

Wir holen unsre ..... 'raus und laufen in den ..... hinaus

Und dann bauen wir den ..... vor der Tür.

Es schneit! Es schneit! Kommt alle aus dem .....**!**

Die ....., **die** ..... **sieht wie gepudert aus.**

Es .....**! Es** .....**! Das müsst ihr einfach sehn!**

Kommt mit! Kommt mit! Wir wollen ..... **gehn.**

Aus grau wird ....., aus laut wird leis', die .....

wird zugedeckt und von der ..... wird sie wieder aufgeweckt.

Titel: Immer wieder kommt ein neuer Frühling
Künstler: Rolf Zuckowski

Immer wieder kommt ein neuer Frühling,
immer wieder kommt ein neuer März,
immer wieder bringt er neue Blumen,
immer wieder Licht in unser Herz.

Hokuspokus steckt der Krokus seine Nase schon ans Licht.

Immer wieder kommt ein neuer Frühling…

Auch das Häschen steckt sein Näschen frech heraus aus seinem Bau.

Immer wieder kommt ein neuer Frühling…

Still und leise hat die Meise sich ein neues Nest gebaut.

Immer wieder kommt ein neuer Frühling…

Auch die Schlange freut sich lange schon auf ihre neue Haut.

Immer wieder kommt ein neuer Frühling…

Und die Sonne strahlt voll Wonne, denn der Winter ist vorbei,
musste sich geschlagen geben, ringsherum will alles leben,
Farbenpracht aus Schnee und Eis, so schließt sich der Lebenskreis.

Immer wieder kommt ein neuer Frühling…

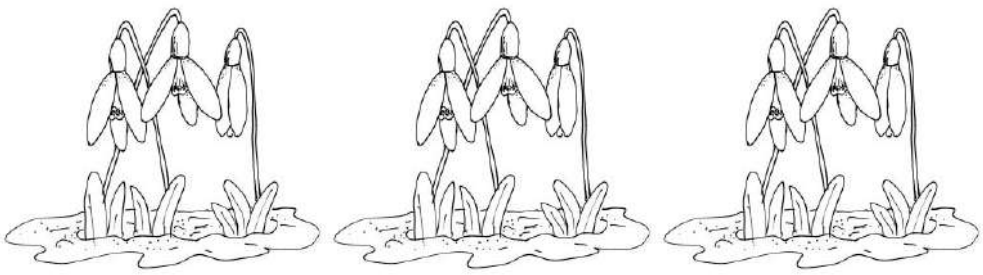

Titel: Immer wieder kommt ein neuer Frühling
Künstler: Rolf Zuckowski

Immer wieder kommt ein neuer Frühling,
immer wieder kommt ein neuer ……..……**,**
immer wieder bringt er neue ……..……**,**
immer wieder Licht in unser ……..……**.**

Hokuspokus steckt der ……..…… seine Nase schon ans Licht.

Immer wieder kommt ein neuer Frühling…

Auch das ……..…… steckt sein Näschen frech heraus aus seinem Bau.

Immer wieder kommt ein neuer Frühling…

Still und ……..…… hat die Meise sich ein neues Nest gebaut.

Immer wieder kommt ein neuer Frühling…

Auch die ……..…… freut sich lange schon auf ihre neue Haut.

Immer wieder kommt ein neuer Frühling…

Und die ……..…… strahlt voll Wonne, denn der ……..……ist vorbei,

musste sich geschlagen geben, ringsherum will alles ……..……,

Farbenpracht aus ……..…… und Eis, so schließt sich der Lebenskreis.

Immer wieder kommt ein neuer Frühling…

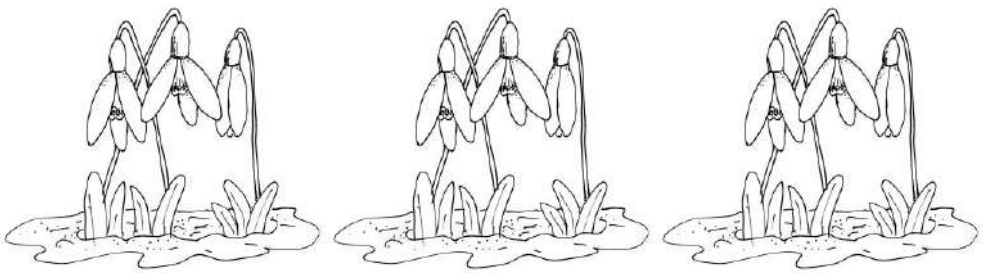

Titel: Schneewittchen und die sieben Zwerge
Künstler: Rolf Zuckowski

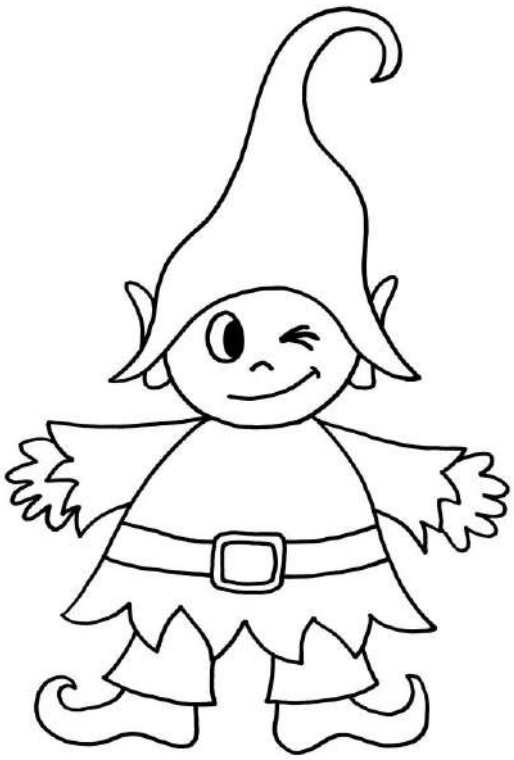

Schneewittchen und die sieben Zwerge
sind längst schon über alle Berge.
Warum sind sie wohl geflüchtet?
Sie haben uns gesichtet.

Schneewittchen und die sieben Zwerge
sind längst schon über alle Berge.
Warum? Werdet ihr euch fragen?
Sie konnten 's nicht ertragen.

Sie haben sich die Sache ziemlich lange angeschaut,
dann riefen sie: „Es reicht! Wer hat unseren Wald versaut?“

Schneewittchen und die sieben Zwerge …

Sie kochten sich ihr Süppchen, es hat immer gut geschmeckt,
dann riefen sie: „Igitt! Wer hat unseren Bach verdreckt?“

Schneewittchen und die sieben Zwerge

Wie liebten ihre Nasen, den frischen Waldesduft,
dann riefen sie: „Es stinkt! Wer verpestet unsere Luft?“

Schneewittchen und die sieben Zwerge

Es hängt ein kleiner Zettel an der Zwergentür:
„Wir kommen gerne wieder! Macht erst mal alles sauber hier!“

Schneewittchen und die sieben Zwerge

Verbinde.

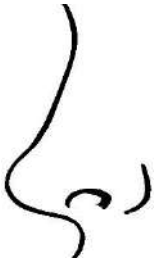

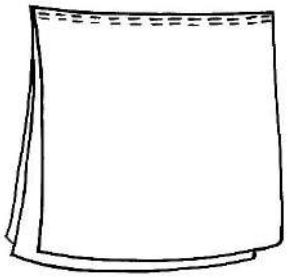

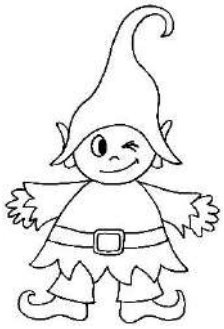

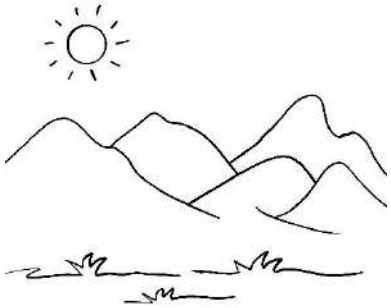

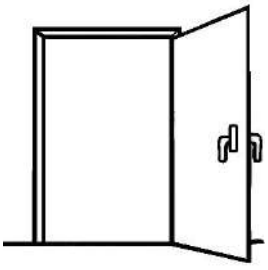

Zwerg

Bach

Schneewittchen

Zwergentür

Nase

Süppchen

Zettel

Berge

Wald

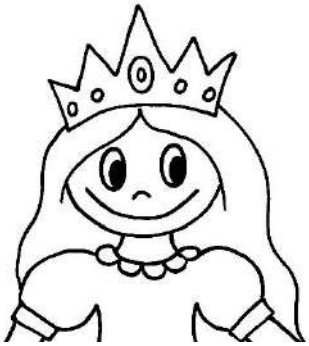

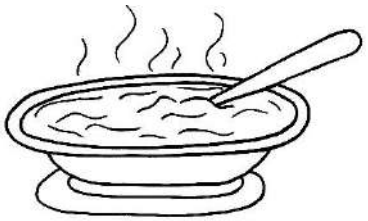

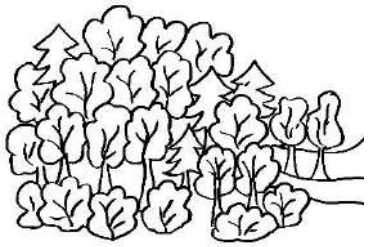

Titel: Ich bau mir eine Höhle
Künstler: Rolf Zuckowski

Ich bau mir eine Höhle und dann versteck´ ich mich darin.
Ich bau´ mir eine Höhle und alle suchen, wo ich bin.

Mit Kissen und mit Decken und einem Strauß Vergissmeinnicht,
und in der dunklen Höhle, da brennt mein Taschenlampenlicht,
da brennt mein Taschenlampenlicht.

Ich bau´ mir eine Höhle und dann lad´ ich mir Gäste ein,
mit Eis und Schokolade, kommt alle her und macht euch klein.

Hier gibt es tolle Spiele und fröhlich sind wir sowieso,
auch ohne Tisch und Stühle, wir sitzen einfach auf dem Po,
wir sitzen einfach auf dem Po.

Ich bau´ mir eine Höhle und abends, wenn ich müde bin,
dann fang´ ich an zu gähnen und leg´ mich auf den Kissen hin.

Da träum´ ich ganz gemütlich und kuschel´ mit dem Teddybär.
Wir schlafen beide friedlich und hören von der Welt nichts mehr,
und hören von der Welt nichts mehr.

Titel: Sommerkinder
Künstler: Rolf Zuckowski

Sommerkinder wollen jeden Tag zum Baden gehn
und von früh bis spät nur die Sonne sehn.
Sommerkinder wollen spielen irgendwo am Strand
und ein großes Eis in ihrer Hand.

Sie träumen von einer Dusche unterm Gartenschlauch
und Hula-Hoop mit ihrem braungebrannten Bauch.

Sommerkinder wollen jeden Tag zum Baden gehn
und von früh bis spät nur die Sonne sehn.
Sommerkinder wollen spielen irgendwo am Strand
und ein großes Eis in ihrer Hand.

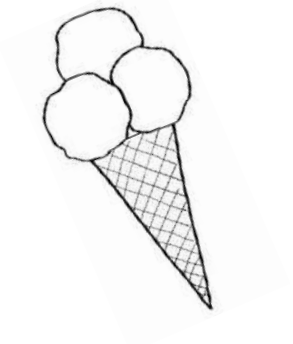

Sie träumen von alten Freunden, die sich wiedersehn,
und Sommerferien, die nie zu Ende gehn.

Sommerkinder wollen jeden Tag zum Baden gehn
und von früh bis spät nur die Sonne sehn.
Sommerkinder wollen spielen irgendwo am Strand
und ein großes Eis in ihrer Hand.
Und ein großes Eis in ihrer Hand.
Und ein großes Eis in ihrer Hand.

Titel: Sommerkinder
Künstler: Rolf Zuckowski

Sommerkinder wollen jeden ..... **zum Baden gehn**
und von früh bis spät nur die ..... **sehn.**
Sommerkinder wollen ..... **irgendwo am** .....
und ein großes ..... **in ihrer** .....**.**

Sie träumen von einer ..... unterm Gartenschlauch
und Hula-Hoop mit ihrem braungebrannten .....**.**

Sommerkinder wollen jeden ..... **zum Baden gehn**
und von früh bis spät nur die ..... **sehn.**
Sommerkinder wollen ..... **irgendwo am** .....
und ein großes ..... **in ihrer** .....**.**

Sie träumen von alten ....., die sich wiedersehn,
und ....., die nie zu Ende gehn.

Sommerkinder wollen jeden ..... **zum Baden gehn**
und von früh bis spät nur die ..... **sehn.**
Sommerkinder wollen ..... **irgendwo am** .....
und ein großes ..... **in ihrer** .....**.**

Verbinde.

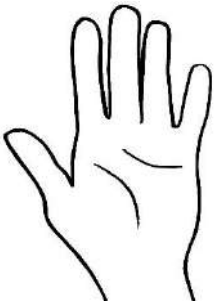

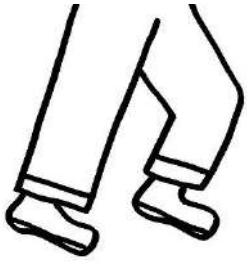

Dusche

baden

Bauch

Freunde

gehen

am Strand spielen

Sonne

Hand

Eis

Titel: In der Weihnachtsbäckerei
Künstler: Rolf Zuckowski

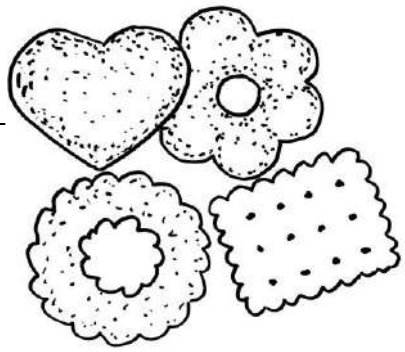

In der Weihnachtsbäckerei gibt es manche Leckerei.
Zwischen Mehl und Milch macht so mancher Knilch
eine riesengroße Kleckerei.
In der Weihnachtsbäckerei, in der Weihnachtsbäckerei.

Wo ist das Rezept geblieben, von den Plätzchen, die wir lieben?
Wer hat das Rezept verschleppt? Na, dann müssen wir es packen,
einfach frei nach Schnauze backen. Schmeißt den Ofen an und ran.

In der Weihnachtsbäckerei …

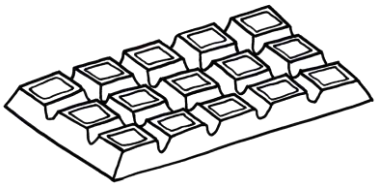

Brauchen wir nicht Schokolade, Honig, Nüsse und Sukkade
und ein bisschen Zimt? Das stimmt! Butter, Mehl und Milch verrühren,
zwischendurch einmal probieren und dann kommt das Ei: Vorbei!

In der Weihnachtsbäckerei …

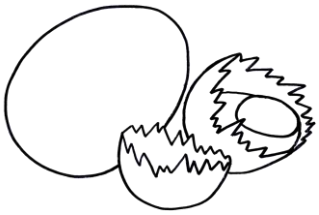

Bitte mal zur Seite treten, denn wir brauchen Platz zum Kneten.
Sind die Finger rein? Du Schwein! Sind die Plätzchen, die wir stechen,
erst mal auf den Ofenblechen, warten wir gespannt: Verbrannt!

In der Weihnachtsbäckerei …

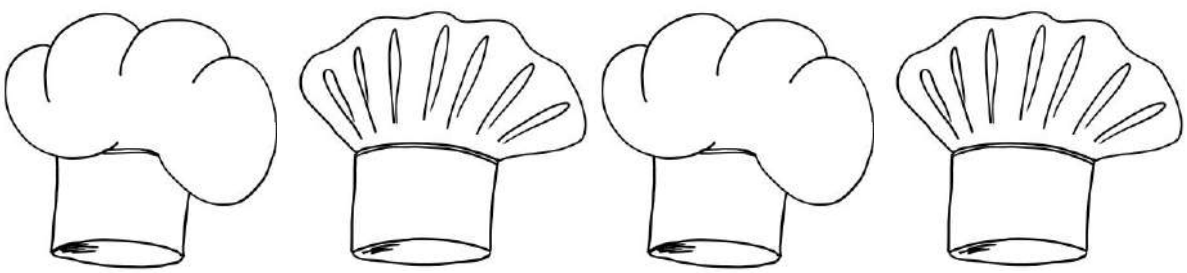

Titel: In der Weihnachtsbäckerei
Künstler: Rolf Zuckowski

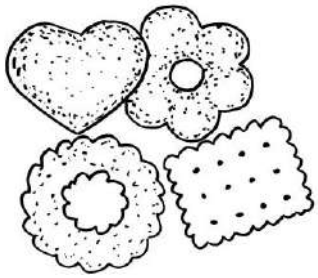

In der Weihnachtsbäckerei gibt es manche …….…….. **.**

Zwischen …….…… **und** …….. **macht so mancher Knilch eine riesengroße Kleckerei.**

In der Weihnachtsbäckerei, in der ……..……..**.**

Wo ist das …….…….. geblieben, von den …….……., die wir lieben? Wer hat das Rezept verschleppt? Na, dann …….…….. wir es packen, einfach frei nach Schnauze …….……... Schmeißt den Ofen an und ran.

In der Weihnachtsbäckerei …

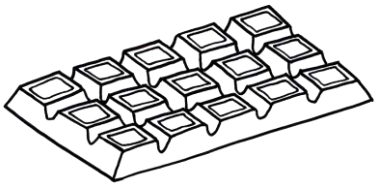

Brauchen wir nicht …….……., …….……., Nüsse und Sukkade und ein bisschen Zimt? Das stimmt! ……., Mehl und Milch verrühren, zwischendurch einmal probieren und dann kommt das ……: Vorbei!

In der Weihnachtsbäckerei …

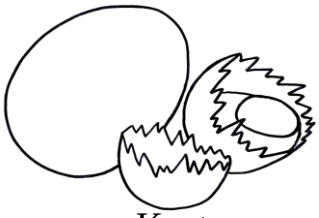

Bitte mal zur Seite treten, denn wir brauchen …….…….. zum Kneten. Sind die ……..…rein? Du Schwein! Sind die Plätzchen, die wir stechen, erst mal auf den Ofenblechen, warten wir gespannt: …….……..!

In der Weihnachtsbäckerei …

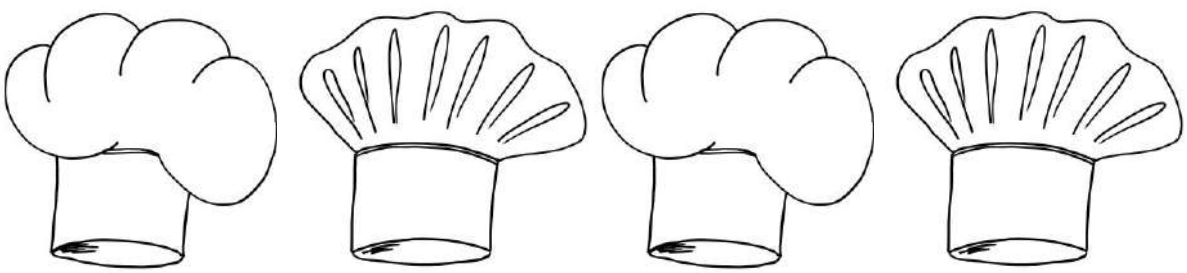

Verbinde.

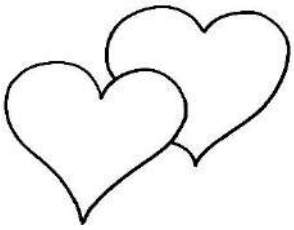

backen

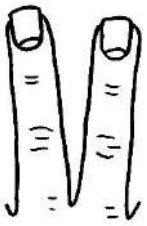

Finger

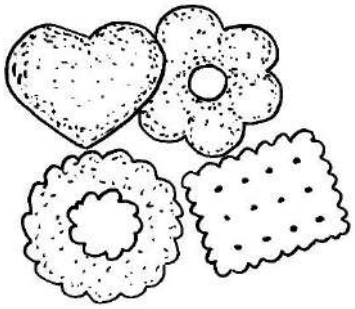

lieben

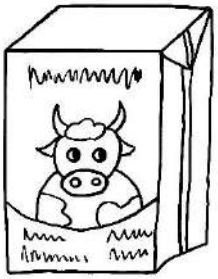

Schwein

Milch

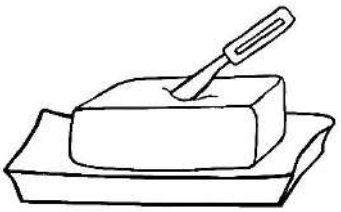

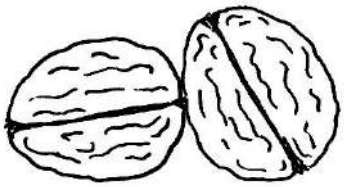

Plätzchen

Schokolade

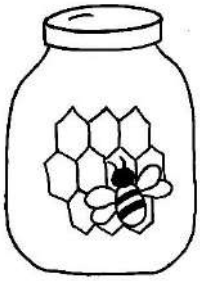

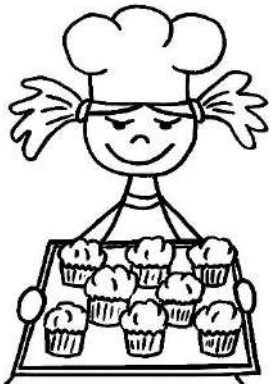

Honig

Nüsse

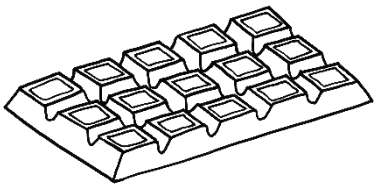

Butter

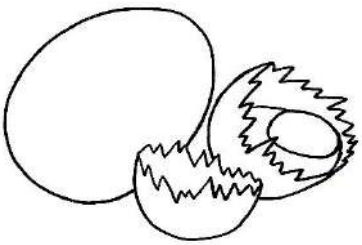

Ei

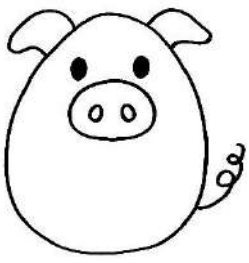

Titel: Die Vogelhochzeit
Künstler: Rolf Zuckowski

Ein Vogel wollte Hochzeit machen,

Das war die Geschichte.

Fidiralala...Fidiralala... Fidiralalalala

Und fragt ihr mich, was nun geschieht,

Hört zu, was ich berichte.

Fidiralala...Fidiralala... Fidiralalalala

Ob groß, ob klein, auf dieser Welt,

Ist niemand gern alleine.

Fidiralala...Fidiralala... Fidiralalalala

Was macht ein Vogel, der allein ist,

Wisst ihr, was ich meine?

Fidiralala...Fidiralala... Fidiralalalala

Er sucht sich einen Platz im Baum

Und singt die schönsten Lieder.

Fidiralala...Fidiralala... Fidiralalalala

Und wenn er Glück hat, setzt sich bald,

Ein Weibchen zu ihm nieder.

Fidiralala...Fidiralala... Fidiralalalala

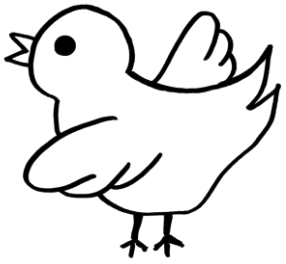

Titel: Die Vogelhochzeit
Künstler: Rolf Zuckowski

Ein ..... wollte Hochzeit machen,

Das war die ..... .

Fidiralala...Fidiralala... Fidiralalalala

Und ..... ihr mich, was nun geschieht,

..... zu, was ich berichte.

Fidiralala...Fidiralala... Fidiralalalala

Ob ....., ob ....., auf dieser Welt,

Ist ..... gern alleine.

Fidiralala...Fidiralala... Fidiralalalala

Was ..... ein Vogel, der allein ist,

Wisst ihr, was ich .....?

Fidiralala...Fidiralala... Fidiralalalala

Er ..... sich einen Platz im .....

Und ..... die schönsten Lieder.

Fidiralala...Fidiralala... Fidiralalalala

Und ..... er Glück hat, setzt sich .....,

Ein Weibchen zu ihm nieder.

Fidiralala...Fidiralala... Fidiralalalala

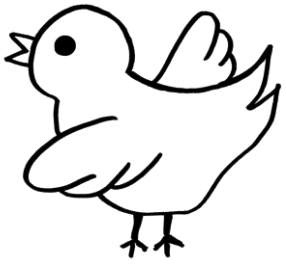

Titel: Hallo Mama, Hallo Papa
Künstler: Rolf Zuckowski

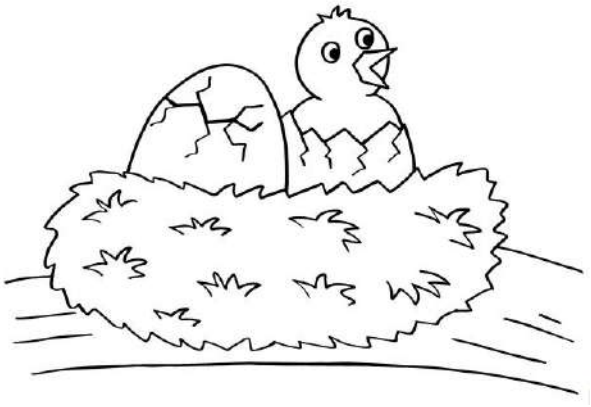

Hallo Mama, Hallo Papa,
die Zeit ist um und ich bin da.
Hallo Mama, Hallo Papa,
eie geht es euch? Ist alles klar?

Hallo Mama, Hallo Papa,
was schaut ihr mich so komisch an?
Hallo Mama, Hallo Papa,
ich bin schon bald ein großer Mann.

Die Zeit im Ei,
die ist nun vorbei
und ich sing so laut ich kann, Juch-hei.

Hallo Mama, Hallo Papa,
wie sieht das Nest gemütlich aus?
Hallo Mama, Hallo Papa,
doch passt gut auf, sonst fall ich raus.

Hallo Mama, Hallo Papa,
nun fang ich bald zu fliegen an.
Hallo Mama, hallo Papa,
ihr werdet sehen, was ich schon kann.

Die ganze Zeit
hab ich mich gefreut.
Ja, und endlich ist es nun soweit.

Hallo Mama, Hallo Papa,
nun fang ich bald zu fliegen an.
Hallo Mama, hallo Papa,
ihr werdet sehen, was ich schon kann.

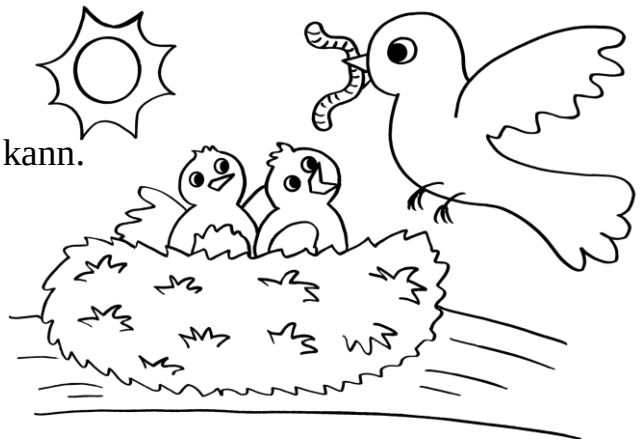

Titel: Hallo Mama, Hallo Papa
Künstler: Rolf Zuckowski

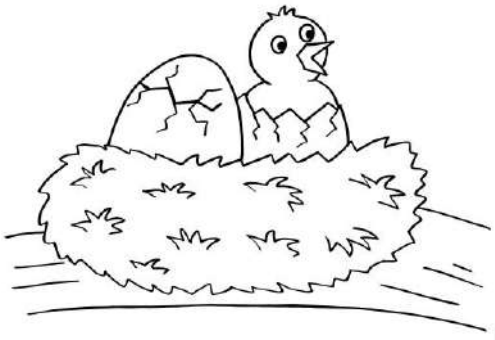

Hallo ……, Hallo ……,
die …… ist um und ich bin da.
Hallo Mama, Hallo Papa,
wie …… es euch? Ist …… klar?

Hallo Mama, Hallo Papa,
was schaut ihr mich so …… an?
Hallo Mama, Hallo Papa,
ich …… schon bald ein großer ……..

Die …… im Ei,
die ist nun ……
und ich …… so laut ich kann, Juch-hei.

Hallo Mama, Hallo Papa,
…… sieht das Nest gemütlich aus.
Hallo Mama, Hallo Papa,
doch passt …… auf, sonst fall ich ……..

Hallo Mama, Hallo Papa,
nun fang ich bald zu …… an.
Hallo Mama, hallo Papa,
ihr werdet ……, was ich schon ……..

Die …… Zeit
hab ich …… gefreut.
Ja, und …… ist es nun soweit.

Hallo Mama, Hallo Papa,
nun fang ich bald zu …… an.
Hallo Mama, hallo Papa,
ihr werdet ……, was ich schon ……..

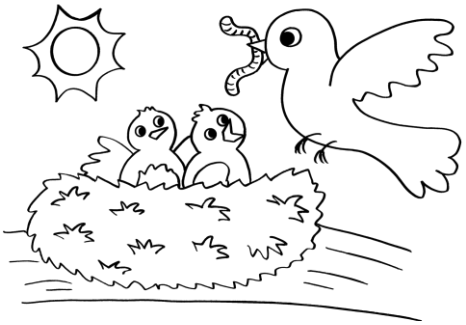

Titel: Tick, tick, tick
Künstler: Rolf Zuckowski

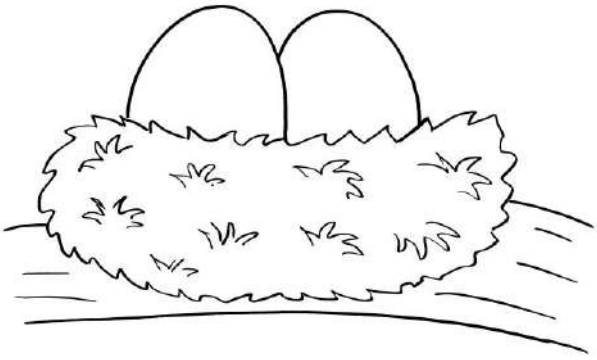

Tick, tick, tick, tick, tick, tick,
was klopft denn da im Ei?
Ein Vogelbaby zart und klein,
will frei sein 1, 2, 3.

Tick, tick, tick, tick, tick, tick,
ich will hier endlich raus.
Hier drinnen ist es viel zu warm,
ich halt es nicht mehr aus.

Im Ei, da ist es warm und schön, doch leider kann man gar nichts sehn.
Im Ei, da ist es warm und schön, doch leider kann man gar nichts sehn.

Tick, tick, tick, tick, tick, tick,
ich glaub' es ist so weit.
Ich muss jetzt endlich an die Luft,
es ist doch höchste Zeit.

Tick, tick, tick, tick, tick, tick,
ich pick das Ei entzwei.
Mein Schnabel macht ein großes Loch
und schwupps, schon bin ich frei.

Im Ei, da ist es warm und schön, doch leider kann man gar nichts sehn.
Im Ei, da ist es warm und schön, doch leider kann man gar nichts sehn.

Tick, tick, tick, tick, tick, tick,
ich pick das Ei entzwei.
Mein Schnabel macht ein großes Loch
und schwupps, schon bin ich frei.

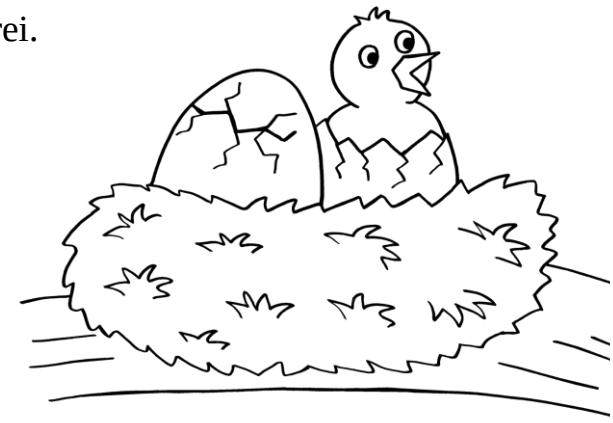

Titel: Tick, tick, tick
Künstler: Rolf Zuckowski

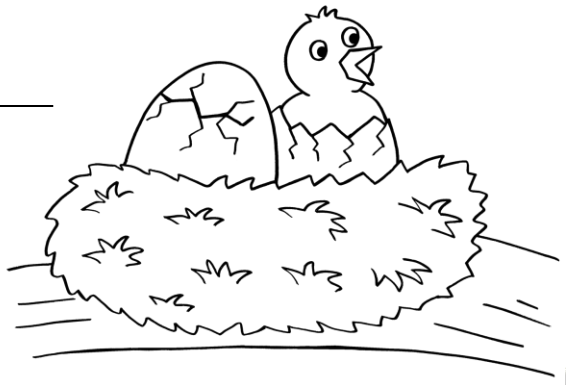

Tick, tick, tick, tick, tick, tick,
was klopft denn da im .....?
Ein ..... zart und klein,
will ..... sein 1, 2, ...

Tick, tick, tick, tick, tick, tick,
ich ..... hier endlich raus.
Hier drinnen ist es viel zu .....,
ich halt es ..... mehr aus.

Im ....., da ist es warm und .....,
doch leider ..... man gar nichts sehn.

Tick, tick, tick, tick, tick, tick,
ich glaub' es ist so .....
Ich ..... jetzt endlich an die .....,
es ist doch höchste .....

Tick, tick, tick, tick, tick, tick,
ich pick das ..... entzwei.
Mein ..... macht ein großes .....
und schwupps, schon bin ich .....

Im ....., da ist es warm und .....,
doch leider ..... man gar nichts sehn.

Titel: Sieh nur die Sterne
Künstler: Rolf Zuckowski

Sieh nur, die Sterne, der Tag schläft schon ein
und deine Augen sind müde und klein.
Schlaf, bis der Morgen die Träume verweht.
Schlaf, bis am Himmel die Sonne aufgeht.

Sieh nur, die Sterne, sie leuchten so hell.
Sie nur, die Wolken, sie fliegen so schnell.
Hör, wie der Wind seine Lieder dir singt.
Schlaf, schlafe gut, bis der Morgen beginnt.

Sieh nur, die Sterne, so klein und so weit.
Sie stehen still, doch so schnell geht die Zeit.
Bald bist du groß und kannst alles allein,
aber bis dann schläfst du hier bei mir ein.

Titel: Sieh nur die Sterne
Künstler: Rolf Zuckowski

Sieh nur, die ……, der Tag schläft schon ein

und deine …… sind müde und klein.

Schlaf, bis der …… die Träume verweht.

Schlaf, bis am Himmel die …… aufgeht.

Sieh nur, die Sterne, sie leuchten so ……

Sie nur, die ……, sie fliegen so schnell.

Hör, wie der …… seine Lieder dir singt.

Schlaf, schlafe gut, bis der …… beginnt.

Sieh nur, die Sterne, so …… und so weit.

Sie stehen still, doch so schnell geht die ……

Bald bist du …… und kannst alles allein,

…… bis dann schläfst du hier bei mir ein.

Titel: Wischi, wischi, waschi
Künstler: Detlev Jöcker

Ich wasche **meine Haare**,

die Haare und **die Ohren** auch.

Wischi wischi waschi wischi,

die Haare und **die Ohren** auch.

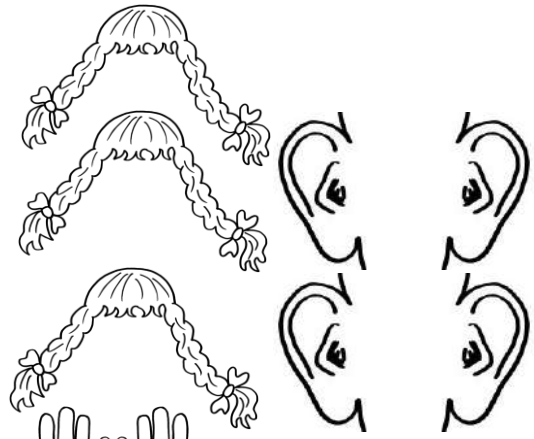

Ich wasche **meine Hände**,

die Hände und **die Arme** auch.

Wischi wischi waschi wischi,

die Hände und **die Arme** auch.

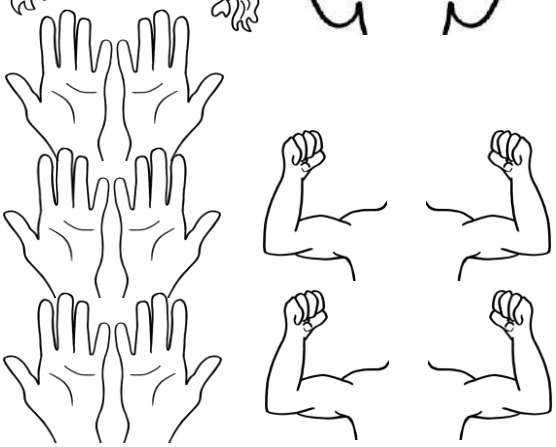

Ich wasche **meine Schultern**,

die Schultern und **das Bäuchlein** auch.

Wischi wischi waschi wischi,

die Schultern und **das Bäuchlein** auch.

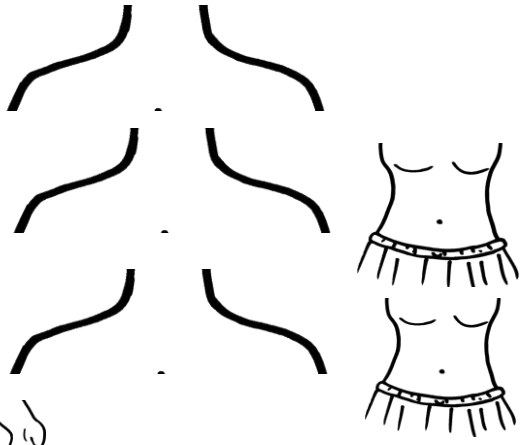

Ich wasche **meine Beine**,

die Beine und **die Knie** auch.

Wischi wischi waschi wischi,

die Beine und **die Knie** auch.

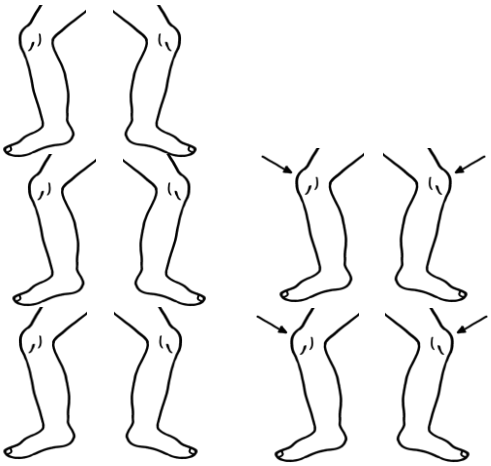

Verbinde.

Schultern

Haare

Beine

Ohren

Hände

Bäuchlein

Knie

Arme

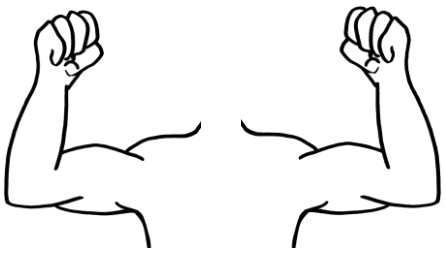

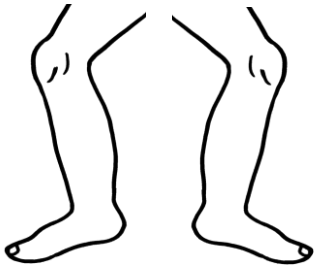

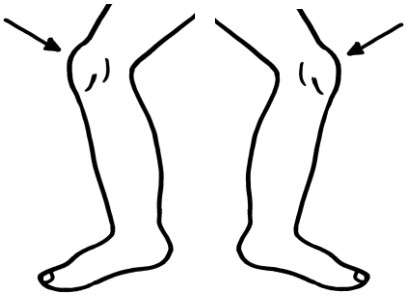
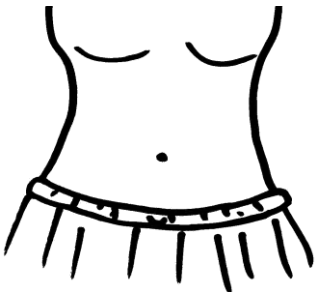

Titel: Wischi, wischi, waschi
Künstler: Detlev Jöcker

Ich wasche **meine** ..... **,**

die Haare und **die** ..... auch.

Wischi wischi waschi wischi,

die Haare und **die** ..... auch.

Ich wasche **meine** .....,

die Hände und **die** ..... auch.

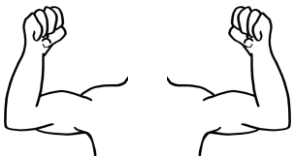

Wischi wischi waschi wischi,

die Hände und **die** ..... auch.

Ich wasche **meine** .....,

die Schultern und **das** ..... auch.

Wischi wischi waschi wischi,

die Schultern und **das** ..... auch.

Ich wasche **meine** .....,

die Beine und **die** ..... auch.

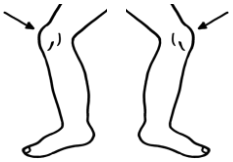

Wischi wischi waschi wischi,

die Beine und **die** ..... auch.

Bingofeld

Kärtchen zum Ausschneiden und Aufkleben

	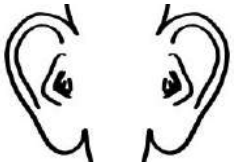	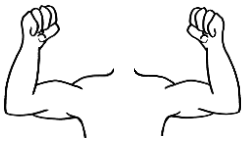
		
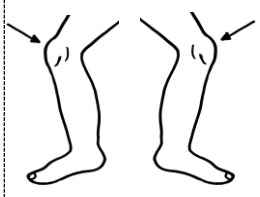		

Kärtchen zum Ausschneiden und Bingospielen

			
			
			
			
			
			

Memoryspiel

Kärtchen zum Ausschneiden und Memoryspielen

	Bäuchlein		**Haare**
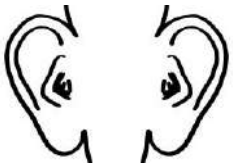	**Ohren**		**Beine**
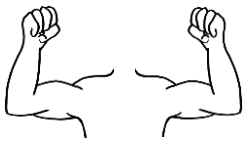	**Arme**		**Hände**
	Schultern	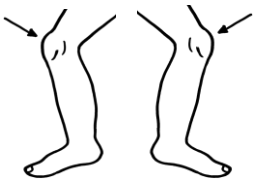	**Knie**

Titel: Wackelpudding
Künstler: Detlev Jöcker

Wackelpudding, Wackelpudding, wackelt hin und her.
Wackelpudding, Wackelpudding, werden immer mehr.
Wackelpudding, Wackelpudding, niemand hält mehr still,
weil jeder diesen schönen Tanz noch einmal tanzen will.

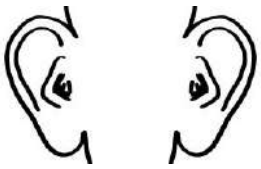

Fassen wir uns an die Ohren, halten wir sie fest,
dann wackelst du, dann wackelst du, mit mir gleich um die Wett'.

Fassen uns an die Nase, halten wir sie fest,
dann wackelst du, dann wackelst du, mit mir gleich um die Wett'.

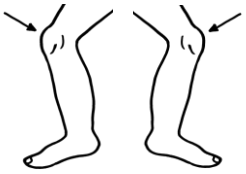

Fassen wir uns an die Knie, halten wir sie fest,
dann wackelst du, dann wackelst du, mit mir gleich um die Wett'.

Fassen wir uns an die Hände, halten wir sie fest,
dann wackelst du, dann wackelst du, mit mir gleich um die Wett'.

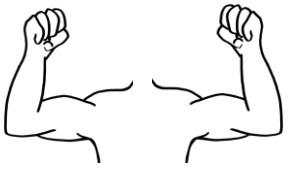

Fassen wir uns an die Arme, halten wir sie fest,
dann wackelst du, dann wackelst du, mit mir gleich um die Wett'.

Titel: Wackelpudding
Künstler: Detlev Jöcker

Wackelpudding, Wackelpudding, wackelt hin und her.
Wackelpudding, Wackelpudding, werden immer mehr.
Wackelpudding, Wackelpudding, niemand hält mehr still,
weil jeder diesen schönen Tanz noch einmal tanzen will.

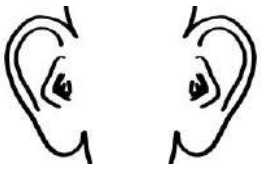

Fassen wir uns an die ..... , halten wir sie fest,
dann wackelst du, dann wackelst du, mit mir gleich um die Wett'.

Fassen uns an die ....., halten wir sie fest,
dann wackelst du, dann wackelst du, mit mir gleich um die Wett'.

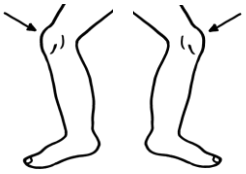

Fassen wir uns an die ....., halten wir sie fest,
dann wackelst du, dann wackelst du, mit mir gleich um die Wett'.

Fassen wir uns an die ....., halten wir sie fest,
dann wackelst du, dann wackelst du, mit mir gleich um die Wett'.

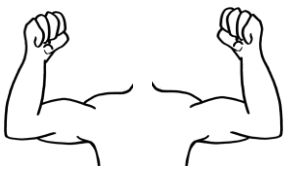

Fassen wir uns an die ....., halten wir sie fest,
dann wackelst du, dann wackelst du, mit mir gleich um die Wett'.

Titel: Er ist der Orang Utan
Künstler: Detlev Jöcker

Seht, er stapft jetzt durch den Urwald
und setzt Schritt vor Schritt.
Kopf und Schultern, Arme, Hände,
baumeln locker mit.

Er ist der Orang Utan vom Wunga-Wonga-Wald!
Und alle Tiere hören ihn, wenn's durch die Gegend schallt.
Er ist der Orang Utan vom Wunga-Wonga-Wald!
Und alle Tiere hören ihn, wenn's durch die Gegend schallt. Uuaaah!

Wenn er durch die Bäume schwingt,
ganz oben durchs Geäst,
braucht er seine langen Arme,
hält sich damit fest.

Er bricht Zweige, pflückt die Früchte,
gräbt die Wurzeln aus.
Dann krault er das Fell vom Nachbarn
und sucht jede Laus

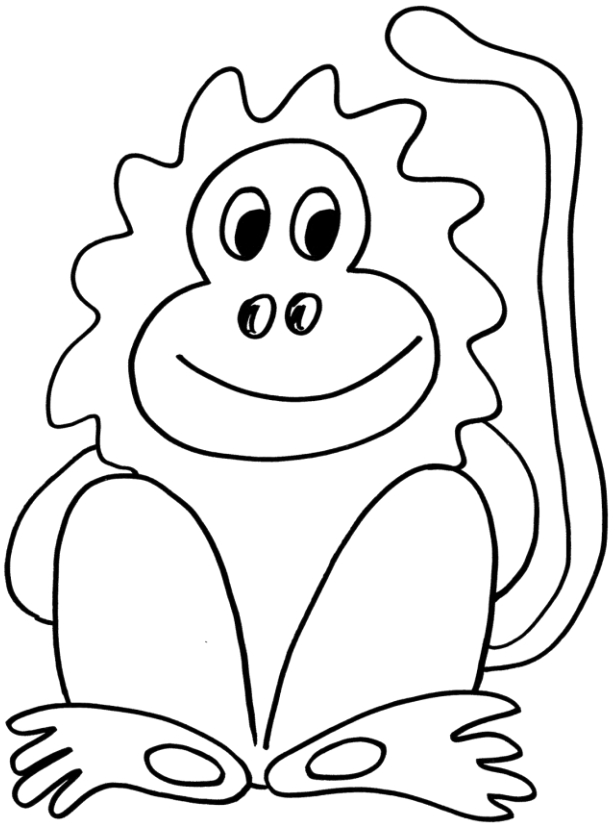

Titel: Er ist der Orang Utan
Künstler: Detlev Jöcker

Seht, er stapft jetzt durch den ……..……..

und setzt Schritt vor Schritt.

……..…….. und Schultern, ……..……., Hände,

baumeln locker mit.

Er ist der Orang Utan vom Wunga-Wonga-……..……**!**

Und alle ……..…….. **hören ihn, wenn's durch die Gegend schallt.**

Er ist der Orang Utan vom Wunga-Wonga-……..……**!**

Und alle Tiere ……..…….. **ihn, wenn's durch die Gegend schallt. Uuaaah**!

Wenn er durch die ……..…….. schwingt,

ganz oben durchs Geäst,

braucht er seine langen ……..……,

hält sich damit ……..……..

Er bricht Zweige, pflückt die ……..……,

gräbt die Wurzeln aus.

Dann krault er das ……..…….. vom Nachbarn

und sucht jede ……..……..

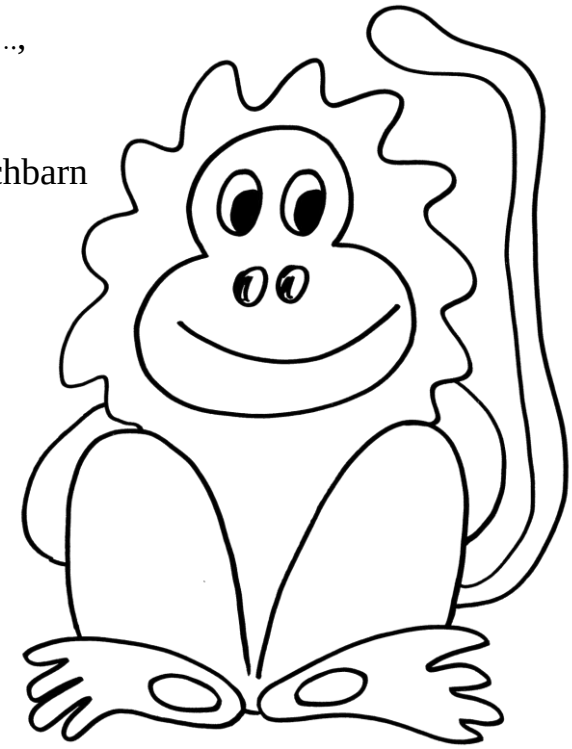

Titel: Tanzlied der Tiere
Künstler: Detlev Jöcker

Es will die Maus zum Tanzen gehen, will zur Musik im Takt sich drehn.
Und wenn sie einschläft in der Nacht, sie noch im Traum die Schritte macht.

Tappe tipp tipp tipp, tappe tipp tipp tipp,
tappe tipp tipp tipp und rundherum.
Tappe tipp tipp tipp, tappe tipp tipp tipp,
tappe tipp tipp tipp und rundherum.

Es will die Gans zum Tanzen gehen, will zur Musik im Takt sich drehn.
Und wenn sie einschläft in der Nacht, sie noch im Traum die Schritte macht.

Witschel, watsch watsch watsch, witschel, watsch watsch watsch,
witschel, watsch watsch watsch und rundherum.
Witschel, watsch watsch watsch, witschel, watsch watsch watsch,
witschel, watsch watsch watsch und rundherum.

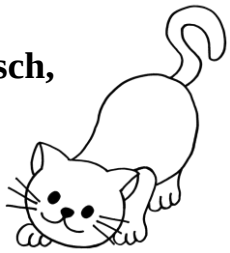

Es will die Katz' zum Tanzen gehen, will zur Musik im Takt sich drehn.
Und wenn sie einschläft in der Nacht, sie noch im Traum die Schritte macht.

Schliche schlumm schlumm schlumm, schliche schlumm schlumm schlumm,
schliche schlumm schlumm schlumm und rundherum.
Schliche schlumm schlumm schlumm, schliche schlumm schlumm schlumm,
schliche schlumm schlumm schlumm und rundherum.

Es will das Pferd zum Tanzen gehen, will zur Musik im Takt sich drehn.
Und wenn es einschläft in der Nacht, es noch im Traum die Schritte macht.

Galopp hopp hopp hopp, galopp hopp hopp hopp
galopp hopp hopp hopp und rundherum.
Galopp hopp hopp hopp, galopp hopp hopp hopp
galopp hopp hopp hopp und rundherum.

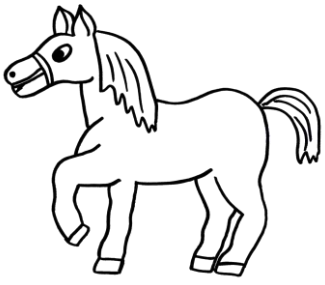

Titel: Das Minimonster
Künstler: Detlev Jöcker

Am Montag muss das Minimonster immer wieder springen.
Am Montag muss das Minimonster immer wieder springen.

Hoppla hoppla hoppla hopp.

Am Dienstag muss das Minimonster immer wieder turnen.
Am Dienstag muss das Minimonster immer wieder turnen.

Hoch, herunter und gleich hoch.

Am Mittwoch muss das Minimonster immer wieder tanzen.
Am Mittwoch muss das Minimonster immer wieder tanzen.

Hin und her und rundherum.

Am Donnerstag muss das Minimonster immer wieder stampfen.
Am Donnerstag muss das Minimonster immer wieder stampfen.

Wumm-ta wumm-ta wumm-ta wumm.

Am Freitag muss das Minimonster immer wieder trommeln.
Am Freitag muss das Minimonster immer wieder trommeln.

Bummel bommel bummel bomm.

Am Samstag muss das Minimonster immer wieder klatschen.
Am Samstag muss das Minimonster immer wieder klatschen.

Erst ganz langsam und dann schnell

Am Sonntag muss das Minimonster immer wieder rennen.
Am Sonntag muss das Minimonster immer wieder rennen.

1,2,3 im Sauseschritt

Titel: Das Minimonster
Künstler: Detlev Jöcker

Am ..... muss das Minimonster immer wieder springen.
Am ..... muss das Minimonster immer wieder springen.

Hoppla hoppla hoppla hopp.

Am ..... muss das Minimonster immer wieder turnen.
Am ..... muss das Minimonster immer wieder turnen.

Hoch, herunter und gleich hoch.

Am ..... muss das Minimonster immer wieder tanzen.
Am ..... muss das Minimonster immer wieder tanzen.

Hin und her und rundherum.

Am ..... muss das Minimonster immer wieder stampfen.
Am ..... muss das Minimonster immer wieder stampfen.

Wumm-ta wumm-ta wumm-ta wumm.

Am ..... muss das Minimonster immer wieder trommeln.
Am ..... muss das Minimonster immer wieder trommeln.

Bummel bommel bummel bomm.

Am ..... muss das Minimonster immer wieder klatschen.
Am ..... muss das Minimonster immer wieder klatschen.

Erst ganz langsam und dann schnell

Am ..... muss das Minimonster immer wieder rennen.
Am ..... muss das Minimonster immer wieder rennen.

1,2,3 im Sauseschritt

Was machst du in der Woche.
Male Bilder und sag, was du an den verschiedenen Wochentagen machst.

Terminplaner

Montag

Dienstag

Mittwoch

Donnerstag

Freitag

Samstag

Sonntag

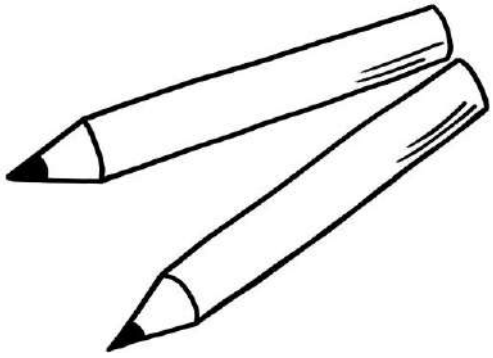

Welcher Tag ist das? Schreibe.

O	N	S	G	N	T	A

……..……..

I	T	M	O	T	W	H	C

……..……..

O	E	D	N	R	N	T	G	S	A

……..……..

N	M	G	T	O	A

……..……..

I	S	G	D	N	T	E	A

……..……..

E	F	G	I	R	T	A

……..……..

M	A	A	T	G	S	S

……..……..

Welcher Tag ist heute?

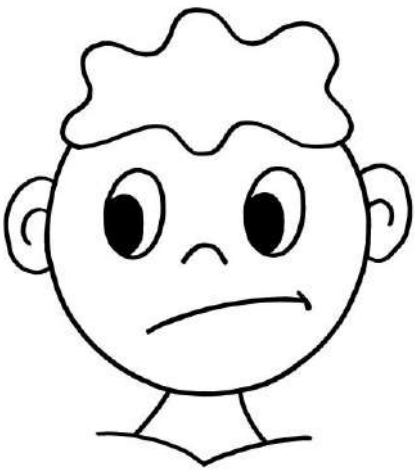

der Montag
der Dienstag
der Mittwoch
der Donnerstag
der Freitag
der Samstag
der Sonntag

Heute ist ……..……..

Titel: Meine Hände sind verschwunden

Meine **Hände** sind verschwunden,
Ich habe keine **Hände** mehr!
Ei, da sind die **Hände** wieder!
Tra la la la la la.

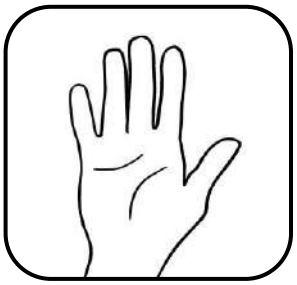

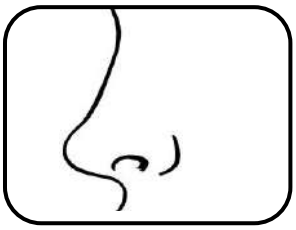

Meine **Nase** ist verschwunden,
Ich habe keine **Nase** mehr.
Ei, da ist die **Nase** wieder.
Tra la la la la la.

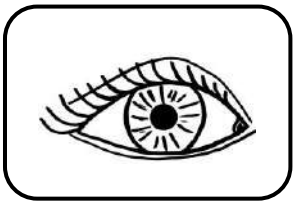

Meine **Augen** sind verschwunden,
Ich habe keine **Augen** mehr.
Ei, da sind die **Augen** wieder.
Tra la la la la la.

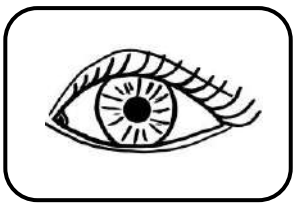

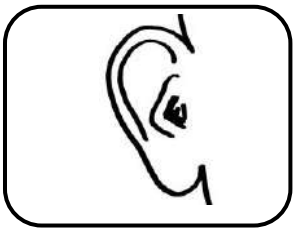

Meine **Ohren** sind verschwunden,
Ich habe keine **Ohren** mehr.
Ei, da sind die **Ohren** wieder.
Tra la la la la la.

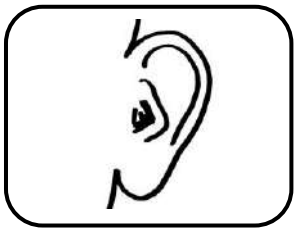

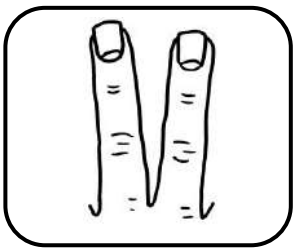

Meine **Finger** sind verschwunden,
Ich habe keine **Finger** mehr.
Ei, da sind die **Finger** wieder.
Tra la la la la la.

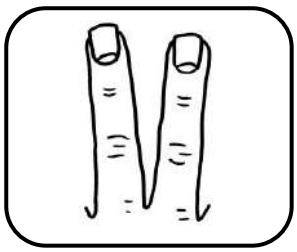

Mein **Mund**, der ist verschwunden,
Ich habe keinen **Mund** mehr.
Ei, da ist der **Mund** wieder.
Tra la la la la la.

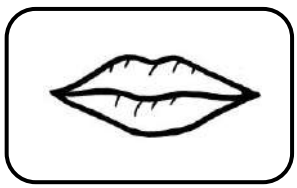

Titel: Ein kleines, graues Eselchen

Ein kleines, graues **Eselchen**,
das wandert durch die Welt.
Es wackelt mit dem Hinterteil,
so wie es ihm gefällt.
I-a-I-a-I-a.

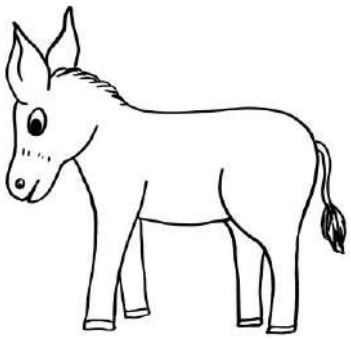

Ein kleiner, bunter **Vogel**,
der flattert durch die Welt.
Er pickt ganz viele Körner auf
grad wie es ihm gefällt.
Piep, piep, piep, piep, piep, piep.

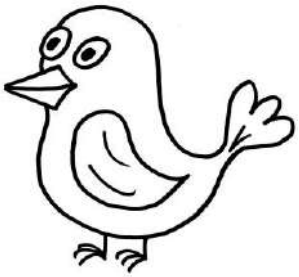

Ein kleiner, süßer **Hase**,
der hoppelt durch die Welt.
Er schaut nach rechts
und auch nach links
grad wie es ihm gefällt.
Hopp hopp, hopp hopp, hopp hopp.

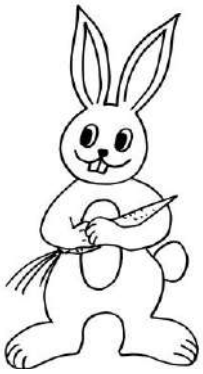

Ein kleiner, schwarzer **Käfer**,
der krabbelt durch die Welt.
Oft wird er müd',
da schläft er ein
grad wie es ihm gefällt.
Ch ch, ch ch, ch ch.

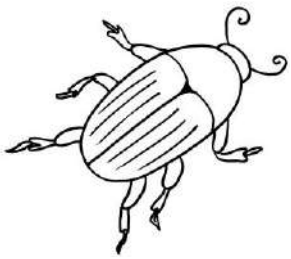

Titel: Fünf kleine Fische

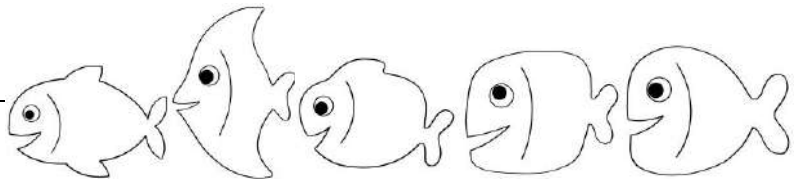

Fünf kleine Fische, die schwammen im Meer (blubb blubb blubb blubb)
Da sagte der eine: „Ich kann nicht mehr" (blubb blubb blubb blubb)
Ich wär viel lieber in einem kleinen Teich (blubb blubb blubb blubb)
Hier gibt es **Haie**, die fressen mich gleich (blubb blubb blubb blubb)

Blubb blubb, blubb-blubb blubb

Vier kleine Fische, die schwammen im Meer (blubb blubb blubb blubb)
Da sagte der eine: „Ich kann nicht mehr" (blubb blubb blubb blubb)
Ich wär viel lieber in einem kleinen Teich (blubb blubb blubb blubb)
Hier gibt es **Haie**, die fressen mich gleich (blubb blubb blubb blubb)

Blubb blubb, blubb-blubb blubb

Drei kleine Fische, die schwammen im Meer (blubb blubb blubb blubb)
Da sagte der eine: „Ich kann nicht mehr" (blubb blubb blubb blubb)
Ich wär viel lieber in einem kleinen Teich (blubb blubb blubb blubb)
Hier gibt es **Haie**, und die fressen mich gleich (blubb blubb blubb blubb)

Blubb blubb, blubb-blubb blubb

Zwei kleine Fische, die schwammen im Meer (blubb blubb blubb blubb)
Da sagte der eine: „Ich kann nicht mehr" (blubb blubb blubb blubb)
Ich wär viel lieber in einem kleinen Teich (blubb blubb blubb blubb)
Hier gibt es **Haie**, und die fressen mich gleich (blubb blubb blubb blubb)

Blubb blubb, blubb-blubb blubb

Ein kleiner Fisch, der schwamm im Meer (blubb blubb blubb blubb)
Er sagt zu sich: „Ich kann nicht mehr" (blubb blubb blubb blubb)
Ich wär viel lieber in einem kleinen Teich (blubb blubb blubb blubb)
Hier gibt es **Haie**, und die fressen mich gleich (blubb blubb blubb blubb)

Blubb blubb, blubb-blubb blubb

Ein großer **Hai** der schwimmt im Meer (blubb blubb blubb blubb)
Da sagt der **Hai**: „Ich kann nicht mehr" (blubb blubb blubb blubb)
Ich wär viel lieber in einem kleinen Teich (blubb blubb blubb blubb)
Denn da sind die **Fische** und die fress‘ ich gleich (blubb blubb blubb blubb)

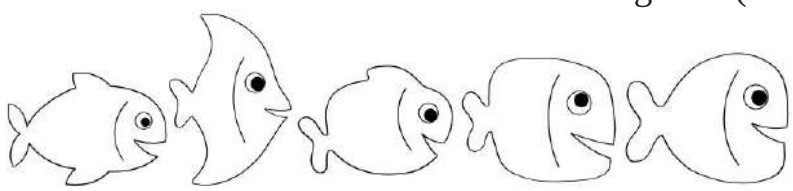

Titel: Hände waschen

Hände waschen, **Hände** waschen muss ein jedes Kind.
Hände waschen, **Hände** waschen bis sie sauber sind.
Nun sind die **Hände** sauber ja, doch leider ist kein Handtuch da!

Drum müssen wir sie schütteln, schütteln, schütteln, schütteln,
drum müssen wir sie schütteln, bis dass sie trocken sind.

Und jetzt die **Haare**!

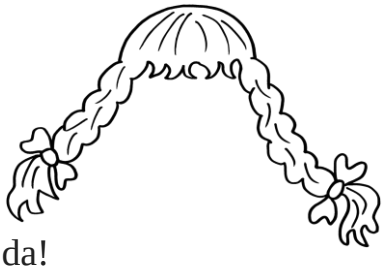

Haare waschen, **Haare** waschen muss ein jedes Kind.
Haare waschen, **Haare** waschen bis sie sauber sind.
Nun sind die **Haare** sauber ja, doch leider ist kein Handtuch da!

Drum müssen wir sie schütteln, schütteln, schütteln, schütteln,
drum müssen wir sie schütteln, bis dass sie trocken sind.

Und die **Füße**!

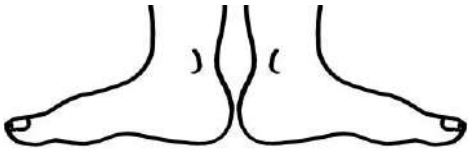

Füße waschen, **Füße** waschen muss ein jedes Kind.
Füße waschen, **Füße** waschen bis sie sauber sind.
Nun sind die **Füße** sauber ja, doch leider ist kein Handtuch da!

Drum müssen wir sie schütteln, schütteln, schütteln, schütteln,
drum müssen wir sie schütteln, bis dass sie trocken sind.

Und auch den **Popo**!

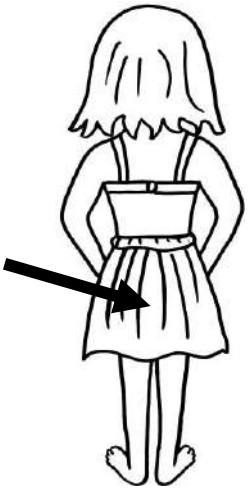

Popo waschen, **Popo** waschen muss ein jedes Kind.
Popo waschen, **Popo** waschen bis er sauber ist.
Nun ist der **Popo** sauber ja, doch leider ist kein Handtuch da!

Drum müssen wir ihn schütteln, schütteln, schütteln, schütteln,
drum müssen wir ihn schütteln, bis dass er trocken ist.

Titel: Das Lied über mich

Es gibt Lieder über **Hunde**, wau wau wau

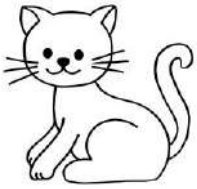

und auch Lieder über **Katzen**, miau miau miau.
Nur das eine Lied, das gibts noch nicht
und das ist das Lied über mich (was?)

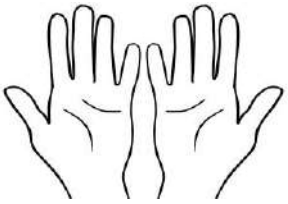

Ich hab **Hände** sogar zwei und auch **Haare** mehr als drei.

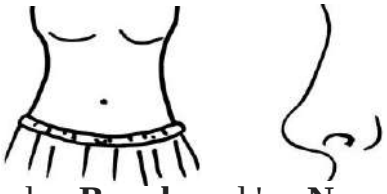

Ich hab einen runden **Bauch** und 'ne **Nase** hab ich auch.

Ich hab links und rechts ein **Bein** und ein **Herz**, doch nicht aus Stein
und jetzt winke ich dir zu: Hallo du, du, du!

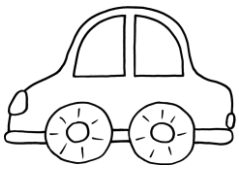

Es gibt Lieder über **Autos**, brumm brumm brumm

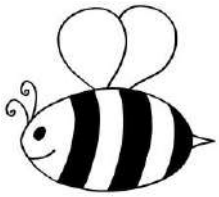

und auch Lieder über **Bienen**, summ summ summ.

Nur das eine Lied, das gibt's noch nicht

und das ist das Lied über mich (wie bitte?)

Es gibt Lieder über's **Lachen**, ha ha ha

und auch Lieder über's **Schimpfen**, na na na.

Nur das eine Lied, das gibt's noch nicht

und das ist das Lied über mich (na nu?)

Es gibt Lieder über's **Trinken**, gluck gluck gluck.

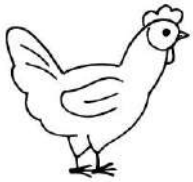

Und auch Lieder über's **Hühnchen**, tuck tuck tuck.

Nur das eine Lied, das gibt's noch nicht

und das ist das Lied über mich (hey!)

Bingofeld

Kärtchen zum Ausschneiden und Aufkleben

		
		
	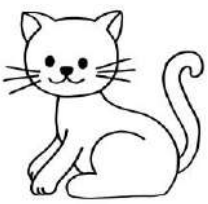	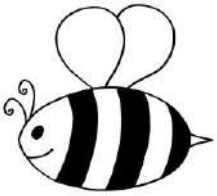

Kärtchen zum Ausschneiden und Bingospielen

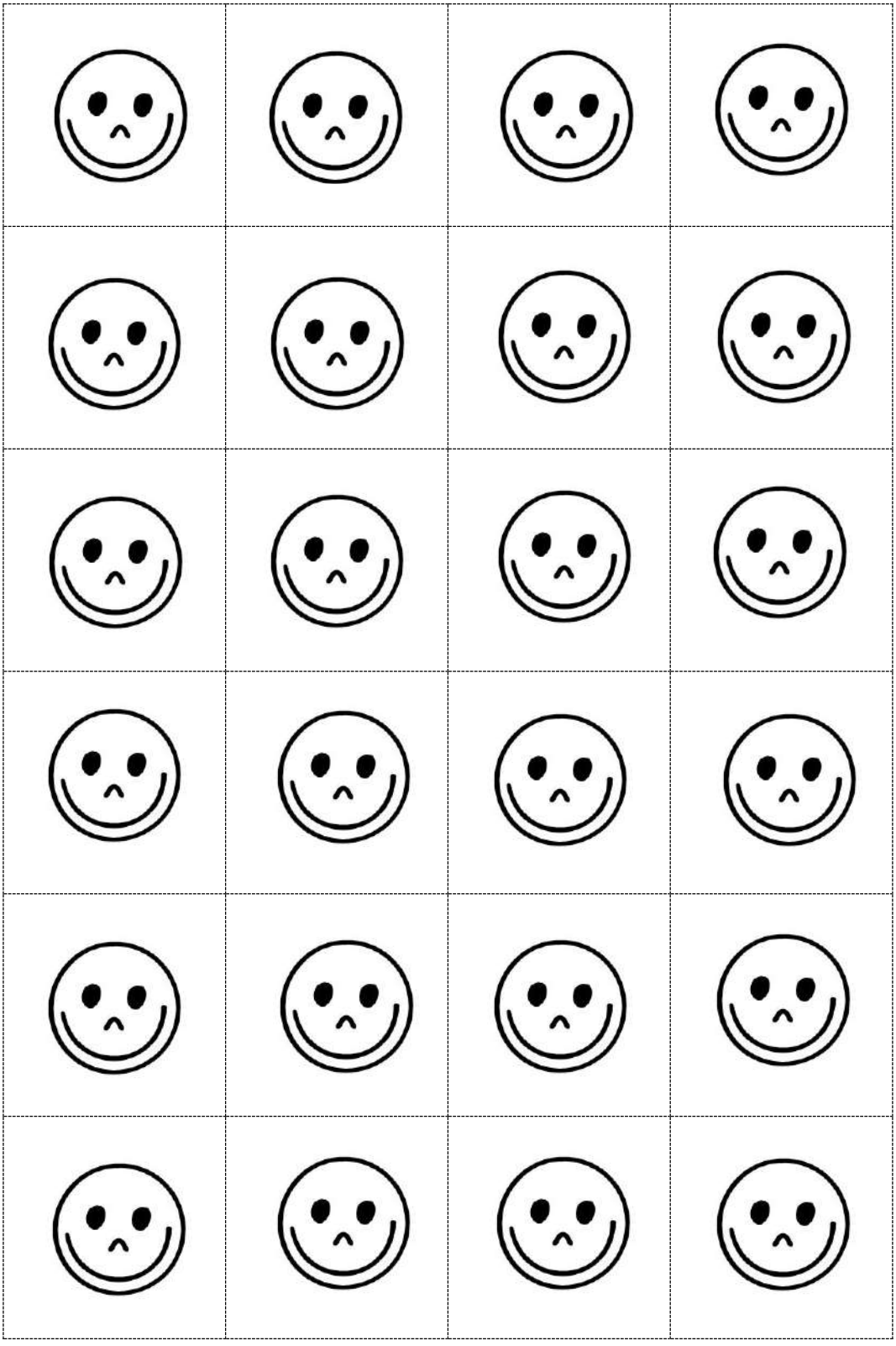

Titel: Jetzt steigt Hampelmann

Jetzt steigt Hampelmann, jetzt steigt Hampelmann,
jetzt steigt Hampelmann aus seinem Bett heraus.

Oh, du mein Hampelmann, mein Hampelmann, mein Hampelmann.
Oh, du mein Hampelmann, mein Hampelmann bist du.

Jetzt zieht Hampelmann, jetzt zieht Hampelmann,
jetzt zieht Hampelmann sich seine Strümpfe an.

Jetzt zieht Hampelmann, jetzt zieht Hampelmann,
jetzt zieht Hampelmann sich seine Hose an.

Jetzt zieht Hampelmann, jetzt zieht Hampelmann,
jetzt zieht Hampelmann sich seine Jacke an.

Jetzt zieht Hampelmann, jetzt zieht Hampelmann,
jetzt zieht Hampelmann sich seine Mütze auf.

Jetzt geht Hampelmann, jetzt geht Hampelmann,
jetzt geht Hampelmann mit seiner Frau spazieren.

Jetzt tanzt Hampelmann, jetzt tanzt Hampelmann,
jetzt tanzt Hampelmann mit seiner lieben Frau.

Titel: Jetzt steigt Hampelmann

Zum Ausschneiden und richtig Aufkleben:

Oh, du mein Hampelmann, mein Hampelmann, mein Hampelmann. Oh, du mein Hampelmann, mein Hampelmann bist du.
Jetzt zieht Hampelmann, jetzt zieht Hampelmann, jetzt zieht Hampelmann sich seine Strümpfe an.
Jetzt zieht Hampelmann, jetzt zieht Hampelmann, jetzt zieht Hampelmann sich seine Jacke an.
Jetzt steigt Hampelmann, jetzt steigt Hampelmann, jetzt steigt Hampelmann aus seinem Bett heraus.
Oh, du mein Hampelmann, mein Hampelmann, mein Hampelmann. Oh, du mein Hampelmann, mein Hampelmann bist du.
Oh, du mein Hampelmann, mein Hampelmann, mein Hampelmann. Oh, du mein Hampelmann, mein Hampelmann bist du.
Jetzt geht Hampelmann, jetzt geht Hampelmann, jetzt geht Hampelmann mit seiner Frau spazieren.
Jetzt tanzt Hampelmann, jetzt tanzt Hampelmann, jetzt tanzt Hampelmann mit seiner lieben Frau.
Oh, du mein Hampelmann, mein Hampelmann, mein Hampelmann. Oh, du mein Hampelmann, mein Hampelmann bist du.
Jetzt zieht Hampelmann, jetzt zieht Hampelmann, jetzt zieht Hampelmann sich seine Hose an.
Oh, du mein Hampelmann, mein Hampelmann, mein Hampelmann. Oh, du mein Hampelmann, mein Hampelmann bist du.
Jetzt zieht Hampelmann, jetzt zieht Hampelmann, jetzt zieht Hampelmann sich seine Mütze auf.
Oh, du mein Hampelmann, mein Hampelmann, mein Hampelmann. Oh, du mein Hampelmann, mein Hampelmann bist du.
Oh, du mein Hampelmann, mein Hampelmann, mein Hampelmann. Oh, du mein Hampelmann, mein Hampelmann bist du.

Karty pracy

- gry i zabawy -

Esswaren, Getränke 	**Haus, Möbel** 	**Freizeit** 	**Tiere** 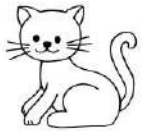	**Punktzahl**
……	……	……	……	……
……	……	……	……	……
……	……	……	……	……
……	……	……	……	……
……	……	……	……	……
……	……	……	……	……
……	……	……	……	……
……	……	……	……	……
……	……	……	……	……
……	……	……	……	……

Stadt 	**Krankheit, Gesundheit** 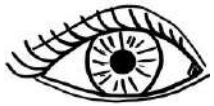	**Alltag** 	**Schule** 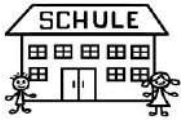	**Punktzahl**
……..	……..	……..	……..	……
……..	……..	……..	……..	……
……..	……..	……..	……..	……
……..	……..	……..	……..	……
……..	……..	……..	……..	……
……..	……..	……..	……..	……
……..	……..	……..	……..	……
……..	……..	……..	……..	……
……..	……..	……..	……..	……
……..	……..	……..	……..	……

Schulsachen 	**Wetter** 	**Kleider** 	**Sommerferien** 	**Punktzahl**
……	……	……	……	……
……	……	……	……	……
……	……	……	……	……
……	……	……	……	……
……	……	……	……	……
……	……	……	……	……
……	……	……	……	……
……	……	……	……	……
……	……	……	……	……
……	……	……	……	……

Was spielst du?

 Fußball spielen	 **Klavier spielen**	 **Schach spielen**	 **Tennis spielen**
 Computer spielen	 **Verstecken spielen**	 **Karten spielen**	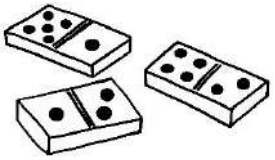 **Domino spielen**
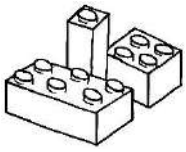 **Lego spielen**	 **Fangen spielen**	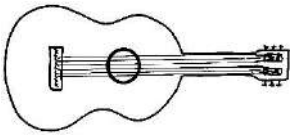 **Gitarre spielen**	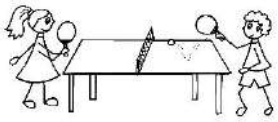 **Tischtennis spielen**
 Basketball spielen			

Was spielst du?

Gra przeznaczona dla dwóch osób. Składa się z 13 kart, po cztery obrazki na karcie. Każde dwie dowolne karty mają tylko jeden obrazek wspólny. Szybszy gracz mówi wyraz przedstawiony na jego karcie i karcie na środku po niemiecku (można dodawać własne reguły np. rozbudowane zdania).

Można grać na dwa sposoby:

- pozbywając się kart (wygrywa ten gracz, który jako pierwszy pozbył się wszystkich kart)
- zdobywając karty (wygrywa ten gracz, który zdobył najwięcej kart)

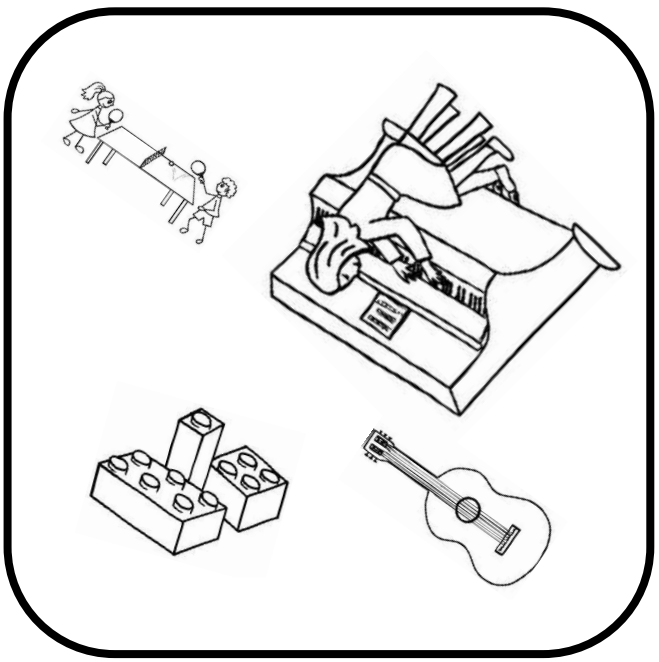

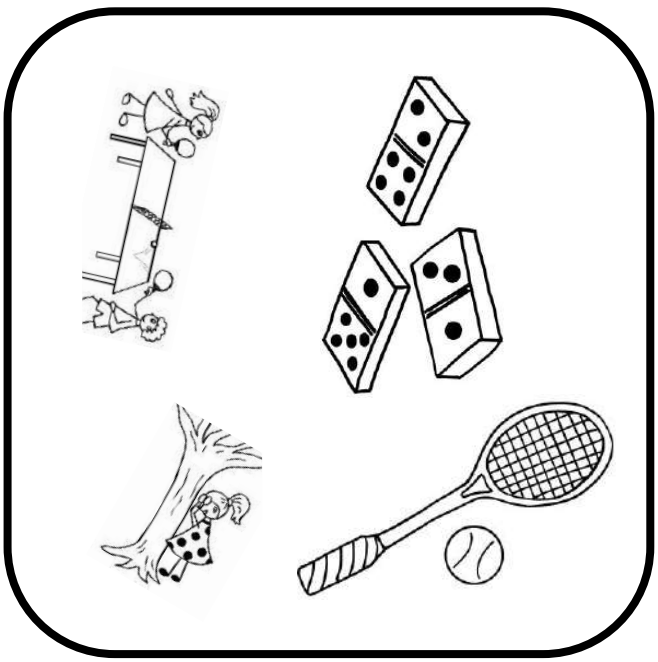

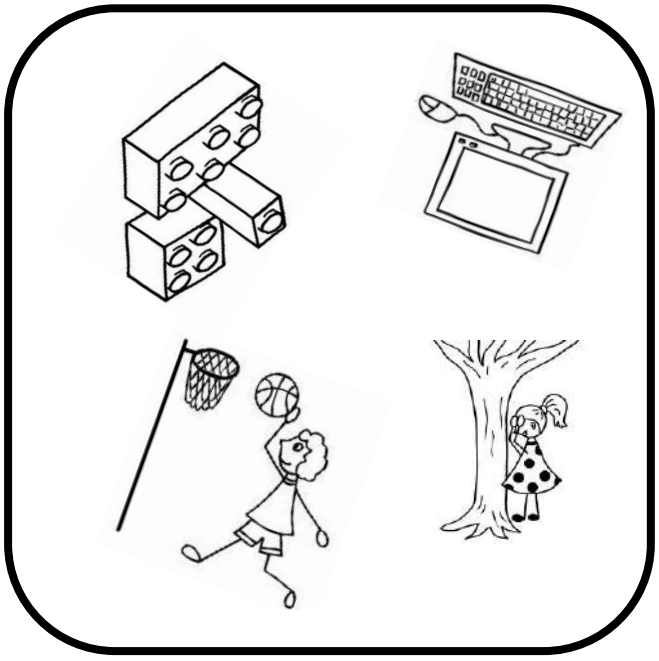

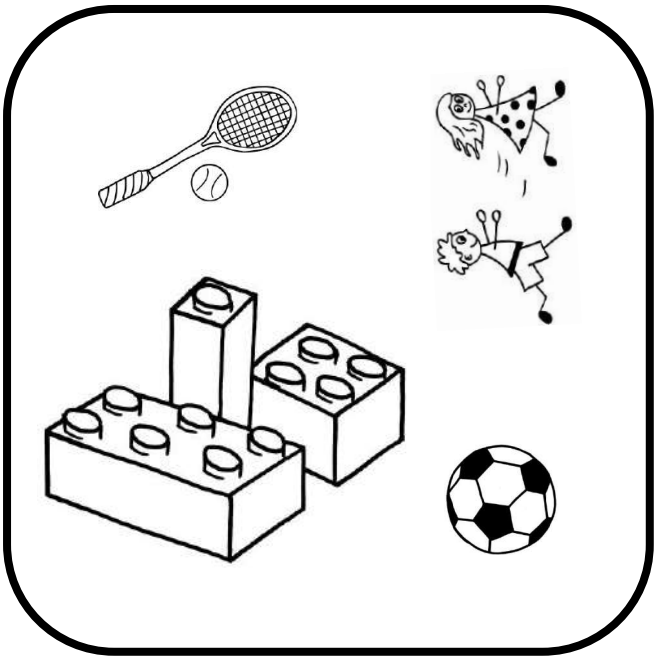

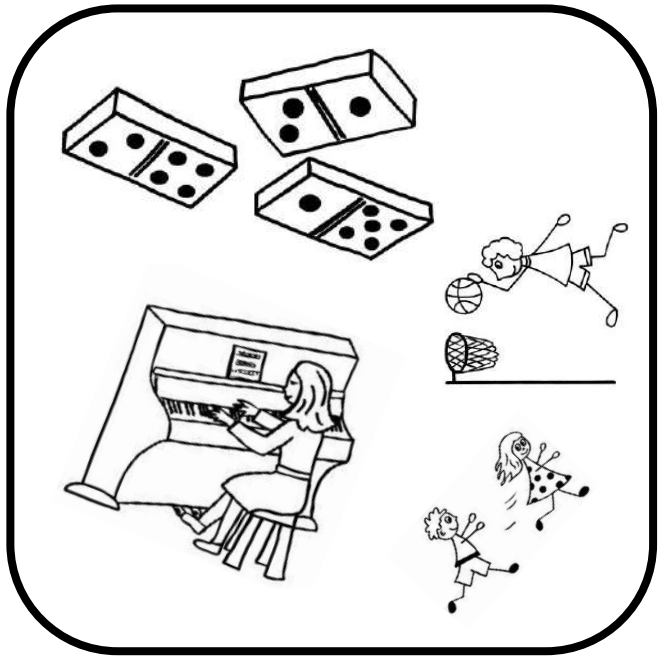

	ich	du	er/sie/es	wir	ihr	sie/Sie
schlafen						
essen						
helfen						
fahren						
geben						
lesen						

	ich	du	er/sie/es	wir	ihr	sie/Sie
wollen						
mögen						
können						
müssen						
dürfen						
sollen						

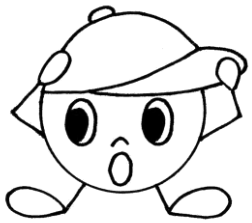

	ich	du	er/sie/es	wir	ihr	sie/Sie
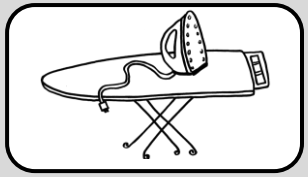						
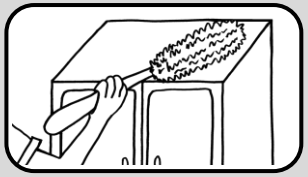						
						
						
						
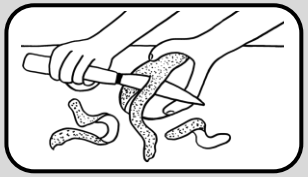						

Arbeitsblatt zum Würfelspielen (Hauspflichten)

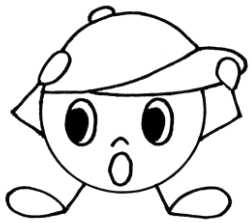

	ich	du	er/sie/es	wir	ihr	sie/Sie
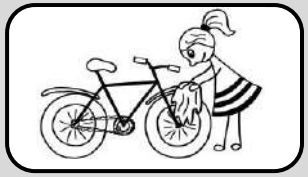						
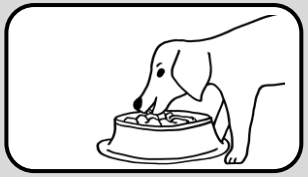						
						
						
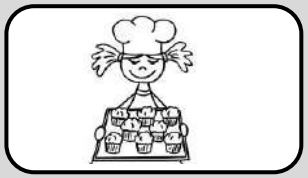						
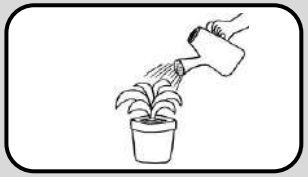						

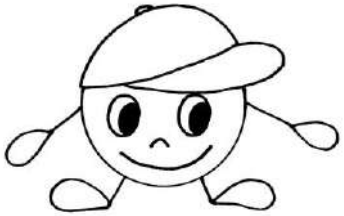

	neu	alt	praktisch	modern	kaputt	schön
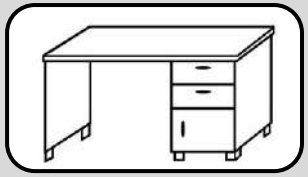						
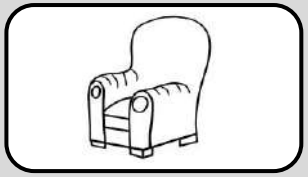						
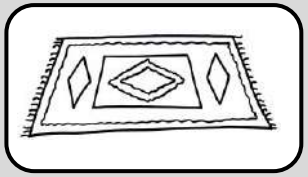						
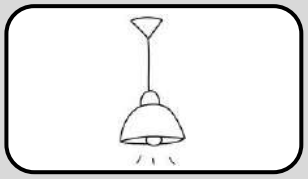						
						
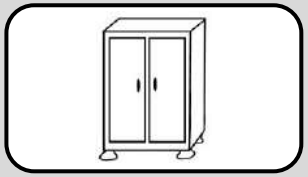						

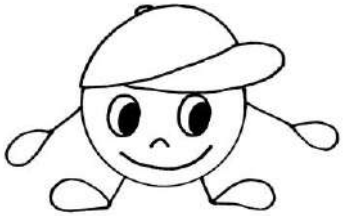

	eckig	hell	klein	groß	dunkel	rund
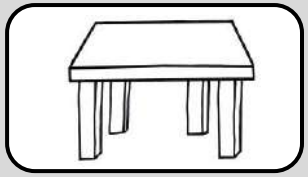						
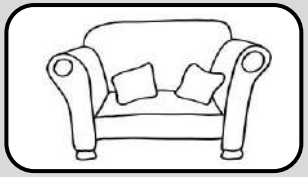						
						
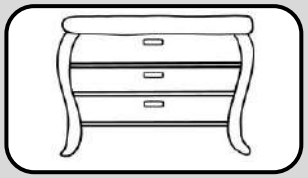						
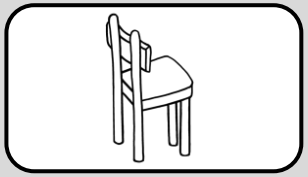						
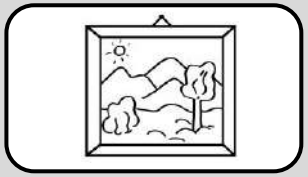						

Die Zahlen

Der Schüler würfelt und zieht mit seiner Spielfigur entsprechend der gewürfelten Augenzahl auf eine Zahl und sagt sie. Die anderen Schüler kontrollieren, ob die Zahl richtig ist. Wenn er die Zahl nicht richtig sagt, muss er zurück. Wenn der Schüler auf das „ “ Feld kommt, muss er eine Runde aussetzen.

1	**2**	**3**		**5**	**6**
12	**11**		**9**	**8**	**7**
	14	**15**	**16**	**17**	**18**
24	**23**	**22**		**20**	**19**
25	**26**		**28**	**29**	**30**
36	**35**	**34**	**33**		**31**
37	**38**	**39**		**41**	**42**
	47	**46**	**45**	**44**	**43**

Die Zahlen

Der Schüler würfelt und zieht mit seiner Spielfigur entsprechend der gewürfelten Augenzahl auf eine Zahl und sagt sie. Die anderen Schüler kontrollieren, ob die Zahl richtig ist. Wenn er die Zahl nicht richtig sagt, muss er zurück. Wenn der Schüler auf das „ “ Feld kommt, muss er eine Runde aussetzen.

50	**51**	**52**		**54**	**55**
61	**60**		**58**	**57**	**56**
	63	**64**	**65**	**66**	**67**
73	**72**	**71**		**69**	**68**
74	**75**		**77**	**78**	**79**
85	**84**	**83**	**82**		**80**
86	**87**	**88**		**90**	**91**
	96	**95**	**94**	**93**	**92**

Reimen-Memory

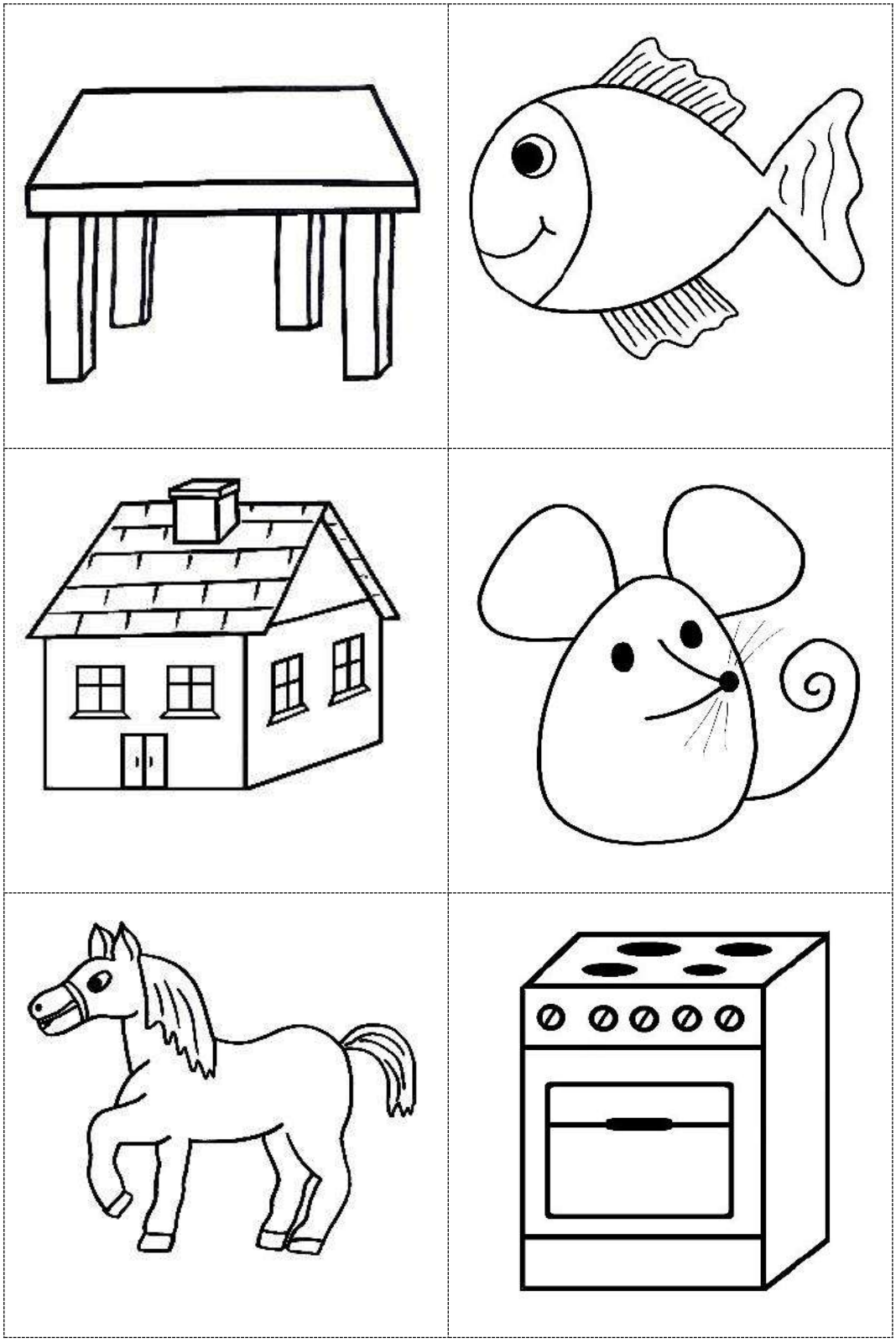

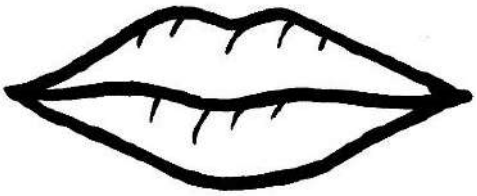

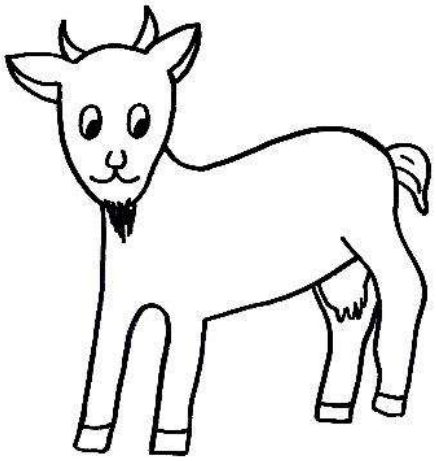

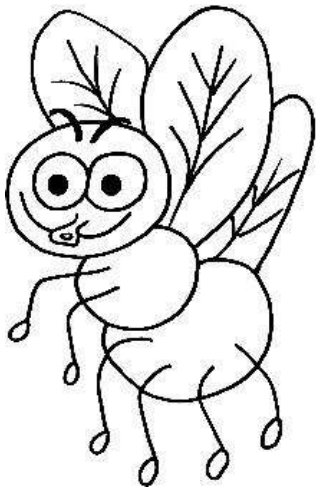

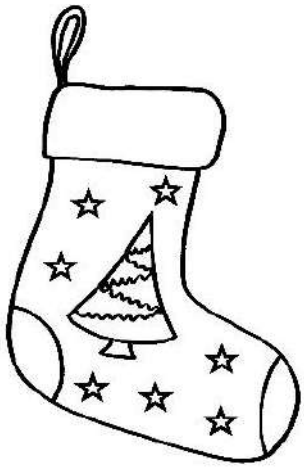

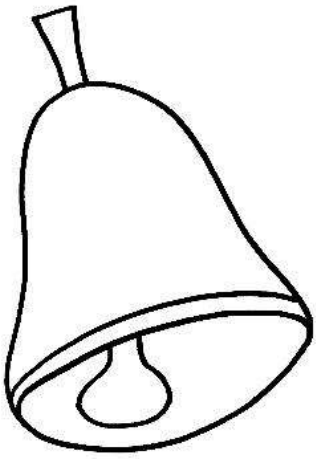

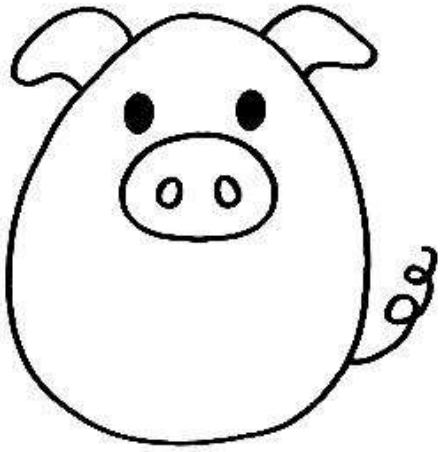	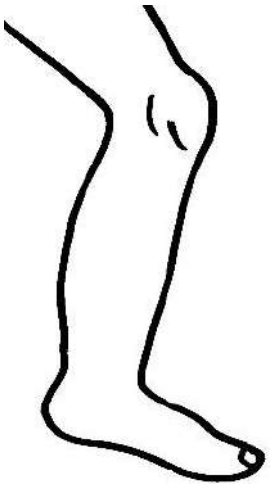
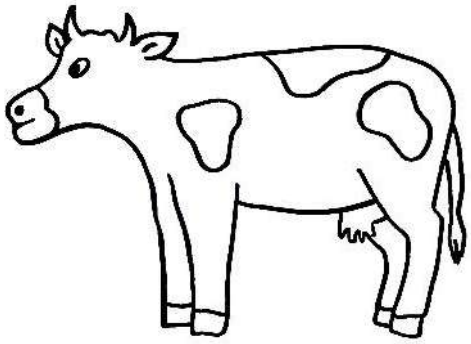	
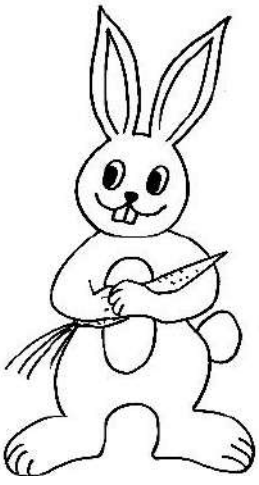	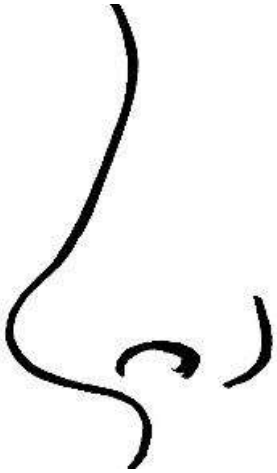

	

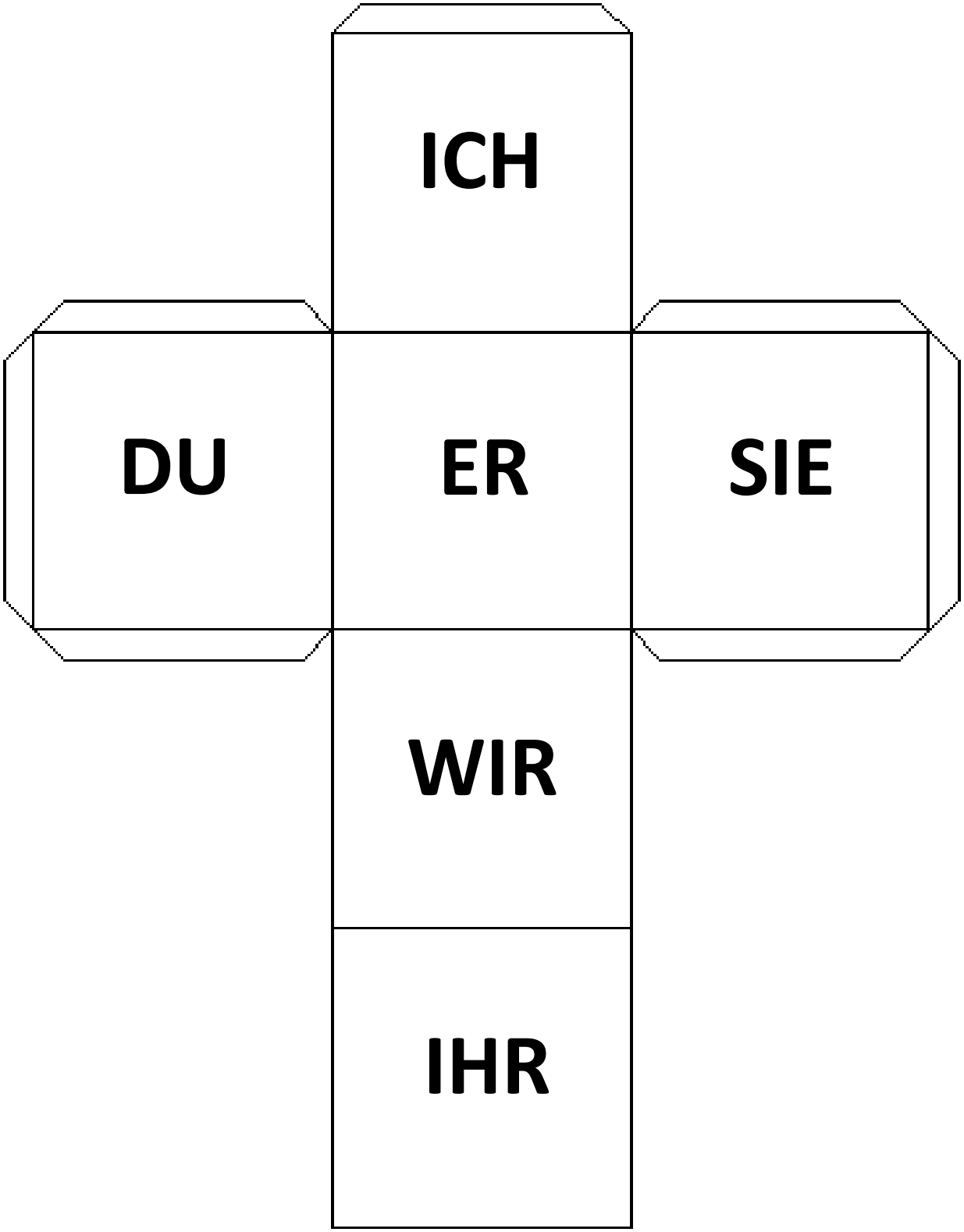
ICH
DU
ER
SIE
WIR
IHR

müssen

mögen | dürfen | sollen

wollen

können

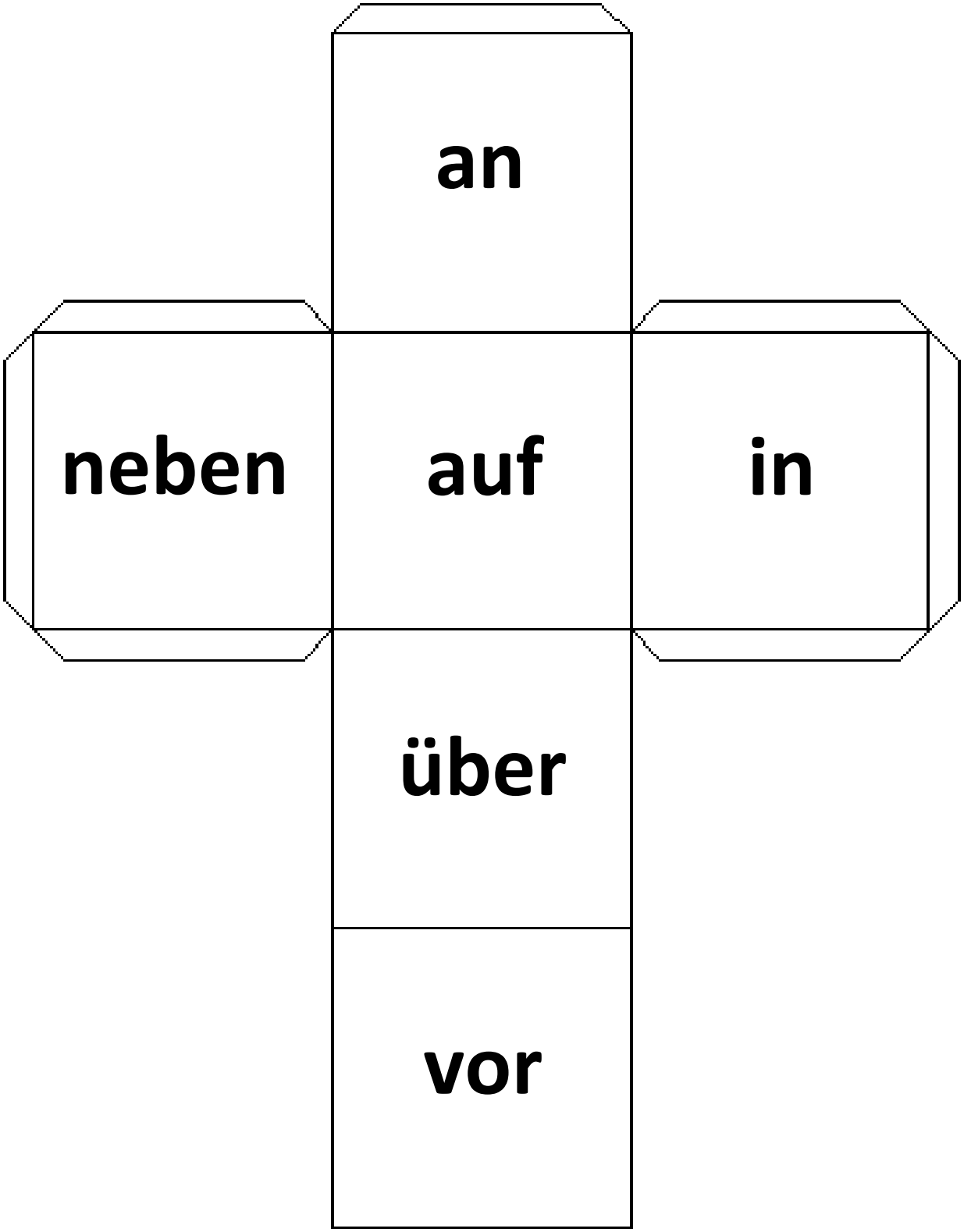
an
neben
auf
in
über
vor

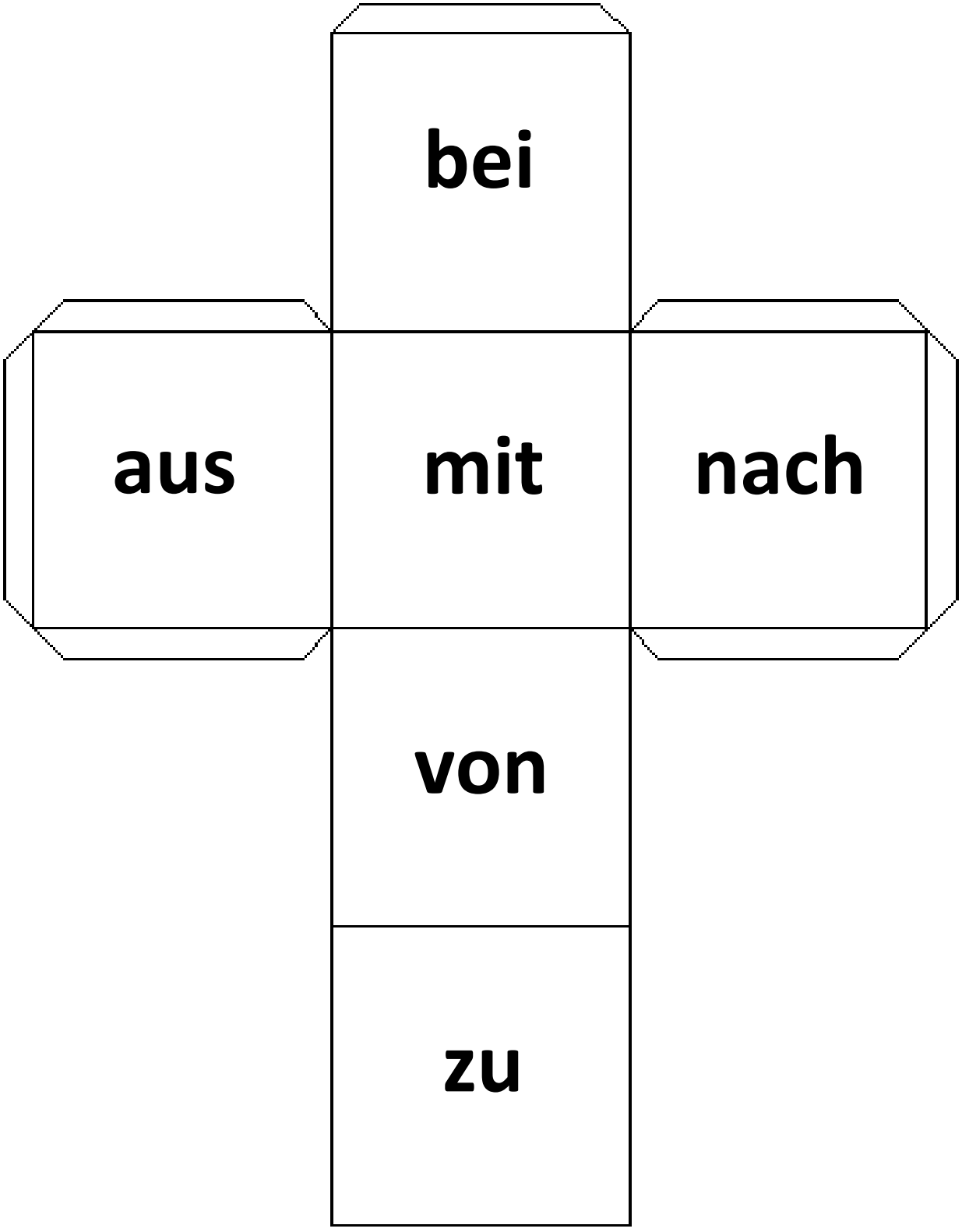
bei
aus
mit
nach
von
zu